

JUNG CHANG

Vadhattyúk

KÍNA
HÁROM
LÁNVA

鴻

EURÓPA

鴻

2500,- Ft

ISBN 963076890-9

9 789630 768900

A Vadhattyúk – a huszadik századi lidérces kínai történelem három asszony sorsában elmesélve. Memoár és családtörténet: háromnemzedéknyi nagycsalád históriája.

A szerző nagyanyja életének elbeszélésével kezd, aki egy kínai hadúr ágyasa volt, majd egy hőlc és türelmes mandzsu orvoshoz ment feleségül; anyja történetével folytatja, aki a hívő kommunista generációjához tartozott, s végigjárta a lelkesedés, a gyötrődés, majd a meggyötretés és a végső kiábrándulás stációit. Férjével, a hajlíthatatlan kommunistával ellentétben ő túléli azt a temérdek iszonyatot, amit a kínai szocializmus és a kulturális forradalom még a pártelit tagjai számára is tartogatott. Az író pedig fiatal leányként maga is megtapasztalja, mit jelent vörösgárdistaként felvonulni Pekingben, mit „bírálati gyűlés”-en társainak céltáblája lenni, vagy „meztlábás doktor”-ként falura menni... Mao Ce-tungnak sikerült a valóságban túlszárnyalnia Orwell fantáziáját: az a tömény borzalom, amit a kommunizmust a keleti despotizmussal ötvöző Mao a föld lakosságának egynegyedére zúdított, páratlan a történelemben. A világ egyik legrégebbi kultúrájának emlékeit majdnem teljesen megsemmisítette, a hatalmas országot egyetlen összefüggő, sajátosan kínai légerré alakította. Arról a Kínáról, amely itt az olvasó elé tárul, még csak sejtelve sem lehetett senki külföldinek, sem szorgalmas újságolvasónak, sem másnak, de talán még a szakembernek is csak módjával. Chang könyve, mondhatni, hosszan elnyújtott kiáltás, immár nem a mélységből, hanem a mélységről – a vérrel festett írásjegyes; Maót dicsőítő vörösgárdista-zsebkendőőről, a gondolatellenőrzés legrafináltabb formáiról, s nemkülönben arról, hogy embernek maradni és szeretni igenis lehetséges a pokol legmélyebb bugyrában is!

A Vadhattyúk – szenvedések láncolata és apró, ritka örömök; kiszolgáltatottság és lélegzetelállító bátorság; megaláztatások és lelkierő. Hihetetlen, de hiteles történetek, személyes élményből fakadók vagy hallottak, hol érzelmesek, hol szikárok.

„Nyugodt és mértéktartó kínai történelem, de sikerkönyvként olvastatja magát. Egyszerűen lehetetlen” – írja a könyvről egyik amerikai kritikusa. *A Vadhattyúk* valóban világsiker: jóformán minden nyelvre lefordították már, Angliában elnyerte Az Év Könyve díjat, és sok-sok millió példány fogyott belőle világszerte.

Nagyapám, Xue Zhi-heng generális, aki a pekingi hadúri kormány rendőrfőnöke volt 1922 és 1924 között.

Anyám (baloldalt) édesanyjával és nevelőapjával, Xia doktorral Jinzhouban, 1939 körül. Középen Xia doktor második fia, De-gui látható, Xia doktor családjának egyetlen tagja, aki nem ellenezte az anyámmal kötendő házasságot. Xia doktor legidősebb fia föbe lőtte magát tiltakozásul. Jobboldalt De-gui fia látható.

Xia doktor

Hu unokafivérem, anyám első szerelme. Fényképe hátuljára Hu egy idézetet írt:
„Nagy útra önként megyek
Nem fér e földön szívem”
Csü Jüan: Száműzetés
(Nagy László fordítása)

Anyám tizenhárom évesen, iskolai egyenruhában

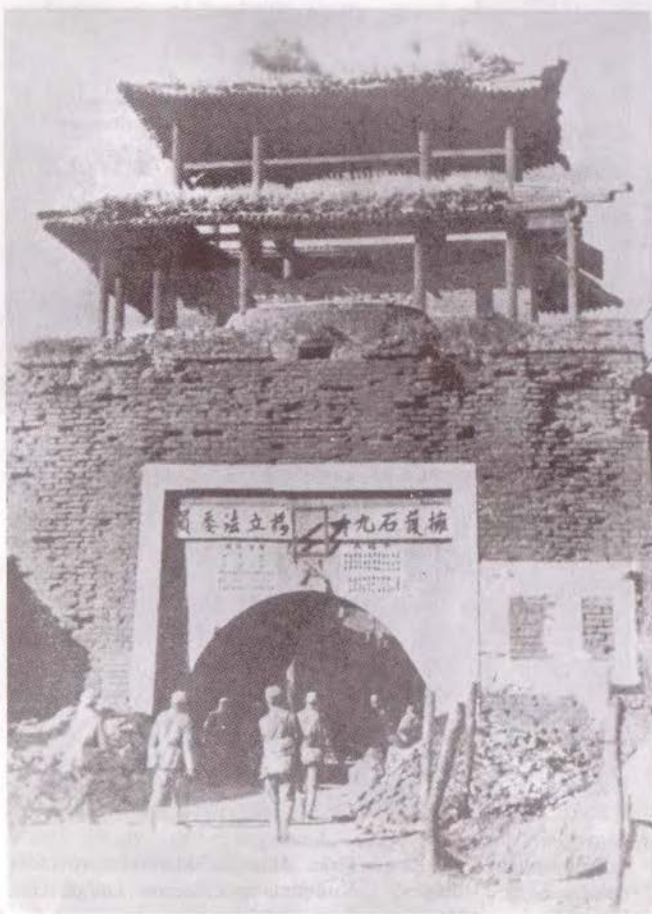

Hu unokafivérem

Miután édesapja váltságdíj fejében kihozta Hut a börtönből 1947-ben, Hu egy barátjának adta oda ezt a fényképet azzal a kéréssel, hogy vigye el anyámnak, és így tudassa vele, hogy még él. Az ostrom miatt ez a fiú csak a jinzhoui kommunista hatalomátvétel után találkozott anyámmal, aki akkor már az apámba volt szerelmes. A fiú ezt látva úgy döntött, jobb, ha nem adja oda a fényképet. Anyám csak akkor kapta meg tőle, amikor 1985-ben véletlenül összefutottak; ekkor tudta meg azt is, hogy Hu meghalt a kulturális forradalom alatt.

Nagyanyám húga, Lan és férje, „Hűséges” kisfiukkal, röviddel azután, hogy „Hűséges” a Kuomintang-hírszerzés szolgálatába lépett. Jinzhou, 1946.

Kommunista katonák Kuomintang-jelszavak alatt Jinzhou egyik városkapujánál, amely átvészelte a város ostromát, 1948.

Kommunista csapatok ostromolják Jinzhout. 1948 októbere.

A polgárháború alatt „felszabadításcipőket” készítettek, amelyek talpára jelszavakat festettek. A fényképen lévők szövege: „Védd a hazát!” (baloldalt) és „Üsd Csang Kaj-seket!” (jobbaldalt).

Szüleim Nankingban, a hajdani Kuomintang-fővárosban, útközben Mandzsúriából Szecsuanba. Mindketten a kommunista hadsereg egyenruháját viselik. Néhány nappal a kép készülte után anyám elvetélte első gyermekét. 1949 szeptembere.

Anyám búcsúztatása Yibinbe indulása előtt, 1953 júniusában. Balról (hátsó sor): apám legkisebb húga és az anyám: (elülső sor): apai nagyanyám, én, anyai nagyanyám, Xiao-hong, Jin-ming és Jun-ying néni.

Szüleim (hátul), nagyanyám (baloldalt), aki Xiao-hongot tartja az ölében, és a szoptatós dajkám, aki engem. A kép röviddel Chengduba érkezésünk előtt készült, 1953 őszén.

Úgy érzem, ez a kép tüköri legjobbban apám személyiségét. Útközben készült róla, Mandzsúriából Szecsuan felé, 1949 végén.

Nagyanyám, ölében én (kétéves koromban, masnival) és Jin-ming; anyám Xiao-heit fogja, mellette Xiao-hong áll. Chengdu, 1954 vége.

Anyám beszédet tart, 1958.

Én, hatévesen.

Anyám és (balról jobbra) Xiao-hong, Jin-ming, Xiao-hei és én 1958 kora tavaszán Chengduban. A fénykép hirtelen készült, hogy apám magával vihesse Yibinbe, mikor súlyosan beteg anyját készült meglátogatni. A sietség látszik anyám frizuráján: nem volt ideje lekefélni a haját, és a Jin-ming matrózzruháján otffelejtett kendőn (melyet kisgyermekek elé szoktak kötni).

Xiao-hong (baloldalt), Xiao-hei (hátral), Jin-ming (elől) és én (középen) az évenként megrendezett chengdui virágkiállításon, 1958-ban.

Nem sokkal a kép készülte után kitört az éhínség. Apám állandóan vidéken volt, és ezért évekig nem készült közös családi fénykép.

Vörösgárdistaként a Tienanmen téren, Pekingben (balról a második vagyok az első sorban), barátokkal és a légierő kiképzésünkre rendelt tisztjeivel (egyikőjük egy nő volt). Vörösgárdista karszalagot viselek, anyám Lenin-zubbonyát és foltozott nadrágot, hogy kellően „proletárnak” látszódjam. Mindannyian az akkoriban szokásos mozdulattal tartjuk fel a vörös könyvet. 1966 novembere.

A kulturális forradalom előtti utolsó fénykép apámról, 1966 tavaszán.

Anyám a táborban a Bivalypásztor-fennsíkon egy kukoricatábla előtt, amelynek a vetésében ő is részt vett, 1971.

Apám a miyi táborban Jin-minggel 1971 végén, közvetlenül Lin Piao halála után.

Nagyanyám bátyja, Yu-lin a feleségével és a gyerekeivel frissen elkészült házuk előtt, amit maguknak építettek tízéves vidéki száműzetés után, 1976-ban. Ekkor, tíz év hallgatás után határozták el, hogy megkeresik nagyanyámat. Ezt a fényképet küldték el neki bizonyítékképpen, hogy jól vannak, nem tudván, hogy nagyanyám hét évvel korábban meghalt.

Egy nappal azelőtt, hogy a Himalája lábához indultam volna. A hátsó sorban állok (jobbról a második), mellettem (balról) Jin-ming, Xiao-hong és Xiao-hei; az első sorban (balról): nagyanyám, Xiao-fang és Jun-ying néni; Chengdu, 1969. január. Ez az utolsó fénykép, amely nagyanyámról és nagynénémről készült.

A villanyszerelők munkacsoportjával a chengdui gépgyárban (első sor, középen). A kínai felirat azt jelenti: „Búcsúznak Jung Chang elvtársnőtől, aki egyetemre megy, 1973. szeptember 27., Villanyszerelő Munkacsoport.”

A Szecsuan Egyetem diákjaként egy honvédelmi gyakorlaton (hátsó sor, jobbról a második). A kínai felirat jelentése: „Hal a Vízben [a jelszó a hadsereg és a nép kapcsolatára utal], angol szak, első évfolyam, Idegen Nyelvi Tanszék, Szecsuan Egyetem, 1974. november 27.”

Néhány fiútársammal és egy Fülöp-szigeteki tengerésszel (középen) angolgyakorlás közben. Zhanjiang, 1975. októbere. A tengerészeken kívül egészen 1978-ig – amikor is elhagytam Kínát – soha nem találkoztam külföldivel.

A csoportommal (első sor, balról a harmadik) a Szecsuan Egyetem bejárata előtt 1975. januárjában.

Apám hamvasztása előtt Jin-minggel anyámat támogatjuk. Velünk szemben (balról): Cheng-yi, Xiao-fang, Xiao-hei (a légiőr egyenruhájában) és Xiao-hong. Chengdu, 1975 áprilisa.

Apám búcsúztatásánál (családom körében állok, jobbról a negyedik helyen). A pártapparátus egyik tagja éppen felolvassa a hivatalos búcsúbeszédet. A beszéd rendkívüli jelentőséggel bírt, mivel ez volt a párt hivatalos értékelése apámról, és így apám halála után is döntően befolyásolta gyermekei életét. Mivel apám életében kritikával illette a temetés idején még élő Maót, a beszéd eredeti változata meglehetősen negatív hangvételű volt. Anyámnak azonban sikerült kiharcolnia, hogy végül egy sokkal enyhébb változatot olvassanak fel. A búcsúztatást az apám volt munkatársaiból álló „temetési bizottság” szervezte, akik közül néhánynak komoly szerepe volt apám üldöztetésében. A szertartás a legapróbb mozzanattig pontosan meg volt tervezve, és a hivatalosan meghatározott etikettnek megfelelően körülbelül ötszázan voltak jelen. Még a koszorúk méretét is előre megszabták.

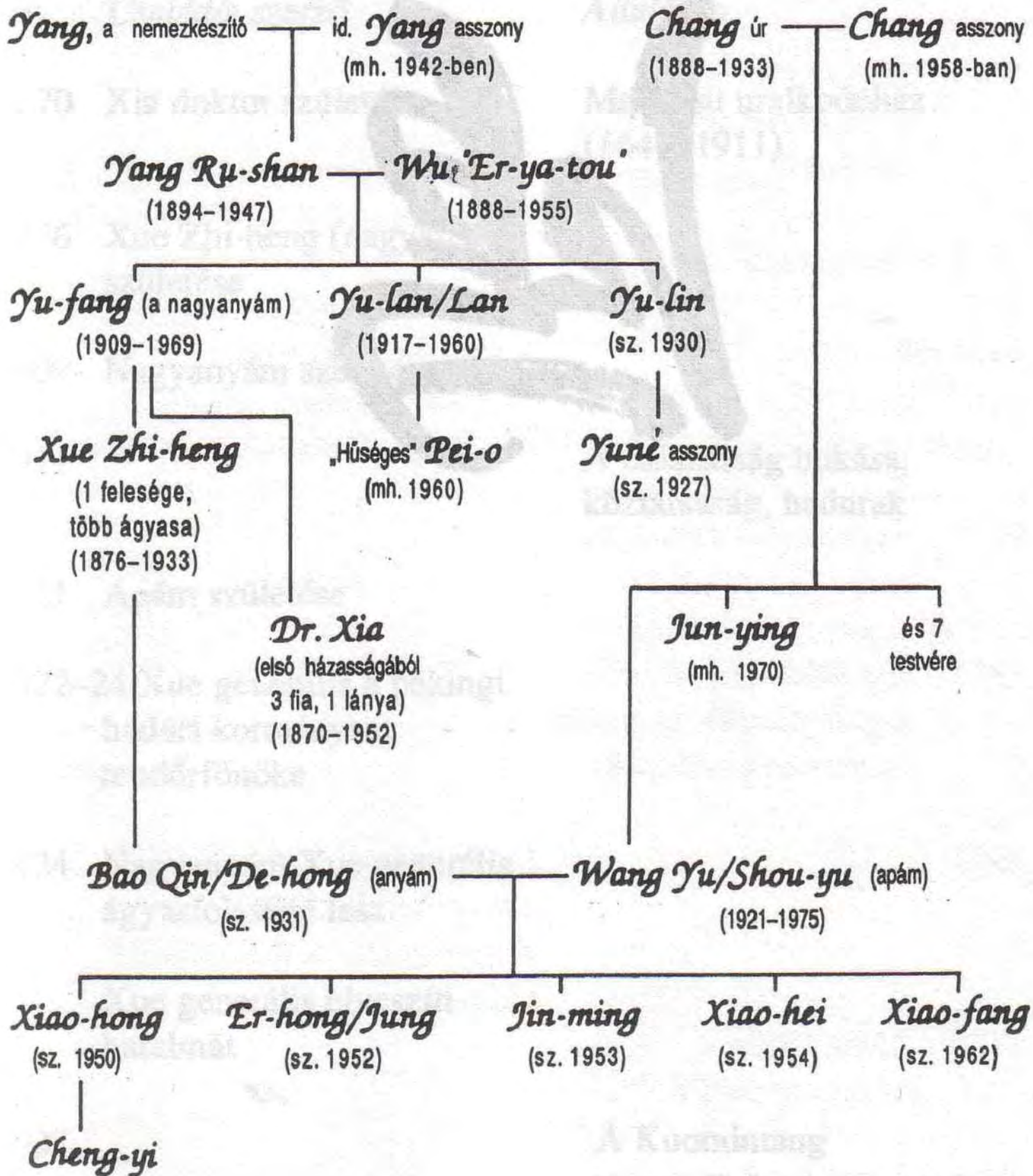

Pekingben, 1978 szeptemberében, közvetlenül Angliába való elutazásom előtt.

Olaszországban, 1990 nyarán.
(Jon Halliday felvétele)

CSALÁDFA

Fordította KALMÁR ÉVA (1-13. fejezet) RÉVÉSZ ÁGOTA (14-28. fejezet)

Jung Chang: Vadhattyúk

Kína három lánya

EURÓPA KÖNYVKIADÓ BUDAPEST, 2002

Nagyanémnek es apámnak, akik nem érhatték meg e könyv megjelenését.

A SZERZŐ MEGJEGYZÉSEI

Nevemet „Jung”-nak kell ejteni.

Családom tagjai és a közéleti személyiségek valódi nevükön szerepelnek, melynek kiejtése megegyezik az általánosan használatossal. A többi szereplő nevét megváltoztattam.

Hogy pontosabban leírhassem funkciójukat, egyes kínai szervezetek nevét a hivatalos változattól eltérően fordítottam. Közléti Hivatalt használok Propagandaosztály helyett a xunx-cxunx-bu fordítására, és Kulturális Forradalmi Csoportot a ZHONG-YANG-WEN-GE-ére.

A FORDÍTÓK MEGJEGYZÉSEI

Általában ragaszkodtunk a kínai neveknek ahhoz az írásmódjához, melyet a szerző az eredeti szövegben használ. A Kínában használatos pin-yin átírás egyes, a magyartól lényegesen eltérő fonetikai jeleinek a magyarban közelítőleg a következők felelnek meg:

ch - csh
e - ö
j - ty
q - tyh
r - zs
s - sz
sh - s
w - v
z - dz
zh - dzs
x - hsz

Tehát Chongqing város nevét például Cshuntyingnak olvashatjuk, Yixian-t Ihsziennek, *Shenyang*-ot Senjangnak.

A történelmi nevek és egyes igen ismert földrajzi nevek a fordításban magyarul már meghonosodott formájukban szerepelnek - a szerző is rendszerint a korábban angol nyelvterületen használatos átírásban adja meg őket. Például Csu Te, Lin Piao, Kim Ir Szen, Teng Hsziao-ping, Csiang Csing, Liu Sao-csi, Hua Kuofeng, Csou En-laj, Hu Jao-pang, Csang Kaj-sek, Mao Ce-tung - Szecsuan tartomány, Tajvan, Santung, Sanghaj.

KRONOLÓGIA

Év Család/a szerzőÁltalános

1870. Xia doktor születése	Mandzsú uralkodóház (1644-1911)
1876. Xue Zhi-heng (nagyapám) születése	
1909. Nagyanyám születése	
1911.	A császárság bukása; köztársaság, hadurak
1921. Apám születése	
1922-24. Xue generális a pekingi hadúri kormányzat rendőrfőnöke	
1924. Nagyanyám Xue generális ágyasfelesége lesz	
	Xue generális elveszíti hatalmát
1927	A Kuomintang Csang Kaj-sek vezetése alatt egyesíti majdnem egész Kínát
1931. Anyám születése	Japán elfoglalja Mandzsúriát A japán hadsereg megszállja Yixiant. Megalapítják Mandzsukuót, Pu Ji-t császárrá kiáltják ki.
	Nagyanyám és anyám Lulongba költöznek
1933. Xue generális halála	
1934-35. A Hosszú Menetelés: a kommunisták Yan'anba érnek.	
1935. Nagyanyám feleségül megy Xia doktorhoz	
1936. Xia doktor, a nagyanyám és az anyám Jinzhouba költöznek	
1937.	Japán mélyen behatol a kínai területekre Kommunista-Kuomintang szövetség
1938. Apám belép a Kommunista pártba	
1940. Apám gyalog elmegy Yan'ba	
1945. Japán fegyverletétel	

Jinzhout megszállják az orosz, a kommunista, majd a Kuomintang csapatok.

Apám Chaoyangban

1946-48. Apám partizánegysége harcol Chaoyang körzetében Anyám diákvezető, csatlakozik a földalatti kommunista mozgalomhoz	Kitör a polgárháború a kommunista és a Kuomintang-hadsereg között (1949-50-ig tart)
1948. Anyámat letartóztatják Apám és anyám találkoznak	Jinzhou ostroma
1949. Szüleim összeházasodnak, elutaznak Jinzhouból, menetelés Nankingba Anyám elvetél	Kikiáltják a Kínai Népköztársaságot
Apám megérkezik Yibinbe	A kommunista csapatok elfoglalják Szecsuant Csang Kaj-sek Tajvanra menekül
1950. Anyám Yibinbe érkezik élelemszerzés, harc a banditákkal Xiao-hong születése	Földreform Kína részt vesz a koreai háborúban (1953 júniusáig)
1951 Anyám a Yibini Ifjusági Szövetség vezetője Ting asszony irányítása alatt felveszik a pártba Nagyanyám és Xia doktor Yibinbe érkeznek	Az ellenforradalmárok elleni kampány (Hui-gét kivégzik) A „három ellen" kampány
1952. Születésem Xia doktor halála Apámat kinevezik Yibin kormányzójának	
1953. Jing-ming születése A család Chengduba költözik Anyám a Keleti Városrész Közjóléti Hivatalának igazgatója	
1954. Apám Szecsuan Tartomány Közjóléti Hivatalának igazgatóhelyettese Xiao-hei születése	

1955. Anyám őrizetben	Kampány a „rejtőzködő ellenforradalmárok leleplezésére”
Gyermekek gyermekotthonba kerülnek	(jinzhoui barátok megbélyegzése)
1956. Anyám kiszabadul	Virágozzék száz virág
1957	Jobboldali elemek elleni kampány
1958. Iskolába megyek	Nagy Ugrás: acélöntés a hátsó udvarban és kom-
munák	
1959.	Éhinség (1961-ig) Peng Te-huai szembeszáll Maóval A jobboldali opportunisták" elleni kampány
1962. Megszületik Xiao-fang	
1963.	„Tanuljunk Lei Fengtől"; Mao kultusza növekszik
1966. Apám meghurcolása és őrizetbe vétele Anyám Pekingbe utazik és tiltakozik. Apámat szabadon engedik Vörösgárdista leszek Kilépek a vörösgárdisták sorából	
1967. Szüleimet megkínózzák kulturális	A tábornokoknak nem sikerül megfékezni a forradalmat. Tingék átveszik a hatalmat Szecsuanban
Apám levelet ír Maónak; letartóztatják; idegei felmondják a szolgálatot	
Anyám Pekingbe utazik, Csou En-laj fogadja Szüleim őrizetben, majd felügyelet alatt Chengduban (1969-ig)	
1968. A család kitelepítése	Megalakul a Szecsuan Forradalmi bizottság
1969. Apám a minybeli táborban Számúznak Ningnanba forradalmat	A IX. Kongresszus szentesíti a kulturális
Nagyanyám halála Parashti munkát végzek Deyangban	
1970. Jun-Jing nagynéném halála „Meztlábas orvos” leszek	Össztűz Tingékre

1971. Anyám súlyos beteg;
 kórházban Chengduban
 Anyámat rehabilitálják
 Visszatérek Chengduba,
 vasmunkás és villanyszerelő
 leszek
1972. Apám kiszabadul
 Nixon látogatása
1973. Felvesznek a Szecsuan Egyetemre
 Teng Hsziao-ping újra megjelenik a politikai életben
1975. Apám halála
 Talalkozásom külföldiekkel
 Csou En-laj halála;
 Tenget elűzik
 Tüntetés a Tienanmen téren
 Mao halála;
 A Négyek Bandájának letartóztatása
1977. Tanársegéd leszek:
 falura küldenek
 Teng újra hatalomra kerül
1978. Megkapom az angol ösztöndíjat.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A *Vadhattyúkat* Jon Halliday segítette megírnom. Az, hogy angol stílusomat kicsinosította, csak legkézenfekvőbb hozzájárulása közös munkánkhoz. Mindennapos vitáink arra ösztönöztek, hogy a történeteket is, saját gondolataimat is tisztázzam magamban; segítette továbbá, hogy megtaláljam a legpontosabb angol kifejezéseket. Nagyobb biztonságban éreztem magam, hogy a történész tudásával és alaposágával fürkészte mondandómat, támaszkodhattam józan ítélőképességére. Toby Eady a legjobb ügynök, amelyet csak álmodhat az ember. Elsősorban ő volt, aki addig böködött gyengéden, míg csak rá nem szántam magam, hogy tollat ragadjak. Kitüntetésnek érzem, hogy olyan kiváló szerzőkkel dolgozhattam együtt, mint Alice Mayhew, Charles Hayward, Jack McKeown és Victoria Meyer a Simon & Schuster Kiadónál New Yorkban vagy Simon King, Carol O'Brien és Helen Ellis a Harper Collinsnál Londonban. Külön hálával tartozom Alice Mayhewnak, szerkesztőmnek a Simon & Schuster kiadónál empátiáról tanúskodó megjegyzéseiért és felbecsülhetetlen mozgékonyágáért. Robert Lacey a HarperCollinsnál kiváló munkát végzett a kézirat megszerkesztésében, amivel mélyen lekötelezett. Ari Hoogenboomnak a tengerentúrról pontosan érkező meleg hangú telefonhívásaiból mindig erőt merítettem. Ezenkívül hálás vagyok mindazoknak, akik könyvem megjelenésében közreműködtek.

Barátaim lelkes érdeklődése állandóan bátorított. Köszönöm mindannyiuknak.

Külön segítséget kaptam Peter Whitakertől, I Fu Entől, Emma Tenanttól, Gavan McCormacktól, Herbert Bixtől, R. G. Tiedemanntól, Hugh Bakertől, Yan Jiaqitól, Su Li-quntól, Y. H. Zhaótól, Michael Futól, John Chow-tól, Clare Peploe-tól, André Deuschttól, Peter Simpkins-től, Ron Sarkartól és Vanessa Greentől. Clive Lindley különösen értékes tanácsokat adott kezdettől fogva.

Testvéreim és rokonaim, valamint Kínában élő barátaim nagylelkűen hozzájárultak, hogy történetüket megírjam, enélkül a *Vadhattyúk* meg sem születhetett volna. Segítségüket sosem fogom tudni méltóképpen meghálálni.

A könyv legnagyobb része anyám történetét beszéli el. Remélem, igazságot szolgáltattam neki.

JUNG CHANG London 1991. május

1. „HÁROMHÜVELYKNYI ARANYLILIAM” - A HADÚR ÁGYASA (1909-1933)

Nagyanyám tizenöt éves korában ágyasa lett egy generálisnak, aki is a gyöngye kínai nemzeti kormányzat rendőrfőnöke volt. Mindez 1924-ben történt, az idő tájt Kínában káosz uralkodott. Az ország nagy része, Mandzsúria is, ahol nagyanyám élt, generálisok uralma alatt állott. A kapcsolatot atyja hozta össze, atyja, aki mintegy százmérföldnyire északra a Nagy Faltól, kétszázötven mérföld távolságra északnyugatra Pekingtől, a Mandzsúria délnyugati szögletében fekvő járási székhelyen, Yixianben volt rendőrtisztviselő.

Kína legtöbb városához hasonlóan Yixiant is erődnek építették. Még a Tang-dinasztia idejéből (618-907) származó, kilenc méter magas, három és fél méter széles, lőrészekkel csipkézett fal vette körül, tizenhat bástyával, egymástól szabályos távolságra; a fal elég széles volt, hogy kényelmesen végiglovagolhasson valaki a tetején. Négy kapu vezetett a városba, minden égtájra nyílt egy, kívülről védőkapuval, az egész erődítményt pedig mély vizesárok kerítette.

Az egész város legtisztéletreméltóbb építménye a sötétbarna kőből rakott, magas, díszes harangtorony volt, amit eredetileg még a hatodik században építettek, abban az időben, amikor a buddhizmus elterjedt ezen a vidéken. A harangot éjjelente kongatták, jelezve az időt, és a toronyból riasztottak tűzvész és árvíz idején is. Yixian virágzó kereskedőváros volt. Körben a mezőin gyapot termett, kukorica, cirok, szójabab, szezám, körte, alma és szőlő. A füves legelőkön és a hegyekben juhot, marhát legeltettek a gazdák.

Dédapám, Yang Ru-shan 1894-ben született, akkor még egyetlen császár kormányozta egész Kínát, Pekingből. A császári család azon mandzsuk örököse, akik 1644-ben ősi területük, Mandzsúria felől elfoglalták Kínát. A Yangok han nemzetiségűek voltak, ősi kínaiak, kalandot keresni vetődtek Északra, túl a Nagy Falon.

Dédapám egyetlen fiú volt a családban, ezért igen fontos személy. Egyedül a fiú örökíthette tovább a család nevét - nélküle megszakad a családfa, ez pedig a kínaiak számára a legnagyobb árlás, amit csak az ősökkel szemben el lehet követni. Jó iskolába járták. Az volt a célja, miként a kínai férfiak többségének abban az időben, hogy ha levizsgázik, mandarin válják belőle. A hivatalnoknak hatalma volt, a hatalom pedig pénzt szül. Hatalom és pénz nélkül senki sem érezhette biztonságban magát Kínában a hivatali önkénnyel és erőszakkal szemben. Kínában sosem volt valódi jogrend, önkényes volt a bírászkodás, a kegyetlenkedést intézményesen engedélyezték és kényük-kedvük szerint alkalmazták. A hatalmon lévő hivatalnok maga volt a törvény. Aki nem előkelő család gyermekének született, az csak úgy menekülhetett az igazságtalanság és rettegés eme ördögi köréből, ha mandarin lett belőle. Yang atyja úgy döntött, hogy a fia ne kövesse a család nemezkészítő hagyományait, ezért feláldozta magát és családját, hogy kifizethesse fia taníttatásának költségeit. Az asszonyok a helybéli szabók és varróműhelyek szolgálatában látástól vakulásig dolgoztak. Hogy minél kevesebbet költsenek, a lehető legkisebb lángra csavarták olajmécsesüket, és lassanként belevakultak a munkába. Ujjuk megdagadt a hosszú munkaórák alatt.

A szokásokat követve dédapám korán házasodott, tizennégy éves korában, mégpedig egy hat esztendővel idősebb lányt vett el. A feleség kötelességei közé tartozott, hogy felnevelje a férjét.

Feleségének története, vagyis az én dédanyámé, hasonló volt millió más asszonyéhoz az akkori Kínában. Dédanyám egy Wu nevű cserzővarga házából származott, s mivel a család nem tartozott az írástudók közé, rokonai nem viseltek hivatalt, s mert ő maga lánynak született, nevet nem is adtak neki. A második leány volt a családban, egyszerűen Második Szolgálónak szólították, Er-ya-tou-nak. Még kislány volt, amikor meghalt az apja, egyik nagybátyja nevelte fel. Hatéves korában történt, hogy a nagybátyja együtt vacsorázott a barátjával, akinek másállapotban volt a felesége, és a két férfi a vacsora közben megegyezett, hogy ha az asszony fiút szül, hozzáadják a hatéves kislányt. A két fiatal az esküvőig nem is találkozott. A szerelem szégyennek számított, olyasvalaminek, ami rossz hírbe hozza a családot. Nem azért, mintha tabu lett volna - végül is a romantikus szerelem hagyományos tiszteletnek örvendett -, hanem mert a fiataloknak nem illett olyan helyzetbe kerülniük, hogy alkalmuk legyen szerelembe esni. Egyrészt erkölcstelennek számított egyáltalán találkozniuk, másrészt pedig a házasságot elsősorban kötelességnek tartották, két család közötti egyezségnek. Szerencsés volt, aki a házasságkötés után beleszeretett a társába.

Tizennégy éves korában a dédapám, mivel elzárt környezetben nevelkedett, az esküvő idején még majdnem kisfiú volt, az első éjjel nem akart bemenni a nászszobába. Anyja szobájában feküdt

le, és csak mikor már aludt, akkor vitték át a menyasszonyhoz. Bár elkényeztetett gyermek volt és még öltöztetni kellett, azért tudta, hogyan kell „gyereket csinálni”, így mondta a felesége.

Nagyanyám az esküvő után egy évvel született, vagyis az 1909-es esztendőben, nyárelőn, az ötödik holdhónap ötödik napján. Neki már jobb dolga volt, mint dédanyámnak, ugyanis ő már kapott nevet: Yu-fangnak hívták. A yu jade-követ jelent, ez volt a nemzedéki neve (ugyanazon nemzedéken belül a család minden tagjának nevében szerepel ez a szó), a fang-nak pedig illatos virág az értelme.

A világ, amelybe született, merő kiszámíthatatlanság volt. A mandzsu birodalom több mint kétszázhatvan éves uralom után megingott. 1894-1895-ben Japán megtámadta Kínát Mandzsúria területén, s Kína megsemmisítő vereséget szenvedett, és nagy területeket veszített. 1900-ban a nacionalista szellemű bokszerláadásnak nyolc idegen ország egyesült serege vetett véget - bizonyos egységeik részben Mandzsúriában, részben a Nagy Fal mentén állomásoztak utána is. Azután 1904-1905-ben Japán és Oroszország vívott háborút egymással Mandzsúria területén. A győzelem következtében a japán befolyás lett a legerősebb ezen a területen. 1911-ben megdőlt az ötéves császár, Pu Ji trónja, kikiáltották a köztársaságot, melynek élén rövid ideig Szun Jat-szen karizmatikus alakja állott.

Az új, köztársasági kormány hamarosan összeomlott, az ország pedig darabokra hullott szét. Mandzsúria különösen eltávolodott a köztársaságtól, mivel a mandzsu dinasztia ősi földje volt. Az idegen hatalmak, különösképpen Japán, egyre nagyobb erőfeszítéseket tettek, hogy megvessék a lábukat ezen a földön. E többszörös nyomás alatt a régi intézmények összeroppantak, hatalmi és erkölcsi vákuum jött létre, leomlottak a régi tekintélyek. Sokan úgy próbáltak felszínen maradni, hogy drága ajándékkal, arannyal, ezüsttel vesztegették meg a helyi hatalmasságokat. Dédapám nem volt elég gazdag, hogy egy nagyvárosban szerezzon magának valami fényes posztot, harmincéves korára csak szülővárosa, a provinciális porfészek, Yixian rendőrkapitányságán kapott hivatalt. De tervei, azok voltak. És volt egy értékes kincse is - a leánya.

Nagyanyám igazi szépség volt. Ovális arcú, rózsás orcájú, fényes bőrű. Fénylő, hosszú, fekete hajának vastag fonata a derekát verte. Tudott illedelmesen viselkedni, ha az alkalom úgy kívánta, márpedig legtöbbször úgy kívánta, de tartózkodó külseje elfojtott, pezsgő energiákat rejtett. Alacsony termetű, százötven-százhatvan centi, vékony testalkatú, válla csapott, akkoriban ez számított eszményi alkatnak.

A legértékesebb rajta mégis apró, elköztözött lába volt, amit kínaiul „háromhüvelyknyi aranyliliom”-nak (san-cun jin-lian-nek) neveznek. Ezért olyan volt a járása, ahogyan „a fiatal, zsenge fűz hajlong a tavaszi szélben”, miként a hagyományos illemszabályok a nők számára előírják. Úgy tartották, hogy az elköztözött lábacskaín tipegő leány erotikus hatást tesz a férfiakra, részben talán azért, mert védtelensége olyan érzést kelt a szemlélőben, hogy a nőnek oltalmazóra van szüksége.

Nagyanyám lábát két éves korában elköztözték. Anyja - neki szintén el volt kötözve a lába - előbb egy három és fél méter hosszú, fehér pólját tekert a kislány lábára, amely minden ujját befedte, csak a nagyujja maradt szabadon. Azután egy nagy kövel eltörte a lábközépcsontot. Nagyanyám visított fájdalmában, és kérlelte az anyját, hogy hagyja abba. Ő meg kénytelen volt betömni a kislány száját, különben nem bírt vele. Nagyanyám többször is elájult fájdalmában.

Sok éven át tartott az elköztözés. Hiába törték el a csontokat, éjjel-nappal viselni kellett a pólját, mert ha szabadon hagyták volna, a csontok még összeforrnak. Nagyanyám így évekig szüntelen kínzó fájdalmak között élt. Ha panaszosan könyörgött az anyjának, hogy oldozza le a pólját, csak azt a választ kapta, hogy az elköztöztelen láb elrontaná az egész életét, tehát a pólját a saját boldogsága érdekében kell tűrnie.

Annak idején mikor a lány férjhez ment, a vőlegény családja mindenekelőtt a menyasszony lábát vizsgálta meg. A nagy láb, vagyis a normális, nagy szégyent hozott volna a vőlegény házára. Mikor a lány kilépett a gyaloghintóból, az anyós felemelte a menyasszony hosszú szoknyájának szegélyét, s ha a leány lába négy hüvelyknél hosszabbnak bizonyult, felháborodásának jeleként heves kézmozdulattal ellökte a szoknyát, faképnél hagyta a menyasszonyt a menyegzői vendégsereg vizslató tekintetének keresztútjában: mindahány vendég az ő lábát bámulta, közben rosszálló mormogással adták tudtul kiábrándultságukat. Az anya olykor megkönyörült a lányán, megszabadította a póljától; de amikor a gyermek felnőtt, és el kellett viselnie férje családjának megvetését s a közvélemény lenézését, anyját okolta, hogy miért is volt annak idején olyan engedékeny.

A lábelkötözés szokását állítólag valamelyik császári ágyas terjesztette el vagy ezer esztendeje. Nemcsak az apró lábakon tipegő leányt tartották erotikus látványnak, hanem a hímezett selyemcipellőbe bújtatott, elkötözött lábbal való játszadozás is tűzbe hozta a férfiakat. Felőtt asszonyok sem vehették le a pólyát, mert a lábuk nyomban növekedni kezdett volna. A pólyát csak éjjel az ágyban lazíthatta meg a nő, amikor puha talpú harisnyacipőt húzott. A férfi ritkán láthatott elkötözött lábat szabadon, mert ha letekerték a pólyát, alóla bűz áradt, és látszott az elhalt hús. Gyermekkoromból emlékszem, hogy a nagyanyám állandóan fájdalemakról panaszkodott. Amikor vásárlásból érkeztünk haza, legelőször is egy lavór meleg vízbe dugta a lábát, és megkönnyebbülten sóhajtozott hozzá. Azután nekikészülődött, hogy az elszarusodott bőrt levágja. Mert a fájdalemat nemcsak törött csontjai okozták, hanem a körme is, mely belenőtt talpa párnáiba.

Nagyanyám lábát tulajdonképpen abban az utolsó pillanatban kötötték el, amikor a lábelkötözésnek mindörökre vége lett. Mire a húga megszületett 1917-ben, ezt a szokást már betiltották, ő tehát megúszta a tortúrát.

Mégis az idő tájt, mikor nagyanyám felnövekedett, az olyan kisvárosban, mint Yixian is, az elkötözött láb még mindig a jó házasság zálogának számított. De ez még csak a kezdet volt. Atyja tervei szerint úgy kellett nevelkednie, akár egy előkelő hölgynek vagy kiváló kurtizánnak. Fittyet hányva a korabeli közvélekedésre -hogy tudüllik alacsonyabb osztályok leányai számára egyenesen érdem az írástudatlanság -, dédapám leányiskolába küldte a lányát, amely iskolát 1905-ben alapították a városban. Megtanulta a kínai sakkot, a madzsongot és a halmajátékot is. Tanult rajzolni és hímezni. Legszívesebben mandarinkacsapárt hímezett (ez a szerelmespár jelképe, mert a madár mindig párosan úszik), még pici cipőjére is hímezett mandarinkacsákat saját magának. Hogy sokoldalú képességeire feltegye a koronát, külön tanárt fogadtak mellé, aki megtanította a citeraszerű quin hangszeren játszani.

Nagyanyám volt a város szépe. „Kimagaslik, akár a gém a csirkék közül” - mondták róla a helybeliek. 1924-ben tizenöt éves volt, és atyja egyre növekvő aggodalommal szemlélte, hogy az idő múlása megfoszthatja egyetlen kincsétől, vagyis egyetlen esélyétől a könnyű életre. Abban az esztendőben Xue Zhi-heng tábornok, a Pekingben székelő hadúri kormány Fővárosi Rendőrségének főfelügyelője ellátogatott a városba.

Xue Zhi-heng 1876-ban született Lulong járásban, mintegy százmérföldnyire Pekingtől. A Nagy Faltól ez a járás még éppen délre esett, azon a vidéken terült el, ahol az észak-kínai síkság és a hegyvidék találkozik. A járási iskolamester négy fia közül ő volt a legidősebb.

Jóképű férfiú volt tekintélyt sugárzó ábrázattal, mindenkit lenyűgözött, aki csak találkozott vele. A vak jövendőmondók mind azt jósolták neki, mikor az arcát megtapogatták, hogy magas poszt vár rá. Kiváló kalligráfus volt, mely tehetséget mindig is igen nagyra tartották Kínában. 1908-ban egy Wang Huai-qing nevű generális, aki Lulongba látogatott, észrevette, hogy a főteplom kapuját gyönyörű szép kalligráfia díszíti, és találkozni kívánt az alkotójával. Elvezették a harminckét esztendőes Xuéhez, és a tábornok fölajánlotta a fiatalembernek, legyen a szárnysegédje.

Igen jól megállta a helyét, és hamarosan hadbiztossá léptették elő. E beosztása kiterjedt utazásokat tett szükségessé, lassanként saját tulajdonú élelmiszerüzleteivel telepítette be Lulong környékét és a Nagy Fal másik oldalát Mandzsúriában is. Gyors felemelkedését meggyorsította, hogy Wang tábornoknak segítségére volt egy belső-mongóliai felkelés elfojtásában. Hihetetlenül rövid idő alatt felívelt a szerencséje: nyolcvanegy szobából álló házat tervezett és épített fel magának Lulongban.

A császárság bukása után egy évtizedig semmilyen kormány nem tudta megszilárdítani hatalmát az egész ország felett. Hatalmas hadurak verekedtek egymással, hogy ki érvényesítheti befolyását a központi kormányra. Az a csoport, amelyhez Xue tartozott, és amelynek vezére Wu Pei-fu tábornok volt, tartotta kezében a húszas évek elején a Pekingben székelő névleges kormányt. 1922-ben Xue a Fővárosi Rendőrség főfelügyelője és a Közmunkahivatal feje lett. Húsz kerület tartozott parancsnoksága alá a Nagy Faltól északra és délre, valamint tízezer főnyi lovas és gyalogos rendőrcsapat. Rendőri tiszte hatalmat kölcsönzött neki, a közmunkák pedig a pártfogást biztosították.

A szövetségek törékenyek voltak. 1923 májusában Xue tábornok csoportja elhatározta, hogy megszabadul Li Yuan-hong elnöktől, akit alig egy évvel azelőtt juttattak erre a posztra. Xue szövetségre lépett egy Feng Yu-xiang nevű keresztény generálissal, akiről azt regélték, hogy egyszerre keresztelte meg összes csapatát - tűzoltófecskendővel, majd mobilizálta mind a tízezer emberét, és bekerítették a pekingi kormányzati negyedet, követelvén zsoldhátralékukat, melyet a csődbe

ment kormány saját embereinek juttatott. Valódi célja azonban az volt, hogy megalázza Li elnököt és ekként kényszerítse lemondásra. De Li nem mondott le, ezért aztán Xue parancsot adott, hogy kapcsolják ki a villanyt és zárják el a vizet az elnöki palotában. Néhány nap múltán az épületben elviselhetetlenné vált a helyzet, és június 13-án éjjel Li elnök elhagyta büzlő rezidenciáját, Tianjin kikötőjébe szökött, mintegy hetven mérföldre délkeletre a fővárostól.

Kínában valamely hivatal tekintélyének nemcsak annak tisztségviselője a letéteményese, hanem a hivatali pecsétek is. Egyetlen okmány sem érvényes, hiába van rajta az elnök saját kezű aláírása, ha nincs ott a pecsétje. Li elnök tudván tudta, hogy pecsét nélkül senki sem szerezheti meg az elnöki posztot, rábízta a pecséteket egyik ágyasára, aki éppen a pekingi francia misszionáriusok kórházában gyógyíttatta magát.

Amikor Li elnök vonata Tianjinhez közeledett, felfegyverzett rendőrcsapat kényszerítette megállásra, követelvén, hogy adja át a pecséteket. Nem akarta elárulni, hová rejtette őket, de néhány óra múlva feladta. Hajnali háromkor Xue tábornok elindult a francia kórházba, hogy a pecséteket az ágyastól megszerezze. Amikor a nőszemély betegágya mellett megjelent, az még csak ránézni sem volt hajlandó: „Hogy adhatnám oda az elnöki pecséteket egy közönséges rendőrnek?”-rázta a fejét felháborodva. De Xue teljes tábornoki díszben oly félelmetesnek látszott, hogy az asszony hamarosan engedelmesen a kezébe tette a pecséteket.

A következő négy hónapban rendőri erőit Xue annak biztosítására használta, hogy Cao Kun, akit az ő csoportja elnökjelöltnek állított, megnyerje az elnökválasztást, mely eseményt az első választások egyikeként jegyezték föl Kína történetében. Meg kellett vesztegetni a nyolcszázötven nemzeti gyűlési képviselőt. Xue és Feng tábornok csapatokat állomásoztattak a Nemzeti Gyűlés épületénél, és tudtára adták mindenkinek, hogy aki helyesen szavaz, annak tisztas jutalomban lesz része, minek következtében azután a képviselők többsége hanyatt-homlok sietett vissza a tartományokból. Mire minden készen állt a választásra, ötszázötvenöt képviselő érkezett meg Pekingbe. Négy nappal a választások előtt - hosszú alkudozások után - mindenki kapott ötezer ezüstjüant, ami meglehetősen nagy összegnek számított akkoriban. 1923. október 5-én Cao Kunt négyszáznyolcvan szavazattal kínai elnökké választották. Xuét jutalmul tábornokká léptették elő. Ugyancsak előléptettek tizenhét személyt „különleges tanácsadóvá” - mindahányan különféle hadurak és generálisok ágyasai és szeretői voltak. Ez az epizód úgy vonult be a kínai történelembe, mint a választási manipuláció ékes példája. Az emberek ma is bizonyítékként emlegetik, hogy lám, a demokrácia nem működik Kínában.

A következő esztendőben, kora nyáron Xue tábornok Yixianbe látogatott. Kis város volt ugyan, de fontos stratégiai pont. Erre a vidékre már alig-alig ért el a pekingi kormány keze. A várostól északra a hatalom egyébként északkelet hatalmas hadurának, Zhang Zuo-linnek a kezében volt, akit rendszerint Öreg Marsallként emlegettek. Hivatalosan Xue tábornok ellenőrző körúton volt, de magánérdekeltsége is akadt ezen a vidéken: övé volt Yixian minden nagy gabonaraktára és a legnagyobb üzletek is, beleértve a zálogházat, amely egyben bankként is funkcionált, saját pénzt nyomtatott, mely a városban és környékén volt használatban. Dédapám számára soha vissza nem térő nagy alkalmat jelentett e látogatás, a lehetőséget, hogy ez egyszer igazán fontos személyiséggé váljék belőle. Elérte, hogy bekerüljön Xue tábornok kíséretébe, és azt mondta a feleségének, megpróbálja hozzáadni a lányát. Nem kérdezte az asszonyt, egyetért-e vele; egyszerűen közölte szándékát. Igaz, hogy akkoriban ez volt a szokás, de a dédapám különben is semmibe vette a feleségét. Az asszony sírt, de nem szólt semmit. Az ura a lelkére kötötte, hogy egy szót se szóljon a lányának. Szóba se jött, hogy a lányt megkérdezzék; a házasság csereüzlet volt, nem érzelmek dolga. A lánynak akkor szóltak, amikor a házasságban már megegyeztek.

Dédapám tudta, hogy közvetlenül nem tehet ajánlatot, mert ha egyenesen odaigéri a lánya kezét, az nagyon leértékeli a menyasszonyt, és ráadásul még az is előfordulhat, hogy visszautasítják. Xue generálisnak meg kellett adni a lehetőséget, hogy lássa, mit ajánlanak neki. Az idő tájt tisztességes nő nem jelenhetett meg idegenek színe előtt, ezért Yangnak alkalmat kellett találnia, hogy Xue tábornok láthassa a lányát. Mégpedig látszólag véletlenül.

Yixian nevezetessége egy pompás, kilencszáz éves, harminc méter magas, értékes fából épült buddhista templom volt, különleges környezetben, ciprusfák gyűrűjében, melyek négyzetmérföldnyi területen vették körül. A templomban benn kilencméteres, színesre festett Buddha-szobor állt, a belső falakat pedig az életét ábrázoló freskók díszítették. Yang számára magától adódott, hogy a nevezetes személyiséget erre a helyre elvezesse. A templom pedig azon ritka helyek egyike volt, ahová jó házból való fehérszemély egyedül is ellátogatható.

Nagyanyámnak megmondták, hogy egy bizonyos napon menjen el a templomba. Hogy Buddha iránti tiszteletét megmutathassa, illatos fürdőt vett, és hosszú órákon át meditált égő füstölők mellett egy piciny szentélyben. Hogy imádkozzék a templomban, ahhoz a teljes nyugalom állapotába kellett kerülnie, és minden zavaró érzést ki kellett oltania magában. Lovas hintót bérelt, egy szolgálólány kísérte. Kacsatojás-kék kabátka volt rajta, szélein aranyhímzés, hogy kiemelje egyszerű vonalát, pillangószárny gombokkal zárult a jobb oldalon. Piciny virágokkal hímzett, redőzött, rózsaszín blúzt öltött. Hosszú haja egyetlen hajfonatba összefonva. Feje tetején ritka, fekete-zöld selyem bazsarózsa kandikált ki. Arcát nem festette, de erős parfümmel illatosította magát, ahogyan a templomban illett. Amikor már bent volt, letérdelt Buddha hatalmas szobra előtt. A fejét néhányszor a földhöz érintette a fa Buddha-szobor előtt, ott maradt térdén, két kezét összetette imára.

Miközben imádkozott, apja Xue generálissal együtt megérkezett. A két férfi egy sötét sarokból figyelte. Dédnagyapám jól számított. Az a testtartás, amelyben nagyanyám ott térdelt, látni engedte nemcsak selyemnadrágját, amely ugyancsak arannyal volt kihímezve, mint a kabátkája, hanem piciny lábát is hímzett szatécipőcskében.

Mikor az imádkozást befejezte, nagyanyám háromszor ismét földig hajolt Buddha szobra előtt. Amikor felállt, kissé megingott, hiszen elkötözött lábbal ez gyakran megesett. Egyensúlyát a szolgálólánya segítségével nyerte vissza. Xue generális és az apja akkor elindultak feléje. Nagyanyám elpirult és lehajtotta a fejét, azután megfordult és kifelé indult, ilyen helyzetben pontosan ezt kellett tennie. Apja néhány lépést tett felé, és bemutatta a generálisnak. Ő pedig térdet hajtott, de a fejét nem emelte föl.

Mint az ilyen magas pozícióban levő férfitől elvárható volt, a tábornok nem sokat mondott erről a találkozásról Yangnak, aki meglehetősen alacsony beosztottja volt, de a dédapám mégis észrevette, hogy nagyon fellelkesült. A következő lépésként sokkal közvetlenebb találkozásra keresett alkalmat. Néhány nappal később Yang, még azt is kockáztatva, hogy tönkremehet, kibérelte a város legjobb színházát, és tájékbeli operaelőadást rendelt, Xue generálist pedig díszvendégként hívta meg. Mint a legtöbb kínai színházépület, ez is négyyszögletű építmény volt nyitott tetővel, három oldalról faácsozattal; a negyedik oldalon állt a színpad, amely teljesen üres volt: se függöny, se díszlet. A nézőtér meg Nyugaton inkább beillett volna kávéháznak, mintsem színháznak. A férfiak asztalok mellett ültek a nyitott téren, ettek, ittak és hangosan beszélgettek az előadás közben. Oldalt, magasabban az emeleti szöllyesor, ott ültek a hölgyek illedelmesebben, kisebb asztaloknál, álló szolgálóleányaikkal a hátuk mögött. Dédapám úgy rendezte, hogy Xue generális láthassa a lányát.

Ezúttal nagyanyám elegánsabban kiöltözött, mint a templomban. Sűrűn hímzett szaténruhát hordott, és ékszerekkel díszítette a haját. Természetes élénksége és vitalitása is jobban kitetszett, amint nevetgélt és fecsegett leánypajtásaival. Xue generális nemigen nézte a színpadot.

A színházi előadás után hagyományos kínai játék következett, melyet lámpásfejtörőnek neveznek. Két külön szobában folyt, egyikben a férfiak, másikban a nők. Mindkét szobában tucatnyi, gonddal festett papírlámpa, verses fejtörőkkel teletűzdelve. Aki a legtöbbet megfejtette közülük, díjat kapott. A férfiak közt természetesen Xue generális nyerte meg a játékot, a nők közül pedig nagyanyám.

Ezúttal Yang alkalmat teremtett Xue generális számára, hogy felfoghassa, milyen szép és intelligens a lánya. Végül még művészi képességei is megmutatkoztak. Két nappal később dédapám meghívta a tábornokot saját házába vacsorára. Tiszta, meleg este volt, telihold fénylett az égen - klasszikus környezet citerazenére. Vacsora után a férfiak a verandán ülve kérték nagyanyámat, hogy az udvaron játsszon hangszerén. Orgonaillatot árasztó lugas alatt ült, és játéka elbűvölte Xue generálist. Később elmondta nagyanyámnak, hogy azon az estén a holdfényben citerajátékával ejtette rabul a szívét. Amikor anyám megszületett, a tábornok a Bao Qin nevet adta neki, ami azt jelenti: „drága citera”.

A tábornok még aznap este megkérte nagyanyám kezét - természetesen nem tőle magától, hanem atyjától. Nem házasságot ajánlott, hanem azt, hogy nagyanyám ágyasfelesége lehet. De Yang mást nem is várt. A Xue család minden bizonnyal régen elrendezte a tábornok házasságát társadalmi pozíciója szerint. Yang egyébként is ágrólszakadtabbnak számított, mintsem hogy feleségnek ajánlhassa volna neki a lányát. Várható volt azonban, hogy egy Xue generálishoz hasonló férfi ágyasfeleséget tartson. A feleség nem a gyönyörért van - azért vannak az ágyasok. Az ágyasfeleség meglehetősen nagy hatalomra tehetett szert, de társadalmi helyzete sokkal

alacsonyabb volt a feleségénél. Az ágyas törvényes szerető volt, akit kénye-kedve szerint megszerzett vagy elküldött a férfi.

Nagyanyám akkor hallott először a leendő kapcsolatról, amikor az anyja néhány nappal az esemény előtt közölte vele a hírt. Lehajtotta a fejét és sírt. Még a gondolattól is irtózott, hogy ágyas feleség legyen, de az atya már elhatározta, a szüleivel szembeszállni pedig képtelenség volt. Aki kétségbe vonta a szülői döntés helyességét, az „engedetlenség” számított - az engedetlenség pedig a hitszegéssel egyenértékű véték. De még ha nem ért is egyet apja akaratával, akkor se vették volna komolyan; úgy értelmezték volna, hogy a szüleivel akar maradni. Az öngyilkosság volt az egyetlen módja, hogy a tiltakozását komolyan vegyék. Nagyanyám beharapta a szája szélét, és nem szólt semmit. Még igent mondani sem volt illendő: nőietlennek tartották volna, mintha türelmetlenül várná, hogy elköltözhessen a szülei házából.

Az anyja, látva, hogy milyen boldogtalan, gyözködni kezdte, hogy ez a lehető legjobb parti. Az apja meg Xue generális hatalmát ecsetelte:

- Azt mondják Pekingben, „ha Xue tábornok toppant egyet, az egész város megremeg”.

A csinos tábornok harcias modora tulajdonképpen nagyanyámnak is tetszett. Azon túl is hízelgett neki az a sok dicséret, amit a férfi az apjának róla mondott, s melyeket felnagyítva és kiszínezve hallott vissza. Nem volt még egy olyan tekintélyes férfiú Yixianben, mint a tábornok-hadúr. Nagyanyámnak tizenöt éves korában fogalma sem volt még róla, hogy mit is jelent ágyasfeleségnek lenni, s azt gondolta magában, hogy elnyerheti a generális szerelmét, és boldog lehet.

A tábornok azt ígérte, hogy Yixianben lakhat, olyan házban, melyet külön az ő számára vásárol. Ott maradhatott tehát a családja mellett, s ami még fontosabb, nem kellett átköltöznie a tábornok rezidenciájára, ahol engedelmeskednie kellett volna a feleségének és a többi ágyasnak, akik rangban mind fölötte állnak. Egy olyan tekintélyes embernek a házában, mint Xue generális, az asszonyok tulajdonképpen foglyok, örökös civódás és perpatvar közepette élnek, sohasem érezhetik biztonságban magukat. Az egyetlen esélyük, hogy a férjük kedvében járnak. Az, hogy Xue generális önálló házat ajánlott fel neki, igen sokat jelentett nagyanyám számára, amiként az is, hogy megígérte: ünnepélyes házassági ceremóniával hitelesítik a kapcsolatot. Ez meglehetősen tekintélyt kölcsönzött nagyanyám és a családja számára. S végül még egy szempont igen fontos volt a nagyanyámnak: azt remélte, hogy ha apja elégedett lesz, ezután jobban bánik majd az anyjával.

Yang asszony epilepsziában szenvedett, s ennek következtében állandóan méltatlannak érezte magát a férje megbecsülésére. Mindig alázatosan viselkedett, a férfi pedig megvetően bánt vele, mintha kosznak nézné, nem törődött az egészségével. Éveken át szidalmazta, hogy nem szült fiút neki. Nagyanyám születése után a dédapám sorban elvetélt, azután 1917-ben megszületett a második gyermek - újra csak leány.

Dédapámat örökké kísértette a gondolat, hogy legyen elég pénze ágyasfeleségre. Az „esküvő” végre lehetővé tette a számára, hogy ezt a vágyát beteljesítse, mivel Xue generális bőkezű jegyajándékot adományozott a családnak, s ennek fő haszonélvezője a dédapám volt. Az ajándék fényűző volt, méltó a tábornok rangjához.

Az esküvő napján súlyos, színes hímzésű selyemmel és szaténnal borított gyaloghintó érkezett Yangék házához. Előtte zászlókat, táblákat és aranyfőnixszel, a nő első számú szimbólumával díszített selyemlampionokat hordozó menet. A menyegzőt este tartották, ahogyan a hagyomány kívánta, vörös lámpások fénylettek a homályban. Dobok, cintányérok, éles hangú fúvós hangszerek - egész zenekar játszott a vidám muzsikát. Úgy tartották, hogy a jó esküvőhöz zenebona kell, mert ha csendben zajlik, az azt jelenti, hogy valami szégyellni való van rajta. Nagyanyám pompás, színesen hímzett öltözéket viselt, fejét és arcát piros selyemfátyol fedte. A gyaloghintón nyolc férfi vitte új otthonához. A hintóban fullasztó forróság volt, nagyanyám egy picit félrehúzta a függönyt. Fátyla alól kikandikálva megörült, hogy az emberek az utcán a menetet bámulják. Sokkal különb volt a szertartás, mint ami egy közönséges ágyasfeleségnek kijár: kicsiny hordszék sima, komor sötétkék vászonnal leborítva, két hordozóval, de legfeljebb is négygel, se menet, se zene. Körbevitték az egész városon, jártak mind a négy kapunál, ahogyan az ünnepélyes szertartás megkívánta, drága jegyajándékait kocsin vitték utána fonott kosárban. Hogy végigkísérték az egész városon, megérkezett az új házhoz: nagy, stílusos épülethez. Nagyanyám elégedett volt. A pompa és a szertartás elhitette vele, hogy tekintély és tisztelet övezi. Emberemlékezet óta nem volt ilyen fényes esemény Yixianben.

Xue generális teljes katonai díszben várta a háznál, körülötte a város előkelőségei. A ház

közepén, a fogadószobában vörös gyertyák és vakító fényű gázlámpák lobogtak, ott a pár fejét háromszor a földhöz érintve szertartásosan meghajolt az Ég és a Föld jelképei előtt. Azután egymás felé is háromszor meghajoltak, majd nagyanyám egyedül ment be a nászszobába a szokásnak megfelelően, Xue generális pedig közben a férfikkal lakomázott.

A tábornok három napig el sem hagyta a házat. Nagyanyám boldog volt. Úgy hitte, hogy szereti a férfit, ő pedig nyersen bár, de gyengéd volt hozzá. Komoly dolgokról azonban nemigen esett szó közöttük, a férje tartotta magát a tradicionális vélekedéshez: „hosszú haj - rövid ész”. Egy kínai férfi pedig legyen tartózkodó és előkelő, még a családban is. Nagyanyám tehát csendben maradt, csak az ura talpát masszírozta felkelés előtt, és citerázott neki esténként. Egy hét elteltével az ura egyszer csak azt mondta, hogy elutazik. Nem mondta meg, hová megy - megkérdezni pedig nem lett volna ildomos. Az asszonynak az volt a kötelessége, hogy várjon az urára, amíg csak vissza nem tér. Nagyanyámnak hat esztendő kellett várakoznia.

1924 szeptemberében háborúság tört ki Észak-Kína két hadurának hívei között. Xue generálist előléptették: a pekingi helyőrség helyettes parancsnoka lett, de régi szövetségese, Feng tábornok, a keresztény hadúr átállt a másik oldalra. November 3-án Cao Kun, akit egy évvel azelőtt Xue és Feng tábornok juttatott az elnöki székbe, lemondani kényszerült. Még ugyanaznap feloszlatták a pekingi helyőrséget, és két nappal később a pekingi rendőrséget is. Xue generálisnak sietnie kellett Pekingből. Tianjini házába vonult vissza, mely a francia koncessziós területen állt, tehát területenkívüliséget élvezett. Egy évvel azelőtt Li elnök is ugyanott keresett menedéket, mikor Xue kergette ki őt az elnöki palotából.

Az idő tájt nagyanyám is belekeveredett a kiújuló harcokba. Az északkeleti ország rész feletti uralom létfontosságú volt a hadurak hadseregei közötti küzdelemben, és a vasútvonalak mentén fekvő városok, különösen a Yixianhez hasonló vasúti csomópontok gyakran voltak támadásnak kitéve. Nem sokkal azután, hogy Xue generális elutazott, a harcok elérték a város falait, a kapukon túl szabályos ütközet dúlt. Elterjedt a fosztogatás. Az egyik olasz fegyverkereskedő hirdetésben adta tudtára a készpénzhiányban szenvedő haduraknak, hogy „kirabolható falvakat” elfogad ellentételként. Mindennapossá vált a nők megerőszkolása. Nagyanyám, akárcsak a többi nő, korommal kente be az arcát, hogy szurtosnak és csúnyának látsszék. Szerencsére Yixian ezúttal sértetlenül megúsza. A harcok hamarosan délre tevődtek át, és az élet visszatért normális medrébe.

Nagyanyám számára a „normális” életvitel azt jelentette, hogy valamiként agyonüti az időt a hatalmas házban. A ház tipikus észak-kínai stílusban épült: a szabályos négyszög három oldala beépítve, a déli oldalon pedig kétméternyi fal magasodott, kerek holdkapu vezetett a külső udvarba, melyet kettős kapu védett kerek rézkopogatóval.

Ezeket a házakat úgy építették, hogy kiállják a rendkívül kemény időjárást: fagyos tél, forró nyár, s közben szinte nincsen átmenet, sem tavasz, sem ős. Nyáron olykor negyven fokig emelkedett a hőmérséklet, télen pedig gyakran mínusz harmincig süllyedt. Üvöltő szibériai szelek vágattak végig a síkságon. Por szállt az ember szemébe, beleette magát a bőrébe az év legnagyobb részében, sok ember maszkot viselt, mely fejét és arcát is beborította. A házak belső oldalán minden ablak délre nézett, hogy oly sok napfényt engedjen be, amennyit csak lehetséges, az északi oldalon pedig a falak állták a szél és por rohamát. Az udvar északi felén álló épületrészben volt a fogadószoba és nagyanyám hálókamrája; a két szárnyépületben a személyzet lakott, s ott kapott helyet a többi helyiség. A szobák padlóját kőburkolat fedte, a fa ablakrácsokat papírral ragasztották be. A magas tetőt sima, fekete cserép borította.

Helyi mércével mérve fényűző ház volt - sokkal különb, mint nagyanyám szüleié -, de ő maga magányosan és nyomorultul érezte magát benne. Néhány szolga is akadt: kapus, szakács, két szolgálólány. Nemcsak az volt a dolguk, hogy kiszolgálják, hanem az is, hogy szemmel tartsák. A kapusnak meghagyták, hogy semmi körülmények között ne engedje ki nagyanyámat a házból. Xue generális, mielőtt elutazott volna, tanmesét mondott el egy másik ágyasáról: rajtakapta, hogy összeszűri a levelet az egyik szolgálóval, az ágyhoz kötöztette, betömte a száját. Azután tiszta szeszt csepegtetett az anyagra, amitől az asszony lassan megfulladt.

- Nem szerezhettem meg neki azt az örömet, hogy gyorsan meghaljon. Hiszen ha egy nő megcsalja az urát, az a leggyalázatosabb tett, amit csak el lehet képzelni - háborgott. Hütlenségről lévén szó, egy olyan ember, mint Xue generális, sokkal jobban elítélte a nőt, mint a férfit. - A szeretőjét, azt csak lelöttem - tette hozzá jelentőségteljesen.

Nagyanyám sose tudta meg, hogy mindez valóban megtörtént-e, de tizenöt évesen a történet

épp eléggé megdöbbenetete.

Attól a perctől kezdve állandó félelmek közt élt. Mivel szinte sohasem hagyhatta el a házat, külön világot kellett teremtenie a négy fal között. Tulajdonképpen még ott sem lehetett saját házának igazi úrnője, ideje egy részében a szolgálknak kellett hízelegnie, ha azok rosszízű történeteket találtak ki róla - ami oly gyakran fordult elő, hogy szinte elkerülhetetlennek kellett tartani. Töméntelen ajándékkal halmozta el őket, madzsongpartikat szervezett, mivel a győztesnek bőkezűen meg kellett jutalmaznia a szolgálakat.

Pénznek sosem volt szűkiben. Xue generális rendszeresen küldte a tartásdíjat, a tábornok zálogházának igazgatójától vehette át havonta, s ugyanő kiegyenlítette a madzsongpartikban elszünetelt vereségeinek számláit is.

A madzsongpartik Kína-szerte hozzátartoztak az ágyasok életéhez. Hasonlóképpen az ópiumszívás, hiszen ópiumot akárhol lehetett szerezni, és úgy tekintették, hogy a serkentőszer segítségével a hozzá hasonló nők elégedettnek érzik magukat - és függőségbe kerülnek. Sok ágyasfeleség lett kábítószer-élvezővé, mert így akart megbékülni a magányossággal. Xue generális nagyanyámat is nógatta, hogy szokjon csak rá, de ő nem törődött vele.

A színházba járás volt szinte az egyetlen alkalom, amikor a házat elhagyhatta. Egyébként egész nap otthon kellett ülnie, s ez mindennap így ment. Sokat olvasott, főként színdarabokat és regényeket, és kedvenc virágait ápolta a kertben: fájvirág, hawaii-rózsa, estike, mályvarózsa nyíltak cserépben az udvaron, ahol törpefákat is nevelt. Aranyozott kosárban egy cica volt még vigasztalója.

Megengedték neki, hogy a szüleit meglátogassa, de tulajdonképp még ezért is megszólták, és nem volt szabad otthon éjszakáznia. Beszélgetni ugyan senki mással nem tudott, mint a szüleivel, mégis minden alkalommal megpróbáltatás volt számára a látogatás. Apját kinevezték a helybéli rendőrség főnökének helyettesévé Xue generálishoz fűződő kapcsolatai miatt, így aztán földbirtokra és egyéb vagyona is szert tehetett. Minden egyes alkalommal, ha nagyanyám panaszkodott szomorú sorsára, apja kioktatta: erényes nő elnyomja magában az érzelmeit, és nincsen is más vágya, mint hogy férje iránti kötelességét teljesíthesse. Az rendjén való, hogy hiányzik az ura, erényességre vall, de az asszonynak nem illik panaszkodnia. Tulajdonképp egy jó feleségnek, úgy illik, nincs is saját véleménye, de ha mégis, semmiképp sem lehet olyan vakmerő, hogy ki is mondja. A kínai mondást citálta: „Csirkék közt csirke módra, kutya közt kutya módra viselkedj”, ha oda mentél férjhez.

Hat esztendő telt el. Kezdetben még kapott levelet, azután teljes hallgatás következett. Nem tudta semmiképp levezetni idegességét, energiáit, sem csillapítani nemi éhségét, még csak nem is járkahtott nagy léptekkel elkötözött lába miatt, arra volt tehát ítélve, hogy a ház körül tipegjen: Kezdetben valamilyen üzenetben reménykedett, és újra meg újra végiggondolta a generálissal töltött rövid napjait. Még a testi-lelki alávetettséget is nosztalgiával idézte fel. Nagyon hiányzott neki a férfi, pedig tudta, hogy ő csak az egyik számtalan ágyasa közül, bizonyára szerte az országban szétszórva élnek, azt pedig sose képzelte, hogy hátralévő életét az urával éli le. Mégis vágyakozott utána, mert általa élhetett valamiféle életet. De ahogy teltek a hetek-hónapok s azután fordultak az évek, vágyakozása eltompult. Lassanként felfogta, hogy csak játékszer volt a férfi számára, csak akkor veszi újra elő, ha úgy tartja kedve. Nagyanyám tétlensége nem találta tárgyát, kényszerzubbonya szorult. Ha olykor mégis kinyújtóztatta tagjait, oly zaklatott lett, hogy nem tudta, mit kezdjen magával. Néha eszméletlenül esett össze. Az ájulások azután egész életében végigkísérték.

Hat esztendő múltán egy napon azután a „férje” újra megjelent. Találkozásuk csöppet sem hasonlított arra, ahogyan azt elválásuk után megálmodta. Akkoriban úgy képzelte, hogy teljesen és szenvedélyesen odaadja magát neki, de most semmi mást nem fedezett föl magában iránta, mint tartózkodó kötelességtudatot. Szörnyen aggódott, hogy vajon nem sértette-e meg valamelyik szolgát, vagy hogy nem akar-e egyikük róla kitalált történetekkel hízelegni a tábornoknak, ami tönkretenné az életét. De minden simán ment. A generális ötvenen túl már lehiggadt, egyáltalán nem látszott már oly méltóságteljesnek, mint azelőtt. Mint elképzelte, egy szót se szólt róla, hogy hol járt, miért is utazott el akkor oly hirtelen, sem hogy most miért jött vissza, de nagyanyám nem is kérdezte. Korántsem azért, mintha tartott volna tőle, hogy kíváncsiságáért megfeddik: nem érdekelte.

Tulajdonképpen a generális mindezen évek alatt egyáltalán nem volt messze. A gazdag,

visszavonult előkelőségek nyugodt életét élte hol tianjinbeli házában, hol vidéken, Lulong közelében. Az a világ, melyben sikereit aratta, már a múlté lett. A hadurak hűbéri rendje összeomlott, Kína nagy részén egyetlen erő, a Kuomintang, vagyis a Csang Kaj-sek vezette nemzeti erő lett az úr. Hogy a zavaros múlttal való szakítást ezzel is jelezze, a Kuomintang Pekingből („északi főváros”) Nankingba („déli főváros”) helyezte át a kormány székhelyét. 1928-ban Mandzsúria kormányzója, Zhang Zuo-lin, az Öreg Marsall meghalt egy japán merénylő kezétől: a japánok igen tevékenyek lettek ezen a területen. Az Öreg Marsall fia, Zhang Xue-liang (az Ifjú Marsall) csatlakozott a Kuomintanghoz, formálisan egyesítette Mandzsúriát Kína többi részével, bár a Kuomintang-kormányzat sohasem működött hatékonyan Mandzsúriában.

Xue generális látogatása nagyanyámnál nem sokáig tartott. Akárcsak először, néhány nap múltán kijelentette, hogy elutazik. A távozása előtti estén felajánlotta nagyanyámnak, hogy utazzék vele, és lakjon azontúl Lulongban. Nagyanyámnak kihagyott a szíve. Ha azt parancsolja, hogy vele menjen, az életfogytiglan együttélést jelent a tábornok feleségével és többi ágyasával. Pánik tört rá. Amíg az ura talpát masszírozta, könyörgött neki, hadd maradhasson Yixianben. Milyen kedves volt tőle, hízelgett, hogy megígérte a szüleinek: nem viszi messzire tőlük, azután szelíden figyelmeztette, hogy anyja nem egészséges, éppen most szülte meg harmadik gyermekét, a várva várt fiút. Szeretné szülei iránti kötelességét teljesíteni, folytatta, közben természetesen őt szolgálja, urát és parancsolóját, valahányszor csak Yixiant jelenlétével megtiszteli. Másnap nagyanyám becsomagolta a generális holmiját, s a férfi egyedül utazott el. Indulásakor, akárcsak amikor megérkezett, ékszeresőt ontott nagyanyámra: arany, ezüst, jade, igazgyöngy, smaragd mind akadt közöttük. Mint a vele egyívású férfiak általában, úgy vélte, ez a kulcs a női szívekhez. A nagyanyámhoz hasonló helyzetű nőknek pedig az ékszer volt az egyetlen biztosítékuk az életben.

Nagyanyám rövid idő múlva fölfedezte, hogy terhes. Az 1931-es esztendő harmadik holdhónapjának tizenhetedik napján, tavasszal leánycsecsemőnek adott életet - az anyámnak. Hírül adta Xue generálisnak, ő pedig levélben válaszolt, hogy Bao Qinnek nevezzék a kislányt, s amint eléggé megerősödik az utazáshoz, vigye hozzá Lulongba.

Nagyanyám kitörő boldogságot érzett, hogy gyermeke született. Úgy érezte, hogy az életének most már van értelme, minden szeretetét és energiáját anyámrá pazarolta. Eltelt egy boldog év. Xue generális többször is sürgette levélben, hogy utazzék Lulongba, de nagyanyámnak mindannyiszor sikerült kitérnie. Azután 1932. nyár derekán távirat érkezett, mely tudatta, hogy Xue generális súlyos beteg, és azt parancsolja: vigye el hozzá a leányát, hogy legalább egyszer lássa. A sürgöny hangneméből rögtön tudta, hogy ezúttal nem utasíthatja el a kérést.

Lulong mintegy kétszáz mérföldnyire feküdt, nagyanyám nem szokott hozzá az utazáshoz, nagy megpróbáltatás volt hát számára. Nagyon nehéz is volt elkötözött lábbal utazni; nem tudott szinte semmi csomagot cipelni, különösen a karon ülő gyermekkel. Elhatározta, hogy magával viszi tizennégy éves hűgát is, Yu-lant, akit Lannak becézett.

Nagy kaland volt az utazás. A vidéken megint hatalmas volt a felfordulás. 1931 szeptemberében Japán, mely egyre jobban kiterjesztette hatalmát erre a területre, lerohanta Mandzsúriát, s a japán csapatok 1932. január 6-án elfoglalták Yixiant. Két hónappal később kihirdették az új állam, Mandzsukuo (azaz „a mandzsuk országa”) megalapítását, mely Északkelet-Kína nagy részét magában foglalta (akkora területet, mint Franciaország és Németország együttvéve). A japánok azt állították, hogy Mandzsukuo független ország, de tulajdonképpen Tokió bábja volt. Az ország fejének Pu Jit tették meg, az utolsó kínai császárt. Kezdetben főkormányzó volt a rangja; később Mandzsukuo császárának kiáltották ki. Nagyanyám számára mindez nem sokat jelentett, hiszen alig volt kapcsolata a környező világgal. A lakosság nagyjából sorsszerűnek tekintette, hogy ki is kormányozza az országot, mivel egyáltalán nem volt beleszólása. Pu Ji sok ember számára magától értetődően az ország feje volt, mandzsukuo császár, az Ég Fia. Húsz évvel a köztársaság kikiáltása után még mindig nem sikerült egyesíteni az országot, hogy a császárság helyett más kormányzást vezessenek be, és Mandzsúriában sem volt az embereknek sok fogalmuk róla, hogy ők egy *Kína*-nak nevezett ország polgárai.

Az 1932-es év egy forró nyári napján nagyanyám, a húga és anyám felültek a Yixianből délre tartó vonatra, és Shanhaiguan városánál - ahol a Nagy Fal kifut a hegyeken át a tengerig - elhagyták Mandzsúriát. Mikor a vonat már a part menti síkságon zakatolt, láthatták, hogy változik a táj: a mandzsukuo alföld kopár, sárgásbarna talaja helyett itt sötétebb volt a föld és termékenyebb, az északkeletivel összevetve szinte buja növényzet nőtt rajta. Hamarosan elhagyták a Nagy Falat, s a belső-kínai területekre értek, körülbelül egy óra múlva megálltak Changli városánál, és kiszálltak

egy zöld tetejű épületnél, amely szibériai vasútállomásra hasonlított.

Ott a nagyanyám lovas kocsit bérelt; zötyögős, poros úton jutottak el Xue generális udvarházához, mely mintegy húszmérföldnyire onnan, Yanheying helység falain kívül állt. Yanheying valaha katonai tábor volt, melyet a mandzsu császár és udvartartása gyakorta látogatott. Ezért az út maga a hangzatos Császári Út nevet viselte. Nyárfák szegélyezték, halványzöld leveleik villogtak a napfényben. Mögöttük a homokos talajon őszibarackosok húzódtak virágba borultan. Nagyanyám azonban aligha lelte örömét a tájban, mert belepte a por, és a zötyögős út összerázta. S ezenfelül nem tudta, mi vár rá.

Mikor az udvarházat megpillantotta, lenyűgözőnek találta. A roppant főkaput fegyveres őrök vigyázták, merev pózban álltak ott a hatalmas, fekvő oroszlánszobrok mellett. További nyolc kőszobor magasodott sorban, hogy legyen a lovakat mihez kikötni: négy elefánt és négy majom. A jó hangzás miatt választották éppen ezeket az állatokat: az „elefánt” és a „főhivatal” azonos hangzású szavak kínaiul (xiang), akárcsak a „majom” és a „fejedelem” (hou). Mikor a kocsi áthaladt a külső kapun, és a belső kertbe ért, nagyanyám csak hatalmas, üres falat látott maga előtt; azután az egyik oldalon kívül megpillantott egy másik kaput. Klasszikus kínai szerkezetű épület volt; a védőfal arra szolgált, hogy idegenek ne láthassanak be, másfelől merénylő így nem léphetett, nem támadhatott a főkapun át.

Abban a pillanatban, mikor áthaladtak a főkapun, egy szolgáló máris ott termett nagyanyám mellett, és ellentmondást nem tűrő mozdulattal elvette tőle a gyermekét. Egy másik szolgáló fölvezette a lépcsőkön, bekísérte Xue generális feleségének fogadószobájába.

Amint belépett, nyomban letérdelt és leborult előtte, fejét a földhöz érintve köszöntötte e szavakkal: „Üdvözlöm, úrnőm!”, miként az illemszabályok megkövetelték. Nagyanyám hűgát nem engedték be a szobába, kinn kellett várakoznia, mint a szolgálóknak. Ebben semmi személyes ellenszenv nem volt: az ágyasfeleség rokonai nem számítottak családtagnak. Amikor nagyanyám már elég ideig hajlongott, a tábornok felesége szólt, hogy felállhat, de ahogyan megszólította, abból abban a pillanatban kivilágolt, hogy alávett helyzetben van a házban, közelebb a szolgálókhoz, mint a feleséghez.

A tábornok felesége intett, hogy üljön le. Nagyanyámnak a másodperc törtrésze alatt kellett döntenie. A hagyományos kínai házban az, hogy ki hol ül, egyben a helyzetét is mutatja. Xue generális felesége a szoba északi végén ült, miként a hozzá hasonló tiszteletre méltó személyhez illett. Mellette, oldalról elválasztva egy másik szék állott, szintén déli irányba néző: a generálisé. A szoba két oldalán két széksor húzódtott, ahol rangjuk szerinti sorrendben foglalhattak helyet mások. Nagyanyám hátrált, végül leült az ajtóhoz legközelebb eső székre, hogy alázatosságát mutassa. A feleség akkor közelebb szólította - egy picivel. Neki némi nagylelkűséget illett mutatnia.

Mikor nagyanyám leült, az asszony tudtára adta, hogy a leánya mostantól fogva az ő gyermekeként nevelkedik, és nem nagyanyámat, hanem őt, a feleséget kell ezentúl „mamá”-nak szólítania; nagyanyám úgy bánjon a gyerekekkel mint a ház ifjú úrnőjével, s köteles ennek megfelelően is viselkedni ezentúl.

Egy szolgálólányt utasítottak, hogy kísérje ki nagyanyámat. Úgy érezte, meghasad a szíve, de visszatartotta a könnyeit, s csak akkor engedte el magát, amikor a saját szobájába ért. A szeme még akkor is vörös volt, amikor Xue generális második ágyasához vezették, a kedvencéhez, aki a háztartást vezette. Csinos teremtés volt, szép arcú, nagyanyám meglepetésére igen együtt érző asszony, de nagyanyám visszatartotta magát attól, hogy együtt jól kisíri magát. Ebben az új, furcsa környezetben ösztönösen úgy érezte, legjobb, ha óvatosan viselkedik.

Még ugyanaznap, valamivel később elvezették a „férjéhez”. Megengedték, hogy anyámat is magával vigye. A generális kemenceágyon feküdt, az egész Észak-Kínában elterjedt, nagy, lapos, négyszögletes fekvőhelyen, mely jó fél méter magas lehetett, és kívülről fűtötték téglakemencéből. Két ágyas vagy szolgálólány térdelt az ernyedten fekvő generális mellett, a lábát és gyomrát masszírozták. Xue generális szeme csukva volt, nagyon sápadtnak látszott. Nagyanyám az ágy fölé hajolt, és halkán szólította. A férfi kinyitotta a szemét, és bágyadtan elmosolyodott. Nagyanyám az ágyra tette anyámat.

- Ez Bao Qin - mutatta neki.

Olyan mozdulattal, amely láthatólag nagy erőfeszítésébe került, a tábornok gyengéden megsimogatta anyám fejét.

- Bao Qin rád hasonlít; nagyon szép - szólt, azután újra lehunyta a szemét.

Nagyanyám szólította, de a férfi szeme csukva maradt. Láthatta, hogy súlyos beteg, alighanem

halálán van. Nagyanyám felvette lányát az ágyról, és szorosan magához szorította. De csak egy pillanatig tarthatta így, amíg a tábornok felesége, aki ott téblábolt türelmetlenül körülöttük, meg nem rántotta a ruhája ujját. Mikor már kívül voltak, az asszony felhívta nagyanyám figyelmét, hogy ne zavarja túl gyakran az urat, vagyis hát egyáltalán ne zavarja. Tulajdonképpen mindig a saját szobájában kell tartózkodnia, kivéve, ha szólítják.

Nagyanyám megrettent: mivel ő-ágyas, egész jövője, sőt a leánya jövője is veszélyben van, lehet, hogy halálos veszedelemben. Nincsenek jogai. Ha a tábornok meghal, a felesége kegyeitől függ majd a sorsa, élet-halál ura lesz őfelette. Azt tesz majd vele, amit csak akar: eladhatja egy gazdag embernek vagy bordélyháznak, ami elég gyakran elő is fordult. Akkor aztán soha többé nem láthatja a lányát. Tudta, hogy neki és a lányának minél előbb el kell szabadulniuk innen.

Mikor visszaért a szobájába, nagy akarattal nyugalmat erőltetett magára, és elkezdte tervezgetni a szökést. De amint gondolkodni kezdett, úgy érezte, vér tódul a fejébe. A lába úgy elgyöngült, hogy lépni sem tudott, csak ha a bútorokba kapaszkodott. Összecsuklott és megint sírva fakadt - részben haragjában, mert úgy látta, semmit sem tehet. A legaggasztóbb az a gondolat volt, hogy a tábornok bármely pillanatban meghalhat, ő pedig ott marad a kelepében.

Lassanként mégis sikerült megnyugodnia, megpróbált világosan gondolkodni. Tüzetesen végignézte az egész udvarházat. Több, különféle udvar osztotta részekre a nagy épületegyüttest, amelyet mindenütt magas fal vett körül. Még a kertet is úgy tervezték, hogy látszott, inkább a biztonságot, mintsem a szépséget tartották szem előtt. Néhány ciprusfa állt benne, nyírfák és téli szilva, de egyik sem nyúlt a fal közelébe. Duplán biztosították, hogy semmiféle merénylő se találhasson menedékre, még csak nagyobb bokrokat sem ültettek. A kertből kivezető két kaput lelakatolták, a főkaput pedig éjjel-nappal fegyveres őrök vigyázták.

Nagyanyám sohasem távozhatott az épület falain kívülre. Megengedték neki, hogy naponta meglátogassa a generálist, de csak előkészített látogatások voltak, együtt a többi asszonnal ő is elvonult a férfi ágya előtt, és „üdvözlöm önt, uram”-ot mormogott.

Időközben sokkal világosabban kiismerte már a házban élő többi személy helyzetét. A tábornok feleségén kívül a legtöbbet a második ágyas szava számított. Nagyanyám észrevette, hogy ő utasította a szolgálókat: vele jól bánjanak, ettől azután sokkal könnyebb helyzetbe került. Egy ilyen házban a szolgálók viszonyát valakihez az illető státusa határozta meg. Hízelegtek annak, akit uraik kedveltek, aki pedig kegyvesztett volt, azzal rosszul bántak.

A második ágyasnak volt egy anyámnál alig idősebb kislánya. Ez még közelebb hozta egymáshoz a két asszonyt, és ezért is kedvelte Xue generális ezt az ágyasát, más gyermeke ugyanis nem volt, csak az a leány és anyám.

Egy hónap alatt a két asszony nagyon összebarátkozott, s akkor nagyanyám a feleség elé járult, s azt mondta, haza kell mennie a ruháiért. Az asszony megadta az engedélyt, de mikor nagyanyám kérte, hadd vigye magával a lányát is, hogy elköszönhessen a nagyszüleitől, azt már nem engedte meg. A Xue ház vér szerinti leszármazottját nem engedhette ki a házból.

Így tehát nagyanyám egyedül indult el a Changliba vezető hosszú úton. Amikor a kocsis letette az állomáson, kérdezősködni kezdett az ott lézengő emberektől. Talált is két lovas, akik hajlandók voltak elszállítani oda, ahová kérte. Megvárta, míg leszáll az éj, azután visszasietett Lulongba velük egy rövidebb úton. Az egyik férfi felültette őt a nyeregbe, és elöl szaladt, kantárra fogva a lovat.

Mikor odaértek az udvarházhoz, a hátsó kapuhoz osont, megadta az előre megbeszélte jelet. Várt egy darabig, úgy érezte, órák telnek el, pedig csak néhány perc volt, a kapu kinyílt, és a holdfényben megjelent a húga anyámmal a karján. A kaput a barátságos második ágyas hagyta nyitva, aki azután baltával rávágott, hogy azt hihessék, erővel törték be.

Nagyanyámnak arra sem nagyon volt ideje, hogy a gyermekét megölelje - egyébként nem is akarta felköltetni, mert hiszen ha fölsír, az örök is felriadnak. Nagyanyám és a húga fölültek a két lóra, anyámat az egyik lovas hátára kötözték, s elindultak, bele az éjszakába. A lovasokat jól megfizették, sebesen vágattak. Hajnalra Changliban voltak, még azelőtt, hogy riadóztathatták volna az embereket, elérték az északra induló vonatot. Mikor a vonat végre éjszaka befutott Yixianbe, nagyanyám összeesett, sokáig nem tudott megmozdulni sem.

Viszonylag biztonságban érezhette magát kétszáz mérföldnyire Lulongtól, gyakorlatilag kívül azon a körön, ahová elérhetett a Xue család keze. Nem vihette anyámat a saját házába, mivel félt a szolgálótól, ezért megkérte egy volt osztálytársát, hogy anyámat rejtse el. Az osztálytárs egy mandzsu orvosnak, Xia doktornak a házában élt, ő volt az apósa. Az orvost igen rendes embernek

ismerték, soha senkit sem utasított el, soha nem árulta el a barátait.

A Xue ház számára nagyanyám, egy közönséges ágyas nem lehetett olyan fontos, hogy üldözzék. Anyám, a vér szerinti leszármazott volt a tét. Nagyanyám táviratot küldött Lulongba, melyben tudatta, hogy anyám megbetegedett a vonaton és meghalt. Azután kimerítő várakozás következett, amelynek során nagyanyám hangulata vadul váltakozott. Néha úgy érezte, hogy a család elhitte az ő verzióját. De azután azzal kínozza magát, hogy ez valószínűleg mégsem így van, hogy azok onnét kémekeket küldenek utána, hogy elragadják, és visszavigyék őt vagy a lányát. Végül megnyugtatta magát, hogy a Xue családot túlságosan elfoglalja a családfe várható halála, hogysem még időt pazarolhatna rá, és az is a javára szólt, hogy a lánya nem volt sehol mellette.

Amikor felfogta, hogy a Xue család már békében hagyja, a nagyanyám nyugodtan visszaköltözött yixiani házába anyámmal együtt. Még a szolgálkkal se törődött, mert tudta, hogy a „férje” nem jön el. A lulongi hallgatás egy évig tartott, az 1933-as év egyik őszi napjáig, amikor táviratban értesítették, hogy Xue generális meghalt, őt pedig sürgősen várják Lulongba a temetésére.

A tábornok Tianjinben hunyt el szeptember havában. Holttestét lakkozott koporsóban szállították Lulongba, vörös, hímezett selyem szemfödéllel, két másik koporsó kíséretében. Az egyik ugyancsak lakkozott volt és hasonlóképp vörös selyem fedte, a másik nyers fából készült, szemfödő nem borította. Az előbbi egyik ágyasának holttestét rejtette, aki ópiumot nyelt, hogy követhesse urát a halálba. Ezt a hitvesi hűség csúcsának tartották. Később a híres hadúr, Wu Peifu saját kezével írt táblát az emlékére Xue generális udvarházában. A másik koporsóban egy másik ágyas teste feküdt, aki tífuszban halt meg két évvel azelőtt. Exhumálták, hogy Xue generálissal együtt újratemetessék, amint a szokás kívánta. Koporsóját azért készítették nyers fából, merthogy szörnyű betegségben halt meg, ezt rossz ómennek tartották. Mindegyik koporsóba higanyt és faszenet helyeztek, hogy a holttesteket megóvják a romlástól, a szájukba pedig gyöngyöt tettek.

Xue generálist és két ágyasát egyazon sírba temették el; a felesége és a többi ágyas is ugyanott nyugszik majd. A temetési szertartás alkalmával a legfőbb kötelesség, hogy a halott fia külön e célra készült zászlót tartson, hogy az eltávozott lelkét szólítsa. Mivel a tábornoknak fia nem volt, a felesége örökbe fogadta a férje tízéves unokaöccsét, tehát ő teljesíthette a feladatot. A fiú még egy másik szertartást is elvégzett: letérdelt a koporsó mellé, és így kiáltott: „Kerüld el a szögeket!” A hagyomány szerint, ha ezt nem tették meg, a szögek felsértették a halottat.

A sírhelyet a tábornok maga választotta ki a földjölás elvei szerint. Gyönyörű, csöndes helyen feküdt, háta mögött északon heglánc húzódoott, szemben pedig egy patak folyt eukaliptuszfák között dél felé. Elhelyezése azt a vágyat fejezte ki, hogy háta mögött legyen szilárd támasz (a hegyek), szemben pedig a fényes nap tükrözödése a növekvő gazdagságot jelképezte.

Nagyanyám azonban sohasem látta a sírhelyet: nem engedelmeskedett a felszólításnak, nem ment el a temetésre. Azután a zálogház igazgatója nem jelent meg többé a neki szóló tartásdíjjal. Körülbelül egy héttel később a szülei levelet kaptak Xue nagyanyám szabadságát. Ez akkoriban igen fölvilágosult lépésnek számított, nagyanyám szinte nem is hitte, hogy ilyen szerencsés. Huszonnégy éves korában nagyanyám tehát szabad volt.

2. „ELÉG EGY POHÁR TISZTA VÍZ IS”

- NAGYANYÁM EGY MANDZSU DOKTORHOZ MEGY FELESÉGÜL (1933-1938)

Xue generális felesége is arra kérte levélben nagyanyám szüleit, hogy fogadják vissza. Bár e kérést a hagyományos ködös mondatokban fogalmazták, nagyanyám jól tudta, hogy elkergették a háztól.

Apja befogadta ugyan, de meglehetősen vonakodva. Hiszen nem számíthatott többé a tekintélyes ember státusára. Attól a perctől kezdve, hogy Xue generálissal rokoni kapcsolatra lépett, megnőtt a világ szemében. Amint előléptették rendőrfőnök-helyettesé Yixianben, belépett a jó összeköttetéssel rendelkezők sorába, meggazdagodott, földet vásárolt, és rákapott az ópiumra. Kinevezése még meg sem érkezett, amikor már ágyasra tett szert, egy mongol nőre, akit leendő főnöke ajándékozott neki. Szokás volt akkoriban szeretőt ajándékozni a leendő munkatársnak, a helybéli rendőrfőnök pedig boldog volt, hogy Xue tábornok védencét lekötelezheti. De dédapám hamarosan már másik szerető körül forgolódott; az ő pozíciójában lévő ember annál

tekintélyesebbnek számított, minél több ágyast tartott. Nem nagyon keresgélt, ágyasa hűgát is megszerezte.

Amikor nagyanyám visszaérkezett a szülői házba, ugyancsak más körülményeket talált, mint amikor elköltözött onnan közel egy évtizede. Boldogtalan, agyonnyomorított anyja helyén most már három asszony volt a háznál. Az egyik ágyas leánygyermeket is szült, anyámmal egyidőset. Nagyanyám húga, Lan még nem ment férjhez, pedig már tizenhat éves elmúlt, és ez bizony aggasztotta a Yang családot. Nagyanyám az egyik darázsfészekből a másikba került. Dédapám rá is haragudott, meg az anyjára is. Már azért is utálta a feleségét, hogy egyáltalán jelen van, az pedig még kínosabb volt dédanyámnak, hogy két szerető is van a háznál, és dédapám mindkettőt többre tartja nálánál. Mindig a szeretőivel költötte el az étkét, a feleségét meg otthagya egyedül. Nagyanyámra pedig azért neheztelt, hogy visszatért a házhoz, mikor ő már új életet alakított ki magának.

Azért is baljós személynek számított, mert elvesztette az urát. Akkoriban, ha egy asszony megözvegyült, babonából felelőssé tették az ura haláláért. Dédapám rossz ómennek tekintette a lányát, aki veszedelmet hoz rá, és szerette volna minél előbb kívül tudni a ház kapuján.

Két ágyasa is noszogatta Yangot. Mielőtt nagyanyám hazatért, azt csináltak, amit akartak. Dédanyám szelíd, sőt gyenge asszony volt. Elvileg ugyan rangban fölöttük állott a családban, de valójában kényük-kedvük szerint bántak vele. 1930-ban dédanyám egy fiúnak adott életet, Yu-linnek nevezték. Ez az esemény megfosztotta az ágyasokat korábbi biztonságérzetüktől, mivel tudták: dédapám halála esetén minden vagyona a fiára száll. A két nő hisztériás jeleneteket rendezett, ha dédapám a legcsekélyebb mértékben is kimutatta érzelmeit a fia iránt. Attól a pillanattól kezdve, hogy Yu-lin megszületett, lélektani hadjáratot indítottak dédanyám ellen, hogy kiűzzék a saját házából. Csak zsémbeltek és panaszkodtak rá, és márványmerev arccal keresztülnéztek rajta. Dédanyám a férjében nem talált támaszra ellenük, ő továbbra is megvetette; hogy fiúval ajándékozta meg, az mit sem enyhített a helyzeten. Új és új indokot talált, hogy beléköthessen.

Nagyanyám erősebb jellem volt, mint az édesanyja, az eltelt évtized megkeményítette. Még az apja is tartott tőle. Azt mondta magának, hogy már nem tartozik kötelességszerű szolgálattal az apjának, és elhatározta, hogy harcolni fog saját magáért és az anyáért. Amíg ő ott volt a házban, az ágyasok megtartóztatták magukat, sőt olykor hízelgő mosolyt kényszerítettek a képükre.

Anyám ebben a légkörben élt kétéves korától négyéves koráig. Anyjának szeretete ugyan megóvta, de azért érezte a feszültséget, mely betöltötte a házat. Ez idő tájt huszoneves gyönyörű fiatalasszony volt a nagyanyám. Igen műveltnek is számított, és sokan kérték a kezét dédapámtól. Mivel azonban ágyasa volt az urának, azok, akik feleségül kérték, mind szegények voltak, nem feleltek meg Yang úr igényeinek. Magának nagyanyámnak már elege volt az ágyasok gonoszkodással és kicsinyes bosszúállással teli világából, ahol egy nőnek nem volt más választása: vagy vállalja az áldozat szerepét, vagy maga tesz áldozattá másokat. Középut nem volt egyetlen házban sem. Nagyanyám csak azt szerette volna, ha magára hagyják, hogy békében fölnevelhesse a lányát.

Apja folyton nógatta, hogy menjen már férjhez, olykor kellemetlen célzásokat tett, máskor a szemébe mondta, hogy vegye már ki a sorsát az apja kezéből. De nagyanyámnak nem volt hová menekülnie. Nem volt hol lakjon, állást pedig nem vállalhatott. Bizonyos idő múltán, mivel már nem állhatta a nyomást, egyszer ideges roham tört rá.

Kihívták az orvost. Xia doktor volt az, akinek a házában három évvel korábban anyámat elrejtették, mikor is nagyanyám megszökött Xue generálistól. Igaz, hogy nagyanyám Xia doktor menyének a barátnője volt, de sohasem találkozott az orvossal, mivel abban az időben szigorúan tiltva volt a nemek közötti érintkezés. Amikor Xia doktor belépett a szobába, úgy megrendítette nagyanyám szépsége, hogy zavarában kihátrált, és azt mormogta a szolgálknak, hogy rosszul van. De hamarosan összeszedte magát, leült, és hosszasan elbeszélgetett nagyanyámmal. Xia doktor volt az első férfi, akinek nagyanyám, életében először, elmondhatta, hogy mit érez, kiöntötte hát minden bánatát, elősorolta reményeit a férfinak - igaz, tartózkodóan, ahogyan egy nőnek illik olyan férfi színe előtt, aki nem a férje. A doktor gyöngéd volt, meleg szavakat szólt hozzá, nagyanyám még sohasem találkozott ilyen megértő emberrel. Hamarosan egymásba szerettek, Xia doktor megkérte nagyanyám kezét. Mi több, azt mondotta, hogy feleségül kéri, nem ágyasául, anyámat pedig saját lányaként akarja fölnevelni. Nagyanyám örömkönnyekkel a szemében természetesen igent mondott. Apja is boldog volt, igaz ugyan, hogy sietett Xia doktor tudomására hozni, hogy

hozományra ne számítson. Xia doktor azt felelte, hogy nem érdekli a hozomány.

Xia doktornak komoly hagyományos kínai orvosi praxisa volt Yixianben, szakmai szempontból igen nagy tekintélynek örvendett. Nem *han*-kínai volt (ahogyan a kínaiak magukat nevezik), mint Yangék, hanem mandzsu nemzetiségű, Mandzsúria őslakosai nemzetségéből való. Valaha az ő családjából kerültek ki a mandzsu császárok megbecsült udvari orvosai.

Xia doktort nemcsak kiváló orvosként ismerték, hanem jóságos emberként is, hiszen gyakorta kezelte ingyen a szegényeket. Szálas férfi volt, száznyolcvan-százkilencven centi magas, de elegáns járású, nem esetlen. Hagyományos, hosszú köpenyben s hozzá való rövid kabátban járt. Szelíd, barna szeme volt, kecskeszakála és hosszú lelógó bajsza. Egész lényé nyugalmat sugárzott.

Az orvos már idősödő embernek számított, amikor megkérte nagyanyám kezét. Hatvanöt esztendő volt és özvegy, három fiút nevelt föl és egy leányt, már mindannyian házasemberek. Három fia egy házban élt vele. A legidősebb vitte a házat, az ő gondja volt a családi birtok, a második fiú apja mellett orvoslással foglalkozott, a harmadik pedig, aki nagyanyám osztálytársát vette el, tanítószkodott. A fiúknak egyébként gyermekeik is voltak, összesen nyolc, akik közül egy már meg is nősült, sőt magának is született egy fia.

Xia doktor behívatta a fiait a dolgozószobájába, és elmondta nekik, hogy mit tervez. Mindannyian elképedtek, és hitetlenkedő pillantásokat váltottak. Súlyos csend ülte meg a szobát. Azután a legidősebb fiú szólalt meg:

- Azt gyanítom, apám is úgy érti, ágyasnak veszi magához.

Xia doktor azt válaszolta, hogy feleségül akarja venni nagyanyámat. Ez borzasztó következményekkel járt a fiúk számára, mert azt jelentette, hogy nagyanyám a mostohaanyjuk lesz, tehát úgy kell viselkedniük vele szemben, mint idősebb nemzedékhez tartozó személlyel, tiszteletre méltó státuszba kerül, egyenrangú lesz a férjével. Az ifjabb nemzedék minden rendes kínai házban engedelmisséggel tartozott az idősebbeknek, megfelelő illemszabályok szerint kellett viselkednie velük, ráadásul Xia doktor még a kínainál is bonyolultabb etikettrendszert örökölt. Az ifjabb nemzedék minden reggel tiszteletét tette az idősebbek színe előtt, mégpedig a férfiak térdre hullva, a nők mélyen fejet hajtva. Ünnepeken tiszteletük jeléül a férfiak arca borultak, és háromszor földhöz érintették a homlokukat. Az a tény, hogy nagyanyám korábban valakinek az ágyasa volt, s ráadásul generációs szakadék is elválasztja őket, azt jelentette, hogy olyan valakinek tartoznak teljes engedelmisséggel, aki sokkal alacsonyabb rangú, és fiatalabb is náluknál. Ez túl sok volt a fiúk számára.

Összeült a család, és alaposan felhergelték egymást. Még nagyanyám egykori osztálytársa is csalódott volt, hiszen teljesen új viszonyba hozta volna barátnőjével az apósával kötendő házasság. Többé nem étközhetek volna egy asztalnál, le sem ülhetett volna régi barátnője mellé, sőt sűrögni-forgnia illett volna körülötte, olykor meg arca borulva köszöntenie.

A család minden egyes tagja - fiai, menyei, unokái, még dédunokája is - sorban Xia doktor elé járultak, és kérelték, hogy „legyen tekintettel saját véreinek” érzéseire. Térdre borultak előtte, fejüket a földhöz verték, zokogtak és sikoltoztak.

Kérelték, hogy Xia doktor vegye figyelembe mandzsu nemzetségének szokásait, hiszen egy mandzsu férfi az ő társadalmi helyzetében nem vihet kínai asszonyt a házhoz. Xia doktor azt felelte, hogy ezt a szokást már régen elejtették, de a gyermekei erre visszavágtak, hogy egy jó mandzsu akkor is tartja magát a régi szokásjoghoz. Azután a korkülönbséget hányták föl, hiszen Xia doktor több mint kétszer annyi idős volt, mint a nagyanyám. A család egyik tagja előhozakodott a régi mondással: „Fiatal asszony, akinek öreg ember a férje, biztosan összeszűri a levet mással.”

Xia doktort leginkább az érzelmi zsarolás bántotta, különösen pedig az az érv, hogy ha egy volt ágyast hoz feleségnek a házhoz, azzal a fiai társadalmi helyzetét rontja. Tudta jól, hogy a fiai valóban megszégyenülnek, és ebben vétkesnek érezte magát. De mégis úgy gondolta, hogy nagyanyám boldogsága fontosabb a számára. Ágyasnak nem vehette a házába, hisz akkor nagyanyám nemcsak megszégyenül, hanem rabszolgája lesz az egész családnak. Az ő szerelme önmagában nem lett volna elegendő védelem, ha nem feleségnek emeli maga mellé.

Xia doktor kényszerítette a családját, hogy törődjenek bele idős apjuk akaratába. Ők azonban - és a világ körülöttük - úgy vélte, hogy felelőtlen akaratnak nem szabad engedelmeskedni. Volt aki célozgatott, hogy az orvos már szenilis. Mások meg azt kérdezték tőle, hogy hiszen már vannak fiai, unokái, hatalmas virágzó család feje, mi egyebet kívánhat? Miért kell házasságot kötnie azzal a nővel?

Egyre záporoztak rá az érvek. Újabb és újabb rokonok és barátok jelentek meg, mindannyiukat a fiai hívták oda. Egyhangúlag állították, hogy örült ötlet ez a házasság. Később mérgüket nagyanyám ellen fordították:

- Újra férjhez menne, mikor előző ura teteme ki sem hült még? - hányta föl az egyik.

- Mindent előre kitervelt az a nő: nem fogadja el, hogy ágyas legyen, az kell neki, hogy feleségül vegyék. Ha valóban szeretné önt, miért ne lenne boldogan az ágyasa? - szólt a másik.

Különbéféle változatokat eszeltek ki nagyanyám rovására, hogy miként forralta ki a férjhez menést, hogy miként kerekedik majd fölbe az egész családnak, hogy azután rosszul bánjon a gyermekekkel és unokákkal.

Azzal is megvádolták, hogy Xia doktor pénzére fáj a foga. Akárhányszor szóba hozták az illetet, az erkölcsöket, vagy hogy Xia doktor saját javát akarják csak, mindannyiszor elo"bukkant a kimondatlanul ott rejlő anyagi számítás is. A rokonok attól félték, hogy a nagyanyám ráteszi a kezét Xia doktor vagyonára, hiszen ha hozzámegy feleségül, magától értetődően ő vezeti majd az egész háztartást.

Xia doktor gazdag ember volt. Nyolcszáz hektárnyi birtoka terült el az Yixian körül fekvő földeken, sőt a Nagy Faltól délre is volt még földje. Hatalmas háza magasodott a városban, szürke téglából épült, stílusosan fehér mintázattal. Mennyezete hófehérre meszelve, a falakat pedig tapéta borította úgy, hogy a gerendák és eresztékek nem látszottak, amit a jómód kétségtelen bizonyítékának tekintettek akkoriban. Virágzó orvosi rendelője és patikája is volt.

Amikor a család látta, hogy semmire sem jutnak, elhatározták, hogy közvetlenül a nagyanyámnál próbálkoznak. Egy napon nagyanyámat meglátogatta Xia doktornak az a menyé, aki egykor az iskolatársa volt. A tea és némi pletykázkodás után a barátnő küldetése tárgyára tért rá. Nagyanyám sírva fakadt, és intim barátságuknak megfelelő gesztussal kézen ragadta a barátnőjét. Mit tenne az ő helyében? - kérdezte. Mivel nem kapott választ, tovább szorongatta:

- Tudod-e, mi az, ágyasnak lenni? Te sem szeretnéd, ha ágyas volnál, igaz? Konfuciusz mondta: Jiang-xin pi-xin „Tedd a szíved helyére az enyémet”. - A szenttől vett idézet segítségével hatni valakinek a jobb ösztöneire, gyakorta többet ér, mint az egyenes válasz.

A barátnő meglehetősen lelkifurdalások közepette tért vissza a családjához, beismerte, hogy kudarcot vallott. Értésükre adta, hogy nincs szíve tovább nyaggatni a nagyanyámat.

Szövetségesre talált De-guiban, Xia doktor második fiában, aki apjával együtt szintén gyógyított, és ezért közelebb állt hozzá, mint a fivérei. Azt tanácsolta a többieknek, hogy ne akadályozzák a házasságot. A harmadik fiú is megenyhült, amikor hallotta a feleségétől, milyen elkeseredett a nagyanyám.

Legjobban elkeseredve a legidősebb fiú volt, és a felesége. Amikor az asszony látta, hogy a másik két fiú ingadozik, így kesergett a férjének:

- Ők persze nem törődnek velem, van állásuk, azt nem veheti el tőlük az az asszony. De mi marad neked? Te az öreg birtokát igazgatod, az pedig mind arra a nőre száll majd, meg a lányára! Jaj szegény fejemnek, jaj a gyermekeknek! Miránk semmi sem jut. Nem marad más hátra, csak a halál! Atyád bizonyosan azt is akarja. Legjobb, ha megölöm magam mindenki megalégedésére! - jajongott, és szeméből patakzott a könny.

- Adjál még időt holnapig - válaszolta zaklatottan a férje.

Amikor Xia doktor másnap reggel felkelt, De-gui kivételével egész háza népét ott találta térdepelve a hálószobája küszöbénél. Abban a pillanatban, mikor felkelt, hallotta, hogy legidősebb fia elkiáltja magát: „Arcra borulni!”, és valóban mind egyszerre földhöz verték a homlokukat. Azután izgalomtól remegő hangon a fia szólalt meg ünnepélyesen:

- Gyermekei és egész háza népe itt marad, atyám, arcra borulva mindhalálig, hacsak nem gondol mégis reánk, a családjára és mindenekelőtt önnön személyére.

Xia doktor úgy felindult, hogy egész teste remegett. Kérte gyermekeit, hogy álljanak fel, de mielőtt bárki is megmozdulhatott volna, a legidősebb ismét megszólalt:

- Nem, atyám, nem állunk fel, hacsak ki nem nyilvánítja, hogy eláll a házasságkötéstől. Xia doktor érvelni próbált, de a fia remegő hangon, makacsul visszautasította.

- Tudom, mi jár a fejetekben: attól tartotok, hogy mikor én már nem leszek, leendő mostohaanyátok vajon hogyan viselkedik majd veletek. De nekem semmi kétségem sincs, hogy mindannyiótokkal nagyon jól bánik majd. Igen rendes asszony. Persze, nincs rá más biztosíték, amit nyújthatok, mint a jelleme...

Ennél a szónál a fia horkantott:

- Jelleme, egy ágyasnak! Először is, rendes nő nem megy el ágyasnak. - Azután egyre gyalázta a nagyanyámat. Ekkor már Xia doktor sem bírta tovább: felemelte a sétatálcáját, és ütlegelni kezdte a fiát.

Xia doktor egész életében maga volt az önuralom és a nyugodtság szobra. Egész háza népe - mindannyian térdepelve még - döbbenet nézett rá. Dédunokája hisztérikus bömbölésben tört ki. A legidősebb fiú először is, mintha megnémult volna, de csak egy pillanatra, aztán újra hallatta a hangját, nemcsak a fizikai fájdalom miatt, hanem mert büszkeségét is megsértették, hogy így ütlegelték a család szeme láttára. Xia doktornak haragjában és felindultságában elállt a lélegzete. Akkor a fia szájából újra ömleni kezdtek a vádak nagyanyám ellen. Az apja rákiáltott, hogy hagyja abba, és akkorát ütött, hogy a sétatálca kettétört.

A fia néhány pillanatig még az őt ért megaláztatással és fájdalommal volt elfoglalva, majd elővette a pisztolyát, és Xia doktor arcába nézett:

- A hűséges alattvaló halálával fejezi ki tiltakozását a császár színe előtt. A hű fiúnak ugyanezt kell tenni az apja színe előtt. Nincs más, amivel felháborodásomat kifejezhetném, mint hogy meghalok.

A pisztoly eldőrdült. A fiú megingott, azután elterült a földön. A hasába eresztette a golyót. Lovas kocsi vágatott vele a közeli kórházba, ahol másnap meghalt. Minden bizonnyal nem akarta megölni magát, hanem csak e drámai gesztussal akarta meghátrálásra készíteni az apját.

Fiának halála kétségbe ejtette Xia doktort. Külsőre ugyan nyugodt volt, mint máskor, de aki ismerte, észrevette rajta, hogy a nyugalom mögött mély bánat rejlik. Ez időtől fogva olykor búskomorság lepte meg, ami sehogyan sem fért meg szilárd jellemével.

Yixianen végigzúgott a felháborodás, pletykák és vádaskodások öntötték el a várost. Xia doktort, sőt nagyanyámat is felelőssé tették a halálesetért. Xia doktor meg akarta mutatni, hogy ő rettenthetetlen. Fia temetése után nem sokkal kitűzte az esküvő napját: Figyelmeztette a gyermekeit, hogy illő tisztelettel viselkedjenek mostohaanyjukkal, és meghívókat küldött szét a város tekintélyes személyiségeinek. A szokás azt követelte, hogy megjelenjenek, és átadják ajándékaikat. Nagyanyámnak is megmondta, hogy fényes ceremóniára készüljön. De nagyanyámat megijesztették a vádaskodások, és félt, hogy azok rossz hatással lesznek majd Xia doktorra, és elkeseredetten próbálta meggyőzni magát, hogy ő nem vétkes. Végül is felülkerekedett benne a dac, és beleegyezett az ünnepélyes ceremóniába. Az esküvő napján feldíszített hintóban hagyta el atyja házát, zenészek kíséretében. A mandzsu szokások szerint saját családja bérelte a hintót félútig, az út másik felét pedig a vőlegény által bérelt hintón tette meg új otthonába. Ahol átszállt az egyik hintóból a másikba, ötéves öccse, Yu-lin állt kétrét görnyedve, jelképesen ő vitte át a menyasszonyt a hátán Xia doktor hintájáig. Ugyanez ismétlődött meg, amikor Xia doktor házához érkeztek. Egy asszony nem léphette át csak úgy a ház küszöbét; ez nagy szégyen lett volna rá nézve. Mindenkinek látnia kellett, hogy viszik, az jelezte rejtett vonakodását.

Két nyoszolyóleány vezette nagyanyámat a szobába, ahol az esküvői ceremóniát tartották. A nehéz, hímzett, vörös brokáttal fedett asztal előtt, amelyre az Ég, a Föld, a Császár, az Ősök és a Mester emléktábláit helyezték, ott állott Xia doktor farokszerű tollazattal ékesített díszes, koronára emlékeztető kalappal a fején, hosszú, laza, harangforma kezelőjű, hímzett köpenyben - hagyományos mandzsu viselet volt ez, a nomád múlt öröksége, amelyben kényelmesen lehetett lovagolni, ijászni. A vőlegény letérdelt, őt alkalommal földhöz érintette a fejét az emléktábla előtt tisztelegve, majd egyedül lépett a nászszobába.

Azután nagyanyám hajolt meg szintén őt alkalommal, mindannyiszor megérintette haját a jobb kezével a tisztelettel jeleként, de földre borulni - súlyos fejéke miatt - nem tudott, majd a nyoszolyóleányok kíséretében követte Xia doktort a nászszobába, ahol aztán levette fejről a vörös fátylat. A két nyoszolyóleány mindkettőjüknek átnyújtott egy-egy üres, lopótök alakú vázát, melyet azután egymás között kicseréltek, majd a lányok távoztak. Vőlegény és menyasszony némán ültek együtt egy ideig, majd Xia doktor kiment, hogy a rokonokat és vendégeket köszöntse. Nagyanyámnak órákig mozdulatlanul kellett ülnie a kemenceágyon, egyedül, az ablak felé fordulva, melyen hatalmas, piros, nagy gonddal készített papírkivágás: a *Kettős boldogság* írásjegye függött. Ezt úgy nevezték, hogy „üldögél a boldogságban”, azt jelképezte, hogy a menyasszony, lám, nem nyugtalan természetű, a nyugalom ugyanis az asszonyokkal szemben támasztott egyik legfontosabb követelmény volt. A vendégek végül távoztak, s akkor Xia doktor egyik fiatal férfi rokona lépett a menyasszonyhoz, és háromszor megrántotta a ruháját. Csak

ezután állhatott föl a kemenceágyról. A két nyoszolyóleány segítségével levetette nehéz, hímzett selyemöltözékét, és egyszerű, piros köpenyt és piros nadrágot vett fel. Letette a csengő gyöngyökkel ékesített roppant fejéket is, és füle mögé tűzte két hajfonatát.

Így tehát 1935-ben az akkor négyesztendő anyám és huszonhat éves nagyanyám átköltözött Xia doktor kényelmes házába. Egész különálló épületegyüttes volt az tulajdonképpen, amely magában foglalta a házat magát, a belső terét, valamint az orvosi rendelőt a patikával együtt, mely az utcára nézett. Szokás volt, hogy a neves orvosok patikát is tartottak fönn. Xia doktor hagyományos kínai orvosságot árusított benne, gyógynövényekből és állati eredetű anyagokból az asszisztensei állították elő gyógyszereit.

Az épület homlokzata fölél sűrűn díszített, vörös arany eszterhéjat emeltek. Középpont négyzetes táblán arany írásjegyek hirdették, hogy ez a Xia-rezidencia. A patika mögött kicsiny udvar húzódott, jó néhány helyiségnek nyílt oda az ajtaja. Itt laktak a szolgálók és szakácsok. Azon túl még több, kisebb udvar nyílt, ahol a család lakott. Leghátul pedig nagy kert húzódott ciprusfákkal és téli szilvával teleültetve. Fű nem nőtt az udvaron: túl zord volt az időjárás. Pusztá, kemény, barna rögök borították, nyáron szétporladtak, kora tavasszal, mikor elolvadt a hó, sárrá dagadtak. Xia doktor szerette a madarakat, madárháza is volt, és minden reggel, akármilyen idő volt is, elvégezte a *qigong*-ot, a kecses, lassú kínai tornát, melyet olykor *t'ai chi*-nak is neveznek, közben pedig a madarak énekét és csiripelését hallgatta.

Fiának halála után Xia doktor minduntalan családjának néma szemrehányásába ütközött. Soha nem hozta szóba nagyanyám előtt, hogy ez micsoda fájdalmat okoz neki. Egy kínai férfi számára kötelező volt összeszorított foggal túrni a bajt. Nagyanyám persze tudta, min ment keresztül, és vele együtt szenvedett - némán. Nagy-nagy szeretettel volt a férfi iránt, minden kívánságát tiszta szívből teljesítette.

Nagyanyám általában mosolyogva fogadta a család tagjait, bár azok a kötelező tisztelet felszíne alatt megvetették. Még Xia doktornak az a menyé is, akivel nagyanyám együtt járt iskolába, még ő is elkerülte. Nagy nyomás nehezedett rá, mert tudta, hogy felelőssé teszik a legidősebb fiú haláláért.

Egész életvitelét mandzsu szokások szerint kellett rendeznie. Anyámmal aludt egy szobában, Xia doktor pedig egy másikban. Minden hajnalban, jóval azelőtt, hogy felkelt volna, megfeszültek és rángatóztak az idegei, mintegy tiltakozásként a családtagok közelgő motoszkálása ellen. Gyorsan megmosakodott, majd mindegyiküket szertartásosan üdvözölte: ez volt az illem. Ráadásul rafinált frizurát kellett fésülnie, amely megtartja a roppant fejéket, még parókat is húzott alá. Jéghideg „jó reggelt” köszöntés minden családtagtól - ez volt minden, amit kapott, tulajdonképpen többé egy szót sem szóltak hozzá aznap. Amint nézte őket, miként hajbókolnak, érezte, hogy gyűlölet rejlik a szívükben. Az egész szertartásban az őszintétlenség volt a legbántóbb.

Ünnepeken és más jeles alkalmakkor az egész család köteles volt arca borulni vagy térdet hajtani előtte, ő maga pedig az illem szerint felugrott ülőhelyéről, és megállt mellette, hogy mutassa: üresen hagyja a helyet elhunyt anyjuk iránti tisztelete jeléül. A mandzsu szokások hallgatólágyosan előírták, hogy Xia doktor és ő külön-külön mutatkozzanak. Még együtt étkezniük sem illett, és az egyik menyé mindig ott állt nagyanyám háta mögött, hogy kiszolgálja. Az asszony azonban olyan rideg arccal szolgálta, hogy alig tudott enni, nemhogy jólesett volna neki az étel.

Egy alkalommal, nem sokkal azután, hogy beköltöztek a házba, anyám odabújt egy kellemes, kényelmes, meleg sarokba a kemenceágyon, de látta, hogy Xia doktor arca elsötétül, fölé hajol és durva mozdulattal kipenderíti onnan. Kiderült, hogy a ház urának fenntartott helyre ült. Ez volt az egyetlen alkalom, hogy megütötte. A mandzsu szokások szerint a ház urának helye szent volt.

Nagyanyám életében először érezhette bizonyos mértékig szabadnak magát, mióta beköltözött a Xia-házba, de máris csapdában találta magát. Anyám számára is hasonlóképpen kétértelmű volt a helyzet. Xia doktor különösen kedves volt hozzá, és úgy nevelte, mint a saját lányát, a vezetéknevét is ráruházta - azt viseli mind a mai napig, a Xiá-t -, és új keresztnévet is adott neki, a *De-hong*-ot, amely két írásjegyből áll: a HONG vadhattyt jelent, a DE pedig az egy nemzedékhez tartozókat jelöli, erény az értelme.

Xia doktor családjá nem merészelt szemtől szembe bántani a nagyanyámat, mert hiszen az egyenértékű lett volna azzal, hogy az „anyjukat” sértegetik. De a lánya, ő már nem számított. Anyám első emlékei közé tartozik - azon túl, hogy az édesanyja dédelgette -, hogy a Xia család

ifjabb tagjai gyötörték. Kétségbeesve próbálta visszafojtani a sírást, el akarta rejteni sérelmeit az anyja elől, de a nagyanyám persze tudta, hogy mi folyik körülötte. Sohasem szólt egy szót sem Xia doktornak, nem akarta elkészeríteni, nem akarta, hogy újabb bonyodalmak támadjanak a gyermekeivel. De anyámnak gyötrelem volt az élete. Gyakorta könyörgött, hogy vigyék vissza nagyszüleinek házába, vagy abba, amelyet Xue generális vásárolt nekik, ahol mindenki úgy bánt vele, mint valami hercegnővel. De hamarosan belátta, hogy nem szabad könyörögnie, hogy „menjünk haza”, mert ezzel csak könnyeket fakaszt az anyja szeméből.

Anyám legmeghittebb barátai a háziállatai voltak. Volt egy baglya, egy fekete madanaka-madara, még beszélni is tudott, egy sólyma, cicája, fehér egere, egy üvegben pedig szöcskéket és kabócákat tartott. Anyján kívül csak egyetlen igaz barátja volt: Xia doktor kocsisa, Nagy Öreg Li. Kemény, cserzett bőrű ember volt, távoli északi vidékről való, a Hinggan-hegység tájékáról, ahol a szovjet, a mongol és a kínai határ találkozik. Igen sötét volt a bőre, durva szálú a haja, vastag az ajka, felfelé néző az orra nyílása - ritkának számít ilyen arc a kínaiak között. És valóban nem is kínainak látszott. Magas volt és szikár. Vadásznak nevelte az apja, ginszenggyökeret vajt a földből, medvére, rókára, szarvasra vadászott. Egy időben jó áron adták el a prémet, de végül különféle banditák, akik közül a legalja Zhang Zuo-linnek, az Öreg Marsallnak dolgozott, kiveték őket az üzletből. Nagy Öreg Li „az az aljas bandita”-ként emlegette a marsallt. Később azután, amikor anyámat próbálták meggyőzni, hogy az Öreg Marsall lelkes patrióta a japánellenes háborúban, emlékezett még Nagy Öreg Li gúnyos szavaira Északnyugat „hőséről”.

Nagy Öreg Li gondozta anyám háziállatait, és olykor anyámat is magával vitte kirándulásaira. Azon a télen tanította korcsolyázni is. Tavasszal, mikor a hó elolvadt, nézték, hogy az emberek miként „sepregetik a sírjaikat”, hogyan ültetnek virágot őseik sírhalmára - fontos, évente visszatérő szertartás volt ez. Nyáron halászni és gombászni jártak együtt, ősszel pedig kihajtottak a városon túlra nyulat löni.

A hosszú mandzsúriai estéken, amikor szélvihar süvölt végig a síkságon, és jégvirágosra fagynak az ablakok, Nagy Öreg Li térdére ültette anyámat a meleg kemenceágyon, és különös történeteket mesélt neki Észak hegyeiről. Titokzatos, magas fák képével tért az ágyába, egzotikus virágokéval, színes madarakéval, melyek dallamosan énekelnek, látott ginszenggyökereket, valójában kicsiny leánykák voltak, ha kivájta őket az ember a földből, meg kellett kötözni piros zsinórral, mert különben elszaladtak volna.

Az állatokról is mesélt anyámnak a Nagy Öreg Li: tigrisről, amely teleüvöltötte Észak-Mandzsúria hegyeit, de jószívű volt, és ha nem fenyegette semmi veszély, nem bántotta az embereket. Li szerette a tigriseket. A medve, az más: a medve vadállat, az embernek mindenáron óvakodni kell tőle. Ha mégis találkozol vele, nyugodtan kell állnod, amíg csak le nem hajtja a fejét. Azért van ez így, mert a medvének hosszú szőröcsomó nő a homlokán, és a szemébe hull, nem lát semmit, ha lehajtja a fejét. A farkasnak nem szabad hátat fordítani és elszaladni, mert gyorsabb nem lehet az ember nála. Az a jó, ha megállsz és farkasszemét nézel vele, mintha nem is félnél tőle. Azután hátrálhatsz lassan, nagyon lassan. Sok évvel később Nagy Öreg Li tanácsa óvta meg az anyám életét.

Egy napon anyám, ötéves lehetett akkor, állataival játszott a kertben, és Xia doktor unokái egyszer csak köréje sereglettek. Lökdősték, a nevét kiáltozták, azután megütötték és még erőszakosabban taszigálták. Végül a kert egy sarkába kényszerítették, és ott beledobták egy kiszáradt kútba. A kút meglehetősen mély volt, anyám nagyon összetörte magát a fenekét borító köveken. Valaki véletlenül meghallotta a sírását, és szólt Nagy Öreg Linek, ő pedig odafutott egy létrával; a szakács tartotta, amíg lemászott. Addigra már nagyanyám is odaért szörnyű aggodalomban. Néhány perc múlva Nagy Öreg Li újra felbukkant anyámmal a karján, aki félig eszméletlen volt, csupa seb és karcolás. Li nagyanyám karjába adta a kislányt. Bevitték a szobába, Xia doktor megvizsgálta. Eltörött az egyik combcsontja. Évekkel később is néha kimozdult, és emiatt anyám attól fogva kicsit sántított.

Xia doktor kérdésére anyám azt mondta, hogy „a Hatodik unoka” lökte be. Nagyanyám, aki mindig érzékenyen figyelte Xia doktor hangulatát, szerette volna elhallgattatni a lányát, mert hiszen a Hatodik volt Xia doktor legkedvesebb unokája. Amikor a férje kiment a szobából, szólt anyámnak, hogy ne panaszkodjon többé a Hatodikra, nehogy elszomorítsa Xia doktort. A csipője miatt anyám nem hagyhatta el egy ideig a házat. A többi gyermek végleg kiközösítette.

Nyomban az eset után Xia doktor egyszerre csak elutazott néhány napra. A mintegy negyven

kilométernyire délre fekvő tartományi székvárosba, Jinzhouba ment, hogy állást keressen. A családban elviselhetetlenné vált a hangulat, és anyám balesete, mely könnyen végzetes is lehetett volna, végleg meggyőzte, hogy mindenképp el kell költözniük.

Nem volt ez könnyű elhatározás. Kínában nagy dicsőségnek számít, ha több nemzedék él egy fedél alatt. Még Öt Nemzedék Egy Fedél Alatt nevű utcák is akadnak, emléket állítva az ilyen családoknak. A kiterjedt család szétválasztása tragédiának számít, mindenképpen el kell kerülni, de Xia doktor jó képet próbált vágni a dologhoz nagyanyám színe előtt, mondván, hogy így legalább kisebb a felelőssége. Nagyanyám pedig, bár igyekezett leplezni, igencsak megkönnyebbült. Tulajdonképpen ő volt, aki szelíden ösztönözte Xia doktort a költözésre, különösen azután, ami anyámmal történt. Tulajdonképpen elege volt a nagycsaládból, melynek mindig érződött rideg jelenléte, és tagjai fagyos rosszindulattal kívánták, hogy ő nyomorult legyen, körükben soha nem talált sem magányra, sem társaságra.

Xia doktor felosztotta vagyonát családtagjai között. Csak azokat a tárgyakat tartotta meg önmagának, amelyeket ősei adományként kaptak a mandzsu császároktól. Legidősebb fia özvegyére íratta minden földbirtokát. A gyógyszerterát második fiára hagyta, a házat pedig a legkisebbikre. Meghagyta neki, hogy Nagy Öreg Lire és a többi szolgára gondja legyen. Amikor megkérdezte nagyanyámat, bánja-e ha szegények lesznek, ő azt válaszolta, hogy a boldogsághoz neki semmi egyéb nem kell, mint az ura meg a lánya: „ha szeretnek, elég egy pohár tiszta víz is”.

1936. december havának egy fagyos napján az egész család összegyűlt a főbejárat előtt a búcsúztatásukra. De-guin kívül mindenkinek száraz volt a szeme, ő volt az egyetlen fiú, aki apja mellé állt a házasság dolgában. Nagy Öreg Li vitte őket lovaskocsin az állomásra, ahol anyám könnyes búcsút vett tőle. Nagyon izgatott lett, amikor a vonatra felszálltak. Először utazott vonaton egyéves kora óta, felzaklatta az esemény: föl-le ugrált, amint kinézett az ablakon.

Jinzhou nagyváros volt, százezer lakosú, Mandzsukuo kilenc tartományi székhelyének egyike. Mintegy tizenöt kilométerre volt a tengertől, azon a tájon, ahol Mandzsúriát a Nagy Fal érinti. Fal vette körül, akárcsak Yixiant, de a város gyorsabban fejlődött, kiterjeszkedett már messze a falon túlra. Több textilgyárral és két olajfinomítóval is dicsekedhetett, továbbá fontos vasúti csomópont is volt, sőt saját repülőtérral rendelkezett.

A japánok 1932. január havának elején foglalták el, súlyos harcok árán. Jinzhou stratégiailag kulcsfontosságú helyen feküdt, központi szerepe volt Mandzsúria leigázásakor, bevétele az Egyesült Államok és Japán nagy diplomáciai vitáinak fókuszába került, kulcsmomentuma lett annak az eseménysorozatnak, amely tíz évvel később Pearl Harborhoz vezetett.

Amikor a japánok 1931 szeptemberében megtámadták Mandzsúriát, Zhang Xue-liang, az Ifjú Marsall kénytelen volt átadni fővárosát, Mukdent (Shenyangot) a japánoknak. Kétszázezer fős seregével Jinzhouba vonult vissza, ott ütötte fel főhadiszállását. Itt zajlott le a történelem egyik első légitámadása: a japánok bombázták a várost. Amikor pedig a japán csapatok behatoltak a városba, féktelen tombolásba kezdtek.

Ez volt tehát a város, ahol Xia doktornak hatvanhat évesen mindent előlről kellett kezdenie. Csak arra volt módja, hogy egy két és félszer háromméternyi vályogkunyhót béreljen a város szegénynegyedében, a mélyen fekvő folyóparton, a töltés alatt. Az ilyen viskók tulajdonosai nem engedhették meg maguknak, hogy rendes tetőt húzzanak fel, hullámlemezt borítottak a négy fal fölibe, arra pedig nehéz köveket raktak, nehogy a gyakori szélvihar elfújja a tetőt a fejük fölé. Ez a negyed a város legszélén feküdt - a folyó túlszélén cirokföldek húzódtak. Amikor decemberben megérkeztek, keményre fagyott a barna föld, akárcsak a folyó, mely harminc méter széles volt azon a helyen. Tavasszal, amikor elolvadt a jég, a kunyhó környéke sártengerré változott, és az állandó csatornabúz, mely télen nem érződött, mivel a fagy nyomában megkötötte, befészkelte magát az orrikaikba. A vidéket nyáron ellepték a szúnyogok, folyton félték az áradástól, mert a folyó szintje jóval a házak fölé emelkedhetett, a töltések pedig siralmas állapotban voltak.

Anyám legnyomasztóbb élménye az állandó, elviselhetetlen hideg. Minden a kemenceágyon folyt a házban, nemcsak aludtak rajta, hanem elfoglalt minden helyet a viskóban, csak egy kicsiny szenelő fért el a sarokban. Mind a hárman együtt aludtak a kemenceágyon, nem volt sem villany, sem folyó víz. Sárbódében közös kübli - ez volt a mellékhelyiség.

A házzal éppen szemben élénk színű templomépület állott, a Tűz Istenének tiszteletére emelték. Aki bement a templomba imát mondani, Xiáék házikójával szemben kötötte ki a lovát. Amint melegedett az idő, Xia doktor estéknél sétálni vitte anyámat a folyópartra, és klasszikus

verseket szavalt neki - hátuk mögött a napnyugta pazar látványa. Nagyanyám nem kísérte el őket: nem volt szokásban, hogy férj és feleség együtt sétáljanak, ráadásul elköltözött lába miatt nagyanyámnak semmiképp sem esett volna jól a séta.

Szinte éheztek. Yixianben a családot élelemmel Xia doktor saját földje látta el, ezért mindig akadt otthon némi rizs, még azután is, hogy a japánok behajtották a maguk részét. Most jövedelmük hirtelen lecsökkent, a japánok pedig a megszerezhető fejadagnak még nagyobb részét sajátították ki maguknak. Amit helyben megtermeltek, erőszakkal kivitték Japánba, a hatalmas japán hadsereg pedig fölélte a maradék rizst és búzát Mandzsúriában. A helybeliek csak néha jutottak hozzá némi kukoricához vagy cirokhoz, de még abból sem volt elég. Legfontosabb táplálékuk a makk-kása volt - íze, szaga egyaránt undorító.

Nagyanyám sosem élt ilyen szegénységben, mégis ez volt életének legboldogabb korszaka. Xia doktor szerette, és a lányát is mindig maga mellett tudhatta. Senki nem kényszerítette, hogy fárasztó mandzsu szertartásokat végezzen, és a piciny sárkunyhót vidámság töltötte meg. Nagyanyám és Xia doktor gyakorta kártyázással ütötték agyon a hosszú téli estéket. Az volt a szabály, hogy ha a férfi veszített, nagyanyám háromszor pofon ütötte, ha pedig ő veszített, a férje háromszor megcsókolta.

Nagyanyámnak sok barátnője akadt a szomszédságban, szokatlan dolog volt ez a számára. Mint a doktor feleségét tisztelték, még ha nem éltek is jómódban. A megaláztatás éveit után - amikor mint tárgyat kezelték - most valóban szabad légkör vette körül.

Egyszer-másszor barátnőivel régi mandzsu játékokat adtak elő saját maguk szórakoztatására, kézidobbal kísérték az éneket, a táncot. Igen egyszerű, ismétlődő ritmusú dallamokat játszottak, maguk az asszonyok kerekítették hozzá a szöveget. A férjes asszonyok a házaseletről daloltak, a szüzek pedig kérdezték, hogy milyen is a testi szerelem. Mivel a nők többnyire nem tudtak írni-olvasni, ezen a módon tanították egymást az életre. Dalban mondták el egymásnak, milyen az életük, a férjük, így pletykálgodtak.

Nagyanyám szerette az ilyen összejöveteleket, gyakorolt előtte otthon. Leült a kemenceágyra, baljával rázta a kézidobot, a dobszó ritmusában dalolt, és maga költötte hozzá a szöveget. Gyakran Xia doktor is tanácsot adott. Anyám túl kicsi volt még, hogy maga is elmenjen, de alig várta, hogy nagyanyám meséljen. El volt bűvölve attól, amit hallott, és különösen kíváncsi volt rá, mi az, amit Xia doktor költött bele a dalba. Tudta, hogy az egész nagyon mulatságos, mert mind a ketten nagyokat nevettek hozzá. Amikor az anyja elismételte neki a dalokat, „felhőbe és ködbe merült”. Fogalma sem volt, hogy mit jelentenek a szavak.

De az élet, az nehéz volt. Nap mint nap a fennmaradásért küszködtek. Rizst és lisztet csak a feketepiacon lehetett beszerezni, ezért nagyanyám el-eladogatta a Xia doktortól kapott ékszereit. Maga alig evett, mindig azt mondta, hogy jóllakott már előbb, vagy hogy éppen nem éhes, majd később. Amikor Xia doktor kitalálta, hogy az ékszereit adogatja el, ragaszkodott hozzá, hogy ezt hagyja abba:

- Öreg ember vagyok - mondta -, egy nap majd meghalok, nem marad majd más támaszod, mint azok az ékszerek, hogy élni tudjál.

Xia doktor alkalmazott orvosként szolgált másnak a rendelőjében, így nemigen nyílt alkalma, hogy megmutassa, mit tud. De keményen dolgozott, lassanként nőtt a tekintélye. Hamarosan már házhoz hívták, és mikor este hazatért, vászonba csavart csomagot hozott. Intett anyámnak és a feleségének, hogy találják ki, mi lehet benne. Anyám szeme rátapadt a gőzölgő batyura, s még mielőtt felkiálthatott volna: „Gőzölt tekercs!”, már bontotta is. Amint falta a tészatekercsset, felnézett, és a szeme találkozott Xia doktor fénylő tekintetével. Még ötven év múltán most is emlékszik nevelőapjának boldog pillantására, s ma is azt mondja, soha életében nem evett olyan jóízűt; mint azt az egyszerű tészatekercsset.

Ha házhoz hívták, az nagyon előnyös volt a doktor számára, mert a család a vizitáló orvosnak fizetett inkább, semmint a munkáltatójának. Amelyik páciens elégedett volt, vagy amelyik gazdag, attól az orvos tisztos összeget kapott. A hálás betegek értékes ajándékokat is adtak az orvosnak újevkor vagy más jeles alkalmakkor. Azután, hogy néhányszor házhoz ment, Xia doktor körülményei lassan javulni kezdtek.

Lassanként a híre is terjedt. Egyszer a tartományi kormányzó felesége kómába esett, a férfi Xia doktorért küldetett, aki eszméletre térítette a beteget. Az ilyen esetre úgy tekintettek, mintha a sírból hoznának vissza valakit. A kormányzó táblát rendelt, melyre saját kezűleg írta fel: „Dr. Xia, aki életre kelti az embereket és a társadalmat.” Megparancsolta, hogy a táblát hordozzák végig a

városon.

Hamarosan másfajta segítséget is kért a kormányzó Xia doktortól. Volt egy felesége és tizenkét ágyasa, de egyik sem szült gyermeket neki. A kormányzó hallott róla, hogy Xia doktor a meddőség gyógyításának szakembere. Ő pedig cseppeket írt fel a kormányzónak is, a tizenhárom asszonynak is, és néhány közülük teherbe esett. Tulajdonképp a kormányzó volt beteg, de Xia doktor diplomatikusan a feleségét és ágyasait is kúrálta. A kormányzó el volt ragadtatva, és még nagyobb dísztablát írt Xia doktor tiszteletére: „Kuanyin bódhiszattva reinkarnációja” (Kuanyin a termékenység és könyörületesség buddhista istennője). Az új dísztablát még az előbbinél is nagyobb menet vitte Xia doktor házához. Ezek után még négyszáz mérföldnyiről, Harbinből is elutaztak a betegek Xia doktorhoz vizitre. Mandzsukuo „négy hírneves orvosa” közül ő volt az egyik.

Az 1937-es év végén, egy évvel azután, hogy Jinzhouba érkeztek, Xia doktor elköltözött egy nagyobb házba a város régi északi kapuján túl. Ez a ház mindenben fölülmúlta a folyóparti viskót. Nem sárból tapasztották, hanem vörös téglából épült. Niemhogy egyetlen szobából állt volna, hanem három hálószoba volt benne. Xia doktor ismét önállóan praktizálhatott, a nappalit használta rendelőnek.

A ház egy nagy udvar déli oldalán állott, az udvaron két másik családdal osztoztak, de csak Xiáék lakása nyílt egyenesen oda. A másik két épületnek az utca felől volt a bejárata, és az udvar felé csak tömör falait mutatta, még csak ablakuk sem nyílt arra. A lakók csak az utcáról nyíló kapun át juthattak be az udvarra. Az udvar északi oldalán fal magasodott. Ciprusfák és egy kínai magyal nőttek az udvaron, a három család közöttük húzta ki a ruhaszárító zsinórokat. Néhány mályvarózsát is virágozott: elég makacs volt, hogy kibírja a kemény teleket. Nyáron pedig nagyanyám teleültette az udvart kedvenc egynyári növényeivel: fehér hegyű hajnalkával, krizantémmal, dáliaival, fájvirággal.

Nagyanyámnak és Xia doktornak nem volt közös gyermeke. A férje tartotta magát ahhoz az elvhez, hogy hatvanöt éves korán túl a férfinak nem szabad elélveznie, hogy megőrizze magját, mert azt a férfiú életerejének tartották. Sok évvel később nagyanyám titokzatos képpel elmondta anyámnak, hogy az életerő-gyakorlatok segítségével Xia doktor olyan módszerre tett szert, amely képessé tette az orgazmusra magömlés nélkül. Korához képest igen jó egészségnek örvendett. Sosem volt beteg, minden reggel hideg zuhanyt vett, még ötvenfokos hidegben is. Nem nyúlt sohasem alkoholhoz, se dohányhoz, mivel tartotta magát egy vallási jellegű szekta, a Zai-li-hui (az Ész Társasága) előírásaihoz. Bár maga orvos volt, az orvosságszedésnek nem volt híve, szilárdan meg volt győződve róla, hogy az ép test a jó egészség kulcsa. Hajthatatlan makacssággal ellenzett minden olyan gyógyeljárást, amely használt ugyan a test egyik részének, de károsította a másikat, és sohasem írt fel erős gyógyszereket mellékhatásaik miatt. Nagyanyám és anyám csak a háta mögött szedhetett orvosságot. Ha valamelyikük megbetegedett, Xia doktor általában más orvost hívatott, mégpedig olyat, aki a hagyományos kínai orvoslást is művelte, és sámán is volt egy személyben, és hitt benne, hogy bizonyos bajokat rossz szellemek okoznak, akiket különleges vallási szertartás segítségével kell kiűzni vagy kiengesztelni.

Anyám boldog volt, hiszen életében először érezte az otthon melegét maga körül. Nem tapasztalta sem azt a feszültséget, amelyet nagyszülei házában kellett elviselnie, se nem gyötörte senki, mint az előző év folyamán Xia doktor unokái.

Különösen lelkesedett az ünnepekért, melyek szinte havonta követték egymást. A közönséges kínaiak számára nem volt munkahét. Csak az állami hivatalokban, az iskolákban és a japán gyárakban tartották meg a vasárnapi munkaszünetet. Mások csak ünnepek alkalmával pihenhették ki a hétköznapi robotot.

A téli ünnepek a tizenkettedik holdhónap huszonharmadik napján kezdődtek, hét nappal a holdújév előtt. A hiedelmek szerint ezen a napon a Házi Tűzhely Istene, aki hitvesével arckép alakjában a konyhai tűzhely fölött lakott, felszállt az Égbe, hogy a Mennyei Császárnak jelentést tegyen a család viselt dolgairól. Ha jót jelentett odafönt, bőségben jutott a konyhára étel a következő évben. Ezen a napon tehát a családfő minden házban buzgón arcra borult a Házi Tűzhely Istene és Istennője előtt, mielőtt képeiket elégették volna, ezzel jelezvén, hogy az Égbe szálltak. Nagyanyám mindig megkérte anyámat, cseppentsen mézet a két istenség szájára. Azonkívül megszólalásig élethű ciroklovakat és -szolgálókat is égetett, hogy az istenpárnak

különlegesen jó kiszolgálásban legyen része, és csupa jót mondjon a Xia-házról odafent.

A következő napok mindenféle ételek elkészítésével teltek. A húst különféle alakú falatkákra vagdalták, rizst és szójababot őröltek lisztté, tésztából kalácskát, csigát és gombócot formáltak. Az elkészült ételeket a pincében tárolták az újév beköszöntéig. Olykor húsz fok hideg is volt lenn - természetes jégszekrényként szolgált.

A holdujév éjszakáján, éjfélkor, nagy petárdadurrogatást, egész tűzijátékot rendeztek, anyám nagy gyönyörűségére. Anyja és Xia doktor után ő is kiment a házból, és arca borulva homlokukat mindannyian a földhöz érintették abba az irányba, ahonnan a Szerencseisten jövetelét várták. Az emberek utca hosszat ugyanezt tették. Azután egymást üdvözölték a „Szerencse köszöntsön rátok!”szavakkal.

A kínai újév alkalmából az emberek megajándékozták egymást. Amint a keleti ablakok fehér papírján megjelent a hajnal fénye, anyám kiugrott az ágyból, és szélesebben felöltötte vadonatúj ruháit: új kabátkát, új nadrágot, új zoknit és új cipőt húzott. Azután anyjával együtt felkeresték a szomszédokat és barátokat, anyám minden felnőtt előtt arca borulva földhöz érintette a homlokát. Minden ilyen meghajlásért piros papírba göngyölt pénzt kapott. Egész évre elegendő zsebpénzt gyűjtött így össze.

Az elkövetkező tizenöt napban a felnőttek jártak körbe szerencsét kívánni egymásnak. A jó szerencsének, nevezetesen a pénznek minden kínai szűkiben volt. Szegények voltak az emberek, Xiáéknál is csak ünnepnap került az asztalra viszonylag bőviben húsétel.

A tizenötödik napon volt az ünnepek fénypontja, karneváli felvonulással és lampionünnepel sötétedés után. A díszmenet legfőbb része a Tűz Istenének szemleútja volt. Az istenséget végighordozták a szomszédos házakban, hogy figyelmeztessék a népet a tűzvészre; mivel sok ház fából épült, az időjárás pedig száraz és szeles, állandó volt a tűzveszély, örökké rettegték tőle; az istenség szobránál pedig a templomban egész éven át gyűltek az áldozati tárgyak. A menet a Tűz Istenének templomától indult, ami ott volt szemben a sárkunyhóval, ahol Xiáék laktak közvetlenül Jinzhouba érkezésük után. Az istenség szobrának mását, egy vörös hajú, vörös szakállú, vörös szemöldökű óriást, tűzvörös köpenyben nyolc fiatalember vitte gyaloghintón; vonagló sárkányalakok és táncoló oroszlánok követték, mindegyiket jó néhány ember alakította, nyomukban gördülő kocsik, gólyalábas komédiások és jó termést kérő *yangge* táncot járók, akik csuklójukra kötözött hosszú, színes selyemszalagokat lobogtattak. Petárdaropogás, dobszó, cintányércsattogás éktelen hangzavarrá olvadt. Anyám szökdécselve követte a menetet. Szinte minden házban ínycsiklandozó étkeket helyeztek el az út mellé adományként az istenség számára, de ő észrevette, hogy az istenség hozzá sem nyúlt az étkekhez, úgy zötyögött tova. „Jókívánság az istenségnek, étekadomány az éhes gyomornak” - magyarázta neki az anyja. Ama szűkös napokban anyám sóváran várta az ünnepeket, amikor végre jóllakhatott. Meglehetősen közönyös volt viszont olyan alkalmakkor, melyek elsősorban költői és nem gasztronómiai élvezettel szolgáltak; türelmetlenül várta például anyját, amikor az a lampionünnepkor a kapu előtti fénylő lámpásokra ragasztott többértelmű talányokra meredt, vagy ha az anyja a kilencedik holdhónap kilencedik napján az őszirózsák között barangolt a kertekben.

A Városisten Templomában rendezett kiállításon évente egyszer nagyanyám megmutatta anyámnak azt a sorozat agyagfigurát, melyet erre az alkalomra újrafestettek. Pokolbéli jeleneteket ábrázoltak, olyan alakokkal, akik a vétkeikért bűnhődnek. Rámutatott az egyikre, a nyelve majd' félméternyire kilógott, két pokoldémon éppen elmetszeni készült, hajuk cövekként meredezett, akár a sündisznó sörtéje, szemük dülledt, akár valami békáé. Akit így kínoztak, megrögzött hazudozó volt előző életében - lám csak, ez történik vele is, az anyámmal, ha hazudik.

Tucatnyi szoborcsoport állt ott a nyüzsgő tömeg és az ínycségekkel teli bódék között, mindegyik valami erkölcsi tanulság illusztrációjaképpen. Nagyanyám vidáman mutogatta anyámnak egyik rettenetes jelenetet a másik után, de a figurák egyik csoportja mellől hirtelen minden magyarázat nélkül továbbrángatta. Anyám csak sok évvel később jött rá, hogy egy asszonyt ábrázolt, akit két férfi fűrészelt ketté. Az asszony özvegy volt, majd újra férjhez ment, két férje kettéfűrészelte, hiszen mindkettőjüknek tulajdona volt. Akkoriban ezzel rémisztgették az özvegyeket, és sokan hűségesek is maradtak elhalt férjükhöz, bármi gyötrelmet okozott is ez számukra. Akadt olyan is, aki inkább megölte magát, ha a család új házasságba akarta kényszeríteni. Anyám megértette, hogy anyjának nem volt könnyű a döntés: férjhez megy Xia doktorhoz.

3. „MIND AZT MONDJÁK, MANDZSUKUO IGEN BOLDOG ORSZÁG" - ÉLET A JAPÁNOK ALATT (1938-1945)

Az 1938-as év elején anyám majdnem betöltötte a hetedik évét. Okos volt, és szívesen tanult. Szülei úgy gondolták, iskolába kell járnia, mihelyt az új iskolaév megkezdődik, közvetlenül holdújév után.

Az oktatást a japánok szigorúan ellenőrizték, különösen a történelmi és az etikai tanulmányokat. Az iskolákban nem a kínai, hanem a japán volt az oktatás nyelve. Az elemi iskola negyedik osztályától felfelé teljesen japánul folyt az oktatás, a tanárok is mind japánok voltak.

1939. szeptember 11-én, amikor anyám második elemista volt, Mandzsukuo császára, Pu Ji és a felesége hivatalos látogatást tettek Jinzhouban. Anyámat választották, hogy a császárnénak a virágcsokrot átadja. Hatalmas tömeg állt az élénk színekkel díszített emelvényen, mindenki kezében sárga papírzászló, Mandzsukuo színeivel. Anyám kezébe hatalmas csokrot nyomtak, igen öntudatosan állt ott a rezesbanda mellett, a zsakettba öltözött fontos személyiségek körében. Egy hasonló korú fiúcska állt szorosan mellette a Pu Jinak szánt virágcsokorral. Amint a császári pár megjelent, a banda rázendített Mandzsukuo nemzeti himnuszára. Mindenki vigyázzba vágta magát. Anyám előrelépett, térde hajtott, mesterien egyensúlyozva a csokorral. A császárné fehér ruhát viselt, és igen finom, könyökig érő, hosszú fehér kesztyűt. Anyám úgy vélte, gyönyörű asszony. Sikerült elkapnia a katonai egyenruhába öltözött császár pillantását is. Vastag szemüvege mögül, anyám úgy találta, „malacszemmel" néz rá.

Azon kívül, hogy anyám eminens tanuló volt, még azért is őt választották a bokréta átadására, mert minden nyilvántartási lapon a „nemzetisége" rovatba, mint Xia doktor, ő is azt írta: mandzsu, Mandzsukuo pedig a mandzsuk független államának tartották. Pu Ji azért volt különösen hasznos a japánok számára, mert a legtöbb ember, ha egyáltalán gondolt ilyesmire, úgy érezhette, mintha még mindig mandzsu császár uralkodna felette. Xia doktor lojális alattvalónak tartotta magát, és nagyanyám is hasonlóképp gondolkodott. Egy asszony ura iránti hűségét leginkább úgy fejezhette ki, hogy mindenben egyetértett vele; természetesen nagyanyámmal is így volt. Olyan elégedett volt Xia doktossal, hogy még a legcsekélyebb véleménykülönbséget sem engedte meg magának, még gondolatban sem.

Az iskolában úgy tanították anyámat, hogy Mandzsukuo a hazája. Két kínai köztársaság volt határos vele, az egyik ellenséges, azt Csang Kaj-sek vezette; a másik baráti, annak feje pedig Wang Jing-wei volt (Kína egy részének kormányzója, a japánok bábja). Nem tanult olyasmiről, hogy volna Kína, melynek része Mandzsúria.

A tanulókat Mandzsukuo engedelmessé alattvalóiként nevelték. Az egyik első dal, amit megtanult, ez volt:

Piros fiúk, zöld leányok sétálnak az utcán.
Mind azt mondják, hogy Mandzsukuo igen boldog ország.
Te is vidám, én is vidám,
Békés az élet, öröm a munka, semmi se bánt.

A tanárok mind azt mondták, hogy Mandzsukuo maga a földi paradicsom. De anyám már olyan fiatalon is tudta, hogy ha ezt a helyet paradicsomnak lehet nevezni, akkor csakis a japánoknak az. A japán gyermekek külön iskolába jártak, jól felszerelt, melegen fűtött épületbe, ahol ragyogott a padló és az ablak. A helybéli gyermekeknek pedig magánpatrónusok által adományozott romos templomokban, omladozó házakban tartották az órákat. Ott nem fűtöttek. Télen az egész osztály olykor az óra közepén kénytelen volt körülfutni a háztömböt, vagy kollektív lábdobogást rendeztek, hogy meg ne fagyjanak.

A tanárok többsége nemcsak hogy japán volt, hanem japán módszereket is alkalmazott: rendszeresen verték a gyerekeket. Aki a legcsekélyebb hibát is elkövette, vagy picit is megsértette a bevezetett szabályokat vagy az etikettet (például hogy a lányoknak csak félhüvelyknyivel a fülcimpájuk alá érhetett a hajuk), annak verés járt. A fiúkat és a lányokat egyaránt jól megpofozták, a fiúknak még pálcával gyakran a fejükre is vertek. Máskor az volt a büntetés, hogy órákat kellett a hóban térdelni.

Ha egy helybéli gyermek egy japánnal találkozott, főhajtással kellett hogy üdvözlje, és utat

kellett hogy engedjen neki, még akkor is, ha a japán volt a fiatalabb. A japán gyerekek meg gyakran megállították a helybélieket, és ok nélkül megverték őket. A tanulóknak, akárhol találtak is, szertartásosan kellett üdvözölniük tanítóikat. Anyám mondta is tréfásan a barátainak, hogy ha egy japán tanító végigmegy valahol, olyan, mintha forgószél söpörne végig a füves pusztán: csak azt látod, hogy a fű meghajlik, ahol éri a szél.

Sok felnőtt is meghajolt, ha japánnal találkozott, mert félt, hogy megbántja. De Xiáékát eleinte nem nagyon érintette a japánok jelenléte. A közép- és alsóbb pozíciókat helybéliek töltötték be, mandzsuk és han-kínaiak, mint a dédapám, aki megtartotta rendőrfőnök-helyettesi tisztségét Yixianben. 1940-re mintegy tizenötezer japán telepedett meg Jinzhouban. Xiáék mellett is japánok laktak, nagyanyám jóban volt velük. A férfi kormánytisztviselőként szolgált. Az asszony és a három gyerek minden reggel kiállt a kapuba és mélyeket hajlongott, amíg a férfi beszállt a riksájába, hogy munkába menjen. Azután a felesége nekilátott a dolgának: szénporból brikettet gyúrt. Anyám és nagyanyám sehogy sem értette, hogy mindehhez miért húz fehér kesztyűt, amely pillanatok alatt beszennyeződik.

A japán asszony gyakran meglátogatta nagyanyámat, hiszen a férje alig volt otthon, egyedül érezte magát. Kevés szakét vitt magával, nagyanyám pedig valami harapnivalót szolgált fel, például zöldséget szójamártással. Ő tudott egy kicsit japánul, a japán asszony is egy kicsit kínaiul. Dalokat dúdoltak egymásnak, és együtt könnyeztek, ha érzelmes volt a dal. A kerti munkában is segítettek egymásnak. A japán szomszédnak igen ügyes kerti szerszámai voltak, csodálta is nagyanyám őket; anyámat meg gyakran meghívták játszani a kertjükbe.

De Xiáék fülébe is óhatatlanul eljutott, hogy mit művelnek a japánok. Észak-Mandzsúria hatalmas síkságain felégették a falvakat, a maradék lakosságot pedig stratégiai falvakba terelték össze. A lakosság egyhatoda, mintegy ötmillió ember vesztette el otthonát, tízezrek lelték halálukat. A bányamunkásokat japán felügyelet alatt halálra dolgoztatták, hogy japán exportra termeljenek - Mandzsúria igen gazdag volt természeti kincsekben. Sok munkást úgy kimerítettek, hogy még megszökni sem maradt ereje.

Xia doktor hosszú ideig azzal érvet, hogy a császár bizonyára semmit sem tud a borzalmakról, mivel maga is tulajdonképpen a japánok foglya. De amikor Pu Ji többé nem „szomszédos baráti ország”-nak nevezte Japánt, hanem „idősebb testvérünk”-nek, majd végül „atyaországunk”-nak, akkor Xia doktor az asztalra csapott.

- Ostoba barom! - ordította.

De még akkor is úgy vélte, nem tudhatja pontosan, hogy a császár mennyiben felelős az atrocitásokért, egészen addig, míg két trauma meg nem rázta a Xia családot.

Az 1941-es év végén Xia doktor éppen a rendelőjében volt, amikor belépett egy ember, akit még sohasem látott. Vézna testét rongyok takarták, s majdnem kétrét görnyedt. Elmondta, hogy vasúti kuli, és elviselhetetlen gyomorfájás gyötri. Hajnaltól késő éjszakáig nehéz terheket kell cipelnie az év mind a háromszázhatvanöt napján, ez a munkája. Nem tudja, hogy bírja tovább, de ha elveszti az állását, nem tudja, miként tartja majd el a feleségét és újszülött gyermekét. Xia doktor mondta neki, hogy a gyomra nem képes megemészteni a silány étket, amivel táplálkozni kénytelen. A kormány 1939. június 1-ji közleménye szerint a rizst a japánok és kisszámú támogatóik számára tartalékolják. A helyi lakosság azontúl meg kellett hogy elégedjen a makkal és a cirokkal, amit nehéz is volt megemészteni. Xia doktor adott az emberek némi orvosságot ingyen, és szólt nagyanyámnak, hogy adjon neki egy kis zacskó rizst, amit ők is illegálisan szereztek be a feketepiacon.

Nem sokkal ezután Xia doktor hallotta, hogy ez az ember a kényszermunkatáborban meghalt. Kiment a rendelőből, megette a rizst, és visszament dolgozni, de aztán hányt a telepen. A japán őr felfedezte a rizst a hányadékban, erre az embert mint „gazdasági bűnözőt” letartóztatták, és elhurcolták a táborba. Olyan gyöngye állapotban volt, hogy csak néhány napig bírta ki. A felesége, amikor meghallotta, mi történt, vízbe ölte magát a gyermekével együtt.

Az eset nagyon elkésértette Xia doktort és a nagyanyámat. Felelősnek érezték magukat annak az embernek a haláláért.

- A rizs meg is menthet, meg is ölhet. Egy zacskónyi volt, és oda három élet! - ismételte egyre. Attól kezdve csak „az a zsarnok”-nak nevezte Pu Jit.

Nem sokkal azután a sors a házhoz közelebb csapott le. Xia doktor legkisebb fia tanító volt Yixianben. Mandzsukuo minden iskolájában, az övében is, Pu Ji hatalmas arcképe függött a japán igazgató irodájában, mindenkinek meghajlással kellett üdvözölnie, ha oda belépett. Egy napon Xia

doktor fia elfelejtett fejet hajtani Pu Jinak. Az igazgató ráordított, hogy hajoljon meg, és oly erővel ütötte pofon, hogy a fiú elvesztette az egyensúlyát. Ez kihozta a sodrából:

- Nap mint nap kétrét görnyedve kell jánom? Még egy percre sem egyenesíthetem ki a derekam? Épp most fejeztem ki a hódolatomat a reggeli összejövetelem...

Az igazgató ismét pofon ütötte. - Ő a te császárod! Nekem kell a mandzsukat az elemi illemre megtanítanom?! - üvöltött rá.

- Micsoda!? - ordított vissza a fiú. - Hisz ez csak egy darab papír!

Ebben a pillanatban belépett két kollégája, mind a kettő helybéli, és sikerült megakadályozniuk, hogy még veszedelmesebb dolgokat mondjon. Visszanyerte önuralmát, és valami főhajtásfélét is kikényszerített magából.

Este elment hozzá egy barátja, és elmondta, hogy kiszivárgott: „hitzegő”-nek bélyegezték, ez pedig olyan vétség, amelyért börtönnel vagy akár halállal is büntethetik. Erre ő elrohant, és a családja soha többé nem hallott felőle. Minden bizonnyal elfogták, meghalt a börtönben vagy valamelyik táborban. Ezt a csapást Xia doktor sohasem heverte ki, attól fogva Mandzsukuo és Pu Ji esküdt ellensége lett.

Ezzel még nem volt vége a történetnek. Fivérének „vétke” miatt a helybéli banditák egyre zaklatták De-guit, Xia doktor egyetlen életben maradt fiát, pénzt követeltek tőle, és arra hivatkoztak, hogy mint idősebb fivér, nem teljesítette a kötelességét. Fizetett, de a gengszterek egyre többet követeltek. Végül kénytelen volt eladni a rendelőt. Elköltözött Yixianből Shenyangba, ott nyitott másikat.

Xia doktor egyre híresebb orvos lett. Helybéliek és japánok is fordultak hozzá. Olykor, ha magas rangú japán hivatalnokot vagy kollaboránst kezel, sokszor azt kívánta: „Bárcsak halna meg”, de nézetei sohasem zavarták hivatása gyakorlásában.

- A páciens emberi lény - szokta mondani -, ezt minden orvosnak tudnia kell. Nem szabad arra gondolnia, hogy miféle emberi lény is.

Időközben nagyanyám magához vette az anyját Jinzhouba. Amikor férjhez ment Xia doktorhoz és elköltözött otthonról, az anyja egyedül maradt a házban a férjével, aki megvetette, és a két mongol ágyassal, akik gyűlölték. Még arra is gyanakodott, hogy a két nőszemély meg akarja mérgezni őt és Yu-lint, a kisfiát. Mindig ezüstpálcikával evett, mert a kínaiak hiedelme szerint az ezüst megfeketedik, ha mérreg éri, ráadásul sohasem nyúlt az ételhez, Yu-linnek sem engedte, amíg meg nem kóstoltatta a kutyájával. Egyszer, néhány hónappal azután, hogy a nagyanyám elhagyta a házat, a kutya kimúlt. Ekkor életében először szörnyen összekülönbözött a férjével, azután pedig anyósának, az idősebb Yang asszonynak a segítségével kibérelt egy lakást, és Yu-linnel együtt elköltözött. Maga az idősb Yang asszony is velük együtt távozott, úgy utálta a fiát, és nem is látta soha többé, csak a halálos ágyán.

Az első három évben Yang úr kelletlenül elküldte nekik a havi járandóságot, de 1939-től kezdve azt is megszüntette, és attól kezdve Xia doktornak és a nagyanyámnak kellett gondoskodniuk róluk hármójukról is. Akkoriban nem volt jogvédelem, hiszen valódi jogrendszer sem volt, így tehát a feleség teljesen a férj kegyeitől függött. Amikor az idősb Yang asszony 1942-ben meghalt, dédanyám és Yu-lin átköltözött Jinzhouba, Xia doktor házába. Másodrendű személynek tartotta magát és a fiát, mint aki kegyelemkenyéren él. Idejét az töltötte ki, hogy mosta a család szennyesét, rögeszmésen takarított, és aggályosan alázatos volt a lányával és Xia doktorral. Buzgó buddhista lévén, naponta imáiban könyörgött Buddhához, hogy a következő életében ne kelljen nőként újjászületnie.

- Legyek inkább kutya vagy macska, csak nő ne legyek - mormogta folyton, amint a ház körül csoszogtában folyton bocsánatkérés bugyorgott elő a szájából.

Nagyanyám a hűgát, Lant is magához vette Jinzhouba. Nagyon szerette. Lan Yixianben férjhez ment egy férfihoz, akiről kiderült, hogy homoszexuális. Felajánlotta a feleségét gazdag nagybátyjának, akinél maga is alkalmazásban állt annak olajsajtólójában. A nagybácsi már megerőszkolta a család több nőtagját, sőt saját unokáját is. Ő volt a család feje, ezért óriási hatalma volt a családtagok felett, Lan sem mert tehát szembeszállni vele. Amikor azonban férje nagybátyja egy üzletfelének is felajánlotta őt, tiltakozott. Nagyanyámnak kellett fizetnie, hogy a férje elbocsássa Lant, mert asszony nem kezdeményezhette a válást. Nagyanyám magával vitte Jinzhouba, és ott férjhez ment újra egy Pei-o nevű férfihoz.

Pei-o börtönőr volt. A pár gyakran ellátogatott nagyanyámhoz. Pei-o történeteitől anyámnak

égnek állt a haja. A börtön tömve volt politikai elítéltekkel. Pei-o elmondta, milyen bátrak, és hogy átkozzák a japánokat, még a kínzások alatt is. A kínzás mindennapos volt, az elítéltek pedig nem részesültek orvosi ellátásban. Hagyták, hogy a sebeik elgennyedjenek.

Xia doktor felajánlotta, hogy ellátja a rabokat. Egyik első börtönbeli látogatása alkalmával Pei-o bemutatta egy Dong nevű ismerősének, egy hóhérnak, aki nyakszorítóval dolgozott. A rabot egy székhez kötötték, kötelet tettek a nyakába, lassan egyre szorosabbra csavarták. A halál rendkívül lassan következett be.

Xia doktor tudta a sógorától, hogy Dongnak mindannyiszor háborog a lelkiismerete, ha valakit nyakszorítóval kell kivégeznie, ezért aztán mindig leissza magát. Xia doktor meghívta Dongot a házhoz. Ajándékot adott neki, és értésére adta, hogy mindenképp igyekezzék elkerülni a kötél megszorítását. Dong azt mondta, meglátja, mit tehet. Rendszerint japán őr vagy kipróbált kollaboráns volt jelen a kivégzéseknél, de olykor, ha az áldozat nem volt fontos személy, a japán őr nem mutatkozott. Máskor pedig még a halál beállta előtt távozott. Ilyenkor, adta értésére Dong, abbahagyhatja a szorongatást, mielőtt még a rab meghalna.

A rabok holttestét, azután hogy megfojtották őket, vékony faládjába helyezték, és szekéren elszállították a város szélére, a Déli Hegynek nevezett pusztára, ahol bedobták egy sekély gödörbe. A környéket ellepték a kóbor kutyák, a holttestekből lakmároztak. Ugyanabba a gödörbe tették a leánysecsemők tetemét is, őket a család ölte meg, nagyon gyakori volt az ilyesmi akkoriban.

Xia doktor megismerkedett az öreg kocsissal, néha pénzt is adott neki. A kocsi olykor betért a rendelőbe, és megeredt a nyelve, meglehetősen összefüggéstelenül, de néha a sírkertről is mesélt:

- Mondtam én azoknak a lelkeknek, hogy nem az én hibámból végezték ott. Azt is mondtam, hogy a magam részéről minden jót kívánok én önének. Jövő ilyenkor visszajövök ide a halálod napján, te holt lélek - szóltam hozzá -, de ha közben úgy gondolsz, jobb volna külön test után nézni, amibe újjászülessél, hát eriggy, amerre látsz. Jó utat neked!

Dong és a kocsi sose beszéltek egymással arról, hogy mit is tesznek, Xia doktor sem tudta meg soha, hány ember életét mentették meg. A háború után a megmentett „holtak” hozzájárulásával Dong házat és némi földet vehetett magának. A kocsi meghalt.

Az egyik ember, akinek az életét megmentették, nagyanyám távoli rokona volt, Han-chennek hívták, jelentős szerepet játszott az ellenállásban. Mivel Jinzhou fontos vasúti csomópont volt a Nagy Faltól északra, a japánok gyülekezőhelye lett, ahonnan Kínát megtámadták 1937 júliusában. Igen szoros volt a biztonsági ellenőrzés, Han-chen csoportjába pedig beférkőzött egy kém, és az egész csoportot letartóztatták. Mindannyiukat megkínozták. Előbb csilipaprikás vizet öntöttek az orrukba; azután szöges talpú cipővel csapkodták az arcukat. Végül legtöbbjüket kivégezték. Xia doktor hosszú ideig azt hitte, hogy Han-chen meghalt, míg Pei-o bácsi nem tudatta vele, hogy él, de hamarosan kivégzik. Xia doktor nyomban kapcsolatba lépett Donggal.

A kivégzés éjszakáján Xia doktor és a nagyanyám kocsival kimentek a Déli Hegyekhez. Egy facsoport mögött megálltak és várakoztak. Hallották, amint a kóbor kutyák kotorásznak a gödör körül, ahonnan oszló hús orrfacsaró büze áradt. Végül megérkezett a szekér. A sötétben homályosan látták, hogy az öreg kocsi lekászálódik, és a faládjából kiborítja a holttesteket. Megvárták, amíg távozik, azután odamentek a gödörhöz. Ahogy turkáltak a testek közt, megtalálták Han-chent, de nem tudták, él-e, hal-e. Majd felfogták, hogy még lélegzik. Úgy megkínozták volt, hogy még lépni sem tudott, nagy nehezen feltették a kocsira, és hazahajtottak.

Egy piciny szobában rejtették el a ház legbelső sarkában. Egyik ajtaja anyám szobájába nyílt, másik oldalról csak a szülei hálószobájából lehetett hozzá bejutni. Senki se lépett váratlanul abba a szobába. Mivel az udvarra csak az ő házukból lehetett kijutni, Han-chen biztonságban lehetett ott is, amíg valaki őrt állt.

Fennállt a veszély, hogy a rendőrség vagy a helyi háztömbbizalmi razziát tart. A japánok még a megszállás kezdetén bevezették a háztömbbizalmi általi ellenőrzési rendszert. A helybéli nagyfejűeket nevezték ki a háztömbegységek élére, ezek segítettek az adókat beszélni, és huszonnégy órás ügyeletet tartottak a „rendbontó elemek” ellen. Intézményesített gengszterkedés volt ez, az ilyenfajta „védelem” és az informálás kulcsként szolgált a hatalomhoz. A japánok is nagy jutalmakat helyeztek kilátásba besúgásért. Mandzsukuo rendőrsége kisebb veszélyt jelentett, mint a közönséges polgárok. Sok rendőr is japánellenes érzelmeket táplált. Egyik fő feladata volt a rendőrségnek a bejelentkezés ellenőrzése, az volt a szokásuk, hogy házról házra jártak. De

érkezésüket „Bejelentő-ellenőrzés! Bejelentő-ellenőrzés!” kiáltásokkal jelezték, ezért éppen elég ideje volt mindenkinek elrejtőzni. Amikor csak meghallották ezt a kiabálást, nagyanyám a szoba sarkába tüzelőként felhalmozott cirokkupacba bújtatta Han-chent. A rendőr betért a házba, leült egy csésze tea mellé, és bocsánatkérően nézett a nagyanyámra:

- Hiszen tudja, csak formáság...

Az anyám tizenegy éves volt akkor. Bár a szülei nem figyelmeztették, magától is tudta, hogy nem szabad elkottyantani: Han-chen a házban van. Gyerekkorától kezdve tapintatra nevelték.

Nagyanyám addig ápolta Han-chent, amíg az vissza nem nyerte az egészségét; három hónap múltán már elég jól volt, hogy nekiinduljon. Érzelmes búcsút vettek.

- Kedves nővérem, kedves bátyám, sose felejtsem el, hogy nektek köszönhetem az életemet - hálálkodott. - Amint módomban lesz, visszafizetem mindkettőtöknek, amivel tartozom.

Három év múlva visszatért, és betartotta a szavát.

Anyámnak és osztálytársainak az oktatás részeként mindig meg kellett nézniük a filmhíradót Japán előnyomulásáról a háborúban. A japán brutalitást egyáltalán nem szégyellték, sőt kérkedtek vele, hogy megfélemlítsék az embereket. A filmen látni lehetett, hogy miként szelnek ketté embereket japán katonák, vagy hogy miként marcangolják szét a kutyák a cölöphöz kötött rabokat. Hosszan időztek premier plánban az áldozatok félelmet tükröző szemén, amint támadóik feléjük közelednek. Külön figyelték a tizenegy-tizenkét éves iskolás lányokat, nehogy becsukják a szemüket, vagy zsebkendőt gyömöszöljenek a szájukba, elnémítva sikolyukat. Anyámnak még évek múltán is rossz álmai voltak tőle.

1942-ben a japán hadsereg már végignyúlt Kínán, Délkelet-Ázsián és a Csendes-óceán térségén, és kezdett kifogyni a munkaerőből. Anyám egész osztályát összeírták textilgyárban végzendő munkára, de a japán gyerekeket is. A helybéli lányoknak oda is, vissza is mintegy négy mérföldet kellett megtenniük, a japán lányokat teherautón vitték. A helybeliek penészes kukoricából készült híg kását kaptak, kukacok úszkáltak benne, a japánok előre csomagolt ebédet, volt benne hús, zöldség és gyümölcs.

A japán lányok könnyű munkát végeztek, például ablakot tisztítottak, de a helybelieknek fonógépet kellett kezelniük, ami még a felnőttek számára is nagyon megerőltető és veszélyes munka volt. Legfontosabb teendőjük, hogy összekössék az elszakadt szálat, mialatt a gép tovább mozgott. Ha nem találtak rá az elszakadt szátra, vagy nem elég gyorsan kötötték meg, a japán munkafelügyelő kegyetlenül megverte őket.

A lányok rettegtek. Az idegesség, hideg, az éhség és a kimerültség együtt sok balesetet okozott. Anyám osztálytársainak több mint a fele megsebesült. Egyik nap anyám szemtanúja volt, amint egy vetélő kiugrott, és kiütötte a mellette álló lány szemét. A kórházba menet a munkafelügyelő egész úton szidta a lányt, hogy miért nem vigyázott jobban.

Mikor letelt a gyári szolgálat, anyám középiskolába ment. Nagyanyám ifjúsága óta megváltozott a világ, a lányoknak már nem kellett a négy fal közé bezárva tölteni az életüket. A társadalom elismerte a nők jogát még a felsőfokú oktatásra is. A lányok és a fiúk mégis különböző oktatást kaptak. A lányok számára az volt a cél, hogy „nyájas feleség és jó anya” válják belőlük, szólt az iskolai jelmondat. Azt tanulták, amit a japánok a „nők útja”-nak neveznek: házvezetést, főzést és varrást, teaszertartást, virágrendezést, hímzést, rajzolást és a művészet értékelését. A legfontosabb tanulmány, melyben mindenki részesült: hogyan járjunk az urunk kedvében. Tehát: hogyan kell előnyösen öltözködni, milyen a szép hajviselet, hogyan kell meghajolni, és ami a legfontosabb: ellentmondás nélkül engedelmeskedni. Ahogy nagyanyám megjegyezte, anyámnak alighanem „vérében volt a lázadás”, szinte semmit nem sajátított el eme művészetekből, még a főzést sem.

Bizonyos vizsgák gyakorlati feladatokból álltak, mint például valamilyen étel elkészítése vagy virágrendezés. A vizsgabizottság japán és kínai tisztekből állt, és miközben a vizsgát értékelték, a lányokat is jól megmustrálták. Maguk tervezte csinos köténykés fotójukat minősítésükkel együtt kitűzték az eredményhirdető táblára. A japán tisztek gyakran választották közülük jegyesüket, mivel abban az időben ösztönözték a japán férfiakat, hogy kínai nőt vegyenek feleségül. Néha kiválasztottak egy-egy lányt, hogy utazzon Japánba, és olyan emberhez menjen férjhez, akit soha nem látott. A lányok - vagy inkább a családjuk - sok esetben örültek e lehetőségnek. A megszállás vége felé anyám egyik barátját is kiszemelték, de lekéste a hajót, és Jinzhouban volt még, amikor Japán kapitulált. Anyám neheztelt rá.

A testedzéstől őrzik a kínai mandarinösökkel ellentétben a japánok lelkesen sportoltak,

anyámnak ez kedvére volt. A csípője rendbe jött már, és jó futónak bizonyult. Egy alkalommal egy fontos versenyen is részt vett. Hetekig edzett, teljes erejével készült a nagy napra, de a verseny előtt néhány nappal a kínai edző félrehívta, és arra kérte, hogy ne próbáljon győzni. Az edző nem adott magyarázatot. Anyám értette. Tudta, hogy a japánok nem szeretnek vesztesen kikerülni a kínaiakkal szemben. Egy másik helybéli lány is indult a versenyen, az edző megkérte anyámat, adja át neki is ezt a tanácsot, de ne mondja meg, hogy tőle ered. A verseny napján anyám még az első hat közé se került be. Barátai a megmondhatóí, hogy meg se próbálta. De a másik lány nem volt képes lemaradni, és elsőnek futott célba.

A japánok hamar visszavágtak. A tanulók minden reggel összegyülekeztek az osztályfőnök vezényletével, akit Szamárnak csúfoltak, mert ha a nevében az írásjegyeket kínai ejtés szerint olvasták (Mao-li), az majdnem úgy hangzott, mint a „szamár” kínaiul (mao-lü). Durva, rekedtes hangon vezényelte a meghajlást a négy jeles irányba. Az első: „Távoli tisztelgés a császári fővárosnak!”, vagyis Tokiónak; a második: „Távoli tisztelgés a nemzeti fővárosnak!”, vagyis Mandzsukuo fővárosának, Hszinkingnek; azután: „Alázatos tisztelet a Tennónak!”, Japán császárának; és végül: „Alázatos tisztelet a császár arcképének!”, vagyis Pu Jiének. Ezután pedig enyhébb meghajlás a tanároknak.

Ezen a reggelen, amikor a hajlongási ceremóniát befejezték, azt a lányt, aki a futóversenyt megnyerte, Szamár váratlanul kirángatta a sorból azzal az indokkal, hogy Pu Ji irányába nem hajolt meg elég mélyen. Pofon ütötte, megrugdosta, és kijelentette, hogy ki van zárva az iskolából. Ez katasztrofális következményekkel járt magára a lányra és családjára nézve.

Családja sietve férjhez adta egy kishivatalnokhoz. Japán veresége után a férjét kollaboránsnak minősítették, és ezért a felesége csak egy vegyi üzemben kapott állást. Akkoriban nem voltak környezetvédelmi berendezések, és amikor anyám 1984ben visszatért Jinzhouba, és kinyomozta, hogy hol van, már majdnem teljesen megvakult a vegyszerektől. Fanyar humorral beszélt az élet fintorairól: mivel legyőzte a japánokat a futóversenyen, végül holmi kollaboránsként bántak vele. De még akkor is azt mondta, nem bánja, hogy megnyerte a versenyt.

Mandzsukuo népe igen bajosan szerezhetett tudomást róla, hogy mi történik a világban, hogy is áll Japán a háborúban. A harcok a távolban folytak, a híreket szigorúan cenzúrázták, a rádióból pedig csak ömlött a propagandaszöveg. De különböző jelekből, elsősorban az élelmezés romlásából arra következtettek, hogy Japán bajban lehet.

Az első igazi hír 1943 nyarán érkezett, amikor az újságok megírták, hogy Japán egyik szövetségese, Olaszország, megadta magát. 1944 közepe táján összeírták a japán kormányhivatalokban dolgozó civileket. Azután 1944. július 29-én megjelentek az első amerikai B-29-esek Jinzhou felett, bár nem bombázták a várost. A japánok minden háztulajdonosnak megparancsolták, hogy ásasson óvóhelyet, az iskolában pedig kötelező riadókiképzést tartottak mindennap. Anyám osztályában az egyik lány felkapott egyszer egy tűzoltókészüléket, és lefröcskölte vele az egyik japán tanárt, akit nagyon utált. Azelőtt az ilyesmit könyörtelenül megtorolták volna, de most a tanár annyiban hagyta. Fordult a kocka.

Hosszú légy- és patkányirtási kampány indult. A tanulók kötelesek voltak zacskóban összegyűjteni a levágott patkányfarkakat, és beszolgáltatni a rendőrségen. A legyeket üvegbe kellett gyűjteni. A rendőrség minden patkányfarkat és minden döglött legyet számon tartott.

- Egy ebédre sem elég - mondta 1944-ben a mandzsu rendőr, mikor anyám beszolgáltatott egy teli üveg légytetemet. - Nem hallottad, a japcsik szeretik a halott legyet. Megsütik és megeszik - tette hozzá, mikor látta a megdöbbenést anyám arcán. A rendőr cinikus szemvillanásából anyám megértette, hogy már nem tartja csodálatos lényeknek a japánokat.

Anyám fellelkesült, telve volt várakozással, de 1944 őszén sötét felhők gyülekeztek. Már nem látszott olyan boldognak az élet a házban, mint azelőtt. Érezte, hogy a szülei közt valami történt.

A nyolcadik hónap tizenötödik napjának estéjén ülték az őszközép ünnepét, ami a családi együttlét ünnepének számított. A szokásoknak megfelelően nagyanyám egy asztalt tett ki a holdfénybe, teli dinnyével, kerek holdsüteménnyel és párolt zsömlével. Ez a nap azért számított a családi együttlét ünnepének, mert az együttlét kínai szava (yuan) ugyanúgy hangzott, mint a kerek, hiánytalan szó; az őszi telihold pedig különösen fényes-kereknek látszott ezen a napon. Minden étel, amit ezen alkalomkor fogyasztottak, szintén kerek volt.

A selymes holdvilágnál nagyanyám a holdról mesélt anyámnak: a legnagyobb sötét folt a holdon egy hatalmas kassziafa, mellette áll egy úr, Wu Gang, aki egész életét azzal tölti, hogy a fát

próbálja kivágni. Ám az elvarázsolt fa minden fejszecsapás után összeforr, Wu Gang tehát örökös kudarcra van ítélve. Anyám a holdba bámult, és lenyűgözve hallgatta. A telihold igézően gyönyörűnek tetszett, de azon az estén nem engedték meg neki, hogy leírja, mert anyja megtiltotta, hogy kimondja a „kerek” szót, mivel Xia doktor családjának egysége megtörtött. Xia doktor egész nap lehangoltan járt-kelt, nemcsak aznap, de az ünnep előtt és után

1944 őszén, az ünnepnap után anyám és nagyanyám a vadszőlővel és papajával befuttatott lugasban ültek, és az árnyat adó levelek résein át a végtelen, felhőtlen eget bámulták.

- Milyen különösen kerek ma a hold... - kezdte volna anyám, de nagyanyám élesen leintette, azután hirtelen elsírta magát. Beszaladt a házba, anyám hallotta, hogy zokog és jajveszékél:

- Menj vissza fiadhoz és az unokáidhoz! Hagyj engem és a lányomat, járd a magad útját! -

Azután abbahagyta a sírást: - Az én hibám, vagy a tiéd, hogy a fiad megölte magát? Miért kell ezt a terhet cipelnünk éveken át? Nem én akadályoztam meg, hogy találkozz a gyermekeiddel. Ők maguk utasították el, hogy meglátogassanak...

Mióta Yixianből elköltöztek, csak De-gui, Xia doktor második fia látogatta meg őket. De anyám nem hallotta, hogy Xia doktor bármit is válaszolt volna.

Attól kezdve anyám érezte, hogy valami baj történt. Xia doktor rendkívül hallgatólag volt mindig, ő pedig ösztönösen kerülte. Olykor nagyanyám szemét elfutotta a könny, és olyasmit mormogott magában, hogy Xia doktor és ő sohasem lehetnek igazán boldogok, mert nagy árat kellett fizetniük a szerelmükért. Aztán átölelte anyámat, „Te vagy az egyetlen kincsem az életben” - mondta neki.

Anyám szokatlan búskomorságba esett, mikor a tél beállt Jinzhouban. Még az amerikai B-29-esek másodszori megjelenése a hideg decemberi égen, még az sem derítette föl.

A japánok egyre ingerlékenyebbek lettek. Anyám egyik iskolatársa megszerezte egyszer egy kínai író betiltott könyvét. Csöndes helyet keresett, ahol nyugodtan olvashat, kiment hát a városból, és talált egy pincét, azt hitte, óvóhely. Tapogatózott a sötétben, hozzáért valamihez, amiről úgy vélte, villanykapcsoló. Éles hang visított fel. A riasztót érintette meg. Katonai raktárra bukkant. Gyökeret vert a lába. Aztán nekiiramodott, de pár száz lépést se tett meg, japán katonák kapták el, és visszahurcolták.

Két nappal később az egész iskolát kivezényelték egy pusztá térségre a nyugati városkapun túl, a Xiaoling folyó partjára. A környékbeli vezérek összegyűjtötték a helyi lakosokat is. A gyermekeknek azt mondták, most meglátják, hogyan „bűnhődik az olyan gonosz személy, aki engedetlen volt a Nagy Japán iránt”. Akkor anyám meglátta a barátnőjét, a japán örök odavonszolták éppen vele szembe. A lába béklyóban, alig tudott lépni. Megkínózták, az arca úgy feldagadt, hogy anyám alig ismerte meg. A japán katonák felemelték a puskájukat, és a lányra céloztak, ő mintha mondani akart volna valamit, de nem jött ki hang a torkán. Puskaropogás, a lány elzuhant, vére folyt a hóra. A japán osztályfőnök, Szamár a tanítványainak sorait vizslatta. Anyám emberfeletti erővel próbálta elrejtetni érzelmeit. Kényszerítette magát, hogy barátnőjének holttestét nézze, amely ott feküdt a fénylő, vörös tócsában a hóban.

Hallotta, hogy van, aki visszafojtja a sírást. Tanaka kisasszony volt, a fiatal japán tanárnő, akit nagyon szeretett. Szamár egy pillanat alatt Tanaka kisasszony mellett termett, pofon vágta, megrugdosta. A tanárnő földre bukott, igyekezett kikerülni a férfi csizmáját, de az alaposan összerugdosta. „Tanaka kisasszony elárulta a japán nemzetet” - üvöltötte. Hirtelen abbahagyta, felnézett a gyerekekre és ugatva parancsot adott a távozásra.

Anyám még vetett egy utolsó pillantást összegörnyedt tanárnőjére, társának holttestére, és elnyomta magában a gyűlöletet.

4. „SEHONNAI BITANGOK” - KÜLÖNFÉLE URAK ALATT (1945-1947)

1945 májusában elterjedt a hír Jinzhouban, hogy Németország kapitulált, és Európában vége a háborúnak. Gyakrabban repültek át fölöttünk amerikai repülőgépek: a B-29-esek Mandzsúria más városait bombázták, Jinzhout nem érte támadás. Az egész város érezte, hogy Japán veresége már közel van.

Augusztus 8-án anyám iskoláját kivezényelték a szentélybe, hogy Japán győzelméért imádkozzanak. Másnap szovjet és mongol csapatok lépték át Mandzsukuo határát. Elterjedt a hír, hogy az amerikaiak két atombombát dobtak le Japánra, a városbeliek ennek hallatán megkönnyebbültek. A következő napon egymást követték a légiuradók, a tanítás félbeszakadt. Anyám otthon maradt, segített ásni az óvóhelyet.

Augusztus 13-án Xiáék hallották, hogy Japán békéért folyamodott. Két nap múlva egyik kínai szomszédjuk, aki közhivatalnok volt, átrohant hozzájuk, hogy közölje: fontos közlemény hangzik el a rádióban. Xia doktor abbahagyta a munkát, és nagyanyámmal együtt leült az udvaron. A bemondó közölte, hogy a japán császár megadta magát. Közvetlenül azután következett a hír, hogy Pu Ji lemondott Mandzsukuo császári trónjáról. Az emberek felindult állapotban az utcákra tódultak. Anyám az iskolába igyekezett, hogy megtudja, ott mi történt. Az iskola kihaltnak látszott, csak az egyik teremből hallatszott gyenge nesz. Anyám felmászott, hogy megtudja, mi az: az ablakon át japán tanárait látta, egymáshoz bújva zokogtak.

A szemét se hunyta le aznap éjjel, hajnalhasadáskor már fönn volt. Reggel, mikor kinyitotta a kaput, kisebb tömeget látott szemközt az utcán. Egy japán nő és két gyermek holtteste feküdt a földön. Egy japán tiszt *harakiri-t* követett el, a családját pedig meglincselték.

Néhány nappal a kapituláció után Xiáék japán szomszédait holtan találták. Valaki azt mondta, megmérgezték magukat. A japánok Jinzhou-szerte sorban követték el az öngyilkosságokat, vagy meglincselték őket. A japánok házait kirabolták; anyám felfigyelt rá, hogy egyik szegény sorsú szomszédjuk egyszer csak sok értékes holmit kínál eladásra. Az iskolások japán tanáraikon töltötték ki bosszújukat: kegyetlenül megverték őket. Akadt japán család, amely csecsemőjét a helybeliek küszöbén hagyta abban a reményben, hogy a gyermek megmenekül. A japán nőket megerőszakolták, sokan leborotválták a hajukat, és férfinak adták ki magukat, úgy próbáltak megmenekülni.

Anyám Tanaka kisasszonyért aggódott: ő volt az egyetlen a japán tanárok közül, aki sosem ütötte meg az iskolás gyermekeket, és ő volt az egyetlen japán, aki ellenszenvét kimutatta, amikor anyám barátnőjét kivégezték. Anyám megkérdezte a szüleit, hogy vajon elrejtene-e házukban Tanaka kisasszonyt; nagyanyám aggódó képpel nem szólt semmit, Xia doktor csak bólintott.

Anyám kölcsönkért egy öltözet ruhát Lan nagynénjétől, mert neki hasonló alakja volt, mint a tanárnőjének, aztán elindult, hogy megkeresse Tanaka kisasszonyt. A lakásában találta elbarikádozva. A ruhák ráillettek. Magasabb volt az átlagos japán nőnél, jól bevált kínainak. Ha megkérdezik, anyám unokanővérenek mondta volna. A kínai embernek oly sok a rokona, senki sem tudja számon tartani. A hátsó szobába költözött, mely annak idején Hanchennek is menedékkül szolgált.

A japán kapituláció és a Mandzsukuo összeomlása miatt keletkezett vákuum áldozatai közt nem csak japánok voltak. Az egész városban káosz uralkodott. Éjszakánként puskaropogás hallatszott és segélykiáltások. A család férfi tagjai, Yu-lin is, nagyanyám tizenöt éves fivére és Xia doktor famulusai is, felváltva álltak őrt éjjelente a tetőn, kővel, baltával és fejszével felfegyverkezve. Anyám egy csepp sem volt megrémülve, nagyanyámmal ellentétben. - Apád vére folyik az ereidben - mondogatta csodálkozva neki az anyja.

A fosztogatás, öldöklés, a nők megerőszakolása nyolc napig tartott még azután, hogy Japán letette a fegyvert, mikor is közölték a lakossággal, hogy új csapatok érkeznek, a szovjet Vörös Hadsereg. Augusztus 23-án a háztömbfelügyelők felszólították a lakosságot, hogy másnap vonuljanak ki az állomásra az oroszok fogadására. Xia doktor és nagyanyám otthon maradtak, de anyám csatlakozott a hatalmas, lelkes, ifjú tömeghez, mely színes háromszögletű zászlókkal vonult fel. Amint befutott a vonat, mindenki zászlócskáját lobogtatta, vulá kiáltások hallatszottak (így hangzik kínaiul az orosz urá, vagyis hurrá). Anyám győzedelmes hősöknek képzelte a szovjet harcosokat, tekintélyes szakállú lovas katonáknak. Ehelyett csapatnyi sápadt bőrí legényt látott elnyűtt öltözetben. Ha nem számítjuk azt a néhány titokzatos alakot az olykor tovasuhanó kocsiban, anyám most találkozott először fehér emberrel.

Mintegy ezer szovjet katona állomásozott Jinzhouban, és amikor megérkeztek, az emberek hálások voltak nekik, hogy segítettek megszabadulni a japánoktól. De az oroszok új problémákat okoztak. A japán fegyverletétellel együtt bezártak az iskolák, anyám magánórákat vett. Egy nap, útban hazafelé oktatójától, teherautót látott az út mellett: orosz katonák végnyi textíliákat árusítottak. A japán uralom idején szigorú textilfejadagokat szabtak. Anyám közelebb ment, hogy megnézzé, és kiderült, hogy az anyagok éppen abból a gyárból származnak, ahol ő dolgozott iskolás korában. Az orosz katonák fali- és karórára meg egyéb műtűrökre csereberélték az anyagot. Anyám emlékezett, hogy otthon valahol a szekrény tetején lapul egy régi óra. Hazarohant és előásta. Kicsit elszomorodott, mikor látta, hogy rossz, de az orosz katonák boldogok voltak, és egy egész vég gyönyörű, rózsaszín virágos, fehér anyagot adtak érte neki. A vacsoránál az egész család hitetlenkedve csóválta a fejét, hogy ezek a furcsa külföldiek így ragaszkodnak a régi rossz

órákhoz és egyéb csecsebecsékhez.

Az oroszok nemcsak a gyárakból osztották szét az árut, hanem egész üzemeket is leszereltek, például Jinzhou két olajfinomítójának berendezését hajóval elszállították haza, a Szovjetunióba. Azt mondták, ez „jóvátétel”, de a helybeliek számára ez egyenesen az ipar tönkretételét jelentette.

Az orosz katonák járták a házakat, és elvittek mindent, ami megtetszett nekik: főként órát és ruhaneműt gyűjtöttek. Hamarosan futótűzként terjedt a hír, hogy az orosz katonák megerősokolják a helybéli nőket. Sok asszony és leány elrejtőzött, rettegve a „felszabadítóktól”. Az egész várost félelem és rettegés töltötte be.

Xiáék háza a városfalon kívül épült, kevésbé védett területen. Anyám egyik barátja ajánlott nekik egy másikat a város kapuin belül, amely magas kőfallal volt körülvéve. A család nyomban felkerekedett, magukkal vitték anyám japán tanárnőjét is. A költözés azonban egyben azt is jelentette, hogy anyám sokkal távolabbra - mintegy harminc perc járóföldre - került az oktatójától. Xia doktor erősködött, hogy reggelente elkíséri, és délután mindig érte megy. Anyám nem akarta, hogy olyan sokat gyalogoljon, ezért megegyeztek, hogy elindul egyedül, és félútig Xia doktor elébe megy. Egyik nap egy dzsip fékezett hirtelen mellette, tele röhögő orosz katonákkal; az oroszok leugráltak, és futottak anyám felé. Anyám szedte a lábát, ahogy csak tudta, az oroszok meg utána. Pár száz métert futhatott, amikor megpillantotta a nevelőapját, amint sétapálcáját lóbálva jön szembe. Az oroszok már majdnem utolérték, anyám erre beugrott egy elhagyott óvodába, jól ismerte azt a helyet, olyan volt, mint valami labirintus. Több mint egy órán át rejtőzködött ott, azután a hátsó kapun át kilopakodott, és épségben hazajutott. Xia doktor látta, hogy az oroszok az épületbe is utánamentek anyámnak, de nagy megkönnyebbülésére hamarosan kijöttek, minden bizonnal eltévedtek odabent.

Egy héttel azután, hogy az oroszok megérkeztek, a háztömbbizottság vezetője másnap estére gyűlésre szólította anyámat. Mikor a helyszínre érkezett, elnyűtt kínaiakat talált ott, főként férfiakat és néhány nőt, akik arról beszéltek, hogy nyolc éven át miként harcoltak, hogy Japánt legyőzzék, és hogy az egyszerű emberek lehessenek Kína urai. Kommunisták voltak - kínai kommunisták. Előző nap érkeztek a városba, harsonaszó és bejelentés nélkül. A kommunista nők a gyűlésen éppoly esetlen ruhákat hordtak, mint a férfiak. „Hogy képzelhetitek magatokról, hogy a japánokat megvertétek? - gondolta magában anyám. - Rendes fegyveretek és ruhátok sincsen.” A kommunisták az ő szemében még a koldusnál is szegényebbnek, ápolatlanabbnak tűntek.

Csalódott volt, mert hatalmas, jóképű, emberfeletti lényeknek képzelte őket. Pei-o nagybátyja, a börtönőr és Dong, a hóhér mind azt mesélték, hogy a kommunisták a legkeményebb foglyok.

- Nekik a legkeményebb a csontjuk - mondogatta gyakran a nagybátyja.

- Énekelnek, és jelszavakat kiabálnak, a japánokat átkozzák a megfojtásuk előtti utolsó pillanatig - magyarázta Dong.

A kommunisták hirdetésekben szólították fel a lakosságot, hogy őrizzék meg a rendet, majd sorban letartóztatták a kollaboránsokat és azokat, akik a japán titkosszolgálatnak dolgoztak. A letartóztatottak között volt Yang is, nagyanyám apja, aki még mindig Yixian rendőrfőnök-helyettese volt. Saját börtönébe csukták, a feljebbvalóját, a rendőrfőnököt pedig kivégezték. A kommunisták gyorsan helyreállították a rendet, a gazdasági élet is újra megindult. A már-már kétségbeejtő élelmiszer-ellátás észrevehetően javult. Xia doktor újra rendelhetett, anyám iskolája is megnyílt újra. A kommunistákat a helybéli lakosság házaiba szállásolták be. Szívélyesek voltak és igénytelenek, elbeszélgettek a családtagokkal.

- Gyertek, álljatok közénk, kevés a művelt emberünk - mondogatták anyám barátainak -, akár járásfőnök is lehet belőletek.

Támogatókat toboroztak. A japán fegyverletétel idején a kommunisták és a Kuomintang-csapatok egyaránt annyi területet foglaltak el, amennyit csak tudtak, de a Kuomintangnak sokkal nagyobb és jobban felszerelt hadserege volt. Mindkét erő teret akart nyerni a polgárháború felújítására gondolva, mivel azt részben felfüggesztették az előző nyolc évben a japánok elleni harc jegyében. A kommunisták és a Kuomintang között már kitört a háború. Mandzsúria gazdasági jelentősége miatt kulcsfontosságú csatatérnek számított. A kommunisták csapatai, mivel ők közel voltak, hamarabb elfoglalták Mandzsúriát, gyakorlatilag az oroszok segítsége nélkül. Az amerikaiak azonban segítettek Csang Kaj-seknek, hogy megvethesse a lábát: tízezerszámra szállítottak embereket Észak-Kínába. Huladaónál, a Jinzhoutól mintegy harmincmérföldnyire fekvő kikötőben megkíséreltek partra tenni csapatokat, de a kínai kommunista erők heves ágyútüze közepette

vissza kellett vonulniuk. A Kuomintang csapatai kénytelenek voltak a Nagy Faltól délre partra szállni, s vonattal folytatni útjukat észak felé. Az Egyesült Államok légi fedezetet biztosított. Összesen mintegy ötvétezer amerikai tengerészgyalogos szállt partra Észak-Kínában, elfoglalták Pekinget és Tianjint.

Az oroszok formálisan elismerték Csang Kaj-sek Kuomintangkormányát. November 11-én a szovjet Vörös Hadsereg kivonult Jinzhou környékéről; az egységeket visszavonták Mandzsúria északi részébe, a Sztálinnal kötött egyezség jegyében, mely kimondta, hogy a győzelem után három hónappal a szovjet csapatok kivonulnak erről a területről. A kínai kommunisták egyedül uralták a várost. Egy november végi estén, mikor anyám az iskolából hazafelé tartott, nagy csapat katonát látott, amint fegyverüket és felszerelésüket sietősen összegyűjtve a város déli kapuja felé igyekeznek. Anyám hallotta, hogy a környező falvakban súlyos harcok folynak, és sejtette, hogy a kommunisták távoznak.

A visszavonulás egybecsengett a kommunisták vezérének, Mao Ce-tungnak az irányvonalával, hogy ne tartsák meg a városokat, ahol a Kuomintang katonai fölényben van, hanem vonuljanak a falusi körzetekbe. „A kezünkön lévő falusi körzetekkel kerítsük be a városokat, azután amikor alkalom adódik rá, akkor vegyük be a várost” - ez volt Mao irányvonala az új szakaszban.

Egy nappal azután, hogy a kínai kommunisták kivonultak Jinzhouból, új hadsereg vonult be a városba, néhány hónap alatt immár a negyedik. Ennek a hadseregnek a tagjai tiszta uniformist viseltek, csillogtatták új amerikai fegyvereiket. Ez volt a Kuomintang. Az emberek tapsolva és éljenezve tódultak ki a házakból a szűk, sáros utcákra. Anyám a felbuzdult sokaságban előrefurakodott. Egyszer csak észrevette, hogy maga is integet és éljent kiabál. „Ezekről a katonákról már el lehet hinni, hogy megverték a japán hadsereget” - gondolta magában. Izgatottan rohant haza, hogy beszámoljon szüleinek az újonnan érkezett, csinos katonákról.

Jinzhouban ünnepi volt a hangulat. Az emberek versengve hívták meg házaikba a hadsereg tagjait. Egy tiszt Xiáéknaál lakott. Igen tisztelettudóan viselkedett, mindenki szerette a családban. Nagyanyám és Xia doktor úgy érezte, hogy a Kuomintang biztosítja majd a jogot és a rendet, és végre békét teremt.

De az emberek jóindulata a Kuomintang iránt hamarosan keserű csalódássá változott. Tisztjeik többsége Kína más tájairól érkezett, leereszkedően viselkedtek a helybéliekkel, *wang-guo-nunak* (sehonnai bitangoknak) nevezték őket, és kioktatták, hogy hálásnak kell lenniük a Kuomintang iránt, mert felszabadította őket a japán uralom alól. Egyik este találkozót rendeztek anyám iskolájában a tanulók és a Kuomintang-tisztek számára. Az egyik tiszt hároméves kislánya elszavalt egy szónoklatot, mely e szavakkal kezdődött: „Mi, a Kuomintang katonái nyolc esztendőn át harcoltunk Japán ellen, és megmentettünk benneteket, akik japán rabok voltatok....”, Anyám és barátai kivonultak a teremből.

Anyám azt is izléstelennek tartotta, ahogyan a Kuomintang-sereg sebtében ágyasfeleségekre vadászott 1946 elején. Ahová anyám járt, az volt az egyetlen leányiskola a városban, és a tisztek és tisztviselők falkába verődve kerülgették, hogy ágyast vagy esetleg feleséget találjanak maguknak. Akadt lány, aki jószántából ment férjhez, mások nem mertek szembeszállni szüleik akaratával, a család ugyanis úgy vélte: egy tiszthez férjhez menni jó útravaló az életben.

Anyám tizenöt évesen férjhez menendő korban volt. Csinos, jókedvű fiatal lánnyá nőtte ki magát, és az iskolában is a legjobbak közé számított. Több tiszt is megkérte a kezét, de ő megmondta a szüleinek, hogy egyiküket sem kedveli. Akadt egy tiszt, egy tábornok vezérkari főnöke, aki azzal fenyegetőzött, hogy hordszéket küld anyámért, amennyiben felajánlott aranyrúdjaikat visszautasítják. Anyám az ajtóban hallgatózott, mialatt a tiszt a szüleinek a házassági ajánlatot előadta. Erre berohant a szobába, és szemébe mondta a férfinak, hogy a hordszékben megöli magát. Szerencsére a tiszt egységét hamarosan elvezényelték a városból.

Anyám feltette magában, hogy maga választ férjet. Elégedetlen volt azzal, ahogyan a nőkkel bántak, és gyűlölte az ágyasság intézményét. Szülei egyetértettek vele, de állandóan ajánlatokkal nyaggatták őket, tekervényes, idegölő diplomáciai manőverekre volt szükség, hogy az elutasítás bosszút ne vonjon maga után.

Egyik tanárnoje, Liu kisasszony nagyon szerette anyámat. Kínában, ha valaki szereti az embert, gyakran megpróbálja családját tiszteletbeli tagjául választani. Abban az időben, bár már nem választották olyan szigorúan külön a fiúkat és a lányokat egymástól, mint nagyanyám ifjúkorában, mégis kevés alkalmuk volt a találkozásra, tehát ha valaki bemutatta ismerősét a fivérének vagy nővérének, ezzel egyben alkalmat teremtett az ismeretségre, és azok a fiatalok, akik tiltakoztak a

szülők általi megegyezéssel létrejött házasság ellen, gyakorta így ismerkedtek. Liu kisasszony tehát bemutatta anyámat az öccsének. A Liu szülőknek azért jóvá kellett hagyniuk a kapcsolatot.

Az 1946-os év elején anyámat meghívták, hogy töltsen a kínai újévet Liuék hatalmas házában. Liu úrnak nagy kereskedőháza volt Jinzhouban. Tizenkilenc éves fia világfinak látszott: sötétszürke öltönyben járt, mellényzsebéből díszzsebkendő kandikált ki, fölöttébb kifinomult és magával ragadó úrnak számított egy .linzhouhoz hasonló tartományi városban. Felvették az egyetemre (Pekingben, orosz nyelvet és irodalmat tanult. Anyámnak nagyon tetszett, a fiú családja is helyeselte a kapcsolatot. Hamarosan elküldték a közvetítőt Xia doktorhoz, hogy kérje meg anyám kezét, akinek természetesen egy szót sem szóltak.

Xia doktor liberálisabb ember volt, mint a többség akkoriban, megkérdezte tehát anyámat, hogy neki mi a szándéka. Anyám beleegyezett, hogy az ifjú Liu a „barátja” legyen. Akkoriban egy lány és egy fiú csak akkor jelenhettek meg együtt a nyilvánosság előtt, ha legalább eljegyezték egymást. Anyám nagyon vágyott némi szórakozásra és szabadságra, hogy férfitársaságban megjelenhessen, de ne legyen teljesen elkötelezve. Xia doktor és a nagyanyám jól ismerték a lányukat, óvatosan viselkedtek Liuékkel, nem fogadták el a szokásos jegyajándékokat. A kínai hagyomány szerint a menyasszony családja nem fogadja el azonnal a házassági ajánlatot, mert hisz nem illik nagyon sóvárogni rá. Ha elfogadták a jegyajándékot, az közvetve már eljegyzést jelentett. Xia doktor és a nagyanyám tartott a félreértésektől.

Anyám egy darabig társaságba járt az ifjú Liuval. Lefegyverezte a fiú jó modora, s a rokonok, barátok, szomszédok mind azt mondták, jó partit csinál. Xia doktor és a nagyanyám azt gondolták, szép pár lesz belőlük, és úgy viselkedtek a fiúval, mintha a vejük volna. De anyám úgy érezte, Liu felszínes ember. Föltűnt neki, hogy nem megy soha Pekingbe, hanem otthon lézeng, élvezzi az életét, mint holmi dilettáns. Fölfedezte, hogy a fiú még A vörös szoba álmá-t sem olvasta, pedig e tizennyolcadik századi klasszikus regény ismerete kötelező volt minden kínai számára. Anyám értésére adta csalódottságát, ám az ifjú Liu kijelentette, hogy a klasszikus irodalom neki nem erőssége, és igazán csak a külföldi irodalmat szereti. Hogy a csorbát kiköszörülje, még hozzátette:

- Szóval te olvastad a Bovaryné-t? Én azt szeretem a legjobban, szerintem a legnagyobb Maupassant-regény.

Anyám olvasta a Bovaryné-t, és tudta, hogy nem Maupassant, hanem Flaubert írta. Ez a hiábavaló visszavágás ugyancsak kiábrándította Liuból, de megtartóztatta magát, ott és akkor nem szállt szembe vele, mert akkor „pörlekedőnek” tartották volna.

Liu szerette a szerencsejátékokat, különösen a madzsongot, anyámat pedig e játék szörnyen untatta. Egyik este játék közben egy szolgálólány odament hozzájuk, és megkérdezte:

- Melyik kisasszonyt parancsolja Liu úr, hogy az ágyban szolgálja? - Liu a legtermészetesebb hangon megnevezte az egyik lányt. Anyám remegett dühében, de Liu csak a szemöldökét húzta fel, mintha csodálkozna a viselkedésén.

- Japánban ez mindennapos dolog - tette hozzá fölényesen -, úgy nevezik si-qin („ágyszolgálat”).

Érezte anyámmal, hogy provinciálisan viselkedik, féltékenykedik, az pedig Kínában a legrosszabb tulajdonságnak számít, elegendő indok a férfi számára, hogy a feleségét elbocsássa. Anyám ismét nem szólt semmit, pedig belül rázta a düh.

Azután eldöntötte magában, hogy nem lehet boldog olyan férfival, aki a flörtöt és a házasságon kívüli nemi életet „férfiassága” lényeges elemének tekinti. Olyan embert akart, aki szereti őt, aki nem akarja sértegetni ilyen ügyekkel. Azon az estén elhatározta, hogy véget vet a kapcsolatuknak.

Néhány nappal később az idősebb Liu úr hirtelen meghalt. Akkoriban igen fontosnak számított a látványos temetés, különösen, ha az elhunyt a család feje volt. Ha a temetés csalódást okozott a rokonoknak és a közvéleménynek, az ártott a család hírnevének. Liuék gondosan megtervezett temetési ceremóniát akartak, nem csak a háztól a temetőig vonuló temetési menetet. Buddhista szerzetest hívtak, hogy recitálja a Főhajtás szutráját az egész család jelenlétében. A recitálás befejeztével az egész család zokogásban tört ki. A halál napjától a temetésig, negyvenkilenc napig úgy illett, hogy hajnaltól késő éjszakáig sírás és jajongás hallatsszon a házból, közben pedig halottpénzt égettek, hogy legyen mit költenie az elhunytak a túlvilágon. Sok család nem bírta volna végig a siratást, ezért hivatásos siratókat fogadtak. De Liuék komolyabban vették a szülőtiszteletet, ezért a népes rokonság segítségével a család maga siratta el a halottat.

A halált követő negyvenkettedik napon a holttestet díszes faragású szantálfa koporsóba helyezték, és kitették sátor alá az udvarra. Azt tartották, hogy a temetés előtti utolsó hét napon a

halott minden éjjel felmegy egy-egy magas hegyre, és onnét tekint alá egész családjára; csak akkor érzi magát boldognak, ha a család minden tagját ott látja virrasztani. Különben pedig, így hitték, nem talál soha nyugodalmat. A család azt kívánta, hogy anyám mint leendő meny szintén jelen legyen.

De ő megtagadta. Bánkódott ugyan Liu úr miatt, hiszen nagyon kedves volt hozzá, de ha elment volna, nem szabadulhat meg a kötelezettségtől, hogy férjhez menjen a fiához. Xiáéknál egymást érték Liuéktól az üzenetek. Xia doktor azt mondta anyámnak, hogy ha ilyen pillanatban szakítja meg a kapcsolatot, az az ifjú Liu cserbenhagyásának számít, az pedig gyalázat. Bár nem tiltakozott az ellen, hogy más körülmények között anyám szakíthasson az ifjú Liuval, úgy vélte, most magasabb szempontoknak kell alárendelnie magát. Nagyanyám is úgy vélte, anyámnak el kell mennie.

- Ki hallott már olyat, hogy egy lány, mivel a vőlegénye rosszul mondja egy külföldi író nevét, vagy mert viszonya van más nővel, visszautasítsa a házasságot? - zsémbelt. - Minden gazdag fiatalember szeret szórakozni és szereti kitombolni magát, aztán benő a feje lágya. Különben is, neked nem kell ágyasoktól és szeretőktől tartanod. Erős jellem vagy, tudsz a férjedre vigyázni.

Anyám nem ilyen életet szeretett volna magának, meg is mondta. Nagyanyám a lelke mélyén egyet is értett vele, de a Kuomintang-tisztek állandó ostroma miatt félt anyámat továbbra is pártában tartani.

- Egyiknek mondhatjuk, hogy „nem”, de nem mindegyiknek - magyarázta. - Ha Zhanghoz nem mégy férjhez, majd elvesz Li. Gondold csak meg, nem jobb-e Liu a többenél. Ha férjhez mész hozzá, egyetlen tiszt sem háborgat többé. Éjjel-nappal csak azon aggódom, hogy mi lesz veled. Nem nyughatom, amíg férjhez nem adtalak.

De anyám azt válaszolta, hogy inkább meghal, mintsem hogy férjhez menjen valakihez, aki nem teszi boldoggá, aki nem szereti. Liuék dühösek voltak anyámra, Xia doktor és a nagyanyám hasonlóképpen. Napokon át érveltek, kérelték, hízelegtek neki, kiabáltak és sírva könyörögtek, mindhiába. Végül első alkalommal azóta, hogy anyám még gyermekkorában a kemenceágyon az ő helyére ült, Xia doktor megharagudott anyámra:

- Szégyent hozol a Xia névre! Nem akarok ilyen lányt! Anyám fölállt.

- Jó, nem is lesz ilyen lánya. Elmegyek - vágott vissza.

Kirohant a szobából, összerakta a holmiját, és elment.

Nagyanyám idejében szó sem lehetett volna róla, hogy egy nő így elmenjen hazulról. Nők akkoriban nem kaptak állást, legfeljebb cselédnek állhattak, és akkor is ajánlóra volt szükségük. De megváltozott a világ. 1946-ban a nők már a maguk lábára állhattak, kaptak munkát, tanárnak vagy orvosnak mehettek, bár a munka még mindig csak a legvégső megoldás volt a legtöbb család szemében. Anyám iskolájában indult tanítóképző osztály is, ingyenes ellátást és tandíjmentességet biztosítottak a lányok számára a harmadik év elvégzése után. A felvételnek a vizsgán kívül egyetlen feltétele volt, hogy a végzősök tanítónak menjenek. A képzős osztályban vagy szegény sorsú diákok tanultak, akik nem tudtak volna tandíjat fizetni, vagy olyanok, akiknek reményük sem volt rá, hogy egyetemre kerüljenek, és ezért nem akarták rendes középiskolában folytatni tanulmányaikat. Nők csak 1945 után kérvényezhették egyetemi felvételüket; a japán uralom idején középiskolánál tovább nem juthattak, ott is főképp házvezetési ismereteket tanultak.

Ez ideig anyámnak eszébe sem jutott, hogy abba az osztályba járjon, mert azt a legtöbben lenézték, másodrendűnek tartották. Úgy gondolta, egyetemre jár majd. Maga a képző is meglepődött, amikor ő oda jelentkezett, de meggyőzte őket, hogy olthatatlan vágy ég benne a tanítói hivatás iránt. Még nem fejezte be a középiskola kötelező három évét, de eminens tanulónak ismerték: A képzőbe örömmel vették át, miután könnyedén letette a vizsgát. Attól kezdve az iskolában lakott. Nem sok idő telt bele, és a nagyanyám odasietett, hogy hazahívja. Anyám örült a kibékülésnek, megígérte, hogy gyakran hazalátogat és otthon is alszik. De ragaszkodott hozzá, hogy az ágya a kollégiumban maradjon, elhatározta, hogy senkitől sem akar függeni, akármennyire szeretik is. Ideális helynek bizonyult számára a képző. Biztos állása volt, ha elvégzi, aki meg egyetemet végzett, gyakorta nem talált munkát magának. A másik előnye pedig, hogy ingyenes volt; Xia doktor már érezte a hatásait a gazdaság hanyatlásának.

A Kuomintanghoz hű személyzet, akiknek a kezébe az üzemeket adták - legalábbis az oroszok által le nem szerelt gyárat -, szembeütnően nem értett hozzá, hogy újra életet leheljen a gazdaságba. Kaptak néhány gyárat, melyek nem dolgoztak teljes kapacitással, a hasznot pedig jórészt maguk rakták zsebre. A Kuomintang politikai kalandorai beköltöztek a japánok által üresen

hagyott, elegáns házakba. Xiáék régi házának szomszédságába, ahol egy japán tisztviselő lakott azelőtt, most egy hivatalnok költözött frissen szerzett ágyasaival. Jinzhou polgármestere, Han úr, jelentéktelen ember volt. Hirtelen meggazdagodott a japánoktól és a velük együttműködő helybéliektől elkobzott javakból. Szerzett néhány ágyasfeleséget, és attól fogva a helybéliek a városi kormányzatot „Han háza”-nak hívták, mert megtömte rokonaival és híveivel a városházát.

Mikor a Kuomintang bevette Yixiant, kiengedték a dédapámat, Yangot a börtönből - vagy pénzzel elérte, hogy elengedjék. A helybéliek úgy vélték, a Kuomintang-hívek a volt kollaboránsok révén gazdagodtak meg. Yang úgy próbálta védeni magát, hogy még pártában lévő lányát, akit egyik ágyasa szült neki, férjhez adta egy Kuomintang-tiszthez. De a férj csak hadnagyi rangban volt, nem volt elég hatalma, hogy valóban megvédje. Yang vagyonát elkobozták, koldusbotra jutott - „még a segge is kilátszott”, mint mondják. A felesége, mikor meghallotta, szólt a gyermekeinek, nehogy pénzt adjanak neki, semmii módon ne segítsék.

1947-ben, valamivel több, mint egy évvel azután, hogy a börtönből kiengedték, rákos daganat nőtt a nyakán. Felfogta, hogy meg fog halni, és üzenetet küldött Jinzhouba, könyörgött, hogy láthassa még a gyermekeit. Dédanyám megtagadta a kérést, de továbbra is érkeztek az esdeklő üzenetek, végül a felesége megenyhült. Nagyanyám, Lan és Yu-lin elindult vonattal Yixianbe. Nagyanyám már tíz esztendeje nem látta az apját, most csak árnyéka volt régebbi önmagának. Könnyek csordultak végig az arcán, amikor a gyermekeit meglátta. Ők pedig nemigen tudták elfeledni, miként bánt az öreg az anyjukkal - és velük magukkal is -, ezért azután meglehetősen rideg udvariassági formák közt beszélgettek vele. Könyörgött, hogy Yu-lin szólítsa „apám”-nak, de a fiú megtagadta. Yang feldúlt arcán kétségbeesés jelent meg. Nagyanyám akkor maga kérte az öccsét, hogy legalább egyszer szólítsa apjának az öreget, amit ő összeszorított foggal meg is tett. Erre az apja megragadta a kezét:

- Legyél tudós, vagy kezdjél valamit az üzletben - mondta neki -, sose vállalj hivatalt. Mert tönkremégy bele, mint én.

Ezek voltak családjához intézett utolsó szavai.

Úgy halt meg, hogy csak egyetlenegy ágyasa volt mellette. Olyan szegényen, hogy még koporsóra sem volt pénze. Ütött-kopott, ócska ládában temették el, szertartás nélkül. Egyetlen családtagja sem volt jelen.

Úgy elterjedt a korrupció, hogy Csang Kaj-sek külön szervezetet hozott létre a leküzdésére. „Tigrisverő osztag”-nak nevezték, mert a korrupt hivatalnokokat félelmetes tigrishez hasonlította a nép. Az osztaghoz nyújthatták be panaszukat az emberek. De hamar nyilvánvalóvá lett, hogy a hatalmasok ezen a módon sajtolnak pénzeket a gazdagokból. A tigrisverés jövedelmező állásnak bizonyult.

Ennél még rosszabb volt a nyílt rablás. Xia doktort egyik nap is, másik nap is felkeresték a katonák, kifogástalanul tisztelegtek, azután csengő hangon így szóltak hozzá:

- Mélyen tisztelt Xia doktor, pénzsűkében vannak a bajtársaink. Nem adna kölcsön valamennyit?

Visszautasítani ostobaság lett volna. Mindenkit, aki a Kuomintang útját keresztezte, kommunistának bélyegeztek, az pedig letartóztatással, sőt kínzásokkal járt. A katonák a rendelőbe is beszemtelenkedtek, és orvosi ellátást követeltek ingyen. Xia doktor nem nagyon bánta, hogy ingyen gyógyítja őket - úgy vélte, hogy az orvosnak kötelessége mindenkit ellátni -, de a katonák olykor kérdés nélkül elvették a gyógyszert, azután a feketepiacon túladtak rajta. Márpedig gyógyszerből igen szűkös volt az ellátás.

Ahogy fokozódott a polgárháború, egyre több katona állomásozott Jinzhouban. A központi parancsnokság alá rendelt egységek, melyek Csang Kaj-sek közvetlen irányítása alá tartoztak, viszonylag fegyelmezettnek bizonyultak, de a többinek a központi kormány nem fizetett zsoldot, hanem a helybéliek nyakán éltek.

A tanítóképzőben anyám szoros barátságot kötött egy Bai nevű szép, élénk lánnyal. Anyám tisztelte és fölnezzett rá. Mikor anyám elmondta neki, mennyire kiábrándult a Kuomintangból, Bai intette, hogy nem látja a fától az erdőt, hiszen nincs hibátlan hadsereg a világon. Bai szenvedélyes Kuomintang-párttag volt, olyannyira, hogy végül belépett az egyik felderítőszolgálatba. Az előkészítő kurzuson nyilvánvalóvá tették számára, hogy diáktársairól is kell jelentéseket írnia. Megtagadta. Néhány nappal később a tanfolyamon részt vevő kollégái lövést hallottak a hálószobájából. Mikor az ajtót kinyitották, halottsápadtan találták az ágyon, még zihált. Párnája véres

volt. Meghalt, mielőtt bármit is mondhatott volna. Az újságok „őszibarack-szín ügy“-ként tálalták az esetet, vagyis szenvedélyből elkövetett gyilkossággént. Mintha féltékeny szeretője ölte volna meg. De ezt senki sem hitte. Bai meglehetősen tartózkodóan viselkedett a férfiakkal. Anyám úgy hallotta, azért ölték meg, mert „ki akart szállni“.

A tragédiának ezzel nem volt vége. Bai anyja bentlakó cselédként szolgált egy gazdag háznál, amelynek kicsiny ékszerüzlete volt. A szíve szakadt meg egyetlen leánya halála miatt, majd pedig kétségbeesett az újságok mocskos találgatásai miatt, hogy a lányának több, egymással vetélkedő szeretője lett volna, akik végül is megölték. A nő legszentebb tulajdona a tisztessége, mindhalálig meg kell védenie. Bai halála után néhány nappal az anyja fölakasztotta magát. Gazdáját gengszterek keresték föl, megvádolták, hogy ő okozta Bai anyja halálát. Az ilyesmi jó indok volt, hogy pénzt zsaroljanak ki valakiből. Nem sok időbe telt, hogy a gazda elveszítse ékszerüzletét. Egy nap valaki kopogtatott Xiáék ajtaján, és egy Kuomintangegyенruhás, jó harmincas férfi lépett be, nagyanyámat főhajtással köszöntötte és „nővérem“-nek szólította, Xia doktort pedig „idősebb sógorom“-nak. Belelletett néhány másodpercbe; mire az elegáns, egészséges, jól táplált férfiban ráismertek Han-chenre, arra a Han-chenre, akit megkínóztak, akit a megfojtástól megmentettek, majd rejtegettek az öreg házban három hónapon át, ápoltak, míg fel nem épült. Magas, karcsú, ugyancsak egyenruhás fiatalember kíséerte, aki inkább diáktársának látszott, mintsem katonának. Han-chen bemutatta a barátját, Zhu-get. Anyám első pillantásra megkedvelte.

Utolsó találkozásuk óta Han-chen tisztí rangot kapott a Kuomintang biztonsági szolgálatánál, és a jinzhoui részleg parancsnokaként szolgált. Búcsúzóul így szólt a nagyanyámhoz:

- Nővérem, a családot visszaadta az életemet. Ha valaha is bármire szükségetek van, csak egy szót kell szólnotok, és teljesül.

Han-chen és Zhu-ge gyakran ellátogatott hozzájuk, Han-chen hamarosan szerzett állást a biztonsági szolgálatnál Dongnak, a volt hóhérnak, aki megmentette az életét, és Pei-ónak is, nagyanyám sógorának, a volt börtönőrnek. Zhu-ge is barátságban volt a családdal. Még diák volt a Tianjini Egyetemen, amikor a japánok megszállták a várost, és akkor csatlakozott a hadsereghez. Egyik látogatása alkalmával anyám bemutatta a fiatalembert Tanaka kisasszonynak; a japán lány ott lakott a Xia-házban, jól megértették egymást, összeházasodtak, kivettek valahol szobát maguknak. Egy napon Zhu-ge a puskáját tisztította, véletlenül hozzáért a ravaszhoz, a puska elsült. A golyó átfúrta a padlót, és megölte a házigazda kisebbik fiát, aki az ágyban feküdt a földszinti helyiségben. A család nem mert feljelentést tenni Zhu-ge ellen, mert hiszen a fiú titkosszolgálati tiszt volt, és megvádolható akárkit, hogy kommunista. A biztonsági szolgálat szava maga volt a törvény, élet és halál urai voltak. Zhu-ge anyja kártérítésként nagyobb összeget adott a családnak. Zhu-ge maga zaklatott állapotba került, de a család a legkisebb szemrehányást sem engedte meg vele szemben. Sőt túlzó tisztelettel viselkedtek, mert féltek, hogy valamit haragnak vél, és tönkreteszti őket. Zhu-ge nehezen viselte az egészszet, és hamarosan elköltözött onnan.

Lan férje, Pei-o sikereket ért el a biztonsági szolgálatnál, és oly elégedett volt új főnökeivel, hogy nevét Xiao-sekre (azaz „Hűséges Csang Kaj-sekhez“) változtatta. A Zhu-ge irányítása alá tartozó hármass csoport tagja volt. Eredetileg a japánbarát elemek megbüntetése volt a dolguk, de hamarosan már a diákokat kellett figyelniük: nem szimpatizálnak-e a kommunistákkal. Egy darabig csinálta, amit követeltek tőle. A „hűséges“ Pei-o lelkiismerete azonban háborogni kezdett. Nem akart embereket börtönbe küldeni, vagy megtorlás áldozataivá tenni őket. Kérte áthelyezését, hamarosan őrszolgálatba került a város egyik ellenőrző pontján. A kommunisták kivonultak Jinzhou városából, de nem mentek el messzire. Állandó harcot folytattak a Kuomintanggal a környező falvakban. A jinzhoui hatóságok megpróbálták szigorú ellenőrzés alá vonni az alapvető élelmiszerek forgalmát, hogy a kommunisták ne juthassanak hozzájuk.

Mivel „Hűséges“ a biztonsági szolgálatnál dolgozott, hatalma is volt, abból pedig pénz származott. Lassanként az egész ember megváltozott. Ópiumot szívott, rengeteget ivott, hazardjátékokat játszott, bordélyokba látogatott, nemsokára nemi betegséget szerzett. Nagyanyám pénzt adott volna neki, hogy változzon meg, de ő csak folytatta tovább. Azt is látta azonban, hogy Xiáék nehezen jutnak élelemhez, ezért gyakran meghívta őket saját házába, és finom ételekkel kínálta őket. Xia doktor nem engedte, hogy nagyanyám odamenjen.

- Eből szerzett jószág, ne nyúlj hozzá - intette nagyanyámat. De az ínyencételek túlságosan csábítóak voltak, és néha nagyanyám mégis elszökött Pei-óhoz Yu-linnel és az anyámmal együtt, hogy egy jót egyenek.

Amikor a Kuomintang megérkezett Jinzhouba, Yu-lin tizenöt éves volt. Orvoslást tanult Xia doktortól, aki remélte, hogy kiváló doktor válik a fiúból. Ekkorra már nagyanyám volt a család nagyasszonya, mivel anyját, nővérét és fivérét a férje tartotta el. Úgy érezte, itt az ideje, hogy Yu-lint kiházasítsa. Hamarosan kiszemelt egy leányt, aki három évvel idősebb volt a fiúnál, szegény családból származott, ami azt jelentette, hogy szorgalmas és odaadó asszony válik belőle. Anyám elment nagyanyámmal, hogy megismerkedjen a kiszemelt menyasszonnyal; a menyasszony belépett és meghajolt a látogatók előtt a szalonban, zöld vászonruhát viselt, bizonyára erre az alkalomra kérte kölcsön. Az ifjú pár 1946-ban kötött házasságot az anyakönyvi hivatalban. A menyasszony nyugati stílusú fehér selyemfátyolban esküdt. Yulin akkor tizenhat éves volt, a menyasszony tizenkilenc.

Nagyanyám megkérte Han-chent, hogy szerezzen állást Yu-linnek. A só az egyik legfontosabb élelmiszercikknek számított, a hatóságok szigorúan tiltották eladását vidéken. Maguk persze óriási sóügyleteket bonyolítottak. Han-chen bevitte Yu-lint sóőrnek, és Yu-lin olykor komoly csatározások részese volt a kommunista partizánokkal és más Kuomintang-egységekkel, amelyek el akarták fogni a sószállítmányokat. Sok ember elesett. Yulin félt az ilyen munkától, lelkiismerete is háborgott, néhány hónap után kilépett. Ekkor már a Kuomintangnak alig volt hatalma vidéken, és egyre nehezebben tudott újoncokat toborozni. A fiatalok egyre kevésbé akartak ágyútöltelékké (pao-hui) lenni. A polgárháború egyre véresebb lett, egyre több emberáldozatot követelt, és egyre nőtt a veszély, hogy a férfiakat behívják vagy bekényszerítik a hadseregbe. Mi lehetett az egyetlen módja annak, hogy Yu-linnek ne kelljen egyenruhába bújni, hogy valamilyen menedéket szerezzenek neki? Nagyanyám megkérte Han-chent, hogy a biztonsági szolgálatnál keressen számára állást. Nagyanyám nem kis meglepetésére Han-chen visszautasította, mondván, hogy félénk ifjaknak ott helye nincs.

Nagyanyám nem értette meg, hogy maga Han-chen is kétségbe van esve az elvégzendő feladatok miatt. Mint „Hűségese”, ő is ópiumot szívott már, ivott is, látogatta a nyilvánosházakat. Szemmel láthatóan egyre fogyott. Mindig is erős morális érzéssel megáldott, fegyelmezett ember volt, sehogyan sem illett hozzá, hogy hagyja magát így lesüllyedni. Nagyanyám úgy vélte, hogy az ősi gyógyír, a házasság feltámaszthatja, de amikor célzott rá, Han-chen azt mondta, nem nőülhet meg, mert nem akar élni. Nagyanyám megrendült, próbálta kizsedni belőle, miért, de Han-chen csak elsírta magát, és keserűen annyit mondott, hogy nem mondhatja meg, és különben sem tudna nagyanyám segíteni rajta.

Han-chen azért csatlakozott a Kuomintanghoz, mert gyűlölte a japánokat, de a dolgok azóta egészen másképp alakultak. Mivel a biztonsági szolgálat tagja volt, nem kerülhette el, hogy ártatlanok - kínai honfitársai - vére ne tapadjon a kezéhez. De kilépni nem tudott. Ami anyám barátnőjével, Baijal történt, az várt mindenkire, aki megpróbált kiszállni. Han-chen valószínűleg úgy érezte, hogy az egyetlen kiút az, ha megöli magát, de az öngyilkosság a tiltakozás hagyományos formájának számított, félt tehát, hogy bajba keveri a családját. Han-chen így arra a következtetésre jutott, hogy az az egyetlen megoldás, ha „természetes” halállal hal meg, ezért tette ki magát oly szélsőséges megpróbáltatásoknak, ezért nem fogadott el semmiféle gyógymódot.

1947-ben holdújév előestéjén hazautazott a családjához Yixianbe, hogy az ünnepet együtt töltsse bátyjával és idős apjával. Mint aki érzi, hogy ez az utolsó találkozás, otthon maradt. Ágynak esett, nyáron meg is halt. Nagyanyámnak azt mondta, egyedül azt sajnálja, hogy fiúi kötelességét nem teljesítheti: nem rendezhet pompás temetést atyja számára.

Nagyanyám és családja iránt mégis teljesítette ígését. Bár nem vitte be Yu-lint a biztonsági szolgálathoz, szerzett számára személyi igazolványt, mely szerint a fiú a biztonsági szolgálat tisztje. Yu-lin sohasem csinált semmit a titkosszolgálat számára, de az igazolvány biztosította, hogy nem hívják be, otthon maradt tehát, és Xia doktornak segédkezett a rendelőben.

Anyám iskolájának egy ifjú tanára, Kang a kínai irodalmat tanította. Okos és művelt ember volt, anyám felettébb tisztelte. Kang elmesélte anyámnak és még néhány diáklánynak, hogy Kunming városában, Délnyugat-Kínában Kuomintang-ellenes akciókban vett részt, és hogy a barátnőjét egy tüntetés alkalmával gránát ölte meg. Órái is nyilvánvalóan kommunistabarát hangulatban folytak, és anyámra nagy hatást tettek.

Az 1947-es év elején egyik reggel anyámat megállította az iskola öreg portása. Egy cédulát adott át neki, és azt mondta, hogy Kang elment. Amit anyám nem tudott: Kangot figyelmeztették, mivel a Kuomintang biztonsági szolgálatának egyik-másik ügynöke titkon a kommunistákat

szolgált. Akkoriban anyám még nem sokat tudott a kommunistákról, azt sem sejtette, hogy Kang is kommunista. Csak annyit értett, hogy legkedvesebb tanára eltűnt, mert letartóztatás fenyegette.

A cédulát Kang hagyta hátra, és csak egyetlen szót írt rá: „Csend.” Anyám két lehetséges értelmét fogta föl az üzenetnek. Lehetett utalás Kang versének egyik sorára: „Csend - erőgyűjtés ideje”, biztatás tehát, nehogy elhagyja magát. De figyelmeztetés is lehetett, nehogy valami feltűnőt tegyen. Anyámat akkor bátor lánynak ismerték, tisztelték is sokan a diákok közül.

Hamarosan megtudta, hogy új osztályfőnöknőt kaptak, aki a Kuomintang Nemzeti Kongresszusának küldötte volt, és feltehetőleg kapcsolatban állt a titkosszolgálattal. Néhány biztonsi embert is hozott magával, közöttük egy Yao-han nevezetűt, ő lett a politikai igazgató, az volt a feladata, hogy a diákokon tartsa a szemét. A tanulmányi igazgató pedig a Kuomintang kerületi szervezetének titkára lett.

Anyám legjobb barátja ekkoriban egyik távoli unokafivére volt, Hu nevezetű. Apja tulajdonosa volt egy áruházi láncnak, amely kiterjedt Jinzhourra, Shenyangra és Harbinra. Feleségén kívül két ágyast is tartott. A feleségének született egy fia, ő volt Hu unokabátyó, a két ágyasnak azonban nem volt gyermeke. Ezért aztán Hu anyjára örökösen féltékenykedtek. Egy este, mikor a férje nem volt otthon, álomport keverték az ételébe és egy fiatal szolgáléba is, azután egy ágyba dugták őket. Amikor Hu úr hazakerült, és a feleségét látszólag hullarészegen egy ágyban találta a szolgálval, éktelen dühös lett; feleségét a ház egy távoli sarkába, egy piciny szobába száműzte. A fiának pedig megtiltotta, hogy találkozzék vele. Folyton kínoztta a gyanú, hogy az egész eset ágyasainak cselvetése volt, ezért nem vált meg a feleségétől és nem dobta ki, mert az fölöttébb dicstelen lett volna (nemcsak a feleségére, hanem reá magára nézve is). Félt, hogy az ágyasok a fiát is tönkreteszik, ezért bentlakásos iskolába küldte Jinzhouba, így találkozott Huval anyám, amikor a fiú tizenkét éves volt, ő maga pedig hét. Hu anyja a magányba hamarosan beleőrült.

Hu unokabátyó igen érzékeny, tartózkodó fiatalemberré cseperedett. Sohasem tudta feldolgozni magában, ami történt, és egyszer elmesélte anyámnak az esetet. A történetről anyámnak eszébe jutott saját családja asszonyainak átkozottul rossz élete, és az a töméntelen tragédia, amely sok más anyával és leánnyal, feleséggel és ágyassal megesett. Felingerelte a nők kiszolgáltatottsága, az ősi szokások barbársága, és hogy ráadásul a „hagyomány”, sőt az „erkölcs” leplebe burkolták ezeket. Bár történtek változások, még mindig nem sikerült megszabadulni a legyőzhetetlen előítéletek terhétől. Anyám türelmetlenül várt valami radikálisabb változást.

Az iskolában hallott róla, hogy van egy politikai erő, amely valóban változást ígér - a kommunisták. A hírt egyik barátnőjétől hallotta, a tizennyolc éves Shutól, aki szakított a családjával, és kollégiumban lakott, mert az apja arra kényszerítette volna, hogy menjen férjhez a szülők által szerzett házasság szabályai szerint egy tizenkét éves fiúhoz. Egy napon Shu elköszönt anyámtól: a férfival együtt, akit titkon szeretett, megszöktek a kommunistákhoz. „Ők a mi reménységünk” - búcsúzott.

Ebben az időben anyám nagyon közel került Hu unokabátyjához, a fiú pedig felfedezte, hogy szerelmes anyámba, ugyanis fölöttébb féltékeny volt az ifjabb Liura, ficsúrnak tartotta. Nagyon boldog volt, amikor anyám szakított Liuval, és attól kezdve szinte mindennapos vendég volt a házuknál.

1947-ben egy májusi estén együtt mentek moziba. Kétféle jegy volt: az egyik ülőhelyre szolt, a másik, az olcsóbb állóhelyre. Hu anyámnak ülőhelyet vett, de magának, mondván, hogy nincs elég pénze, csak állóhelyre szólót. Anyám picit furcsának találta, ezért folyton hátrapilllogott. Félidő táján látta, hogy egy csinosan öltözött fiatal lány odamegy unokabátyjához, lassan hozzásimul, majd egy pillanatra összeér a kezük. Anyám azonnal felpattant, és követelte, hogy távozzanak. Mikor kértek a moziból, magyarázatot kért. Eleinte Hu tagadta, hogy bármi is történt volna, mikor azonban anyám értésére adta, hogy ő ezt nem nyeli le, a fiú azt mondta, majd később megmagyarázza, mert vannak dolgok, amiket anyám még nem érthet, mert nagyon fiatal. Amikor hazaértek, anyám nem engedte unokabátyját be a házba. Az elkövetkező néhány napon többször is jelentkezett, de anyám látni sem akarta.

Valamivel később aztán bocsánatot akart kérni és ki akart békülni, gyakorta pillantgatott a kapu felé, nincsen-e ott Hu. Egyik este, sűrű havazásban látta, hogy belép az udvarra egy másik ember kíséretében. De nem arra tartott, ahol anyám szobája volt, hanem egyenesen Xiáék bérlőjének, Yu-wunak az ajtajához sietett. De rövidesen kijött onnan és sietett anyámhoz. Türelmetlen hangon közölte, hogy nyomban el kell hagynia Jinzhout, mert nyomában van a rendőrség. Mikor anyám kérdezte, miért, Hu csak ennyit mondott: „Kommunista vagyok”, azután eltűnt a havas éjszakában.

Anyám számára akkor megvilágosodott, hogy a moziban Hu valószínűleg titkos megbízatást teljesített. A szíve szakadt meg miatta, mert most már nem volt idő a kibékülésre. Azt is megértette, hogy a bérlőjük, Yu-wu is minden bizonnyal illegális kommunista. Hu azért kereshette, hogy elrejtőzzék nála, azelőtt a két férfi nem ismerte a másik kilétét. Mind a ketten fölfogták, hogy Hu nem lakhat Yu-wunál, mivel sokan tudtak anyámmal való kapcsolatáról, és ha a Kuomintangisták keresnék a házban, Yu-wu is lebukhat. Hu unokabátyó még aznap este megpróbált átjutni a kommunisták ellenőrzése alatt álló területre, mintegy húszmértföldnyire a város határától. Hamarosan kipattantak a tavasz első rügyei, Yu-wu akkor kapta a hírt, hogy Hut elfogták, amikor kifelé tartott a városból. Kísérőjét agyonlőtték. Később jött a hír, hogy Hut is kivégezték.

Anyám Kuomintang-ellenes érzései egy idő óta egyre erősödtek. Nem tudott más alternatíváról, mint a kommunistákról, és különösen megragadták ígéreteik, hogy véget vetnek a nőkkel szembeni igazságtalanságoknak. Az ideig, tizenöt évesen, nem érzett elegendő elszántságot, hogy elkötelezze magát. Hu unokabátyó halálhíre döntésre készítette. Elhatározta, hogy csatlakozik a kommunistákhoz.

5. „TÍZÉVES LÁNYOMAT TÍZ KILÓ RIZSÉRT” - HARCBA AZ ÚJ KÍNÁÉRT (1947-1948)

Yu-wu néhány hónappal azelőtt jelent meg a házban, a család barátja mutatta be. Xiáék éppen akkor költöztek kölcsönlakhelyükről nagyobb házba a városfalon belülre, az északi kapu mellé; éppen gazdag bérlőt kerestek, aki kifizetné a házbér egy részét. Yuwu Kuomintang-tiszti egyenruhában érkezett egy nő kíséretében, akit feleségeként mutatott be, kisgyermekük is volt. A nő azonban nem a felesége, hanem a segítőtársa volt. A gyermek az asszonyé, igazi apja pedig valahol messze harcolt a reguláris kommunista hadseregben. A „család” azután igazi családdá változott, született két közös gyermekük, az asszony hitvese pedig újránősült.

Yu-wu 1938-ban csatlakozott a Kommunista Párthoz. Jinzhouba a kommunista hadparancsnokság küldte Yan'anból, nem sokkal a japán fegyverletétel után, s az volt a feladata, hogy információt szerezzen a városon túl harcoló kommunista csapatok számára. Jinzhou egyik kerületének Kuomintang katonai irodafőnökeként működött, mely tisztséget a kommunisták vásároltak meg számára. Akkoriban a Kuomintang-posztok, még a titkosszolgálatiak is, alku tárgyai voltak, aki többet ígért, az kapta meg. Volt, aki azért vett ilyen állást, hogy családjá megmeneküljön a katonai szolgálattól és a rablók zaklatásaitól, mások meg azért, hogy pénzt sajtolhassanak ki az emberekből. A város stratégiai jelentősége miatt meglehetősen sok tiszt tartózkodott a városban, ez pedig megkönnyítette a kommunista beszivárgást.

Yu-wu tökéletesen játszotta a szerepét. Szerencsejáték-partikat adott, és vacsorákat rendezett, részben, hogy kapcsolatokra tehessen szert, részben hogy védőhálót vonjon maga köré. Ki-be jártak házába a hadsereg és a titkosszolgálat tisztjei, velük együtt a „rokonok” és „barátok” serege. Szembeötlően másfajta emberek voltak, de soha senki nem kérdezett semmit. Yu-wu még más módon is álcázhatta gyakori látogatóit. Xia doktor rendelője mindig nyitva állt, Yu-wu „barátai” az utcáról betérhettek feltűnés nélkül oda, majd a rendelőn keresztül bejutottak a belső udvarra. Xia doktor zokszó nélkül vette tudomásul Yu-wu bohém összejöveteleit, bár a szekta, melyhez tartozott, az Ész Társasága tiltotta a szerencsejátékot és az italozást. Anyám ezt sehogyan sem értette, de nevelőapja toleráns természetének tulajdonította. Csak évekkel később, mikor visszagondolt, akkor fogta fel, hogy Xia doktor tudta, vagy legalább sejtette, kicsoda Yu-wu valójában.

Amikor anyám megtudta, hogy Hu unokabátyját kivégezték a Kuomintangisták, szólt Yu-wunak, hogy szívesen dolgozna a kommunisták javára. De Yu-wu elhárította, mondván, hogy túl fiatal.

Anyám elég jeles személynek számított az iskolában, s remélte, hogy a kommunisták ott majd megkeresik. Ugy is volt, de idejüket a lány ellenőrzésére vesztegették. Mielőtt a kommunisták ellenőrzése alatt álló területre távozott volna, Shu megmondta anyámnak, hogy ki az összekötője, és mint a „barátját” bemutatta. Egy nap ez az ember felkereste, és váratlanul azt mondta neki, hogy legyen egy bizonyos napon a vasúti alagútnál, félúton a jinzhoui déli és északi pályaudvar között. Ott majd, mondta, egy jóképű, huszonöt év körüli férfi, aki sanghaji akcentussal beszél, kapcsolatba lép vele. Ez az ember, akinek, mint később megtudta, Liang volt a neve, lett anyám összekötője.

Első megbízatása az volt, hogy terjessze az irodalmat, Mao Cetungnak *A koalíciós kormányról*

című művét, valamint a földreformról és a kommunisták más intézkedéseiről szóló röpiratokat. Az irományokat be kellett csempészni a városba, rendszerint tüzelőnek használt, hatalmas cirokszárkötegek közt. Azután átcsomagolták a röpiratokat, gyakran nagy zöldpaprikába rejtették.

Volt, hogy Yu-lin felesége vásárolta a paprikát, és vigyázott az utcán, amikor anyám és segítőtársai eljöttek a papírokért. Abban is segédkezett, hogy a röpiratokat hamuba, kínai gyógyszerhalmokba vagy tüzelő közé rejtse. A diákok titokban olvasták az ilyen irodalmat, bár a baloldali regényeket többé-kevésbé nyíltan is kézbe vehették. Az egyik legkedveltebb olvasmány Makszim Gorkij Anyá-ja volt.

Egyszer az egyik röpirat azok közül, melyeket anyám terjesztett, Mao Az új *demokráciáról* című műve okozta feledékeny iskolatársának halálát, mert betette az írást a táskájába és megfeledkezett róla. Aztán elment a piacra, kinyitotta a táskát pénz után kotorászva, a röpirat pedig közben kihullott. Véletlenül épp ott volt két titkosrendőr, rögtön felismerték a durva, sárgás papírt. A lányt letartóztatták és vallatták. Belehalt a kínzásokba.

Sok ember pusztult el a Kuomintang titkosrendőrségén, anyám is tudta, hogy ha a kezükbe kerül, megkínózzák. A fenti eset nem tántorította el, inkább dacosabbá tette. Kedvét emelte az a tény is, hogy most a kommunista mozgalom tagjának érezhette magát.

Mandzsúria kulcsszerepet játszott a polgárháborúban, és ami Jinzhouban történt, egyre inkább döntő jelentőségűvé vált az egész Kínáért folyó küzdelemben. Nem volt szilárd frontvonal, olyan értelemben, ahogy egy csatának van arcvonala. Mandzsúria északi része és a falvak többsége a kommunisták kezén volt; a Kuomintangén a nagyvárosok, Harbint kivéve, a tengeri kikötők és a vasútvonalak. A kommunista csapatok létszáma most első ízben haladta meg az ellenfelét; abban az esztendőben a Kuomintang több mint háromszázezer egységét tették harcképtelenné. Sok paraszt csatlakozott a kommunista hadsereghez, vagy átállt a kommunisták támogatói közé. Mindenekelőtt azért, mert a kommunisták földet osztottak a parasztoknak, úgy gondolták tehát; ha mögójük állnak, megtarthatják a földjüket.

Ebben az időben a Jinzhou körüli területek java része már a kommunisták kezén volt. A parasztok nem szívesen vitték a városba termékeiket, hogy eladják, mert át kellett haladniuk a Kuomintang-ellenőrzőpontokon, és mindig zaklatták őket: rendkívüli pénzeket csikartak ki tőlük, sőt olykor el is kobozták az árut. A városban egyre magasabbra szöktek a gabonaárak, a helyzetet még rontotta a kapzsi kereskedők és korrupt hivatalnokok mesterkedése.

A Kuomintang a bevonulás után új pénzt vezetett be, melyet „törvényes fizetőeszköznek” neveztek. De nem tudták megfékezni az inflációt. Xia doktor egyre csak aggódott, hogy mi lesz nagyanyámmal és anyámmal, ha ő meghal, hiszen már közel nyolcvanesztendő volt. Megtakarított vagyonát átváltotta az új pénznemre, mert bízott a kormányban. Bizonyos idő múltán a törvényes fizetőeszközt ismét új pénz, az aranyjüan váltotta föl, de az is hamarosan úgy elértéktelenedett, hogy amikor anyám a tandíjat akarta kifizetni az iskolában, riksát kellett bérelnie a hatalmas pénzhalom elszállítására (hogy „tekintélyét megőrizze”, Csang Kaj-sek nem nyomtatott tízezer jüanosnál nagyobb címletű bankót). Xia doktor minden megtakarított pénze is odalett.

A gazdasági helyzet 1947-48 telén gyorsan romlott. Egyre nőtt a tiltakozás az élelmiszerhiány és a jogtalan áremelések miatt. Jinzhou volt az északabbra harcoló Kuomintang-hadsereg kulcsfontosságú hadtápbázisa, 1947 decemberének közepén húszezres tömeg rohant meg két teli gabonaraktárat.

Az egyik kereskedő üzlete felvirágzott, mert fiatal lányokat közvetített a bordélyházaknak és rabszolgákat a gazdag embereknek, a város tele volt koldusokkal, akik gyerekeiket kínálták élelmiszerért cserébe. Az iskola mellett anyám napokon át látott egy kétségbeejtő állapotú, csont és bőr nőt a fagyos földre terített rongyszőnyegen. Mellette tíz év körüli kislány állt, arcán néma nyomorúság. Gallérja mögül egy fadarab kandikált elő, rajta ügyefogyott írásjegyek: „Tízéves lányomat tíz kiló rizsért.”

A tanárok se jöttek ki a fizetésükből. Fizetésemelést követeltek, amire is a kormány a tandíjak emelésével válaszolt. Ennek nemigen lehetett hatása, mert a szülők sem igen tudtak többet fizetni. Anyám iskolájában az egyik tanár meghalt ételmérgezésben, mert az utcán szedett föl egy darab húst. Tudta ugyan, hogy romlott, de olyan éhes volt, hogy inkább megpróbálta.

Akkor az anyám már a diákszövetség elnöke volt, pártösszekötője, Liang olyan utasítást adott neki, hogy próbálja megnyerni a tanárokat és diákokat egyaránt, ezért anyám mozgalmat indított, hogy az emberek támogassák adományokkal a tanári kart. Ő meg néhány másik lány mozi- és színházi előadások előtt adományokat gyűjtöttek. Énekes-táncos előadásokat rendeztek, meg

jóteköny célú ruhavásáért, de igen gyatra eredménnyel - az emberek mind nagyon szegények vagy nagyon hitványak voltak.

Egy napon anyám belebotlott egy barátnőjébe, aki egy ezredparancsnok unokája és egy Kuomintang-tiszt felesége volt. A lány azt mondta, aznap este a város egyik jeles vendéglőjében mintegy ötven tiszt gyűlik össze egy banketten feleségeikkel együtt. Akkoriban a Kuomintang tisztségviselői gyakorta tartottak különféle rendezvényeket. Anyám rohant az iskolába, összehívott mindenkit, akit csak tudott. Azt mondta a társainak, hogy délután ötre legyenek a város legfeltűnőbb műemlékénél, a húsz méter magas, tizennegyedik századi, kőből épített dobtoronynál. Amikor odaért, jókora csapat élén, mintegy száz leány várta az utasításait. Előadta nekik a tervét. Hat óra tájban sorban érkeztek a tisztek, ki hintón, ki riksában. Az asszonyok is teljes pompában, selyemben, szaténban, brokátban, felékszerezve.

Amikor anyám úgy ítélte, hogy a vacsoravendégek belemerültek az evés-ivásba, néhány leánytársával együtt belopakodott a vendéglőbe. A Kuomintang már oly mértékig leromlott, hogy a biztonsági szolgálat is hihetetlenül hanyag volt. Anyám felállt egy székre, sima, sötétkék kartonruhájában maga volt a mértékletesség mintaképe a tarkán hímzett selymek és a drágakövek közt. Röviden ecsetelte, milyen nehéz is a tanárok sorsa, majd a következő szavakkal fejezte be:

- Mi tudjuk, hogy önök nagylelkűségükről híresek. Bizonyára örömeikre szolgál, hogy alkalmuk nyílik zsebeik megnyitásával bebizonyítaniuk nagylelkűségüket.

A tisztek kutyaszorítóba kerültek. Egyikük sem akart fukarnak látszani. És valóban, szinte mindannyian kitétek magukért. Az is közrejátszott, hogy minél előbb meg akartak szabadulni a hivatlan vendégektől. A lányok körbementek a roskadásig megrakott asztalok mellett, és minden egyes tiszt felajánlását feljegyezték. Azután másnap reggel az volt az első dolguk, hogy körbejárták a házakat, és mindenütt beszédtek az ígért adományt. A tanárok végtelenül hálásak voltak a lányoknak, ugyanis az adományokat azon nyomban továbbadták, tehát még azelőtt, hogy elértéktelenedtek volna, mert órák alatt is romlott a pénz.

Anyámat nem vonták felelősségre, minden bizonnyal azért nem, mert a vacsoravendégek szégyelltek, hogy így megfogta őket, és nem akartak további kellemetlenséget okozni maguknak - de persze az egész város azonnal megtudta, mi történt. Anyámnak sikerült a maga javára fordítani a játékszabályokat. Ő maga megdöbbsent a Kuomintang-elit fényűzésétől, hiszen az emberek közben éhen haltak az utcán - az eset nyomán még inkább a kommunisták híve lett.

A városban élelemben volt hiány, falun pedig ruházatban, kétségbeejtően rossz volt a helyzet, mivel a Kuomintang textilszállítási tilalmat rendelt el vidékre. Hűségese Pei-o, a kapuőr éppen abból élt, hogy leállította a városból kicsempészt, a kommunistáknak szánt textilszállítmányokat. A csempészek közt vegyesen akadt feketepiaci üzér, Kuomintang-tisztek embere és illegális kommunista is.

Rendszerint úgy zajlott le az ügylet, hogy „Hűségese” és társai megállították a kocsikat és elkobozták az anyagot, aztán elengedték a csempészt abban a reményben, hogy újabb szállítmánnyal újra jön, és azt majd újra elkobozhatják. Olykor alkut kötöttek a csempészekkel, százalék fejében. Akár alku útján jutottak hozzá, akár nem, az örök a textíliákat mindenképpen a kommunisták ellenőrzése alatt álló területeken értékesítették. „Hűségese” és társai meggazdagodtak rajta.

Egyik éjjel egy piszkos, kétes kinézetű kocsi gördült a kapuhoz, ahol „Hűségese” szolgálatot teljesített. Eljátszotta a szokásos társasjátékot: megbökdöste a textíliákat a kocsi hátulján, miközben hetykén körbejárt, hogy megfélemlítse a kocsist, puhítgatta, hogy előnyösebb alkut csikarhasson ki belőle. Ahogy latolgatta a szállítmány értékét, a kocsis ellenállását, megpróbált szóba elegyedni vele, hogy megtudja, kinek dolgozik. „Hűségese” húzta az időt, mert a szállítmány igen nagy volt, több, mint amit ki tudott volna juttatni a városból hajnalig.

Felszállt a kocsis mellé, megparancsolta, hogy forduljon meg, és vigye a szállítmányt vissza a városba. A kocsis, aki megszokta, hogy teljesítenie kell, amit mondanak neki, engedelmeskedett.

Nagyanyám legédesebb álmát aludta, amikor dörömbölést hallott a kapunál, éjjel egy óra tájban. Ajtót nyitott, „Hűségese”-t találta ott. Azt mondta, egy kocsirakomány ruhaszövetet szeretne lerakni a házban éjszakára. Nagyanyám kénytelen volt beleegyezni, mert kínai szokás szerint az ember a rokonának nem mondhat nemet. A család és a rokonság iránti kötelezettség erősebb volt minden erkölcsi fenntartásnál.

Még jóval hajnal előtt „Hűségese” újra megjelent két kocsival; felrakta a szállítmányt és elhajtattott, még hajnalhasadás előtt. Fél órával később fegyveres rendőrök vették körül a házat. A

kocsis, aki egy másik felderítőszolgálatnak dolgozott, tájékoztatta a maga gazdáit. Persze vissza akarták kapni az árut.

Xia doktor és a nagyanyám eléggé odavoltak, de a holmi végül is eltűnt. Anyám számára azonban majdnem végzetes következményekkel járt az eset. Kommunista röpcédulákat rejtegetett a házban, és amint a rendőrség megjelent, összenyalábolta őket, berohant a vécébe, és bedugdosta az egészet bélelt nadrágjába, mely a bokájánál össze volt kötve, hogy tartsa a meleget, aztán télikabátot vett föl, hanyagul kísétált, mintha éppen indulna az iskolába. A rendőr megállította, és mondta, hogy megmotozzák. Erre anyám sikoltozva kikelt magából, hogy majd elmondja Zhu-ge „bácsinak”, hogy bántak vele.

Addig a percig a rendőrség mit sem tudott a család és a titkosszolgálat kapcsolatáról. Azt sem tudták, hogy ki volt, aki elkobozta a textilszállítmányt. A jinzhoui kormányzatnál nagy volt a fejtelenség, mivel rengeteg különféle Kuomintang katonai egység állomásozott a városban, és akinek volt fegyvere és némi protekciója, az kénye-kedvére önkényeskedhetett. Mikor „Hűséges” és az emberei a szállítmányt lefoglalták, a gépkocsivezető nem kérdezte, kinek dolgoznak. Amint anyám megemlítette Zhu-ge nevét, a tiszt magatartása nyomban megváltozott. Zhu-ge a főnöke barátja volt. Beosztottjai egyetlen jelre leengedték a puskát, és fölhagytak a kihívó pökhendiséggel. A tiszt kimérten meghajolt, majd hosszú, udvarias szólamokban kért bocsánatot, hogy háborgatni mert egy ilyen tiszteletre méltó házat. A közlegények még kiábrándultabban bámultak, mint a parancsnokuk: ha nincs fogás, akkor pénz sincs, ha pedig nincs pénz, akkor felkopik az álluk. Morcosan eltakarodtak, húzták a lábukat menet közben.

Abban az időben Jinzhouban megkezdte működését egy új tanintézmény, az északkeleti Száműzött Egyetem, mely maga köré gyűjtötte azokat a tanárokat és diákokat, akik a kommunisták által elfoglalt Észak-Mandzsúriából menekültek el. A kommunisták igen kemény kézzel politizáltak azon a tájon: sok földbirtokost megöltek. A városokban pedig még a kisüzemek és boltok tulajdonosait is megvádolták, azután elvették tulajdonukat. Az értelmiségiek többnyire jól szituált családból származtak, sokan azt látták, hogy a családjuk a kommunista uralom alatt szenved, sőt sokszor őket magukat is bántalmazták.

A Száműzött Egyetemen nyílt orvosi fakultás is, anyám oda szeretett volna bejutni. Mindig is orvos szeretett volna lenni. Részint Xia doktor hatására, részint mert az orvosi hivatás kínálta a nőknek a legnagyobb függetlenséget. Liang lelkesen támogatta az ötletet. A pártnak tervei voltak anyámmal. Részidőben vette föl az orvosi fakultás óráit, 1948 februárjában.

A Száműzött Egyetem maga is csatatér volt, ahol a Kuomintang és a kommunisták élesen szembekerültek egymással: ki érvényesíti a befolyását. A Kuomintang látta, hogy elbánnak vele Mandzsúriában, ezért biztatta a diákokat és az értelmiséget, hogy szökjenek Délre. A kommunisták nem akarták elveszíteni a művelt embereket. Módosították a földreformprogramot, kiadták a parancsot, hogy a városi kapitalistákkal jól kell bánni, a jómódú családból származó értelmiséget pedig meg kell védeni. E mérsékeltebb politika jegyében a jinzhoui földalatti szervezet mindent megtett, hogy maradásra bírja a diákokat és a tanárokat. Anyámnak is ez volt a feladata.

A kommunista politika fordulata ellenére is sok tanár és diák úgy döntött, hogy Délre menekülni mégiscsak biztonságosabb. Június végén egy hajónyi diák kétszázötven mérföldnyire délre, Tianjin városába utazott. De amikor megérkeztek, kiderült, hogy ott élelmiszerhiány van, és nincs is hol megszálljanak. A helyi Kuomintang-szervek a hadseregbe toboroztak. „Harcolva térjetek vissza szülőföldetekre!” - ez volt a jelszó. Ok pedig nem ezért hagyták el Mandzsúriát. A földalatti kommunista aktivisták, akik velük együtt utaztak a hajón, ellenállásra biztatták őket, s végül július 5-én a diákok tiltakozó felvonulást rendeztek Tianjin központjában, élelmet és szállást követelve. A hadsereg tüzet nyitott rájuk, rengetegen megsebesültek, sokan súlyosan, néhány diák meghalt.

Amikor ez a hír elérte Jinzhout, anyám nyomban elhatározta, hogy felvonulást szervez a Tianjinben tüntető diákok mellett. Gyűlésre hívta egybe Jinzhou mind a hét műszaki főiskolájának diákszövetségi vezetőit, megszavazták Jinzhou Egyesült Diákszövetségének megalapítását. Anyámat választották elnöknek. Elhatározták, hogy táviratban biztosítják szolidaritásukról a tianjini diákokat, a szükségállapot idejére kinevezett parancsnok, Qhiu generális főhadiszállásához vonulnak, hogy petíciót adjanak át.

Anyám barátai aggódva várták az utasításokat az egyetemen. Szürke, esős nap volt, a föld csupa ragacsos sár. Már besötétedett, de még mindig semmi hír nem érkezett anyámról és a többi hat diákvezetőről. Aztán megtudták, hogy a rendőrség rátámadt a tüntetőkre, őket pedig

letartóztatták. Mindezeket Yao-han, anyám tanintézményének politikai felügyelője tudatta a többi diákkal.

Odahajtották őket a statáriális főbíróságra. Némi várakozás után Qhiu tábornok bevonult a szobába. Az asztal mögül beszélt hozzájuk, igen türelmes, atyai hangon, inkább szomorú, mintsem haragos tónusban. Nagyon fiatalok és esendőek még, mondta nekik, hogy erőszakos cselekményekbe keveredjenek. Mit is értenek ők a politikához? Felfogták-e vajon, hogy a kommunisták kihasználják őket? Vissza kell térniük a könyveikhez. Azt mondta, elengedi őket, ha vallomást írnak alá, melyben elismerik, hogy hibáztak, és megnevezik a kommunistákat, akik mögöttük állnak. Azután szünetet tartott, és várta a hatást.

Anyám a kioktatást és a hangot egyaránt elviselhetetlennek érezte. Kilépett, és hangosan megszólalt:

- Mondja meg nekünk, parancsnok úr, miféle hibát követtünk mi el?

A tábornok ingerültnek látszott:

- A kommunista banditák kihasználták magukat, hogy megbontsák a rendet. Ez nem elég nagy hiba?

- Miféle kommunista banditák? - ordított vissza anyám. - A barátaink meghaltak Tianjinben, mivel az önök tanácsára elmenekültek a kommunisták elől. Rászolgáltak talán, hogy maguk lelőjék őket? És mi valamit oktanul csináltunk?

Éles hangon vitatkoztak egy darabig, akkor a tábornok az asztalra csapott, és becsöngette a testőreit:

- Vezessétek körül - szólta, aztán anyámhoz fordult: - Értse már meg végre, hogy hol van!

Mielőtt a testőrök megragadhatták volna, anyám előreugrott és az asztalra csapott:

-Akárhol vagyok is, semmi rosszat nem csináltam!

Azután csak arra emlékezett, hogy szorosan megragadták mind a két karjánál fogva, és elrángatták az asztaltól. Végigvonszolták a folyosón, azután lefelé vezetett néhány lépcső egy sötét szobába. A szoba távolabbi végében egy rongyokba bújtatott férfit látott. Valami priccsen ült, és az oszlopnak támaszkodott. A feje félrecsuklott. Azután anyám fölfogta, hogy a férfit az oszlophoz kötözték, a combját pedig a priccsre. Két másik ember téglákat nyomott a sarka alá. Minden újabb téglát után mély, szaggatott nyögést hallatott. Anyám érezte, hogy a vér a fejébe tódul, úgy tűnt neki, hallja a csontok recsegését. Aztán egy másik szobába kellett benéznie. Vezetője, egy tiszt egy embert mutatott neki, szinte az orruk előtt. Egy fagerendáról függött lefelé, a csuklójánál fogva, derékig meztelenül. Haja kusza tincsekben az arcába hullt, anyám az arcát nem láthatta. Kis szenelő állt a földön, cigarettázó ember ült mellette. Anyám észrevette, hogy vasrudat emel ki a tűzből, öklömnyi vége vörösre izzítva, és széles vigyorral belemélyeszi a gerendáról függő ember mellkasába. Anyám hallotta, amint az felordít fájdalmában, és a sístergő hangot is hallotta, látta a sebből szálló füstöt. Érezte az égő hús mindent betöltő bűzét. De ő maga nem sikoltzott, nem is esett össze. A rettenet erős, szenvedélyes gyűlöletet ébresztett benne; hatalmas erő szállta meg, felülkerekedett minden félelmén.

A tiszt megkérdezte, hogy hajlandó-e tehát most megírni a vallomást. Ő nemet mondott, megismételte, hogy nem ismer kommunistákat, akik bármit is sugallhattak volna neki. Betuszkolták egy kicsi szobába, egy ágy állt benne, rajta valami lepedő. Ott töltött néhány hosszú napot, hallgatta a szomszédban megkínzott emberek sikoltzását, s többször is megtagadta, hogy valakit is megnevezzen.

Azután egy napon az épület háta mögé, egy gazos, kavicsos udvarba vitték, s megparancsolták, hogy arccal a magas fal felé álljon meg. Egy embert támogattak oda mellé, akit nyilvánvalóan nagyon megkínzottak elébb, alig állt a lábán. Néhány katona kelletlenül elfoglalta a helyét. Egy ember bekötötte anyám szemét. S bár látni nem látott, behunyta. El volt készülve a halálra, büszke volt rá, hogy nagy ügyért áldozza fel az életét.

Lövéseket hallott, de semmit sem érzett. Egy perc múlva levették a szeméről a kötést, hunyorogva körülnézett. Az az ember, akit melléállítottak, ott feküdt a földön. Az a tiszt jött oda hozzá vigyorogva, aki végigvezette a kamrákon. Felhúzta a szemöldökét csodálkozásában: hogy lehet, hogy egy tizenhét éves lány ezek után nem dadogó roncs. Anyám hidegen közölte vele, hogy nincs mit bevallania.

Visszavitték a cellájába. Senki sem háborgatta, nem is kínozták meg. Pár nap múlva elengedték. Az előző héten a kommunista földalatti mozgalom minden követ megmozgatott, nagyanyám naponta járt a statáriális főbíróságra: sírt, könyörgött és öngyilkossággal

fenyegetőzött. Xia doktor gazdag ajándékokkal kereste föl a legbefolyásosabb betegeit. Mozgósították a család kapcsolatait a titkosrendőrségnél is. Sok ember írt is anyám érdekében, tanúsítva, hogy nem kommunista, hanem csak fiatal és türelmetlen.

Ami történt velem, egy cseppet sem rendítette meg. Abban az órában, mikor kiszabadult, máris nekilátott, hogy gyászszertartást rendezzenek a Tianjinben meggyilkolt diákok emlékére. A hatóságok megadták az engedélyt: Jinzhouban igen nagy volt a felháborodás azért, ami a fiatalokkal történt, akik végül is a kormányzat tanácsára indultak útnak. Az iskolákban egyszersmind közzétették, hogy a szemeszternek korábban lesz vége, rövidített vizsgákkal, abban a reményben, hogy hamarosan szélnek ereszthetik a diákságot.

A földalatti szervezet azt tanácsolta tagjainak, hogy távozzanak a kommunista ellenőrzés alatt álló területekre. Aki nem akart vagy nem tudott elmenni, azt utasították, hogy függessze föl illegális tevékenységét. A Kuomintang nagyon szorosra fogta a gyűrűt, túl sok aktivistát fogtak le és végeztek ki: Liang elhagyta a várost, anyámat is hívta, de nagyanyám nem engedte el. Anyámra senki sem gyanakszik, mondta, de ha most elmegy a kommunistákkal, akkor majd fognak. És akik kezeskedtek érte? Ha elmegy, azok mind bajba kerülnek.

Így hát maradt. De vágyott valamiféle tevékenységre, Yuwuhoz fordult, mert ő volt az egyetlen a városban maradtak közül, akiről tudta, hogy a kommunistáknak dolgozik. Yu-wu nem ismerte sem Liangot, sem anyám többi kapcsolatait. Más-más földalatti szervezethez tartoztak, mindegyik egymástól függetlenül dolgozott, mert ha valakit elkaptak és az nem állta ki a tortúrákat, akkor is csak néhány személyt adhatott ki.

Jinzhou volt a Kuomintang hadseregének legfontosabb utánpótlási és hadtápközpontja egész Északkeleten. Mintegy félmillió ember tartozott hozzá, akik széthúzódtak a nehezen védhető vasútvonalak mentén, és néhány nagyváros körüli körzetben szorultak össze. 1948 nyarán mintegy kétszázezer Kuomintangkatonára tartózkodott Jinzhouban különféle, egymást váltó parancsnokok fennhatósága alatt. Csang Kaj-sek sok vezető tábornokával összeveszett, dobálózott a parancsokkal, ez pedig komolyan veszélyeztette a hadsereg morálját. A különböző csapategységek mozgását rosszul koordinálták, a parancsnokok nem bíztak egymásban. Sok katonai szakértő - többek között legfőbb amerikai tanácsadója is - úgy vélte, hogy Csang Kaj-seknek teljesen fel kell adnia Mandzsúriát. Bármiféle kényszerű vagy „önkéntes” csapatkivonás kulcsa, akár vasúton, akár tengeri úton, Jinzhou megtartása volt. A város csak százmérföldnyire északra feküdt a Nagy Faltól, közel volt a belső-kínai területekhez, ahol a Kuomintang pozíciói még viszonylag biztosnak látszottak; a város továbbá könnyen kaphatott erősítést a tenger felől: ott volt Huladao mindössze harmincmérföldnyire déli irányban, és látszólag biztonságos vasút kötötte össze vele.

1948 tavaszán a Kuomintang új védelmi rendszert épített ki Jinzhou körül vasbeton blokkokból. Úgy vélték, hogy a kommunistáknak nincsenek tankjaik, gyenge a tüzérségük, tapasztalatuk sincs szilárd erődítmények bevetésében. A koncepció szerint a várost egymástól független erődítmények gyűrűje vette volna körül, melyek mindegyike önálló egységként is tevékenykedhet, még akkor is, ha bekerítették. Az erődítményeket két méter széles és két méter mély árok kötötte volna össze, melyet véges-végig szögesdrót kerítés véd. A mandzsúriai csapatok főparancsnoka, Wei Li-huang tábornok szemleútja alkalmával bevehetetlennek nevezte az erődítményrendszert.

De a tervet sohasem fejezték be, egyrészt rossz tervezés és anyagihiány miatt, de főként a korrupciónak köszönhetően. Az építési munkálatok vezetője elsikkasztotta az építőanyagot, és eladta a feketepiacon; a munkások fizetése pedig még ételre-italra sem volt elegendő.

Szeptemberre, amikor a kommunista csapatok első támadásaikat intézték a város ellen, csak az erődítmények egyharmada épült fel, többnyire kicsiny, egymással össze nem kötött cementvárak. Más részüket kapkodva tákolták össze földből, a régi városfal maradványaiból.

A kommunisták számára létfontosságú volt, hogy információt szerezzenek a védelmi rendszerről és a Kuomintang-csapatok elhelyezkedéséről. Hatalmas hadsereget gyűjtöttek össze - mintegy negyedmillió embert - a döntő csatára. A kommunista erők főparancsnoka, Csü Te táviratot küldött Lin Piaónak, a helybéli erők parancsnokának: „Vegyék be Jinzhout ...akkor urai leszünk a helyzetnek egész Kínában.” Yu-wu csoportjának kellett naprakész információval szolgálnia a végső támadás előtt. Sürgős szüksége volt újabb személyekre, és amikor anyám megkereste, hogy dolgozni akar ő is, feljebbvalói is örömmel fogadták.

A kommunisták néhány felderítőbiztost küldtek a városba, de ha egy férfi egyedül bolyong a város határában, az nagyon feltűnő. Egy szerelmespár sokkal kevésbé gyanús. Addigra már a

Kuomintang-kormányzat alatt elég bevett látvány volt, ha egy fiatalember és egy lány nyilvánosan együtt mutatkozik. Mivel pedig a felderítő tiszti férfi volt, anyám kitűnő „barátnő” lehetett.

Yu-wu azt mondta neki, legyen a meghatározott helyen egy bizonyos időpontban. Világoskék ruhát viseljen, hajába pedig vörös selyemvirágot tűzzön. A kommunista tiszti a Központi Napilap című kuomintangista újság példányát fogja majd a kezében, amelyet háromszög alakúra hajtogat, és úgy azonosítja magát, hogy háromszor letörli a verejtéket a bal arcáról, azután háromszor a jobbról.

A megbeszélte napon anyám elment a kicsiny templomhoz, kívül a régi északi városfalon, de a védelmi vonalon belül. A férfi is megérkezett a háromszögletű újsággal, és leadta a megfelelő jelzést. Anyám megpaskolta jobb kézzel a férfi jobb orcáját, aztán ő anyám bal orcáját háromszor a bal kezével. Akkor anyám belékarolt, és tovább sétáltak.

Anyám nem pontosan értette, hogy a férfi mit is csinál, de nem kérdezte meg. Jórészt némán sétáltak, csak akkor szóltak egymáshoz, ha valaki elment mellettük. A feladatot minden baj nélkül teljesítették.

A város környékén és a vasútnál több fontos információs vonalnak is kellett lennie.

Megszerezni az információt csak az egyik fele volt a dolognak, ki is kellett juttatni a városból. Július végére az ellenőrző pontokat lezárták, és mindenkit, aki elhagyta a várost, vagy be akart jutni oda, alaposan megmotoztak. Yu-wu konzultált anyámmal, mert képességei és bátorsága alapján megbízott benne. A főtisztek kocsija ellenőrzés nélkül juthatott ki a városból, és anyámnak eszébe jutott egyik kapcsolata, amit talán felhasználhat: egyik iskolatársának a nagypja a helybéli erők egyik parancsnoka volt, Ji tábornok, a lány bátyja pedig nagypjuk dandárjában szolgált ezredesként. Tekintélyes család volt a Jiéké Jinzhouban. A nagy épületegyüttest szépen gondozott kert vette körül, elfoglalta az egész utcát, melyet csak Ji-utcának becéztek. Anyám gyakran sétált barátnőjével a kertjükben, és jó viszonyban volt a bátyjával Hui-gével.

Hui-ge csinos, húsz-egynéhány éves fiatalember volt, mérnöki diplomával. Nem viselkedett aranyifjúként, mint általában a gazdag, hatalmas családokból való ifjak. Anyám kedvelte, és vonzalma viszonzásra is talált. A fiú többször tiszteletét tette Xiáéknál, és teadélutánokra hívta anyámat. Nagyanyámnak igen kedvére való volt: rendkívül udvarias volt, és jó partinak tűnt a számára.

Hui-ge hamarosan már maga hívta találkára anyámat. Eleinte a húga is velük volt kísérő gyanánt, de mindig hamar elment valami átlátszó indokkal. Dicsérte a bátyját anyám előtt, és mindig hozzátette, hogy a fiú a nagypja kedvence. Alighanem a fivérének is beszélt a barátnőjéről, mivel anyám észrevette, hogy a fiú nagyon is sokat tud róla, még azt is, hogy lefoglalták radikális tevékenysége miatt. A két fiatal úgy találta, hogy sok közös témájuk van. Hui-ge nagyon őszintén beszélt a Kuomintangról. Egyszer-kétszer előfordult, hogy megigazgatta magán az ezredesi egyenruhát, és utalt rá, reméli: a háborúnak hamarosan vége lesz, és visszatérhet mérnöki munkájához. Úgy véli, a Kuomintang napjai meg vannak számlálva, mondta anyámnak, és anyám úgy érezte, legtitkosabb gondolatait tárja fel előtte.

Anyám biztos volt benne, hogy a férfi szereti, de nem tudta, vannak-e politikai szándékok a tettei mögött. Azt a következtetést vont le, hogy rajta keresztül szeretne üzenni a kommunistáknak: nem szeretem a Kuomintangot, szívesen segítek nektek.

Hallgatólagosan konspiráltak. Egy napon anyám azt sugallta neki, hogy valamely egységével adja meg magát a kommunistáknak (ilyesmi gyakran előfordult). A fiú azt válaszolta, hogy ő csak törzstiszti, semmilyen egységnek nem a parancsnoka. Anyám akkor arra kérte, beszélje rá a nagypját az átállásra, de a fiú szomorúan legyintett: a nagypja nyomban lelőné, ha csak célozna is ilyesmire.

Anyám elmondta az egészet Yu-wunak, ő pedig azt tanácsolta anyámnak, hogy csak legyen jóban Hui-gével. Hamarosan azt az utasítást kapta Yu-wutól, hogy Hui-ge a dzsipjén ruccanjon ki vele a városból. Háromszor vagy négyszer voltak így együtt a városon túl, és valahányszor elértek egy kis agyagból tapasztott árnyékszékhez, anyám mindannyiszor azt mondta, ki kell mennie. Kiszállt, eldugta az üzenetet a fal repedésébe, a fiú pedig a dzsipben megvárta. Soha nem kérdezett semmit. Beszélgetéseik egyre többször a családja és a saját sorsa miatti aggodalmak körül forogtak. Igen tekervényesen utalt rá, hogy a kommunisták őt alighanem ki fogják végezni.

- Félek, hogy hamarosan csak test nélküli lélekként bolyongok majd a nyugati kapun túl! - mondta. (A nyugati égtájat a holtak birodalmának tartották, mivel az örök nyugalom helye volt. Tehát a veszthely Jinzhouban, akárcsak Kína legtöbb városában, a nyugati kapun túl volt.)

Amikor ezeket mondta, kérdőleg nézett anyám szemébe, nyilvánvalóan azt várta, hogy megcáfolják.

Anyám bizonyos volt benne, hogy a kommunisták megkímélik annak fejében, amit értük tett. Mivel azonban mindent csak közvetve közöltek egymással, bizakodó hangon ennyit mondott:

- Ne forgass a fejedben ilyen sötét gondolatokat! Vagy:
- Biztos vagyok benne, hogy ilyesmi nem fordulhat elő.

A nyár végére a Kuomintang helyzete tovább romlott, mégpedig nem csak a hadi helyzet. Iszonyú méreteket öltött a korrupció. Az infláció mértéke is szinte kimondhatatlanul nagy volt: meghaladta a százezer százalékot 1947 végére, és a Kuomintang uralma alatt álló területeken 1948 végére kétmillió-nyolcszázhetvenezer százalékot ért el. Az egyetlen elérhető gabonaféle, a cirok ára naponta hetvenszeresére nőtt Jinzhouban. A civil lakosság helyzete napról napra elkeserítőbbé vált, mivel a hadseregnek egyre több élelmiszer jutott, melynek nagy részét a helyi parancsnokok a feketepiacon értékesítették.

A Kuomintang-hadsereg felső vezetésében nézeteltérések keletkeztek a követendő stratégiát illetően. Csang Kaj-sek azon a véleményen volt, hogy fel kell adni Shenyangot, Mandzsúria legnagyobb városát, és Jinzhou megtartására kell az erőket koncentrálni. De ő sem tudta koherens stratégiai elképzeléseiről meggyőzni vezető tábornokait. Úgy látszott, hogy minden reménye a nagyobb mértékű amerikai beavatkozás. Vezérkarán eluralkodott a defetizmus.

Szeptemberre már csak három csomópont volt Mandzsúriában a Kuomintang-csapatok kezén: Shenyang, Changchun (azaz Mandzsukuo egykori fővárosa, Hsinking) és Jinzhou, valamint az a háromszáz mérföldnyi vasútvonal, mely őket összekötötte. A kommunisták mind a három várost egyszerre vették körül, és a Kuomintang nem tudta, honnét érkezik a támadás. Tulajdonképp Jinzhout kellett hogy válasszák, mert ez esett legdélebbre, stratégiaileg kulcsfontosságú pont volt, hiszen ha elesik, a másik két város utánpótlási vonala is el lett volna vágva. A kommunisták nagyszámú csapategységeket mozgattak észrevétlenül, de a Kuomintang vasútvonalakhoz volt kötve, azokat pedig folyamatosan támadták, és - sokkal kisebb mértékben - a Kuomintangnak módjában állt még a légi szállítás.

Jinzhou ostroma 1948. szeptember 12-én kezdődött. Egy amerikai diplomata, név szerint John F. Melby, aki Shenyangba menekült, szeptember 23-án a következőket jegyezte fel a naplójába:

„A Mandzsúriába vezető folyosó északi felén a kommunista tüzérség rendszeresen kőtörmeléket csinál a jinzhoui repülőtérből.”

Másnap, szeptember 24-én a kommunista csapatok közelebb nyomultak. Huszonnégy óra múlva Csang Kaj-sek parancsot adott Wei Li-huang tábornoknak, hogy törjön ki Shenyangból tizenkét hadosztállyal Jinzhou felmentésére. Wei tábornok habozott, így szeptember 26-ára Jinzhou gyakorlatilag elvágták a külvilágtól. Október elsejére a várost teljesen bekerítették. Yixian, nagyanyám szülővárosa, mely huszonhat mérföldre északra feküdt Jinzhoutól, aznap elesett. Csang Kaj-sek Shenyangba repült, hogy személyesen irányítsa a hadmozdulatokat. Parancsot adott, hogy hét külön hadosztályt vessenek be a Jinzhou körüli harcokba, de még azt sem tudta elérni, egészen október 9-ig, hogy két héttel parancsának kiadása után Wei tábornok elinduljon Shenyangból. Akkor is csak tizenegy hadosztállyal kelt útra, nem tizenöt. Október 6-án Csang Kaj-sek Huladaóba repült, és megparancsolta az ott állomásozó csapatoknak, hogy induljanak Jinzhou felmentésére. Egyesek engedelmeskedtek, de csak külön-külön, így hamarosan elszigetelték és felmorzsozták őket.

A kommunisták már felkészültek rá, hogy ne csak támadják, meg is ostromolják Jinzhou. Yu-wu megkereste anyámat, és kockázatos feladat végrehajtására bírta rá: csempésszen robbanóanyagot az egyik muníciós raktárba, éppen abba, amelyik Hui-ge saját hadtestének ellátására szolgált. A muníciót egy nagy udvarban halmozták fel, a falán körül szögesdrót, úgy hírlott, áramot is vezettek bele. Aki be- vagy kilépett, azt megmotozták. A bent lakó katonák hazárdjátékokkal és ivással töltötték az idejüket. Olykor örömlányokat is vittek be, a tisztok táncestet rendeztek az ideiglenes klubban. Anyám azt mondta Hui-gének, hogy szeretne bemenni, hogy a táncot lássa. A fiú pedig beleegyezett, nem kérdezett semmit.

A robbanószerkezeteket másnap egy ismeretlen férfi adta át anyámnak. Betette a táskájába, és Hui-gével együtt behajtott a raktárba. Nem motozták meg őket. Amikor bent voltak, megkérte Hui-gét, hogy vezesse körül, a táskáját pedig bennhagyta a kocsiban, ahogy meghagyták neki. Amikor ők ketten látótávolságon kívül voltak, földalatti aktivistáknak kellett elvinniük onnan a rob-

banószerkezeteket. Anyám szándékosan lassú léptekkel sétálgatott, hogy az embereknek több idejük maradjon. Hui-ge meg boldog volt, hogy lekötelezheti.

Azon az éjszakán hatalmas robbanás rázta meg a várost. A robbanások láncreakció-szerűen követték egymást, dinamitdarabok és repeszek fénylettek az égbolton, mint valami tűzijáték. Az az utca, ahol a raktár volt, lángokban állt. Ötvenméteres körzetben mind kitörtek az ablakok. Következő nap reggel Hui-ge meghívta anyámat a Ji-házba. Karikás volt a szeme, nem borotválkozott. Nyilván szemernyit sem aludt. Valamivel szívélyesebben köszöntötte anyámat, mint máskor.

Súlyos hallgatás, aztán megkérdezte, hallotta-e anyám a hírt. A lány arckifejezése legrosszabb sejtéseit igazolta: maga segített megbénítani a saját hadosztályát.

- Nyomozás következik - közölte. - Attól félek, hogy ez a robbanás az én fejemet is leviszi a nyakamról - mosolyodott el -, vagy jutalmat lök az utamba?

Anyámnak lelkiismeret-furdalása volt a fiú miatt.

- Biztos vagyok benne, hogy árnyéka sem esik rád a gyanúnak - vigasztalta. - Biztosan megjutalmaznak.

Ekkor Hui-ge felállt, szabályosan tisztelgett:

- Köszönöm az ígéretét!

Akkortól kezdve a kommunista tüzérség lövedékei már a városba csapódtak be. Mikor anyám először hallotta a feje fölött süvölteni a lövedékeket, kicsit félt. De később, hogy az ágyúzás erősödött, megszokta. Olyan volt, mintha folyton dörögne. Valami fatalista közöny a legtöbb emberben elnyomta a félelmet. Az ostrom Xia doktor merev mandzsu szertartásosságát is megtörte: először evett együtt az egész háznép, férfi és nő, úr és szolga. Azelőtt se több, se kevesebb: nyolc csoportban étkeztek, és mindegyik mást evett. Egyik nap, mikor mind ebédhez készülődve az asztalnál ültek, egy lövedék vágódott be a kemenceágy fölött az ablakon - Yu-lin egyéves fia ott játszott éppen -, és tompa puffanással csapódott az ebédlőasztal alá. Szerencsére, sok más lövedékhez hasonlóan, vaktöltény volt.

Attól kezdve, hogy az ostrom megkezdődött, nem volt honnan élelmet beszerezni, még a feketepiacról sem lehetett. Százmillió Kuomintang-jüanért alig adtak egy font cirokmagot. Más házakhoz hasonlóan, ahol egyáltalán megengedhették ezt maguknak, nagyanyám is eltett némi cirokmagot és szóját, nővére férjének, „Hűséges” Pei-ónak kapcsolatai révén pedig újabb készletekhez is hozzájutott. Az ostrom alatt egy repesz megölte a család szamarát, így hát megették azt is.

Október 8-án a kommunisták majdnem negyedmillió erővel egyszerre támadtak. Az ágyúzás sokkal erősebb lett, és nagyon pontosan lőttek. A Kuomintang-csapatok főparancsnoka, Fan Han-jie tábornok azt mondta, mintha mindenhová követnék, ahová megy. A tüzérségi állásokat is eltalálták, a nem teljes védelmi vonal erődítményeit erős tűz alá vették, az utakat és vasútvonalakat úgyszintén. A telefon- és távírvonalakat elvágták, a villanyhálózatot megrongálták.

Október 13-án a külső védelem összeomlott. Több mint százezer Kuomintang-katona tódult vissza egymás hegyén-hátán a városba. Azon az éjszakán tíz-egynéhány borotvátlan katona tört rá Xiáék házára élelmet követelve. Két napja nem ettek. Xia doktor udvariasan fogadta őket, Yu-lin felesége pedig nekilátott, és hatalmas serpenyő cirokmetéltet főzött nekik. Mikor az étel elkészült, letette a konyhaasztalra, és bement a másik szobába, hogy szóljon a katonáknak. Mire visszatért a konyhába, egy lövedék csapódott bele a serpenyőbe, szétszórta a tésztát, az egész konyha tele lett vele. Az asszony bebújt a kemenceágy mellett álló alacsony asztal alá. Egy katona a nyomába, de addig rugdosta, míg ki nem tuszkolta. Nagyanyám megrémült:

- Mi lett volna, ha megfordul és meghúzza a ravaszt? - sziszegte, mikor a katona már nem hallhatta.

Az ostrom idején mindvégig meglepően pontosan tüzeltek; nem sok közönséges lakóházat találtak el, de a lakosság sokat szenvedett a lövedékek okozta tűzvészről, mert nem volt víz a tüzet oltani. Az eget teljesen elborította a sűrű, sötét füst, még nappal sem lehetett ellátni egy félmérföldnyire sem. A tüzérségi tűz fülsiketítő volt. Anyám hallotta az emberek jajgatását, de sosem tudta, honnét jön a hang, és mi történt.

Október 14-én megkezdődött a végső támadás. Kilencszáz tüzérségi egység lőtte szakadatlanul a várost. A család java része egy összetákolt óvóhelyre menekült, amit korábban ástak, de Xia doktor nem volt hajlandó elhagyni a házat. Nyugodtan leült a kemenceágyra a szobája sarkában, az ablak mellé, és csöndesen imádkozott Buddhához. Egyszer csak tizennégy kiscica szaladt be

hozzá. Nagyon megörült: „Ahol a cicák elrejtőznek, az szerencsés hely” - mondta. Egyetlen puskagolyó se tévedt abba a szobába, és minden cica megmaradt. A másik személy, aki nem volt hajlandó lemenni az óvóhelyre, dédanyám volt, aki csak bebújt a kemenceágy melletti tölgyfa asztal alá a saját szobájában. Mire a csatának vége lett, a vastag paplanok és takarók, melyeket az asztalra terített, szitává lyuggatódta.

A bombázás kellős közepén Yu-lin kislánynak lenni az óvóhelyen pisilnie kellett. Az anyja kivitte, s néhány másodperc múlva az óvóhelynek az a fele, ahol az imént ült, összeomlott. Anyám és nagyanyám felmentek, a házban kerestek menedéket. Anyám a konyhában húzta meg magát a kemenceágy közelében, de hamarosan repeszek csapódtak be a kemenceágy téglájába, és az egész ház megremegett. Erre anyám kiszaladt a kertbe. Az eget füst borította. Golyók süvítettek a levegőben, és csapódtak vissza mindenünnen, ahol falat értek. Mintha sűrű zápor hangja lett volna, jajgatással és sikollyal keveredve.

Másnap hajnal előtt egy csapat Kuomintang-katona tört be a házba, vagy húsz megfélemlített civil cipeltek magukkal, különböző korúakat: a három szomszédos ház lakóit. A harcosok szinte hisztérikusan viselkedtek. Egy tűzérési állásból érkeztek, az utca túloldalán álló templomból, melyet hajszálpontosan telibe talált egy lövedék, és ordítottak a civilekkel, hogy valamelyikük bizonyára kiadta a pozíciójukat. Rikoltoztak, hogy tudni akarják, ki adott jelt. Mivel senki nem jelentkezett, megragadták anyámat és falhoz állították, őt vádolták meg. Nagyanyám megrémült, gyorsan előásott valahonnan néhány apró aranyat, és a katonák markába nyomkodta. Xia doktorral együtt térdre estek, úgy könyörögtek a katonáknak, hogy eresszék el anyámat. Yu-lin felesége azt mondta, most életében először látta igazán megijedni Xia doktort.

- A kislányom. Kérem higgyék el, hogy nem ő volt - kérlelte a katonákat.

A katonák eltették az aranyat, és elengedték anyámat, de az egész társaságot szuronnyal terelték be a ház két szobájába, és be is zárták, hogy több jelt ne adhassanak, mondták. A szobában vaksötét volt, félelmetes sötét. De anyám hamarosan azt észlelte, hogy az ágyúzás alábbhagyott. Kintől másféle hangok hallatszottak. Golyósüvöltéssel vegyes kézigránát-becsapódások és szuronycsörgés.

-Tegyétek le a fegyvert, s meghagyjuk az életeteket-kiáltozták odakint. Vérfagyasztó sikolyok, haragvó és fájdalmas kiáltások hallatszottak. A kiabálás és lövöldözés mind közelebből hangzott, aztán anyám hallotta, amint csizmák kopognak a macskakövön, ahogyan a Kuomintang-katonák futottak el az utcán.

Egyszer csak kicsit alábbhagyott a zaj, és Xiáék hallották, hogy valaki dörömböl az oldalkapun. Xia doktor óvatosan odament a szobaajtóhoz és megnyitotta: a Kuomintang-katonák elmentek. Azután odament a oldalkapuhoz, megkérdezte, ki van odakint.

- Mi a nép hadserege vagyunk - válaszolta egy hang. - Azért jöttünk, hogy felszabadítsunk benneteket. Xia doktor kinyitotta a kaput. Viseltes egyenruhában máris benntermelt néhány ember. A sötétben anyám csak azt látta, hogy fehér törülközőt csavartak a bal karjukra, mint valami karszalagot, kibiztosított puskával jöttek, feltűzött szuronnyal.

- Ne féljete - mondták -, nem bántunk benneteket. A ti hadseregetek vagyunk, a nép hadserege.

Azt mondták, ellenőrizni szeretnék, nincsenek-e a házban Kuomintang-katonák. Ez nem kérdés volt, bár nagyon udvariasan mondták. A katonák se nem forgattak fel mindent, se nem kértek eledelt, el se vittek semmit. Hogy végigkutatják a házat, udvarias köszönéssel távoztak.

Csak amikor a katonák beléptek a házba, akkor tudatosult bennük, hogy a kommunisták valóban elfoglalták a várost. Anyám az örömtől nem bírt magával. Ezúttal nem zavarta a kommunista katonák poros, szakadt egyenruhája.

Mindenki, aki Xiáéknál húzta meg magát, aggódva sietett haza, hogy lássa, nem sérült-e meg az otthona, nem fosztották-e ki. Egy házat valóban porig romboltak, s egy terhes asszony, aki bent maradt, meghalt.

Nem sokkal azután, hogy a szomszédok távoztak, újra kopogtak az oldalkapun. Anyám nyitotta ki. Fél tucat rémült Kuomintangkatona állt a kapuban. Szánalmas állapotban voltak, szemükben rettegés. Arcra borultak Xia doktor és nagyanyám előtt, fejüket földhöz verve könyörögtek civil ruháért. Xia doktor megsajnálta őket, adott nekik néhány használt ruhadarabot, gyorsan felrángatták az egyenruhájuk fölé, és távoztak.

Amint hajnalodott, Yu-lin felesége kinyitotta a főkaput. Holttestek feküdtek odakint. Riadt

kiáltással szaladt vissza. Anyám meghallotta a sikoltást, és kiment, hogy megnézzé, mi van. Az utcán mindenütt holttestek hevertek, volt, amelyiknek a feje vagy a végtagja hiányzott, másoknak a zsigerei kifordulva. Volt, amelyik csak véres kupacnak látszott. Húscsapatok, karok és lábak lógtak a telefonoszlopokról. A nyitott szennyzsatornákat elöntötte a véres víz, emberi hús és hulladék.

Hatalmas csata volt a jinzhoui. A döntő támadás, mely harmincegy órán át tartott, sok szempontból a polgárháború fordulópontjának tekinthető. Húszezer Kuomintang-katona pusztult el, nyolcvanezret foglyul ejtettek. Legalább tizenhárman esett fogságba, köztük a Jinzhouban állomásozó erők főparancsnoka, Fan Han-jie tábornok, aki civil ruhában akart megszökni. A foglyok tolongtak az utcán az ideiglenes tábor felé haladtukban, és így anyám láthatta barátnőjét Kuomintang-tiszt férjével, mindketten pokrócba burkolóztak a hajnali hidegben.

Kommunista gyakorlat volt, hogy senkit sem végeztek ki, aki megadta magát, és minden fogollyal jól bántak. Ezen a módon megnyerhették maguknak a sorkatonákat, akiknek többsége szegényparaszt családból származott. A kommunisták nem állítottak fel fogolytáborokat. Csak az alacsonyabb és magasabb rangú tisztakat tartották fogva, a többieket azonnal szélnek eresztették. „Panaszgyűléseket” rendeztek a számukra, ahol arra biztatták őket, panaszolják el, milyen nehéz életük volt föld nélküli parasztként. A forradalom, mondták a kommunisták, azon lesz, hogy mindannyiuknak földet juttasson. A katonák választhattak: vagy hazatérnek, akkor megtérítik az útiköltségüket, vagy maradnak a kommunistákkal, és segítenek kisöpörni a Kuomintangot, hogy többé soha senki ne vehesse el a földjüket. A többség önként maradt, és csatlakozott a kommunista hadsereghez. Volt persze, aki nem is tudott volna hazatérni, hiszen folyt a háború. Mao megtanulta az ősi kínai harcművészetből, hogy a nép meghódításának leghatásosabb módja, ha meghódítjuk a szívét és a gondolatait. A foglyokkal való bánásmód igen sikeresnek bizonyult. Különösen Jinzhou után egyre több Kuomintang-katona hagyta elfogni magát. Több mint egymillió-hétszázötvenezer Kuomintang-harcos adta meg magát, és állt át a kommunisták oldalára a polgárháborúban. A polgárháború utolsó évében a csatában elesettek a Kuomintang-hadsereg összes veszteségeinek kevesebb, mint húsz százalékát tették ki.

Az egyik elfogott parancsnokkal ott volt a lánya is, mégpedig a terhesség előrehaladott szakaszában. Az apa megkérte a kommunista parancsnokot, hadd maradjon a lányával Jinzhouban. A kommunista tiszt azt válaszolta, hogy az nem kényelmes feladat egy apának, hogy a lányának segít világra hozni a gyermekét, ezért küld majd egy „elvtársnőt” segítségül. A Kuomintang-tiszt azt hitte, azért mondja csak, hogy ő menjen tovább. Később aztán megtudta, nagyon jól bántak a lányával, az „elvtársnő” pedig, mint kiderült, a parancsnok felesége volt. A foglyokkal szembeni bánásmód a politikai számítás és a humanitárius megfontolások bonyolult kombinációja volt, és ez bizonyult a kommunista győzelem egyik legfontosabb tényezőjének. Céljuk nemcsak az ellenséges hadsereg szétzúzása, hanem ha lehetséges, a megosztása is volt. A Kuomintangot legalább annyira a demoralizálás által győzték le, mint amennyire a fegyverek erejével.

A legelső feladat a csata után a holttestek eltakarítása volt, amit elsősorban a kommunista katonák végeztek. A helybéliek is szívesen segítettek, hiszen minél előbb meg akartak szabadulni a holttestektől és a házuk körüli hulladéktól. Napokon át holttesteket szállító kocsisorokat lehetett látni, és emberek vonultak hosszú sorokban kosárral a vállukon kifelé a városból. Amint megint lehetett közlekedni, anyám felfedezte, hogy sok ismerősét megölték: volt, akit lövedék talált el, volt, aki a háza romjai alatt lelte halálát.

Az ostrom vége utáni reggelen a kommunisták fölhívást intéztek a város lakóihoz, hogy amilyen hamar csak lehet, állítsák vissza az élet rendjét. Xia doktor kifüggesztette vidám rajzolatú cégérét, hogy lássák, orvosi rendelője ismét működik. Később a kommunistáktól hallotta, hogy ő volt az első orvos a városban, aki ezt megtette. Október 20-án már az üzletek többsége is kinyitott, bár az utcákról még nem tisztították el az összes holttestet. Két nappal később a tanítás is megkezdődött, és a hivatalok is működtek a normális rend szerint.

A legsürgetőbb probléma az élelem volt. Az új kormányzat biztatta a parasztokat, hogy menjenek és a városokban adják el áruikat, s azzal is bátorította őket, hogy kétszer akkora árat adják az élelemért, mint falun. A cirok ára gyorsan zuhant: félkilónként százezer Kuomintang-jüanról kétezer-kétszázra esett. A közönséges alkalmazott is hamarosan két kiló cirokmagot vehetett a napi keresetért. Többé már nem rettegtek az éhínségtől. A kommunisták búzával, sóval és szénrel látták el a szűkölködőket. A Kuomintang soha semmi ilyet nem tett, így a segély nagy hatással volt az emberekre. Ezenkívül a kommunista katonák fegyvelmezett viselkedése volt

az, ami kivívta a helybeliek elismerését. Nemcsak hogy nem fosztogattak és nem erőszakolták meg a nőket, hanem sokan minden tőlük telhetőt megtettek, hogy példás magatartásukat bizonyítsák, éles ellentétben a Kuomintang seregével.

A városban megmaradt a légvédelmi készütség. Amerikai gépek repültek be fenyegetőleg. Október 23-án tekintélyes Kuomintang-csapategység kísérelte meg átkaroló hadmozdulattal Jinzhou visszafoglalását Huladaóból és északkeletről, de sikertelenül. Jinzhou elestével a Shenyang és Changchun körül állomásozó hatalmas hadseregegységek hamarosan megadták magukat. November 2-ára egész Mandzsúria a kommunisták kezén volt.

A kommunista kormányzat igen sikeresen állította helyre a rendet, és elérte, hogy a gazdaság újra beinduljon. A jinzhoui bankok december 3-án nyitottak ki újra, az áramszolgáltatás is megindult a következő napon. December 29-én hirdetmény tudósított az új utcabizalmi-rendszerről, ami a régi tömbbizalmirendszer helyébe lépett. E rendszer lett a kommunista adminisztráció és ellenőrzés legfontosabb intézménye. Másnap a vízszolgáltatás is helyreállt, 31-én megindult a vasút.

A kommunistáknak még az inflációt is sikerült megfékezniük, mivel előnyös kulccsal váltották be az elértéktelenedett Kuomintang-pénzt saját „Nagy Fal” bankójukra.

Attól a perctől kezdve, hogy a kommunista csapatok megérkeztek, anyámnak az volt minden vágya, hogy belevesse magát a forradalomért folyó munkába. Nagyon is úgy érezte, hogy a kommunizmus ügye személyesen az ő ügye is. Néhány napig türelmetlenül várakozott, akkor a párt képviselője megkereste, és találkozóra hívta egy emberrel, név szerint Wang Yu elvtárral, akinek a feladata az ifjúsági munka beindítása volt Jinzhouban.

6. „BESZÉLGETÉS A SZERELEMRŐL” - FORRADALMIHÁZASSÁG (1948-1949)

Egy lágy őszi reggelen - ez a legszebb ideje az évnek Jinzhouban - anyám fölkerelkedett, hogy találkozzék Wang elvtárral. Elmúlt már a nyári forróság, hűvösebbre váltott az idő, de elég meleg volt még a nyári ruhához. A szél és a por, mely sorscsapásként sújtotta egész évben a várost, most különösmód békén hagyta.

Anyám hagyományos szabású világoskék bő ruhát öltött, és hozzá fehér selyemsálat. Haját éppen akkor nyíratta rövidre, az új forradalmi divat szerint. Ahogy belépett az új tartományi kormány székházának udvarára, egy férfit pillantott meg, aki háttal állt neki egy fa alatt, a fogát mosta a virágágyás tövében. Anyám várt, míg befejezi, és mikor a férfi a fejét fölemelte, látta, hogy fiatalemberrel van dolga, úgy huszonötön túl. Sötét arca volt, és nagy, bánatos szeme. Kopott egyenruháján át is látszott, hogy nagyon sovány, és úgy vélte, hogy kicsit alacsonyabb is, mint ő maga. Valahogyan álomszerűnek találta. Úgy vélte, olyan, mint egy költő.

- Wang elvtárs, én Xia De-hong vagyok a diákszövetségből - szólalt meg anyám -, azért jöttem, hogy beszámoljak a munkánkról.

A „Wang” nom *de guerre*, háborús neve volt a férfinak, jövendő apámnak. Néhány nappal azelőtt érkezett Jinzhouba a kommunista csapatokkal. Az 1945-ös év vége óta a terület partizánjainak volt a parancsnoka. Most pedig a titkárság feje, a Jinzhout kormányzó Kommunista Párt pártbizottságának tagja, hamarosan pedig a város Közjóléti Hivatala vezetői posztjának várományosa, amely hivatal felelős volt az oktatásért, az analfabetizmus felszámolásáért, az egészségügyért, a sajtóért, a nyilvános előadásokért, sportért, az ifjúságért, és a közvélemény képviselését is ellátta. Fontos beosztásnak számított.

1921-ben született Yibinben, Szecsuan tartomány délnyugati részén, mintegy ezerkétszáz mérföldnyire Jinzhoutól. Yibin, melynek akkor körülbelül harmincezer lakosa volt, azon a helyen fekszik, ahol a Min folyó és az Aranyhomok folyó egybeömlik, hogy Jangce néven Kína leghosszabb folyamaként folytassa útját. Yibin környéke igen termékeny tája Szecsuannak, úgy nevezik: „az ég magtára”. Nedves, meleg klímája okán Yibin eszményi teatermő vidék: az Angliában árult fekete tea java része erről a vidékről való.

Apám hetedik gyermek volt kilenc közül a családban. Az apja tizenkét éves korától kezdve egy textilmanufaktúránál dolgozott inasként. Mikor felnőtt, a bátyjával együtt - aki ugyanott dolgozott - elhatározták, hogy saját lábukra állnak. Néhány év alatt felvirágoztatták az ipart, és vehettek egy nagy házat.

De régi gazdájuk féltékeny volt sikerükre, pert akasztott a nyakukba, azzal vádolva őket, hogy tőle lopták a pénzt, amiből saját műhelyüket megalapozták. A per hét évig húzódott, és a fivérek

minden megtakarított tőkéje ráment, mire tisztázták magukat. Mindenki, aki csak valamiképp kapcsolatban állt a bírósággal, mindenki pénzt préselt ki belőlük. A hivatalnokok mohósága pedig mérhetetlenül nagy volt. Nagypámat börtönbe vetették. Fivére máshogyan ki sem szabadíthatta, csak ha ráveszi volt főnökét, hogy ejtse el az ügyet. Ő pedig ezért ezer ezüstöt követelt. Tönkre is tette őket. Nagy-nagybátyám az aggodalomtól és kimerültségtől hamarosan meg is halt, harmincnégy évesen.

Nagypámra tehát máris két család terhe hárult, összesen tizenöt fő gondja. Újraindította a boltot, és a húszas évek végére megint jól ment neki. Ez az időszak azonban a hadurak csatározásainak jegyében telt el, s mindegyikük súlyos adókat vetett ki. Ez a tény a nagy világválság hatásaival együtt igen nehézkessé tette a textilgyár működtetését. 1933-ban nagypám a túlterheltség és a túlfeszített munka miatt meghalt, negyvenöt éves volt. Az üzem ráment az adósságokra, a család pedig szétszóródott. Volt, aki katonának állt - akkoriban nagyon sokan végső menedéknek tartották a katonáskodást; az állandó harcok miatt a katonát könnyen utolérhette a halál. Más fivérek és unokafivérek alkalmi munkát vállaltak, a lányok pedig igyekeztek a lehető legjobban férjhez menni. Apám egyik unokanővére, akit nagyon szeretett, tizenöt évesen kénytelen volt férjhez menni egy ópiumszívóhoz, aki ráadásul tizenöt évvel idősebb is volt, mint ő. Amikor megérkezett a gyaloghintó, hogy elvigye a lányt, apám egyre futott utána, nem tudván, látja-e még valaha.

Apám szerette a könyveket, kivételes dolognak számított, hogy már hároméves korában tanulni kezdte a klasszikusok olvasását. A nagypám halála utáni évben kényszerűségből abbahagyta az iskolát. Csak tizenhárom éves volt még, és nagyon elkésérette, hogy a tanulást abbahagyatták vele. De állás után kellett néznie, így tehát a rá következő évben, 1935-ben elindult Yibinből lefelé a Jangcén, egy nagyobb városba, Chongqingba. Inasnak állt egy fűszereshez, tizenhét órát dolgozott naponta. Feladatai közé tartozott, hogy a főnöke után hordozza annak hatalmas vízpipáját, míg az bambusz karosszékeében hátradőlve járta a várost két ember vállán. Ennek az egésznek egyetlen értelme az volt, hogy kérkedjen vele, ő megengedhet magának egy szolgát csak arra, hogy a vízpipáját hordozza, mert hiszen különben a karosszékeben is könnyen elfért volna a pipa. Apám fizetést nem kapott, csak egy ágyat és sovány kosztot kétszer napjában. Vacsorát nem adtak neki, minden este korgó gyomorral feküdt le, éhség kínozza.

Legidősebb nővére is Chongqingban lakott. Egy tanárember felesége volt, anyjuk is odaköltözött a férje halála után. Egyik nap apám olyan éhes volt, hogy bement a nővérénél a konyhába, és megevett egy nyers édeskrumplit. A nővére észrevette, rákiabált:

- Épp elég nekem, hogy anyánkat támogatom kell. Nem etethetem még az öcsémet is!

Apám úgy megsértődött, hogy nyomban elszaladt, és soha többet nem tért vissza.

Kérte a főnökét, hogy adjon vacsorát is. Az pedig nemcsak hogy megtagadta, hanem még szidalmazta is. Apám haragjában otthagya, visszament Yibinbe. Különféle boltokba állt be inasnak, egyikbe a másik után. Szenvedéssel nem csak a saját életében találkozott, mindenütt azt látott maga körül. Munkába menet mindennap elment egy öregember mellett, aki peracet árult. Az öreg alig csoszogott már, és ráadásul vak volt. Hogy a járókelők figyelmét felkeltse, szívfacsaró nótákat énekelt. Apám, ahányszor csak meghallotta, mindig azt mondta magában: a társadalmat meg kell változtatni.

Próbálkozott, hogy valami kiutat találjon. Sose felejtette el, hogy mikor hallotta először a szót: „kommunizmus”; hétesztendő volt akkor, 1928-ban. A házuk mellett játszott, mikor látta, hogy a közeli keresztútnál nagy tömeg gyülekezik. Odafurakodott, szembe a tömeggel, egy fiatalembert talált ott, keresztbe tett lábbal a földön ülve. A keze hátrakötözve; egy tömzsi ember hajolt fölébe, hatalmas pallossal. A fiatalemberek, bármennyire furcsa is, megengedték, hogy egy darabig beszéljen az eszményeiről, valamiről, amit kommunizmusnak neveztek. Aztán a hóhér hátulról lecsapta a nyakát. Apám felsikoltott, befogta a szemét. Velejéig megrázta az eset, de igen mély nyomot is hagyott benne annak az embernek a bátorsága és nyugalma a halál színe előtt.

A harmincas évek második felében még olyan eldugott sárfészekben is, mint Yibin, elkezdtek szervezkedni a kommunisták, földalatti sejteket alakítottak. Legfontosabb programjuk a Japán elleni harc volt. Csang Kaj-sek passzív maradt, amikor Japán elfoglalta Mandzsúriát s egyre nagyobb területeket hasított ki magának Kína belsejében, a kommunisták megsemmisítésére koncentrált erőit. A kommunisták kiadták a jelszót: „Kínai ne harcoljon kínai ellen”, kényszerítették Csang Kaj-seket, hogy fordítsa erőit a japán hadsereg ellen. 1936 decemberében két saját tábornoka elrabolta Csangot; egyikük a mandzsúriai Ifjú Marsall volt, Zhang Xue-liang. Részben a

kommunisták mentették meg, segítettek kiszabadulnia a fogságból, ha cserébe egyezséget köt a japánellenes egységfront megalakításáról. Nem volt más választása, megegyezett velük, bárha kelletlenül, mivel tudta, hogy így a kommunisták megmaradnak, és tovább terjeszkednek. „A japánok: bőrbaj - mondta -, a kommunisták: szívbaj.” Bár ezentúl a kommunisták és a Kuomintang szövetségesnek számítottak, a kommunistáknak a legtöbb körzetben föld alatt kellett tevékenykedniük.

1937 júliusában a japán hadsereg általános támadást indított Kína ellen. Apám, mint sok más ember, felháborodva és elkeseredetten vette tudomásul, hogy mi történik az országban. Ez idő tájt helyezkedett el egy könyvesboltban, amely baloldali könyveket is árusított. Falta a könyveket éjjelente benn az üzletben, ahol olyan éjjeliőrfele volt. A könyvesboltból származó keresetét még egy esti állással egészítette ki: kikiáltó volt egy moziban. A mozik többsége amerikai némafilmeket játszott akkoriban. Az volt a dolga, hogy a vászon mellett állva magyarázza, mi történik éppen, hiszen a filmeket se nem szinkronizálták, se nem feliratozták még. Belépett egy japánellenes propagandát folytató színjátszó csoportba, és mivel karcsú fiatalember volt és jó alakú, női szerepeket alakított.

Apám szerette a színjátszókat. Az ott szerzett barátai révén került kapcsolatba a földalatti kommunista párttal. A kommunisták álláspontja a Japán elleni harcról és az igazságos társadalomról egybeesett saját elképzeléseivel, így 1938-ban belépett a pártba, tizenhét éves korában. Ez akkortájt történt, amikor a Kuomintang igen éberrel figyelte a kommunisták tevékenységét Szecsuanban. Nankingot, Kína fővárosát 1937 decemberében elfoglalták a japánok, s azután Csang Kaj-sek Chongqingba telepítette a kormányt. A költözést buzgó rendőrségi tevékenység előzte meg Szecsuanban, apámék színjátszó csoportját is erőszakkal feloszlatták. Néhány barátját letartóztatták, mások elszöktek. Apám rosszul érezte magát, hogy semmit sem tehet a hazájáért. Pár évvel azelőtt a kommunista csapatok átvonultak Szecsuan tartomány távoli vidékeire, sok ezer mérföldes Hosszú Menetelésük idején, amikor is végül egy kisvárosban, Yan'anban állapodtak meg Északnyugat-Kínában. A színjátszó csoport tagjai között sokszor került szóba Yan'an, mint a megvesztegethetetlen és hatékony elvtársi együttlét helye - apám álma. Az 1940-es év elején elindult, hogy végigjárja saját hosszú menetelését Yan'anba. Előbb Chongqingba ment, ott egyik sógora, aki tisztként szolgált Csang Kaj-sek seregében, írt egy levelet, melynek segítségével átjuthatott a Kuomintang által megszállt területeken és a blokádon, melyet Csang Kaj-sek Yan'an köré vont. Az utazás majdnem négy hónapig tartott. Mire odaért, már 1940 áprilisát írták.

Yan'an a Lössfennsíkon fekszik, Északkelet-Kína távoli kopár vidékén. Kilencszintes pagodatornya magasodik a város fölé, mely maga nem más, mint a sárga hegyoldalba vájt összefüggő barlangok sora. Apámnak e barlangok lettek az otthona több mint öt éven át. Mao Ce-tung és megfoghatatlan serege 1935-36-ban csoportonként, külön-külön érkezett meg oda a Hosszú Menetelés végén, majd később Yan'ant tették meg köztársaságuk fővárosává. Ellenség megszállta területek vették körül, de nagyon távoli vidéken feküdt, nehéz volt megtámadni, ez számított legfőbb erényének.

A pártiskolában elvégzett rövid tanfolyam után apám jelentkezett a párt legtekintélyesebb intézményébe, a Marxista-Leninista Akadémiára. A felvételi vizsga meglehetősen szigorú volt, de hála a yibini könyvesboltban átvirrasztott, olvasással töltött éjszakáknak, első lett a vizsgán. A társai elképedtek. Legtöbbjük nagyvárosból érkezett, Sanghajból vagy máshonnan, és őt mint afféle faragatlan vidéki fickót lenézték. Apám lett az akadémia legfiatalabb diákja.

Szerette Yan'ant, úgy találta, hogy az emberek ott teli vannak lelkesedéssel, optimisták, céltudatosak. A párt vezetői is egyszerűen éltek, mint akárki más, éles ellentétben a Kuomintang hivatalviselőivel. Yan'anban nem volt demokrácia, de azzal összevetve, ahonnan ő érkezett, a tisztesség paradicsomának látszott.

1942-ben Mao kampányt indított, felszólította az embereket, hogy bírálják a Yan'anban meghonosodott munkastílust. Az akadémia fiatal munkatársainak egy csoportja - apám is közöttük volt - Wang Shi-wei irányításával falragaszokon kritizálta az intézmény vezetőit, több szabadságot és az egyéni megnyilvánulásokhoz való jogot követeltek. Akciójuk vihart kavart Yan'anban, Mao maga is elment, hogy a falragaszokat lássa.

Nem volt kedvére, amit látott, és a kampányt boszorkányüldözéssé változtatta. Wang Shi-wei trockizmussal vádolták meg, és kémnek bélyegezték. Apámat mint a legfiatalabb személyt az egész intézményben, a marxizmus legnevezetesebb kínai képviselője, az akadémia egyik

vezetője, Ai Si-qi „naiv hibába esett személy”-nek nevezte. Korábban ugyanő gyakran dicsérte apámat „ragyogó, éles elméjéért”. Apámat és barátait szüntelen kritikával illették, és arra kötelezték, hogy hónapokon át önkritikát gyakoroljanak lázas hangulatú üléseken. Azzal vádolták őket, hogy káoszt idéztek elő Yan'anban, aláásták a párt egységét és fegyelmét, ezzel pedig ártottak a nagy ügynek: Kína megvédésének a japán hadseregtől, vagyis a nyomortól és igazságtalanságtól. A párt iránti teljes engedelmisség abszolút szükségességét sulykolták beléjük újra meg újra a pártvezetők - az ügy érdekében.

Az akadémiát bezárták, apámat pedig elküldték, hogy ókori kínai történelmet tanítson a Központi Pártiskolán félanalfabéta, parasztból lett funkcionáriusoknak. De a megpróbáltatások hívővé tették. Sok más fiatalhoz hasonlóan ő is Yan'anba vetette a hitét, az volt az élete. Nem engedhette meg magának, hogy könnyen kiábrándítsák. Azt a kemény bánásmódot, amiben része volt, nemcsak hogy igazságosnak tartotta, hanem nemes tapasztalatnak is: lélektisztító próba Kína megmentésének hivatásáért. Hitte, hogy ez csak egyetlen módon valósulhat meg, fegyelem, olykor drasztikus rendszabályok által, beleértve a személyiség teljes feláldozását, önmaga teljes alávetését.

Akadat kevésbé gyötrelmes tevékenység is. Bejárta a környéket népköltészetet gyűjtve, továbbá megtanult kecsesen és elegánsan táncolni: a nyugati stílusú szalontánc igen népszerű volt Yan'anban, sok kommunista vezető, többek között a leendő miniszterelnök, Csou En-laj is kultiválta. A kopár, poros hegyek alján kanyargott a homoksárga, iszapos Yan folyó, a hatalmas Sárgafolyó egyik mellékfolyója. Apám gyakran járt úszni, szeretett hátton tempózni, közben felnézett az egyszerű pagodatoronyra.

Az élet Yan'anban kemény volt, de szívmengető. 1942-ben Csang Kaj-sek szorosabbra fonta a város körül a blokádot. Igen szűkösre fogták a fejadagokat élelmiszerből, ruhaneműből és egyéb közszükségleti cikkekből. Mao felszólított mindenkit, hogy fogja meg a kapanyelet vagy a rokkát, maguk teremtsék elő a legszükségesebbet. Apám kiválóan font.

Az egész háborút Yan'anban töltötte. A kommunisták a blokáddal szembe nagy területekre terjesztették ki hatalmukat, többek között Észak-Kínában is a japán vonalak mögött. Mao jól számított: a kommunista erők lélegzetvételhez jutottak. A háború végére többékevésbé magukénak mondhattak kilencvenötmillió ember lakta területet, az összlakosságnak körülbelül húsz százalékát, tizennyolc „bázisterületen”, s ami ugyanolyan fontos: gyakorlatot szereztek a kormányzásban és a gazdasági ügyek irányításában szigorú feltételek között. Hasznukra vált: szervezési készségük és ellenőrzési rendszerük ettől kezdve csodálatra méltónak nevezhető.

1945. augusztus 9-én a szovjet csapatok behatoltak Északkelet-Kínába. Két nappal később a kínai kommunista erők felajánlották katonai együttműködésüket Japánnal szemben, de azt a szovjetek elutasították: Sztálin Csang Kaj-seket támogatta. A Kínai Kommunista párt még azon a napon felfegyverzett egységeket és politikai tanácsadókat rendelt Mandzsúriába, hiszen mindenki számára világos volt, hogy az kulcsfontosságú terület.

Egy hónappal a japán kapituláció után apám parancsot kapott, hogy Yan'an-t elhagyva vegye át az irányítást egy Chaoyang nevű délnyugat-mandzsúriai helységben, hétszáz mérföldre keletre Yan'antól, a belső-mongóliai határ közelében.

Két hónapi menetelés után apám és kis csoportja novemberben megérkezett Chaoyangba. A vidék - körben csupa kopár domb és hegy - szinte olyan szegény volt, mint Yan'an. A terület még egy hónappal korábban Mandzsukuoéhoz tartozott. A helybéli kommunisták kis csoportja megalakította a saját „kormányát”: Azután a Kuomintang földalatti csoportja ugyanezt tette. Kommunista csapatok érkeztek erőltetett menetben Jinzhouból, ötvenmérföldnyi távolságból, letartóztatták a kuomintangista kormányzót, és kivégezték: „összeesküvésért a kommunista hatalom megdöntésére”.

Apám csoportja Yan'an tekintélyére támaszkodva fölülkerekedett, s egy hónapon belül már rendes adminisztráció működött a mintegy százezer lakosú Chaoyang körzetében. Apám lett a kormányzat helyettes vezetője.

Az új hatalom egyik első lépése volt, hogy falragaszokon tették közzé intézkedéseiket: minden fogoly szabadon bocsátását; a zálogházak bezárását - zálogba tett holmiját mindenki ellenérték nélkül visszakaphatta -; a nyilvánosházak működésének beszüntetését - a tulajdonosokat kötelezték, hogy hat hónap megélhetési segílyt utaljanak ki a prostituáltaknak -; a gabonaraktárak megnyitását, a készletek szétszórását a legrászorultabbak között; a japánok és kollaboránsok vagyonának elkobzását; a kínai tulajdonban lévő ipar és kereskedelem védelmét.

Ezek az intézkedések fölöttébb népszerűek voltak. A szegények javát szolgálták, márpedig ők alkották a népesség túlnyomó többségét. Chaoyang sose látott még csak mérsékelten jó kormányzást sem. Mindenféle rendű-rangú seregek fosztogatták a hadurak uralmának korszakában, azután megszállták a japánok, és kiszipolyozták majdnem egy évtizeden át.

Néhány héttel azután, hogy apám átvette új posztját, Mao parancsot adott csapatainak, hogy távozzanak minden nehezen védhető városból és fő közlekedési csomópontból, vonuljanak vissza a falusi körzetekbe, „hagyják üresen az országutakat, foglalják el azok mindkét oldalán a földeket” és „a falvak felől kerítsék be a városokat”. Apám egységei is visszavonultak Chaoyangból a hegyekbe. Szinte teljesen kopár vidék volt, itt-ott vadfűvek, egy-egy mogyoróbokor, vadon termő gyümölcs. A levegő éjszakánként mínusz negyven fokig is lehűlt a jeges szélben. Ha valakit a szabad ég alatt talált az éjszaka, az ott fagyott meg. Gyakorlatilag nem volt élelem. A lelkesedés után, mely a kommunistákat eltöltötte, hogy megérhették Japán vereségét és saját hatalmuk kiterjesztését nagy északkeleti területekre, úgy látszott, a nyilvánvaló győzelem hetek alatt semmivé foszlik. Amikor apám és az emberei barlangokban és szegényparasztok kunyhóiban kuporogtak, meglehetősen savanyú volt a kedvük.

A kommunisták és a Kuomintang manővereinek célja egyaránt az volt, hogy minél előnyösebb pozíciókat vívjanak ki, mert küszöbön állt az egész országra kiterjedő polgárháború. Csang Kajsek visszahelyezte a fővárosát Nankingba, és amerikai segítséggel tömérdek csapatot szállított Észak-Kínába azzal a titkos paranccsal, hogy minden stratégiai fontosságú pontot foglaljanak el, amilyen gyorsan csak lehetséges. Az amerikaiak elküldték egyik vezető tábornokukat, George Marshallt Kínába, hogy próbálja meg rábeszélni Csangot koalíciós kormány megalakítására a kommunistákkal mint gyengébb féllel. 1946. január 10-én aláírták a fegyverszünetet, mely január 13-án lépett életbe. 14-én a Kuomintang-hadsereg bevonult Chaoyangba, s nyomban nekiláttak hatalmas felfegyverzett rendőrség és titkosszolgálat, a helyi földesurak fegyveres osztagai megszervezéséhez. Összesen mintegy négyezer emberből álló csapatot szedtek össze, hogy megsemmisítsék a kommunistákat abban a körzetben. Február folyamán apám és egysége végig csak menekült, mind mélyebbre vonultak vissza, egyre lakhatatlanabb vidékekre. Legtöbbször a legszegényebb parasztnál húzták meg magukat. Áprilusra már nem volt hová menekülniük, ezért kisebb csoportokra oszlottak. Csak partizánharcban maradhattak életben. Apám ideiglenesen Hatházfalván vetette meg a lábát, hegyek közt, a Xiaoling-folyó forrásvidékén, körülbelül hatvanöt mérföldnyire nyugatra Jinzhoutól. A partizánoknak nagyon kevés volt a fegyverük. Vagy a helybéli rendőri erőktől kellett hogy szerezzenek, vagy „kölcsönvették” a földesúri osztagoktól. A másik fő forrásuk pedig a volt mandzsukuóbeli hadsereg és rendőrség voltak, amelyeknek a kommunisták éppen fegyverkészletük és harci tapasztalataik miatt egérvutatót engedtek. Apám körzetében a kommunista politika legnagyobb eredménye a földesuraknak járó földbérleti díjak és kölcsönkamatok csökkentése volt. Továbbá gabonát és ruhaneműt koboztak el a földbirtokosoktól, és szétosztották a szegényparasztok között.

Kezdetben lassan mutatkoztak az eredmények, de júliusra, mikor a cirok megérett, aratás előtt elég magasra nőtt, hogy elrejtse őket, a különálló partizáncsoportok összejöhettek, gyűlést tartottak Hatházfalván, egy hatalmas fa alatt, mely a templom fölé borult. Apám kezdte a kínai betyárregényből, a *Vízparti történet-ből* vett idézettel: „Ez a mi Igazságtételünk. Azért vagyunk itt, hogy megbeszéljük, hogyan szabadítsuk meg az embereket a gonosztól, és miként oszthassunk igazságot az Ég nevében.” Apám partizánjai eddig főként nyugat felé harcoltak, azon a területen, melyet elfoglaltak, több falut is mongolok laktak. 1946 novemberében, ahogy beállt a tél, a Kuomintang-támadások egyre erősödtek. Egyik nap apám is majdnem kelepcébe esett. Vad lövöldözés után ügyel-bajjal tudta csak kivágni magát. Ruhája cafatokban lógott, pénisze kilátszott alsónadrágjából elvtársai nagy megrökönyödésére.

Ritkán fordult elő, hogy két éjjel egymás után ugyanott alhattak, sőt gyakorta egész éjjel meneteltek. Éjjelre sose vethették le a ruhát magukról, hisz életük másból sem állt, mint kelepcékből, bekerítésekből és kitörésekből. Néhány nő is volt a csapatban; apám elhatározta, hogy a sebesültekkel együtt biztonságosabb területre küldi őket, délre, a Nagy Fal környékére. Hosszú, veszélyekkel teli utat kellett megtenniük a Kuomintang birtokolta területeken át. Egyetlen pissenés is végzetes lehetett volna, ezért apám parancsot adott, hogy minden csecsemőt ott kell hagyni valamelyik parasztszalánál. Az egyik asszony sehogyan sem tudta magát rávenni, hogy elhagyja a gyermekét, apám akkor azt mondta neki: választhat, vagy otthagyja a kicsit, vagy hadbíróság elé állíttatja.

Erre otthagya.

Ezután apám egysége hónapokon át Jinzhou felé vonult, keletre a Mandzsúriából Belső-Kínába vezető vasútvonalak mentén. Harcokat folytattak a Jinzhoutól nyugatra fekvő hegyekben, még mielőtt a reguláris kommunista csapatok megérkeztek volna. A Kuomintang erői több „megsemmisítő hadjáratot” indítottak ellenük, de az egység akciói lassan beérték. Apám huszonöt évesen olyan híres volt már, hogy váltságdíjat tűztek ki a fejére, a körözési hirdetmény ki volt téve szerte Jinzhou körzetében. Anyám látta a hirdetményt, egyre többet hallott róla és partizánjairól a Kuomintang titkosszolgálatánál dolgozó rokonaitól.

Ha apám egysége kivonulni kényszerült egy helységről, a Kuomintang-hadsereg visszatért, visszavette a parasztoktól az élelmet és a ruhát, amit a kommunisták a földbirtokostól koboztak el. A parasztokat gyakran megkínózták, olykor meg is ölték, különösen azokat, akik az élelmet már elfogyasztották - rendszerint azért, mert addig éheztek-, tehát nem tudták visszaszolgáltatni.

Hatházfalván a legtöbb földdel rendelkező ember bizonyos Jin Ting-quan, aki egyben a rendőrfőnök tisztét is viselte, brutálisan megerőszakolt több nőt a faluban. Elmenekült a Kuomintang-csapatokkal együtt, s apám elnökölt azon a gyűlésen, ahol elhatározták, hogy feltörik a házát és magtárait. Mikor Jin visszatért a Kuomintang csapataival, a parasztokat arra kényszerítette, hogy fejüket a földhöz verve megalázkodjanak előtte, és szolgáltassanak vissza mindent, amit a kommunistáktól kaptak. Akik már elfogyasztották az élelmet, azokat megkínózták, házaikat lerombolták. Az egyik embert, mert nem akart megalázkodni, sem az élelmet nem adta vissza, lassú tűzhalállal sújtották.

1947 tavaszán megfordult a szerencse, márciusban apám egysége visszafoglalta Chaoyangot. Hamarosan már kezükön volt az egész környék. A győzelem öröme vigasságot rendeztek. Apám igen találékony volt az anagrammák összerakásában, ennek következtében nagyot nőtt bajtársai szemében.

A kommunisták földreformot hajtottak végre, elkobozták a földet, mely addig a kisszámú földbirtokos tulajdona volt, és egyenlő arányban szétosztották a parasztok között. Hatházfalván a parasztok eleinte nem akarták elfogadni Jin Ting-quan földjét, pedig őt magát már letartóztatták. Hiába volt őrizetben, a parasztok még mindig hajlongtak előtte. Apám sok parasztcsaládot keresett föl, lassan megtudta róla a rettenetes igazságot. A chaoyangi kormányzat golyó általi halálra ítélte, de annak az embernek a családja, akit Jin máglyára küldött, más áldozatok családjának támogatásával úgy döntött, neki is ugyanúgy kell meghalnia. Amikor a lángok elérték a testét, Jin összeszorította a fogát, és egyetlen sóhaj sem hagyta el az ajkát, amíg a szívéig nem értek a lángok. A kommunista tisztviselők, akik a kivégzést vezették, nem akadályozták meg a falusiakat, hogy ezen a módon végezzék ki. Bár a kommunisták elméletben és elvben ellene voltak a kínzásnak, a tisztségviselők azt az utasítást kapták, hogy ne avatkozzanak bele, ha a parasztok szenvedélyes bosszút állnak haragjukban.

Az olyanok, mint Jin, nemcsak gazdag földtulajdonosok voltak, hanem élet és halál urai, vadul önkényeskedtek a helyi lakossággal. *E-bá-nak*, vérengző despotának nevezte őket a nép.

Egyes körzetekben az öldöklés elérte a közönséges földbirtokosokat is, akiket „kövek”-nek neveztek, a forradalom kerékkötőinek. „Ha gyanús, megölni!” - ez volt a politikai vonal velük szemben.

Apám úgy vélte, ez nincs rendjén, és azt mondta beosztottjainak és az embereknek is a nyilvános gyűléseken, hogy csak azt ítéljék halálra, akinek kétségtelenül vér tapad a kezéhez. Feljebbvalóinak küldött jelentéseiben ismételten figyelmeztetett rá, hogy az emberi étellel csínján kell bánni, a mértéktelen kivégzések csak kárára vannak a forradalomnak. Mert mások is hasonlóképp vélekedtek, annak is köszönhető, hogy 1948 februárjában a kommunista vezetés sürgős intézkedéseket léptetett életbe az erőszakos túlkapasok ellen.

A kommunista csapatok fő erői időközben egyre közeledtek. Az 1948-as év elején apám partizánjai egyesültek a reguláris hadsereggel. Egy hírszerző csoport fejévé nevezték ki, amely átfogta a Jinzhou és Huladao közé eső területeket; az volt a feladata, hogy a Kuomintang-erők csapatmozgásait kövesse, és ellenőrizze az élelmiszer-ellátás helyzetét. Információinak jelentős részét a Kuomintangon belül dolgozó ügynököktől szerezte, többek között Yu-wutól. Ezekből a jelentésekből szerzett először tudomást anyámról.

A sovány, álomszerű férfi, akit anyám fogmosás közben talált az udvaron azon az októberi reggelen, kényes tisztaságszeretetéről volt híres partizántársai körében. Mindennap fogat mosott, ez pedig újdonságnak számított társai és a parasztok körében azon a vidéken, amelyen

átverekedték magukat. Mások egyszerűen kifújták az orrukat a földre, de ő zsebkendőt használt, és hacsak tudta, mindannyiszor kimosta. Sose mártotta az arcmosó kendőjét a közös medencébe, mint a többi katona, mivel igen gyakoriak voltak a szembetegségek. Nagy tudós és könyvbarát hírében állt, mindig vele volt egy klasszikus verseskötet, még a csatába is magával vitte.

Anyám a megmondhatója, hogy amikor először látta a körözést, és először hallott rokonaitól erről a veszélyes „banditáról”, legalább annyira tisztelték, mint amennyire félték tőle. Most tehát egy picit csalódott volt, hogy a legendás partizán csöppet sem látszik rettenthetetlen harcosnak.

Apám is hallott anyám bátorságáról és arról a fölöttébb szokatlan tényről, hogy ő, a tizenhét éves leány parancsot osztogat a férfiaknak. Tiszteletre méltó emancipált nő, gondolta magában, mégis vad sárkánynak képzelte. Nagyon megörült, hogy csinos, nőies, sőt kicsit kacér lányt talált. Halk szavút, mégis meggyőző beszédűt, és - ami ritka Kínában - pontosan szólót. Ez rendkívül fontos tulajdonság volt apám számára, mert gyűlölte a szóvirágos, felelőtlen, bizonytalan beszédmodort.

A lány észrevette, hogy a férfi sokat nevet, ragyogó fehér a foga, nem rossz, barna fogú, mint a többi partizán. Az is tetszett neki, ahogy a férfi beszélt. Megdöbben, hogy milyen művelt és nagy tudású, olyan, aki nem téveszti össze Flaubert-t Maupassant-nal.

Anyám megmondta neki, azért jött, hogy diákszövetségének munkájáról beszámoljon; mire apám megkérdezte: miféle könyveket olvasnak a diákok. Anyám megadta neki a könyvlistát, és megkérdezte, nem tartana-e náluk néhány előadást a marxista filozófiából és történelemből. Apám beleegyezett, és megkérdezte, hány diák van az iskolában. Anyám azonnal pontosan megmondta. Erre a férfi azt kérdezte, milyen arányban támogatják a kommunistákat; erre a lány megmondta óvatos becslését.

Néhány nap múlva apám meg is kezdte az előadásokat. Végigvette Mao műveit is a diákokkal, és alapelvei közül is kifejtett néhányat. Kiváló előadó volt, és a lányokat, anyámat is beleértve, hamar meghódította.

Egyik nap azt mondta a diákoknak, hogy a párt Harbinba szervez kirándulást, ez az északmandzsúriai város volt a kommunisták ideiglenes fővárosa. Harbint nagyrészt az oroszok építették, „Kelet Párizsa” - tartották róla, mert körútjai szélesek, épületei díszesek, üzletei fényűzőek, és európai kávézókat találhat ott az ember. A kirándulást városnéző túrának hirdették, de a valóság az volt, hogy a párt aggódott: a Kuomintang megpróbálja visszafoglalni Jinzhout, ki akarták hát menekíteni a kommunistabarát tanárokat és diákokat, valamint a szakmai elitet, az orvosokat, a visszafoglalás esetére. De pánikot sem akartak kelteni. Anyám és több barátnője a kiválasztott százhatven személy között volt.

November végén anyám nagy izgalomban ült fel az észak felé induló vonatra. Ott, a hófödte Harbinban, a romantikus régi épületek között, orosz módra méla és költői hangulatban szerettek egymásba a szüleim. Apám néhány szép költeményt írt anyámnak. Nemcsak elegáns klasszikus stílusban íródtak, ami önmagában is meglehetősen teljesítménynek számított, de anyám fölfedezte azt is, hogy apám jó kalligráfus, és ettől csak nőtt a szemében.

Szilveszter éjszakáján apám meghívta magához anyámat és barátnőjét. Régi orosz szállóban lakott, amelynek élénk színű teteje volt, díszes oromzata, a finom gipszminták az ablakok körül és a folyosó mintha tündérmeséből léptek volna elő. Amikor anyám belépett, egy idegen feliratos üveget pillantott meg a rokokó asztalon: champagne. Apám valószínűleg még sosem ivott pezsgőt, csak olvasott róla külföldi regényekben.

Anyám barátnői akkorra már mind tudták, hogy ők ketten szerelmesek egymásba. Anyám mint diákvezető gyakran járt apámhoz, hogy hosszú beszámolókat tartson, és észrevették, hogy csak kora hajnalban tér vissza. Apámnak más imádója is akadt, többek közt az a barátnő is, aki együtt ment anyámmal apámhoz aznap este, de abból, ahogyan apám anyámra pillantott, vágyakozó jelzéseiből és abból, hogy ők ketten minden alkalmat megragadtak, hogy testközelben legyenek, tudhatta, hogy a férfi anyámat szereti. Amikor a barátnő éjjel felé távozott, tudta, hogy anyám még maradni szándékozik. Apám az üres pezsgősüveg alatt egy papirost talált: „Sajnos, nem lesz több okom rá, hogy pezsgőt igyak! Remélem a pezsgősüveg nektek mindig teli lesz!”

Azon az éjszakán apám megkérdezte anyámat, hogy el van-e kötelezve valaki másnak. Anyám elmondta korábbi kapcsolatainak történetét, és azt, hogy az egyetlen férfi, akit igazán szeretett, Hu unokatestvére volt, de őt a Kuomintang kivégeztette. Azután az új, kommunista erkölcsi kódex nevében, amely a múlttal szöges ellentétben előírta, hogy férfi és nő egyenrangú, apám is elmesélte korábbi kapcsolatait. Elmondta, hogy Yibinben szeretett egy nőt, de annak a

szerelemnek vége lett, amikor elment Yan'anba. Ott is akadtak barátnői, meg a partizánkodás alatt is, de a háború lehetetlenné tette, hogy akár csak gondoljanak is a házasságra. Egyik barátnője később férjhez ment Chen Bo-dához, apám yan'ani akadémiai osztályának vezetőjéhez, aki később Mao titkáraként fantasztikus hatalomra tett szert.

Miután meghallgatták egymás őszinte vallomását előző életükről, apám azt mondta, hogy levélben kér engedélyt a jinzhoui városi pártbizottságtól, hogy házasságkötés szándékával „beszélgessen a szerelemről” (tan-lian-ai) anyámmal. Ez a procedúra kötelező volt. Anyám feltételezte, hogy ez olyasvalami, mint az engedélykérés a család fejétől, és úgy is volt: a Kommunista Párt lett az új patriarcha. Azon az éjjelen, a beszélgetés után anyám megkapta a legelső ajándékot apámtól, egy romantikus orosz regényt, Csak szerelem volt a címe.

Másnap anyám megírta haza, hogy találkozott egy férfival, akit nagyon szeret. Anyja és Xia doktor azonnali válasza nem lelkes, hanem tartózkodó volt, mivel apám tisztségviselő, vagyis hivatalnok volt, s ez a szó rosszul csengett az egyszerű kínai ember fülében. Mindenki úgy vélte: ha mást el nem követ is, egy teljhatalmú úr semmiképp sem bánhat rendesen a nőkkel. Nagyanyám rögtön arra gyanakodott, hogy apám már nő és ágyasfeleségnek akarja anyámat. Hiszen végül is jócskán túl volt azon a koron, amikor a férfiak nősülnek Mandzsúriában.

Egy hónap múlva úgy ítélték meg, hogy a csoport már biztonságban visszatérhet Jinzhouba. A párt pedig engedélyezte apámnak, hogy „beszélgessen a szerelemről” anyámmal. Két másik férfi is jelentkezett, de ők túl későn. Egyikük Liang volt, anyám kapcsolata a földalatti munkában. Olyan család volt, hogy kérte, helyezték el Jinzhouból. Sem Liang, sem pedig a másik férfi soha egy hangot sem ejtett szándékáról anyámnak.

Apámat azért hívták, hogy közöljék vele: kinevezték a Közjóléti Hivatal vezetőjévé Jinzhouban. Néhány hónappal később anyám magával vitte, hogy bemutassa a családjának. Amint belépett a házba, nagyanyám a hátát mutatta neki, amikor pedig apám üdvözölni akarta, nem válaszolt. Apám sötét bőrű ember volt, és szörnyen sovány - a partizánkodás alatt átélt nélkülözések meglátszottak rajta -, nagyanyám úgy vélte, már túl van a negyvenen, nem lehet tehát, hogy még nem volt nő. Xia doktor udvariasan fogadta, szertartásos udvariassággal. Apám nem maradt ott sokáig. Amikor elment, nagyanyámnak megeredt a könnye.

- Egy hivatalnoktól semmi jót ne várj - zokogta. De Xia doktor már felfogta az apámmal való találkozásból és abból, amit anyámtól hallott, hogy a kommunisták olyan szigorúan ellenőrzik az embereiket, hogy egy apámhoz hasonló tisztségviselő nem is tudna rászedni senkit. De nagyanyámat csak félig-meddig sikerült meggyőznie:

- De hiszen Szecsuanból való. Honnan is tudhatnák azt a kommunisták, mikor olyan messziről jött.

Továbbra is tele volt kétellyel, hibát talált mindenben, de a család többi tagja apám felé hajlott. Xia doktor nagyon jól kijött vele, olykor órákon át beszélgettek, Yu-lin és a felesége ugyancsak nagyon szerették. Yu-lin felesége nagyon szegény családból származott. Anyját belekényszerítették egy boldogtalan házasságba, mivel apja föltette kártyára és elvesztette a lányát. A bátyját meg elfogták egy razzia alkalmával a japánok, három évet húzott le kényszermunkán, azalatt tönkrement az egészsége.

Attól a naptól kezdve, hogy Yu-linhez hozzáment, mindennap hajnali háromkor kellett kelnie, hogy elkészíthesse a különféle ételeket, a bonyolult mandzsui tradíciók követelményei szerint. Nagyanyám vitte a háztartást, és bár elvileg egy nemzedékhez tartoztak, Yu-lin felesége úgy érezte, hogy ő alacsonyabb rangú, mivel maga és a férje Xiáéknál szolgáltak. Apám volt az első, akinek fontos volt, hogy egyenrangúként bánjon vele - ami Kínában fölöttébb szokatlan viselkedésnek számított -, sőt néha mozijegyet is hozott a házaspárnak, számukra nagy dolog volt az. Életükben először láttak olyan tisztségviselőt, aki nem vette sem mibe őket. Yu-lin felesége tehát úgy érezte, a kommunisták alatt nagyon megjavult az élet.

Nem egészen két hónappal azután, hogy Harbinből visszatértek, anyám és apám kitöltötték a kérvényt. A házasság hagyományosan két család közötti egyezséget jelentett, sosem volt polgári bejegyzés vagy házasságlevél. Most azok számára, akik „csatlakoztak a forradalomhoz”, a párt szolgált családfőként. „28-7-ezred-1” volt a szükséges mérce, ami azt jelentette, hogy a férfi legyen legalább huszonnyolc éves, hét éve párttag, ezredparancsnoki rangú; az egyes vonatkozott egyedül a nőre: legalább egy éve a pártnak dolgozik. Apám huszonnyolc volt a kínai életkorszámítás szerint (születéskor a csecsemő egyévesnek számít), már több mint tíz éve párttag volt, rangja szerint hadosztályparancsnok-helyettes. Anyám ugyan nem volt párttag, de a

földalatti tevékenységét úgy tekintették, mint ami megfelel az „egy” mércéjének. Attól kezdve, hogy Harbinból visszatért, minden idejét a Nőszövetségnek szentelte, amely az asszonyok ügyeit intézte: az ágyasok szabadon bocsátásával, a bordélyok bezárásával foglalkozott, mozgósította a nőket, hogy cipőt varrjanak a hadsereg számára, megszervezte oktatásukat és foglalkoztatásukat, tudatosította jogaikat, segített nekik, hogy ne kényszerítsék őket házasságba akaratuk ellenére.

A Nőszövetség volt most anyám „munkaegysége” (*dan-wei*), olyan intézmény, mely teljesen pártirányítás alatt működött, melyhez a városi körzetekben mindenkinek tartoznia kellett, s melyen belül az alkalmazottak életének minden vonatkozását szabályozták, akár csak a hadseregben. Anyámnak a szövetség szabályai szerint kellett élnie, és annak engedélyével mehetett csak férjhez. A Nőszövetség ráhagyta apám munkaegységére, mivel ő volt magasabb beosztásban. A jinzhoui Városi Pártbizottság gyorsan megadta az írásbeli engedélyt, de apám magas rangja miatt jóváhagyásra fel kellett terjeszteni Nyugat-Liaoning Tartomány Pártbizottságához. Úgy számítottak, hogy nem lehet semmi probléma, ezért szüleim május 4-ére, anyám tizennyolcadik születésnapjára tűzték ki az esküvőt.

Azon a napon anyám összetekerte a hálóholmiját és a ruháit, készen állt, hogy átköltözzön apámhoz. Kedvenc világoskék ruháját viselte fehér sállal. Nagyanyám tiltakozott. Ki hallott már olyat, hogy a menyasszony gyalog menjen a vőlegénye házába. A férfinak gyaloghintót kell küldenie érte. Ha gyalog megy a lány, az azt jelenti, hogy nem sokat ér, a férfi meg nem is akarja őt igazán.

- Ki törődik ilyen zöltségekkel manapság! - intette le anyám, mikor a hálóholmiját összekötötte.

De nagyanyám kétségbe volt esve még annak gondolatára is, hogy a lányának nem lesz hagyományos, ünnepélyes esküvője. Attól a perctől fogva, hogy a kislánya megszületett, az anyja elkezdte félretenni számára a kelengyét. A szokásnak megfelelően anyám kelengyéjében is volt tucatnyi szaténpaplan, mandarinkacsával hímzett párna és függönyök meg díszes baldachin. De anyám ósdinak és fölöslegesnek tartotta a hagyományos ceremóniát. Apám is, ő is szabadulni igyekeztek az ilyesfajta szertartásoktól, mert az ilyesminek semmi köze sem volt az érzelmeikhez. A szerelem volt az egyetlen, amivel törődött ez a két forradalmár.

Anyám tehát hálóholmijával a kezében elindult apámhoz gyalog. Mint a többi tisztségviselő, apám is ugyanabban az épületben élt, ahol dolgozott: a városi pártbizottságon; az alkalmazottak a nagy udvaron körbeépült alacsony, tolóajtós épületekben laktak. Ahogy besötétedett és már lefekvéshez készülődtek, anyám letérdelt, hogy lehúzza apám lábbelijét, amikor kopogtattak az ajtón. Egy férfi állt kinn, üzenetet hozott a tartományi pártbizottságról apámnak, melyben az állt, hogy még nem házasodhatnak össze. Anyám összeharapta az ajkát, onnan látszott csak, hogy milyen boldogtalan. Lehajtotta a fejét, és némán összetekerte újra a hálóholmiját, aztán annyit mondott csak: „Vizontlátásra” - és elment. Se könnyek, se jelenet, még csak harag sem látszott rajta. E pillanat kitörölhetetlenül bevésődött apám emlékezetébe. Amikor gyerek voltam, gyakran mondogatta:

- Olyan kecses volt az anyád. - Vagy tréfásan: - Hogy megváltoztak az idők: te már nem vagy olyan, mint az anyád! Nem kell olyat tenned: hogy letérdelj és egy férfi cipőjét lehúzzad!

A késlekedés oka az volt, hogy a tartományi pártbizottság gyanúsna találta anyám családi kapcsolatait. Részletesen kikérdezték, hogy miként került a család kapcsolatba a Kuomintang titkosszolgálatával. Felszólították, hogy mindent őszintén valljon be. Olyan volt, mintha a bíróságon tanúskodna.

Magyarázkodnia kellett, hogy melyik Kuomintang-tiszt miként kérte meg a kezét, s hogy miért barátkozott annyi személlyel a Kuomintang Ifjúsági Ligájából. Elmondta, hogy a leghívebb japánellenes fiatalok és a szociális kérdésekre legérzékenyebb társai voltak a barátai, és azt is, hogy amikor 1945-ben a Kuomintang Jinzhouba érkezett, úgy tekintették, mint Kína nemzeti kormányának képviselőjét. Ő maga is beléphetett volna, de tizennégy éves korában még túl fiatalnak számított. Ráadásul barátainak többsége hamarosan átállt a kommunisták oldalára.

A párt maga is megosztott: a városi pártbizottságon úgy vélték, hogy anyám barátait hazafias motívumok vezérelték, de a tartományi vezetők között akadt, aki enyhe gyanakvással tekintett rájuk. Anyámat felszólították, hogy „határolja el magát” a barátaitól. „Elhatárolódás” - ez volt a kommunisták által bevezetett egyik kulcsfontosságú módszer, amellyel szélesítették a szakadékok közt, akik benn voltak, és akik kinn voltak, semmit nem bíztak a véletlenre, nem engedték lazán még a személyes kapcsolatokat sem. Anyámnak tehát, ha férjhez akart menni, szakítania kellett a barátaival.

Anyám számára a legfájdalmasabb mégis az volt, ami Huigével, az ifjú Kuomintang-tiszttel történt. Amint vége szakadt az ostromnak, a kezdeti lelkesedés után, hogy győztek a kommunisták, az volt az első gondolata, hogy vajon Hui-ge jól van-e. Rohant a vértől mocskos utcákon át Jiék házához. De a ház helye üresen tátongott - se utca, se ház, csak óriási romhalmaz. Hui-ge eltűnt.

Tavasszal azután - éppen mikor készült férjhez menni - megtudta, hogy a fiú él, fogoly, mégpedig Jinzhouban. Az ostrom idején sikerült Délre szöknie, Tianjinben kötött ki; hogy 1949 januárjában a kommunista csapatok Tianjint bevették, őt is elfogták és visszavitték.

Hui-gével nem közönséges hadifogolyként bántak. Mivel befolyásos jinzhoui család tagja volt, a „régii fészkekben tanyázó kígyók” kategóriájába sorolták, vagyis a megállapodott helyi hatalmasságok közé. Az ilyenfajta emberek különösen veszélyesek voltak a kommunisták számára, mivel a helyi lakosság lojális volt hozzájuk, kommunistaellenességük tehát veszélyt jelentett az új rendszer szemében.

Anyám biztos volt benne, hogy Hui-gével jól bánnak, ha kiderül, hogy miként viselkedett, és azon nyomban be is nyújtott egy folyamodványt az érdekében. Ahogyan a szolgálati út követelte, előbb közvetlen felettesének kellett szólnia a saját egységénél, a Nőszövetségben, aki azután továbbította a kérvényt a felsőbb szervekhez. Anyám nem tudta, ki mondja ki a döntő szót. Elment Yu-wuhoz, aki tudott kapcsolatáról Hui-gével, sőt ő maga irányította azt. Megkérte, kezeskedjék az ezredesért. Yu-wu írt is egy jelentést, leírta, mit tett Hui-ge, de hozzátette, hogy minden bizonnyal anyám iránti szerelemből cselekedett, és lehet, hogy nem is sejtette, hogy a kommunistákat támogatja, mivel elvakította a szerelem.

Anyám elment egy másik illegális vezetőhöz is, aki tudott az ezredes tevékenységéről. Az sem volt hajlandó tanúsítani, hogy Hui-ge a kommunistáknak segített. Tulajdonképpen nem akarta feltárni az ezredes szerepét abban, hogy miként juttatott ki információt a kommunista erőknek, mert akkor az összes érdemet a maga számlájára írhatta. Anyám azt állította, hogy ő és az ezredes nem voltak szerelmesek egymásba, de semmivel sem tudta ezt bizonyítani. Idézte a burkolt kérdéseket és ígéreteket, melyeket váltottak, de ezt csak bizonyítékként fogták fel, hogy az ezredes „biztosítékokat” próbált vásárolni magának, ezt pedig a párt különösen óvatosan kezelte.

Mindez azalatt folyt, míg apám és anyám házasodni készült, és sötét árnyékot vetett kapcsolatukra. Apámnak mindazonáltal tetszett is, ahogy anyám *kutyaszorítóba* került, és ő maga úgy vélte, hogy Hui-gével jól kell bánni. Véleményét nem befolyásolta, hogy nagyanyám jobban szeretne volna, ha az ezredes lesz a veje.

Két héttel később végül megérkezett az engedély az esküvő megtartására. Anyám épp egy gyűlésen vett részt a Nőszövetségben, valaki belépett és egy cédulát csúsztatott a markába. A városi pártbizottság vezetője, Lin Xiao-xia küldte, aki maga unokaöccse volt a mandzsúriai kommunista csapatok parancsnokának, Lin Piao tábornoknak. Egyszerű versike volt a papíron: „A tartományi vezetők megadták az engedélyt, csak nem akarsz a gyűlésen ragadni? Gyere gyorsan, és esküdj meg.”

Anyám szeretett volna nyugodtnak látszani, mikor előrement, és odanyújtotta a cédulát a gyűlésen elnöklő asszonynak, aki beleegyezően bólintott, hogy elmehet. Futott egészen apám lakásáig, kék „Lenin-öltözék”-ét nem is cserélte másra, a kormánytisztviselők egyenruhája volt ez akkoriban: kétsoros felsőrész, amelyet deréknál a kopott nadrágba begyűrve hordtak. Mikor az ajtót kinyitotta, már ott találta Lin Xiao-xiát és a többi pártvezetőt testőreikkel együtt. Apám azt mondta, hogy kocsit küldtek Xia doktorért. Erre Lin megkérdezte:

- És az anyósod?

Apám nem felelt.

- Nem helyes - mondta Lin, és rendelt még egy kocsit.

Anyámat nagyon bántotta a dolog, de apám viselkedését nagyanyámnak a Kuomintang-hírszerzéssel tartott kapcsolataival szembeni ellenszenvének tulajdonította. De akkor is, gondolta, hát tehet arról az ő anyja? Meg sem fordult a fejében, hogy apám csak visszaadta a nagyanyámnak azt, ahogyan a nagyanyám bánt ővele.

Esküvői szertartás egyáltalán nem volt, csak egy kis összejövétel. Xia doktor előlépett, hogy gratuláljon az ifjú párnak. Leültek körben rövid időre, hogy elfogyasszák a friss rákot, amit a városi pártbizottság szerzett a különleges alkalomra. A kommunisták szerették volna bevezetni a takarékos esküvőt, mert a hagyományos óriási kiadással járt, mértéktelenül többel, mint amit az emberek megengedhettek maguknak. Elég gyakran előfordult, hogy a család inkább tönkrement,

mintsem hogy a fényűző esküvő elmaradjon. Szüleimet datolyával és földimogyoróval vendégelték meg - Yan'anban ez volt szokás az esküvőn -, azonkívül aszalt *longyan* (sárkányszem) gyümölcscsel, mert az a boldog házasságot jelképezte és a születendő fiúkat. Xia doktor és a vendégek java hamarosan távozott. A nőszövetségiek később érkeztek, azután, hogy a gyűlésüket befejezték.

Xia doktor és a nagyanyám még csak nem is sejtett semmit az esküvőről. Az első kocsifőőrje sem mondta meg nekik. Nagyanyám csak akkor tudta meg, hogy a lánya menyegzőjére indul, mikor a második kocsi megérkezett. Ahogy a nőszövetségbeli asszonyok meglátták az ablakon át, hogy fölfelé siet az úton, összesúgtak, aztán elpárologtak a hátsó ajtón. Apám is elment. Anyám majdnem sírva fakadt. Tudta, hogy a csoportjabeli nőknek nemcsak azért gyanús az anyja, mert rokoni szálak fűzik a Kuomintanghoz, hanem azért is, mert ágyasfeleség volt valaha. Messze voltak még attól, hogy ilyen szempontból is emancipáltak legyenek, sok műveletlen, parasztszármazású kommunista nő hagyományos módon vélekedett az ilyen dolgokról. Számukra rendes lány nem lehetett ágyasfeleség, még annak ellenére sem, hogy a kommunisták kikötötték: az ágyasfeleségnek ugyanolyan jogai vannak, mint a főfeleségnek, sőt egyoldalúan felbonthatja a kapcsolatot is. S ezek ugyanazok az asszonyok voltak, akiknek a feladata volt, hogy végrehajtsák a párt női egyenjogúságot célzó intézkedéseit.

Anyám falazott, azt mondta az anyjának, hogy férjének vissza kellett mennie dolgozni.

- A kommunistáknál nem szokás szabadságot adni az embereknek a saját esküvőjük alkalmából - mondta. - Tulajdonképp nekem magamnak is vissza kellennem hamarosan a munkába.

Nagyanyám úgy vélte, meglehetősen különös, hogy a kommunisták ilyen félvállról veszik az olyan fontos dolgokat, mint a házasság, de hiszen olyan sok más régi szokással is szakítottak, hogy azt hitte, ezúttal is ilyen esettel van dolga.

Az idő tájt anyám egyik feladata volt, hogy írni-olvasni tanítsa a nőket abban a textilgyárban, ahol a japán időkben dolgozott, és tudatosítsa bennük, hogy a nők egyenlők a férfikkal. A gyár még magánkézben volt; az egyik művezető kénye-kedve szerint verte a munkásnőket. Anyám elérte a leváltását, és segített a munkásnőknek; hogy maguk közül válasszanak művezetőt. De a bizalmat, amit ezzel az akcióval szerzett, beárnyékolta a Nőszövetség elégedetlensége egy másik ügygel kapcsolatban. A Nőszövetség egyik fontos feladata volt, hogy az asszonyok cipőt varrjanak a hadsereg számára. Anyám nem tudott cipőt varrni, ezért megkérte anyját és nénikéjét, hogy készítsék el helyette a cipőt. Ők azonban megszokták, hogy finoman kidolgozott, hímzett cipőket varrjanak, anyám tehát büszkén ajándékozta meg a Nőszövetséget egy csomó gyönyörű cipővel, a ráeső kvótánál sokkal többel. Legnagyobb meglepetésére ahelyett, hogy ügyes kezéért megdicsérték volna, lekapták a tíz körméről, mint egy taknyos gyereket. A szövetségbeli parasztasszonyok fel nem foghatták, hogy akad a világon olyan nő, aki nem tud cipőt varrni. Mintha valaki azt mondaná, nem tudja, hogy kell enni. A Nőszövetség gyűlésein tehát „burzsoá dekadencia” vádjával illették.

Anyám sehogyan sem jött ki a szövetségbeli előjáróival. Idősebbek voltak nála, maradi parasztasszonyok, együtt törték magukat éveken át a partizánokkal, nehezteltek az olyan csinos, művelt városi lányokra, mint anyám, akik nyomban megtetszettek a kommunista férfiaknak. Anyám felvételét kérte a pártba, de azt felelték, hogy nem elég érett rá.

Ahányszor csak hazament, mindannyiszor megbírálták, hogy „túlságosan ragaszkodik a családjához”, az pedig „burzsoá szokás”-nak számított, ezért kénytelen volt mind kevesebbszer látogatni az anyját.

Íratlan szabálynak tekintették akkoriban, hogy egy forradalmár vasárnap kivételével minden éjszakáját a hivatalában tölti. Anyám kijelölt alvóhelye a Nőszövetségben volt, apám szálláshelyétől alacsony agyagfal választotta el az épületet. Éjszakánként átmászott a falon, átvágott az apám szobájához vezető kicsiny kerten, és csak hajnaltájt lopózott vissza saját szobájába. Hamarosan lefűlelték, és apámmal együtt megbírálták a taggyűlésen. A kommunisták hozzáláttak nemcsak az intézmények, hanem az emberek életének gyökeres átalakításához is, különösen azokra fordítottak figyelmet, akik „csatlakoztak a forradalomhoz”. Mindez pedig annak a jegyében történt, hogy minden személyes ügy egyben politikai kérdés is; és valóban nem illett semmit „személyes” vagy magánügyként kezelni. A kicsinyességet, mivel „politikai érték”nek kiáltották ki, nagyra tartották, a gyűlések pedig a személyes gyűlölködés kommunista kormányozta fórumaivá váltak.

Apámnak szóbeli önkritikát kellett gyakorolnia, anyámnak pedig írásbelit. Azzal vádolták, hogy a „szerelmet mindenek elé helyezi”, pedig a forradalomnak kell első helyen lennie az életében. Úgy érezte: igazságtalanul bántak vele. Mi kára származik abból a forradalomnak, ha együtt tölti az éjszakát a férjével? A partizánidőkben értelme volt az ilyen szabálynak, de most? Nem akart önkritikát írni, ezt megmondta apámnak. Meglepetten tapasztalta, hogy a férje rosszalja:

- A forradalom még nem győzött, még tart a háború. Megsértettük a szabályt, be kell ismernünk a hibánkat. A forradalomnak vasfegyelemre van szüksége. A pártnak engedelmeskedni kell, még ha nem is érted, miért kívánják tőled, vagy ha nem is értesz egyet vele.

Hamarosan ezután, mint derült égből a villámcsapás, beütött a baj. Egy Bian nevű költő, aki egy küldöttség tagjaként járt Harbinban, és aki jó barátságba keveredett az anyámmal, meg akarta ölni magát. Bian az Új Hold költőiskolához tartozott, melynek Hu Shi volt a vezéregyénisége. Hu Shi a Kuomintang nagykövete lett az Egyesült Államokban. Az Új Hold irányzat pedig az esztétikumot, a formát tartotta elsődlegesnek a költészetben, és igen nagy hatással volt rá Keats. Bian a háború alatt csatlakozott a kommunistákhoz, de aztán úgy ítélték meg, hogy költészete nincs összhangban a forradalommal, mert annak propagandára van szüksége, nem pedig önkifejezésre. Agyának egyik felével Bian felfogta ezt, de mégis nagyon meggyötört és lehangolt volt. Észrevette, hogy azt érzi, soha többé nem fog tudni írni, de - mondta mégis - nem tud élni a költészet nélkül.

Öngyilkossági kísérlete megrázta a pártot. Rosszat tett a pártról alkotott képnek, mivel az emberek azt gondolhatták, hogy valaki úgy kiábrándulhat a felszabadulásból, hogy meg akarja magát ölni. Jinzhouban a pártiskolán volt tanár, pártfunkcionárius tanítványai közt sok analfabéta akadt. A tanintézmény pártszervezete vizsgálatot végzett, és arra a következtetésre jutott, hogy Bian viszonzatlan szerelem miatt akarta megölni magát - anyámba volt szerelmes. A bíráló gyűlésen a Nőszövetség azt a változatot sugallta, hogy anyám elcsábította Biant, aztán faképnél hagyta jobb partiért - az apámért. Anyám dühbe gurult, követelte, hogy mutassák meg a vádaskodás bizonyítékait. Persze egyetlenegy sem találtak soha.

Ebben az ügyben apám anyám mellé állt. Tudta jól, hogy a harbini úton, amikor a föltételezések szerint anyám találkatat beszélt volna meg Biannel, nem a költővel, hanem övele volt nagy szerelemben. Láta Biant, amint verseit olvasta anyámnak, és tudott róla, hogy anyám nagy tisztelője a költőnek, de ebben semmi rosszat nem talált. De sem apám, sem anyám nem tudtak gátat vetni a pletykaáradatnak. A szövetségbeli nők különösen kitettek magukért.

A suttogó kampány kellős közepén tudta meg anyám, hogy folyamodványát Hui-ge ügyében elutasították. Szörnyű gyötrellem szakadt rá. Megígérte Hui-gének, hogy segít, és most úgy érezte, hogy félrevezette a fiút. Rendszeresen meglátogatta a börtönben, mindig tájékoztatta saját erőfeszítéseiről, hogy felülvizsgálják az ügyét, hihetetlennek tartotta, hogy a kommunisták ne kegyelmezzenek meg neki. Valóban optimista volt, s megpróbálta felvidítani a fiút. Ezúttal azonban Hui-ge, amikor meglátta anyámat vöröslő szemmel, kétségbeesését leplezni kívánó merev arckifejezéssel, már tudta, hogy nincs remény. Együtt sírtak az örök szeme láttára, közöttük az asztal, melyre mindketten fel kellett hogy tegyék a kezüket. Hui-ge megfogta anyám kezét. Ő pedig nem húzta vissza.

Apámat tájékoztatták anyám börtönbeli látogatásairól. Eleinte egy szót sem szólt. Együtt érzett anyámmal, hogy anyám kelepcebe került. De lassanként felgyűlt a harag benne. A Bian öngyilkossági kísérlete körüli botrány éppen a tetőfokára hágott, s most azzal gyanúsítják a feleségét, hogy egy Kuomintang-ezredessel volt kapcsolata - s mindez a mézeshetek idején! Ette a méreg, de nem személyes érzései játszották a döntő szerepet abban, hogy elfogadta a párt álláspontját az ezredessel kapcsolatban. Azt mondta anyámnak, ha a Kuomintang visszatér, az olyan emberek, mint Hui-ge, az elsők között vetik latba minden befolyásukat hatalmának visszaállítása érdekében. A kommunisták magyarázata: nem engedhetnek meg maguknak ekkora kockázatot.

- Forradalmunk élet és halál kérdése.

Anyám magyarázta volna, hogy Hui-ge segített a kommunistáknak, de apám azt válaszolta, hogy az ő börtönbeli látogatásait nem írták Hui-ge javára, különösen azt nem, hogy egymás kezét is megfogták.

Konfuciusz kora óta úgy tartották, a férfi és a nő házaspár vagy legalább jegyespár legyen, hogy nyilvánosan megérinthesse egymást, de még úgy is nagyon ritkán fordult elő ilyesmi. Az a tény, hogy látták: Hui-ge és anyám egymás kezét fogják, bizonyítékul szolgált, hogy szerelmesek voltak egymásba, így tehát Hui-ge segítsége a kommunistáknak nem „helyes” indítékból eredt. Anyám

nehezen vitathatta el az érvelés igazát, de ettől még ugyanolyan elkeseredett maradt.

Lehetetlen dilemmák elé állították - s ezt az érzését még erősítette mindaz, ami némely rokonával és a hozzá közel állókkal történt. Amikor a kommunisták megérkeztek, közhírré tették, hogy aki a Kuomintang hírszerzésének dolgozott, annak azonnal jelentkeznie kell. Anyám nagybátyja, Yu-lin ugyan sosem dolgozott a hírszerzésnek, de volt erről szóló igazolványa, és úgy érezte, jelentkeznie kell az új hatalom képviselőinél. A felesége és a nagyanyám megpróbálták lebeszélni róla, de ő úgy vélte, legjobb, ha megmondja az igazat. Nehéz helyzetben volt. Ha rejtőzködik és a kommunisták tudomására jutnak a róla szóló adatok, ami - tekintettel kiterjedt szervezeteikre - igen valószínűnek látszott, fölöttébb kínos helyzetbe kerül. Ha viszont egyenesen odamegy, maga ad alapot a gyanúra.

A párt ítélete így hangzott: „Akinek politikai folt esett a múltján, az nem kap büntetést, de csak ellenőrzés alatt lehet alkalmazni.” Ezt az ítéletet, akárcsak a többit, nem bíróság hozta, hanem maga a párt. Nem volt világosan meghatározva, mit is értenek rajta, de az ítélet eredményeképpen Yu-lin a következő három évtizedben a politikai széljárástól és a pártvezetőktől függött. Abban az időben Jinzhouban viszonylag laza pártbizottság működött, ezért megengedték neki, hogy Xia doktorhoz menjen a rendelőbe segíteni.

Nagyanyám sógorát, „Hűséges” Pei-ót falura száműzték fizikai munkára. Mivel nem tapadt a kezéhez vér, az ítélet ez volt: „felügyelet alatt”. Börtön helyett így őrizet alatt állott (éppen olyan szigorú őrizet alatt) szabadlábon. Családja úgy döntött, hogy vele együtt falura költözik, de még mielőtt elköltözhetek volna, „Hűséges”-nek kórházba kellett vonulnia. Nemi betegséget szedett össze. A kommunisták széles körű kampányt indítottak a nemi bajok kiirtására, aki tehát beteg volt, azt gyógykezelésre kötelezték.

Három évig dolgozott „felügyelet alatt”. Inkább kényszermunka volt ez, őrizet mellett. A felügyelet alá helyezett ember bizonyos szabadságot élvezett ugyan, de meghatározott időközönként meg kellett jelennie a rendőrségen, ahol részletes jelentést tett mindenről, ami előző jelentkezése óta történt vele, sőt arról is, amit gondolt, a rendőrök pedig nyilvánvalóan ellenőrizték. Amikor a felügyelet ideje letelt, odasorolták az enyhébb kategóriájú, „csöndes” megfigyelés alatt állókhoz, amilyen Yu-lin is volt. Legáltalánosabb formája ennek az úgynevezett „szendvics” volt: két szomszédja tartotta szigorú megfigyelés alatt az embert, akiknek külön ezt a feladatot szabták ki. „Két vörös közt egy fekete” - mondták róluk. Persze más szomszédokat is feljogosítottak - sőt ösztönöztek -, hogy a lakóbizottságokon keresztül jelentsenek minden információt a megbízhatatlan „feketéről”. A „népi igazságszolgáltatás” hibátlanul működött, mégpedig a kormányzás legfontosabb láncszemeként, mert ez biztosította, hogy oly sok polgár aktívan egybeolvadjon az állammal.

Zhu-gét, a tudós kinézetű felderítőisztet, aki feleségül vette Tanaka kisasszonyt, anyám japán tanárnőjét, életfogytiglan tartó kényszermunkára ítélték, és távoli határ menti övezetbe száműzték. (Sok Kuomintang-tisztviselőhöz hasonlóan az 1959-es amnesztiával szabadult.) Feleségét visszaküldték Japánba. Akárcsak a Szovjetunióban, az elítélteket nem börtönbe, hanem munkatáborba küldték, veszélyes munkára vagy erősen szennyezett körzetekbe.

Egyes fontos Kuomintang-tisztviselőket, többek közt felderítőiszteteket egyáltalán nem büntettek. Megkímélték anyám iskolájának tanfelügyelőjét, aki a Kuomintang kerületi titkára volt, de bizonyíték volt rá, hogy sok kommunista és szimpatizáns életét megmentette, többek között az anyámét is.

Az iskola igazgatónője és a két tanár, akik a titkosszolgálatnak dolgoztak, elrejtőztek, majd sikerült Tajvanra menekülniük. Elmenekült Yao-han is, a politikai felügyelő, aki felelős volt anyám letartóztatásáért.

Megkímélték a kommunisták a nagyfejúeket is, mint Pu Jit, az „utolsó császárt” és vezető tábornokait, mert „hasznosak” voltak a számukra. Mao nyilvánított politikája: „Megöljük a kis Csang Kaj-sekeket. Nem öljük meg a nagy Csang Kaj-sekeket.” Az olyan személyek életben hagyása, mint Pu Ji, érvelt, „jó visszhangot kelt külföldön”. Senki sem panaszkodott nyíltan erre a politikára, de sok személyes sérelemnek volt ez a gyökere.

Volt miért aggódni akkoriban anyám családjáért is. Nagybátyja, Yu-lin és nagynénje, Lan (akiknek sorsa eltéphetetlenül össze volt kötve a férj, „Hűséges” Pei-o sorsával) állandó bizonytalanságban voltak a jövőjükkel illetően, közben pedig kiközösítették őket. De a Nőszövetség utasította anyámat, hogy egyik önkritikát írja a másik után, mivel aggodalma azt mutatja, hogy ő maga „sebezhető pont a Kuomintang számára”. Vádolták azért is, mert meglátogatta a börtönben

Hui-gét a Nőszövetség előzetes engedélye nélkül. Senki nem figyelmeztette, hogy engedélyt illik kérnie. A szövetségben azt mondták, látogatásait azért nem akadályozták még előbb, mert engedékenyek azokkal, akik „újonnan csatlakoztak a forradalomhoz”; kivárták, amíg mgától belátja, hogy a párthoz kell fordulnia jóváhagyásért. - De miféle kérdésekben kell a párthoz fordulnom? - kérdezte anyám.

- Mindenféleképpen - hangzott a válasz.

A kínai kommunista rend alapelemévé vált, hogy a közelebről meg nem határozott „mindenféle” kérdésben szükség volt a hatalom jóváhagyására. Ennek értelmében arra tanították az embereket, hogy semmit ne tegyenek önmaguktól.

Anyámat a szövetségben elszigetelték, pedig az volt számára az egész világ. Azt suttozták, hogy Hui-ge felhasználta a kuomintangista visszatérés előkészítésére.

- Micsoda kalamajkába keveredett! - kiáltott fel az egyik nő. - Mindez azért van, mert „szabadosan” viselkedett. Nézzétek, a férfiak milyen bajba keverték! És milyen férfiak!

Anyám úgy érezte, hogy körös-körül ujjal mutogatnak rá, hogy azok az emberek vonják kérdőre a jelleme és viselkedése miatt, akik társai volnának a dicsőséges, felszabadító mozgalomban, amiért az életét kockáztatta. Még azt is felhánytorgatták, hogy távozott a Nőszövetség gyűléséről, amikor az esküvőjét tartotta - a „fontosabbnak tartotta a szerelmet” elnevezésű vétek volt ez. Anyám azt válaszolta, hogy a városi vezetőség kérésére cselekedett így. Az elnöklő asszony azonban így felelt:

- De rajtad múlt, hogy helyesen viselkedel-e, hogy fontosabb-e a számodra a gyűlés az esküvőnél.

Alig volt még tizenhét, éppen most ment férjhez, tele volt reménységgel új életében, és úgy érezte, nyomorultul összezavarták és elszigetelték. Mindig bízott magában, hogy határozottan különbséget tud tenni jó és rossz között, de most úgy látszott, ítélete ellentétes az „ügy” fölfogásával, és igen gyakran a férje ítéletével is, akit pedig szeretett. Életében először kételkedett magában.

Nem hozott szegényt sem a pártra, sem a forradalomra. De a szövetségbeli nőkre se hozhat szegényt, hiszen az elvtársai, és úgy látszik, ők a párt szava. Elégedetlensége apám ellen fordult. Úgy érezte, hogy nem elsősorban vele szolidáris, hanem mintha mindig az elvtársai oldalán állna a feleségével szemben. Anyám értette ugyan, hogy nem könnyű nyilvánosan kiállnia érte, de azt szerette volna, ha legalább otthon melléáll, ám azt sem tette. Mióta csak összeházasodtak, alapvető nézetkülönbség volt közöttük. Apám abszolút odaadóan szolgálta a kommunizmust, úgy érezte, magánéletében is, még a feleségével is ugyanúgy kell beszélnie, mint a nyilvánosság előtt. Anyám sokkal rugalmasabb volt, viselkedését észérvek és érzelmek egyaránt befolyásolták. Helyet adott a magánéletnek is, de az apám nem.

Anyám elviselhetetlennek érezte Jinzhout. Megmondta apámnak, hogy el akar menni onnét, mégpedig nyomban. Apám beleegyezett, pedig hamarosan előléptették volna. Kérvényezte áthelyezését a városi pártbizottságon, azzal az indokkal, hogy vissza szeretne térni szülővárosába, Yibinbe. A pártbizottság meglepődött, hiszen nem sokkal azelőtt azt mondta, éppen ez az, amit nem szeretne tenni. A kínai történelem során az volt a rend, hogy a tisztségviselők szülőföldjüktől távol kaptak hivatalt, hogy elkerüljék a nepotizmust.

1949 nyarán a kommunista csapatok feltartóztathatatlanul nyomultak előre dél felé; elfoglalták Csang Kaj-sek fővárosát, Nankingot, és bizonyosnak látszott, hogy hamarosan elérik Szecsuant. Mandzsúriában szerzett tapasztalataik azt mutatták, hogy igen nagy szükségük van helyi tisztségviselőkre, mégpedig hűségesekre.

A párt engedélyezte apám áthelyezését. Két hónappal az esküvő után - nem egészen egy évvel a felszabadulás után - a pletyka és rosszindulat elkergette őket anyám szülővárosából. Anyámnak a felszabadulás keltette öröme nyugtalan lehangoltságba torkollott. A Kuomintang uralma alatt tettekkkel vezette le a benne keletkezett feszültséget. Nem volt nehéz megítélnie, hogy helyesen cselekszik, és ez bátorságot kölcsönzött neki. Most pedig mindig rosszra vezettek a megérzései. Amikor apámmal meg akarta beszélni, ő azt válaszolta, hogy kommunistává lenni gyötrelmes folyamat. Ez volt tehát az út, melyet meg kellett járnia.

7. „ÖT HÁGÓN KERESZTÜL” - ANYÁM HOSSZÚ MENETELÉSE (1949-1950)

Nem sokkal azelőtt, hogy a szüleim elköltöztek volna Jinzhouból, anyámat tagjelöltként felvették a pártba. A polgármesterhelyettesnek köszönhetően ezt, aki felülbírálta a Nőszövetség döntését, és úgy érvelt, hogy anyámnak azért van szüksége a párttagságra, mert új állomáshelyére távozik. A tagjelöltség azt jelentette, hogy egy éven belül párttag lehet, ha úgy ítélik meg, hogy viselkedésével kiérdemeli.

Szüleim csatlakoztak egy jó száz főből álló csoporthoz, amely Délnyugat felé tartott, többségük éppen Szecsuanba. A csoport java része férfiakból állt: Délnyugatról származó kommunista tisztségviselők közül. Néhány nő is akadt: szecsuani férfiak mandzsu feleségei. Egységekbe osztották őket, és ellátták zöld katonai egyenruhával. Útjuk a még dühöngő polgárháború harcterein át vezetett.

1949. július 27-én a nagyanyám, Xia doktor és a legközelebbi barátok, akik szinte mind gyanús személyek voltak a kommunisták szemében, kikísérték szüleimet az állomásra. Amint nézte őket a peronon, anyámat ellentmondásos érzelmek kerítették hatalmukba. Lelkének egyik fele röpdösött, mint a madár, amely most szabadul ki a kalitkájából, és nekivág a levegőnek. Másik énjé ugyanakkor azon aggódott, hogy vajon mikor látja viszont, viszontlátja-e még valaha ezeket a számára kedves embereket, közöttük az anyját. Veszélyekkel teli út állt előttük, Szecsuan pedig még Kuomintang-kézen volt. Ezer mérföldnyire, képtelenül távolinak tetszett, anyám elképzelni se tudta, hogy valaha visszatérhet-e még Jinzhoubá. Sírhatnékja támadt, de visszafojtotta a könnyeit, mert nem akarta anyját még jobban megszorítani. Amikor a peron eltűnt a szemük előtt, apám vigasztalni próbálta. Legyen erős, mondta neki, hogy mint fiatal diák, aki csatlakozott a forradalomhoz, „az öt hágón” keresztüljuthasson, azaz képes legyen - nehézségek és gyötrelmek árán - teljesen új módon felfogni a családot, a hivatást, a szerelmet, az életmódot és a fizikai munkát. A pártnak az volt az elve, hogy az anyámhoz hasonló kiművelt emberfőknek, hogy ne legyenek többé „burzsoák”, arra van szükségük, hogy közelebb kerüljenek az össznépeség nyolcvan százalékát kitevő parasztokhoz. Anyám már százszor is hallotta ezt az elméletet. Elfogadta, hogy meg kell változnia az új Kína érdekében; valóban, épp akkor fejezett be egy költeményt, amely szerint kész szembenézni a „homokviharral”, jövőendő életével. Mégis több gyöngédségre, személyes törődésre vágyott, és elszomorította, hogy apámtól ezt nem kapta meg.

Mikor a vonat Tianjinbe ért - kétszázötven mérföldnyi utat tettek meg délnyugati irányba -, meg kellett állniuk, mert a vasútvonalnak vége szakadt. Apám felajánlotta, hogy megmutatja anyámnak a várost. Tianjin óriási kikötőváros volt, az Egyesült Államok, Japán és más, európai országok a legutóbbi időkig koncessziós területeket, területenkívüliséget élvező városrészeket tartottak fenn ott. (Xue generális a tianjini francia koncessziós területen halt meg, de anyám akkoriban ezt nem tudta.) Egész negyedeket építettek különféle idegen stílusokban, hatalmas épületekkel: elegáns századfordulós francia paloták, könnyed olasz palazzó-k, túldíszített késő rokokó osztrák-magyar udvarházak sorakoztak bennük: különös, sűrített tárlata volt a város nyolc különféle nemzeti stílusnak, mindegyikük túl akarta szárnyalni a másikat-és a kínaiakat. A Mandzsúriából ismerős, zömök, súlyos, szürke japán és a zöld tetős, különleges, rózsaszín-sárga falú olasz bankokat kivéve anyám életében először látott ilyesfajta épületeket. Apám sok külföldi regényt olvasott, mindig lenyűgözte az európai épületek leírása, de látni életében most látott először ilyet. Anyám a megmondhatója, hogy mennyire törte magát, hogy lelkesedésével tűzbe hozza, de a felesége bizony még mindig kedveszegetten róttá az illatozó „kínai tudós” fákkal szegélyezett utcákat. Már most hiányzott neki az anyja, és sehogyan sem tudta túltenni magát apám iránt érzett haragján, hogy a férje egyetlen együttérző szóval sem vigasztalta, hogy ilyen merev volt, pedig tudta: esetlenül ugyan, de mindegyre próbálja őt jobb kedvre deríteni.

A felszaggatott vasútvonal még csak a kezdet volt. Kénytelenek voltak gyalog menni tovább, az út mentén mindenütt a helyi földbirtokosok fegyveresei, banditák és a kommunista előnyomulás vonala mögött hátramaradt Kuomintang-katonák tanyáztak. Az egész csoportnak mindössze három puskája volt, az egyik apámé, de a helyi hatóságok mindenütt küldtek egy osztag katonát testőrség gyanánt, rendszerint több géppuskával felfegyverezve.

Mindennap hosszú utat kellett megtenniük rossz ösvényeken, hátukon a hálólholmi és minden egyéb csomagjuk. Aki partizánként harcolt azelőtt, megszokta, de anyám talpát már az első nap után hólyagosra törte a cipő. Nem állhatott meg pihenni sehogyan sem, a társai azt ajánlották, hogy esténként áztassa forró vízben a lábát, azután túvel szűrje föl a hólyagokat. Ez a módszer ideiglenes javulást hozott, de másnap hasogató fájdalmat érzett, amint útra keltek. Minden reggel összeszorított góggal indult neki.

Nagyobbrészt úttalan utakon haladtak. Iszonyú nehéz volt a járás, különösen ha esett: a föld csúszós sárrá változott olyankor, anyám számtalanszor elesett. Estére mindig csupa sár lett. Mikor elértek éjszakai szálláshelyükre, összecsuklott, s csak feküdt a földön mozdulatlanul.

Egyik nap harminc mérföldet kellett megtenniük sűrű esőben. Több mint harminc fok meleg volt, anyám úszott az esővízben és a verejtékben. Azután hegyre föl vezetett az út, nem különösen magasra kellett mászniuk, úgy ezerméternyire, de anyám már teljesen kimerült. Úgy érezte, nem is a hálóholmija húzza a hátát, hanem egy hatalmas kő. Látását elhomályosította a homlokáról patakozó verejték. Kinyitotta a száját, hogy levegőt vegyen, úgy érezte, fulladozik. Csillagok táncoltak a szeme előtt, alig tudta a lábát emelni. Mikor végre fölért a csúcsra, azt hitte, vége a szenvedésnek, de lefelé legalább olyan keserves volt. Mintha elernyedtek volna a lábizmai. Elvadult tájon haladtak át, a keskeny, meredek ösvény sziklagerincen futott végig, száz és száz méternyi lejtő föl és le. Remegett a lába, azt hitte, mindjárt lezuhan a szakadékba. Olykor meg kellett kapaszkodnia a fákban, nehogy lezuhanjon a szikláról.

Ahogy a hegyen túljutottak, több mély, gyors folyású folyó keresztezte útjukat. A víz derékon fölül ért, anyám úgy érezte, nem tartja meg a lába. Az egyik folyó közepén megcsúszott, már-már elmerült, mikor egy férfi odahajolt hozzá és megfogta. Kis híján elbögte magát; attól a pillanattól fogva barátnőjévé fogadta azt az asszonyt, akinek a férje átsegítette őt a folyón. Pedig az a férfi is parancsnoki rangban volt, joga lett volna autón utazni, de lemondott erről a kiváltságról, hogy a feleségével együtt tehesse meg az utat.

Apám nem vitte magával anyámat. Őt magát dzsipen vitték a testőrével együtt. Rangja szerint jogosult volt szállítóeszközre, mikor melyik adódott: dzsipen vagy lóháton utazott. Anyám sokszor reménykedett, hogy felveszi néha, vagy legalább a hálóholmiját beteszi a dzsipjébe, de apám sosem ajánlotta föl. Azon az estén, mikor kis híján belefulladt a folyóba, elhatározta, hogy szól a férjének. Szörnyű napja volt. Mi több, hányt egész nap. Nem engedhetné meg vajon, hogy néha-néha beszálljon a dzsipbe? Apám nemet mondott, ez kivételezés volna, magyarázta, mert anyámnak nem jár kocsis. Úgy érezte, kötelessége, hogy harcoljon a nepotizmus ősrégi kínai hagyománya ellen. Ráadásul anyámnak az volt előírva, hogy kínládások által eddze magát. Mikor elmondta, hogy barátnőjét a férje kíséri, „az egész más - felelte az apám -, mert a barátnőd kommunista veterán”. 1930-ban kommunista partizánegységnek volt a parancsnoka, Kim Ir-Szen oldalán - aki később észak-koreai elnök lett -, és rettenetes körülmények között harcolt a japánok ellen. Forradalmi életútjának hosszú listáján szerepelt első férjének elvesztése is: Sztálin parancsára végezték ki. Apám véleménye szerint anyám semmiképp nem hasonlíthatja magát ehhez az asszonyhoz. Ő csak fiatal diák. Ha valaki azt hiszi majd, hogy elkényeztették, baja lehet belőle.

- Csak a javadat akarom - tette hozzá apám, és emlékeztette anyámat, hogy a párttagság iránti kérvényét még nem bírálták el. - Vagy a kocsiba szállsz be, vagy a pártba lépsz be, mind a kettőt nem lehet.

Éppen erről volt szó. A forradalom parasztforradalom volt, a parasztnak pedig elképesztően nehéz életet éltek. Különösen érzékenyek voltak arra, ha valaki valamilyen kényelmet élvezett vagy akart magának. Aki a forradalom résztvevője akart lenni, annak oly szilárdná kellett edzenie magát, hogy kibírjon annyi nehézséget, mint ők maguk. Apám ezen Yan'anban és a partizán-harcok közben esett át.

Az elméletet értette anyám, de az sehogyan sem fért a fejébe, hogy apám egy csöpp együttérzést sem mutatott iránta, egyszer sem, mikor ő betegen és kimerülten vánszorgott, hálóholmival a hátán, és izzadt, hányt, lába mint az ólom.

Egy éjjel már nem bírta tovább, és most először sírva fakadt. A csoport éjszakára rendszerint egy üres raktárban vagy iskolateremben szállt meg. Aznap éjjel szállásuk egy templomban volt, szorosán egymás mellett aludtak a földön. Apám ott aludt anyám mellett. Amikor kitört belőle a sírás, anyám elfordította a fejét, megpróbálta ruhaujjába fojtani a zokogás hangját. De apám nyomban felébredt, és sietve anyám szájára tapasztotta a kezét. Anyám saját sírásán át hallotta, amint férje a fülébe suttozta:

- Ne sírj hangosan! Ha meghallják, megint megkritizálnak.

A kritikát komolyan kellett venni, mert a kritika azt jelentette, hogy az elvtársai megállapítják, nem érdemes rá, hogy a forradalom katonája legyen, még gyáva katonája sem. Érezte, hogy apám zsebkendőt nyomkod a markába: legyen mivel betömnie a száját.

Másnap anyám egységének parancsnoka, ugyanaz a férfi, aki annak idején a folyóban

megmentette, félrevonta anyámat, és elmondta neki, hogy bepanaszolták nála, mert sírt. Az emberek szerint, úgy viselkedik, mint egy „kizsákmányoló osztályhoz tartozó kényes kisasszony”. Nem mintha nem lett volna együttérzés a hangjában, de mindenképp érzékeltetnie kellett, hogy mások mit mondanak.

- Szégyen, ha valaki néhány lépés gyaloglás miatt bög - mondta a férfi neki -, nem viselkedsz igazi forradalmár módjára.

Attól kezdve gyakran kíváncszott volna sírni, de egyetlenegyszer sem bögte el magát.

Továbbvergődött. A legveszélyesebb körzet, ahol át kellett jutniuk, Santung tartomány volt, amely csak néhány hónapja került a kommunista erők kezére. Egy alkalommal mély völgyön haladtak át, s hirtelen golyózápör hullott rájuk fölülről. Anyám egy szikla mögé rejtőzött. A lövöldözés mintegy tíz percig tartott, és mikor elcsitult, egyik társukat holtan találták: megpróbált a támadók mögé kerülni, akikről kiderült, hogy banditák. Több más ember is megsérült. Az út mellett temették el a halottjukat. Apám és a többi parancsnok följánlották lovaikat a sebesülteknek.

Negyvennapos menetelés s néhány hasonló csetepaté után érkeztek Nankingba - úgy hétszáz mérföldnyire délre Jinzhoutól -, a Kuomintang-kormány egykori fővárosába. A várost „Kína kohójának” nevezték, szeptember közepén valóban olyan volt, mint valami kemence. A csoportot barakkokban szállásolták el. Az anyám ágyára terített bambuszlepedőn egy emberalak nyoma sötétlett: aki ott aludt előtte, annak a verejtéke hagyta a nyomot. A csapatot katonai gyakorlatra rendelték a tikkasztó melegben. Azt tanították, hogyan kell a hálófelszerelést, a lábszárvédőt és a hálósákat összetekerni, aztán az erőltetett menetet gyakorolták teljes szerelésben. A hadsereg egységének számítottak, a szigorú fegyelmet be kellett tartaniuk. Földbarna uniformist viseltek, és durva vászoninget a fehérenemű felett. Egyenruhájukat szabályosan be kellett gombolni állig, sosem kaptak engedélyt, hogy a gallérnál nyitva hagyják. Anyámnak el-elfúlt a lélegzete, és akárcsak a többieknek, neki is nagy, sötét verejtékfolt éktelenkedett a hátán. Fejüket dupla vastag vászonsapka fedte, amit szorosán a fejükbe húztak, nehogy a haj kilátsszék alóla. Ettől anyám még jobban izzadt, sapkájának széle állandóan úszott a verejtékben.

Olykor elengedték őket; anyám legelőször is elnyalogatott néhány fagyaltrudat. A csoportban sokan akkor jártak először nagyvárosban - leszámítva rövid tianjini tartózkodásukat. Igen fel-lelkesültek a fagyaltrúdtól, vásároltak belőle, hogy elvtársaiknak vigyenek a barakkba: gondosan becsomagolták fehér kéztörülőbe, és betették a csomagba. Nagyon csodálkoztak, hogy mire vissza-értek, semmi mást, csak vizet találtak.

Nankingban politikai előadások is várták őket, többek között Teng Hsziao-pinget, Kína jövőző vezetőjét is hallgatták, és Csen Ji marsallt, a jövőző külügyminisztert. Anyám és a társai a pázsiton ültek az árnyékban a Központi Egyetemen, miközben az előadók a tűző napon álltak két-három órát egyfolytában. A hőség ellenére az előadók megbabonázták a hallgatóságot.

Egyik nap anyám és egysége futva tette meg az utat - összegöngyölt, teljes szerelésben a köztársaság alapító atyjának, Szun Jat-szennek a sírjáiig. Mikor visszaértek, anyám alhasi fájdalmat érzett. Aznap este a város másik végébe pekingi operaelőadást hirdettek a leghíresebb kínai színészek egyikének főszereplésével. Anyám, akárcsak nagyanyám, a pekingi opera lelkes híve volt, türelmetlenül várta tehát az előadást.

Elvtársaival együtt gyalogolt az opera-előadás színhelyére, mintegy ötmérföldnyire. Apám kocsin tette meg az utat. Anyám útközben még erősebben fájlalta a hasát, fontolgatta, hogy visszafordul, de aztán mégis elment. Az előadás közepén már elviselhetetlenné fokozódott a fájdalma. Odament az apámhoz, és kérlelte, hogy vigye haza kocsin. De a fájdalomról egy szót sem szólt. Apám szétnézett a sofőrje után, és látta, hogy nyitott szájjal szinte odaragadt a székéhez.

- Hogy is zavarhatnám meg a szórakozását, csak mert a feleségem szeretne hazamenni - fordult vissza anyámhoz. Anyám tudta, hiába magyarázná, hogy majd összeesik, és hevesen elfordult.

Leírhatatlan fájdalmak közepette gyalogolt vissza a barakkokhoz. Minden táncolt a szeme előtt. Sötétség borult rá, csillagokat látott, és úgy érezte, vatta közt cammog. Nem látta az utat sem, fogalma sem volt, mennyi ideje gyalogol már, mintha születése óta tartana az út. Mikor odaért, üresen találta a barakkot. Az örökön kívül mindenki színházban volt. Elvonszolta magát az ágyig, és a lámpafénynél észrevette, hogy a nadrágja csupa vér. Amint a feje az ágyra hanyatlott, nyomban elájult. Első gyermekét veszítette el, és senki sem volt akkor mellette.

Valamivel később apám is visszaérkezett. Kocsival hamarabb ért oda a többieknél. Anyámat az

ágyon elnyúlva találta. Előbb azt gondolta, csak kimerült, de azután meglátta a vért, és fölfogta, hogy anyám eszméletlen. Elrohant, hogy orvost keressen. A doktor úgy vélte, alighanem vetélés. Mivel katonarvos volt, nem sok tapasztalata lehetett az ilyesmiben, telefonált hát a városi kórházba, hogy küldjenek mentőt. A kórház igent mondott, de csak azzal a feltétellel, hogy ezüstjában fizetnek a mentőért is, a sürgős operációért is. Bár neki magának nem volt pénze, apám ingadozás nélkül beleegyezett. Aki a „forradalomhoz tartozott”, annak automatikusan járt a betegbiztosítás.

Anyám hajszál híján meghalt. Vérátömlesztést kapott, és kikaparták a méhét. Mikor az operáció után kinyitotta a szemét, apámat találta ott az ágya szélén ülve. Az első szó, amit kimondott: „Elválok!” Apám őszintén bocsánatot kért, fogalma sem volt róla, hogy anyám teherben van - s tulajdonképp anyám sem tudta. Azt észrevette, hogy a vérzés késik, de azt hitte, a szüntelen kimerítő menetelés az oka. Fogalma sem volt róla, mit jelent egy vetélés, mondta apám. Megígérte, hogy ezentúl sokkal gondosabb lesz, és egyre csak azt ismételtette, hogy szereti és igazán meg fog változni.

Amíg anyám eszméletlenül feküdt, kimosta a véres ruháit, ez pedig meglehetősen szokatlan volt egy kínai férfitől.

Végül is anyám megígérte, hogy nem válik, de azt mondta, visszamegy Mandzsúriába, hogy orvosi tanulmányait befejezze. Megmondta apámnak, hogy sose tud eléggé kedvére tenni a forradalomnak, akármilyen erősen akarja, hiszen semmi mást nem kapott eddig, mint szüntelen bírálatot.

- Akár ki is léphetek - mondta.

- Azt ne! - kiáltott fel aggódva az apám. - Úgy magyarázzák majd, hogy félsz a kemény élettől. Szökevénynek tartanak majd, és nem lesz jövőd többé. Még ha a társaid elfogadnak, akkor sem kaphatsz soha jó állást. Hátrányos megkülönböztetésben lesz részed egész életedben.

Anyám nem vette észre eddig, hogy áthághatatlan tilalom állja útját a rendszerből kitörni készülőknek, mert jellemző módon ez íratlan szabály volt. De megérezte a sürgető aggodalmat a férje hangjában: ha egyszer a „forradalom részese” voltál, nem léphetsz ki belőle.

Anyám kórházban volt, amikor apámat és elvtársait október elsején értesítették, hogy hallgassák meg a rendkívüli rádióadást, mely a kórház körül fölszerelt hangosbeszélőkből lesz hallható. Azért gyűltek össze, hogy hallják Mao nyilatkozatát, amint a Mennyei Béke Kapujának emelvényéről kikiáltja a Kínai Népköztársaságot. Anyám sírt, mint egy gyerek. Végre itt volt az a Kína, amelyről álmódott, amelyért harcolt, amelyben reménykedett, az ország, melyért azt gondolta, szívét-lelkét adja. Hallgatta Mao hangját, amint kijelenti: „A kínai nép felkelt” - és szidta önmagát, hogy valaha is megingott. Szenvedései elenyésztek, ha Kína megvédésének nagy ügyével vetette össze. Nagy büszkeséget érzett, és nemzeti érzések dagasztották, megfogadta magában, hogy mindörökké kitart a forradalom mellett. Mikor Mao befejezte rövid proklamációját, az elvtársakkal együtt üdvörlgásban tört ki ő is, mindannyian a levegőbe dobálták a sapkájukat - ezt a gesztust az oroszoktól tanulták el a kínaiak.

Az abortusz előtti napokban készült szüleimről az első közös hivatalos fénykép. Mindketten katonai egyenruhában, tűnődve vagy még inkább szomorkásan néznek a kamerába. A fotográfia annak emlékére készült, hogy megérkeztek a Kuomintang volt fővárosába. Anyám nyomban küldött egy kópiát az anyjának.

Október 3-án apám egységei elindultak. A kommunista csapatok közeledtek Szecsuan felé. Anyámnak még egy hónapig kórházban kellett maradnia, és még azon túl is engedélyeztek némi időt a felépülésre, amit egy csodálatos épületben töltött: a Kuomintang legfőbb pénzügyi támogatójának, Csang Kaj-sek vejének, H. H. Kungnak az egykori házában. Egyik nap az egységét értesítették, hogy statisztálniuk kell egy dokumentumfilmben Nanking felszabadításáról. Civil ruhát kaptak, és mint közönséges polgárok fogadták a kommunista erőket. Ezt a meglehetősen gondos rekonstrukciót egész Kínában „dokumentumfilmként” játszották - s rendszeresen készítették hasonló filmeket.

Anyám még közel két hónapot töltött Nankingban. Apámtól mindegyre érkeztek a levelek és táviratok. Naponta írt, és amint talált egy működő postahivatalt, elküldte. Minden levélben megírta, hogy mennyire szereti anyámat, megígérte, hogy megváltozik, és kitartóan győzködte, hogy ne menjen vissza Jinzhouba, ne „hagyja el a forradalmat”.

December végén szóltak anyámnak, hogy helyet biztosítottak számára egy gőzhajón több más személlyel együtt, akiket mind betegségük miatt hagytak hátra. Sötétedéskor gyűltek össze a kikötőben, nappal a Kuomintang-bombázások miatt veszélyes lett volna. A móló hideg ködbe

burkolózott. A maradék néhány körtét kicsavarták a légítámadások miatt. Metsző északi szél söpörte a havat a folyó felett. Anyámnak órákat kellett a kikötőben várnia. Kétségbeesetten toporgott, zsibbadt lábát csak a szabványos, vékony, vászoncipőbe bújtathatta - csak „felszabadítócipő”-nek nevezték az ilyen, némelyiknek a talpán „Üsd Csang Kaj-seket!” vagy „Védd a hazát!” vagy más hasonló jelszó éktelenkedett.

A gőzhajó nyugat felé vitte őket a Jangcén. Kétszáz mérföldnyi úton, Anqing város magasságáig csak éjszaka haladt, napközben pedig a folyó északi partján húzódó nádasokban rejtőzködött a Kuomintang-repülőök elől. A hajón utazott egy katonai egység is, gépfegyvereket állítottak föl a fedélzeten, s más katonai felszerelést és muníciót is szállítottak. Olykor lövöldözésbe keveredtek a Kuomintang-erőkkel és a földbirtokosok fegyvereseivel. Egyik nap, amikor éppen a nádasba tartottak, hogy nappalra lehorgonyozzanak, egy Kuomintang-egység megtámadta őket, megkísérelték elfoglalni a hajót. Anyám a többi nővel együtt az alsó fedélzeten bújt meg, míg az örök visszaverték a támadást. A hajó kénytelen volt felszedni a horgonyt, és csak távolabb pihentek meg.

Amikor elérték a Jangce-szorost, Szecsuan tartomány határát, a folyó veszélyesen elkeskenyedett, úgyhogy két kisebb hajóra voltak kénytelenek átszállni, melyek Chongqingből érkeztek. A katonai szállítmányt és az egység egy részét az egyik hajón helyezték el, a csoport pedig a másik hajóra szállt.

A Jangce szorosait a Pokol Kapuinak nevezik. Egyik nap délelőtt egyszer csak eltűnt szemük elől a ragyogó téli nap. Anyám felrohant a fedélzetre, hogy megnézzé, mi történt. Mindkét oldalról roppant meredek sziklák tornyosultak a folyó felett, úgy hajlottak a hajó irányába, mintha össze akarnák roppantani. A sziklákat vastag növénytakaró fedte, s oly magasra nyúltak, hogy szinte az eget karcolták. Minden egyes szikla meredekebbnek látszott az előzőnél, mintha valami erős kard sújtott volna le az égből, hogy keresztülhasítsa őket.

A kicsiny hajó napokig küszködött az árral, örvények, zuhatagok és víz alatti sziklák nehezítették útját. Olykor az ár ereje visszasodorta, úgy látszott, bármely pillanatban fölborulhat. Anyám néha úgy érezte, mindjárt nekicsapódnak a szikláknak, de a kormányosnak mindig sikerült kitérni az utolsó pillanatban.

A kommunista erők Szecsuan nagyobb részét csak az előző hónapban foglalták el. Még nyüzsgöttek a környéken a Kuomintang-csapatok. Szorult helyzetbe kerültek, mikor Csang Kaj-sek felhagyott az ellenállással a kínai szárazföldön, és Tajvanra menekült. A legrosszabb pillanat akkor következett, amikor a visszamaradt Kuomintang-katonák egy bandája ágyúzta az első hajót, mely löszereket szállított. Az egyik lövedék telibe talált. Anyám a fedélzeten állt, amikor a lövedék fölrobbant, nem egészen száz méterre előttük. Mintha lángra gyúlt volna a folyó. Égő fahasábok repültek anyám hajója felé, és úgy tűnt, semmiképp sem kerülhetik ki az égő hajóroncsot. De amikor már elkerülhetetlennek látszott az összeütközés, a roncs elúszott mellettük néhány centiméternyire. Senkin sem mutatkozott sem félelemnek, sem megkönnyebbülésnek semmi jele. Úgy tűnt, mindenki megnémult. Az első hajón utazó katonák jórészt elpusztultak.

Anyám az idő és a természet új világába lépett. A meredek sziklafalakat a szorosok mentén roppant rothadó liánok fonták be, s ettől az amúgy is különös atmoszféra még különösebbé változott. Majmok ugráltak ágról ágra a buja növényzetben. A lenyűgözően meredező végtelen hegyek meglepő újdonságként hatottak a Jinzhout övező lapos síkság után.

A hajó néha kikötött egy-egy keskeny fekete kő lépcsősor lábánál, amely a felhőbe burkolózó hegycsúcsok végtelenjébe fölfelé futni látszott. Sok apró városka bújt meg a hegyek lábánál. Mivel állandóan sűrű pára borította a vidéket, a városok lakói folyton repceolajmécsest égettek napközben is. Hideg volt, metsző szél fújt a hegyekből és a folyóról. A helybéli parasztok, anyámnak úgy tűnt, szörnyen sötét képűek, csontosak, apró termetűek, alakjuk szikárabb, szemük pedig sokkal nagyobb és kerekesebb, mint azoké az embereké, akiket ő látott eddig maga körül. Hosszú fehér vászonból valami turbánfélét csavartak a homlokuk köré. Mivel a fehér Kínában a gyász színe, anyám elébb azt hitte, gyászolnak. Január közepére elérték Chongqinget, a várost, mely a Kuomintang fővárosa volt a Japán elleni háború idején. Itt anyámnak át kellett szállnia egy kisebb hajóra az út következő, Luzhouig vezető szakaszára, amely város mintegy száz mérföldnyire volt fölfelé a folyón. Ott üzenetet kapott apámtól, hogy sampant küldtek érte, mehet tovább egyenest Yibinbe. Ez volt az első hír, mely tudtul adta, hogy a férje élve megérkezett. Addigra anyám haragja elpárolgott. Már négy hónapja nem látta apámat, hiányzott neki. Elképzelte apám lelkesedését az úton a régi költők verseiben megörökített tájak láttán, és

szívét melengette a biztos tudat, hogy apám útközben verseket írt hozzá.

Még aznap este továbbutazott. Másnap reggel, ahogy fölébredt, a sűrű párán át megérezte a nap melegét. A folyó mentén a hegyek zöldek voltak és szelídek, hanyatt feketett tehát, elengedhette magát, hogy hallgassa, miként csapkodja a víz a hajó orrát. Aznap délután megérkezett Yibinbe, éppen a kínai újév előestéjén. Első pillantásra a város olyan volt, mint valami jelenés: kecsesen úszott a felhőkben. Amint a hajó a kikötőhöz közeledett, anyám apámat kereste. Egyszer csak megpillantotta elmosódó alakját a párafüggönyön át: kigombolt katonai zubbonyban volt, mögötte a testőre. A folyópart széles volt, homok és kavics borította. Láthatta a várost is, fön a hegyoldalban. A házak egy része hosszú, vékony falábakra épült, inogtak a szélben, mintha épp összeomlani készülnének. A hegyfokra épült kikötőnél, a város végén állt meg a hajó. Az egyik hajós pallót rakott le, apám és testőre átmehettek rajta, hogy felnyalábolják anyám hálóholmiját. Ő végigszökellt a pallón, apám kinyújtotta a karját érte, hogy lesegítse. Nyilvánosan nem illett összeölelkezniük, de anyám a megmondhatója, hogy apám ugyanolyan felindult volt, mint ő maga, márpedig anyám nagyon boldognak érezte magát.

8. „HÍMES SELYEMBEN TÉRJ HAZA” - A CSALÁDHOZ ÉS A BANDITÁK KÖZÉ (1949-1951)

Anyám egész úton azon tűnődött, hogy vajon Yibin miféle hely. Van-e villany? Olyan magasak-e ott is a hegyek, mint a Jangce mentén? Vannak-e színházak? Apámmal együtt mászott fel a hegyre, mámorosan tapasztalta, hogy gyönyörű helyre érkezett. Yibin hegyoldalra épült két folyó, egy tiszta és egy zavaros vizű találkozásánál, a hegyfokkal szemben. Ragyogó villanyfényeket látott az apró házak sorai közt. Falaikat bambuszból és agyagból emelték, kecsesnek találta a keskeny, felkunkorodó cseréptetőket, szinte csipkeszerűen könnyednek a széllel és hóval dacoló, nehézkes mandzsúriai teto"khöz képest. A távolban, a párafüggönyön át kicsiny bambusz- és földkunyhókat látott a kámfor- és mamutfenyőfákkal, teacserjékkel borított sötétzöld hegy ölén. Végre könnyűnek érezte magát, nem utolsósorban azért, mert apám testőrére bízta a hálóholmiját. Háború sebezte falvak és városok során keresztül vezetett az útja, most jókedvre derítette, hogy itt egyáltalán nem látszottak ostromnyomok. A hétezer fős Kuomintang-egység egyetlen puska lövés nélkül adta meg magát. Apám elegáns villában lakott, melyet az új kormányzat hivatalok és szállás céljára lefoglalt, és anyám is odaköltözött. Kertje is volt, tele olyan növényekkel, melyeket még sosem látott: föníciai cédrus, papaja- és banánfák, a föld pedig csupa zöld moha. Aranyhalak úsztak a medencében, még teknősbéka is akadt. Apám hálószobájában kettős fotelágy, soha még ilyen puha fekvőhelye nem volt, hiszen azelőtt mindig téglából épült kemenceágyon aludt. Yibinben még télen sem volt szükség egy takarónál többre. Itt nem fúj soha a mindenhová behatoló szél, mint Mandzsúriában, nem kell kendőt borítani az arcod elé, hogy lélegezni tudj. A kutakat nem fedik be, bambuszrúd kandikál ki belőlük, a másik végén dézsa, azzal merítik a vizet. A ruháját az itteni nép az egyik csúcsánál egy picit föltámasztott, sima, fényes kőtáblán mossa, pálmáros kefével. Mandzsúriában mindez lehetetlen volna, hiszen vagy por lepné be nyomban a ruhákat, vagy csonttá fagynának. Rizst és zöldséget is most evett anyám életében először - naponta.

A következő hetek voltak szüleim igazi mézeshetei. Most élhetett anyám nyugodtan egy fedél alatt apámmal úgy, hogy nem bírálták, amiért „a szerelem a legfontosabb számára”. Mindenütt engedékeny léghő uralkodott: a kommunisták, apám kollégái elsőprő győzelmüktől mámorosan nem erőltették, hogy a házaspárok csak szombat éjszaka alhassanak együtt.

Yibint alig két hónapja foglalták el, 1949. december 11-én. Apám hat nappal később érkezett meg, és nyomban kinevezték a több mint egymillió lakosú yibini járás vezetőjének; Yibin városában mintegy százezer ember élt. Hajón érkezett, több mint száz diákkal együtt, akik Nankingban „csatlakoztak a forradalomhoz”. Ahogy a hajó felúszott a Jangcén, előbb a yibini erőműnél kötött ki, a várossal szemben, a folyó túlsó partján, ott volt a földalatti mozgalom egyik fészke. Több száz munkás sereglett a partra apám csapatának fogadására, ötszáz, vörös papírzászlócskákat lobogtatva - a kommunista Kína új zászlója volt ez -, s üdvözlésül jelszavakat kiabáltak. Rossz helyre festették a zászlókra a csillagokat, a helybéli kommunisták nem tudták, hol a csillagok helye. Apám egy másik tiszt kíséretében a partra lépett, hogy üdvözlje a munkásokat, azok pedig felderültek, hallván, hogy yibini tájszólásban beszél. Nem olyan katonasapka volt rajta, mint amit mások viseltek, hanem régi, nyolcszögletű, amit a kommunista hadsereg katonái a húszas-harmincas években hordtak, a helybeliek számára szokatlan volt, az alkalomhoz illő.

A hajó azután átvitte őket a túlpartra, a városba. Apám tíz évig volt távol. A családját nagyon

szerette, különösen a húgát, akinek lelkes levelekben számolt be a yan'anbeli új életről és arról a vágyáról, hogy majd leánytestvére is csatlakozik hozzájuk egy napon. De a levelek nem érkeztek meg, mivel a Kuomintang szorosabbra fonta a gyűrűt, ezért sok év óta a család akkor hallott először apámról, amikor megkapták anyámmal közös fényképüket Nankingból. Azt sem tudták a megelőző két évben, hogy él-e. Hiányzott a családnak, sírtak, ha eszükbe jutott, és Buddhához imádkoztak, hogy térjen vissza épségben. A fényképpel együtt röviden jelezte, hogy hamarosan visszatér Yibinbe, s hogy a nevét megváltoztatta. Yan'anban, mint sokan mások, ő is *nom de guerre*-t vett föl: Wang Yunek nevezte magát. A Yu annyit tesz: „balgamód önzetlen”. Mikor hazaért, visszavette eredeti családnevét, a Changot, de fölvette a *nom de guerre*-t, is és azontúl Chang Shouyunek nevezte magát, jelentése szerint: „Megtartja balgamód önzetlenségét.”

Tíz évvel korábban apám szegény, éhező, elnyomott tanoncként távozott otthonról, most pedig a hatalom birtokosaként tért meg alig harmincévesen. Ez volt a hagyományos kínai álom, még képes kifejezés is őrzi kínaiul: *yi jin-huan-xiang* - „Hímes selyemben térj haza.” Családja rettentő büszke volt rá, kíváncsian várták, milyen most, tíz év múltán, mivelhogy a kommunistákról igen furcsa dolgokat hallottak. Az édesanyja pedig különösen kíváncsi volt a fia ifjú feleségére.

Apám hangosan beszélt és szívből nevetett. Fesztelen, szinte kisfiús lelkesedéssel. „Csöppet sem változott” - sóhajtott fel az anyja megkönnyebbülten, boldogan. A mélyen gyökerező, hagyományos tartózkodás miatt csak sóvár, könnyes szemükben tükröződött örömük. Egyedül apám húga volt elevenebb. Hosszú hajfonataival játszva élénken csevegett: előre-hátra dobálta copfjait a vállán, a fejét ingatta szavainak hangulatát követve. Apám mosolygott, hogy észrevette a női játékosság e hagyományosan szecsuan kifejeződését. Szinte már meg is feledkezett róla tízévnyi északi puritán élet után.

Volt hol felvenniük a beszéd fonalát. Apám anyja már jól belemerült annak elbeszélésébe, hogy mi is történt a családdal, mióta ő elment, amikor egyszer csak rátért valamire, ami igen aggasztotta: mi lesz majd idősebb leányával, aki Chongqingban őt gondozta. Ennek a lányának meghalt a férje, némi földet hagyott rá, leánya pedig béreseknek adta ki művelésre. Sokféle szóbeszéd kering a kommunista földreformról, és a család aggódik, hogy az özvegy földesúri besorolást kaphat, és elveszik a földjét. Az asszonyok egyre izgatottabban beszéltek, aggodalmuk vádaskodásba csapott át: „Mi lesz vele? Hogyan él meg? Hogyan tehetnek a kommunisták ilyet?”

Apám megsértődött és bosszús lett. Egyszer csak kitört belőle:

- Hogy vártam ezt a napot, hogy a győzelem örömét megoszom veletek! Minden igazságtalanság a múlté lesz. Itt az ideje az igenlésnek, a közös öröme. Ti pedig hálátlanok vagytok, csak panaszkodtok. Mást se tesztek, csak hibát kerestek. - Könnyekben tört ki, mint valami kisgyerek. Az asszonyok vele sírtak. Ő csalódottságában és keserűségében sírt, az asszonyokat pedig sokkal összetettebb érzés: kétség és bizonytalanság kerítette hatalmába. Apám édesanyja a város mellett lakott, a régi családi házban, melyet elhunyt férje hagyott rá. Meglehetősen fényűző falusi ház volt: mely alacsony fekvésű, fából és téglából épült, az úttól téglakerítés választotta el. A homlokzata nagy kertre nyílt, hátul pedig illatozó téliszilva-ágyások és sűrű bambuszliget tette szinte varázslatossá a kertet. Az egész ház makulátlanul tiszta volt. Ragyogott minden ablak, egyetlen porszem sem látszott sehol. A bútorzat gyönyörű, fénylő vörösfából készült, sötétvörös, olykor feketébe játszó faanyagból. Anyám nyomban beleszeretett a házba, mikor először járt ott Yibinbe érkezésének napján.

Jeles esemény volt ez. A kínai hagyomány szerint a férjes asszony életén legnagyobb hatalma az anyósának van, engedelmeskednie kell neki, ő pedig zsarnokoskodik felette. Amikor majd a meny maga lesz anyóssá, hasonlóképpen bánik a saját menyével. A menyecskék felszabadítása fontos pontja volt a kommunisták programjának, ezért elterjedt a pletyka, hogy a kommunista meny valóságos sárkány, erőszakosan fölébe akar kerekedni az anyósának. Mindenki felcsigázott kíváncsisággal várta tehát, hogyan viselkedik majd anyám.

Apámnak igen kiterjedt családja volt, és azon a napon mindannyian egybegyűltek a házban. Mikor anyám a kapuhoz közeledett, meghallotta, amint odabent suttogják:

- Jön, jön.

A felnőttek lepisszegték a gyermekeiket, akik körben ugráltak, hogy a távoli Északról érkezett, furcsa kommunista menyre egy pillantást vethessenek.

Amikor anyám apámmal együtt belépett a tiszta szobába, az anyósa a szoba másik végében ült egy merev, faragott, négyszögletes vörösfarosszékben. A szoba mindkét oldalán két szimmetrikus sorban szintén merev, dús faragású vörösfarosszékek álltak, hogy a szertartásosságot

fokozzák. Két-két szék között mindenütt kicsiny asztal vázával vagy más dísszel. Anyám a szoba közepéig lépett, látta, hogy anyósának igen nyugodt az arca. Kiugró az arccsontja, amit apám is örökölt, szeme kicsi, hegyes az álla és keskeny az ajka, szája szögletében apró gödrök. Pici termetű volt, úgy látszott, a szeme félig csukva, mintha medítalna. Anyám apámmal együtt odament hozzá, megállt a széke előtt, azután letérdelt, és háromszor a földhöz érintve a fejét, meghajolt. Ezt kellett tennie a hagyományos szertartásrend szerint, de mindenki aggódott, vajon a kommunista fiatalasszony hajlandó-e megtenni. Az egész szoba megkönnyebbülten felsóhajtott. Apám unokahúgai és nővérei a láthatóan örvendező anyjuknak mind ezt suttozták:

- Milyen kedves a menyé! Milyen szelíd, milyen szép és milyen tisztelettudó!

Anyánk valóban nagyon szerencsés asszony! Anyám büszke volt erre a kicsiny győzelemre. Előzőleg némi időt szántak rá, hogy apámmal megbeszéljék, mit tegyen. A kommunistáknak az volt a véleményük, hogy a földre borulás szokását meg kell szüntetni, mert az emberi méltóságot sérti, de anyám ez egyetlen alkalommal kivételt akart tenni. Apám egyetértett vele. Nem akarta sem az anyját megsérteni, sem a feleségét megbántani - különösen nem azóta, hogy elvetélt; különben is ez másfajta földre borulás volt: a kommunisták javára szólt ezúttal. Ő maga azonban nem borult le, pedig tőle is elvárták.

Apám családjában minden nő buddhista volt, egyik húga, Junying pedig, aki még nem ment férjhez, különösen odaadó hívő. Elvitte anyámat, hogy boruljon le Buddha szobra előtt, a családi ősök szentélyében, amit a kínai újév alkalmából állítottak fel, sőt még a téliszilva- és bambuszok előtt is leborultak a hátsó kertben. Jun-ying nagynéném úgy hitte, hogy minden virágnak és minden fának van szelleme. Arra kérte anyámat, hogy vagy egy tucatszor boruljon le a bambuszok előtt, könyörögje ki, hogy ne virágozzanak, mert az a kínaiak hiedelme szerint szerencsétlenséget hoz. Anyám kedvét lelte a dologban. Gyermekkorára emlékeztette, alkalmat adott játékos hajlamainak kiélésére. Apám nem helyeselte, de anyám szavára megengyhült, hiszen mindez csak színjáték, mondta neki, nekünk segít, hogy jobb képet alkossanak a kommunistákról az emberek maguknak. A Kuomintang azt állította, hogy a kommunisták minden hagyományos szokást kiirtanak, ezért, mondta anyám, nagyon fontos, hogy az emberek lássák: nem ez történik.

Apám családja nagyon kedves volt anyámhoz. A kezdeti szertartásosság ellenére nagyanyám valójában igen közvetlen asszony volt. Igen ritkán nyilvánított véleményt valamiről, s akkor sem rosszállót. Jun-ying nagynéném kerek arcán himlőhelyek éktelenkedtek, de szeme oly szelíd volt, hogy mindenki láthatta: kedves nőszemély, biztonságban van az ember mellette, elengedheti magát. Anyám önkéntelenül is összehasonlította új rokonait a saját anyjával. Nem voltak olyan energikusak és fürgék, de közvetlenségük és komolyságuk okán anyám nagyon is otthonosan érezte magát közöttük. Jun-ying néni finom, csípős szecsuanai ételeket főzött, meglehetősen különbözött az enyhén fűszerezett északi konyhától. Az ételeknek különleges nevük volt, anyám nagyon élvezte: „tigris-sárkány harapó”, „dús-elomló tyúk”, „pimasz-erős kacsa”, „gyöngye aranykakas kukorékol hajnalban”. Anyám gyakran látogatott el a házba, együtt étkezett a családdal, kinézett a szilva-, mandula- és őszibarackfákkal teli kertbe, melyet minden tavasszal fehér és rózsaszín virágtenger borított. Meleg, vendégszerető légkört talált a Chang család asszonyai közt, s úgy érezte, ők is nagyon megszerették.

Anyám hamarosan állást kapott a yibini kormányzat Közjóléti Hivatalában. Nagyon kevés időt töltött a hivatalban. Mindenekelőtt élelemmel kellett ellátni az embereket, és ez kezdetben elég nehéz feladatnak bizonyult.

A Kuomintang-vezetés Délnyugat-Kínában tartotta magát legtovább: negyedmillió katona szorult ott, amikor Csang Kaj-sek 1949 decemberében Tajvan szigetére menekült. Szecsuan azon ritka területek közé tartozott, ahol a kommunisták nem szállták meg a vidéket, mielőtt bevették volna a városokat. Szervezetlen, de rendszerint jól felfegyverzett Kuomintang-egységek még mindig hatalmukban tartották Szecsuan déli részét, az élelmiszerkészletek nagyobbik fele pedig a Kuomintanghoz húzó földesurak kezén volt. A kommunista kormánynak sürgősen biztosítania kellett az élelmezést a városok, továbbá saját csapataik és a legyőzött Kuomintang-egységek számára.

Előbb kiküldték az embereiket, hogy próbálják meg fölvásárolni az ételmezt. A gazdag földesuraknak hagyományosan saját fegyveres csapatuk volt, ezek most egyesültek a Kuomintang katonai csoportokkal. Alig néhány nappal azután, hogy anyám Yibinbe érkezett, ezek az erők felkelést szerveztek egész Dél-Szecsuanban. Yibin az éhezés szélén állott.

A kommunista kormányzat tisztviselőkből és katonai őrségből álló fegyveres csoportokat indított élelmiszerszerzés céljából. Szinte mindenkit mozgósítottak. A kormányhivatalok üresen tátongtak. Az egész yibini járásban csak két asszonyt hagytak hátra: egyik a portás volt, a másik éppen azelőtt született. Anyám számtalan ilyen, olykor több napig tartó expedícióban vett részt. Tizenhárman voltak egy csapatban, hét civil és hat katona. A felszerelése a hálóholmijából, fehérneműjéből, egy zsák rizsből állt, és egy tungolajjal átitatott nehéz vászonesternyőből - ezeket vitte a hátán. A csapatnak napokon át kellett gyalogolnia a vad vidéki tájon, kínaiul „juhbélošvények”-nek nevezett csalóka, keskeny hegyi utakon, szakadékok és vízmosságok körül. Amikor megérkeztek egy faluba, megkeresték a legnyomorúságosabb kalyibát, megpróbálták összefogni a legszegényebb paraszttal: a kommunisták a hozzájuk hasonló szegényeknek földet juttatnak - mondták -, boldog életük lesz ezentúl. Azután kikérdezték őket, melyik földesúr halmozott fel rizskészleteket. A parasztok jórészt ösztönösen bizalmatlanok voltak mindenféle tisztviselő iránt, félték tőlük. Sokan hallottak ugyan ködös híreszteléseket a kommunistákról, de mindig csak rosszat; anyám azonban hamar átváltott az északi dialektusról a helyi nyelv hangsúlyaira, világosan és meggyőzően beszélt. Kiderült, hogy kiválóan el tudja magyarázni az új politika lényegét. Ha a csoportnak sikerült információt szereznie a földesúrról, elmentek hozzá, és megpróbálták elérni, hogy adja el az élelmet a meghatározott begyűjtőhelyen, ahol átvételkor megkapja az árát. Volt, aki megrémült, és akadékoskodás nélkül átadta a készleteket. Mások valamelyik fegyveres bandát értesítették, hogy hol a csoport. Anyámra és társaira gyakran tüzet nyitottak, riadalomban telt el minden éjszakájuk, olykor egyik helyről a másikra vonultak, hogy elkerüljék a támadás

Eleinte a szegényparasztnak házában szálltak meg, de ha a banditák megtudták valakiről, hogy segítségükre volt, kiirtották az egész családot. Több ilyen gyilkosság után a csapat úgy döntött, hogy nem veszélyeztethetik ártatlan emberek életét. Ezért attól fogva a szabad ég alatt aludtak, vagy elhagyott templomokban.

A harmadik kiszálláson anyámat hányási rohamok és szédülés környékezték. Terhes volt újra. Kimerülve ért vissza Yibinbe, pihenés után sóvárgott, de a csapatnak nyomban újra útra kellett kelnie. Nem határozták meg pontosan, hogy a terhes asszonynak mit kell tennie, ezért vívódott, hogy vajon elmenjen-e. El akart menni, és a kor szelleme is nagyrészt az önfeláldozás irányába billentette a mérleget; szégyennek számított, ha valaki panaszkodott. De rettegve emlékezett az alig öt hónappal azelőtti vetélésre, és még a gondolata is rémes volt annak, hogy ez megismétlődik valahol, elvadult tájékon, ahol se orvos, se szállítóeszköz nincsen. Ráadásul az expedíciók szinte naponta fegyveres harcba keveredtek a banditákkal, igen fontos volt, hogy tud-e futni az ember - mégpedig gyorsan. De anyám még séta közben is szédült.

Mégis úgy döntött, hogy elmegy. Egy másik terhes asszony is akadt, aki szintén menni készült. Egyik délután a csapat letelepedett ebédelni egy elhagyott udvarban. Ugy vélték, a tulajdonos elmenekült, éppen őelőlk. A vállmagasságig érő agyagfal a gazfelverte udvar körül több helyen beomlott. A fakapu nyitva volt, nyikorgott a tavaszi szélben. A szakács éppen a csapat rizsét főzte az elhagyott konyhában, mikor megjelent egy középkorú férfi. Parasztnak látszott: sarut viselt, bő nadrágot, amelyre köténszerű vászondarabot kötött egyik oldalon övvé hajtogatva, fején pedig piszkosfehér turbán. Figyelmeztette őket, hogy a Szélespengéjű Dandár néven ismert hírhedt banditák egy csapata útban van errefelé, és különösen fenik a fogukat anyámra és a másik terhes asszonyra, mert tudják, hogy mindkettő magas rangú kommunista tisztségviselő felesége.

Ez az ember nem közönséges paraszt volt. A Kuomintang uralma idején ő volt a helyi vidéki közigazgatás feje, több falu is hozzá tartozott, többek között az is, amelyben a csapat éppen tartózkodott. A Szélespengéjű Dandár megpróbálta megnyerni magának, akárcsak a többi, a Kuomintang-kormányzathoz hű embert és földbirtokost. Ő tehát a dandár tagja lett, de szerette volna nyitva hagyni, hogy melyik oldalra áll, ezért olykor tájékoztatta a kommunistákat, hogy biztosítsa magát. Megmondta, melyik úton szökhetnek a legkönnyebben.

A csoport tagjai pillanatok alatt felugráltak és elfutottak. De anyám és a másik terhes asszony nem tudott gyorsan szaladni, ezért a volt főnök kivezette őket a fal egy részén keresztül, hogy elrejtőzhessenek egy közeli szénaboglyában. A szakács lemaradt a konyhában, hogy felnyalábolhassa a főtt rizst, hideg vizet öntött a vasserpenyőbe, hogy lehűljön: magával akarta vinni. A rizs és az edény egyaránt túl nagy kincsnek számított, semhogy ott hagyja; vasserpenyőt igencsak nehéz volt szerezni, különösen háborús időkben.

A katonák közül ketten ott maradtak a konyhában, hogy segítsenek neki, és sürgették. Végül a szakács megragadta a rizst és a serpenyőt, és a három ember a hátsó ajtóhoz rohant. A banditák

azonban már befelé nyomultak az első ajtón, s néhány méter után utolérték őket. Rájuk vetették magukat, és halálra késelték mindannyiukat. A csapatnak kevés puskája volt, muníció sem volt elég, hogy a csoport többi tagjára lőjenek, nem túl messze még látták őket. De anyámat és a másik asszonyt nem találták meg a szénaboglyában.

Nem sokkal később a bandát elfogták a falufőnökkel egyetemben. Egyfelől bandavezér volt, másfelől „régfi fészében tanyázó kígyó”, méltó tehát a kivégzésre. De figyelmeztette a csoportot, és megmentette a két nő életét. Abban az időben halálos ítéleteket három emberből álló törvényszék hozott. Úgy esett, hogy a törvényszék feje apám volt. A második tag a másik terhes asszony férje, a harmadik pedig a helybéli rendőrfőnök.

A törvényszék kettő-egy arányban megszavazott. A másik asszony férje úgy szavazott, hogy ne öltsék ki a falufőnök életét. Apám és a rendőrfőnök a halálos ítélet végrehajtása mellett volt. Anyám könyörgött a törvényszéknek: hagyják meg a férfi életét, de apám hajthatatlan volt. Éppen erre számított az az ember, mondta anyámnak: azért figyelmeztette épp ezt a csapatot, mert tudta, komoly tisztséget viselőik feleségei is velük vannak.

- Sok vér tapad a kezéhez - tette hozzá apám.

A másik asszony férje szenvedélyesen vitatkozott vele.

- Nem! - csapott az asztalra apám. - Épp azért nem lehetünk engedékenyek, mert a saját feleségünkről van szó. Ha személyes érzelmeinktől hagyjuk befolyásolni a döntéseinket, mi különbség van akkor az új Kína meg a régi között?

A vezért kivégezték.

Anyám ezt sohasem bocsátotta meg az apámnak. Úgy érezte, hogy annak a férfinak azért kellett volna életben maradnia, mert életet mentett meg. Apám pedig maga is „kapott” tőle egy életet. Úgy látta az esetet - a kínaiak többsége hasonlóképp ítélte volna meg -, hogy apám viselkedéséből kiderül: nem becsüli eléggé a feleségét, nem úgy, mint a másik asszonynak a férje.

Alig jutottak túl a törvényszéki döntésen, anyám csapatát ismét vidékre küldték. Még mindig igen gyöngén érezte magát a terhesség miatt, sokat hányt és folyton kimerült volt. Alhasi fájdalmak gyötörték minduntalan, azóta, hogy futva menekült a szénaboglyába. A másik terhes asszony férje úgy határozott, hogy nem engedi el a feleségét újra.

- Megvédelmezem terhes feleségemet - jelentette ki. - És megvédek minden terhes asszonyt.

Nem szabad megengedni, hogy állapotos asszonyok ilyen veszedelemben kerüljenek.

De anyám főnöke részéről a férfi heves ellenzőre talált: Míne parasztasszony volt és partizán. Egy parasztasszony pedig elképzelhetetlennek tartotta, hogy pihenőt tartson, ha terhes. Dolgozott, amíg csak meg nem indult a szülés; számtalan történet keringett, melyek szerint az asszonyok sarlóval elvágták a köldökzsinórt, aztán tovább dolgoztak. Míne asszony maga is a csatatéren szülte meg a gyermekét, és ott kellett hagynia, mivel a csecsemő sírása veszélybe sodorhatta volna az egész egységet. Mivel a saját gyermekét elveszítette, úgy látszik, azt kívánta, hogy mások is szenvedjenek hasonlóképpen. Kitartott amellett, hogy anyámat mindenképp elküldi, mégpedig igen hatásos érveléssel. Abban az időben a párttagok számára nem engedélyezték a házasságot, kivéve a meglehetősen magas rangú parancsnokokat (akiket a 28-7-ezred-1 elv szerint soroltak be). Minden terhes nőnek tehát tulajdonképpen eleve az elithez kellett tartoznia. Ha pedig ők nem mennek el, hogyan is várhatná el a párt másoktól, hogy azok menjenek. Apám egyetértett Mínevel, és megmondta anyámnak, hogy el kell mennie.

Anyám elfogadta a döntést, bár nagyon félt az újabb vetéléstől. Kész volt meghalni is, de remélte, hogy apám nem akarja majd, hogy menjen, és ezt meg is mondja; akkor úgy érezte volna, hogy az ő biztonsága fontosabb a férjének. De látnia kellett, hogy apám lelkében a forradalomhoz való hűség az első. Keserű kiábrándulás volt ez neki. Eltöltött néhány fájdalmas és kimerítő hetet hegyen-völgyön vándorolva. A fegyveres összecsapások szaporodtak. Szinte mindennap hírül adták, hogy valamelyik másik csapat tagját megkínózták vagy megölték a banditák. Különösen kegyetlenül bántak a nőkkel. Egyik nap apám egyik unokahúgát találták meg odavetve a városkapun túl. Megerőszakolták, megkéselték, vaginája csupa vér volt. Egy másik fiatal nőt a Szélespengéjű Dandár fogott el az egyik lövöldözés alatt. Fegyveres kommunista erők bekerítették őket, erre kikötötték a nőt, és mondták, kiabáljon az elvtársainak, hogy engedjék elvonulni őket.

- Nyomuljatok előre, ne törődjetek velem! - ordította a nő helyette.

Ahányszor csak megszólalt, a banditák közül valaki belevágott a húsába. Szörnyen megcsonkítva halt meg. Néhány ilyen incidens után végül eldöntötték; hogy nőket nem szabad többé élelmiszergyűjtő expedícióra küldeni.

Időközben Jinzhouban nagyanyám folyton aggódott a lányáért. Ahogy megkapta a levelet, amelyben anyám tudatta, hogy megérkezett Yibinbe, elhatározta, hogy maga is útra kel, hogy biztos lehessen benne: jól van-e a lánya. 1950 márciusában elindult a maga Hosszú Menetelésére egész Kínán keresztül - egyedül.

Semmit sem tudott az óriási ország többi részéről, és úgy képzelte, hogy Szecsuanban, a világtól elzárt hegyes vidék lévén, hiány van napi közszükségleti cikkekben. Első dolga volt, hogy nagy csomagot készített össze alapvető élelmiszerekből. De még az egész országban felfordulás volt, leendő útja mentén harcok folytak; felfogta, hogy saját csomagját is vinnie kell, mégpedig alighanem gyalog kell megtennie az út jó részét, a gyaloglás pedig elkötözött lábbal igen nehézkes. Így végül csak egy kis csomaggal indult el, amivel egymaga is boldogul.

Mióta férjhez ment Xia doktorhoz, nagyobbra nőtt a lába. A mandzsuk a hagyomány szerint nem kötözték el a lábukat, ezért nagyanyám is levette a pólyát, lába pedig nőtt még valamicskét. Ez a folyamat majdnem olyan fájdalmat okozott, mint az elkötözés maga. A törött csontok természetesen nem forrtak össze, ezért a láb nem nyerte vissza eredeti alakját, hanem torz maradt és kicsi. Nagyanyám azt szerette volna, ha a lába normálisnak látszik, ezért rendszerint vattával tömte ki a cipőjét.

Mielőtt elindult, Lin Xiao-xia, vagyis az a férfi, aki elvitte őt szüleim esküvőjére, hivatalos iratban igazolta, hogy nagyanyám egy forradalmár anyja; ha ezt az iratot felmutatja, mondta, a párt-szervezetek az egész úton biztosítanak neki élelmet, szállást és pénzt. Majdnem ugyanazon az úton utazott, mint a szüleim, egy szakaszon vonattal, néhol teherautón, és ha más szállítóeszköz nem akadt - gyalog. Egy alkalommal nyitott platón utazott kommunista családok asszonyaival és gyermekeivel. A teherautó megállt, hogy a gyermekek pisilhessenek. Abban a pillanatban golyók repültek a plató oldaldeszkájába. Nagyanyám hátul lekuporodott, a golyók néhány ujjnyira a feje fölött süvítettek. A kísérők géppuskából viszonzták a tüzet, és elnémították a támadókat, kiderült róluk, hogy bujkáló Kuomintang-katonák. Nagyanyám sértetlenül vészelt át a kalandot, de néhány gyerek és kísérő meghalt.

Amikor kétharmad úton elérkezett Wuhanba, Közép-Kína nagyvárosába, megmondták neki, hogy a bandák miatt a következő útszakasz - a hajóút fölfelé a Jangcén - veszélyes. Egy hónapig kellett várakoznia, mire a harcok elcsendesedtek, de a hajóját még így is megtámadták néhányszor a partról. Meglehetősen ódon bárkán utaztak, amelynek csak nyitott, lapos fedélzete volt, ezért a katonai kísérők úgy százhusz centi magas homokzsák falat emeltek mindkét oldalon, lőrésekkel. Olyan volt, mint valami úszó erőd. Ahányszor csak lőttek rá, a kapitány teljes gőzzel előre-t vezényelt, így próbálta maga mögött hagyni a rájuk tüzelőket, közben pedig az őrség a homokzsákok között nyíló lőréseken át hátrafelé tüzelt. Nagyanyám az alsó fedélzeten várta ki a lövöldözés végét.

Yichangban kisebb hajóra szállt, azzal haladt át a Jangceszorosokon, és májusra Yibin alá ért pálmaágakkal fedett hajóján, mely nyugodtan úszott a kristálytisza vízfodrok között, a narancs-ligetek illatát hozó szellőben.

A hajót tucatnyi evezős vitte felfelé a folyón. Evezés közben hagyományos szecsuan operáriákat énekeltek, és dalokat rögtönöztek a falvak nevére, amelyek mellett elhaladtak, énekeltek a hegyek és bambuszligetek szellemének legendáit, saját kedvükre is daloltak. Nagyanyám elcsodálkozott a frivol nótán, amit az egyik nőnek daloltak kacsingatás közepette. A kifejezések java részét ugyan nem értette, mivel szecsuani tájszólásban énekeltek, de mindenképp hatásosan borzolták az utasok nemi fantáziáját, mert azok hangosan röhögtek, elárulván, hogy egyszerre élvezik és zavarban is vannak. Nagyanyám hallotta már, hogy a szecsuaniak ugyanolyan csípős és ízes emberek, mint amilyenek az ételeik. Jókedvében volt. Nem tudott róla, hogy anyám többször is életveszélybe került, sem az elvetélt terhességről nem írt anyám neki.

Május közepén érkezett meg. Az utazás több mint két hónapig tartott. Anyám akkor betegnek és nyomorultnak érezte magát, s végtelenül boldog volt, hogy újra láthatja. Apám persze nem örült annyira. Yibinben lehetett először végre egyedül anyámmal szinte teljesen nyugodt körülmények között. Éppen hogy sikerült megszabadulnia anyósától, s lám, már megint ott van, pedig ő azt remélte, hogy ezer mérföld választja el őket. Jól tudta, hogy nem létezik szorosabb kapocs, mint az anya és lánya közötti.

Anyám is haragudott apámra. A bandák által előidézett, egyre fenyegetőbb veszélyhelyzet miatt a háborús időkhez hasonló életmódszabályokat újra bevezették. És mivel mind a ketten oly sokat voltak távol, apám ritkán töltötte anyámmal az éjszakát. Apám rengeteget időzött vidéken, a falusi

körzetek helyzetét ellenőrizte, meghallgatta a parasztok panaszait, mindenféle problémák megoldásával volt elfoglalva, többek között az élelmezés biztosításával. Még ha Yibinben volt is, késő éjszakáig az irodában dolgozott. Szüleim egyre ritkábban találkoztak, és újra eltávolodtak egymástól.

Nagyanyám megérkezése újra föltépte a régi sebeket. Ugyanabban az udvarban kapott szállást, ahol a szüleim is laktak. Akkoriban minden tisztviselőt központi ellátási rendszer - gong jizhi- útján javadalmaztak. Fizetés nem járt, de az állam biztosította a lakást, az élelmet, a ruházkodást, a közszükségleti cikkeket, és juttatott némi zsebpénzt, mint a hadseregnél. Mindenki menzán étkezett, ahol sovány és íztelen volt a koszt. Nem engedélyezték, hogy valaki otthon főzzön, még akkor sem, ha más forrásból pénzhez jutott.

Amikor nagyanyám megérkezett, sorban eladogatta ékszereit, hogy élelmet vásároljon a piacon; különös gondja volt rá, hogy anyám számára főzzön, mivel hagyományosan úgy tartották, hogy a terhes asszony számára létfontosságú a jó táplálkozás. De hamarosan sorjázta a panaszok Mínén keresztül, melyek szerint anyám „burzsoá” - mivel különleges bánásmódban részesül, és drága fűtőanyagot használ, amit- akár csak az élelmiszert-, faluról kellett összegyűjteni. Azért is kritizálták, hogy „el van kényeztetve”: anyjának jelenléte negatívan hat az átnevelésére. Apám önkritikát gyakorolt a pártszervezet előtt, és meghagyta nagyanyámnak, hogy ne főzzön többé otthon. Anyám haragudott, és a nagyanyám is.

- Nem tehetnéd meg, hogy most az egyszer kiállsz értem? - háborgott anyám keserűen. - A gyermek, akit a szívem alatt hordok, a tiéd is, nem csak az enyém. Gondoskodásra van szüksége!

Apám nyomban megenyhült egy kicsit: nagyanyám kétszer egy héten főzhet otthon, de többször nem.

- Még ezzel is megsértjük a szabályokat - tette hozzá.

Kiderült, hogy nagyanyám még egy sokkal fontosabb szabályt is megsértett. A tisztségviselőknek csak bizonyos rangon felül volt joguk a szüleikkel együtt lakni, és anyám nem volt jogosult rá. Mivel a tisztségviselők nem kaptak fizetést, az államra tartozott hozzátartozóikról gondoskodni, ezért azok számát alacsonyan akarták tartani. Bár apámnak elég magas rangja volt, saját édesanyjának támogatását továbbra is Jun-ying néniére bízta. Anyám szóvá tette, hogy az ő anyja nem jelent anyagi terhet az államnak, mivel van elég ékszere, hogy abból eltartsa magát, és Jun-ying néni meghívta, hogy lakjon nála. Míne erre azt mondta, hogy nagyanyámnak egyáltalán nem kell ott tartózkodnia. Apám egyetértett vele.

Anyám szenvedélyesen vitatkozott vele, de apám azt mondta, a szabály az szabály, és ő nem fog azért harcolni, hogy eltérjenek tőle. A régi Kínában az volt az egyik legnagyobb átok, hogy akinek hatalma volt, az a szabályok felett állt. A kommunista forradalom egyik fontos eleme pedig éppen az, hogy a tisztségviselőknek, mint akárki másnak, be kell tartaniuk a szabályokat. Anyám zokogott. Attól félt, hogy megint elvetél. Apám vajon nem tarthatná szem előtt az ő biztonságát, nem engedhetné meg, hogy az anyja legalább a szülésig ott maradjon? De apám továbbra is nemet mondott.

- A korrupció mindig ilyen aprósággal kezdődik, mint ez - mondta. - Az ilyesféle ügyek aláássák a forradalmunkat.

Anyám nem talált újabb érvet, amivel meggyőzhette volna. „Nincsenek is érzelmei - gondolta magában. - Nincs tekintettel az én érdekeimre. Nem is szeret.”

Nagyanyámnak el kellett utaznia, és anyám sohasem bocsátotta ezt meg az apámnak. Nagyanyám alig több mint egy hónapot lehetett a lányával, ezért két hónapot utazott, keresztül egész Kínán, élete kockáztatásával. Ő is félt, hogy anyám újra elvetél, és ráadásul nem bízott a yibini egészségügyiekben. Elutazása előtt fölkereste Jun-ying nénit, ünnepélyesen a földre borult előtte, és rábízta az anyámat. Nénikém is szomorú volt. Aggódott anyámért, szerette volna, ha nagyanyám ott van a szülésnél. Elment, és kérlelte a bátyját, de ő rendíthetetlen volt.

Nagyanyám nehéz szívvel, keserű könnyekkel a szemében anyám kíséretében leballagott a kikötőhöz, hogy kis hajóba szálljon, mely elviszi lefelé a Jangcén, a Mandzsúriába vezető bizonytalan utazása első lépéseként. Anyám ott állt a parton, s integetett, míg csak a hajócska el nem tűnt a távolban; nem tudta, vajon látja-e még valaha az anyját.

Mindez 1950 júliusában történt. Anyám egyéves tagjelöltsége a pártban a végéhez közeledett, és a pártsejtje igencsak vizsgálta. A pártsejt mindössze három tagból állt: anyám, apám testőre, anyám főnöke, Míne voltak a tagjai. Olyan kevés párttag akadt Yibinben, hogy ezt a három össze nem illő embert egy pártsejtbe osztották be. A másik kettő, mind a ketten párttagok már, azon

voltak, hogy elutasítsák anyám fölvetését, de nem mondtak egyenesen nemet. Csak vizsgálgatták, és arra kényszerítették, hogy folyton-folyvást önkritikát gyakoroljon.

Minden önkritikát újabb kritika követett. Anyám két elvtársa kitarzott a véleménye mellett: anyám „burzsoá” módra viselkedett. Felhánytorgatták neki, hogy nem akart részt venni az élelmiszer-gyűjtő expedícióban vidéken; mikor visszavágott, hogy a pártvonallal összhangban részt vett a kiküldetéseken, letorkolták:

- De nem akartál igazán elmenni!

Aztán megvádolták, hogy kivételesen táplálkozott, mi több, az anyja által otthon főzött ételeket ette, és jobban belebetegedett a terhességbe, mint terhes asszonymak illik. Míne még azért is megkritizálta, mert az anyja ruhát varrt a születendő gyermek számára.

- Ki hallott olyat, hogy egy baba új ruhát kapjon? - méltatlankodott. - Burzsoá pazarlás! Mért nem tudja ő, mint más asszony, régi ruhákba bugyolálni a csecsemőjét?

Az a tény, hogy anyám bánatosnak látszott, amiért az édesanyjának el kellett utaznia, nyilvánvaló bizonyítékul szolgált, hogy „a család az első a számára”, ez pedig komoly véteknek számított.

Az 1950-es emberemlékezet óta a legforróbb nyár volt, magas páratartalommal és negyvenfokos hőséggel. Anyám mindennap megmosakodott, és még ezért is támadták. A parasztok, különösen Északon, ahonnét Míne származott, igen ritkán mosakodtak, mert kevés volt a víz. A partizánok között pedig a nők és férfiak vetélkedtek, hogy kinek van több „forradalmi bogara” (tetve). A tisztaságot nem proletár vonásnak tartották. Amikor a fülledt nyár hűvös őszre váltott, apám testőre új váddal állt elő: „Anyám úgy viselkedik - mondta -, mint egy nagyságos asszony a Kuomintang-időkből”, mivel mosakodáshoz apám maradék meleg vizét használja. Akkoriban, mivel a tüzelő kevés volt, csak bizonyos rangon felül mosakodhattak a tisztségviselők meleg vízben. Apám beletartozott abba a csoportba, de anyám nem. Az apám családjabeli nők szigorúan meghagyták anyámnak, hogy ne nyúljon hideg vízbe, mikor már közel a szülés ideje. A testőr bírálatát követően apám nem engedte többé anyámnak, hogy az ő mosdóvizét használja. Anyám úgy érezte, mindjárt bömbölni kezd, hogy megint nem állt ki mellette, nem tiltakozott, hogy unos-untalan belenyúljanak élete legrejtettebb zugaiba is.

A párt mindenre kiterjedő betolakodása az emberek életébe az „eszmei átalakításnak” nevezett folyamat kulcsa volt. Mao nemcsak külső fegyelmet akart, hanem az emberek minden apró gondolatának alárendelését. „Eszmei vizsgálat” címén „a forradalom táborához tartozók”-nak minden héten gyűlést tartottak. Mindenkinek kritikával kellett illetnie saját helytelen eszméit, és el kellett viselnie mások bírálatát is. Ezekben a gyűléseken a hangadók a képmutató, kicsinyes emberek voltak, akik szabadon engedték irigységüket és kudarcos bosszúvágyukat; a parasztszármazásúak gyakran támadták a „burzsoá” környezetből származókat. Az egésznek az volt az alapeszméje, hogy az embereknek úgy kell átalakulniuk, hogy jobban hasonlítsanak a parasztokra, mivel a kommunista forradalom tulajdonképpen parasztforradalom volt. Az egész folyamat a művelt emberek büntudatára apellált: jobban éltek, mint a parasztok, és erre tapintott rá az önkritika.

A gyűlések a kommunista ellenőrzési rendszer fontos intézményei voltak. Nem hagytak szabad időt az embereknek, megszüntették a magánéletet. Az ott elburjánzó kicsinyességet úgy igazolták, hogy a magánélet részletei iránti kíváncsiszkodás a teljes lelki megtisztulás biztosítéka. Tulajdonképpen a kicsinyesség alapvonása volt egy olyan forradalomnak, amelyben az erőszakos beavatkozás és a tudatlanság dicséretes dolognak számított, az irigységet pedig bevonták az ellenőrzési rendszer elemei közé. Anyámat a pártsejt hétről hétre, hónapról hónapra csak vizsgálgatta, végtelen önkritikák előadására kényszerítette.

Kénytelen volt tudomásul venni ezt a gyötrelmes folyamatot. Aki a forradalomnak szentelte az életét, annak számára értelmetlenné vált minden, ha a párt kiközösítette. Olyan volt, mint a kiátkozás a katolikus ember számára. Különben ez volt a rendes procedúra. Apám is átment rajta, és elfogadta, mint „a forradalomhoz csatlakozás” részét. Tulajdonképpen számára is még mindig tartott ez a folyamat. A párt sosem titkolta, hogy mindez fájdalmas. Apám azt mondta anyámnak, hogy rendben is van, hogy gyötrődik.

Mindezek betetőzéseként anyám két elvtársa a párttagsága ellen szavazott. Anyám nagyon elkeseredett. Odaadó híve volt a forradalomnak, és nem tudta elfogadni a gondolatot, hogy a forradalom nem kér belőle; különösen kínzó élmény volt számára, hogy csupa kicsinyes és érdemtelen ok miatt nem léphet be, mégpedig két olyan ember véleménye alapján, akiknek a gondolkozása az ő véleménye szerint fényévnnyi távolságra van attól, amilyenek ő a párt

ideológiáját tekinti. Elmaradott emberek tartják távol egy haladó szervezettől, és úgy látszik, hogy a forradalom mégis őt hibáztatja. Tudata mélyén még egy sokkal gyakorlatiasabb érv is megbújt, amelyet még önmagának sem mert bevallani: létfontosságú volt, hogy bejusson a pártba, mert ha nem sikerül, megbélyegzik és kiközösítik.

Ilyenféle gondolatokat forgatott anyám a fejében, és úgy érezte, ellene van az egész világ. Kerülte az embereket, és amikor csak lehetett, egyedül maradt, magában sírdogált. Még ezt is titkolnia kellett, mert ha kitudódik, azt mondták volna rá, nem bízik eléggé a forradalomban. Úgy találta, nem hibáztathatja a pártot, mert a pártnak, úgy vélte, igaza van, így tehát apámat hibáztatta, egyrészt azért, mert teherbe ejtette, másrészt azért, mert nem állt mellé, mikor támadták és elutasították.

Sokszor ott bolyongott a kikötő közelében, a Jangce zavaros vizébe nézett, és azon gondolkodott, hogy öngyilkos lesz, hogy megbüntesse, közben elképzelte, micsoda büntudat tölti majd el a férjét, ha megtudja, hogy megölte magát.

Pártsejtjének ajánlását magasabb szinten is jóvá kellett hagyni, a felsőbb fórum pedig három nyíltesztű értelmiségiből állott. Úgy gondolták, hogy tisztességtelenül bántak az anyámmal, de a párt szabályzata megnehezítette, hogy visszautasítsák a pártsejt ajánlását. Ezért húzták az időt. Ez nem esett nehezükre, mert igen ritkán voltak mind a hárman egyszerre ugyanazon a helyen. Apámhoz és a többi tisztségviselőhöz hasonlóan folyton a vidéket járták élelmiszer után, folytonos harcban a banditákkal. Mivel Yibin szinte védhetetlen helyen feküdt, másfelől kétségbeesésükben, hogy a menekülés mindegyik útja - a Tajvanra és a Yunnanon át Indokínába és Burmába vezető - egyaránt bezárult, a hátramaradt Kuomintang-egységekből és földesúri fegyveresekből, valamint útonállókból verbuvált, meglehetősen nagy létszámú sereg megrohmozta a várost, és egy ideig úgy látszott, el is foglalja. Apám, amint meghallotta a támadás hírért, nyomban visszatért vidékről.

Közvetlenül a városfalon kívül már mezők terültek el, s a növényzet néhány méternyire a városkapukon belülre nyúlt. Álcául használva a növényeket, a támadók feljutottak a falra, és hatalmas faltörő kosokkal verték az északi kaput. Az előőr s a Szélespengéjű Dandár volt, mely főleg fegyvertelen parasztokból állt, akiket megittattak „szent vízzel”, ami által úgy hitték, nem fogja a golyó őket. A Kuomintang-katonák a parasztok nyomában haladtak. A kommunista csapat vezére előbb a Kuomintang-katonákra nyitott tüzet, úgy, hogy ne érje a parasztokat a golyó, így próbálta őket meghátrálásra kényszeríteni.

Anyám ugyan már hetedik hónapban volt, de egy másik nővel együtt élelmet és vizet hordott a védőknek a falra, a sebesülteket pedig hátrakísérték. Az iskolában szerzett tudásának köszönhetően elég ügyes volt az elsősegélynyújtásban. Bátor is volt. Körülbelül egy hét múlva a támadók feladták az ostromot, a kommunisták pedig ellentámadásba lendültek, gyakorlatilag felörlték a fegyveres ellenállást a környéken egyszer s mindenkorra.

Közvetlenül ezután elkezdődött a földreform Yibin körzetében. A kommunisták azon a nyáron elfogadtak egy agrárreformról szóló törvényt, melyet kulcsfontosságúnak tartottak Kína átalakítására irányuló programjuk szempontjából. Az alapelv: „vissza a földet jogos tulajdonosának”, vagyis hogy újra felosztják az összes művelhető földet, hasonlóképp az igavonó állatokat és az épületeket, s ily módon minden földműves többé-kevésbé egyenlő nagyságú földhöz jutott. A földesurak is megtarthatnak egy parcellát, pontosan annyit, mint mindenki más. Apám volt a program egyik végrehajtója. Anyámat előrehaladott terhessége miatt felmentették a falura utazás alól.

Yibin gazdag hely volt. A helybéli szólás szerint: itt ha a paraszt egy évet dolgozik, kettőig megél belőle. De a szakadatlan háborúskodás kimerítette a földeket; és még erre jöttek rá a súlyos adóterhek, melyeket a harcok és a nyolcéves Japán elleni háború miatt kellett fizetni.

A pusztítás egyre nagyobb méreteket öltött, mikor Csang Kajsek a háború idején Szecsuanba helyezte el a fővárosát: korrupt hivatalnokok és politikai kalandorok jelentek meg a tartományban. Az utolsó csapás az volt, amikor a Kuomintang utolsó mentsvárnak hagyta Szecsuant, és 1949-ben, a kommunisták érkezése előtt még extra adókat vetett ki. Mindez a földesurak kapzsiságával súlyosbítva megdöbbentő szegénységet eredményezett a gazdag tartományban. A parasztok nyolcvan százalékának nem volt elég élelme a családjá ellátására. Ha rossz volt a termés, sokan csak vadnövényekkel és az édeskrumpli levelével táplálkoztak, amit normális körülmények között a disznók elé vetnek. Általános volt az éhezés, az átlagéletkor negyven év körül mozgott. Szegénység ilyen gazdag földön - ez volt az egyik oka annak, hogy apám a kommunizmushoz

vonzódott.

A földreformot Yibinben egészében erőszak nélkül hajtották végre, részben azért, mert a legvadabb földbirtokosok részt vettek a kommunista kormányzás első kilenc hónapja alatt kitört lázadásokban, tehát elestek a harcokban, vagy kivégezték őket. Valamelyes erőszakra azért sor került. Egy alkalommal az egyik párttag megerőszakolta a földesúri család leányait, azután levágta a mellüket. Apám megparancsolta, hogy a férfit végezzék ki.

Az egyik banda elfogott egyszer egy fiatal kommunisztát, egyetemet végzett diákot, amikor élelemgyűjtő körúton volt vidéken. A bandavezér parancsot adott, hogy szeljék ketté. Ezt a vezért később elfogták, és a kommunista földreform csoportvezetője, a meggyilkolt diák barátja, agyonverte. Azután a szívét kivágta és megette, hogy bosszúját mutassa. Apám parancsot adott, hogy a csoport vezetőjét fosszák meg tisztségétől, de nem engedte agyonlővetni. Úgy érvelt, hogy az az ember brutális eszközhöz folyamodott ugyan, de nem ártatlanokkal, hanem egy gyilkossal, még hozzá kegyetlen gyilkossal szemben.

A földreform több mint egy évig zajlott. Az esetek többségében a legrosszabb, ami földbirtokossal történt, hogy elkobozták a földje java részét és a házát. Az úgynevezett haladó gondolkodású földbirtokosokkal, azokkal, akik nem vettek részt a fegyveres lázadásban, vagy akik ténylegesen segítettek a földalatti kommunista mozgalmat, jól bántak. Szüleimnek akadtak olyan barátai, akik helybéli földbirtokos családok sarjai voltak, ott ebédeltek náluk, a régi udvarházakban, mielőtt elkobozták és a parasztok között fölosztották volna azokat.

Apámat a munkája teljesen lefoglalta, nem is volt a városban, amikor anyám az első gyermekét megszülte. Leány volt, november 8-án született. Mivel Xia doktor anyámnak a De-hong nevet adta, ami magában foglalja a „vadhattyú” (*hong*) írásjegyet a nemzedékjelző *de* szócskával együtt, apám a nővéremet Xiao-hong-nak nevezte, ami azt jelenti: „hasonlatos légy” (*xiao*) anyához. Hét nappal nővérem születése után két férfi segítségével bambusz hordszéken Jun-ying néni hazavitte a kórházból anyámat a Changházba. Amikor apám néhány hét múlva visszaérkezett, leszidta, hogy mint kommunistának nem lett volna szabad megengednie, hogy más emberi lény hordozza. Anyám azt válaszolta, hogy azért tette, mert a hagyományos józan ész szerint az asszonyokat nem engedik gyalog járni a szülés után. Apám válasza:

- És a parasztasszonyok, akik a mezőn folytatják a munkát nyomban szülés után?

Anyám még mindig igen lehangolt volt, bizonytalan lévén benne, hogy megmaradhat-e a párt tagjai sorában, vagy nem. Mivel sem apámon, sem a párton nem tölthette ki a dühét, csecsemő lányát okolta minden nyomorúságáért. Négy nappal azután, hogy hazatért a kórházból, a nővérem egész éjjel bömbölt. Anyámnak elfogyott a türelme, ordított rá, és elég keményen meg is paskolta. Jun-ying néni, aki a szomszéd szobában aludt, kiszaladt.

- Kimerült vagy - tolta félre anyámat. - Majd én törődöm vele. - Attól kezdve nagynéném gondozta a nővéremet. Amikor néhány hét múlva anyám hazaköltözött, a kislány ott maradt Jun-ying nénival a családi házban.

Anyám a mai napig szomorúan és büntudattal emlékszik arra az éjszakára, amikor megütötte a nővéremet. Ha anyám meglátogatta, Xiao-hong rendszerint elbújt, és tragikus módon bekövetkezett a fordítottja annak, ami vele magával kisgyermek korában Xue generális házában történt: most ő nem engedte, hogy a lánya mamá-nak szólítsa.

A nagynéném talált dajkát a nővéremnek. A központi ellátási rendszer értelmében az állam fizette a dajkát minden újszülöttnak a funkcionáriusok házában, egészségügyi vizsgálatot is biztosított számukra, mert a dajka állami alkalmazottnak számított. Nem cseléd volt, sőt pelenkát sem kellett mosnia. Az állam megengedhette magának, hogy fizeti, mert a pártszabályok szerint a „forradalom oldalán” csak a magas rangú tisztségviselőknek engedélyezték a házasságkötést, így kevés gyermek született.

A dajka még nem volt húszéves, a saját gyermeke halva született. Földbirtokos családba ment férjhez, azok most elvesztették jövedelemforrásukat. Ő maga nem kívánt paraszti munkát végezni, viszont együtt akart maradni a férjével, aki Yibinben lakott, tanítóskodott. Közös barátok hozták össze a nagynénémmel, odaköltözött Changék családi házába a férjével együtt.

Anyám lassan kikeveredett a depresszióból. Harminc nap szülési szabadság járt neki, anyósával és Jun-ying nénival töltötte el. Mikor visszament dolgozni, új állásba került, mivel az egész területet újjászervezték: a Yibin Városi Kommunista Ifjúsági Szövetségbe.

A yibini terület hétezer-ötszáz négyzetmérföld nagyságú volt, több mint kétmillió lakossal, kilenc

vidéki járás és maga Yibin városa. Apám az egész területet kormányzó négy főből álló bizottság tagja lett, és a területi Közjóléti Hivatal feje.

Ez az átszervezés Mínt is érintette, és anyámnak új főnöke lett: a városi Közjóléti Hivatal vezetője, mert az Ifjúsági Szövetség oda tartozott. A főnök személyisége a kommunista Kínában a formális szabályok ellenére sokkal többet számított, mint Nyugaton. A főnök véleménye egyben a pártét is jelentette. A jó főnök mellett egész más volt az ember élete.

Anyám új főnökét Zhang Xi-tingnek hívták. Ő és a férje annál a katonai egységnél szolgált, melyet Tibet elfoglalására jelöltek ki 1950-ben. Szecsuan volt az utolsó állomás Tibet felé, és a han-kínaiak úgy tartották, hogy Tibet a világ végén van. A házaspár áthelyezését kérte, ezért Tibet helyett Yibinbe kerültek. Az asszony férjét Liu Jie-tingnek hívták. Ő maga változtatta Jie-tingre (Tinghez kötődő-re) a nevét, hogy ezzel is jelezze, mennyire tiszteli a feleségét. A házaspárt az emberek csak „a két Ting”-ként emlegették.

Tavasszal anyámat az Ifjúsági Szövetség vezetőjének javasolták, ami igen jelentős posztnak számított egy alig húszéves nő számára. Visszanyerte egyensúlyát, és majdnem olyan életvidám volt, mint azelőtt. Ebben a légkörben fogantam én 1951 júniusában.

9. „AKI HATALMAT KAP, ANNAK CSIRKÉJE IS, KUTYÁJA IS MENNYBE MEGY” - ÉLET EGY MEGVESZTEGETHETLEN EMBER MELLETT (1951-1953)

Anyám most új pártsejtben dolgozott, együtt Tingnével és egy harmadik asszonnyal a yibini földalatti mozgalomból, akivel igen jól megvoltak. Hirtelen megszűnt az állandó beavatkozás az életében, és önkritikát sem követeltek. Az új sejt hamarosan megszavazta párttagságát, és júliusban meg is kapta a tagkönyvét. Új főnöke, Tingné nem volt szép, de karcsú alakja, érzéki szája, szeplős arca, élénk szeme és szellemes visszavágásai mind energiát sugároztak: erős jellemre vallottak. Anyám egykettőre összemelegedett vele. Ahelyett, hogy piszkálta volna, mint Míne, Ting asszony hagyta, hogy anyám azt tegye, amihez kedve van, például hadd olvasson regényt. Azelőtt, ha valaki olyan könyvet olvasott, amin nem volt marxista borító, kritikaözönt kapott a nyakába: polgári gondolkodása miatt. Ting asszony elengedte anyámat egyedül moziba, ami nagy kiváltságnak számított, mivel aki a forradalommal tartott, csak szovjet filmet nézhetett meg, azt is csoportosan, a városi mozik pedig, amelyek magánkézben voltak, még mindig régi amerikai filmeket játszottak, például Chaplint. Egy másik dolog, ami sokat jelentett anyámnak, hogy minden másnap megfürödhetett.

Egyik nap elment a piacra Tingnével, és vett két méter finom rózsaszín virágmintás lengyel kartont. Már látta azelőtt is, de nem merte megvenni, mert félt, hogy frivolnak titulálják és kritikát kap. Nem sokkal azután, hogy Yibinbe ért, le kellett adnia a katonai egyenruhát, és újra a „Lenin-öltönyben” járt. Alatta formátlan, fakó, durva vászoninget viselt. Nem volt szabály, ami előírta volna, hogy kötelező ezt viselni, de aki nem ugyanúgy viselkedett, mint a többiek, azt megkritizálták. Anyám mindig sok színes holmira vágyott. Tingnével együtt átszaladtak a Chang-házba az anyaggal. Szempillantás alatt elkészült négy csinos blúz, mindegyiküknek kettő. Másnap már azt viselték a Lenin-zakó alatt. Anyám kihajtotta a zakó fölé rózsaszín gallérját, és egész nap izgatottan és idegesen járt-kelt. Tingné még merészebb volt, nemcsak hogy kihajtotta a gallért az egyenruha fölé, hanem fel is gyűrte az ujját, így mindkét karján két széles rózsaszín csík látszott.

Anyám meghökkent, majdnem elájult e merészség láttán. Mint ahogyan várni lehetett, sok helytelenítő pillantást kaptak. De Ting asszony fölvetette a fejét:

- Kit érdekel? - szólt anyámnak. Ő igen megkönnyebbült, ha a főnöke szentesítette, figyelmen kívül hagyhatott mindenféle kritikát, akár kimondták, akár nem. Az egyik ok, ami miatt Ting asszony nem félt, ha kissé megszegte a szabályokat, az volt, hogy meglehetősen nagy hatalommal rendelkezett a férje, s nem nagyon voltak gátlásai, mikor a hatalmát gyakorolta.

Hegyes orrú, hegyes állú, kissé görnyedt, apám korabeli férfiú volt Ting, a Yibin-területi Pártbizottság Szervezési Osztályának vezetője; igen fontos pozícióban tehát, mivel ezen az osztályon dőltek el az előléptetések, lefokozások és a büntetések. Ott őrizték a párttagok személyi anyagát is. Ezenkívül Ting, mint apám is, tagja volt a Yibin térségét kormányzó négytagú bizottságnak.

Az Ifjúsági Szövetségben anyám vele egykorúakkal került össze. Műveltebbek voltak, szabadabbak, többször szemlélték humorral a dolgokat, mint az idősebb, akaratos, parasztból lett pártfunkcionárius asszonyok, akikkel azelőtt együtt dolgozott. Új munkatársai szerettek táncolni,

együtt jártak kirándulni, szerették a könyvekről folyó beszélgetéseket és eszmecseréket.

Mivel anyám felelős állásban volt, nagyobb tisztelettel bántak vele, és ez a tisztelet egyre növekedett, mikor látták, hogy tehetséges is, mozgékony is. Ahogy nőtt az önbizalma, és mivel kevésbé támaszkodott apámra, már nem volt olyan csalódott miatta. Egyébként is hozzászólt a viselkedéséhez, már nem várta el, hogy mindig ő legyen legfontosabb számára, és a világban is jobban megtalálta a helyét.

Anyám előléptetésének másik előnye, hogy most már jogosult volt rá, hogy anyját Yibinbe hozassa. 1951 augusztusának végén kimerítő utazással a hátuk mögött megérkezett nagyanyám és Xia doktor; megint jó volt a közlekedés, így a menetrendszerű vasúti és hajójáratokat vehették igénybe. Mivel kormányhivatalnok hozzátartozói voltak, kaptak szállást állami költségen, és ingyenfejadag járt nekik az alapvető közszükségleti cikkekből, például rizsből és tüzelőből, amit a szálláshely gondnoka utalt ki, ezenkívül kaptak még némi ellátmányt más élelmiszerek vásárlására. Nővérem és a dajkája is hozzájuk költözött, és anyám is ott töltötte kevés szabad idejét, élvezhette nagyanyám pompás ételeit.

Anyám örült, hogy anyja - és Xia doktor, akit szeretett - vele van. Annak különösen örült, hogy elkerültek Jinzhouból, mivel akkor tört ki a koreai háború, éppen Mandzsúria kapujánál; az 1950-es évek végén az amerikai csapatok elérték a Jalu folyó partját a koreai-kínai határon, és az amerikai gépek bombázták és lötték a mandzsúriai városokat.

Az első, amit anyám tudni akart, hogy mi történt Hui-gével, a fiatal ezredessel. Teljesen összeomlott, mikor megtudta, hogy agyonlőtték a folyókanyarnál Jinzhou nyugati kapuján túl.

A kínaiak számára a legszörnyűbb gondolat, hogy valakit nem temetnek el tisztességgel. Hiszik, hogy a halott csak akkor lel nyugalmat, ha szemfödél alatt nyugszik, mélyen a föld alatt. Vallásos érzésből táplálkozik e hit, de gyakorlati oldala is van: ha nem temetik el, a holttestet szétmarcangolják a kóbor kutyák, húsát lecsipkedik a madarak. A régi időkben a kivégzettek holttestét három napra közszemlére tették, hadd okuljon belőle a nép; csak azután szedték össze a tetemeiket és engedték valamiképp eltemetni. Most a kommunisták úgy rendelkeztek, hogy a család köteles eltemetni a kivégzett rokont; ha pedig erre nincs mód, hivatalból kirendelt sírásók végzik el a feladatot.

Nagyanyám maga ment el a kivégzőhelyre. Hui-ge golyó szaggatta holtteste ott hevert a földön, egy a sok halott közül. Tizenöt másik emberrel együtt végezték ki. Vérük sötéten vöröslött a havon. Családjából senki sem volt már a városban, nagyanyám hivatásos vállalkozókat bérelt, hogy tisztességes temetése legyen. Maga vitt hosszú, vörös selymet, hogy legyen mibe burkolni a holttestét. Anyám megkérdezte, találkozott-e ott valaki ismerőssel.

- Igen, voltak ott.

Nagyanyám belebotlott egy ismerős nőbe, aki a férje és a bátyja holttestét szedte össze. Mind a ketten a Kuomintang-kormányzat kerületi főnökei voltak.

Anyám azt is megrettenve hallotta, hogy nagyanyámat feljelentették, mégpedig a saját sógornője, Yu-lin felesége. Hosszú ideje úgy érezte, hogy nagyanyám elnyomja, mivel neki kellett a nehéz munkát elvégeznie a ház körül, nagyanyám pedig a ház úrnője volt. A kommunisták mindenkit biztattak, hogy csak mondja ki, miféle „elnyomásban és kizsákmányolásban” volt része, így tehát a sógorasszony morgolódása politikai színezetet kapott. Mikor nagyanyám összeszedte Hui-ge földi maradványait, a sógorasszony följelentette, hogy rokonszenvezik egy bűnözővel. Összehívták a szomszédságot „harci gyűlésre”, hogy „segítsenek” nagyanyámnak megérteni, hol követett el „hibát”. Nagyanyámnak meg kellett jelennie, de bölcsen elhatározta, hogy egy szót sem szól, hanem készségesen elfogadja a kritikát. Belül azonban fújt a sógornőjére és a kommunistákra.

Ez az epizód nem tett jót a nagyanyám és apám közötti viszonyoknak. Amikor kiderült, mit tett a nagyanyám, apám dühös lett.

- Inkább a Kuomintanggal szimpatizál, mintsem a kommunistákkal - komorodott el.

De végül is nyilvánvaló volt, hogy apámat féltékenység vezeti. Amit nagyanyám nem mondhatott meg apámnak: nagyon szerette Hui-gét, és jó partinak tartotta volna anyám számára.

Anyám kutyaszorítóba került: egyik oldalon az anyja, másikon a férje, egyiken személyes érzelmei, a Hui-ge halála miatti fájdalom, másik oldalon politikai elkötelezettsége a kommunisták iránt.

Az ezredes kivégzése „az ellenforradalmárok elnémítására” indított kampány része volt. Célja pedig, hogy a Kuomintang minden olyan támogatóját elhallgattassa, aki egykor hatalommal és

befolyással rendelkezett. A hadjárat megindítására az 1950 júniusában kitört koreai háború adta meg a jelet. Amikor az amerikai csapatok már a mandzsúriai határhoz közeledtek, Mao megijedt, hogy Amerika megtámadhatja Kínát, vagy nekiereszti Csang Kaj-sek hadseregét a kontinensnek, vagy akár mind a kettő bekövetkezhet. Több mint egymillió embert küldött Koreába az észak-koreai erők támogatására az amerikaiak ellen.

Csang Kaj-sek hadserege ugyan sohasem hagyta el Tajvant, az Egyesült Államok mégis szervezett egy támadást, DélnyugatKínába betörték Burmából a Kuomintang-csapatok; a part menti szakaszon is gyakran követték egymást a támadások, sok ügynököt dobtak át, megnőtt a szabotázsakciók száma. Még mindig rengeteg Kuomintang-katona és útonálló volt szabadon, és itt is, ott is jelentős lázadások törtek ki az országban. A kommunisták attól féltek, hogy a Kuomintang támogatói aláássák frissen megszilárdult hatalmukat, és ha Csang Kaj-sek megkísérli a visszatérést, ötödik hadoszlopként talpra állhatnak. Azt is meg akarták mutatni az embereknek, hogy nekik ott a helyük, ha megszabadulnak ellenfeleiktől, a lakosságban a stabilitás érzését keltik, amire az régóta szomjazik. A szükséges könyörtelenség mértékéről megoszlottak a vélemények. Az új kormány úgy döntött, hogy nem lehetnek nagylelkűek. Ahogyan az egyik hivatalos irat fogalmaz: „Ha mi nem öljük meg őket, visszajönnek és ők ölnek meg minket.”

Anyámat ez azért nem győzte meg, de elhatározta, hogy nem vitatkozik apámmal róla. Tulajdonképp ritkán találkoztak, mivel apám idejének nagy részét vidéken töltötte örökös gondok közt. Még ha bent volt is a városban, anyám akkor se sokat látta. A tisztségviselőktől elvárták, hogy reggel nyolctól éjjel tizenegyig dolgozzanak a hét minden napján, és legalább egyikük, de olykor mind a kettő oly későn jött haza, hogy sosem volt idejük egymással beszélni. Kislányuk nem lakott otthon, ők maguk menzán étkeztek, családi élet tehát úgyszólván nem is létezett.

Mikor a földreform befejeződött, apám újra kiszállásra ment, a terület első rendes útjának építését ellenőrizte. Azelőtt Yibint a külvilággal csak a folyó kötötte össze. A kormány utat építtetett dél felé, Yünan tartomány irányába. Mindössze egy esztendő alatt egyetlen gép nélkül mintegy nyolcvanmérföldnyi utat építettek hegyes vidéken, melyet számtalan folyó szel át. A munkaerőt parasztok adták, élelem fejében dolgoztak.

Ásás közben a parasztok egy dinoszaurusz csontvázára bukkantak, mely a munkálatok során megsérült. Apám önkritikát gyakorolt, és ígéretet tett, hogy óvatosan emelik ki és hajón egy pekingi múzeumba szállítják. Katonákat küldött, hogy őrkdjenek az i. sz. 200 körüli sírok mellett is, mert a parasztok onnét bontottak téglát disznóólépitéshez.

Egy nap két parasztot megölt a lezúduló szikla. Apám az éjszakában hegyi ösvényeken át sietett a baleset színhelyére. A helybéli parasztok életükben először láttak olyan magas rangú hivatalnokot, mint apám, és megindultan tapasztalták, hogy az ő sorsukról gondoskodik. Azelőtt úgy tartották, a hivatalnok csak azzal törődik, hogy megtömje a zsebét. Azok után, amit apám tett, a helybeliek mind úgy vélték: a kommunisták csodálatos emberek.

Anyám akkortájt feladatul kapta, hogy mozgósítson az új kormányzat támogatására, elsősorban gyári munkásokat. Az 1951-es év elejétől gyárat látogatott, beszédet mondott, meghallgatta a panaszokat, megoldotta a problémákat. Az is a munkaköréhez tartozott, hogy az ifjúság munkásoknak megmagyarázza, mi is az a kommunizmus, biztatta őket, hogy lépjenek be az Ifjúsági Szövetségbe és a pártba. Hosszú időn át ott lakott a gyárban: egy kommunistától elvárták, hogy a „munkások és parasztok között éljen” - ahogy apám is tette -, és tudja, mire van szükségük.

Az egyik külvárosi üzem szigetelőgyűrűket gyártott. Az életkörülmények ott, akárcsak a többi gyárban, elszomorítóak voltak: a nőket csapatonként egy óriási, bambuszból és szalmából tákolatodályban szállásolták el. Elkésérítően gyönge volt a koszt: havonta csak kétszer láttak húst, pedig kimerítő munkát végeztek. Sok munkásnőnek hideg vízben kellett állnia egyhuzamban nyolc órán át, míg a porcelánszigetelőket mosta. Az elégtelen táplálkozás és a hiányos higiénia miatt gyakori volt a tüdőbaj. A rizsescsészéket és az evőpálcikákat sose mosták el rendesen és nem tartották külön.

Márciusban anyám kevés vért köhögött fel. Tudta, hogy tébécé, de tovább dolgozott. Boldog volt, hogy senki sem avatkozik bele az életébe. Hitt abban, amit csinál, és lelkesedéssel töltötte el munkájának eredménye: a gyárban a munkakörülmények javultak, a fiatal munkások szerették, és sokan elkötelezték magukat a kommunizmus- ügye mellett - ezt neki köszönhették. Őszintén úgy érezte, hogy a forradalomnak szüksége van odaadó hűségére és önfeláldozására, végkimerülésig dolgozott, egész nap, hetente hét napon át. De mikor már hónapok óta folyt így megszokás nélkül, nyilvánvaló lett, hogy súlyos beteg. Négy kavernát találtak a tüdejében. Nyárra pedig már

terhes volt velem.

Egy november végi napon anyám összeesett. Azután sietve elment egy kicsiny kórházba, melyet a külföldi misszionáriusok alapítottak. Kínai katolikusok ápolták. Még volt ott egy európai szerzetes és néhány apáca is, akik tartották a vallást. Tingné biztatta nagyanyámat, hogy csak vigyen neki ételt; anyámnak hatalmas étvágya volt, megevett olykor egy egész csirkét, tíz tojást vagy fél kiló húst naponta. Ennek eredményeképpen én óriásira növekedtem a méhében, ő pedig tizenöt kilóval lett súlyosabb.

A kórházban akadt egy kevés amerikai gyógyszer tébécé ellen. Tingné intézkedett, az egész készletet biztosította anyám számára. Amikor apám ezt megtudta, szólt Tingnének, hogy legalább a felét adja vissza.

- Mi értelme volna? - méltatlankodott az asszony. - Az egész mennyiség sem elegendő egyetlen személy gyógyulásához. Ha nem hiszed, menj és kérdezd meg az orvost. Egyébként pedig a feleséged az én beosztottam, nekem van jogom dönteni felőle.

Anyám nagyon hálás volt Tingnének, hogy kiállt érte apámmal szemben. Ő sem erősködött. Nyilvánvalóan vívódott magában: anyám egészsége és az elvei között, mert utóbbiak azt követelték tőle, hogy felesége érdekeit ne helyezze más közönséges emberének elébe, s hogy legalább a gyógyszer egy részét tegyék félre.

Mivel hatalmas gyermek voltam és szörnyű gyorsan növekedtem, anyám kavernái összehúzódtak, és már majdnem elzáródtak. Az orvosok azt mondták neki, hogy ezt a gyermekének köszönheti, de anyám azt gondolta magában, hogy hála Tingnének, bizonyosan az amerikai gyógyszer miatt gyógyul. Három hónapig volt kórházban, 1952 februárjáig, akkor a nyolcadik hónapban volt. Egy napon szóltak, hogy „saját biztonsága érdekében” menjen haza. Egy barátja megsúgta neki, hogy Pekingben az egyik külföldi szerzetes házában fegyvereket találtak, ezért valamennyi misszionárius és apáca szörnyű gyanúba keveredett.

De anyám nem akart hazamenni. A kórház tüneményes kertben feküdt, körül vízililiom, szakszerű ellátást kapott, és tiszta volt körös-körül minden - márpedig akkoriban Kínában ez ritkaságszámba ment -, nagyon megnyugtatólag hatott rá. De nem volt más választása, ezért az 1-es számú Népkórházba vitték át. A kórház igazgatója még sosem vezetett le szülést. A Kuomintang-hadseregben volt orvos, de átállt a kommunisták oldalára. Nagyon félt, hogy ha anyám belehal a szülésbe, abból neki nagy baja lehet, egyrészt a múltja miatt, másrészt mert az apám magas rangú funkcionárius.

A születésem várható időpontja előtt nem sokkal az igazgató azt ajánlotta apámnak, hogy egy nagyobb város kórházába vigye át anyámat, ahol jobbak a berendezések és szülés szakorvos is akad. Attól félt, hogy mikor kidugom a fejemet, a nyomás csökkenése miatt anyám tüdején a kavernák újra kinyílhatnak, és vérzés állhat elő. De apám nemet mondott; az volt a véleménye, hogy anyámmal ugyanúgy kell bánni, mint akárki mással, hiszen a kommunisták elkötelezték magukat a kiváltságok elleni harcra. Mikor anyám ezt meghallotta, keserűen rágódott, hogy vajon a férje miért mindig az ő érdekei ellen teszi le a garast, mintha nem törődne vele, él-e, hal-e.

Én 1952. március 25-én születtem. A nehéz esetre való tekintettel egy másik kórházból hívtak meg egy második sebészorvost, más doktorok is jelen voltak, az asszisztencia külön oxigént és vérátömlesztő berendezést helyezett készenlétbe, és Tingné is jelen volt. A kínai férfi hagyomány szerint nincs jelen a szülésnél, de az igazgató megkérte apámat, legyen ott a szülőszoba mellett, mert ez különleges eset - így védte magát, ha netán valami baj történik. Nehéz szülés volt. Amikor a fejem megjelent, a szokásosnál szélesebb vállam bennakadt. Túl kövérnek bizonyultam. A nővérek kézzel húzták a fejemet, kék és lila voltam, mire kiszedtek, félig megfulladtam. Az orvosok előbb meleg vízbe tettek, azután hidegbe, fejfelé lógattak, és pofozgattak. Végre fölsírtam, azt is nagyon hangosan tettem. Mindannyian megkönnyebbülten nevettek. Több mint négy és fél kiló voltam. Anyám tüdejének semmi baja nem esett. Egy orvosnő fölkapott, és megmutatott apámnak.

- Ó, istenem, milyen düledt a szeme! - ez volt az első szava.

Anyámnak nagyon rosszul esett ez a megjegyzés.

- Nem, csak szép nagy a szeme! - nyugtatta meg Jun-ying néni.

Mint Kínában minden alkalomra, közvetlenül a szülés után is jár a nőnek különleges éték: buggyantott tojás sűrű cukorszirupban, fűszeres rizskásával. Nagyanyám elkészítette a kórházban - akárcsak a többi kórházban, itt is konyha állt a betegek és családtagjaik rendelkezésére, hogy megfőzhessék a saját ételüket -, és készenlétben tartotta anyám számára, hogy odaadhassa,

amint enni tud. Mikor Xia doktor tudomást szerzett születésemről, így sóhajtott:

- Még egy vadhattyú!

Er-hongnak neveztek el, azt jelenti: „Második Vadhattyú.”

Az, hogy nekem nevet adott, valószínűleg Xia doktor hosszú életének utolsó tette volt. Négy nappal a születésem után, nyolcvankét éves korában meghalt. Hátradőlt az ágyában, és egy pohár tejet ivott épp. Nagyanyám kiment a szobából egy percre, és mire visszatért, látta, hogy a tej kiömlött, a pohár a földre esett. Egy pillanat alatt ment el, fájdalom nélkül.

A temetés nagyon fontos esemény Kínában. A köznép inkább tönkremegy, semmint hogy ne tartsa meg a nagy szertartást - nagyanyám pedig szerette Xia doktort, és azt akarta, hogy a férje büszke lehessen rá. Három dologhoz ragaszkodott. Először: jó koporsóhoz; másodszor: hogy a koporsót a gyászolók vigyék, ne kocsi; harmadszor: hogy buddhista szerzetes mondjon szutrát a halottért, és suona-fuvolán játsszanak zenét - ez az éles hangú fúvós hangszer a hagyományos temetés elengedhetetlen kelléke volt. Apám első két kívánságába beleegyezett, de a harmadikat megvétózta. A kommunisták minden fényűző ceremóniát pazarlónak és „feudálisnak” tartottak. A hagyomány szerint csak nagyon szegény embereket temettek csendben. A zenebona kell a temetéshez, hogy nyilvános esemény legyen: „arcot” - tekintélyt biztosít, a halott iránti tisztelet kifejezése. Apám makacszkodott, hogy nem kell suona-fuvola, se szerzetes. Nagyanyám heves vitába keveredett vele emiatt. Az ő számára minden nagyon fontos volt, elengedhetetlen. A pörlekedés kellős közepén haragjában és bánatában összeesett. Azért is volt olyan felindult, mert élete legszomorúbb pillanatában egyedül maradt. Anyámnak nem mondta meg, mi történt, nehogy elszomorítsa, mivel anyám kórházban feküdt; neki közvetlenül apámmal volt dolga. A temetés után idegrohamot kapott, közel két hónapra kórházba kellett vonulnia.

Xia doktort Yibin város szélén, a Jangcéra néző hegytetőn temették el. Sírjára fenyő-, ciprus- és kámforfák vetettek árnyat. Azon rövid idő alatt, amit Yibinben töltött, mindenki tisztelte és szerette, aki csak ismerte. Amikor meghalt, a vendégház igazgatója, ahol laktak, mindent elrendezett nagyanyámnak, és a személyzetet elküldte a csendes temetési menetbe. Xia doktor idős éveit boldogan töltötte. Szerette Yibint, élvezte a szubtrópusi klímán nyíló különleges virágokat, melyeket Mandzsúriában sosem látott. Egészen az utolsó pillanatig jó egészségnek örvendett. Jó sorsa volt Yibinben: önálló háza, önálló udvara, méghozzá ingyen; nagyon rendszeren gondoskodtak róla és a nagyanyámról, bőséges étellel is ellátták őket, amit házhoz szállítottak. Minden kínai álma egy olyan társadalomban, ahol egyáltalán nincsen szociális biztonság, hogy öregkorára gondoskodjanak róla. A szüleim és az új kormányzat ezt megtette, és ez bizony nagy dolognak számított.

Xia doktor igen jól kijött mindenkivel, még apámmal is, apám mint elvhű embert nagyon tisztelte. Xia doktor pedig nagy tudású embernek tartotta apámat. Gyakran mondogatta, hogy sok tisztviselő hivatalnokot látott már életében, de apámhoz foghatót soha. Általános vélekedés szerint „nincsen feddhetetlen hivatalnok”, de apám sohasem élt vissza a helyzetével, még a saját családja érdekében sem.

A két férfi órák hosszat beszélgetett egymással. Osztották egymás erkölcsi elveit, de apám az ideológia mezébe burkolózott, Xia doktort humanitárius szempontok vezették. Egyszer azt mondta apámnak:

- Úgy hiszem, a kommunisták sok jót tettek. De túl sok embert öltetek meg. Olyanokat, akiknek nem kellett volna meghalniuk.

- Kire gondol? - kérdezte apám.

- Az Ész Társasága mestereire.

Arról a vallási jellegű szektáról volt szó, melyhez Xia doktor tartozott. Vezetőit kivégezték „az ellenforradalmárok elnémítása” céljából indított kampányban. Az új rend betiltott minden titkos társaságot, mivel azok mind elvhűséget követeltek meg, a kommunisták pedig nem akartak osztozni.

- Nem voltak gonosz emberek, meg kellett volna hagynotok a társaságot - magyarázta Xia doktor.

Hosszú szünet következett. Apám védeni próbálta a kommunistákat, mondván, hogy a Kuomintanggal folytatott harc élet-halál kérdése. Xia doktort apám ugyan nem győzte meg teljesen, de tudta, hogy apámnak védenie kell a pártot, mást nem tehet. Amikor nagyanyám elhagyta a kórházat, a szüleimhez költözött, akárcsak nővérem és a dajkája is. Én a dadámmal laktam egy szobában, aki gyermekét tizenkét nappal korábban hozta a világra, mint ahogy én

megszülettem. A munkát azért vállalta el, mert nagyon kellett neki a pénz. A férje, egy fizikai munkás börtönben ült szerencsejáték és ópiumcsempészség miatt. A kommunisták mindkettőt betiltották. Yibin az ópiumkereskedelem központja volt, huszonötezernyi kábítószer-élvező lehetett a városban, és az ópiumot már azelőtt is pénz helyett használták. Az ópiumkereskedés szorosan összefonódott a banditizmussal: a Kuomintang költségvetésének egy nagy része onnét származott. A kommunisták két év alatt megszüntették az ópiumszívást Yibinben.

A dajkáméhoz hasonló helyzetű személyek számára nem volt sem társadalombiztosítás, sem munkanélküli-segély. De amikor nálunk elhelyezkedett, fizetését az állam folyósította, ő pedig továbbküldte az anyósának, aki gondját viselte az ő gyermekének. A dajkám apró termetű asszony volt, bőre finom, szeme szokatlanul nagy és kerek, hosszú, dús haját kontyban hordta. Nagyon kedves asszony volt, és mint saját lányával, úgy bánt velem.

A hagyomány szerint egy lánynak előnytelen volt a széles váll, így elköötték a vállaimat, hogy a kívánt keskeny formát vegyék fel. Emiatt mindig úgy ordítottam, hogy a dadám kioldotta a kötést, és megengedte, hogy integessem a házhoz érkező vendégeknek és megöleljem őket; már kiskoromtól fogva szívesen üdvözöltem így az embereket. Anyám annak tulajdonította rendhagyó tulajdonságaimat, hogy igen boldogan élt, amikor terhes volt velem.

Egy öreg földbirtokos házában laktunk, apám irodájával egy épületben. Nagy kertje volt kínai borsfákkal, banáncserjékkel, sok illatozó virággal és szubtropikus növényekkel beültetve, a kertész állami alkalmazottként gondozta. Apám maga termesztette a paradicsomot és a csilipaprikát. Élvezte is ezt a munkát, de elvből is végezte, mert szerinte a kommunista tisztségviselőnek fizikai munkát is kell végeznie, nem lehet, hogy mint valami mandarin, lenézzék.

Apám nagyon szeretett engem. Amikor mászni kezdtem, lehasalt a földre, hogy ő legyen a „hegy” és én le- és felmászok rajta. Születésem után nem sokkal apámat a yibini terület kormányzójává nevezték ki, így ő volt a második legfontosabb ember, csak a párttitkár előzte meg. (A párt és a kormány formálisan nem fonódott össze, de valójában szétválaszthatatlanok voltak.)

Amikor visszatért Yibinbe, családja és régi barátai mind elvárták volna tőle, hogy segítsen nekik. Kínában úgy tartották, hogy akinek magas beosztása van, annak gondoskodnia kell a rokonairól. Mint a szólás tartja: „Aki hatalmat kap, annak csirkéje is, kutyája is mennybe megy.” De apám úgy érezte, hogy a nepotizmus és a protekció csúszós út, korrupcióhoz vezet. A korrupció pedig a régi Kína minden problémájának a gyökere. Azt is tudta, hogy a helybeliek figyelik: hogyan viselkednek a kommunisták, és amit ő tesz, aszerint alkotnak véleményt a kommunizmusról.

Szigorúsága már így is eltávolította a rokonaitól. Egyik unokatestvére ajánlást kért tőle a helyi mozi pénztárosi állására. Apám azt mondta, intézze a hivatalos úton. Ez hallatlan viselkedésnek számított, és azontúl többé senki sem kért semmiféle szívességet tőle. Éppen azután, hogy kinevezték kormányzóvá, valami egyéb is történt. Egyik bátyja, teaszakértő, egy teakereskedő cégnél dolgozott. A gazdaság az ötvenes évek elején virágzott, a termelés növekedett, és a helyi Teakamara igazgatójává akarták kinevezni a bátyját. Bizonyos szinten felül minden előléptetést apámnak kellett jóváhagynia. Amikor a javaslat már ott feküdt az asztalán, nemet mondott. Ezen nemcsak a családja, de anyám is felháborodott.

- Nem te lépteted elő, hanem a saját hivatala! - robbant ki belőle. - Nem kell neki segítened, de ne tégy keresztbe neki!

Apám azt válaszolta, hogy a bátyja nem elég tehetséges, és biztosan nem ajánlották volna, ha nem a kormányzó bátyja volna. Szerinte régi hagyomány, hogy az emberek megpróbálják kitalálni, mit kívánhat feljebbvalójuk. A Teakamara felháborodott, mert apám tette azt sugallta, hogy az ő javaslatuk mögött hátsó számítások húzódnak meg. Apám végül mindenkivel összeveszett, a bátyja pedig nem beszélt többé velem.

De apám nem bánta meg. Folytatta a maga kereszties hadjáratát a régi módszerek ellen, és ragaszkodott hozzá, hogy mindenkit egyforma mércével kell mérni. Az igazságosságnak azonban nem volt objektív mércéje, így saját ösztöneire hagyatkozott, és mindent megtett, hogy igazságos legyen. Soha nem beszélt meg semmit a munkatársaival, főként azért nem, mert tudta, hogy egyikük sem mondaná a szemébe, hogy valamelyik rokona méltatlanul jutott előnyökhöz. Személyes erkölcsi kereszties hadjárata 1953ban érte el a csúcspontját, amikor bevezették a közalkalmazottak osztályozását. Minden tisztségviselőt és állami alkalmazottat besoroltak egy huszonhat szintből álló rendszerbe, a legalacsonyabb beosztott, tehát a huszonhatos, a legmagasabb szint fizetésének a huszadrészét kapta. De a legnagyobb különbség az állami juttatások és jogosultságok tekintetében volt. Ez a rendszer majdnem mindent meghatározott: azt

is, hogy valakinek a kabátja drága gyapjúból legyen, vagy olcsó pamutból, azt is, hogy mekkora lakást kaphat, és hogy benn lehet-e a lakásban a vécé vagy nem.

A rendszerből az is következett, hogy ki milyen információhoz juthat hozzá. A kínai kommunista rendszer egyik legfontosabb részeként az információt nemcsak nagyon szigorúan ellenőrizték, hanem ráadásul részekre osztották, és úgy adagolták, nemcsak az átlagembernek - aki alig tudott meg valamit -, hanem a párttagoknak is.

Bár a rendszer igazi lényege nem volt világos, a közalkalmazottak érezték, hogy a besorolás kulcsfontosságú lesz további életük szempontjából, és így igen idegesek voltak, hogy hova sorolják majd őket. Apámat felettesei már a tizenegyes osztályba sorolták, és ő felelt azért, hogy ki milyen osztályba kerül a yibini területen. Húgának férjéről is ő döntött, a húgát pedig nagyon kedvelte, mégis két osztállyal alacsonyabba sorolta. Anyámat a hivatala a tizenötös osztályba javasolta, apám azonban a tizenhetes osztályba osztotta vissza.

Ez az osztályozási rendszer közvetlenül nem határozta meg, hogy valaki milyen posztot tölthet be közalkalmazottként. Az egyes embert előléptethették anélkül, hogy magasabb osztályba sorolták volna. Majdnem negyven év alatt anyámat csak kétszer sorolták előre: 1962-ben és 1982-ben, mindig csak egy-egy osztállyal feljebb, így 1990-ben még mindig csak a tizenötös osztálynál tartott. A rendszer miatt még a nyolcvanas években sem volt jogosult repülőjegyre, sem első osztályra a vonaton, mivel ez csak a tizenegyes osztály felett járt. Tehát apám 1953-as döntésének köszönhetően még negyven év múlva is egy fokkal alacsonyabb osztálynál tartott, hogysen kényelmesen utazhasson a saját hazájában. Nem lakhatott fürdőszobás szállodai szobában, mivel ezt csak a tizenharmadik osztálytól engedélyezték. Amikor ki szerette volna cserélni az elektromos radiátort egy nagyobb teljesítményűre, a háztömbigazgatóság azt válaszolta, hogy ez csak a tizenharmadik osztálytól jár.

Ami apám családját felháborította, az igen megnyerte viszont a helybeliek tetszését, apám tekintélye mind a mai napig tart. 1952-ben egy napon az Egyes Számú Középiskola igazgatója referált apámnak, hogy a tanárainak nem talál szállást.

- Átadom a családom házáat, úgysis túl nagy három személynek - felelte rögtön apám, annak ellenére, hogy az a három ember az anyja, Jun-ying nővére és szellemi fogyatékos bátyja volt, továbbá hogy mindannyian imádták a házat és a gyönyörű kertet.

Az iskola el volt ragadtatva, családjá kevésbé, bár apám talált egy kis házat a város közepén a számukra. Az anyja sem örült túlságosan, de mivel nagylelkű és megértő asszony volt, nem szólt semmit.

Nem minden tisztségviselő volt olyan megvesztegethetetlen, mint az apám. Nem sokkal azután, hogy a kommunisták átvették a hatalmat, egy kritikus körülménnyel szembe kellett nézniük. Sok millió embert vontak a maguk oldalára azzal az ígérettel, hogy tiszta kezű kormányzást teremtenek, de egyes tisztségviselők megvesztegethetőnek bizonyultak, kedveztek a barátaiknak, rokonaiknak. Mások fényűző fogadásokat rendeztek - hagyományos kínai élvezet, majdnem betegség, nemcsak szórakozás, hanem dicsekvésre is alkalmas -; mindez az állam nevében és költségén olyan időkbén, amikor a kormányzat igencsak szűkiben volt a pénznek; ráadásul a lepusztult gazdaság újjáépítésének időszakában, mikor Koreában közben folyt a háború, ami a költségvetés felét felemésztette.

Egyes tisztviselők igen sokat sikkasztottak. A vezetőség aggódott. Érezték, hogy hamarosan oda a jó hírük, mely hatalomra segítette őket, a szigort és odaadást, amely a sikert biztosította, kikezdte az idő. 1951 végén elhatározták, hogy mozgalmat indítanak a korrupció, a pazarlás és bürokrácia ellen. „A három ellen” mozgalomnak nevezték. Kivégeztek néhány megvesztegethető tisztviselőt, még többet bebörtönöztek, másokat elbocsátottak. Még a kommunista hadsereg veteránjai között is akadt, aki belekeveredett a megvesztegetésekbe és sikkasztásokba; őket is kivégezték, hogy példát statuáljanak. Azontúl a korrupciót szigorúan büntették, a következő évtizedekben tehát elég ritkán fordult elő ilyesmi.

Saját területi kampányáért apám volt felelős. Az ő körzetében vezető tisztségviselőt nem kaptak korrupción, de ő úgy érezte, mindenképpen demonstrálni kell, hogy a kommunisták betartják a tiszta kormányzásra tett ígéretüket. Minden funkcionárius önkritikát gyakorolt, akármilyen apró vétséget követett is el, például ha hivatali telefonon magánbeszélgetést folytatott, vagy ha hivatalos levélpapíron írt magánlevelet. A tisztviselők azontúl oly aggályosan vigyáztak, hogy ne használják az állami tulajdont, hogy legtöbbször még hivatali tintával is kizárólag hivatalos ügyet jegyeztek fel, semmi mást. Ha hivatalos dolgukról áttértek valami személyes ügyre, másik tollat

vettek elő.

Puritán módra ragaszkodtak ezekhez az előírásokhoz. Apám úgy vélte, hogy az ilyen apró dolgok megváltoztatják a kínai gondolkodásmódot: a köztulajdon először, mióta a világ világ, elkülönül a személyi tulajdontól, a tisztségviselők nem bánnak majd úgy a nép pénzével, mintha a sajátjuk volna, és nem élnek vissza a pozíciójukkal. Apám munkatársai nagyrészt ugyanúgy gondolkodtak, mint ő, őszintén hitték, hogy áldozatos erőfeszítéseik árán közvetlenül hozzájárulhatnak az új Kína megteremtéséhez.

„A három ellen” mozgalom célpontja a párttagság volt. De egy megvesztegetési üggyhez két fél kell, a korrumpálók pedig gyakran pártonkívüliek voltak, különösen sok „kapitalista” gyáros és kereskedő akadt közöttük, hozzájuk addig még nem nyúltak. A régi beidegződések nagyon mélyen gyökereztek. 1952 tavaszán, nem sokkal azután, hogy megkezdődött „a három ellen” mozgalom, egy másik, átfogó kampányt is elindítottak. „Az öt ellen”-nek nevezték, ez a kapitalisták ellen irányult. Az öt célpont: a megvesztegetés, az adóvisszaélések, a csalás, az állami tulajdon megkárosítása és a korrupciós gazdasági hírszerzés. A kapitalisták többségét vétkesnek találták a fenti bűnök valamelyikében, olykor többen is, büntetésként bírságot szabtak ki rájuk. A mozgalmat a kommunisták a kapitalisták megnyerésére vagy (gyakrabban) megfélemlítésére használták fel, de oly módon, hogy továbbra is a lehető legnagyobb mértékig hasznosan tevékenykedhessenek a gazdaságban. Igen keveset csuktak le közülük.

Ez a két, egymással összefüggő kampány megszilárdította az ellenőrzési rendszert, amely eredetileg a kommunizmus hajnalán alakult ki, és csak Kínában működött. Legfontosabb eleme a tömegkampány (*qun-zhong-yun-dong*) volt, melyet „munkacsoportok” (*gong-zuo-zu*) vezettek - *ad hoc* testületek, elsősorban állami tisztviselők, rangidős pártfunkcionáriusok irányítása alatt.

A pekingi központi kormányzat munkacsoportokat küldött vidékre, a tartományokban tevékenykedő funkcionáriusok és tisztviselők ellenőrzése céljából. Ők a maguk hatáskörében szintén munkacsoportokat alakítottak, hogy az eggyel alacsonyabb szintet ellenőrizzék, és így tovább le a gyökerekig. Rendszerint nem lehetett tagja a munkacsoportnak olyasvalaki, aki maga is nem esett át már ellenőrzésen az adott kampányban.

Minden olyan szervezethez küldtek munkacsoportot, ahol „mozgósítani kellett az embereket” a kampány lefolytatására. Kötelező gyűlésekre hívták össze az embereket, ahol a legfelsőbb vezetők utasításait kellett meghallgatniuk. A munkacsoport tagjai magyaráztak, oktattak, és próbálták rávenni az embereket, hogy álljanak föl és nevezzenek meg gyanúsítható személyeket. Ösztönözték őket, hogy panaszukat névtelenül dobják be egy erre a célra előkészített dobozba. A munkacsoport minden esetet kivizsgált. Ha a vizsgálat igazolta a vádat vagy alaposnak találta a gyanút, a csoport megfogalmazta a döntést, melyet az egy szinttel magasabb vezetőknek jóvá kellett hagyniuk.

Igazi fellebbezési rendszer nem működött, bár aki gyanúba került, kérhette a bizonyítékok megtekintését, és általában engedélyezték, hogy védekezzen. A munkacsoport olyasféle ítéletekre tehetett javaslatot, mint a nyilvános bírálathoz, állásvesztés és a felügyelet különféle formái; a maximális büntetés, melyet kiszabhattak, falura küldés volt, fizikai munkára. Csak a legsúlyosabb esetek kerültek a hivatalos jogi fórum elé, az pedig pártellenőrzés alatt állott. Minden egyes kampányhoz egész útmutatócsomagot adott ki a legfelső vezetés, a munkacsoportnak szigorúan tartania kellett magát hozzá. De minden egyes ügynél a munkacsoport ítélete - sőt a hangulata - nagyon súlyosan esett latba.

Minden egyes kampányban az összes olyan személyt, aki Pekingből kijelölt célkategóriába tartozott, valamifajta megfigyelésnek vetették alá, inkább a kollégái és a szomszédai, mintsem a rendőrség részéről. Ez volt Mao fő találmánya - az egész nép bevonása az ellenőrzés rendszerébe. Kevés - a rezsím mércéje szerinti - károkozó akadt, aki módot talált rá, hogy elkerülje az emberek vizslató tekintetét, ami természetesen is egy réges-régóta házmester-mentalitású társadalomban. Ám a „hatékonyságért” nagy árat kellett fizetni: mivel a kampány igen tágra értelmezhető mérce szerint folyt, a személyes bosszú, sőt a pletyka miatt igen sok ártatlan ember is bajba került.

Jun-ying néni szövést vállalt, hogy eltarthassa anyját, szellemi fogyatékos bátyját és saját magát. Mindennap hajnalig dolgozott, a szemét nagyon megviselte a rossz világítás. 1952-re gyűjtött és kölcsönkért annyi pénzt, hogy két új szövőszéket vehetett, két barátnője attól kezdve együtt dolgozott vele. Bár a bevételen megosztottak, elméletben a nagynéném fizette őket, mert övé volt a szövőszék. „Az öt ellen” mozgalomban mindenki gyanúba keveredett, aki alkalmazottat

tartott. Még az olyan apró vállalkozást is, mint Jun-ying nénié, tulajdonképpen kicsiny szövetkezetet szintén ellenőrizték. Meg akarta kérni a barátnőit, hogy többé ne jöjjenek, de mégsem szerette volna, hogy úgy érezzék, útilaput kötött a talpukra, végül a barátnői maguk mondták, hogy jobb, ha nem jönnek többé. Attól féltek, hogy ha valaki sarat dobál a nagynénémre, azt fogja hinni, ők voltak.

1953 nyarára mind a két kampány lecsöndesedett: a kapitalistákra ráijesztettek, a Kuomintang-híveket kiirtották. Nem tartottak több tömeggyűlést, a tisztségviselők pedig lassan rájöttek, hogy a hozzájuk érkező információ java része megbízhatatlan. Azontúl egyenként vizsgálták ki az ügyeket.

1953 májusában anyám kórházba vonult, hogy életet adjon harmadik gyermekének: május 23-án fia született, Jin-ming. Ugyanabban a misszionárius-kórházban feküdt, mint mikor terhes volt énvelem, de a misszionáriusokat elűzték, mint Kína-szerzte mindenünnen. Anyámat éppen akkor léptették elő: Yibin város Közjóléti Hivatalának igazgatója lett, közvetlen főnöke még mindig Tingné asszony, aki a városi pártbizottság titkárává lépett elő. Időközben anyám súlyos asztmával is feküdt kórházban. És én is, köldökfertőzéssel; a pesztrám is befeküdt velem. Jó ellátásban volt részünk ingyen, mivel „a forradalom oldalán álló” család tagjai voltunk. Az orvosok hajlottak rá, hogy a tisztségviselőknek és családtagjaiknak tartsák fenn a nagyon kevés kórházi ágyat. A lakosság többsége számára nem volt megbiztosítási rendszer, a parasztnak például fizetniük kellett az ellátásért.

Jun-ying néni a nővéremmel éppen vidékre utazott egyik ismerőséhez, apám egyedül volt otthon. Egyik nap Tingné elment hozzá munkamegbeszélésre. Azután azt mondta, fáj a feje, szeretne lefeküdni. Apám lefektette az egyik ágyra, erre Tingné magához húzta, meg akarta csókolni és simogatni.

- Nagyon kimerült lehetsz - lépett hátra apám, és nyomban kiment a szobából. Néhány perc múlva igen zaklatottan tért vissza egy pohár vízzel, amit letett az asztalra. - Tudnod kell, hogy én szeretem a feleségemet - mondta, és még mielőtt Tingné válaszolhatott volna, becsukta maga mögött az ajtót. A vizespohár alatt egy cédulát hagyott, melyre ezt írta: „kommunista erkölcs”.

Néhány nappal később anyám hazatért a kórházból.

Amint csecsemő fiával átlépte a küszöböt, apámnak ez volt az első szava hozzá:

- Amint tudunk, elmegyünk Yibinből, mindörökre.

Anyám el se tudta képzelni, mi ütött belé. Apám elmondta, mi történt, és hozzátette, hogy Tingné már régen szemet vetett rá. Anyám inkább megdöbbsent, mintsem haragudott.

- De miért kell oly sürgősen elköltöznünk? - kérdezte.

- Elszánt nőszemély - felelt apám -, attól félek, ismét megpróbálja. És bosszúálló természet, tartok tőle, még téged is tönkretesz. Könnyen megteheti, mert hiszen a feljebbvalód.

- Olyan rosszindulatú volna? - csodálkozott anyám, és hozzátette: - Hallottam valami pletykát, hogy amikor a Kuomintang börtönében ült, elcsábította a börtönőrt, vagy valami ilyesmi. De az emberek szeretnek pletykálkodni. Mindenesetre nem csodálkozom rajta, hogy tetszel neki - mosolyodott el. - Úgy gondolod, hogy kellemetlenkedik majd nekem? Ó itt a legjobb barátnőm.

- Nem érted. Azt mondják, „aki szegényben marad, az üt dühében” (nao-xiu-cheng-nu). Tudom, hogy mit érez, nem valami taktikusan viselkedtem. Megszégyenítettem. Ne haragudj, abban a feszült pillanatban nem gondolkodtam, azt hiszem. Olyan asszony, aki biztosan bosszút áll.

Anyám szinte látta maga előtt, hogy apám miként utasította el Tingnét. De azt el se tudta képzelni, hogy a barátnője ellenséges tudna lenni, sem azt, hogy bajt hozhatna rájuk. Apám akkor elmesélte neki, mi történt az elődjével, Yibin előző kormányzójával, Shuval.

Shu szegényparaszt volt, aki a Hosszú Menetelés idején csatlakozott a Vörös Hadsereghez. Nem szerette Tingnét, és frivol viselkedéséért bírálatban részesítette. Szóvá tette, hogy sok apró copfba fonja a haját, ami akkoriban rendhagyó frizurának számított. Néhányszor figyelmeztette, hogy vágassa le a copfjait. De Tingné nem engedelmeskedett, azt mondta a férfinak, hogy törődjön a saját dolgával. Erre Shu kettőzött erővel kritizálta, Tingné pedig még ellenségesebben viselkedett vele szemben, és elhatározta, hogy a férje segítségével bosszút áll.

Volt egy asszony, ott dolgozott Shu hivatalában, aki valaha egy Kuomintang-tiszt ágyasa volt, a tiszt azután Tajvanra menekült. Úgy tartották, hogy a nő csáberejét Shun próbálgatja, aki pedig nő volt, és pletykák keltek szárnyra, hogy kettejüknek viszonya van. Tingné elérte, hogy ez a nő aláírjon egy nyilatkozatot, amely szerint Shu kikezdett vele, és kényszerítette a nemi kapcsolatra.

Bár Shu volt a kormányzó, a nő úgy vélte, hogy mégis Tingéktől kell inkább tartania. Shut elmarasztalták, hogy pozícióját kihasználva viszonyt kezdett egy Kuomintang-tiszt volt ágyasával, ami megbocsáthatatlan bűnnek számított egy kommunista veterán részéről.

Ha valakit le akartak buktatni Kínában, annak megvolt a kialakult módszere: többféle bűnben is elmarasztalták egyszerre, hogy alaposabbnak látszék a vád. Tingék is találtak még egy „vétket”, amellyel megvádolhatták Shut. Egyszer nem értett egyet egy Pekingből érkezett utasítással, és levélben írta meg nézeteit a legfelsőbb pártvezetésnek. A szervezeti szabályzat szerint ehhez joga volt, különösen mivel a Hosszú Menetelés veteránja lévén különleges jogokkal rendelkezett. A levélben az állt, hogy amíg választ nem kap, nem hajtja végre az utasítást. Tingék ezt használták föl ellene, mondván, hogy szembefordult a párttal.

A két vádat egybefűzve, Tingék javasolták, hogy Shut zárják ki a pártból és bocsássák el állásából. Shu élénken tagadta a vádakat. Az első, mondta, egyszerűen nem igaz. Soha semmi dolga nem volt azzal a nővel; mindössze udvariasan viselkedett vele. Ami a második vádpontot illeti, semmi rosszat nem tett, nem szállt szembe a párttal. A területi pártbizottságnak négy tagja volt: maga Shu, Ting, apám és az első titkár. Most a másik három ítélte Shu dolgában. Apám védelmezte. Biztosra vette, hogy Shu ártatlan, úgy vélte, levelet írni a pártközpontnak teljesen legális cselekedet.

De mikor szavazásra került a sor, apám veszített. Shut kizárták. Az első titkár Tinget támogatta. Mégpedig azért, mert Shu a Vörös Hadsereg „rossz” ágához tartozott egykor. Rangidős parancsnok volt a harmincas évek végén az úgynevezett Negyedik Fronthadseregben Szecsuanban. Ez a hadsereg a Vörös Hadseregnek a Hosszú Menetelésben Mao által vezetett ágával 1935-ben egyesült. Parancsnoka, Zhang Guo-tao, örökké lobogó személyiség volt, aki Maóval versengett a Vörös Hadsereg parancsnokságáért - és veszített. Akkor csapataival együtt kivált, és nem folytatta tovább a Hosszú Menetelést. Mivel azonban súlyos veszteségeket szenvedett, hamarosan kénytelen volt visszatérni Maóhoz. De 1938-ban, azután már, hogy a kommunisták Yan'anba érkeztek, átállt a Kuomintang oldalára. Emiatt később mindazok, akik a Negyedik Fronthadsereghez tartoztak, bélyeget viseltek, Maóhoz való hűségüket folytonos gyanakvás kísérte. Azért vált ez különösen kényes kérdéssé épp Yibinben, mert a Negyedik Fronthadsereg tagjainak többsége szecsuanai volt.

A kommunista hatalomátvétel után ezt a hallgatóságos bélyeget rásűthették a forradalom bármely olyan csoportjára, melyet nem közvetlenül Mao vezetett, beleértve az illegális szervezeteket is, amelyekben a legbátrabb, legtehetségesebb - és a legműveltebb - kommunisták dolgoztak. Yibinben a földalatti mozgalomnak szinte minden tagja valamiféle nyomás alatt volt. Ráadásul az is bonyolította a helyzetet, hogy a helyi földalatti szervezet tagjainak többsége jómódú családokból származott, és rokonaik szenvedtek a kommunisták kezétől. Ráadásul mivel rendszerint műveltebbek voltak, mint a kommunista hadsereggel érkezett - főként paraszt-származású - katonák, akik között sok írástudatlan is akadt, irigyelték is őket.

Bár apám maga is partizánharcos volt, ösztönösen közelebb érezte magát a földalatti szervezet tagjaihoz. Mindenesetre nem volt hajlandó részt venni a fondorlatos kiközösítősdiben, és kiállt a volt földalatti szervezet tagjai mellett.

- Képtelenség, hogy a kommunistákat megosszuk aszerint, hogy ki „földalatti” s ki „föld feletti” - mondogatta gyakran.

Azok között, akiket ő vett maga mellé, valóban sokan a földalatti szervezetből kerültek ki, mert ők voltak a legtehetségesebbek.

Apám úgy vélte, hogy a Negyedik Fronthadsereg embereivel, a Shuhoz hasonlókkal szembeni gyanú képtelenség, és azért küzdött, hogy Shut rehabilitálják. Először is azt ajánlotta neki, menjen el Yibinből, hogy elkerülje a további kellemetlenséget; Shu meg is tette, nálunk költötte el a búcsúvacsorát. Áthelyezték Chengduba, Szecsuan tartomány fővárosába, ahol a tartományi erdőigazgatóság alkalmazottja lett. Onnét küldte föllebbezését a Központi Bizottsághoz Pekingbe, apámat nevezte meg jótállójának. Apám írásban támogatta a föllebbezést. Végül, sokkal később, tisztázták Shut azon vád alól, hogy „szembefordult a párttal”, de az enyhébbik vád, a „házasságon kívüli kapcsolat” fennmaradt. A volt ágyas, aki a vádakat előterjesztette, arcátlan módon nem vonta vissza, hanem gyarló és következtelen módon adott számot a férfi állítólagos közeledéséről, ami is nyilvánvaló jelzéseként szolgált a vizsgálócsoport számára, hogy a vád igaztalan. Shu meglehetősen magas beosztásba került Pekingben az Erdészeti Minisztériumban, de korábbi posztját nem kapta vissza.

Amiről apám anyámat meg akarta győzni, az volt, hogy Tingéket semmi sem akadályozza a leszámolásban. Több más példát is említett, és egyre ismételtette, hogy nyomban el kell hagyniuk ezt a helyet. Mindjárt másnap Chengduba utazott, egynapi vonatútra északi irányba. Ott nyomban fölkereste a tartományi kormányzót, akit jól ismert, és áthelyezését kérte arra hivatkozva, hogy szülővárosában nagyon kellemetlen dolgoznia, mert rokonai különféle elvárásainak kellene megfelelnie. A valódi okot azonban megtartotta magának, mivel nem voltak kétségtelen bizonyítékai Tingék ellen.

A kormányzót, Li Da-zhangot annak idején Mao felesége, Jiang Qing ajánlotta a pártba. Egyetértett apám álláspontjával, és azt mondta, segíteni fog az áthelyezésben, de nem szeretné, ha apám nyomban eljönne Yibinből, mert Chengduban minden megfelelő poszt éppen be van töltve. Apám azt válaszolta, hogy nem várhat semmiképpen, és bármilyen állást elvállal. Li megpróbálta lebeszélni, de aztán föladta, és felajánlotta neki a Művészeti és Oktatási Osztály vezetését.

- Ez sokkal alacsonyabb poszt, mint amire képességeid föl jogosítanak - figyelmeztette.

Apám azt válaszolta, nem bánja, amíg van mit csinálnia.

Olyannyira aggodalmaskodott Tingék miatt, hogy egyáltalán nem ment vissza Yibinbe, hanem üzenetet küldött anyámnak, hogy menjen utána, amint csak tud. Az asszonyok a családban mind azt mondták: szó se lehet róla, hogy anyám a szülés után ilyen hamar útra keljen, de apám rettegett, hogy Tingné bármire képes, és amint letélt a hagyományos, egy hónapos lábadozási időszak, elküldte a testőret, hogy szedjen össze bennünket.

A család úgy döntött, hogy öcsém, Jin-ming ott marad, mert kicsi még az utazáshoz. Az ő dajkája és a nővéremé mind a ketten maradni akartak, hogy közel legyenek a családjukhoz. Jin-ming dajkája nagyon szerette a fiúcskát, ezért kérte anyámat, hogy vele maradjon. Anyám beleegyezett, teljesen megbízott benne.

Anyám, nagyanyám, a nővérem és én a pesztrámmal, valamint apám testőre egy június végi hajnalon hagytuk el Yibint. Bezsúfolódtunk a dzsipbe semmi kis csomagunkkal, mindössze két bőrönddel. Abban az időben a szüleinkhez hasonló tisztségviselőknek semmijük sem volt - néhány legszükségesebb ruhadarabon kívül. Gidres-gödrös, sáros utakon haladtunk, és reggelre Neijiang városába érkeztünk. Tikkasztó nap volt, és órákat kellett a vonatra várni.

Épp akkor, mikor végre befutott az állomásra, nekem hirtelen eszembe jutott, hogy elvégzem a dolgomat; a dajkám felkapott, és a peron végébe indult velem. Anyám félt, hogy a vonat közben elmegy, vissza akart tartani bennünket. A dajkám, aki sose látott még vonatot, és sejtelve sem volt, mi az a menetrend, visszabeszélt neki, és elég durván rászólt:

- Nem tudja megmondani a vezetőnek, hogy várjon? Er-hongnak most pisilni kell!

Úgy vélte, hogy mint őneki, másnak is én vagyok a legfontosabb.

Mivel státusunk szerint mind különböző helyre voltunk besorolva, szét kellett válnunk, mikor felszálltunk a vonatra. Anyám a nővéremmel másodosztályú hálókocsiban utazott, nagyanyámnak párnás ülés járt egy másik kocsiban, én pedig a dajkámmal az anyák és gyermekek számára fenntartott kupéban utaztam, ahol ő fapadon ült, számomra pedig volt fekvőhely. A testőr, szintén fapadon, egy negyedik kocsiban foglalt helyet.

Ahogy a vonat döcögött, anyám kinézett a rizsültetvényekre és a cukornádföldekre. Itt-ott egy-egy paraszt ment végig a sáros bakhátaikon, úgy látszott, mintha félálomban járna széles karimájú szalmakalapja alatt, félmeztelenül. Az öntözőcsatornáknak sebesen folyt a víz, mosta az apró földgátakat, amelyek minden egyes rizstáblához elvezették a vizet.

Anyám tépelődött magában. Négy év alatt immár másodszor kell elköltöznie a férjével és a családjával együtt egy olyan helyről, amelyhez nagyon ragaszkodik. Előbb saját szülővárosából, Jinzhouból, most pedig apáméból. A forradalom, úgy látszik, nem oldotta meg a problémákat. Viszont újakat teremtett. Életében először fogta fel homályosan azt a tényt, hogy mivel a forradalmat emberek csinálják, magán viseli gyengeségeik jegyeit. De az nem tűnt fel neki, hogy a forradalom vajmi keveset tesz, hogy megszüntesse ezeket a gyengeségeket, sőt inkább még támaszkodik némelyikre, gyakran épp a legrosszabbakra.

Amint a vonat kora délután Chengdu felé közeledett, egyszer csak azon kapta magát, hogy egyre többet gondol ottani, új életére. Sokat hallott Chengduról, valaha egy régi királyság fővárosa volt, a Selyem Városának nevezték leghíresebb terméke után; vagy Hibiszkusz-városnak, mert úgy mondják, a virág szirmai egy-egy nyári szélvihar után az egész várost elborítják. Huszonkét éves volt. Ugyanennyi idős korában, úgy húsz esztendővel azelőtt, nagyanyám tulajdonképpen

rabságban élt Mandzsúriában egy olyan házban, mely jelen nem levő „férjének”, a generálisnak a tulajdona volt, és az ura szolgálójának tekintete vigyázta egész nap. Tulajdonképp nem volt más, mint egy férfi játékszere és tulajdona. Az anyám végre független emberi lény volt. Bármilyen keservesen élt is, biztos volt benne, hogy összehasonlíthatatlanul jobb a sorsa, mint az anyjéé vagy a régi Kína asszonyaié volt. Mondta is magának, hogy bizony sokat köszönhet a kommunista forradalomnak. Amint a vonat begördült a chengdui állomásra, tele volt tettvággyal, hogy újra belevethesse magát a nagy ügyért folyó munkába.

10. „A SZENVEDÉS JOBB KOMMUNISTÁVÁ TESZ” - ANYÁMAT MEGGYANÚSÍTJÁK (1953-1956)

Apám várt bennünket az állomáson. Mozdulatlan levegő, tikkasztó meleg, anyám és nagyanyám pedig kimerült a zötykölődésben és a hőség miatt: forró szél fújta őket a vonaton egész úton. A Szecsuan tartományi kormányzat vendégházában szálltunk meg, az volt ideiglenes lakhelyünk. Anyám oly gyorsan költözött át, hogy még állást sem találtak neki, s arra sem volt idő, hogy lakásról gondoskodjanak számunkra.

Chengdu Szecsuan fővárosa, Kína legnépesebb tartományáé: hatvanötmillió ember lakta akkor. Nagy város volt, több mint félmillió lakosú, már az i. e. ötödik században is állt; Marco Polót, mikor a tizenharmadik században átutazott rajta, lenyűgözte a virágzó város nyüzsgése. Ugyanolyan tervrajz szerint épült, mint Peking, a nagy kapujú, ősi paloták mind az észak--déli tengely mentén épültek, mely a várost kétfelé, keleti és nyugati részre szelte. 1953-ra már kinőtte eredeti alaprajzát, és három közigazgatási körzetre oszlott: keleti és nyugati városrész, külvárosok.

Megérkezésünk után alig néhány héttel anyám állást kapott. Apám tárgyalt helyette, mert a jó, régi, kínai hagyományok szerint ő maga nem tehetette. Apám pedig azt mondta, hogy a felesége bármit elvállal, csak ne ő, apám legyen a főnöke, ezért tehát a Keleti Városrész Közjóléti Hivatalának vezetője lett. Mivel mindenkinek a munkahelye biztosított lakást is, a hivatala kiutalt számára egy szobát egy hagyományos építésű kínai udvarban. Beköltöztünk, apám pedig a saját irodája közelében lakott.

Lakásunk ugyanabban a háztömbben volt, mint a keleti városrész kormányzata. A hivatalokat rendszerint nagy házakban helyezték el, melyeket Kuomintang-tisztektől és gazdag földbirtokosoktól koboztak el. Valamennyi tisztviselő, még a vezető funkcionáriusok is a hivatalukban laktak. Nem főzhettek otthon, menzán étkeztek. Ugyanonnét vitték haza termoszban a forró vizet.

A házaspárok csak a vasárnapot tölthették együtt. A tisztviselők közt a szeretkezés eufemisztikus kifejezése az „eltölti a vasárnapot” volt. Ez a kaszárnnyába való életstílus lassanként oldódott, és attól kezdve a házaspároknak megengedték, hogy több időt töltsenek egymással, de mégis jobbára a hivatali épületekben telt a napjuk.

Anyám osztályán nagyon sokrétű tevékenység folyt: odatartozott az általános iskolai oktatás, az egészségügy, a kultúrműsorok és a sajtóközlemények. Anyám huszonkét éves korában negyedmillió emberért felelt. Olyan elfoglalt volt, hogy alig láttuk. A kormányzat monopóliumot akart szerezni (úgy nevezték: egységes felvásárlás és értékesítés) az alapvető élelmiszercikkek kereskedelmére, vagyis a gabona, vászon, étolaj és a hús adásvételére. Azt akarták, hogy a parasztok mindezeket kizárólag az állami felvásárlónak adják el, mely azután elosztja a városi lakosság és az e cikkekben szűkölködő vidékek lakói között.

Mikor a Kínai Kommunista Párt új intézkedéseket hozott, mindig propagandával segítették elő a bevezetését. Anyám munkájához hozzátartozott, hogy próbálja meggyőzni az embereket: a változás jót hoz. Az egésznek az volt a veleje, hogy Kína hatalmas népességét még sose sikerült se felöltöztetni, se jóllakatni; most a kormány arra törekszik, hogy a közszükségleti cikkek igazságos elosztását biztosítsa, ne fordulhasson elő, hogy van, aki éhezik, mások meg felhalmozzák a gabonát vagy a többi létfontosságú cikket. Anyám kedvvel végezte munkáját, biciklijén tovakarikázott, nap mint nap rekedtre beszélte magát az összejöveteleken, még akkor is, amikor terhessége utolsó hónapjában volt negyedik gyermekével. Szerette a munkáját, és hitt is benne.

Csak az utolsó pillanatban ment be a kórházba, hogy világra hozza negyedik gyermekét, ezúttal is fiút, 1954. szeptember 15-én. Megint veszélybe került a szülés alatt. Az orvos már éppen el akart menni, amikor anyám megállította. Rendellenes vérzést észlelt, tudta, hogy valami nincs rendben. Makacskodott, hogy a doktor maradjon ott és vizsgálja meg újra. Hiányzott a placenta

egy darabkája. Komoly operációnak tartották a megkeresését, a doktor tehát elaltatta, és újra megvizsgálta a méhét. Meg is találták a placentadarabot, s ezzel alighanem az életét mentették meg.

Apám vidéken járt, hogy életet leheljen az állami monopóliumprogramba. Nem sokkal azelőtt léptették elő a tizedik osztályba, és kinevezték Szecsuan tartomány Közjóléti Hivatala igazgatóhelyettesének. Egyik legfontosabb feladata a közvélemény folyamatos ellenőrzése volt. Hogyan vélekedik a nép egy bizonyos intézkedésről? Milyen panaszai vannak? Mivel a lakosság túlnyomó többsége parasztokból állt, ideje nagy részét vidéken töltötte, hogy az ő véleményükkel is tisztában legyen. Akárcsak anyám, ő is mélyen hitt munkájának értelmében, mely azt volt hivatva biztosítani, hogy a párt és a kormány ne veszítse el kapcsolatát a néppel.

Hét nappal a szülés után apám egyik kollégája kocsi küldött anyámért a kórházba. Ha a férj nem volt otthon, a pártszervezet volt felelős a feleségéért. Hálásan meg is köszönte a segítséget, mivel hazáig legalább fél órát kellett volna gyalogolnia. Mikor néhány nappal később apám megérkezett, megfeddte a kollégáját: a szabályzat szerint anyám csak apámmal közös útjain jogosult szolgálati kocsira, ha akkor használja, amikor apám távol van, az nepotizmusnak számít.

- De hiszen komoly operáción esett át, és még nagyon gyöngé - magyarázta a kolléga.

- A szabály az szabály - erősködött apám.

Anyámnak pedig nagyon rosszulesett, hogy ismét el kellett viselnie ezt a puritán merevséget. Már másodszor esett meg, hogy apám nehéz szülés után ellene támadt.

- Akkor meg miért nem voltál ott, hogy hazavigyél - kérdezte -, akkor nem kellett volna szabályt szegni.

- Lefoglalt a munkám - hangzott a felelet -, nagyon fontos munka volt.

Anyám elérte a célzást: apám őt magát idézte. Mégis nagyon kiábrándult.

Öcsém, Xiao-hei két nappal születése után ekcémát kapott. Anyám szerint azért, mert a nyári rohanásban nem jutott hozzá főtt, zöld olajbogyóhoz. A kínaiak úgy vélik, hogy az olajbogyó eloszlatja a test hevét, mely különben sebesedést okoz. Xiao-hei kezét ágyacskájának rácsához kellett kötni, nehogy elkaparja a sebeket. Hat hónapos korában bőrklinikára került.

Nagyanyámnak pedig éppen akkor kellett visszautaznia Jinzhouba, mert anyja beteg lett.

Xiao-hei dadája yibini parasztlány volt, hosszú, fekete hajú, kacér tekintetű. Véletlenül megölte a saját gyermekét: fekvé szoptatta, elaludt és agyonnyomta. Családi kapcsolatai révén meglátogatta Jun-ying nagynénemet, és könyörgött neki, hogy ajánlja be hozzánk. Nagyvárosba vágott, szórakozni akart. A nagynéném jótállt érte, bár a helybéli asszonyok mind azt mondták, hogy mást se akar, csak hogy Chengduba kerülve megszabaduljon a férjétől. Jun-ying ugyan nem ment férjhez, de sose irigyelte mások örömét, különösen a nemi örömet nem; inkább felvidította. Nagyon megértő és engedékeny volt az emberi gyengeséggel szemben és mentes az előítéletektől.

Néhány hónappal később a dadát rajtakapták a háztömb gondnokával. Szüleim úgy vélték, magánügy, és szó nélkül hagyták.

Mikor az öcsém a bőrklinikára került, a dajkája is befeküdt vele. A kommunisták alatt ugyan nagymértékben csökkent a nemi betegségek száma, de az egyik kórteremben mégis feküdt néhány ilyen beteg, és egy napon a dajkát egy ágyban találták egy beteggel abból a kórteremből. A kórház anyám tudomására hozta az esetet, és céloztak rá, hogy Xiao-hei számára nem biztonságos, ha továbbra is ez a dajka szoptatja. Anyám elküldte. Attól kezdve Xiao-heit az én dajkám gondozta, vagy a másik öcsémé, Jin-mingé, aki addigra átköltözött már hozzánk Yibinből.

1954-ben, év vége felé Jin-ming dajkája levélben kérte anyámat, hogy nálunk lakhasson, mert nem tud a férjével élni, mivel az iszákos és veri. Anyám már tizenhét hónapja nem látta Jin-minget, egy hónapos kora óta. De megérkezése sok keserűséget okozott: Jin-ming nem engedte, hogy anyám hozzányúljon, és csak a dajkáját hívta „mamá”-nak.

Jin-minghez apám sem találta meg egykönnyen az utat, de énvelem nagyon jóban volt. Négykézlábra állt a földön, én meg a hátára másztam. Rendszerint virágot dugott a gallérjába, hogy megszagoljam. Ha pedig elfelejtette, én a kertre mutattam, és parancsot adtam, hogy valaki nyomban pótolja a mulasztást. Sokszor arcon csókolt. Egyszer, mikor borotvátlan volt, grimaszt vágtam, úgy panaszkodtam:

- Vén szakáll, vén szakáll! - kiabáltam, amilyen hangosan csak tudtam.

Azontúl hónapokig csak Vén Szakállnak (lao-hu-zi) szólítottam. Attól kezdve óvatosabban csókolt meg. Szerettem ki-be mászkálni az irodákba, játszottam az alkalmazottakkal.

Megkergettem őket, különös neveket találtam ki mindenkinek, közben óvodai rigmusokat

szavaltam. Még hároméves se voltam, s már „kis diplomatának” ismertek.

Azt hiszem, hogy népszerűségemet valójában annak köszönhettem, hogy apám kollégái örültek, ha szünetet tarthattak, s gyerekes fecsegésem kicsit felvidította őket. Pufók gyerek voltam, gyakran a térdükre ültettek, csipkedtek, gyömöszöltek.

Alig múltam hároméves, mikor én és a testvéreim mind más-más gyermekotthonba kerültünk. Nem értettem, miért visznek el otthonról, rúgkapáltam, a szalagot tépkedtem a hajamból tiltakozásul. A gyermekotthonban meg szándékosan kellemetlenkedtem a gondozónőknek, nap mint nap a ruhámra öntöttem a tejet, akárcsak a csukamájolajas kapszulák tartalmát. Ebéd után hosszú pihenő következett, én pedig folyton magam kreálta félelmetes történeteket meséltem azalatt a pajtásaimnak, akikkel együtt feküdtem a nagyhálóban. Hamarosan rajtakaptak, és büntetésül a küszöbre kellett ülnöm.

Gyermekotthonba pedig azért kerültünk, mert nem volt, aki vigyázzon ránk. 1955-ben egy júliusi napon anyámat a keleti városrész más nyolcszáz alkalmazottjával együtt felszólították, hogy maradjanak a helyükön, amíg más utasítást nem kapnak. Újabb politikai kampány kezdődött, ezúttal a „rejtőzködő ellenforradalmárok” leleplezésére. Mindenkit alaposan ellenőriztek.

Anyám és kollégái ellenvetés nélkül engedelmeskedtek. Mindenképpen kaszárnyaéletet éltek. Egyébként is természetesnek látszott, hogy a párt ellenőrizni akarja tagjait, hogy az új társadalom szilárd lehessen. Elvtársai többségéhez hasonlóan anyám is az ügynek akarta szentelni magát, fontosabbnak tartotta, mintsem hogy érdemes volna zúgolódnia a szigorú intézkedések miatt.

Egy hét alatt szinte minden kollégáját tisztázták és elengedték. Anyámat azonban néhány társával nem. Azt mondták neki, hogy egy-két pontot még tisztázni kell a múltjában. Ki kellett költöznie hálójából, a hivatali épület egy másik szobájába telepítették át. De még előbb elengedték néhány napra, hogy családi ügyeit elrendezze, mivel - adták tudtára - valószínűleg hosszabb ideig megfigyelés alatt tartják.

Az újabb kampányt Mao reagálása váltotta ki egyes kommunista írók, legfőképpen a neves szerző, Hu Feng viselkedésével kapcsolatban. Tulajdonképpen nem is szálltak élesen szembe Mao elveivel, de egy ponton megszegették az engedelmességet: ragaszkodtak függetlenségükhöz és az önálló gondolkodás jogához, s ezt Mao elfogadhatatlannak ítélte. Félt, hogy bármiféle önálló gondolat engedetlenséget szülhet vele szemben, s ezt nem tűrhette. Azon volt, hogy az új Kína egy emberként lépjen fel és úgy is gondolkodjon; úgy vélte, szigorú intézkedésekkel tarthatja csak együtt az egész országot, különben szétesik. Sok neves író lefogtak és „ellenforradalmár összeesküvő”-nek tituláltak, az pedig félelmetes vád volt, mert az ellenforradalmi tevékenység súlyos büntetést, akár halálos ítéletet is vonhatott maga után.

Jelzés volt ez, hogy vége szakad Kínában az egyéni kifejezés szabadságának. A médiát a párt már akkor saját ellenőrzése alá vonta, mikor a kommunisták hatalomra kerültek. Mostantól kezdve pedig az egész nemzet gondolkodását vonták szigorúbb kontroll alá.

Mao azt bizonygatta, hogy olyanok után kutat, akik „az imperialista országok, a Kuomintang, a trockisták, a volt Kuomintangtiszték és a kommunista mozgalom árulói javára kémkednek”. A Kuomintang és az „amerikai imperialisták” vissza akarják szerezni a hatalmat - hajtogatta -, hiszen nem ismerik el Pekinget, és ellenséges gyűrűbe fogták Kínát. Az ellenforradalmárok elnyomását célzó korábbi kampány, amelynek során anyám barátját, Hui-gét kivégezték, a Kuomintang tényleges tagjaival szemben folyt, s most a pártban, a kormányzatban dolgozó olyan munkatársakat célozták meg, akiknek rokonságában Kuomintang-kapcsolatot találtak.

A kommunisták már jóval azelőtt, hogy hatalomra kerültek volna, részletes anyagot állítottak össze kinek-kinek a származásáról, ez az ellenőrző rendszer kulcseleme volt. A párttagok káderlapját a párt szervezési osztályán őrizték. A párton kívüli állami alkalmazottak dossziéja felől a munkahelyi vezető rendelkezett. Minden egyes munkatársról évente jelentést írt a főnöke, amit csatoltak az anyagához. Senki sem olvashatta el a saját káderlapját, másokéba pedig csak különleges felhatalmazással rendelkező személyek tekinthettek bele.

Bármilyen vékony vagy laza Kuomintang-szál elég volt hozzá, hogy valakit ennek a kampánynak a célpontjává állítsanak. A nyomozást olyan, tisztségviselőkből összeállított munkacsoportra bízta, amelynek tagjai biztosan nem álltak a Kuomintanggal semmiféle kapcsolatban. Anyám az egyik legfőbb gyanúsított lett. A dajkáink - rokoni kapcsolataik miatt - ugyancsak.

Külön munkacsoportot jelöltek ki a tartományi kormányzat kiegészítő személyzete: a gépkocsivezetők, kertészek, takarítónők, szakácsok és gondnokok kivizsgálására. Az én pesztrám

férje szerencsejáték és ópiumszívás miatt börtönben ült, ennek következtében a feleségből „nemkívánatos” személy lett. Jin-ming dajkája pedig egy földbirtokos családtagjához ment feleségül, a férje ráadásul valami apró tisztséget is viselt azelőtt a Kuomintangban. Mivel nem volt fontos állás, a párt nem vájkált nagyon mélyen a dajkák múltjában, mindenesetre nem dolgozhattak tovább nálunk.

Anyámnak ezt már akkor megmondták, amikor fogva tartása előtt néhány napra hazaengedték. Mind a két nő el volt keseredve, mikor közölte velük a hírt. Szerették Jin-minget és engem. Az én dajkám még azért is aggódott, hogy ha visszatér Yibinbe, nem lesz jövedelme, ezért anyám írt a városi előljárónak, hogy találjon számára helyben állást. Meg is tette. Egy teaültetvényen alkalmazzák, oda még a kislányát is magával vihet.

Jin-ming dajkája sem akart visszatérni a férje oldalára. Új udvarlóra tett szert, aki házgondnok volt Chengduban, s összeházasodtak volna. Könnyek közt kérte anyámat: legyen segítségére a válásban, hogy hozzámelessen. Igen nehéz volt elválni, de az asszony tudta, hogy ha szülei egy szót szólnak az érdekében, különösen ha apám szól, az nagy segítség volna. Anyám nagyon szerette, és segíteni akart rajta. Ha sikerül elválnia és feleségül mennie a gondnokhoz, az „osztályidegen földesúr” kategóriából automatikusan átkerül a munkásosztályba - akkor akár el se kell hagynia bennünket. Anyám szóba hozta apám előtt a dolgot, de ő ellenezte:

- Hogy segédkezhetnél egy válásban? Még azt mondják az emberek, hogy a kommunisták szétzúzzák a családot.

- De mi lesz a gyerekeinkkel? - kérdezte anyám. - Ki vigyáz rájuk, ha mind a két dajka elmegy?

- Majd gyermekotthonba adjuk őket - hangzott apám válasza.

Mikor anyám Jin-ming dajkájának megmondta, hogy el kell mennie, az asszony majdnem összeomlott. Jin-ming legelső emléke: a dajkájának távozása. Egy este valaki a főbejárathoz vitte. Dajkája állt ott sima, falusias blúzban, amely karton pillangógombokkal záródott oldalt. Kezében vászonbatyu. Jin-ming azt szerette volna, ha fölveszi, de ő úgy állt meg, hogy a gyerek hiába nyújtogatta a karját. Arcán könnyek peregtek végig. Azután leballagott a lépcsőn a kapu felé, az udvar távolabbi végébe. Valaki volt vele, akit az öcsém nem ismert. Már majdnem kilépett a kapun, akkor megfordult. Jin-ming bőgött, üvöltött, csapkodott, de hiába, nem vitték közelebb. A dajka alakját még sokáig kivehette az udvar kapuboltja alatt, őt bámulta. Végül gyorsan megfordult és eltűnt. Jin-ming soha többé nem látta.

Nagyanyám még akkor is Mandzsúriában volt. A dédanyám épp meghalt tüdőbajban.

Anyámnak, mielőtt fogsága megkezdődött volna, minket, a négy gyereket gyermekotthonban kellett elhelyeznie. Mindez oly hirtelen történt, hogy a kerületi gyermekotthonokban nem volt több hely, csak egy-egy gyermeket tudtak fölvenni, elszakadtunk egymástól, négy különböző helyre kerültünk.

- Légy teljesen őszinte a párttal, és bízzál meg benne. Biztosan igazságosan ítélnék meg - tanácsolta apám az anyámnak, mikor elindult, hogy bevonuljon a vizsgálati fogságba. Rosszszulest neki, melegebb szavakat, valami személyesebbet szeretett volna. Apám iránti nehezteléssel a lelkében jelentkezett tehát egy fullasztóan forró nyári napon, hogy életében másodszor őrizetbe vegyék - ezúttal a saját pártja.

Maga a vizsgálat ténye még nem jelentette, hogy valakit bűnösnek bélyegeznek, csak foltot találtak a múltjában, amit tisztázni kell. Anyám mégis kesergett, hogy ilyen megalázó procedúrán kell átesnie annyi áldozat után, hiába nyilvánította ki hűségét a kommunizmus ügye iránt. Mégis bízott benne, hogy a gyanúnak már hét esztendeje a feje fölött lebegő sötét felhői végre mindörökre eloszlanak. Semmi szégyellnivalója, semmi rejtegetnivalója nem volt. Elkötelezett kommunista volt, remélte, hogy a párt ezt elismeri.

Három főből álló külön csoportot hoztak létre ügyének kivizsgálására, melynek élén egy Kuang nevű férfi állt, Chengdu város Közjóléti Hivatalának feje, vagyis apámnak beosztottja, anyámnak feljebbvalója. A két család jól ismerte egymást. Most - bár udvarias volt anyámhoz - hivatalos és tartózkodó hangnemben beszélt vele.

Anyámat, akárcsak a többi őrizettest, mindenhová „asszonytársak” kísérték, vele mentek a vécére is, egy ágyban aludtak vele. Azt mondták, ez a védelmét szolgálja. Megértette a célzást: öngyilkosság ellen „védelmezték”, vagy féltek, hogy valakivel összejátszhat.

Az asszonytársak egymást váltották. Egyiküket fölmentették e kötelezettség alól, mivel neki magának is őrizetbe kellett vonulnia, hogy kivizsgálják. Minden asszonytársnak mindennap jelentést kellett írnia anyámról. Csupa ismerős asszony volt, mind az ő kerületében dolgoztak, bár

nem az ő osztályán. Barátságosak voltak, és azon kívül, hogy szabadságától megfosztották, jól bántak vele.

A vallatók és az asszonytársak baráti beszélgetés formájában folytatták a kihallgatásokat, de rendkívül kellemetlen tárgyról. Nem feltételezték azt sem egészen, hogy vétkes, de azt sem, hogy ártatlan. Mivel azonban rendes jogi procedúrát nem folytattak, nagyon kevés alkalma volt valakinek, hogy a vádaskodás ellen védekezzen.

Anyám személyi anyaga részletes jelentéseket tartalmazott életének minden szakaszáról: mikor diáklányként a földalatti mozgalomnak dolgozott, mikor a Nőszövetségben Jinzhouban, és a Yibinben betöltött állásáról is. Mindegyiket az aktuális főnöke írta. Az első probléma a Kuomintang börtönéből való szabadulása miatt adódott. Hogyan érte el a családját, hogy kiengedjék, ha egyszer oly súlyos vádakkal illették? Hiszen nem is kínozták meg! Lehet, hogy az egész letartóztatás csak álca volt, hogy a kommunisták megbízzanak benne, és a Kuomintang ügynökeként beférközhessen a soraikba?

Azután ott volt barátsága Hui-gével. Kiderült, hogy a jinzhoui nőszövetségbeli főnökei elmarasztaló jelentéseket írtak róla e tárgyban. Ha egyszer Hui-ge a saját biztonságát akarta megváltani a kommunistáktól anyám által, akkor nem volt-e ez fordítva is igaz a Kuomintang győzelme esetére?

Ugyanez a gyanú Kuomintang párti kérőivel szemben is felmerült. Nem biztatta-e őket, hogy magát biztosítsa? Végül visszatért a súlyos vád is: nem utasították-e, hogy furakodjék be a Kommunista Pártba, hogy a Kuomintangnak dolgozzon?

Anyám lehetetlen helyzetbe került, ha ártatlanságát akarta bizonyítani. Akit csak megkérdezhetek volna felőle, azt vagy kivégezték, vagy Tajvanra szökött, vagy ő sem tudta, hol van. Mindenesetre mind egy szálíg a Kuomintang oldalán álltak, egy szavukat sem lehetett volna tehát elhinni. „Miként győztelek meg benneteket?” - gondolta olykor elkeseredetten, mikor újra meg újra ugyanarról az esetről kérdezték.

Vallatták bácsikájának Kuomintang-kapcsolatairól is, azután valamennyi iskolatársáról, aki tizenéves korában annak idején belépett a Kuomintang Ifjúsági Ligájába, még azelőtt, hogy a kommunisták elfoglalták volna Jinzhout. A mozgalom irányvonala szerint aki csak a Kuomintang Ifjúsági Liga valamelyik szervezetének vezetője volt a japán fegyverletétel után, azt mind „ellenforradalmár”-nak bélyegezték. Anyám érvelni próbált: Mandzsúriában másként álltak a dolgok: a Kuomintang ott magát Kínát jelentette, a hazát a japán megszállás után. Hiszen Mao maga is tisztséget viselt egykor a Kuomintangban, bár anyám végül ezt nem mondta ki. Egyébként pedig a barátai a következő években mind átálltak a kommunisták oldalára. Erre azt válaszolták, hogy azok az ő barátai mára már mind megbélyegzett ellenforradalmárok. Anyám maga nem tartozott egyik elítélendő kategóriába sem, de folyton ugyanazt a lehetetlen kérdést tették föl neki: Miért tartott kapcsolatot a Kuomintang anyai hívével?

Hat hónapon át tartották őrizetben. Ezen idő alatt számtalan tömeggyűlésen kellett megjelennie, ahol a megvádolt és elítélt „ellenséges ügynököket” megbilincselve végigvezették, azután börtönbe hurcolták - tízezernyi öklét rázó, jelszavakat üvöltöző ember színe előtt. Voltak olyan „ellenforradalmárok” is, akik „beismerték bűneiket”, és ezért „enyhe büntetésben” részesültek - vagyis nem csukták őket börtönbe. Anyám egyik barátja is köztük volt. A hecckampány után öngyilkosságot követett el, mivel vallatás közben, kétségbeesésében hamis vallomást tett. Hét évvel később a párt elismerte, hogy teljesen ártatlan volt.

Anyámat azért vitték ezekre a tömegdemonstrációkra, hogy „okuljon belőlük”. Mivel erős jellem volt, nem omlott össze, mint oly sokan, sem pedig a vallatások hamis logikája által nem hagyta magát megzavarni. Tiszta maradt a feje végig, az igazságnak megfelelően írta meg az életrajzát.

Hosszú éjszakákon át feküdt álmatlanul, nem tudta elfojtani az igazságtalan bánásmód miatti elkeseredését. Amint a szúnyogzűmmögést hallgatta az ágya fölött feszülő hálón túl a levegőtlen nyári hőségben, vagy az őszi eső kopogását az ablaküvegen, vagy a tél süket csendjét, egyre a rázúdított gyanúsítgatásokon rágódott - főként a Kuomintang börtönében töltött időre vonatkozóan. Büszke volt rá, ahogyan akkor viselkedett, sose képzelte volna, hogy majd éppen arra hivatkozva fogják a forradalomtól elidegeníteni.

Megpróbálta meggyőzni magát, hogy nem szabad a pártra neheztelnie, mert az a saját tisztaságát kívánja megteremtetni. Kínában mindenki hozzá van szokva valamilyen mértékű igazságtalansághoz. Ezt most legalább érdemes ügyért szenvedni el. Egyre ismételtette magában a párt szavait, amelyek értelmében az áldozatokat vállalni kell: „Próbán esel át, és a szenvedés

jobb kommunistává tesz."

Elgondolta azt a lehetőséget is, hogy „ellenforradalmár”-nak bélyegzik. Az .a gyermekeit is érintette volna, és összeomlik az egész életünk. Hogy ezt elkerülje, nem tehetett volna mást, mint hogy elválik apámtól, és „lemond” az anyaságról. Éjszakánként, mikor ez a rettenetes lehetőség gyötörte, megtanulta, hogy ne ontson könnyeket. Még csak nem is hánykolódhatott, mert az asszonytársak ott feküdtek mellette, s akármilyen barátságosak voltak is, viselkedésének minden apró részletét jelenteniük kellett. A könnyeit félremagyarázták volna: úgy érzi, hogy a párt őt megsebezte, vagy elvesztette bizalmát a pártban. Meg nem engedett érzések voltak ezek, a végső döntésre pedig negatív hatással lehettek.

Anyám összeszorította a fogát, és azt mondta magának, hogy hisz a pártban. Még így is nagyon nehezebbre esett, hogy teljesen el volt szakítva a családjától, hiányoztak a gyermekei. Apám egyetlenegyszer sem írt neki, se meg nem látogatta - a látogatás és a levelezés tilos volt. Amire mindennél inkább szüksége lett volna: egy váll, amin megpihenhet, vagy legalább egy megértő szó.

De telefonon keresték. A vonal másik végéről tréfáloztak, és biztató szavak érkeztek, melyek nagyon felvidították. Az egész épületben az egyetlen telefon annak a nőnek az asztalán állt, aki a titkos iratokat kezelte. Mikor anyámat hívták, az „asszonytársak” ott álltak a szobában, míg beszélt, de mivel szerették és azt akarták, hogy megnyugodjon egy kicsit, úgy tettek, mintha nem hallanák. A titkos iratokat kezelő nő nem volt tagja anyám vizsgálócsoportjának, ezért nem volt kötelessége kihallgatni és jelentést írni róla. Az asszonytársak biztosították is, hogy soha semmi baja nem lesz belőle. Mindössze annyit jelentettek, hogy „Chang igazgató telefonált. Családi dolgokról beszéltek.” Elterjedt a híre, hogy apám nagyon figyelmes ember, hisz így aggódik anyámért, és ennyire szereti. Az egyik fiatal nő mondta is neki, hogy olyan férjet szeretne, mint apám.

Senki nem tudta, hogy nem apám a telefonáló, hanem egy másik magas rangú tisztségviselő, aki a Japán elleni háború idején állt át a Kuomintang oldaláról a kommunistákhoz. Mivel valaha Kuomintang-tiszt volt, gyanúba keveredett, és a kommunisták bebörtönözték 1947-ben, igaz, hogy egykettőre tisztázta magát. Saját tapasztalatait idézte, hogy megnyugtassa anyámat, és életre szóló barátja maradt. Apám a hat hosszú hónap alatt egyetlenegyszer sem telefonált. Tudta kommunistaként eltöltött évei tapasztalatából, hogy a párt azt kívánja az éppen vizsgálat alatt állótól, hogy ne tartson semmiféle kapcsolatot a külvilággal, még a hitvesével sem. Anyám sose tudta neki megbocsátani, hogy magára hagyta, amikor nagyobb szüksége lett volna szeretetre és támogatásra, mint valaha. Apám ismét bebizonyította, hogy számára a párt a fontosabb.

Egy januári reggelen, amint éppen a komor eső áztatta didergő fűcsomókat bámulta a jázminlugas alatt - a jázmin sok-sok zöld hajtása egymásba fonódott -, Kuanghoz szólították, a vizsgálócsoport vezetőjéhez. Azt mondta anyámnak, hogy visszamehet dolgozni - szabadon engedik. De minden este jelentkeznie kell, mert a párt még nem hozott végső döntést az ügyében.

Anyám felfogta, hogy megfeneklett a vizsgálat, nem történt egyéb. Sem cáfolni, sem bizonyítani nem tudták a gyanút. Igaz ugyan, hogy ez számára nem volt elegendő, elégedetlenségét háttérbe szorította az örömteli felindultsága, hogy hat hónap után újra láthatja a gyermekeit.

Szétszórt gyermekotthonainkban apánkat is ritkán láttuk. Folyton vidéken volt. Ritka alkalmakkor, ha épp visszatért Chengduba, elküldte értem és a nővéremért a testőrét, hogy vasárnapra hazavigyen. Sosem küldött a két fiúért, mert úgy érezte, velük nem tud bánni, túl kicsik még hozzá. „Haza” az ő hivatalát jelentette. Ha megérkeztünk, neki éppen valamilyen gyűlésre kellett mennie, a testőre hát bezárt bennünket az irodába, ahol semmi mást nem tudtunk csinálni, mint hogy versenyeztünk, ki tud szebb szappanbuborékot fújni. Egyszer úgy meguntam már, hogy megittam egy csomó szappanos vizet, napokig betegen feküdtem tőle.

Mikor anyámnak megmondták, hogy távozhat, az első dolga volt, hogy felpattant a biciklijére, és elkarikázott hozzánk a gyermekotthonba. Különösen aggódott a két és fél éves Jin-mingért, akit szinte nem is ismert. De mivel hat hónapig nem használta, a bicikli gumija leengedett, s alighogy kihajtott a kapun, máris meg kellett állnia, hogy előbb felpumpálják. Soha életében nem volt még olyan türelmetlen, mint amíg arra várt, hogy a kerékpárjavító szép kényelmesen levegőt pumpáljon a belsőkbé.

Előbb Jin-mingért ment. Mikor odaért, az óvónő hidegen nézett a szemébe: Jin-ming is ahhoz a néhány gyermekhez tartozott, akiket hétvégeken is ott hagytak a gyermekotthonban. Apám szinte soha nem látogatta meg, haza pedig sohasem vitte. Jin-ming eleinte „Chen-mamát” kereste.

- Nem maga az, ugye? - kérdezte az óvónő. Anyám elismerte, hogy Chen-mama a dajkája Jin-

mingnek. Később Jin-ming mindig a sarokba bújt, mikor eljött az ideje, hogy más szülők összeszedjék a csemetéiket. - Szóval a mostohaanya? - nézett rá szemrehányóan az óvónő. Anyám nem tudta megmagyarázni.

Jin-minget bevitték, de ott maradt a szoba másik végében, nem indult el anyám felé. Csak állt némán, haragosan, még csak rá se nézett. Anyám elővett néhány őszibarackot, szólt a fiának, hogy jöjjön, egye meg őket, miközben hámozta. De Jin-ming meg se mozdult. Zsebkendőjén kellett a barackokat áttolnia az asztalon. Jin-ming megvárta, míg anyám elveszi a kezét, akkor elragadott egy barackot, és befalta. Azután elvette a másikat. A három barack szinte pillanatok alatt eltűnt. Először azóta, hogy őrizetbe vették, anyámnak eleredt a könnye.

Emlékszem arra az estére, amikor engem meglátogatott. Négyéves lehettem, a rácsos gyermekágyamban feküdtem, olyan volt, mint egy ketrec. A rácsot az egyik oldalon leeresztették, leülhetett az ágyam szélére, és fogta a kezemet. Én el akartam mesélni neki minden bajombanatom. Attól félttem, ha netán elaludnék, eltűnik újra, mindörökre. Ahányszor csak azt hitte, hogy már alszom, óvatosan elhúzta volna a kezét, de én mindig belecsimpaszkodtam és sírva fakadtam. Éjfél tájáig ott maradt. Ordítottam, mikor távozni készült, de végül mégis rávette magát a távozásra. Én nem tudtam, hogy a „kimenőnek” vége.

11. „A JOBBOLDAL ELLENI KAMPÁNY UTÁN

KI NEM NYITJA SENKI A SZÁJÁT" - AZ ELNÉMÍTOTT KÍNA (1956-1958)

Mivel dajkánk nem volt, anyánknak pedig minden este vissza kellett menni „kimenőjéről” jelentéstételre, mi gyerekek ott maradtunk a gyermekotthonban. Anyánk semmiképp sem tudott volna törődni velünk. Túlságosan el volt foglalva „versenyben a szocializmusért” amint a propagandainduló szolt- a kínai társadalom másik felével.

Mialatt anyámat őrizetben tartották, Mao egyre átfogóbb kísérletet folytatott Kína arculatának megváltoztatására. 1955 júliusában felszólította az országot, hogy gyorsítsák meg a kollektívizálást, novemberben pedig hirtelen kijelentette, hogy az ipart és a kereskedelmet, mely addig magánkézen volt, államosítani kell.

Anyám ennek a mozgalomnak a kellős közepébe került. Elméletben az állam közösen birtokolta volna a vállalatokat a volt tulajdonosokkal, biztosítottak nekik ötszázaléknyi profitot húsz éven át. Mivel pedig hivatalosan nem volt infláció, így ez az összeg a teljes értéket képviselte volna. A volt tulajdonosok ott maradhattak menedzserként a saját vállalatuknál, elég magas fizetést kaptak, de párthű embert tettek föléjük.

Anyám egy munkacsoportot vezetett, mely az ő városrészében több mint száz élelmiszerüzem, sütőde és vendéglő államosításáért felelt. Ilyen fontos posztot bíztak rá annak ellenére, hogy még akkor is csak „kimenőn” volt, minden este jelentkeznie kellett, és még csak nem is alhatott a saját ágyában.

A párt megbélyegezte: *kung-zhi-shi yong* - ellenőrzés mellett alkalmazható. Nem hozták nyilvánosságra a döntést, de vele és az ügyében érdekeltekkel közölték. Munkacsoportjának tagjai tudták, hogy hat hónapig őrizetben volt, de azt nem, hogy még mindig felügyelet alatt áll.

Mikor őrizetbe vették, anyám megírta nagyanyámnak, hogy maradjon még ott, Mandzsúriában. Összetákolt valami magyarázatot, mert nem szerette volna, hogy az anyja megtudja az igazat - nagyon aggódott volna érte.

Mikor az államosítás megkezdődött, nagyanyám még Jinzhouban volt, és ő maga is belekeveredett. Amikor 1951-ben Xia doktorral elköltöztek, a rendelőt nagyanyám öccse, Yu-lin vette át. Xia doktor halálával 1952-ben a rendelő és patika tulajdonjoga nagyanyámra szállt. Most az állam meg akarta váltani az üzletrészét. Minden ilyen ügylethez létrehoztak egy csapatot, mely egyrészt munkacsoporttagokból állott, másrészt az alkalmazottak és az igazgatóság képviselőiből, az értékelte föl, hogy az állam „jogos” árat adjon érte. Rendszerint igen alacsonyra hozták ki az árat - hogy a hatalom kedvében járjanak. Xia doktor rendelőjét kirívóan alulértékelték, de annak is volt valami haszna, mert nagyanyámat csak „kistőkés” kategóriába sorolták, ezáltal könnyebb volt továbbra is visszafogottan viselkednie. Nem mondhatni, hogy örült volna e majdnem-kisajátításnak, de inkább bölcsen hallgatott.

Az államosítási kampány részeként a kormányzat felvonulásokat szervezett - dobszóval, csinnadrattával -, és végtelen összejöveleteket, olykor a kapitalisták részére is. Nagyanyám úgy

látta, hogy mind egy szálíg jószántukból ajánlották föl tulajdonukat az államnak, sőt némelyikük még hálás is volt érte. Sokan hangoztatták, hogy sokkal jobb, ami történt, mint ha megfélemlítik az embert. Hallják, mondták, hogy a Szovjetunióban mindenféle céget egyszerűen elkoboztak. Itt, Kínában pedig kártalanítják a tulajdonosokat, mi több, az állam nem is ad parancsot, hogy adják át, ami az övék. Saját jószántukból kell felajánlaniuk. Persze mindenki meg is tette.

Nagyanyám összezavarodott: nem tudta, miként szabad éreznie: nehezteljen arra az ügyre, amely mellett a lánya elkötelezte magát, vagy legyen boldog a sorsával, ahogyan tanácsolták. Az orvosi rendelőt Xia doktor nehéz munkával szerezte, az biztosította a megélhetését. Berzenkedett, hogy ez most csak úgy szertefoszlik.

Négy évvel korábban, a koreai háború idején a kormányzat biztatta az embereket, hogy ajánlják fel értékeiket vadászpülők vásárlására. Nagyanyám nem akarta elkótyavetyélni az ékszereit, Xue generálistól és Xia doktortól kapta őket, s volt amikor kizárólag belőlük élt. Azonkívül sajnálta is. De anyám egy véleményen volt a kormánnyal. Úgy tartotta, hogy az ékszer idejét múlta, osztotta a párt nézetét, miszerint „a nép kizsákmányolásának gyümölcse” - vissza kell hát adni a népnek. Előadta a vonalas érvet is, hogy Kínát meg kell óvni „az amerikai imperialisták támadásától” - nagyanyám számára ez nem sokat jelentett.

- Minek kellene még anyámnak? Manapság senki sem hord ilyet. A megélhetéséhez pedig már nem szükségesek. Mióta van Kommunista Párt, Kína nem lesz szegény többé. Mi az ördögért aggódik? Mindenesetre itt vagyok én. Majd gondoskodom anyámról. Soha többé nem kell aggódnia. Másokat is meg kell győznöm, hogy adakozzanak. Ez része a munkámnak. Hogy kérhetném az embereket, hogy ajánlják föl értékeiket, ha egyszer a saját anyám nem teszi? - hangzott anyám perdöntő érve.

Nagyanyám föladta. A lányáért mindent megtett. Minden ékességétől megvált, egy pár karperec, arany fülbevaló és aranygyűrű kivételével, ezeket Xia doktortól kapta jegyajándékkul. A kormányzattól kapott egy átvételi elismervényt és sok dicséretet „hazafias buzgalmáért”.

De azért sajnálta utóbb az ékszereit, bár sose mutatta. Érzelmi kötődésén túl gyakorlati megfontolások is vezették. Bizonytalanságban telt el egész élete. Vajon bízhat az ember a Kommunista Pártban, hogy mindenkiről gondoskodik? Örökké?

Most, négy esztendővel később megint olyan helyzetbe került, hogy fel kell ajánlania az államnak valamit, amit szeretne megtartani, s ráadásul nem marad már semmi egyebe. Ezúttal azonban tulajdonképp nem is volt választása. De kész is volt az együttműködésre. Nem akart bajt okozni a lányának, és biztosan akarta tudni, hogy miatta nem esik bántódása.

A rendelő államosítása sokáig tartott, nagyanyám pedig Mandzsúriában maradt, míg csak az egész le nem zajlott. Anyám sem akarta, hogy visszatérjen Szecsuanba, míg maga vissza nem kapja teljes mozgásszabadságát, és haza nem költözhet. Egészen 1956 nyaráig erről szó sem lehetett, csak akkor vonták vissza a „kimenők” általi korlátozásokat. És még akkor sem döntöttek véglegesen.

Csak az év végén zárták le végérvényesen az ügyét. A chengdui pártvezetőség határozata értelmében végül is hitelt adtak a szavának, hogy nem állt politikai kapcsolatban a Kuomintanggal. Ezúttal tiszta vizet öntöttek a pohárba, teljesen felmentették. Nagyon fölszabadult, mert tudta, hogy „elégleges bizonyíték híján” akár nyitva is hagyhatták volna az ügyét, mint más hasonló ügyekkel tették. Akkor egész életében rajta marad a stigma. Most lezárták ezt a fejezetet, vélte ő. Nagyon hálás volt Kuangnak, a vizsgálati csoport vezetőjének. A tisztségviselők inkább túlbuzgónak akartak mutatkozni, hogy magukat fedezzék. Kuang bátorságról tett tanúságot, hogy elfogadta anyám állításait.

Nyolc, szüntelen aggodalomban telt hónap után végre tisztázta magát. Boldog volt. A kampány eredményeképpen több mint százhatvanezer embert bélyegeztek „ellenforradalmárnak”, tönkretették az életüket három évtizedre. Többek között anyám jinzhoui barátnőit, a Kuomintang Ifjúsági Ligájának tagjait. Egyöntetűen „ellenforradalmárnak” titulálták, elbocsátották állásukból és fizikai munkára küldték őket.

Ebben a kampányban, melynek célja a Kuomintang-múlt utolsó maradványainak a kiirtása volt, a származás és a kapcsolatok kerültek előtérbe. A kínai történelemben ha egy embert bűnösnek találtak, gyakorta kürtötták egész nemzetségét: férfiakat, nőket, gyermekeket, még a csecsemőket sem kímélték. A gyilkolás kilencediziglen is kiterjedt (*zhu-lian jiu-zu*). Ha valakit megvádoltak, veszélybe sodorhatta egész szomszédságát.

Mindeddig „nemkívánatos” múltú emberek is magas rangban szolgáltak a kommunisták között.

Ellenségeik fiai és leányai komoly pozíciókat szereztek. Tulajdonképpen a kommunista mozgalom legrégebbi vezetői maguk is „rossz” családból indultak. De 1955 után a származás rendkívüli jelentőséget kapott. Ahogy teltek az évek és Mao egyik boszorkányüldözést a másik után vitte végbe, lavinaszerűen nőtt az áldozatok száma, minden áldozat másokat is magával rántott, legeslegelőször mindig a közvetlen családtagokat.

E személyes tragédiák ellenére és valószínűleg éppen a szigorú ellenőrzés miatt Kína stabilabb ország volt 1956-ban, mint bármikor e században. Idegen megszállás, polgárháború, éhhalál, haramiák garázdálkodása, infláció - úgy látszott, hogy mindez a múlté. A stabilitás - minden kínai álma - erősítette anyám és a hozzá hasonlók hitét szenvedéseikben.

1956 nyarán nagyanyám visszaérkezett Chengduba. Első dolga volt, hogy sietve hazavigyen bennünket a gyermekotthonból anyám lakásába. Nagyanyám eleve gyűlölte a gyermekotthont. Úgy vélte, hogy csoportosan nem lehet gyermeket nevelni. A nővéremnek meg nekem jó dolgunk volt, mégis amint megpillantottuk, mind a ketten sírva fakadtunk, és követelőztünk, hogy vigyen haza. A két fiú egész más eset volt: Jin-ming óvónője panaszkodott, hogy a fiú nagyon visszahúzódó; nem engedi, hogy felnőttek hozzányúljanak. Csöndesen, de makacsul folyton a régi dajkája után ácsingózik. Mikor Xiao-heit meglátta, nagyanyám elsírta magát. Akár valami fabáb, kifejezéstelen arccal bámult rá. Ahová letették, ott állt vagy ült mozdulatlanul. Nem tudott vécére kéredezni, sőt mintha sírni is elfelejtett volna. Nagyanyám az ölébe kapta, s attól a pillanattól kezdve Xiao-hei volt a kedvence.

Hogy visszaért anyám lakásába, nagyanyám utat engedett haragjának és elégedetlenségének. Könnyek között szidta a szüleinket, hogy „szívtelenek”. Nem tudta, hogy anyámnak nem volt más választása.

Mind a négyünkre nem tudott volna vigyázni, ezért a két idősebbnek, vagyis a nővéremnek és nekem hétköznapi vissza kellett mennünk a gyermekotthonba. Apám és a testőre minden hétfőn reggel a vállukra vettek, és hiába ordítottunk, csapkodtunk, hiába téptük a hajukat, elvittek.

Igy ment ez egy darabig. Azután tudat alatt rájöttem, hogy miként tiltakozhatom. A gyermekotthonban mindig megbetegedtem, felszökött a lázam, és az orvosok megijedtek. De amint hazaértem, betegségem csodával határos módon rögtön elpárolgott. Végül is megengedték, hogy a nővérem is, én is otthon maradjunk.

A nagyanyám számára minden virágnak, fának, a felhőknek és az esőnek lelke volt, élőlények voltak, fáj a szívük, sírtak és erkölcsi érzéküket is használták. Mi akkor lehettünk biztonságban, ha hallgattunk a szóra - *ting hna* -, vagyis engedelmességtünk, ahogyan kínai gyerekeknek hagyományosan illik. Különböző mindenféle furcsa dolog történt volna velünk. Ha narancsot ettünk, nagyanyánk figyelmeztetett, hogy ne nyeljük le a magját.

- Ha nem hallgattok rám, egy nap majd be se tudtok jönni a házba. Minden pici mag narancsgyereket, meg akar nőni, akár csak te. Szép lassan megnő a hasadban, nő-növekszik, és egyszer csak, ajjaj, kikandikál a fejed búbján! Levelet növeszt, sok narancs terem rajta, magasabbra nő, mint az ajtó minálunk...

Nekem nagyon tetszett az ötlet, hogy narancsfa nő majd a fejem tetején, ezért aztán egyszer lenyeltem egy - csak egyetlenegy - magocskát. Nem akartam, hogy egész narancsliget nőjön a fejemre. Túl nehéz volna, gondoltam. Aztán egész nap a fejemet figyeltem, minden percben megvizsgáltam, vajon egyben van-e még. Többször is majdnem megkérdeztem a nagyanyámat, meg szabad-e enni a narancsot a fejemről, de visszatartottam magamat, nehogy megtudja, hogy engedetlen voltam. Aztán úgy határoztam, hogy hadd lássa csak meg véletlenül a fát. Nagyon rosszul aludtam akkor éjszaka. Mintha valami belülről feszegette volna a koponyámat.

Rendszerint azért nagyanyám meséi mellett aludtam el. Rengeteget tudott: régi színdarabokból merített. Volt sok állatos és madaras könyvünk is, meg mítoszok, tündérmesék. Idegen országokból való történeteket is olvastunk, Hans Christian Andersen meséit és Aesopus példázatait. Tudtuk a Piroska és a farkas-t, *Hófehérke* és a *hét törpe* meg *Hamupipőke* a barátaim voltak.

A meséken kívül még a gyermekverseket is szerettem. Ez volt első találkozásom a költéssel. Mivel a kínai nyelv a szóhanglejtésen alapszik, a versek nagyon dallamosak. Nagyanyám megbabonázott, ha klasszikus verset mondott, pedig érteni nem értettem. Hagyományos stílusban danázta, hol monoton, hol elnyújtott, hol emelkedő, hol ereszkedő hanglejtésben. Egyszer anyám meghallotta, amint így szavalt i. e. 500 körül született költeményeket. Úgy vélte, nagyon nehezek ezek nekünk, nem értjük, s abbahagyatta volna vele. De nagyanyám erősködött, hogy az

értelmüket nem is kell fölfognunk, elég, ha a zenéjüket halljuk. Sokszor sajnálkozott, hogy a citeráját elhagyta, mikor Yixianből vagy húsz éve elköltözött.

Két öcsém nem szerette annyira az esti meséket, se ha felolvas tak nekik. De a nővérem, akivel egy szobában aludtunk, ugyanúgy szerette, mint én. Különlegesen jó volt az emlékezőtehetsége. Mindenkit meglepett, hogy hároméves korában hibátlanul tudta fejből Puskin *Mese a halászról és a kis halról* című hosszú költeményét.

Otthon meleg, nyugodt légkör uralkodott. Anyám, akármennyire neheztelt is apámra, szinte soha nem veszekedett vele, legalábbis a gyerekek előtt nem. Apám szeretete irántunk, most, hogy felcseperedtünk, ritkán fejeződött ki testi érintésben. Nem volt illendő, hogy az apa karjában tartsa a gyermekét, vagy hogy szeretetét csókkal, öleléssel fejezze ki. A fiúkat sokszor a hátán lovagoltatta, megveregette a vállukat vagy a fejüket simogatta, de a lányaiét ritkán. Hároméves korunkon túl csak óvatosan felemelt a hónaljunknál, szigorúan betartva a kínai szabályt, mely szerint a lányával nem kerülhet testközeli kapcsolatba a férfi. Sose lépett be például engedély nélkül a hálószobánkba.

Anyánk sem tudott annyit a közelünkben lenni, mint szeretett volna. Őt más szabályok korlátozták: a puritán kommunista életstílusra vonatkozóak. Az ötvenes évek első felében egy kommunistától elvárták, hogy oly mértékig a forradalomnak és a népnek szentelje magát, hogy a feljebbvalók összevonták a szemöldöküket, ha valaki kimutatta a gyermeke iránti szeretetét, mert akkor nem csak a párthoz ragaszkodik. Az alvás és az evés idején túl minden perc a forradalomé volt, tehát mindig dolgozni illett. Minden tevékenységet, mely nem szolgálta közvetlenül a forradalmat, mint például ha valaki ölébe vette a gyermekét, a lehető leggyorsabban kellett elintézni.

Anyámnak ez eleinte nehezére esett. „A család fontosabb” vád gyakorta hangzott el pártbéli kollégái szájából. De fokozatosan megszokta, hogy örökké dolgozzon. Mire este hazaért, mi már régen aludtunk. Odaült az ágyunk mellé, nézte alvó gyermekei arcát, hallgatta békés szuszogásunkat. Ekkor volt a legboldogabb.

Ha volt rá ideje, mindig megölelt, gyengéden vakargatott vagy csiklandozott, különösen a könyökünket, amit nagyon szerettünk. Ha ölébe hajthattam a fejemet, s érezhettem, hogy csiklandozza belül a fülem, az maga volt a mennyország. A fülpiszkálás Kínában a legnagyobb élvezetnek számít. Gyermekkoromban, emlékszem, láttam hivatásos fülpiszkálókat: egy állványt vittek, egyik végén bambuszszék, másikon tucatszínű apró, puha végű pálcika lógott.

1956-tól kezdve a tisztviselőknek a vasárnap szabad volt. Szüleink a parkba vittek bennünket vagy játszótérre, hintáztunk, körhintára ültünk, vagy hempergőztünk a füves lejtőn. Emlékszem, egyszer lefelé buk fenceztem a lejtőn örömteli borzongással, remélve, hogy szüleim karjába futok, de végül egymás után két hibiszkuszfánál kötöttem ki.

Nagyanyám még mindig zúgolódott, hogy a szüleim milyen ritkán vannak otthon.

- Micsoda szülő az ilyen! - sóhajtozott fejcsóválva.

Hogy őket pótolja, szívét-lelkét kitette értünk. De egyedül négy gyerekkel még úgy sem boldogult, ezért anyám meghívta Jun-ying nénit, lakjon nálunk. Jól kijöttek nagyanyámmal, még azután is, hogy egy szolgálólány is odaköltözött hozzánk 1957 tavaszán. Ez egybeesett áttelepülésünkkel az új lakásba, egy volt keresztény plébániára. Apám is odaköltözött, tehát először életünkben egy fedél alatt laktunk, az egész család.

A szolgálólány tizenennyolc volt. Mikor megérkezett, virágmintás kartonblúzt viselt és bő nadrágot, amit a városiakok igencsak rikító viseletnek tartottak; ők, hogy a sznobériának és a kommunista puritanizmusnak egyaránt megfeleljenek, fakó ruhákat hordtak. Akadtak városi nők is, akik orosz mintára szabott ruhát viseltek, de a mi lányunk hagyományos paraszti öltözékben jelent meg, oldalt záródott, saját anyagából való, nem pedig új, műanyag gombokkal. Nadrágját is madzaggal kötötte fel, nem húzott bele gumit. Sok parasztsasszony akadt, aki a városba költözve úgy öltözködött, mintha kicserélték volna, nehogy bugris parasztnak nézzék. De ennek a lánynak eszébe se jutott, hogy valami baj volna az öltözékével, ami erős jellemét mutatta. Nagy, durva keze volt, szégyenlős, szívből jövő mosoly sötét, napbarnította arcán, két rózsás orcáján pedig mindig apró gödröcskék. A család minden tagja azonnal megszerette. Velünk együtt étkezett, a házimunkát pedig együtt végezte nagyanyámmal és a nénikémmel. Nagyanyám örült, hogy két barátnő és segítőtárs is akad mellette, hiszen anyámat szinte sose látta. A szolgálólány földbirtokos családból jött hozzánk, elkeseredetten menekült faluról és az állandó hátrányos megkülönböztetés elől, amiben ott része volt. 1957-ben ismét szabad volt „rossz” családból való alkalmazottat

foglalkoztatni. Túlestünk már az 1955-ös kampányon, és általában is enyhébb volt a légkör.

A kommunisták bevezették, hogy mindenkinek be kell jelentkeznie a lakóhelyén (*hu-kou*). Csak a városi illetőségű személyek voltak jogosultak élelmiszer-ellátásra. A lány falusi illetőségű volt, ezért nem járt neki élelem, amíg nálunk lakott, de a családnak fejadagjából bőven jutott. Egy év múlva anyám elintézte, hogy bejelentkezessen Chengduba.

A család fizette a bérét is. Az állami ellátási rendszert 1956 telén felszámolták, apámnak sem volt többé testőre, hanem beosztottak mellé valakit, aki az irodájában elvégezte a házimunkát, például teát szolgált fel vagy rendben tartotta a kocsiját. Szüleim akkoriban köztisztviselői osztályuk szerinti fix fizetést kaptak. Anyám a tizenhetedik osztályba volt besorolva, apám a tizedikbe, és kétszer annyit keresett, mint anyám. A közszükségleti cikkek olcsók voltak, senki sem gondolkodott a fogyasztói társadalom normái szerint, a fizetésük bőven elegendőnek számított. Apám külön kategóriába tartozott, az ún. *gao gan*, a „magas rangú pártfunkcionáriusok” közé, amely csoportba a tizenharmadik osztálytól fölfelé számították az embereket, egész Szecsuanban mindössze kétszázat. A tizedik osztálynál magasabban az egész hetvenkétmillió tartományban alig húszan voltak.

1956 tavaszán Mao meghirdette a „virágozzék száz virág” (*baihua gi-fang*) politikáját, elvben ez nagyobb szabadságot jelentett az irodalom és művészet, valamint a tudományos kutatás számára. A párt meg akarta szerezni a művelt kínaiak támogatását, szüksége volt rájuk az országnak, mert az iparosítás „újjaépítés utáni” szakaszába lépett.

Az iskolázottság országszerte igen alacsony volt. A hatalmas - több mint hatszázmilliót számláló - lakosság többségének sohasem volt része bármi néven nevezhető jólétben. Mindig is diktatórikusan kormányozták, vagyis tudatlanságban tartották, hogy engedelmessé váljanak. A nyelv maga is problémát okozott: a kínai írás fölöttebb bonyolult, több tízezer egyedi írásjegyből áll, melyek nem jelölik a kiejtést, minden írásjegy több vonás kombinációja, egyenként kell megjegyezni. Több százmillióra rúgott az írástudatlanok száma.

Aki egyáltalán valamilyen iskolát végzett, azt „értelmiségi”-nek nevezték. A kommunista rendszerben, mivel mindenkit osztálykategória szerint soroltak be, az „értelmiség” külön - bár kevésbé körvonalazott - kategóriának számított, oda tartozott ápolónő és diák, színész és mérnök, technikus, író, tanár, orvos és tudós is.

A Száz Virág politikájának idején az országban közel egy esztendeig viszonylag enyhe légkör uralkodott. Azután 1957 tavaszán a párt ösztönözte az értelmiséget, hogy mondjon bírálatot a tisztségviselőkről mindenféle szempontból. Anyám úgy vélte, hogy ez további liberalizáláshoz vezet. Mikor eljutott hozzá Mao vonatkozó beszédének híre - fokozatosan tudatták a tisztségviselőkkel egészen az ő szintjéig -, úgy felindult, hogy éjjel aludni sem tudott. Úgy érezte, hogy Kínában valóban modern, demokratikus párt alakulhat ki, melyet bírálni is lehet, és képes megtartani önnön életképességét. Büszke volt rá, hogy ő is kommunista.

Amikor anyám szintjén tájékoztatták a tisztségviselőket, hogy Mao beszédében ellenük szóló bírálatra ösztönzött, egy szóval sem említették, hogy ugyanakkor más megjegyzést is tett, amelynek értelmében „kicsalogatják a kígyót a fészkeből” - hogy leleplezzék mindazokat, akik szembe mernek szállni vele vagy a rendszerrel. Egy évvel korábban Hruscsov szovjet vezető „titkos beszédében” elítélte Sztálint, ezzel egyben Maót is kárhóztatta, amennyiben azonosította magát Sztálinnal. Maót ősszel aztán kétségbe ejtette a magyar felkelés, az első, bár rövid életű kísérlet fennálló kommunista rendszer megdöntésére. Tudta, hogy Kína művelt népességének többsége támogatja a modernizálást és a liberalizálást. El akarta kerülni, hogy Kínában „magyar felkelés” törjön ki. A magyar vezetőknek utóbb meg is mondta, hogy a felszólítás a bírálatra valójában csapda volt, ő maga hosszabbította meg, mikor társai már le akarták állítani, mégpedig azért, hogy biztos lehessen benne: leendő ellenzékét kifüstölte mind egy szálig.

A munkások és parasztok miatt nem aggódott, tudatában volt, hogy hálásak a kommunistáknak, mert megszabadították őket az éhezéstől és biztos megélhetést teremtettek számukra. Ráadásul még lenézte őket, hihetetlennek tartotta, hogy elég okosak volnának a rendszer elleni támadáshoz. De az értelmiségben Mao sohasem bízott. Ez a réteg jelentős szerepet játszott Magyarországon, és inkább feltételezhető volt, hogy képviselni tudja a maga érdekeit.

Mivel sejtelmük sem volt Mao titkos manővereiről, a tisztségviselők és az értelmiségiek maguk is bírálatra szólítottak és kritizáltak. Mao szavai szerint: „Mondják csak ki mindazt, ami kikívánczik belőlük.” Anyám lelkesen ismételte ezt a hozzá tartozó iskolákban, kórházakban és színjátszó csoportokban. A szervezett szemináriumokon és a falragaszokon mindenféle vélemény napvilágra

került. Neves emberek példát mutattak: az újságban írták meg bírálataikat.

Anyámat, akárcsak a többieket, kritika is érte. Az iskolák azt vetették szemére, hogy kedvez a „kiemelt” (*zhong-dian*) iskoláknak. Akadt Kínának néhány középiskolája és egyeteme, amelyre az állam koncentrált korlátozott erőit. Jobb tanárokat és jobb felszerelést kaptak, kiválogathatták a legjobb diákokat, ezáltal ilyen iskolákból sokkal nagyobb arányban jutottak be a tanulók a felsőfokú oktatási intézményekbe, különösen a kiemelt egyetemekre. A közönséges iskolák tanárai felpanaszolták, hogy anyám túlságos figyelmet szentel a kiemelt iskoláknak az ő kárukra.

A tanárokat is besorolták. A jó tanárok fokozatot kaptak, jó besorolásuk magasabb fizetésre, különleges ételkészítésre jogosította őket, ha valamiből hiány mutatkozott, jobb lakást kaptak, s kiegészítésül még színházjegyeket is. De a fokozattal rendelkező tanárok java része „rossz” családból származott, és a fokozattal nem rendelkezők felpanaszolták, hogy anyám sokkal több figyelmet szentel a szakmai érdemeknek, mint a „származás”nak. Anyám önkritikát gyakorolt, elismerte elfogultságát a „kiemelt” iskolák javára, de kitartott a véleménye mellett, hogy a szakmai érdemek elsődlegesek az előléptetések elbírálásánál.

Olyan bírálat is akadt, amelyet anyám igyekezett nem meghallani. Az egyik iskola igazgatója korábban állt a kommunisták oldalára, mint anyám - már 1945-ben -, és nehezebbre esett anyámtól utasításokat elfogadnia. Ez a nő azon az alapon támadta anyámat, hogy állását kizárólag apám pozíciójának köszönheti.

Más panasz is akadt: az iskolaigazgatók szerették volna maguk kiválasztani a tanárokat, hogy ne feletteseik nevezzék ki iskolájukba őket. A kórházigazgatók szerették volna, ha maguk rendelhetik meg a gyógynövényeket és gyógyszereket, mivel az állami elosztás révén nem annyit kaptak belőlük, amennyire szükségük volt. A sebészek magasabb fejadagokat követeltek: szóvá tették, hogy a hivatásuk legalább annyira igénybe veszi őket, mint az akrobatikus szerepkörben fellépő színészeket, mégis egynegyedével kevesebbet kapnak. Egy fiatal tisztviselő felpanaszolta, hogy a chengdui piacról eltűntek a hagyományos áruk, mint például „Rücskösképű Wong ollója” vagy „Szakállas Hu kefeje”, és rémes tömegcikkkel pótolták őket. Anyám sok mindennel egyetértett, de maga nem tehetett semmit, mivel a változtatáshoz állami intézkedésre lett volna szükség. Jelentette a felsőbb hatóságnak, ennyi telt tőle.

A bírálathullám, mely olykor személyes sérelmeket, olykor praktikus jó tanácsokat is felszínre hozott politikai él nélkül, zavartalanul haladt egy jó hónapig. 1957-ben, nyárelőn, június elején Mao beszéde „a kigyók előcsalogatásáról” eljutott már anyám szintjéig.

Mao ebben a beszédében azt állította, hogy a „jobbaldaliak” dühödő támadást intéztek a Kommunisták Pártja és Kína szocialista rendszere ellen. Az értelmiség egy-tíz százalékát mondta jobboldalinak, felszólított, hogy el kell őket söpörni. Az egyszerűség kedvéért a Mao által megnevezett számok középértékét tekintették normának, tehát ötszázaléknyi jobboldalit kellett mindenütt rajtakapni. Anyám szervezetében ez több mint száz embert jelentett volna.

A személyét ért bírálatok egy részének nem nagyon örült. De olyan, amelyet akár távolról is „antikommunistá”-nak vagy „szocializmusellenes”-nek lehetett volna nyilvánítani, alig akadt. Az újságokból ítélve volt, aki támadta a kommunisták hatalmi monopóliumát és a szocialista rendszert. De az ő iskoláiban és kórházaiban senki nem volt ilyen nagyralátó. Honnan az ördögből szedjen elő annyi jobboldalit?

Egyébként is, vélte ő, tisztességtelen megbüntetni az embereket azért, amire felszólították, sőt ösztönözték őket. Mi több, Mao egyenesen garanciát vállalt érte, hogy az egyenes szóért senkin sem állnak bosszút. Anyám maga is lelkesen biztatta az embereket, hogy mondják csak ki a bírálatot.

Az ő dilemmájában Kína millió és millió tisztségviselője osztozott. Chengduban a jobbaldallel szembeni kampány lassan, de fájdalmasan kezdődött. A tartományi vezetők úgy döntöttek, hogy egy ember, nevezetesen a Szecsuan tartományi tudományos kutatóintézetek vezető tudósai közül álló szervezet titkára, Hau esetével példát statuálnak. Elvárták tőle, hogy szépszájú jobboldalit nevezzen meg, de ő azt jelentette, hogy az intézetében egyetlenegy sem akad.

- Hogy lehet az? - vont a kérdőre a főnöke. - A tudósok között sokan Nyugaton tanultak, őket biztosan megfertőzte a nyugati társadalom. Hogyan is várhatnánk el, hogy örvendezzenek a kommunizmus alatt? És akkor miért nincsen jobbaldali köztük?

Hau azt válaszolta, hogy már önmagában az is bizonyítja, hogy nem ellenségei a kommunizmusnak, hogy otthon vannak, Kínában. Hau még személyes garanciát is vállalt értük. Többször egymás után figyelmeztették, hogy módosítsa álláspontját. Végül őt magát nyilvánították

jobboldalivá, kizárták a pártból, és elbocsátották állásából. Sokkal alacsonyabb tisztviselői osztályba sorolták, tehát csökkentették a fizetését, padlót takarítottak vele abban az intézetben, melyet korábban ő vezetett.

Anyám jól ismerte Haut, csodálta érte, hogy nem enged az igazából. Jó barátja lett, s az a mai napig. Sok estét beszélgettek végig, kibukott belőlük a közös aggodalom. De anyám látta, hogy ez lesz az ő sorsa is, ha be nem tölti a kvótát.

A végtelenül hosszú, mindennapi gyűlés után anyámnak mindig jelentenie kellett a kerületi pártbizottságon, hogy miként halad a kampány. A mozgalom felelőse Chengduban bizonyos Ying volt, meglehetősen erőszakos, hórihorgas ember. Anyámnak számokat kellett mondania: ennyi és ennyi jobboldalit szűrtak ki. Megnevezni nem volt szükséges. Csak a szám, az volt a fontos.

De hol is találhatott volna több mint száz „antikommunista, szocializmusellenes jobboldalit”? Végül is egyik helyettese, egy Kong nevű férfi, aki a keleti városrész oktatási osztályvezetője volt, jelentette, hogy az iskolák egy részében az igazgatók találtak jobboldali tanárokat. Egyikük egy általános iskolai tanítónő, férje Kuomintang-tiszt volt, aki elesett a polgárháborúban. Valami olyat mondott, hogy a mai Kína rosszabb, mint a régi. Egyszer összeveszett az igazgatónővel, mivel az szóvá tette hanyagságát. Feldühödött, és meg is ütötte. A többi tanító próbálta megfékezni, egyikük szólt, hogy vigyázzon, mert az igazgatónő terhes. Erre állítólag azt sikította, hogy „szeretne megszabadulni attól a kommunista fattyútól” (vagyis a magzattól az asszony méhében).

A másik ügy: egy tanárnő, akinek a férje Tajvanra menekült a Kuomintanggal, más fiatal tanárnőknek a férjétől kapott ékszereivel dicsekedett, azt akarta tehát elérni, hogy irigyeljék: milyen jó dolga volt a Kuomintang-időkben. A fiatal kolléganők állították, hogy azt is mondta nekik, kár, hogy az amerikaiak nem nyerték meg Koreában a háborút és nem vonultak be Kínába.

Kong azt mondta, ő ellenőrizte a tényeket. Nem szükséges, hogy anyám kivizsgálja. Az óvatosságot a jobboldaliak védelmezésének tartották volna, sőt hogy kétségbe vonja kollégái önállóságát.

Sem a kórházigazgatók, sem anyám helyettese, aki az egészségügyi hivatalt vezette, nem neveztek meg egyetlen jobboldalit sem, a Chengdu városi hatóságok mégis jobboldalivá nyilvánítottak néhány orvost azokért a bírálatokért, melyek a városi vezetők által szervezett gyűléseken hangzottak el. Összesen alig egy tucat ilyen jobboldalit sikerült előkaparni, sokkal kevesebbet, mint a keret. Addigra Ying is megelégtelt anyám és kollégái kevésbé céltudatos viselkedését, és megmondta neki: maga az a tény, hogy nem képes jobboldalit találni, őt magát is jobboldali-gyanússá teszi. Ha valakit jobboldalinak bélyegeztek, az nemcsak politikai kirekesztettséget és állásvesztést jelentett, hanem ami még fontosabb, gyermekeit és egész családját hátrányos megkülönböztetések érték, veszélybe került a jövőjük. A gyermekeket kiközösítették az iskolában, és senki sem áll szóba velük az utcán. Az utcabizottság kémkedett utánuk, számon tartotta látogatóikat. A jobboldalinak és családjának, akiket falura száműztek, a parasztok a legnehezebb munkát osztották. Végül is senki sem tudta, hogy tulajdonképp mit von maga után a bélyeg, a bizonytalanság pedig maga is félelmet keltett.

Anyám tehát ilyen dilemmával nézett szembe. Ha jobboldalinak nyilvánítják, vagy megtagadja a gyermekeit, vagy tönkreteszi a jövőjüket. Apámat bizonyára kényszerítették volna, hogy elváljon tőle, ha nem, maga is feketelistára kerül, egész életére gyanús lesz. Még ha anyám föláldozná is magát, és elválna tőle, akkor is a gyanú árnya vetül mindörökre az egész családra. De nagy az ára a menekülésnek: több mint száz ártatlan ember és egész családjuk.

Apámmal minderről nem beszélt anyám. Miféle megoldást is kínálhatott volna? Magas rangja azt is jelentette, hogy konkrét esetekkel nem foglalkozott. Az alacsonyabb és középső osztályba sorolt tisztviselők - mint Ying, anyám, a helyettesei; iskolaigazgatók, kórházvezetők - dolga volt, hogy e gyötrelmes döntéseket meghozzák.

Anyám városrészének egyik intézménye a Kettes Számú Chengdui Tanárképző volt. Az ott tanuló diákok ösztöndíjat kaptak, ami fedezte költségeiket, az ilyen iskolákba tehát szegény családok gyermekei jelentkeztek. Akkoriban fejezték be az első vasútvonalat, amely Szecsuant, az „Ég alatti Magtárat” az ország más részeivel összeköti. Töméntelen sok élelmiszert szállítottak ki az időtől fogva a tartományból Kína más tájaira, ezért felszöktek az árak, olykor egy nap alatt megkétszereződtek-háromszorozódtak. A diákok életszínvonala pedig felére csökkent, felvonulást szerveztek tehát magasabb ösztöndíjat követelve. Ying ezt az akciót a magyar Petőfi-körhöz hasonlította, azt állítva, hogy „a diákok és a magyar értelmiségiek rokon szellemek”. Utasítást adott, hogy mindenkit, aki csak részt vett a demonstrációban, nyilvánítsanak jobboldalivá. Mintegy

háromszáz diák tanult a képzőben, a felvonulásra mintegy százharmincan mentek el. Ying mindannyiukat jobboldalivá nyilvánította. A képző ugyan nem tartozott anyám hatáskörébe, csak az általános iskolák, de abban a városrészben volt, a városi vezetők önkényesen beleszámolták az ő keretébe.

A kezdeményezés hiányát nem bocsátották meg neki. Ying megjegyezte a nevet: további vizsgálat várt rá mint jobboldaligyanús egyénre. De még mielőtt Ying bármit is tehetett volna, őt magát is jobboldalivá nyilvánították.

Ying 1957 márciusában Pekingbe utazott a tartományi és városi közjóléti hivatalok vezetőinek országos értekezletére. A csoportos vitában biztatták a jelenlevőket, hogy terjesszék elő panaszait a területükön folyó munkával kapcsolatban. Ying néhány ártalmatlan elmarasztaló megjegyzést tett a Szecsuan tartományi első titkár, Li Jing-quan ellen, akit csak „Li komisszár” néven ismertek. A tartomány küldöttségét apám vezette, ezért neki kellett megírnia a szokásos beszámolót, mikor visszaértek. A jobboldalelleses kampány kezdetekor Li komisszár eldöntötte, hogy neki bizony nem tetszik, amit Ying mondott róla. Ellenőrizni próbálta a küldöttségvezető-helyettesnél, ő azonban arra hivatkozva, hogy éppen szükségét végezte, amikor Ying a bírálatot mondta, ügyesen kitért a válaszára elől. A mozgalom későbbi szakaszában Li komisszár tehát jobboldalinak nyilvánította Yingt. Apám nagyon elkeseredett, hogy ezt meghallotta, önmagát gyötörte, hogy részben ő a hibás Ying bukásáért. Anyám próbálta meggyőzni:

- Nem úgy van, nem vagy hibás benne! - De ő sohasem nyugodott meg.

Sok tisztviselő személyes bosszúra használta fel a mozgalmat. Úgy találták, hogy ellenségeikkel is ki lehet tölteni a keretet. Mások pusztán bosszúból cselekedtek. Yibinben a Ting házaspár sok tehetséges embert mártott be, akikkel valami bajuk volt vagy akikre irigyek voltak. Apámnak szinte valamennyi munkatársa, akiket ő léptetett elő, vagy akikkel szívesen dolgozott együtt, mind jobboldali lett. Az egyik embere, akit nagyon szeretett, „szélsőjobboldali” bélyeget kapott. Mindössze annyi volt a bűne, hogy tett egy megjegyzést, mely szerint Kínának nem szabad „teljesen” a Szovjetunióra támaszkodnia. Akkortájt az volt a párt álláspontja, hogy igenis teljesen rá kell támaszkodni. Három évre kényszermunkatáborba küldték, utat épített vad hegyvidéken, sok rabtárs dőlt ki mellőle.

A jobboldalelleses kampány nem érintette az egész lakosságot. A munkások és parasztok folytatták megszokott életüket. Mire egy esztendő múlva véget ért, ötszázötvenezer embert nyilvánítottak jobboldalinak, csupa diákot, tanárt, író, művészt, tudóst és más szakembert. Többségüket elbocsátották állásából, fizikai munkára küldték gyárakba, gazdaságokba. Más táborba került nehéz munkára. Attól fogva maga és családja másodrendű állampolgárnak számított. Kemény és egyértelmű lecke volt: semmiféle kritikát nem tűrnek. Attól fogva az emberek többé nem panaszkodtak, nem mondták ki, amit gondolnak. A köznyelv így jellemezte a légkört: A „három ellen” kampány után senki sem akar többé a pénzügyekért felelni, a jobboldalelleses kampány után pedig senki sem nyitja ki a száját.

De az 1957-es tragédia nem merült ki abban, hogy az embereket elhallgattatták. Most már elkerülhetetlen volt a szakadék. A keretszámok és a bosszúállás együttvéve azt jelentette, hogy bárkit meghurcolhatnak - semmiért.

A népnyelv megörökítette a hangulatot. A jobboldalinak bélyegzetek vagy „sors vetette jobbosok” (chou-qian you pai) voltak, ezt olyanokra mondták, akikről sorsvetéssel döntötték el, hogy jobboldaliak lesznek; vagy „szükségét végző jobbos” (ce-suo you pai), akit távollétében nyilvánítottak jobboldalinak, mivel ráunván a sok hosszú, unalmas gyűlésre, kiment, hogy szükségét végezze. Voltak azután „mérgeket ki nem eresztők” (you-du bufang), olyan jobbosok, akik senki ellen nem szóltak egy szót sem. Ha a főnöke valakit nem kedvelt, egyszerűen azt mondta rá: „Helytelen nézeteket vall”, vagy: „Az apját a kommunisták kivégezték, hogy ne lenne sértődött, csak nem mondja ki nyíltan.” A jószívű főnök pedig épp az ellenkezőjét tette: „Kit szúrhatnék ki? Nem tudom megtenni senkivel. Mondjátok, hogy magam is az vagyok.” Az illetet pedig „önjelölt jobboldalinak” (zi-ren you pai) nevezték.

Sokak számára vízváltó volt az 1957-es év. Anyám megmaradt a kommunista ügy odaadó hívének, de erősödtek benne a kételyek a gyakorlatot illetően. Barátjának, Haunak gyakran beszélt róla, de sose fedte fel kételyeit apám előtt, nem azért, mintha ő is nem kételkedett volna, de anyámnak soha egy szót sem ejtett róla. A párt szabályzata, akár a katonai parancs, nem engedélyezte a párttagoknak, hogy vitassák a párt politikáját. Le volt fektetve a szervezeti szabályzatban, hogy minden tag feltétlen engedelmességgel tartozik szervezetének és a hierarchiában maga-

sabban álló tisztségviselőnek. Ha valaki valamivel nem értett egyet, csak a közvetlen felettese előtt tehette szóvá, mert ő testesítette meg magát a pártszervezetet. Ez a katonai fegyelem, amelyet a kommunisták Yan'an óta vagy még azelőtt is fenntartottak, sikerük egyik kulcsa volt. Rettentő eszköz a hatalom kezében, mert egy társadalomban, ahol a személyes kapcsolatok minden szabály fölött állnak, ilyennek kellett lennie. Apám tökéletesen alávetette magát e fegyelemnek. Úgy hitte, hogy a forradalom nem tarthatja sokáig magát, ha nyílt kihívások érik. A forradalomban az ember a saját oldalán küzd, még ha nincs is igaza - mindaddig, amíg hisz benne, hogy jobb a szemben álló félnél. Az egység megszeghetetlen parancs volt.

Anyám láthatta, hogy ami apámnak a párthoz fűződő kapcsolatát illeti, ő abba bele nem avatkozhat. Egyszer megkockáztatott valami bíráló megjegyzést, de apámtól nem érkezett válasz. - Jó kommunista vagy, de komisz-rossz férj - hánnya keserűen a szemére.

Apám bólintott: egyetértett.

Tizenégy évvel később apánk elmondta nekünk, gyerekeknek; ami kis híján megtörtént vele 1957-ben. Jó barátságban volt a neves írónővel, Ding Linggel ifjúkorától kezdve, mikor alig húszévesen Yan'anba érkezett. 1957 márciusában, amikor a közjóléti konferencián a szecsuanai küldöttség vezetője volt, az írónő üzent neki, hogy látogassa meg Tianjinben, ami Pekingtől nem esett távol. Apám el akart menni, de végül meggondolta, mert igyekezett haza. Pár hónappal később Ding Linget a legfőbb jobboldalinak kiáltották ki.

- Ha meglátogattam volna - mondta apám nekünk -, én sem úszom meg.

12. „ÜGYES ASSZONY SEMMIBŐL IS MEGFŐZI AZ ÉTELT” – ÉHÍNSÉG (1958-1962)

1958 őszén, hatéves voltam akkor, elkezdtem iskolába járni, húszpercnyi járásra volt otthonról kavicsos, sáros mellékutcákon át. Mindennap oda is, vissza is kimeredt szemmel vizslattam az utat törött szeg, rozsdás fogaskerék után, bármi fémtárgyat felszedtem, ami csak ott hevert a kavicsok közt a sárban. A kemencébe kellett, legfőbb foglalatosságomhoz, az acélolvasztáshoz. Igen, hatéves koromban bevontak az acélermelésbe, versenyeztem a társaimmal, hogy ki visz több ócskavasat. Körös-körül hangos zene áradt a hangszórókból, zászlók és falragaszok mindenütt, a falakra pedig hatalmas jelszavakat pingáltak: Éljen a Nagy Ugrás! vagy: Mindenki öntsön acélt! Nem értettem pontosan, hogy minek, de tudtam, hogy Mao elnök parancsba adta az országnak, hogy csináljon sok-sok acélt. Iskolámban a főzőserpenyők helyébe olvasztóüstök kerültek a hatalmas konyhai tűzhelyekre. Valamennyi ócskavasunkat belerakták, a régi serpenyőket is darabokra törve. A tűzhely folytonosan égett, amíg a vas meg nem olvadt. Tanítóink egymást váltva éjjel-nappal táplálták a tüzet, hatalmas kanalakkal kavarták az üst tartalmát. Órák nemigen tartottak, mivel a tanítók is az üstökkel voltak elfoglalva. Nagyobbacska, tizenéves társaink is. A többieket meg összegyűjtötték, hogy takarítsák a tanárok lakását, vigyázzanak gyermekeikre.

Arra is emlékszem, hogy a többiekkel együtt egyszer meglátogattuk az egyik tanítót, aki súlyos égési sebekkel feküdt a kórházban, az olvadt vas a karjára fröccsent. Az orvos és az ápoló izgatottan futkározott körbe. A udvaron ott is állt egy kemence, folyton farönkökkel táplálták, még operáció közben is, azután pedig egész éjszaka.

Nem sokkal azelőtt, hogy iskolába kerültem volna, a család átköltözött a régi plébániáról egy külön épületegyüttesbe, a tartományi kormányzat központjába. Ez több utcát is magába zárt, lakóépületeket, irodákat és néhány villát; a külvilágtól magas fal kerítette el. A főkapu arra az épületre nyílt, amely a második világháború alatt amerikai katonai klub volt. Ernest Hemingway is lakott benne 1941-ben. A klub hagyományos kínai stílusban épült: sárga majolikacserepes felkunkorodó tetővel és súlyos, vörös oszlopokkal. A szecsuanai kormányzat titkársága kapott helyet benne.

A parkolóhelyen, ahol azelőtt a gépkocsivezetők várakoztak, hatalmas olvasztókemencét emeltek. Egész éjjel világított az ég, a kemence körül sürgő tömeg zsi bongása pedig majd' háromszáz méterre is elhallatszott, a szobámig. Otthoni serpenyőink ebbe a kemencébe kerültek, akár csak egyéb öntöttvas edényeink. Nem hiányoztak, többé nem volt szükségünk rájuk: senki sem főzhetett otthon, mindenki a menzán étkezett. Telhetetlen volt a kemence. Elnyelte szüleim ágycsontját, azt a puha rugózósat. El a városi utca korlátját, és minden egyéb vasból való tárgyat. Szüleimet szinte hónapokig nem láttam. Haza se jöttek, munkahelyükön is biztosítani kellett, hogy a kemence hőmérséklete soha ne csökkenjen.

Ez idő tájt hagyta Mao elszabadulni kiforrotlan álmait: Kínát élenjáró, modern hatalommá

fejleszti. Azt mondta, hogy az ipart az acél „vezérli”, parancsot adott tehát, hogy egy év alatt kettőzzék meg az acéltermelést: az 1957-es 5,35 millió tonnából 1958-ra legyen 10,7 millió. De ahelyett, hogy megpróbálkozott volna vele, hogy az acélipart képzett munkásokat alkalmazva felfejlessze, úgy döntött, hogy az egész nép vegyen részt az acéltermelésben. Minden szervezetnek előírták a normát, az emberek pedig rendes munkájukat abbahagyták, hogy teljesíthessék. Az ország gazdasági fejlődését pusztán egyetlen kérdésre redukálták: mennyi tonna acélt termelnek meg, s az ország népét behajszolták ebbe az egyetlen tevékenységbe. Hivatalos becslések szerint százmillió paraszt hagyta abba a mezőgazdasági munkát, hogy acélt öntsön. Ők termelték meg az ország kenyerének nagyobbik felét. Hegyoldalak meredeztek kopaszon, mert a fát mind kivágták tüzelőnek. E tömegtermelés eredményét azonban a nép csak „tehenlepénynek” (*niu-shí-ge-da*) nevezte.

Az abszurd helyzet nemcsak Mao tudatlanságát tükrözte, hogy hogyan működik a gazdaság, hanem szinte metafizikai érzéketlenségét a való világ tényeire, ami érdemes tulajdonsága lehet a költőnek, de egész másként esik latba, ha abszolút hatalommal rendelkező politikai vezetőről van szó. Egyik legfontosabb összetevője volt ennek az emberi élet értéke iránti mély érzéketlensége. Nem sokkal azelőtt a finn nagykövetnek kifejtette: „Még ha az Egyesült Államoknak több atombombája lesz is, és be is veti Kína ellen, ha lyukat robbant is a földgolyóbison, vagy darabokra veti szét, ez ugyan igen jelentős esemény a Naprendszerben, de ha az egész világegyetemet tekintjük, jelentéktelen.”

Mao voluntarizmusát legújabb oroszországi tapasztalatai táplálták. Igen kiábrándította, hogy Hruscsov Sztálint 1956-ban elítélte; 1957-ben Moszkvába utazott, hogy részt vegyen a kommunista pártok világtalálkozásán. Abban a meggyőződésben tért haza, hogy Oroszország és szövetségesei elárulják a szocializmust és „revizionistává” lesznek. Kínát tekintette az egyetlen igazhívőnek. Új utat kell törnie. A megalománia és a voluntarizmus könnyen megfért együtt Mao fejében.

Az acéllal kapcsolatos rögeszméjét ellentmondás nélkül teljesítették, akárcsak többi lázalmát. Meggyűlölte a verebeket: pusztítják a termést. Minden lakost mozgósítottak ellenük. Kivonultunk a ház elé, és tébolyodottan vertünk valami fémszerszámot - lehetett cintányér vagy serpenyő is -, hogy felriasszuk a verebeket a fákról, míg azok majd nagy sokára a kimerültségtől holtan lehullanak a földre. Még ma is hallom a zenebonát, amit testvéreimmel csaptunk, velünk együtt csinnadrattáztak az állami tisztviselők a hatalmas fa alatt az udvarban

Fantasztikus gazdasági célokról is hallottunk. Mao azt állította, hogy Kína gazdasági teljesítménye tizenöt év alatt túlszárnyalhatja Nagy-Britanniáét, sőt az Egyesült Államokét is. A kínaiak számára ezek az országok jelentették a kapitalista világot. Ha őket túlszárnyalják, az győzelemnek számít az ellenség felett. Ez büszkévé tette a népet, hallatlan lelkesedést váltott ki. Megalázó érzés volt, hogy az Egyesült Államok és a nyugati országok többsége diplomáciai értelemben nem ismerte el Kínát, szomjúhoztak, hogy megmutathassák a világnak: magukban is boldogulnak, hinni akartak a csodákban. Mao pedig inspirálta az embereket. A lakosság energiáját le kellett vezetni. Íme itt volt az alkalom. A készenlét szelleme felülemelkedett a szükséges óvatosságon, a tudatlanság győzedelmeskedett a józan észen.

Az 1958-as év elején, nem sokkal azután, hogy visszatért Moszkvából, Mao majdnem egy hónapot töltött Chengduban. Felvillanyozta a gondolat, hogy Kína bármit megtehet, különösen pedig hogy elveheti az oroszoktól a szocialista világ vezető szerepét. A Nagy Ugrás koncepcióját Mao Chengduban alakította ki. A város ünnepi parádét rendezett a tiszteletére, de a résztvevőknek fogalmuk sem volt róla, hogy Mao van jelen. Ő elrejtőzött. Ezen az ünnepségen bocsátották szárnyra a jelszót: „ügyes asszony semmiből is megfőzi az ételt”, mintegy visszajára fordítva a kínai mondást: „Akármilyen ügyes asszony, semmiből mégsem tud főzni.” A túlzó retorika konkrét követeléssé változott. Képtelen fantáziának kellett volna valósággá válni.

Pompás tavasz köszöntött be abban az évben. Egy napon Mao kirándulásra indult a nyolcadik századi nagy költő, Tu Fu remetelakáiba, mely egy nagy park közepén állott. Anyám keleti városrészbeli hivatala volt felelős a park egy részének biztonságáért, ő maga és kollégái őrizték kirándulóknak álcázva. Mao ritkán tartotta magát az előre tervezett programhoz, titok volt, hogy mikor hová megy, így tehát anyám órákig kortyolta a teát a teaházban, állandó készségben. Végül türelmetlenségében sétára indult. Átkóborolt a nyugati városrész biztonsági övezetébe, az ottani személyzet nem ismerte, tehát nyomába eredtek. Mikor a nyugati városrész párttitkára megkapta a jelentést a „gyanús nőszemély”-ről, és odament, hogy maga is lássa, fölnevetett:

- Hiszen ez régi elvtársunk, Xia asszony a keleti városrészből!
Később saját főnöke, Guo letolta, hogy „fegyelmetlenül elfutkos”.

Mao ellátogatott a chengdui felföld néhány gazdaságába is. Az ideig kis szövetkezetek működtek országszerte. Ott született meg Mao utasítása, hogy nagyobb egységekké vonjanak össze több szövetkezetet, ezeket nevezték később „népi kommuná”-nak.

Azon a nyáron egész Kínát ilyen újfajta egységekbe szervezték: egyenként kétezer-húszezer portát foglaltak magukban. E rendszer egyik előfutára a yushui terület volt Hebei tartományban, melyet dicsőséges példaként állított az ország elébe. Abbéli igyekezetükben, hogy Mao figyelmét magukra vonják, a helyi vezetők ígéretet tettek, hogy tízszer annyi gabonát termelnek, mint azelőtt. Mao széles mosollyal a következőket felelte:

- Mit csinálnak majd annyi étellemmel? De ha jól meggondolom, nem is olyan nagy baj a sok gabona. Az államnak nincs rá szüksége. Mindenkinek elegendő az étel. De a parasztok egyre csak esznek-esznek. Napi ötszöri étkezés!

Maót megfertőzte a gondolat, a kínai paraszt örök álma: élelmiszertöbblet. A Nagy Vezér megjegyzése nyomán a falubeliek tovább táplálták vágyálmait, azt ígérve, hogy minden mú-ra ötezer mázsa krumpli, hatvanöt mázsa búza jut majd (egy mu 0,066 hektár), és kétszáz kilós káposztákat is termelnek.

Olyan idők következtek, amikor ki-ki a saját fantazmagóriáival hitegette magát, hitegetett másokat hihetetlen mértékig. A parasztok több parcelláról egyre ültették át a növényeket, hogy a pártvezetőknek megmutassák: csodával határos a termés. Ugyanilyen „Patyomkin-mezőket” mutogattak a hiszékeny - vagy tudatosan vak - agrárkutatóknak, riportereknek, más tartományokból és külföldről érkezett látogatóknak. Az ilyen termés azután rendszerint néhány nap alatt elszáradt részben a transzplantáció, részben a képtelenül sűrű ültetés miatt, de ezt a látogatók nem tudták, vagy nem akarták tudni. Az emberek legnagyobb része belegabalyodott ebbe a zavaros, örült világba. „Önámítás dupla család” (*zi-qi-qi-ren*)- ez kerítette hatalmába az ország népét. Sok mezőgazdász és pártvezető azt állította, hogy saját szemével látta a csodákat. Aki nem követte maga is a fantasztikus ígéretésben a többieket, az gyanús volt, és szégyenbe hozta magát. Az olyan diktatúra alatt, mint Maóé, amelyben visszatartják az információt és koholják a híreket, nagyon nehéz egy közönséges embernek a saját tapasztalatában és tudásában megbízni. Arról nem is beszélve, hogy az országos buzgalomhullám alighanem elmosott mindenfajta higgadt egyéni gondolatot. Sokkal könnyebb volt a valóságot figyelmen kívül hagyni és Maóba vetni bizalmukat. Úszni az örület árával - ez volt a legkönnyebbik választás. Aki megállt gondolkodni, aki kételkedett, az bajba került.

Az egyik hivatalos plakát egérszerű tudóst ábrázolt, aki így cincogott: „Csak teavizet forralni jók a kemencéitek”; mellette óriás munkásalak állt, éppen kinyitotta az irdatlan zsilipkaput, melyen át ömlött az acélfolyam. „No, mennyit tudsz meginni?” - kérdezte. Sokan, akik látták a képtelen helyzetet, nem merték gondolataikat kimondani, különösen nem az 1957-es jobboldallelentes kampány tapasztalatai után. Aki mégis hangot adott kételyeinek, azt nyomban elhallgattatták, vagy elbocsátották állásából, a következmények családjára is kiterjedtek, elvágták tehát gyermekei jövőjét.

Sok helyütt addig ütötték azt, aki nem akarta maga is felfújni a várható terméseredményeket, amíg fel nem adta. Yibinben több termelési felelőst hátracsavart karjánál fogva felkötöttek, és záporoztak rájuk a kérdések:

- Mennyi búzát tudsz egy mún termelni?
- Kétmázsányit (ez a reális termésbecslés). - Akkor megverték.
- Mennyi búzát tudsz tehát egy mún termelni?
- Négymázsányit.

De még ez a képtelen ígéret sem volt elegendő: Újra megverték a szerencsétlent, vagy csak otthagyták, hadd lógjon, amíg csak nem mondta ki:

- Ötvenmázsányit.

Volt, aki belehalt, mert nem adta be a derekát, vagy még mielőtt beadhatta volna.

Sok tősgyökeres vidéki tisztségviselő és földművelő ilyen jelenet láttán sem hitte ugyan a felelőtlen dicsekvést, de a büntetéstől rettegve maga is beállt a sorba. A párt utasításait teljesítették, addig voltak biztonságban, amíg követték Maót. A totalitárius rendszer, melyben felnőttek, elmosta vagy megrontotta felelősségérzetüket. Még orvosok is dicsekedtek, hogy csodával határos módon elmulasztottak gyógyíthatatlan betegséget.

A mi lakótelepünkre is minduntalan lovas kocsi fordult be vigyorgó paraszttal, akik fantasztikus, faldöngető terméseredményeket jelentettek. Egyik nap egy roppant uborka, fél kocsi-deréknyi, máskor akkora nagy paradicsom, hogy két gyerek se tudja megemelni. Ismét más alkalommal pokoli nagy disznót préseltek be a szekénderékba, a paraszttok pedig felajánlást tettek, hogy valóban ekkora disznót tenyésztenek. A szekérbeli csak kartonpapírból volt, de én gyermekként valódinak képzeltem. Lehet, hogy a körülöttem nyüzsgő felnőttek zavartak meg, mert mind úgy viselkedtek, mintha valódi állatot látnának. Az emberek elvesztették józan eszüket és ítélőképességüket.

Az egész ország belemerült ebbe a kétszínű játékba. A szavak elszakadtak a valóságtól, senki nem vállalt értük felelősséget, semmi közük nem volt már ahhoz, amit az emberek gondoltak. Könnyedén hazudott az ember, mert a szavak elvesztették eredeti értelmüket - és senki sem vette komolyan, amit a másik mondott.

A társadalom még szorosabb katonai rendbe szedését fedezte ez a helyzet. Amikor Mao a kommunák megalapítását eltervezte, meg is mondta, hogy azért jók, mert „könnyű ellenőrizni őket”, a paraszttok ugyanis ettől kezdve szervezett egységekbe tartoznak, nincsenek többé magukra hagyva. Részletes utasítással látták el őket, hogy miként kell a földjüket megművelni. Az egész mezőgazdasági tevékenységet Mao nyolc írásjegyre foglalta: „talaj, trágya, víz, vetőmag, sűrű vetés, növényvédelem, növényápolás, gépesítés”. A párt Központi Bizottsága Pekingből kétoldalas utasításokat küldött szét az egész országba arról, hogy miként fogjanak Kína-szerte a talajjavításhoz, egy másikat pedig, hogy milyen sűrű legyen a vetés. Mindenkinek szigorúan tartania kellett magát az elképesztően együgyű instrukciókhoz: egyik minikampány a másikat követte, a paraszttokat utasították, hogy ültessék újra, sűrűbben a rizspalántákat.

Az uniformizálás másik formája, mely Mao rögeszméje volt akkoriban, a menzai étkeztetés bevezetése a kommunákban. A reá jellemző magasröptű stílusban így definiálta a kommunizmust: „Közös menza, ingyénétkelés.” Fel sem ötlött benne, hogy a menza nem termel élelmet: 1958-ban felszámolták az otthoni étkezést. A paraszttoknak mind a kommuna étkezdéjébe kellett eljárni. Kivonták a forgalomból a konyhai edényeket, például a vasserpenyőket, de néhol a pénzt is. Mindenkiről a kommuna vagy az állam gondoskodik majd. A paraszttok munka után mind az étkezdébe vonultak, s annyit ettek, amennyit bírtak, amit soha azelőtt meg nem tehettek, még a legtermékenyebb vidékeken a legjobb években sem. Elfogyasztották és elpazarolták a vidék teljes élelmiszerkészletét. A földekre is kivonultak, de hogy ott mennyi munkát végeznek, azt nem nézte senki, mivel a termés az államé volt, nekik, a paraszttoknak semmi közük nem volt hozzá többé. Mao megjósolta, hogy Kína hamarosan elér a kommunizmusba, amit kínaiul a „közös tulajdon” világának mondanak, a paraszttok pedig ezt úgy képzelték, hogy akkor mindenképp megkapják a részüket, mindegy, hogy mennyit dolgoznak. Mivel munkára semmi sem ösztönözte őket, kimentek a mezőre és jól szundikáltak.

Nem nagyon törődtek a mezőgazdasággal, mivel az acél volt az első. A paraszttok kimerültek a fűtőanyag, az ócskavas és a vasérc utáni egész napos hajszában, hogy a kemencék működhessenek. A termőföld az asszonyokra és gyermekekre maradt, ők pedig mindent puszta kézzel csináltak, mivel az állatokat is elhurcolták, hogy az acéltermelést segítsék. Mikor 1958-ban eljött az aratás ideje, alig akadt valaki a földeken.

Az 1958-as betakarítás elmulasztása világossá tette, hogy kimerülőben vannak az élelmiszerkészletek, bár a hivatalos statisztikák szerint két számjegyre volt a termelésnövekedés. Hivatalosan közölték, hogy Kína gabonatermelése 1958-ban túlszárnyalta az Egyesült Államokét. A párt napilapja, a Zsenmin Zsipao vitát indított „Mit kezdünk az élelmiszer-fölösleggel?” címen.

Apám részlegéhez tartozott a szecsuanai sajtó is, melyben kitűnő felajánlások jelentek meg, mint mindenütt másutt is Kína-szerte. A sajtó a párt hangja volt, ha pedig a párt politikájáról volt szó, sem apámnak, sem másnak nem lehetett ellenvetése. Nagy futószalag része volt minden. Apám riadtan szemlélte a dolgok állását. Egyetlen lehetősége volt, hogy a legfelsőbb vezetéssnél tiltakozik.

1958 telén levelet írt a Központi Bizottságnak Pekingbe, megállapítva, hogy az ilyen acéltermelés csak a források értelmetlen herdálása; a paraszttok kimerültek, munkájukat elfecsérelték, élelmiszerhiány van. Sürgős intézkedéseket követelt. A levelet odaadta a kormányzóknak továbbítás végett. Li Da-zhang, a kormányzó a második ember volt a tartományban. Ő biztosított állást apámnak, amikor Yibinből Chengduba érkezett, és barátjaként bánt vele.

Li tartományi kormányzó megmondta apámnak, hogy nincs szándékában a levelet továbbítani. Semmi új nincs benne, mondta. - A párt tud mindenről. Bízzál benne. - Mao megmondta, hogy a nép lelkesedését semmiféleképp nem szabad megtörni. A Nagy Ugrás megváltoztatta a kínaiak lelkiállapotát, passzivitásukat a „meg tudom csinálni” hite váltotta fel, e „kelj fel és járj” szellemet nem szabad veszni hagyni, mondta.

Li kormányzó azt is közölte apámmal, hogy a tartományi vezetők, mert különvéleményét hangoztatta előttük, csak „az ellenzéki”-nek nevezik maguk közt, ez pedig nagyon veszélyes, és csak más tulajdonságai: a párthoz való feltétlen hűsége, szigorú fegyelmezettsége miatt nem történt eddig még semmi baja.

- Nagyon jó, hogy csak a párton belül mondtad ki, amivel elégedetlen vagy - bólogatott a kormányzó -, nem a nyilvánosság előtt.

Intette apámat, hogy komoly kellemetlenségei lehetnek, ha ragaszkodik véleményének fölterjesztéséhez, és a családját is bajba keverheti, sőt „másokat is” - a kormányzó ezen nyilvánvalóan magát értette. Apám nem makacsodott tovább. Az érvek félig meggyőzték, és túl nagy volt a tét. De már eljutott odáig, hogy nem hajlott kompromisszumra.

A Közjóléti Hivatalban dolgozó elvtársaival töméntelen panaszt gyűjtöttek össze - ez a munkájukhoz tartozott -, és továbbították Pekingbe. Általános elégedetlenség uralkodott már a tisztségviselők és a nép körében egyaránt. A Nagy Ugrás a kommunista hatalomátvétel óta, tíz esztendeje a legélesebb ellentétet robbantotta ki a vezetésen belül. Maónak két posztja közül a kevésbé fontosról le kellett mondania: az államelnökségről Liu Sao-csi javára. Liu lett Kína második embere, de tekintélye csak töredéke volt Maóénak, aki továbbra is pártelnök maradt.

A szembenállók hangja úgy felerősödött, hogy a párt kénytelen volt külön konferenciát rendezni, melyet 1959 júniusában tartottak meg Lushanban, a közép-kínai hegyvidéki üdülőhelyen. A konferencián Peng Te-huai honvédelmi miniszter levelet intézett Maóhoz, bírálta a Nagy Ugrás politikáját, és realistább gazdaságpolitikát javasolt. A levelet inkább visszafogottnak lehet nevezni, kötelező optimizmussal végződött (hogy tudniillik négy év alatt Kína utolérheti Angliát). De annak ellenére, hogy Peng Mao legrégebbi elvtársai közül való volt, és egyike legközelebbi munkatársainak, Mao még ezt az enyhe kritikát sem tűrhette, különösen, mikor amúgy is védekezésbe kellett vonulnia, hiszen tudta, hogy hibát követett el. Magára öltötte kedvenc sértődött ábrázatát, és a levelet „bombának” minősítette, amelynek az a célja, hogy „Lushant a földdel egyenlővé tegye”. Megmakacsolta magát, több mint egy hónapig húzta a konferenciát, élesen támadta Peng marsallt. A honvédelmi minisztert, és azokat, akik őt nyíltan támogatták, „jobboldali opportunistá”-nak bélyegezték. Leváltották miniszteri posztjáról, házi őrizetbe vették, azután pedig idő előtt nyugdíjazták, valami jelentéktelen munkával bízták meg Szecsuanban.

Maónak ugyancsak ármánykodnia kellett, hogy hatalmát megőrizze. De az ármányban nagymester volt. Legkedvesebb olvasmánya, melyet már pártvezetőknek is szívesen ajánlott, egy sokkötetes klasszikus gyűjtemény volt az udvari intrikákról és hatalmi játszmákról. Mao kormányzását tulajdonképpen inkább a középkori császári udvaréhoz lehet mérni, ugyanis hatalmával lenyűgözte udvaroncait és alattvalóit. Az „oszd meg és uralkodj” elvének is mestere volt, kijátszotta az emberek ama hajlamát, hogy másokat farkasok elé vessenek. Végül hiába voltak maguk is elégedetlenek Mao politikájával, a legfelső vezetők közül igen kevesen álltak ki Peng marsall mellett. Az egyetlen, akinek sikerült megúszni, hogy feltegye a kezét, a párt főtitkára, Teng Hsziao-ping volt, mert eltörte a lábát. Teng nevelőanyja otthon zúgolódott: - Soha életemben nem láttam még ilyen képtelen gazdálkodási rendet, pedig egész életemben földet műveltem!

- Micsoda időzítés! - jegyezte meg Mao, mikor meghallotta, hogyan törte el Teng a lábát - biliárdozás közben.

Li, a párt tartományi első titkára, Szecsuanba visszatérve a konferencia dokumentumai között magával hozta Peng Te-huai Lushanban tett megjegyzéseit is. A tizenhetedik osztályig engedtek betekintést ezekbe az iratokba a tisztségviselőknek. Felkértek mindenkit, hogy hivatalosan is nyilatkozzon, egyetért-e vele vagy nem.

Apám a tartományi kormányzótól hallott valamit a Lushanban lezajlott vitáról. A „vizsga”-tanácskozáson apám homályos megjegyzéseket tett Peng levelére. Azután pedig olyasmire szánta el magát, amire azelőtt sose: figyelmeztette anyámat, hogy ez csapda. Anyám nagyon hálás volt. Először történt meg, hogy apám a felesége érdekeit elébe helyezte a párténak.

Anyám meglepetve tapasztalta, hogy másokat is bizalmasan előre figyelmeztettek. A közös „vizsga” alatt társainak fele lobogó haraggal ítélte el Peng levelét, és azt állította, hogy a bírálat

„egyáltalán nem állja meg a helyét”. Mások úgy néztek, mintha elvesztették volna beszédképességüket, valami kifogást mormoltak az orruk alatt. Egy férfinak sikerült se-hús-se-hal álláspontját szavakba öntenie:

- Nem vagyok abban a helyzetben, hogy megítélhessem, egyetérték-e vagy sem, mivel nem tudom, hogy a Peng marsall által előterjesztett bizonyítékok valódi tényeken alapulnak-e. Ha igen, akkor támogatom. De persze ha nem, akkor nem értek vele egyet.

A chengdui városi gabonahivatal főnöke és a városi postaigazgató, a Vörös Hadsereg veteránjai, Peng marsall parancsnoksága alatt harcoltak. Mind a ketten azt mondták, hogy egyetértenek azzal, amit régi, sokat próbált parancsnokuk állított, Peng tapasztalataihoz még hozzátették saját, vidéken szerzett megfigyeléseiket is. Anyám aggódott, hogy vajon ez a két öreg katona tudja-e, hogy csapda az egész. Ha igen, hősiiesen viselkedtek. Szeretett volna ő maga is olyan bátor lenni. De azután a gyermekeire gondolt - mi lesz velük? Nem volt már az a szabad szellem, aki diákkorában. Mikor rá került a sor, így szólt: - A levélben megfogalmazott nézetek nincsenek összhangban a párt elmúlt néhány évben foganatosított intézkedéseivel.

A főnöke, Guo erre azt a megjegyzést tette, hogy egyáltalán nem elégséges, amit anyám mondott, mivel nem fejezte ki a saját álláspontját. Napokig állandó aggodalomban élt. A Vörös Hadsereg Penget támogató veteránjait „jobboldali opportunisták”nak bélyegezték, leváltották és fizikai munkára küldték. Anyámat egy gyűlésre citálták, hogy „jobboldali nézetei” miatt bírálóban részesítsék. A gyűlésen Guo egy másik „súlyos hibáját” is szóvá tette. 1959-ben Chengduban kialakult a feketepiac, ahol csirkét és tojást árultak. Mivel a kommunák elvették a parasztoktól a csirkét, de a közös nem boldogult velük, az állami üzletekből eltűnt a tojás is, a csirke is. Akadt paraszt, aki otthon az ágy alatt titokban egykét csirkét nevelt, és sikátorokban lopva eladta vagy a csirkét, vagy a tojást, hússzoros áron. A tisztviselőket mindennap az utcára küldték, hogy kapják el a feketéző parasztokat. Egy alkalommal, amikor Guo anyámat küldte volna, anyám tiltakozott:

- Mi a rossz abban, ha ellátják az embereket azzal, amire szükségük van? Ha van kereslet, hadd legyen kínálat.

E megjegyzésért anyámat „jobboldali elhajlás” miatt figyelmeztetésben részesítették.

A „jobboldali opportunisták” elítélése ismét megroppantotta a pártot, mert sok tisztségviselő egyetértett Penggel. Az volt a tanulság, hogy Mao tekintélye érinthetetlen - még akkor is, ha nyilvánvalóan hibát követ el. A párt tisztségviselői láthatták, hogy akármilyen magas hivatalt visel is valaki - hiszen Peng mégiscsak honvédelmi miniszter volt -, lehet bármilyen köztisztviselőben álló személy - Pengről mindenki tudta, hogy Mao kedveli -, ha szembeszáll az elnökkel, kegyvesztett lesz. Azt is tudták, nem teheti meg senki, hogy elmondja a véleményét, azután lemond, még csöndben sem mondhat le, mert a gesztus önmagában elfogadhatatlan szembeszegülésnek minősül. Véleménynyilvánításra nem volt mód. Szorosan betapasztották a párt és a nép száját. A Nagy Ugrás ezután még további, egyre örültebb végleteket produkált. Fentről még lehetetlenebb gazdasági célkitűzéseket kényszerítettek az emberekre. Még több parasztot mozgósítottak acéltermelésre. Még több önkényes utasítást küldtek le, káoszt okozva vidéken.

1958 telén, a Nagy Ugrás csúcsán monumentális építkezésekbe fogtak: tíz hatalmas épületet kellett tíz hónap alatt befejezni, hogy méltón ünnepelhessék a népköztársaság kikiáltásának tizedik évfordulóját 1959. október elsején.

Az egyik a Nagy Népgyűlés szovjet stílusú, oszlopos épülete volt a Tienanmen tér nyugati oldalán. Márványhomlokzata majd negyedmérföldnyire nyúlt, felcsillározott nagy fogadótermébe több ezer ember befért. Ebben a teremben készültek megtartani a fontos találkozók, ott fogadják majd külföldi vendégeiket a vezető politikusok. A Kína tartományairól elnevezett termeket fényűzően rendezték be, apám felelt a Szecsuan Teremért. Mikor készen lett, meghívta azokat a pártvezetőket, akiknek valami közük volt Szecsuanhoz, hogy tekintsék meg. Teng Hsziao-ping, aki szecsuanai, elment, és Ho Long marsall is, a Vörös Hadsereg egyik alapítója, Robin Hood-szerű alakja, Teng közeli barátja.

Apámat valamiért elhívták, azok ketten tehát, és még egy régi társuk - alighanem Teng bátyja -, magukra maradtak és beszélgettek. Mikor apám visszatért, Ho Long hangját hallotta, Tengre mutatva így szólt a társához:

- Jobban szeretném Tenget látni a trónon.

Abban a pillanatban észrevették apámat, és elhallgattak.

Neki rossz előérzete támadt. Tudta, hogy véletlenül meghallott valamit, ami utalás lehetett a

legfelsőbb vezetők közötti nézeteltérésekre. Bármilyen cselekedete vagy éppen a tétlensége halálos veszedelembé sodorhatta volna. Végül semmi sem történt vele, de amikor tíz évvel később elmesélte nekem az esetet, azt mondta, azóta is rettegés emészti miatta.

- Már az is főbenjáró bűnnek számít, hogy hallottam - tette hozzá.

Pedig amit meghallott, csak azt jelezte, hogy sokan kiábrándultak Maóból a felső vezetők közül is, nem utolsósorban maga Liu Sao-csi elnök.

1959 őszén Liu Chengduba érkezett, és ellátogatott a Vörös Fény kommunába. Az előző esztendőben Mao igen lelkesen dicsérte csillagászati számokkal mérhető rizstermésüket. Mielőtt Liu odaérkezett volna, a helybéli funkcionáriusok összeszedtek mindenkit, akiről csak feltételezték, hogy leleplezheti őket, és bezárták a gyanús elemeket egy templomba. De Liu valahonnét megneszelte, és a templom előtt elhaladva megállt, meg akarta belülről is nézni. A kíséret tagjai különféle kifogásokat kerestek, azt állították, hogy az épület életveszélyes, de Liut nem lehetett eltéríteni szándékától. Végül csikorogva kinyílt a kapu durva, nagy zárja, és egy csomó elnyűtt paraszt tántorgott ki a napvilágra. A megrettent funkcionáriusok azt magyarázták, hogy ezek mind „bajkeverők”, azért zárták oda őket, nehogy kárt tegyenek a jeles vendégben. Maguk a parasztok hallgattak. A kommuna vezetőinek, bár a politikában tökéletesen járatlanok voltak, elképesztő hatalmuk volt az emberéletek fölött. Ha valakit meg akartak büntetni, a legrosszabb munkát bízták rá, ő kapta a legkevesebb ételt, mindig megtalálták a módját, hogy zaklassák, elmarasztalják, sőt hogy lefogassák.

Liu elnök feltett néhány kérdést, de a parasztok csak mosolyogtak és mormogtak. Jobban féltek a helyi vezetőkkel ujjat húzni, mint az államelnöktől. Az elnök néhány perc múlva visszamegy Pekingbe, a kommunabeli főnökök viszont egész életükben ott maradnak.

Nem sokkal később egy másik csúcsvezető is ellátogatott Chengduba - Csu Te marsall - Mao egyik magántitkárának kíséretében. Csu Te szecsuanai volt, a Vörös Hadsereg egykori vezére, a kommunista győzelem tulajdonképpen kovácsa. 1949 óta háttérbe szorították. Meglátogatott néhány kommunát Chengdu közelében, azután ahogy végigsétált a Selyem-folyó partján, nézegette a házacskákat, bambuszligeteket és a fűzek ölelte teaházakat a folyóparton, kitört belőle:

- „Mennyei vidék Szecsuan...” - úgy szavalta, mintha egy költemény sora volna.

Mao titkára hozzátette a következő, odaillő sort: „Kár, hogy álság-szél és álkommunizmus gyötri.” Anyám kíséerte őket. Magában tiszta szívből egyetértett.

Mao, aki még mindig gyanakodott a társaira, és haragudott a támadás miatt, mely Lushanban érte, egyre csak őrült gazdaságpolitikáját hajszolta. Bár tudomása volt az előidézett katasztrófáról, s engedélyt adott, hogy a legesztelenebb intézkedéseket csendben kiigazítsák, nem akart szégyenben maradni, ezért mégsem adta fel egészen. Időközben azonban a hatvanas évek hatalmas éhínséggel köszöntöttek rá egész Kínára.

Chengduban a havi rizsfedadagot felnőttek számára nyolc és fél kiló rizsben, egy centiliternyi étolajban, tíz deka húsban határozták meg, ha egyáltalán kapni lehetett. Más ételhez pedig egyáltalán alig lehetett hozzájutni, még káposztához sem. Sokan ödémát kaptak, olyan betegséget, amikor az ember bőre alá víz gyűlik az elégtelen táplálkozás miatt. A beteg megsárgul és felpuffad. Legnépszerűbb gyógyszere a tengerisaláta volt, mely proteinben gazdag. A tengerisalátát emberi vizeletben nevelik, ezért aztán az emberek nem jártak a vécére vizelni, hanem tartályban összegyűjtötték a vizeletet, aztán beledobták a salátamagot. A növény zöld halra hasonlított, néhány nap alatt kifejlődött. Akkor kihalászták a pisiből, megmosták, rizzsel összefőzték. Szörnyű gusztustalan étel volt, de puffadás ellen használt.

Apám is csak korlátozott mennyiségű fejadagra volt jogosult, de mint magas rangú tisztségviselő, bizonyos kiváltságokkal rendelkezett. A mi telepünkön két étkezde volt, egy kisebb, ahol az osztályvezetők, feleségeik és gyermekeik étkeztek, és egy nagy a többieknek, tehát nagyanyám, Jun-ying nénikém és a pesztra is odatartozott. Rendszerint összeszedtük kinek mi járt és hazavittük. Ezekben az étkezdekben több volt az étel, mint másutt. A tartományi kormányzat saját gazdaságot tartott fenn, s ezen kívül is kaptak „ajándékot” vidékről. Az értékes készleteket megosztották az étkezdek között, de a kisebbiknek több jutott.

Mivel a párt tisztségviselői voltak, a szüleim külön élelmiszerjegyekkel is rendelkeztek. Nagyanyámmal kijártunk a lakótelepről, hogy beszerezzük a jegyre járó ételmet. Anyám jegye kék volt, neki öt tojás járt, majdnem öt deka szójabab, s ugyanannyi cukor havonta. Apám sárga jegyet kapott, az ő fejadagja magasabb rangja okán kétszer annyi volt. A család a különféle forrásokból

származó étkeket összehordta, együtt fogyasztottuk el. A felnőttek rendszerint többet adtak a gyerekeknek, én nem éheztem. De a felnőttek megszenvedték az elégtelen táplálkozást, nagyanyámon az ödéma jelei mutatkoztak. Otthon nevelte a tengerisalátát, észrevettem, hogy a felnőttek megeszik, bár nekem nem mondták meg, mire való. Én magam is megkóstoltam egyszer egy kicsit, de nyomban kiköptem, mert undorító íze volt. Soha többé nem próbálkoztam vele.

Nemigen vettem észre, hogy körös-körül éhínség dühöng. Egy nap iskolába menet kicsi, párolt cipót ettem, valaki utánam szaladt, és kikapta a kezemből. Mikor magamhoz tértem az ijedségtől, még megpillantottam a girhes alak sötét hátát, rövidnadrágban és mezítláb futott a sáros fasoron át, épp a szájába tömkölte a cipómat. Szüleimnek beszámoltam az esetről.

- A hozzád hasonló gyerekek bizony éheznek - nézett rám igen szomorú szemmel az apám.

Akkortájt gyakran kellett a fogaim miatt a kórházba járnom. Ahányszor csak betettem oda a lábam, mindig összerándultam a sok fénylő, szinte átlátszóra dagadt végtagtól, olyan vastagok voltak, akár valami gerenda. A betegeteket lapos szekéren szállították a kórházba, olyan sokan voltak. Mikor a fogorvost megkérdeztem, mi bajuk van, jelentőségteljes pillantással azt mondta: ödéma. Kérdeztem, mi az. Valami választ mormolt, annyit tudtam csak kivenni, hogy az étkezéshez van köze.

Az ödémás betegek jórészt parasztok voltak. Vidéken még többen éheztek, mivel egyáltalán nem volt biztosított fejadag. A kormány álláspontja szerint elsősorban a városokat kellett ellátni étellel, a kommunák tisztségviselőinek pedig erőszakkal kellett összegyűjteniük a parasztoktól a gabonát. Aki megpróbálta elrejtetni a termést, azt sok helyütt lefoglák, megkínózták és megverték. A vidéki tisztségviselőket is, akik vonakodtak az éhező parasztoktól elvenni az ételmezt, leváltották, olykor fizikailag is bántalmazták. Végül is a parasztok, akik termelték az ételmezt, milliószámra haltak Kína-szerte.

Később tudtam meg, hogy rokonaim is Szecsuantól Mandzsúriáig az éhínség áldozatai lettek abban az időben. Többek között apám szellemileg visszamaradott bátyja is. Anyja 1958-ban meghalt, és mikor az éhínség kitört, nem bírta, nem hallgatott ugyanis senki másra, mint az anyjára. A fejadagokat havonta osztották szét, ő pedig néhány nap alatt elfogyasztotta, semmi sem maradt a hátralévő napokra. Hamarosan éhen halt. Nagyanyám húga, Lan és a férje, „Hűségese” Pei-o - akit kietlen északi vidékre száműztek Mandzsúria legészakibb csücskébe a Kuomintang titkosszolgálatával tartott kapcsolatai miatt - meghaltak mind a ketten. Amint kezdett kifogyni az ételmezszer, a helyi hatalmasságok a saját íratlan törvényeik szerint osztották el a tartalékot, a kutasított Pei-ótól és a feleségétől elsők közt tagadták meg a rendes ellátást. Gyermekük megmaradtak, mert a szülők a maguk adagját is nekik adták. Yu-lin feleségének az apja szintén meghalt. Végül kínjában párnájának belését ette, meg fokhagymaháncsot.

Egyik este, nyolcéves lehettem akkor, bejött hozzánk egy apró termetű, nagyon idősnek látszó nő. Oly törékenynek tetszett, hogy attól félt az ember, elfújja egy szélfuvallat. Leborult a földre anyám előtt, homlokát a padlóhoz koppantotta, anyámat „lányom megmentője”-nek nevezte. A szolgálólányunk anyja volt.

- Ha nincs maga...- siránkozott -, a lányom már nem élne...

Nem értettem az egészet, csak egy hónappal később derült ki, hogy miről van szó, mikor levél érkezett a lányának, melyben tudatták vele, hogy az anyja nem sokkal a látogatás után meghalt. Azért jött akkor, hogy tudtul adja: a férje és kisebbik fia már nem él. Sose fogom elfelejteni a lány szívszakasztó zokogását, amint állt a teraszon az oszlopnak támaszkodva, zsebkendőjét a szájába tömve. Nagyanyám keresztbe tett lábakkal ült az ágyán, ő is sírt. Én magam a sarokba bújtam nagyanyám szűnyoghálója mögé. Nagyanyám magában motyogta:

- A kommunisták nagyon jók, de ezek mind halottak.

Évekkel később tudtam meg, hogy a szolgálólány másik fivére és a sógornője hamarosan szintén elpusztultak: a földesurak az éhező kommunában a lista legaljára kerültek.

1989-ben mondta nekem egy tisztségviselő, aki az éhínség enyhítésével volt megbízva, hogy Szecsuanban összesen hétmillió embert vitt el az éhínség. A gazdag tartomány teljes lakosságának tíz százalékát. Mértékadó becslés szerint országosan harmincmillióra rúgott az áldozatok száma.

1960-ban egy napon Jun-ying nénikém yibini szomszédjából eltűnt egy hároméves kislány. Néhány héttel később a szomszéd megpillantott egy gyermeket az utcán ugyanolyan ruhában, mint az ő lányáé volt. Odament, jól megnézte, meg is talált rajta egy bizonyos jegyet, amiből megtudta, hogy az övé volt a ruha. Jelentette a rendőrségen. Kiderült, hogy a kislány szülei

szárított húst árusítanak. Elraboltak és megöltek több kisgyermeket, nyúlhúsként árulták őket csillagászati áron. A házaspárt kivégezték, az esetet pedig eltussolták, mégis elterjedt, hogy gyermekgyilkosságok fordultak elő akkoriban.

Évekkel később apám egy régi kollégájával találkoztam, nagyon kedves, tehetséges emberrel, túlzás nélkül állíthatom. Zaklatottan mesélte, hogy mit tapasztalt egy bizonyos kommunában az éhínség idején. A parasztok harmincöt százaléka halt meg olyan vidéken, ahol jó volt a termés - igaz, hogy keveset takarítottak be, mert mindenkit összeszedtek acéltermelésre, a kommunai étkezde pedig azután elpazarolta nagy részét annak, ami megmaradt. Egyszer egy paraszt rohant be a szobájába, és a földre vetette magát, rettenetes bünt követett el, ordította, könyörgött, hogy büntessék meg. Kiderült, hogy megölte és megette a saját gyermekét. Az éhség elhatalmasodott rajta, az adta kezébe a kést. A férfi arcán könnyek peregtek, míg kiadta a parancsot, hogy tartóztassák le a gyilkost. Később agyonlőtték, hogy a gyermekgyilkosság ellen példát statuáljanak.

Az éhínség egyik hivatalos magyarázata szerint Hruscsov hirtelen arra kényszerítette Kínát, hogy fizesse vissza a koreai háború idején csinált adósságait, amikor is Észak-Korea segítségére sietett. A kormányzat rájátszott a lakosság többségében még élő félelemre: a föld nélküli parasztra annak idején vadásztak a szívtelen hitelezők, hogy fizessenek bérleti díjat vagy térítsék vissza a kölcsönöket. A Szovjetuniót aposztrofálva Mao egyben külső ellenséget is kreált, hogy áthárítsa a felelősséget és fölrazza a lakosságot.

A másik ok, amit gyakran emlegettek, a „példátlanul súlyos természeti csapások”. Kína hatalmas ország, a rossz időjárás valahol mindig élelemhiányt idéz elő. Csak a legfelsőbb vezetés rendelkezett országos információval az időjárásról. Tulajdonképpen a lakosság kimozdíthatatlan természetű, ezért sokszor azt sem tudják az emberek, mi történik a szomszédos tartományban, sőt a hegyeken túl. Sokan hitték akkor, hiszik még ma is, hogy az éhínséget természeti csapások okozták. Nekem sincsen áttekintésem róla, de akivel csak beszéltem, az ország más-más részéből származó emberekkel, alig tudott valaki természeti katasztrófáról saját vidékén. Az éhínségről, arról tudtak történeteket.

Az 1962-es év elején megtartott konferencián, melyre hétezer vezető tisztségviselő volt hivatalos, Mao azt mondta, hogy az éhínséget hetven százalékban természeti katasztrófák, harminc százalékban pedig emberi mulasztás okozta. Liu Sao-csi elnök - nyilván megdöbbenésében - közbevetette: harminc százalékban természeti csapás, hetven százalékban emberi mulasztás. Apám ott volt a konferencián, már otthon mondta anyámnak:

- Félek, hogy Liu Sao-csi elnök bajba kerül.

Mire a beszéd az alacsonyabb rangú tisztségviselők, például anyám elé került, Liu Sao-csi megjegyzése már nem volt benne. Az egyszerű nép meg nem is hallott a Mao által előadott számadatokról. Az információ elhallgatása nyugtalanította az embereket, egyre többet panaszkodtak a Kommunista Pártra. Ha eltekintünk is attól a tényről, hogy az utolsó néhány évben megölték vagy más módon háttérbe szorították a szembenállók többségét, az, hogy vajon a Kommunista Pártot kell-e hibáztatni a történetekért, az egyszerű ember előtt nem volt világos. Korrupció nem volt abban az értelemben, hogy tisztségviselők gabonát harácsolnak volna. A pártfunkcionáriusoknak alig ment jobban, mint az egyszerű embernek. Az is megtörtént falun, hogy legelőbb a tisztségviselők vállalták az éhezést, és legelőbb ők haltak éhen. Az éhínség súlyosabb volt, mint bármikor a Kuomintang idején, de más látszata volt: akkor az éhezéssel együtt kirívó, zabolázhatatlan fényűzést is lehetett látni.

Az éhezés előtt sok földbirtokos családból származó kommunista tisztségviselő magához vette a városba a szüleit. Mikor beütött az éhezés, a párt utasításba adta, hogy ezeket az idős embereket és asszonyokat vissza kell küldeni a falujukba, hogy osztozzanak a helybéli parasztok nehéz életében - vagyis az éhezésben. Mindezt annak a gondolatnak a jegyében, hogy ne lássák az emberek: kiváltságaikat arra használják, hogy jóltartják saját „osztályellenség” szüleit. Sok barátom nagyszülőjének kellett Chengdut elhagynia, azután az éhínség áldozatául estek.

A parasztok többsége nem látott túl a falu határán, ők közvetlen előjáróikra hárították a felelősséget, hogy oly sok katasztrófális utasítást adtak. Költöttek népi rigmusokat akkoriban, az volt a velejük, hogy a párt nem hibás, csak a helybéli tisztségviselők romlottak.

A Nagy Ugrás és az utána következő éhínség mélyen megrendítették a szüleimet. Bár teljes áttekintésük nekik sem volt, nem hitték, hogy a „természeti csapások” magyarázatul szolgálhatnak. De rajtuk magukon is úrrá lett a bűntudat. Mivel propagandával foglalkoztak, a

dezinformációs gépezet közepében találták magukat. Apám, hogy lelkiismeretét megnyugtassa, és hogy kiszakadjon a kellemetlen napi rutinmunkából, önként jelentkezett, hogy kommunákba megy segíteni az éhínség enyhítésében. Vagyis együtt élt - és együtt éhezett - a paraszttal. Így tehát Mao utasításának megfelelően „jóban-rosszban osztozott a tömegekkel”, de a beosztottjai zokon vették. Egymást váltva vele kellett menniük, amit pedig utáltak, mert hiszen éhezni mentek.

1959 telétől 1961-ig, az éhínség legnehezebb szakaszában alig találkoztam apámmal. Falun, mint a paraszttal, ő is édeskrumplilevelet és fakérget evett. Egy nap a folyóparton haladt éppen a rizsföldek mellett, meglátott a távolban egy csontvázsovány, végtelenül lassan mozgó parasztot. Nyilvánvalóan nehezebbre esett a járás. Aztán egyszer csak eltűnt. Apám odasietett, az ember a földön feküdt holtan.

Nap mint nap kétségbe ejtette, amit látott, pedig a legrosszabbal nem is találkozott, mert a helybéli tisztségviselők jó szokásuk szerint mindenhová követték. Maga is beteg volt: sárgaság és ödéma gyötörte - és súlyos depresszió. Többször is nyomban kórházba került, amint a kiszállásról visszatért. 1961 nyarán egy egész hónapot töltött benn. Megváltozott. Nem volt már a tegnapi megátalkodott puritán. A párt elégedetlen volt vele. Bírálóban részesítették, hogy „forradalmi akarateréje meggyengült”, és kiharcolták a kórházból.

Sok időt töltött horgászással. A kórházzal szemben folyócska folyt, úgy hívták: Jade-patak. Fűzök hajlottak fölébe, súrolták vizét tekergő ágaikkal, felhők tükröződtek benne, tükörképük hol szétolvadt, hol ismét összeállt. Én is üldögéltem lejtős partján, bámultam a felhőket, és lestem, hogy fog-e apám halat. Emberi ürülék szaga terjengett. A part tetején a kórház földje, melyen valaha virágágyak pompáztak, de most zöldséget termesztettek ott, hogy a kórház személyzetét és a betegeket ellássák. Ha most becsukom a szemem, ma is látom a káposztaleveleket rágó hernyókat. Az öcsém megfogta őket - csalinak apám számára. Az ágyások szájalmasan festettek. Az orvosok és ápolónők nyilván nem voltak valami jó kertészek.

A kínai történelem során az írástudók és mandarinok hagyományosan akkor merültek bele a horgászásba, ha kiábrándultak a császárból. Horgásztak, vagyis visszavonultak a természetbe, elfordultak a napi politikától. A horgászat a kiábrándultságnak és az együttműködés megtagadásának szimbóluma volt.

Apám szinte sose fogott halat. Egyszer írt egy verset, mely így kezdődött: „Nem a halért halászok én...” De horgászkomája, hivatalának másik igazgatóhelyettese rendszerint megosztotta vele a zsákmányt. Mégpedig azért, mert 1961-ben az éhínség kellős közepén anyám ismét gyermeket várt. A kínaiak szerint pedig hal nélkül nem nő ki a gyermek haja. Anyám nem akart még egy gyermeket. Ha más oka nem lett volna is, ő is, apám is fizetést kapott, vagyis az állam nem biztosított többé dajkát. Négy gyermeket tartottak el ketten, azonkívül nagyanyámat, részben apám családját is, nem volt félretett pénzük. Apám fizetésének jókora részét könyvekre költötte, sokkötetes klasszikusokra, kéthavi bérét is elvitte egy-egy sorozat. Anyám olykor kicsit morgott: más ember, hozzá hasonló rangú, csak utalt rá, és kapott „munkapéldányt” a kiadótól ingyen. De apám ragaszkodott hozzá, hogy mindent kifizes.

A sterilizálás, az abortusz, sőt még a fogamzásgátlás is igen nehéz volt. A kommunisták 1954-ben kezdték propagálni a családtervezést, a kerületben anyám volt ennek is a felelőse. Akkor éppen, mivel terhességének sokadik hónapjában volt Xiao-heivel, minden előadást tréfás önkritikával kezdett. De Mao később szembefordult a születésszabályozással. Hatalmas, erős Kínát akart, óriási népességgel. Véleménye szerint ha az amerikaiak ledobják az atombombát Kínára, „a kínaiak még gyorsabban szaporodnak majd”, és hamar pótolják az embervesztést. Osztozott a legtöbb kínaival abban a vélekedésben, hogy ha gyerekből minél több van, annál jobb. 1957-ben személyesen nyilvánította jobboldalivá a Pekingi Egyetem híres professzorát, aki a születésszabályozás szószólója volt. Azontúl alig esett szó családtervezésről.

Anyám 1959-ben is teherbe esett, a párttól kérvényezte az abortuszt. Ez volt a rendes ügymenet. A párt hozzájárulására azért volt szükség, mert a beavatkozás veszélyekkel járt abban az időben. Anyám úgy érvelt, hogy a forradalomért kell dolgoznia, jobban szolgálhatja a népet, ha nem szül még egy gyermeket. Az abortuszt engedélyezték. Rendkívül fájdalmas beavatkozásnak számított, mert primitív módszerrel végezték. Mikor aztán anyám 1961-ben ismét másállapotba került, szó se lehetett még egy küretről, mivel sem az orvosok, sem anyám maga, sem a párt nem járult hozzá: legalább három év szünetet írtak elő.

A szolgálólány is terhes volt. Apám egykori testőréhez ment feleségül, aki akkor gyárban dolgozott. Nagyanyám tojást és szójababot főzött mind a két asszonynak, amit szüleim

élelmiszerjegyére adtak, s elkészítette a halat is, amit apám és a társa kifogtak.

A szolgálólány fiút szült 1961 telén, elköltözött tőlünk a férjével együtt a saját lakásukba. Azelőtt sokszor ő hordta haza az étkezdéből az ebédünket. Egyszer apám meglátta, amint megy át a kerten, és tömi a húst a szájába, majd mohón rágja. Elfordult, elindult az ellenkező irányba, nehogy a lány meglássa és zavarba jöjjön. Nem szólt az esetről évekig senkinek, de eltöprengett: milyen másként alakultak a dolgok, mint ifjúságának álmaiban - ezek között első helyen állt, hogy véget vessenek az éhezésnek.

Mikor a szolgáló elköltözött, másikat az élelmezési helyzet miatt nem kaptunk. Aki állást keresett - falusi nők -, nem volt jogosult városi élelmiszer-ellátásra. Így tehát nagymamának és nagynénémnek ötünkről kellett gondoskodnia.

Legifjabb öcsém, Xiao-fang 1962. január 17-én született. Ő volt az egyetlen közülünk, akit anyám maga szoptatott. Nem kívánta ezt a gyermeket, de mikor megszületett, nagyon megszerette, ő lett a kedvence. Mi meg úgy játszottunk vele, mintha nagy játékszer volna. Szerető család körében nőtt fel, ami anyám szerint javára vált, önbizalmat adott neki. Apám sok időt töltött az öcsémmel, a többi gyermekkel soha ennyit. Mikor a játékhoz elég nagy volt már, apám minden vasárnap elvitte a boltba az utca végén, és újat vett neki. Ha pedig Xiao-fang valamiért sírva fakadt, apánk csapot-papot otthagyt, futott vigasztalni.

Több tízmillió ember éhhalála végre 1961 kora tavaszán rákényszerítette Maót, hogy földjára gazdaságpolitikáját. Vonakodva ugyan, de engedélyezte a pragmatikus Liu elnöknek és Teng Hsziao-pingnek, a párt főtitkárának, hogy kezükbe vegyék az ország ügyeit. Maót önkritikára kényszerítették, de csak úgy csöpögött belőle az önsajnálát, úgy hangzott, mintha Kína valamennyi alkalmatlan tisztségviselője helyett ő vinné a keresztet. Azután pedig nagylelkűen utasította a pártot, hogy „vonja le a tanulságot” a kudarcokból, de hogy mi hát a lecke, azt nem bírta az alacsonyabb rangú tisztségviselők ítéletére: Mao azt vágta a fejükhöz, hogy elszakadtak a néptől, és olyan döntéseket hoztak, melyek nem feleltek meg az egyszerű nép érdekeinek. Maóé nyomán végtelen önkritika-áradat fedte el a valódi felelősséget, amit senki sem kutatott.

De mégis javulóban voltak a dolgok. A pragmatisták egész sor reformot hajtottak végre. Teng Hsziao-ping ebben az összefüggésben mondta: „Mindegy, hogy fekete vagy fehér-e a macska, az a fontos, hogy egeret fogjon.” Többé nem volt tömeges acélöntés. Visszavonták az örült gazdasági célkitűzéseket, realista intézkedéseket vezettek be. A közös étkezdéket bezárták, a parasztok azontúl munkájukhoz mért jövedelmet kaptak. Visszaadták házaikat - amit a kommunák vettek el -, mezőgazdasági szerszámaikat és háziállataikat. Engedélyeztek némi háztáji földet is. Bizonyos körzetekben a parasztportákat bízták meg a műveléssel. Az iparban és a kereskedelemben hivatalosan támogatták a piacgazdaság elemeit. Néhány év alatt ismét felvirágzott a gazdaság.

A gazdasági gyepelők meglazításával párhuzamosan politikai liberalizálásra is sor került. Sok földbirtokost megszabadítottak az „osztályellenség” bélyegtől. Az előző politikai kampányok áldozatait közül sokakat „rehabilitáltak”: az 1955-ös „ellenforradalmárok”, az 1957-es „jobbaldaliak” és az 1959-es „jobbaldali opportunisták” egy részét. Mivel anyámat 1959-ben „jobbaldali elhajlás” miatt figyelmeztetésben részesítették, 1962-ben kárpótlásul a tizenhetedik osztályból a tizenhatodikba lépett elő. Az írók és művészek is nagyobb szabadságot élveztek. Szabadabb légkör uralkodott. Apám és anyám úgy találták - mint sokan mások -, hogy a rendszer megmutatta: tanul a saját hibáiból és kijavítja őket, működőképes tehát; ez visszaadta bizalmukat.

Mind ez idő alatt én magas falak közt éltem a kormányzati negyedben. A tragédiával közvetlenül nem találkoztam. E „színpalak mögül” hallatszó zaj közepette léptem át életem második évtizedébe.

13. „ARANYÉRMES KISASSZONY” - BUROKBAN (1958-1965)

Mikor anyám 1958-ban elvitt beiratkozni az iskolába, új, rózsaszín kordkabátot és zöld flanelnadrágot viseltem, hatalmas rózsaszín szalag a hajamban. Egyenesen az igazgatónő irodájába tartottunk, várt bennünket az oktatási igazgatóhelyettessel és egy tanítónővel egyetemben. Mind mosolyogtak, anyámat a tiszteletteljes „Xia igazgatónő” megszólítással illették, s nagyon fontos személyként bántak velem. Később megtudtam, hogy az iskola az ő felügyelete alá tartozik.

Azért került sor e külön felvételi beszélgetésre, mert még csak hatéves voltam, s általában csak

azt vették föl, aki már betöltötte a hetet: kevés volt az iskolai férőhely. De ezúttal még apám sem ragaszkodott hozzá, hogy a szabályhoz tartsuk magunkat, anyám is, ő is azt akarták, hogy hamar kezdjem az iskolát. Folyékonyan szavaltam klasszikus verseket, szép írásjegyeket festettem, s ez meggyőzően bizonyította, hogy iskolaérett vagyok már. Miután a felvételi tesztnek az igazgatónő és kollégái színe előtt megfeleltem, tehetségnek könyveltek el. Szüleim nagyon büszkék voltak rám. Munkatársaik gyermekeit sorra elutasították.

Mindenki éppen ebbe az iskolába akarta felvetetni a gyerekét, mivel ezt tartották legjobbnak Chengduban, a legelső „kiemelt” iskolának az egész tartományban. A kiemelt iskolákba és egyetemekre nagyon nehéz volt bejutni. Csak az eredmény számított, a tisztségviselők gyermekei sem élveztek előnyt.

Ahányszor csak új tanítónak bemutatnak, mindig hozzátették: „Chang igazgató és Xia igazgatónő gyermeke.” Anyám munkaköri köteleességét teljesítve gyakran karikázott el biciklijén az iskolánkba, hogy ellenőrizze működését. Egyik nap hirtelen hidegre fordult az idő, s hozott nekem egy meleg, zöld kordkabátot, hímzett virágok voltak az elején. Az igazgatónő maga hozta be nekem az osztályba. Zavarba jöttem, hogy az egész osztály engem néz. Én is, mint mindenki más, azt szerettem volna, ha a csoport egyenrangú tagjaként kezelnek.

Minden héten felmérőt írtunk, az eredményt kitétték a hirdetőtáblára. Rendszerint első voltam az osztályban, ami nagyon elkésérítette azokat, akik mögém kényszerültek. Sértődöttségüket úgy fejezték ki, hogy „aranyérmes kisasszony”-nak (*qian-jin xiao-jie*) szólítottak, békát tettek az iskolai padom fiókjába, vagy a szék hátához kötötték a hajamat. Azt mondták, nincs bennem kollektív szellem, és lenézem a többieket. De én tudtam, hogy egyszerűen csak szeretek egyedül lenni.

Ugyanúgy tanultunk, mint bármely nyugati iskolában, kivéve mikor az acélt kellett öntenünk. Politikával nem tömték a fejünket, de sokat sportoltunk: futás, magasugrás és távolugrás, kötelező torna és úszás egyaránt szerepelt a programban. Külön is sportoltunk, én a teniszt választottam. Kezdetben apám ellenezte, hogy sportoló legyek, mert az edzésnek ez volt a végső célja, de az edzőm, egy nagyon csinos fiatal nő felkereste testhez simuló sortban. Egyebek között a tartományi sportélet is apám felelőssége alá tartozott. Az edző igézőn mosolygott rá, és előadta, hogy mivel a teniszt - mely a legelegánsabb sport - igen kevesen űzik még Kánában, jó volna, ha a lánya mutatna példát, „az ország érdekében”, tette hozzá. Apám kénytelen volt hozzájárulni.

Szerettem a tanárait, kitűnően tanítottak, és még azzal a képességgel is rendelkeztek, hogy az órákat érdekessé, sőt izgalmassá tegyék. Emlékszem, természetismeret-tanárom, Da-li előadta nekünk, hogy a mesterséges holdakat milyen elv alapján állítják föld körüli pályára (az oroszok épp akkortájt lőtték fel az első szputnyikot), beszélt a más bolygókra való leszállás lehetőségeiről is. Még a legfegyelmetlenebb fiúk is úgy figyeltek az óráin, mintha a padhoz szögezték volna őket. Hallottam, hogy jobboldali volt, de senki nem tudta, hogy mit jelent ez, nem törődünk vele.

Évekkel később anyámtól tudtam meg, hogy Da-li tudományos-fantasztikus könyveket írt gyermekeknek. Azért sorolták a jobboldaliak közé 1957-ben, mert egyik írásában az egerek ételmezt loptak, hogy felhizlalják magukat, és ezt burkolt támadásként értelmezték a pártfunkcionáriusok ellen. Eltiltották az írástól, már-már falura küldték, mikor anyám elintézte, hogy áthelyezzék a mi iskolánkba. Kevés olyan ember volt akkoriban, aki egy jobboldalit mert foglalkoztatni.

Anyám elég bátor volt hozzá, a mi iskolánk éppen ezért tartozott az ő felügyelete alá. Egyébként Chengdu nyugati városrészében feküdt, nem hozzá tartozott volna. A város vezetői azonban a keleti városrészhez sorolták, anyám fennhatósága alá, mert azt akarták, hogy a legjobb pedagógusok tanítsanak benne, még ha „nemkívánatos” családból származnak is, a Nyugati Városrész Közjóléti Hivatalának vezetője pedig aligha mert volna ilyen személyeket alkalmazni. Az oktatási igazgatóhelyettes az iskolában egy volt Kuomintang-tiszt felesége volt, a férjét munkatáborba küldték. A hozzá hasonlóan „sáros” személyek nemigen tölthettek be ilyesféle állásokat, de anyám nem volt hajlandó áthelyezni, sőt még kitüntetésben is részesült. A főnökei jóváhagyták, de azt kívánták tőle, hogy ő viselje a felelősséget e szokatlan gesztusokért. De nem bánta. A magától értetődő, rejtett védelem, amit apám pozíciója biztosított számára, munkatársaiénál biztonságosabbá tette a helyzetét.

1962-ben szóltak apámnak, küldje gyermekeit az új iskolába, melyet épp akkor alapítottak a lakótelepünk közelében. „Platánfa” volt a neve a telken át vezető fasor után. Ezt az iskolát a nyugati városrész alapította azzal a kifejezett céllal, hogy kiemelt iskola legyen belőle, mivel addig

nem volt kiemelt iskolája. A kerület jó tanárait mind áthelyezték a Platánfába. Hamarosan mindenki azt tartotta róla, hogy „arisztokrataiskola” a tartományi kormányzat fontos személyiségeinek gyermekei számára.

A Platánfa létesítése előtt Chengduban csak egyetlen bentlakásos iskola volt a hadsereg főtisztjeinek gyermekei számára. A magasabb osztálybeli civil tisztségviselők között is akadt, aki a gyermekét oda küldte. A tanítás alacsony színvonalú volt, sznob szelleméről vált híressé, mert az ottani gyerekek versenyt dicsekedtek szüleik érdemeivel.

- Az én apám hadosztályparancsnok, a tied meg csak egy dandaré - ugratták egymást. Hétvégeken hosszú autósor kígyózott, pesztrák, testőrök és sofőrök várakoztak odakinn, hogy a gyerekeket hazavigyék. Sokan úgy vélték, ez a léghör megmérgezi a gyerekeket, a szülei szörnyen utálták azt az iskolát.

A Platánfa nem különleges tanintézményként jött létre; hogy az igazgatónővel és néhány tanárral találkoztak, szülei úgy érezték: az intézmény elkötelezte magát a magas etikai normák és a fegyelem mellett. Évente csak huszonöt tanulót vettek föl. Még előző iskolámban is ötvenen voltunk egy osztályban. A Platánfa előnyei természetesen részben a szomszédban lakó felső vezetőknek voltak köszönhetőek, de nemrégiben lehiggadt apám ezt nem vette észre. Új osztálytársaim többsége a tartományi kormányzat tisztségviselőinek gyermekei közül került ki. Sokan szomszédaink voltak a lakótelepen. Az iskolán kívül a telep töltötte ki világomat. A kertek tele virággal és pompázó növényekkel. Pálma, szizálkender, oleander, magnólia, kamélia, rózsza, hibiszkusz termett benne, sőt két ritka kínai rezgőnyár is egymás felé hajolva, hogy ágaik összefonódtak, mint a szerelmesek. Nagyon érzékeny fák voltak, ha az egyik fatörzset megkarcoltuk, még ha gyöngéden tettük is, a fa megremegett, rezegtek a levelei. Nyáron ebédidőben leültem a dob alakú zsámolyra a glicínialugas alatt, a kőasztalra könyökölve olvastam vagy sakkoztam. Körülöttem a földön lángoló színek, nem messze tőlem ritka fajta kókuszfa nyúlt meredeken az ég felé. Kedvencem mégis a bódító illatú jázmin, mely ugyancsak fölkapaszkodott a nagy lugasra. Mikor virágba borult, a szobámba áradt illata. Nagyon szerettem az ablak mellett ülni, hosszan nézegettem, és beszívtam finom szagát.

Mikor erre a lakótelepre költöztünk, először egy kedves, földszintes házban laktunk az udvarban. Hagyományos kínai stílusban épült, modern berendezés nem volt benne: se vízvezeték a házban, se vízöblítéses vécé, se csempézett fürdő. 1962-ben felhúztak néhány nyugati stílusú lakóépületet a telep egyik sarkában, ahol mindez a kényelem már rendelkezésre állt. Az egyik lakást családunknak utalták ki. Mielőtt beköltöztünk volna, megszemléltem a mesebeli házat, vizsgálgattam az összes vadonatúj varázscsapot, az angolvécét, a tükrös faliszekrényeket. Végigsimítottam a fényes, fehér csempét a fürdőszoba falán. Hűvös érintése jólesett.

Tizenhárom lakóépület volt a telepen, négy a főigazgatók, a többi az irodavezetők számára. - A mi lakásunk egy egész emeletet elfoglalt, az irodavezetők családja csak fél emeletnyit kapott. Nekünk tágasabbak voltak a szobáink. A belső ablakkereten nálunk volt szúnyogháló, náluk meg nem, és nekünk két fürdőszoba jutott, nekik meg csak egy. Nálunk a hét három napján szolgáltattak meleg vizet, náluk nem. Nekünk telefonunk is volt - Kínában igen ritka jószág -, nekik meg nem. Az alacsonyabb osztályba tartozó tisztviselők kisebb telepen laktak az utca másik oldalán, nekik még kevesebb komfort jutott. A fél tucat párttitkár, akik a tartományi pártvezetőséget alkották, a mi telepünkön belül még külön épületegyüttesben lakott. Ezt a belső szentélyt két kapu védte, éjjel-nappal fegyveres katonai őrség vigyázta, csak külön engedéllyel rendelkező személyeket engedtek be. A kapun belül különálló, kétszintes épületek álltak, minden titkár számára egy. Az első titkár, Li Jing-quan küszöbét külön fegyveres őr védte. Úgy nőttek fel, hogy természetesnek tartottam a hierarchiát és a privilégiumokat.

A főépületben dolgozó valamennyi felnőttnek fel kellett mutatnia belépőjét a kapunál. Nekünk, gyermekeknek nem volt belépőnk, de az örök ismertek bennünket. Csak akkor támadtak bonyodalmak, ha látogató érkezett. Belépőt kellett kitölteniük, azután a portásfülkéből felcsöngették hozzánk, valakinek mindig le kellett mennie, hogy felkísérje a vendéget. A személyzet nem nagyon szerette, ha idegen gyerek jött hozzánk. Arra hivatkoztak, hogy összepiszkolják a padlót. Emiatt nem mertük magunkkal hozni a barátainkat. A négy év alatt, amíg e kiemelt iskolában tanultam, alig jártak nálunk a barátnőim.

Egyébként is ritkán jártam kívül a lakótelepen, hacsak nem az iskolába mentem. Néha nagyanyámmal áruházban voltunk, de sose kívántam meg semmit. A vásárlás idegen volt tőlem, a szülei csak ritkán adtak zsebpénzt nekem. Az étkezdénk olyan volt, mint egy vendéglő, kiválóan

főztek. Kivéve az éhínség idejét, mindig hét-nyolcféle étel között lehetett válogatni. Remek szakácsok főztek, mindegyiknek első osztályú vagy osztályon felüli minősítése, a főszakácsnak a tanárokkal azonos besorolása volt. Otthon mindig akadt gyümölcs és édesség. De én semmi másra nem vágyakoztam, csak jégrudacsokkára. Egyszer június elsején, a gyermeknapon kaptam némi zsebpénzt, huszonhatot ettem meg egyszerre.

A lakótelepen az élethez együtt volt minden. Saját üzletei voltak, fodrász, mozi, táncterem, minden akadt, s volt saját vízvezeték-szerelőnk, gépésznök is. Nagyon népszerű volt a tánc. Hétvégeken szintek szerint külön-külön táncesteket rendeztek a tartományi kormányzatban dolgozók számára. Az amerikai hadsereg egyik hajdani báltermébe az irodavezető-szinttől felfelé járhattak a családtagok. Rendszerint zenekar játszott, színészek és színésznők a Tartományi Ének- és Tánccsoporttól, hogy az est színesebb legyen. Némely színész olykor fölöttünk hozzánk szüleimmel fecsegni, máskor elvittek engem sétálni körbe a telepen. Szörnyű büszke voltam rá, hogy társaságukban mutatkozhatom, hiszen a színészeket igen nagy tisztelet övezte Kínában. Különösen engedékenyek voltak hozzájuk, sokkal feltűnőbbben öltözködhetek, mint más, még a félrelépést is megbocsátották nekik. Mivel a társulat apám hivatalához tartozott, ő volt a főnökük. De nem alkalmazkodtak hozzá, mint más. Olykor kötekedtek velem, táncsillagnak csúfolták. De apám csak szégyenlősen mosolygott. Rendes szalontáncot lejtettek, a párok illedelmesen siklottak föl és alá a fényes parketten. Apám valóban jó táncos volt, nyilvánvalóan maga is élvezte. De anyám nem, sose találta el a ritmust, ezért aztán nem is szeretett táncolni. A szünetben gyerekeket is odaengedtek a táncparketre, kézen fogtuk egymást, csúszkáltunk, mintha sítálpakon siklanánk. A légkör: forróság, parfümillet, kiöltözött hölgyek és elegáns férfiak álomszerű, varázslatos világként vésődtek az agyamba.

Minden vasárnap este mozi volt. 1962-ben olyan oldott volt a légkör, hogy még hongkongi filmeket is játszottak, főként szerelmi történeteket. Kipillanthattunk általuk a külső világba, ezért nagyon népszerűek voltak. Persze gyakorta lelkesítő forradalmi filmeket játszottak. Két, különböző teremben vetítettek, az egyikben foglalt helyet az elit, nagy, kényelmes ülőhelyeken, a másik óriási terem volt, különálló épületben, zsúfolásig tömve. Én csak olyankor mentem oda, ha épp olyan filmet játszottak, amit látni akartam. Az összes ülőhelyet már jóval a vetítés kezdete előtt elfoglalták. Aki később érkezett, hozta a saját székét. Sokan állva nézték, aki tehát hátrakerült, annak fel kellett állnia a székre, hogy lásson valamit. Sejtelmem sem volt róla, hogy ott ez a rend, ezért nem vittem kisszéket. Hátrasodródtam a tömeggel, semmit sem láttam. Megpillantottam az egyik ismerős szakácsot, rövid padon állt, amelyen ketten is ülhetek volna. Odafurakodtam, meglátott, odahívott maga mellé. Nagyon keskeny volt a pad, labilisnak éreztem. Az emberek továbbra is tolokodtak mellettem, hamarosan lelékött valaki. Jól megütöttem magam, szemöldököm pedig belevertem a pad sarkába. Még most is meglátszik a nyoma.

Az elit-teremben több tiltott filmet is játszottak, amit senki más nem láthatott, még a nagyterem közönsége sem. Ezeket „háttéranyagoknak” nevezték, rendszerint nyugati filmekből vágták össze. Akkor láttam életemben először miniszoknyát - vagy a Beatlest. Emlékszem, az egyik filmben egy leskelődött lehetett látni a tengerparton; a nők, akiket meglesett, nyakon öntötték a fiút egy vödör vízzel. Egy másik, dokumentumfilmből való részlet absztrakt festőket mutatott, akik csimpánzzal fröcsköltettek tele festékekkel egy papírlapot, közben egy férfi a tomporával zongorázott.

Azt hiszem, mindezt azért válogatták össze, hogy lássuk, a Nyugat milyen dekadens világ. Csak magas rangú tisztségviselők nézhették meg, de még tőlük is megtagadták, hogy a Nyugatról több információt szerezhessenek. Egy alkalommal mégis bemutattak nyugati filmeket a kisvetítőben, ahová a gyerekeket nem engedték be. Szörnyű kíváncsi voltam, könyörögtem a szüleimnek, hogy vigyenek magukkal. Végül is párszor beleegyeztek. Akkoriban apám meglehetősen engedékeny volt velünk. Ő állt a kapunál, de mivel a szüleimmel voltam, nem bánták. A filmek valóban nem nekem valók voltak. Úgy rémlik, az egyik egy amerikai pilótáról szólt, aki megőrült, mivel ő dobta le az atombombát Japánra. Azután fekete-fehér játékfilm következett. Az egyik jelenetben két bandita ököllel belevág egy szakszervezeti vezető arcába egy kocsiiban, szája szegletéből vér csorog. Megrettentem tőle. Életemben először láttam erőszakos jelenetet, ahol vér folyt (az iskolákban megszüntették a testi fenyítést). Abban az időben a kínai filmek lágyak, szentimentálisak és lelkesítőek voltak; ha mégis utaltak valami erőszakra, azt stilizálták, mint az operában.

Elképedtem, hogy miként öltöznek Nyugaton a munkások: tiszta ruhában, még folt sem látszott rajta, egyáltalán nem hasonlított arra, ahogyan én az elnyomott tömegeket a kapitalista

országokban elképzelttem. A film végén megkérdeztem anyámat, mire ő a „viszonylagos életkörülményekről” mondott valamit nekem. Nem értettem, mire gondol, továbbra is rágódtam a dolgon.

Gyermekkoromban úgy képzeltem el a Nyugatot, hogy ott csak gyilkos nyomor és szegénység található, mindenki otthontalan Hamupipőke. Annak idején a gyermekotthonban, ha nem ettem meg mindent a tányéromról, „Gondolj a kapitalista országokban éhező gyerekekre!”, intett az óvónő. Az iskolában is, ha szorgalmasabb munkára akartak ösztönözni, így intettek minket:

- Boldogok lehettek, hogy iskolába járhattok, vannak tankönyveitek. A kapitalista országokban a gyerekek dolgozni kénytelenek, hogy támogathassák éhező családjukat.

Ha a felnőttek akartak valamit tőlünk, mindig azt állították, hogy Nyugaton a gyerekek csak szeretnék, hogy ilyen jó dolguk legyen. Tehát én is automatikusan ekként gondolkodtam. Mikor megláttam az osztályban egy lányt új, színjátszó esőkabátban, első gondolatom az volt, hogy én is felcserélném régi, olajospapír ernyőmet olyanra. De nyomban elnyomtam magamban az ilyen „burzsoá” gondolatokat, és a naplómba a következőket írtam: „Gondolj a kapitalista országokban élő gyerekekre, nekik még álmukban sem juthat eszükbe, hogy saját esernyőjük legyen.”

A külföldiek félelmetes emberek voltak a szememben. Minden kínainak fekete a haja és sötét a szeme, tehát furcsának tartja, ha valakinek más színű a haja vagy a szeme. Ahogyan én a külföldieket elképzelttem, az többé-kevésbé egybeesett a hivatalos sztereotípiákkal: torzonborz, vörös hajú férfi, fura színű szemmel, nagyon-nagyon hosszú az orra, részegen tántorog, egy üvegből Coca-Colát csorgat a szájába szétterpesztett lábbal, igen visszataszító pózban. A külföldiek folyton „helló”-t köszönnek egymásnak furcsa hanglejtéssel. Hogy a „hello” mit jelent, azt persze nem tudtam, azt hittem, valami káromkodás. Ha a fiúk nálunk „partizánháborút” játszottak - ez volt mifelénk a rabló-pandúr -, az ellenség befogott orral minduntalan „helló”-t kiabált.

Az általános iskola harmadik osztályába jártam, kilenc voltam akkor, társaimmal elhatároztuk, hogy virággal díszítjük fel az osztályt. Egyik osztálytársam azzal állt elő, hogy különleges növényeket tud szerezni abból a kertből, melyet az apja gondoz, s mely a katolikusoké a Szilárd Híd utcában. Egyházi árvaház működött ott hajdanán, de azután bezárták. Az egyház azonban még tevékenykedett a kormány felügyelete alatt. Arra kényszerítették a katolikusokat, hogy szakítsanak a Vatikánnal, „hazafias” mozgalmakhoz csatlakozzanak. Az egyház fogalma is titokzatos és ijesztő volt nekem a vallásellenes propaganda miatt. Mikor életemben először olvastam róla, hogy egy nőt megerőszakoltak, azt egy pap követte el - egy külföldi regényben. A papokat kivétel nélkül mindig imperialista kémeknek tüntették fel, gonosz emberek voltak, akik az árvaházakban a gyerekeket orvosi kísérletek céljára használják fel.

Az iskolából hazafelé menet a szilfákkal szegélyezett Szilárd Híd utcában mindig megbámultam a templomkaput. Kínai szememnek legfurcsábbak az oszlopok voltak - fehér márványból, görögös klasszicista bordázattal -, mert a kínai oszlop fából való és festett. Halálisan szerettem volna bejutni, megkértem tehát osztálytársnőmet, hogy vigyen el hozzájuk, de azt válaszolta, hogy az apja nem szereti a látogatókat. Ez csak növelte a titokzatosságot. Amikor aztán az a lány felajánlotta, hogy virágokat hoz a kertjükből, nyomban vállalkoztam, hogy elmegyek vele.

Ahogy közeledtünk a templomkapuhoz, egyre jobban izgultam, a torkomban kalapált a szívem. A legtekintélyesebb kapunak tetszett, amelyet életemben láttam. Barátnőm lábujjhegyre állt, úgy elérte a fémcserényt a kapun. Kiskapu nyílt nyikorogva a nagyban, ráncos öregember nézett ki rajta kétrét görnyedve. Mintha boszorkány volna, mintha valamelyik meséből lépett volna elő. De mivel az arcát nem láttam világosan, úgy képzeltem, hogy hosszú, görbe orra van, hegyes kalapja, és mindjárt seprűre ül és elrepül. Hogy férfi, nem asszony, az engem akkor nem érdekelt. Nem is néztem rá, úgy surrantam be a kapun. Kertet pillantottam meg egy pici, tiszta udvarban. Olyan zaklatott voltam, hogy nem is láttam, mi van benne. A szemem csak burjánzó színeket és formákat látott, és egy kicsi szökőkutat a sziklakert közepén. A barátnőm megfogta a kezemet, és végigvezetett az árkádos folyosón. Távolsági végében kinyitott egy ajtót, ez az a hely, mondta, ahol a pap a szertartást bemutatja. Szertartás! Ezzel a szóval egy könyvben találkoztam, melyben a pap a „szertartást” használta fel, hogy államtitkokat szolgáltatson ki egy másik kémnek. Tovább növekedett a feszültség bennem, mikor átléptem a hatalmas, sötét, teremnyi szoba küszöbét. Néhány pillanatig semmit sem láttam.

Aztán megpillantottam egy szoborfigurát a terem mélyén. Ekkor láttam életemben először feszületet. Amikor közelebb léptem, úgy éreztem, mintha az alak rettentően és megsemmisítően lebegne felettem. A vér, a póz, az arckifejezése együttvéve hirtelen rémisztő érzést keltett

bennem. Megfordultam és kirohantam a templomból. Kinn majdnem nekimentem egy fekete palástos férfinak. Felém nyújtotta a kezét, én meg azt hittem, meg akar fogni, félreugrottam és elszaladtam. Valahol mögöttem súlyos kapu nyikordult. A következő pillanat rettenetesen csendes volt, csak a szökőkút csobogott. Kinyitottam a főkapu közepén nyíló kiskaput, és mint akit puskából lőttek ki, úgy futottam egészen az utca végéig. A szívem zakatolt, a fejem szédült.

Az öcsém, Jin-ming, aki egy évvel utánam született, kiskorától kezdve önállóan gondolkodott, nem úgy, mint én. Szerette a természettudományt, sok tudományos magazint olvasott. Bár mint mindenütt, ezekben is burjánzott az elkerülhetetlen propaganda, mégis hírt adtak a tudomány fejlődéséről Nyugaton, az pedig igen nagy hatással volt Jin-mingre. Elkápráztatták a lézert, légpárnás hajót, helikoptert, elektronikus eszközöket és autókat ábrázoló felvételek, ráadásként mindahhoz, amit Nyugatról a „háttéranyagként” bemutatott filmekből megtudott. Lassanként úgy érezte, hogy az iskolában, a hírközlésben és általában a felnőttekben nem lehet megbízni, mikor azt állítják, hogy Kína mennyország, a kapitalista világ pedig maga a pokol.

Az Egyesült Államok különösen megragadta Jin-ming fantáziáját mint a legfejlettebb technikával rendelkező ország. Egyszer, tizenegy éves lehetett akkor, lelkesülten ecsetelte a lézertechnika fejlődését Amerikában az ebédlőasztal mellett, s megmondta apámnak, hogy tiszteli Amerikát. Apám pár pillanatig nem találta a választ, mély aggodalommal nézett föl. Aztán megsimogatta Jin-ming fejét, és odafordult anyámmhoz:

- Mit tehetünk? Jobboldali akar lenni, mire felnő, ez a gyerek!

Jin-ming még tizenkét éves kora előtt a gyermekek számára írt tudományos könyvek nyomán „feltalált” egy csomó mindent, például egy teleszkópot, amellyel a Halley-üstököst akarta vizsgálni, továbbá egy mikroszkópot, melyet egy villanykörte üvegéből állított elő. Egyszer tökéletesíteni akart egy többlövetű csúzlit, melyből kavicsal és makkal tüzeltek. Hogy ezentúl megfelelő hangot is adjon, megkérte egyik pajtását; akinek katonatiszt volt az apja, hogy keressen neki üres töltényhüvelyeket. Hozott is lövedéket, kiszedték a végét, kiszórták a puskaport belőle, nekiadták, de nem vették észre, hogy a gyutacs benne maradt. Jin-ming egy levágott végű fogasztás tubusból megtöltötte a töltényhüvelyt, azután csipesz segítségével a tűz fölé tartotta, hogy megszáradjon. A tűzön egy fazék főtt éppen, Jin-ming az alá dugta be a csipeszt, egyszer csak hatalmas durranás hallatszott, a fazék alján meg óriási lyuk keletkezett. Mindenki odaszaladt, hogy lássa, mi történt. Jin-ming megrémült. Nem magától a robbanástól, hanem apámtól, aki kérlelhetetlen ember hírében állt.

De apám nem verte meg, még csak meg sem szidta, csak szigorúan nézett rá egy darabig, aztán odaszólt neki, hogy elég a riadalomból, menjen, sétáljon egyet. Jin-ming úgy megkönnyebült, hogy kis híján ugrált örömeiben. Nem gondolta, hogy ilyen könnyen megússza. Mikor visszaért a sétából, apám csak annyit mondott neki, hogy több kísérletet nem végezhet a felnőttek ellenőrzése nélkül. De ő bizony nem sokáig tartotta be, hamarosan megint ugyanúgy folyt minden, mint azelőtt.

Több tervét segítettem kivitelezni. Egyszer csináltunk egy csapvízzel meghajtott porítót, mely porrá zúzta a krétát. Jin-mingé volt az ötlet, és ő volt az ügyes, én hamar elvesztettem az érdeklődésemet.

Jin-ming ugyanabba a kiemelt általános iskolába járt, mint én. Da-li, a tudományos-fantasztikus könyvek szerzője, akit jobboldalinak bélyegeztek, őt is tanította, kulcsszerepet játszott benne, hogy a tudomány világa feltárult a fiú előtt. Jin-ming egész életében hálás volt neki.

Másik öcsém, Xiao-hei, aki 1954-ben született, nagyanyám kedvence volt, de se anyám, se apám nem sokat törődtek vele. Többek között azért, mert úgy képzelték, elegendő szeretet jut nagyanyámtól neki. Mivel érezte, hogy nem ő a kedvenc, védekezésbe vonult szüleimmel szemben. Ez ingerelte őket, különösen apámat, aki nem tudott elviselni semmi olyat, amiről úgy vélte, hogy nem becsületes dolog.

Xiao-hei viselkedése úgy feldühítette néha, hogy meg is verte olyankor. Később aztán megbánta, kereste az első alkalmat, hogy megsimogassa a fiú fejét, bocsánatot is kért tőle, mert elvesztette a türelmét. Nagyanyámnak folyt a könnye, veszekedett apámmal, aki szemrehányást tett neki, hogy elkényezteti a gyereket. Kettejük között ez örökös feszültség forrása volt. Ettől aztán nagyanyám csak még jobban ragaszkodott Xiao-heihez, és még jobban elkényeztette.

Szüleimnek az volt a véleménye, hogy csak a fiúkat szabad megütni vagy megszidni, lánygyermeket nem. Talán kétszer fordult elő, hogy a nővéremet, Xiao-hongot megütötték. Egyik

alkalommal, öt éves korában mindenáron édességet akart enni ebéd előtt, mikor aztán tálalták az ételt, panaszkodott, hogy minden íztelen, mert ő csak az édeset érzi. Megérdemli, mondta neki apám. Xiao-hong megsértődött, elbőgte magát, az evőpálcikát elhajította az ebédlőben. Apám megpofozta, erre felkapott egy tollseprűt, hogy visszaüssön. Apám elvette tőle, mire ő egy seprű után nyúlt. Némi huzakodás után apám bezárta a hálószobánkba, „El van kényeztetve! Nagyon el van kényeztetve!” - mondogatta.

Xiao-hong elég akaratos kislány volt. Valami okból sose nézett se mozit, se színdarabot, kirándulni se ment. Válogatott is: ha tejet, marha- vagy borjúhúst kínáltak neki, mindig elfordította a fejét. Gyermekkoromban én is utánoztam, sok filmet elszalasztottam, sok finom ételt otthagytam emiatt.

De én más jellem voltam, érzékeny és jó felfogóképességű gyermek, mondták rólam az emberek. A szüleim soha nem ütöttek meg, nem szidtak kemény szavakkal soha. Még ha néha kifogásoltak is valamit a viselkedésemben, azt is kedves szóval adták tudtomra, mintha sértődékeny felnőtt volnék. Nagyon sok szeretetet kaptam tőlük, különösen apámtól, aki rendszerint velem sétált vacsora után, s magával vitt, ha meglátogatta a barátait. Többnyire forradalmi veteránok voltak, műveltek és tehetségesek, szinte mindannyiuknak volt valami „folt” a múltjában a párt szerint, ezért csak alacsonyabb posztokat tölthettek be. Egyikük a Vörös Hadseregnek ahhoz az egységéhez tartozott, melyet akkoriban Mao ellenlábasa, Zhang Guo-tao vezetett. Másikuk Don Juannak számított - a felesége olyan pártfunkcionárius, akit apám, ha csak tehette, elkerült: elviselhetetlenül zord asszony volt. Én élveztem a felnőtt-összejöveleteket, de annyira semmit nem élveztem, mint amikor egyedül lehettem könyveim társaságában. Az iskolai szünetekben folyton-folyvást olvastam, közben rágtam a hajam végét. Szerettem az irodalmat, olvastam meglehetősen egyszerű klasszikus költeményeket, de ezenkívül szerettem a tudományos-fantasztikus irodalmat és a kalandregényeket is. Emlékszem, az egyik történetben valaki néhány napot - legalábbis neki úgy tűnt - töltött egy idegen bolygón, s mikor a Földre visszatért a huszonegyedik században, azt tapasztalta, hogy minden megváltozott. Az emberek ételkapszulákat fogyasztottak, légpárnás hajón közlekedtek, a telefon pedig képernyős volt. Szerettem volna a huszonegyedik században élni, hogy ezt a sok varázslatos találmányt mind élvezhessem.

Rohantam a jövőbe, úgy telt el a gyermekkorom, szerettem volna mielőbb felnőtt lenni, folyton arról ábrándoztam, hogy mit teszek majd, ha nagyobb leszek. Attól a perctől kezdve, hogy megtanultam írni-olvasni, a képeskönyveknél szívesebben vettem a kezembe olyat, melyben szöveggel teleírt oldalakat találtam. Más szempontból is türelmetlen voltam: ha édességet kaptam, sohasem szopogattam, hanem bekaptam és nyomban szétrágtam. Még a köhögés elleni szopogatnivalót is elrágtam.

Elég jól kijöttem a testvéreimmel. Azelőtt kislányok és kisfiúk nemigen játszottak együtt, de mi jó barátok voltunk, és megvédtük egymást. Előfordult néha vetélkedés vagy irigység közöttünk, néha veszekedtünk is. Ha a nővérem azt látta, hogy sírok, elbőgte magát ő is. Nem bánta, ha a felnőttek a füle hallatára dicsérték. Jó kapcsolatunkat sokszor dicsérték, s egyre kérdezték a szüleimet, hogy ezt hogy csinálták.

Egyébként anyám és nagymamám szeretetteljes családi légkört teremtettek. Csak a szüleink közötti szeretetnek voltunk szemtanúi, veszekedéseiknek soha. Anyám soha nem mutatta kiábrándultságát apámból. Az éhínség után a pártfunkcionáriusok nem szentelték magukat oly szenvedélyesen a munkájuknak, mint az ötvenes években, a szüleim sem. A családi élet fontosabb helyre került, nem azonosították többé a párttal szembeni hűtlenséggel. Apám, túl a negyvenedik életévén, megenyhült anyám iránt és közelebb került hozzá. Több időt töltöttek együtt, és én úgy nőtem fel, hogy gyakran láthattam egymás iránti szeretetük gesztusait.

Egy nap hallottam, hogy apám beszámol anyámnak: egyik munkatársa, akinek a felesége nagy szépség hírében állt, ekként bókolt anyámnak:

- Boldogok lehetünk, hogy mindkettőnknek ilyen kitűnő felesége van. Nézz csak körül - figyelmeztette apámat -, különben, mint akárki más. - Apámnak felragyogott az arca, visszafogott derűvel idézte föl a jelenetet. - Udvariasan mosolyogtam, természetesen - tette hozzá -, de magamban azt gondoltam: „Hogy hasonlíthatod össze a te feleségedet az enyémmel? Hiszen az én feleségem utolérhetetlen!”

Egy alkalommal apám a tartományi közjóléti hivatalok igazgatóinak túrájára utazott három hétre. Körbevitték őket az egész országban. Ez volt az egyetlen kirándulás egész pályafutása alatt,

különleges alkalomnak számított. A csoportot egész úton rendkívül fontos személyiségeknek kijáró tisztelet övezte, fotóriporter is utazott velük, hogy megörökíthesse, hol jártak. De apám nyughatatlan ember volt. A harmadik héten, mikor Sanghajba érkeztek, olyan honvágy fogta el, hogy rosszulre hivatkozott, és hazarepült Chengduba. Attól fogva anyám csak „ostoba vén bútordarab”-nak becázte.

- Nem párolog el a ház! Én sem tűnök el. Semmiképp sem az alatt az egy hét alatt! Micsoda alkalmat szalasztottál el, micsoda mulatságot! - korholta. De nekem mindig az volt az érzésem, valahányszor csak felemlegette, hogy tulajdonképpen nagyon kedvére volt apámnak ez az „ostoba honvágya”.

A gyermekekkel való kapcsolatukban mintha két dologra mindennél jobban odafigyeltek volna. Az egyik tanulmányi előmenetelünk volt. Lehetek bármilyen elfoglaltak, rendszeresen végigvették a tanulnivalót velünk. Állandó kapcsolatot tartottak tanárainkkal, belevésték az agyunkba, hogy életcélunk legyen a jó előmenetel. Az éhínség után még többet törődtek tanulmányainkkal, mert akkor már több szabad idejük volt. Estéként felváltva még különórát is adtak nekünk.

Anyám volt a matektanárunk, apám a kínai nyelvet és az irodalmat okította. Ünnepi alkalomnak számított, ha apám megengedte, hogy az ő könyveit olvashassuk dolgozószobájában, mely a padlótól a plafonig tele volt fűzött gerincű klasszikus kínai könyvekkel. Meg kellett mosnunk a kezünket, mielőtt hozzányúltunk volna apám könyveihez. Olvastuk a nagy modern kínai író, Lu Xun műveit, a kínai költészet fénykorából származó verseket, melyeket még felnőttek számára is nehéznek véltek.

Szüleimnek az előmenetelünkről való gondoskodása semmi máshoz, csak erkölcsi nevelésünkre fordított figyelmükhöz volt mérhető. Apám azt akarta, hogy tiszteletre méltó, elvhű állampolgár legyen belőlünk. Kínai hagyomány szerint mindegyik fiának az ő saját ideálját megtestesítő nevet adott: Zhi, „Egyenesség” lett Jinmingé; Pu, „Szerénység” Xiao-heié; Fang, „Megvesztegethetetlenség” már amúgy is része volt Xiao-fang nevének. Apám úgy vélte, hogy ezek a tulajdonságok hiányoztak a régi kínaiakból, a kommunistáknak pedig ki kell nevelniük őket. A korrupció különösen kiszípolozta a régi Kínát. Apám egyszer letolta Jinminget, hogy az ő hivatali levélpapírjából hajtogat repülőgépet. Ha telefonálni akartunk otthon, minden egyes alkalommal engedélyét kellett kérnünk. Mivel a média is az ő fennhatósága alá tartozott, rengeteg újságot és folyóiratot kapott hivatalból. Biztatott bennünket, hogy olvassuk el, de sohasem vihettük ki a szobájából. A hónap végén visszavitte a hivatalba, mivel a makulatúrát újrafeldolgozásra összegyűjtötték. Sok unalmas vasárnapot töltöttem el, hogy segítsek ellenőrizni, nem hiányzik-e egy szám valamelyikből.

Apám mindig nagyon szigorú volt velünk, ez állandó feszültséget szült közte és nagyanyám közt, közte és miközöttünk. 1965ben Szihanuk kambodzsai herceg egyik lánya balettelőadásával Chengduba látogatott. Nagy újdonságnak számított ez egy teljesen elszigetelt társadalomban. Majd meghaltam, hogy láthassam a balettet. Apám kapott tiszteletjegyeket, a legjobb helyre minden premier alkalmával, s gyakran magával vitt. Ezúttal valami okból nem tudott elmenni. Odaadta a jegyet nekem, de azt mondta, el kell cserélnem valakivel, hogy ne én üljek a legjobb helyen.

Azon az estén ott álltam a színházajtóban, kezemben a jegy, a közönség befelé tolokodott - tulajdonképp mindenkinek tiszteletjegye volt rang szerinti elosztásban. Jó negyedóra telt el, és én még mindig az ajtóban álltam. Kínos lett volna bárkit is megszólítanom, hogy cseréljen velem. Lassanként ritkult a tömeg, kezdődött az előadás. Már-már elsírtam magamat, bárcsak más volna az apám, gondoltam. Abban a pillanatban megláttam apám egyik beosztottját. Összeszedtem minden bátorságomat, és hátulról megrántottam a kabátját. Mosolygott, és máris átadta a jegyét nekem, amely leghátulra szolt. Nem volt meglepve. Az egész lakótelep tudta, hogy apám milyen szigorúan bánik a gyermekeivel.

1965-ben tavaszünnepre külön előadást rendeztek a tanárok számára. Apám akkor eljött velem, de ahelyett, hogy maga mellé ültetett volna, az én jegyemet elcserélte a leghátsó sorba. Azt mondta, nem volna helyes, ha ott ülnék a tanáraink előtt. Alig láttam a színpadot, nagyon nyomorultul éreztem magamat. Később visszahallottam, hogy a tanárok ugyancsak sokra tartották apám érzékenységét. Rossz néven vették, hogy más magas rangú tisztségviselők gyermekei ott lebzselnek az első sorban olyan pózban, melyet ők illetlennek tartanak.

A tisztségviselők gyermekei a kínai történelem során mindig arrogánsan viselkedtek és visszaéltek kiváltságaikkal. Ez általános elégedetlenséget szült. Egy alkalommal az egyik új kapuőr

nem ismert meg egy tízesztendő kislányt, aki ott lakott a telepen, és nem engedte be. Erre a lány ordítani kezdett, és megütötte a táskájával. Más gyerekek gorombán, türelmetlenül bántak a szakácsokkal, gépkocsivezetőkkel és a személyzet többi tagjával. Személynevükön szólították őket, egy ifjabb személy sohasem teheti ezt Kínában: fölöttébb tiszteletlennek számít. Sose fogom elfelejteni a szakács szemében a szomorúságot, mikor apám egyik munkatársának fia a telepünkön visszavitte a konyhára az ételt, azt mondta, nem jó, és a szakács nevét kiabálta. A szakács nagyon megsértődött, de nem szólt semmit. Nem akart kellemetlenséget a fiú apjának. Egyes szülők semmit sem tettek gyermekük ilyen viselkedése láttán, de apámat mindig kihozta a sodrából.

- Az ilyen ember nem kommunista - szokta volt mondani.

Az én szüleim nagyon fontosnak tartották, hogy udvarias és tisztelettel viselkedésre neveljék gyermekeiket mindenkivel szemben. A kiszolgáló személyzet tagjait mi X. bácsinak és Y. néninek szólítottuk - ez volt a felnőttek megszólításának hagyományosan tisztelettel formája. Ha befejeztük az étkezést, általában visszavittük a piszkos tányért és evőpálcikát a konyhára. Apám arra tanított, hogy ezt a szakácsok iránti udvariasságból kell megtennünk, mivel különben nekik kell leszedniük az asztalt. Ilyen apróságok miatt a lakótelep személyzete nagyon megszeretett bennünket. Ha későn mentünk, a szakácsok melegen tartották nekünk az ételt. A kertészekről gyakorta kaptam virágot vagy gyümölcsöt. A sofőrök pedig szívesen kerültek egyet, hogy felvegyenek és hazavigyenek -; de ezt szigorúan csak apám háta mögött tették, mert ő sose engedte, hogy kocsiba üljünk, ha ő maga nem volt velünk.

Modern lakásunk a harmadik emeleten volt, balkonunk keskeny, sáros és kavicsos fasorra nézett, mely a lakótelep falán kívül futott. A faszor egyik oldalán a telep téglafala húzódott; a másikon földszintes, egymáshoz tapadó faházak sora, olyanokban laktak Chengduban a szegény emberek. Földpadlósak voltak azok a házak, se vécé, se folyó víz nem volt bennük. Homlokzatuk függőlegesen elhelyezett deszkákból készült, azok közül kettő volt a kapu. Az első szobából a következőbe lépett az ember, aztán ismét a következőbe, ilyen szobák sora alkotta a házat. A hátsó ajtó egy másik utcára vezetett. Mivel a ház oldalfala a szomszéd házával közös volt, az ilyen háznak egyáltalán nem volt ablaka. Csak úgy jutott be a fény vagy a levegő, ha a ház mindkét bejárati ajtaját keresztbe nyitva hagyták. A lakók gyakorta, különösen forró nyári estéken kinn ültek a ház előtti keskeny padon, olvastak, varrtak vagy csak fecsegték. A padról egyenesen a mi lakásaink széles balkonjára, tükörfényes ablakaira láttak. Apám úgy tartotta, hogy nem szabad megsértenünk a faszor lakóit, ezért megtiltotta, hogy a balkonon játsszunk.

Nyári estéken a faszori viskókban lakó fiúk átjöttek a faszoron, szúnyogriasztó füstölővel házaltak. Dallamos hangon próbálták felhívni a figyelmet portékáikra. Esti olvasmányaimat rendszerint emez elnyújtott, bánatos hang kísérette. Mivel apám folyton emlékeztetett rá, jól tudtam, hogy nagy, hűvös, parkettás szobában háborítatlanul tanulni szúnyoghálóval felszerelt nyitott ablakok mellett - nagy kiváltság.

- Nehogy azt hidd, hogy különb vagy náluk - szokta mondani apám. - Csak szerencsés vagy. Tudod-e, miért van szükség a kommunizmusra? Hogy mindenkinek olyan jó lakása legyen, mint a mienk, vagy még különb.

Apám olyan gyakran mondogatta ezt és más hasonló intelmeket, hogy én a kiváltságaim miatti folytonos szégyenkezésben nőttem fel. Egy alkalommal a telepen a fiúk kiálltak a balkonra, és az ifjú házalók gajdolását utánozták. Én pedig szégyelltem magamat miattuk. Ha kocsiban ültem apámmal együtt, mindannyiszor kellemetlenül éreztem magam, ha a kocsit utat tört a tömeg át. Ha valaki benézett a kocsiba, összekuporodtam az ülésen és kerültem a pillantását.

Tízéves korom tájékán nagyon komoly kislány voltam. Szerettem egyedül lenni, gondolkodni, rendszerint erkölcsi kérdésekről, melyekbe belezavarodtam. Egyre langyosabb érdeklődést mutattam a mulatságok, vagy szórakozás iránt, nemigen játszottam más gyerekekkel, ritkán pletykálgódtam a lányokkal. Bár barátkozó típus voltam és népszerű, valamiképp távolságot tartottam másokkal. Kínában az emberek könnyen ismerkednek, különösen a nők. De egész gyermekkoromban én mindig egyedül szerettem lenni.

Apám észrevette ezt a jellemvonásomat, és megdicsért. A tanáraink egyre csak arra biztattak, hogy több „kollektív szellem” legyen bennem, apám meg azt mondta, a bizalmaskodás, ha egymás szájába látunk, romboló hatású. Az ő biztatására megőriztem függetlenségemet, szabad mozgásomat. A kínai nyelvben nincsen pontos szó e két fogalomra, de nagyon sokan szomjasan vágytak rá, a testvéreim és én bizonyosan. Jin-ming például olyannyira azon volt, a saját életét

élhesse, hogy azok, akik nem ismerték eléggé, azt mondták: antiszociális; pedig társas lény volt, méghozzá a vele egyívásúak közt nagyon népszerű.

Apám gyakran mondogatta is:

- Igazán nagyszerű, hogy anyátok „kicsap benneteket a legelőre”.

A szüleink egyedül hagytak bennünket, tiszteletben tartották igényünket, hogy önálló világunkat meg akarjuk őrizni.

14. „APA ÉS ANYA KÖZEL ÁLL SZÍVLJNKHÖZ, DE SENKI NEM ÁLL SZÍVÜNKHÖZ OLY KÖZEL, MINT MAO ELNÖK” - MAO KULTUSZA (1964-1965)

„Mao elnök”, ahogy mindig hívtuk, 1964-ben, tizenkét éves koromban szólta bele először közvetlenül az életembe. Az éhínség után egy időre a háttérbe vonult, de most kezdett visszatérni a politikai életbe, és 1963 márciusában országos jelszót adott ki, elsősorban a fiataloknak: „Tanuljunk Lei Fengtől!”

Lei Feng katona volt. Állítólag 1962-ben halt meg, huszonkét éves korában. Rengeteg jó cselekedet fűződik a nevéhez - önfeláldozóan segített az öregeken, a betegeken és a rászorulókon. Megtakarított pénzét a természeti katasztrófák áldozatainak megsegítésére ajánlotta fel, élelmiszeradagjáról pedig lemondott kórházba került társai javára.

Lei Feng csakhamar betöltötte az életemet. Délutánonként tanulás helyett elindultunk, hogy „jót cselekedjünk, mint Lei Feng”. Kimentünk az állomásra, hogy segítsünk az öreg néniknek a csomagjaikkal, ahogy Lei Feng is tette. Néha erővel kellett kicibálni kezükből a csomagot, mert néhány falusi néni azt hitte, hogy tolvajok vagyunk. Esős napokon az utcán ácsorogtam ernyővel a kezemben, és izgatottan vártam, hátha arra téved egy öreg néni, akit végre hazakísérhetek - ahogy Lei Feng is tette. Ha megláttam valakit, aki csingafán cipelt vízzel teli vödörket - a régi házakban még nem volt folyó víz -, hasztalan igyekeztem összeszedni a bátorságomat, hogy felajánljam a segítségem, holott fogalmam sem volt róla, milyen nehéz két teli vödör víz.

Aztán lassanként, 1964 folyamán, az úttörős jó cselekedetekről a hangsúly egyre inkább Mao kultuszára tevődött. „Lei Feng lényege - mondták tanáraink - Mao elnök iránti határtalan szeretete és odaadása volt.” Mielőtt akcióba lépett volna, Lei Feng mindig Mao valamelyik mondatát idézte magában. Naplóját ki is adták, az lett az etikai szöveggyűjteményünk. Szinte oldalanként olvashattuk az ilyen fogadalmakat: „Tanulmányoznom kell Mao elnök műveit, figyelnem Mao elnök szavaira, követnem Mao elnök utasításait, hogy Mao elnök jó katonája legyek.” Megesküdtünk, hogy követjük Lei Fenget, és készek vagyunk „kések élén hágni a csúcsra és lángtengerbe merülni”, hagyjuk „porrá törtetni testünk és szilánkokra zúzatni csontjainkat”, és „kérdés nélkül megtesszük, bármit parancsol a Nagy Vezér”. Mao és Lei Feng kultusza egyazon érmének a két oldala volt: az egyik személyi kultusz; a másik ennek szükségszerű velejárója, a „személytelenségi kultusz”.

Életem első Mao-cikkét 1964-ben olvastam, amikor is Mao két jelmondata - „Szolgáljuk a népet” és „Folytassuk az osztályharcot” - határozta meg az életünket. Ennek a két, egymást kiegészítő jelmondatnak a lényegét fogalmazta meg Lei Feng verse is, amit valamennyien kívülről megtanultunk:

Mint a tavasz, elvtársaimhoz oly gyöngéd vagyok,
S akár a nyár, hévvel küzdök a forradalomért.
Őszi szélként minden egyénit magamból kioltok,
Az osztályellenséggel ridegen bánok, mint a tél.

Ezzel egybehangzóan tanárunk figyelmeztetett bennünket, vigyázzunk, kinek segítünk jó cselekedeti misszióinkon. Nem szabad segítenünk az „osztályellenségnek”. A baj csak az volt, hogy nem tudtuk, ki tartozik oda, és mikor ezt megkérdeztem, sem tanáraink, sem szüleim nem vállalkoztak arra, hogy a dolgot részletesebben kifejtsek. A szokásos válasz az volt: „akik olyanok, mint a rossz emberek a filmekben”. De senkit sem találtam magam körül, aki úgy nézett volna ki, mint a filmek erősen stilizált ellenségfigurái. És ez bizony komoly problémát jelentett. Többé nem lehettem biztos benne, jól teszem-e, ha egy öreg nénitől átveszem a csomagját. Hiszen nem

kérdezhettem meg: „Tessék mondani, a néni osztályellenség?”

Néha elmentünk az iskolánk melletti utcába, családoknál takarítani. Az egyik házban lakott egy fiatalember, aki csak elnyúlt a bambuszszekében, és cinikus mosollyal nézett bennünket, amint nagy erőfeszítéssel igyekeztünk tisztára mosni az ablakait. Ahelyett, hogy felajánlotta volna a segítségét, még a biciklijét is előhúzta a fészerből, és javasolta, hogy talán azt is letisztíthatnánk. - Micsoda kár - mondta egyszer -, hogy nem ti vagytok az igazi Lei Feng, és nincs kéznél egy árva fényképész sem, hogy betehetnének benneteket az újságba. - (Csodálatos módon Lei Feng összes jótettét megörökítette egy kirendelt fényképész.) Mind utáltuk ezt a heverésző fiatalembert a koszos biciklijével. Lehet, hogy ő az osztályellenség? De tudtuk, hogy gépgyárban dolgozik, és sokszor hallottuk már, hogy a gyári munkások forradalmunk legfontosabb, vezető osztálya. Teljesen összezavarodtam.

Leggyakrabban a kocsihúzóknak segítettem az utcán, tanítás után. A nyitott kocsikat gyakran magasan feltornyozták beton-vagy homokkötömbökkel. Rettenetesen nehezek voltak, és minden lépés óriási erőfeszítésébe került a kocsihúzóknak. Ezek a férfiak sokszor még nagy hidegben is meztelen felsőtesttel dolgoztak, arcukon és hátukon csillogó verejtékcseppek gyöngyöztek. Mihelyt az út enyhén emelkedni kezdett, csaknem beleszakadtak a küszködésbe. Valahányszor láttam őket, mindig elfogott a szomorúság. Mikor elkezdődött a „tanuljunk Lei Fengtől” kampány, legtöbbször odaálltam a kaptatóhoz, és vártam, hogy jöjjön egy kocsihúzó. Teljesen kimerültem, ha csak egynek is segítettem tolni. Mikor megálltam, a férfi általában csak alig észrevehető mosollyal köszönte meg a segítséget, nem törhette meg lépéseinek ütemét, mert elvesztette volna a lendületet.

Egyszer az egyik osztálytársam azt mondta nagyon komoly hangon, hogy a kocsihúzók legtöbbje osztályellenség, akit kemény fizikai munkára ítélték. Helytelenül cselekszem tehát, folytatta a lány, ha segítek nekik. Megkérdeztem a tanárnőmet, mert a kínai hagyományokhoz híven számomra is mindig a tanáraink ítélete volt a döntő. De a tanárnőm ahelyett, hogy szokott magabiztosságával felelt volna, most tanácsalannak tűnt, és azt mondta, nem tudja a választ. Ettől teljesen összezavarodtam. Később kiderült, hogy ezeket a férfiakat valóban azért ítélték teherhordásra, mert Kuomintang-kapcsolataik voltak, vagy mert valamelyik politikai tisztogatás áldozataivá váltak. A tanárnőm nyilvánvalóan nem akarta ezt elmondani nekem, arra viszont megkért, hogy többé ne segítsek a kocsihúzóknak. Ezentúl valahányszor kocsit láttam közeledni az utcán, elkaptam a tekintetem a súlyos rakományt vonszoló, kétrét görnyedt alakról, és nehéz szívvel továbbsiettem.

Hogy kellően meggyűlölhessük az osztályellenséget, az iskola rendszeresen gyűléseket szervezett „Emlékezzünk a szenvedésre és érezzük a boldogságot” címmel, ahol idősebb emberek meséltek a kommunizmus előtti Kína borzalmairól. A mi generációnk már „a vörös zászló jegyében” született, az új Kínában, és fogalma sem volt arról, milyen lehetett az élet a Kuomintang-korszakban. Lei Fengnek volt némi tapasztalata, a könyvek szerint ezért tudta olyan mélyen gyűlölni az osztályellenséget, és olyan odaadóan szeretni Mao elnököt. Állítólag hétéves volt, mikor édesanyja felakasztotta magát, mert egy földesúr megerősöskolta.

Munkások és parasztok jöttek tehát az iskolánkba, hogy meséljenek: hallhattunk végigéhezett gyerekkorokról, cipő nélkül átvészelt fagyos telekről és rettenetes gyermekhalálokról. A meghívottak azt is elmondták, milyen határtalanul hálásak Mao elnöknek, amiért megmentette az életüket, és ételt és ruhát adott nekik. Az egyik beszélő a yi nemzetiséghez tartozott, amely egészen az ötvenes évek végéig rabszolgatartó rendszerben élt. A férfi maga is rabszolga volt, meg is mutatta nekünk a gazdái kemény ütéseitől származó hegeket. Mialatt a meghívottak a szenvedéseikről beszéltek, a nagytermet megtöltő hallgatóságot rázta a zokogás. Minden ilyen gyűlésről feldúltan jöttem el, borzasztottak a Kuomintang tettei, és szenvedélyes odaadást éreztem Mao iránt.

Azt is demonstrálni akarták, milyen lenne az élet Mao nélkül, és e célból az iskola menzája időnként „gyötrelem-ételt” főzött, azaz olyan ételt, amit állítólag a szegények ettek a Kuomintang idején. Mindenféle különös növényt főztek össze, és titkon sokszor elgondolkoztam, vajon nem üznek-e velünk gonosz tréfát a szakácsok: az ételnek elmondhatatlanul rossz íze volt. Az első néhány alkalommal hánytam tőle.

Egyszer elvittek bennünket egy „osztályöntudat-fejlesztő” kiállításra, ami Tibetről szólt: képeket láttunk skorpióktól hemzsegő föld alatti börtönökről, és rettenetes kínzóeszközök voltak kiállítva, mint például egy szemkitolásra használatos szerszám, valamint kések, amelyekkel az Achilles-ínt

vágták át. Egyszer eljött az iskolába egy tolószékes férfi, aki elmondta, hogy Tibetben volt szolga, és valami jelentéktelen szabálysértésért átvágták az Achilles-ínját.

1964-től kezdődően nagy házakat is megnyitottak „osztályöntudat-fejlesztő múzeumoknak”, hogy bemutathassák, micsoda pompában élt a földesúr osztályellenség a parasztok vérén és verejtékén, mielőtt Mao eljött volna. Az 1965-ös holdújévi szünet alatt apám is elvitt minket egy híres udvarházba, tőlünk két és fél órányi autóra. A mozgalmi tett tulajdonképpen csak ürügyet adott arra, hogy tegyünk egy kis kora tavaszi kirándulást, azaz a régi kínai hagyomány szerint „sétáljunk az éledő zöldben” (ta-qing), és így köszöntsük az új évszakot. Ez azon ritka alkalmak egyike volt, amikor a családjunk vidékre kirándult.

Az autó eukaliptuszfákkal szegélyezett aszfaltúton haladt, körülöttünk a végelethatatlan Chengdui-síkság. Az ablakból figyeltem a gyönyörű bambuszligeteket, amelyek körülvették a majorokat. A füst kanyarogva szállt fel, és megállt a nádtetős házak felett, amelyek át-áttünedeztek a bambuszlevelek között. Néha egy korán virágba borult szilvaág tükröződött a patakok vizében, amelyek csaknem minden cserjét körbefolytak. Indulás előtt apám megkért bennünket, hogy hazatérve írjuk majd le úti élményeinket, különös tekintettel a tájra, és én igyekeztem mindent pontosan megfigyelni. Láttam valamit, ami nagyon zavarba ejtett: az elszórtan növekvő fák alja teljesen le volt csupaszítva, csak a csúcukon maradtak leveles ágak, és ezért úgy néztek ki, mint szomorú, zöld sapkás zászlórudak. Apám elmagyarázta, hogy kevés volt a tűzfának való a sűrűn lakott Chengdui-síkságon, és a parasztok levágták az ágakat, amennyit csak el tudtak érni. Azt viszont már nem mondta el, hogy néhány évvel korábban még sokkal több fa volt, de a Nagy Ugrás idején legtöbbjüket kivágták, mert kellett a tüzelő a vasolvasztó kemencékbe.

Úgy tűnt, hogy ezen a vidéken nagy jómódban élnek. A kereskedővárosban, ahol megálltunk ebédelni, mindenfelé színes új ruhákba öltözött parasztokat lehetett látni, az idősebbek ragyogó fehér turbánt és tiszta sötétkék kötényt viseltek. Sült kacsák aranylottak a zsúfolt éttermek kirakataiban. A zsidó utcák standjain csábító illatfelhők csaptak ki a bambuszból készült hatalmas párolóedények fedele alól. Autónk lassan araszolt át a piacon a helyi kormányhivatalhoz, egy hatalmas házhoz, amelynek kapuját két kőoroszlán őrizte. Apám ebben a járásban élt az 1961-es éhínség idején, és a helyi hivatalnokok most meg akarták mutatni neki, mennyire megváltozott minden. Elvittek bennünket egy étterembe, ahol már kibéreltek egy különtermet a számunkra. Ahogy átfurakodtunk a zsúfolásig telt éttermen, a parasztok alaposan megbámultak bennünket, kívülállókat, akiket nagy tisztelettel kalauzolnak a helyi vezetők. Láttam, hogy az asztalok mind meg vannak rakva különös, ínycsiklandó ételekkel. Addig jóformán sosem ettem mást, mint amit az iskolai menzán adtak, és ennek a városnak az ételei mind zamatos meglepetést jelentettek. Még a nevük is mesésen hangzott: „Gyöngygolyók”, „Három pisztolylövés”, „Oroszlánfej”. Ebéd után az étterem vezetője a járdáig kísért minket, a helyiek pedig az ablakból bámulták a díszmenetet.

Az úton a múzeum felé az autónk megelőzött egy nyitott teherkocsit, amelyen iskolámbeli diákok ültek. Nyilvánvaló volt, hogy ők is az „osztályöntudat-fejlesztő” villába mennek. A plató végében az egyik tanárom állt. Rám mosolygott, én pedig zavaromban összekuporodtam az ülésen, akkora volt a különbség a mi sofőr vezette autónk és a kora tavaszi hideg levegőben rázó úton zötykölődő nyitott teherautó között. Apám az első ülésen ült, kisebbik öcsémmel az ölében. Megismerte a tanáromat, és visszamosolygott rá. Aztán hátrafordult, hogy szóljon nekem, és akkor látta, hogy elbújtam. Arca felragyogott a boldogságtól. Azt mondta, zavarom helyes gondolkodásra utal: jó, hogy szégyellem magam a kivételezett helyzet miatt, nem pedig kérkedem vele.

A múzeum hihetetlenül felzaklatott. Voltak benne szobrok föld nélküli parasztokról, akiknek mértéktelenül magas bérletet kellett fizetniük. Az egyik jelenet szerint a földesúr két különböző mérőedényt használt: egy nagyot a gabona begyűjtésekor, és egy kicsit ugyanannak a gabonának a kölcsönadásakor - aminek ráadásul megfizethetetlen volt a kamatja is. Volt még egy kínzókamra és egy cella, ahol egy vaskalitka függött, piszkos vízbe eresztve félig. A kalitka túl kicsi volt ahhoz, hogy egy ember felegyenesedhessen benne, de túl keskeny, hogy leülhessen. A túravezető elmondta, hogy a kalitkát a földesúr azoknak a parasztnak a büntetésére használta, akik nem tudták megfizetni a bérleti díjat. Az egyik szobában állítólag három szoptató dajkát tartottak állandóan, hogy a földesúr bármikor ihasson anyatejet, mert azt tartotta a legvágyottabbnak. Ötödik ágyasa állítólag harminc kacsát evett meg naponta - nem a húsvatát, csak a lábukat, mert az volt az igazi csemege.

Azt már nem közölték velünk, hogy az embertelennek mondott földesúr testvére éppen a pekingi

kormány egyik minisztere, aki jutalmul kapta ezt a posztot, amiért 1949-ben feladta Chengdut a kommunistáknak. A múzeumi körút során a túravezető mesélt a „Kuomintang emberevő napjairól”, és végig emlékeztetett bennünket arra, milyen hálások lehetünk Maónak.

Mao kultusza kihasználta a múlt szomorú emlékeit. Úgy tanították, hogy az a sok megátalkodott gonosztevő az osztályellenség, akik vissza akarják rántani Kínát a Kuomintang idejébe, és akkor nekünk, gyerekeknek nem lenne többé iskolánk, téli cipőnk és élelmünk. Ezért kell tehát megsemmisíteni az ellenséget. Csang Kaj-sek állítólag többször megtámadta a népi Kínát, és kísérletet tett hatalma helyreállítására 1962-ben, a „nehéz időszak” idején - ez volt a rendszer eufemizmusa az éhínségre.

Mindeme sok elbeszélés és szemléltetés ellenére az osztályellenség számomra és generációm legtöbb tagja számára csak elvont, körvonalazatlan árny maradt. A múlt része volt, távol jelenünktől. Mao nem tudott mindennapi, konkrét formát adni neki. Ennek egyik oka, paradox módon, éppen az volt, hogy olyan alapossággal rombolta szét a múltat. Annyi mindenre belénk ivódott, hogy az ellenség alkalomadtán felbukkanhat.

Mikor ezzel egy időben Mao elhintette saját istenítésének magvait, én és a velem egyivásúak elmerültünk a durva, de hatásos agymosásban. Ez részben azért működhetett, mert Mao ügyesen elhitette, hogy övé az erkölcsileg helyes út: ha valaki kegyetlen volt az osztályellenséggel, az azt jelentette, hogy hű a néphez, ugyanakkor ha valaki Maónak hódolt be teljesen, azt az önzetlenség netovábbjaként értelmezték. Nagyon nehéz volt a jelszavak mögé látni, főleg akkor, amikor a felnőttektől sem hallottunk más véleményt. A felnőttek leginkább abban fogtak össze, hogy növeljék Mao kultuszát.

Kínában kétezer évig császár uralkodott, aki az államhatalmat és a lelki irányítást jelentette egy személyben. Az a vallásos érzület, amely a világ többi részén egy istenre irányul, Kínában mindig a császár alakjához kapcsolódott. A szüleim is hatása alá kerültek ennek a tradíciónak, akárcsak a többi száz- és százmillió kínai.

Mao azzal növelte „isteni” mivoltát, hogy titokzatosságba burkolózott. Mindig távolinak, emberi mércével elérhetetlennek tűnt. Nem szerepelt a rádióban, és akkor még nem volt tévé. Udvartartását kivéve nagyon kevesen érintkeztek vele személyesen. Még a vezetőségben lévő munkatársai is csak hivatalos audiencia formájában találkoztak vele. Yan'an után apám is csak néhány alkalommal látta, akkor is csak nagyszabású összejöveteleken. Anyám egyetlenegyszer találkozott vele, mikor Chengduba jött 1958-ban, és összehívta az összes tizennyolcadik fokozat fölötti tisztségviselőt, hogy csoportfényképet készíttessen velük. A Nagy Ugrás kudarca után pedig végképp láthatatlanná vált.

Mao, a császár, tökéletesen beleillett a kínai történelem jellegzetesen ismétlődő fordulatába: egy országos méretű parasztfelkelés vezetője megdönti a korrumpált dinasztia, és teljhatalmú, bölcs, új császárrá válik. Ilyen értelemben vitathatatlan, hogy Mao megdolgozott az isten-császár státuszért. Ő volt az, aki befejezte a polgárháborút, és békét és stabilitást teremtett az országban, amire a kínaiak mindig is vágytak - a régi közmondás szerint: „Jobb a békés kutya, mint a háborúzó ember.” Mao idején vált Kína olyan hatalommá, amelyre figyel a világ, és sok ember most tudta levetkőzni szorongását és szégyenérzetét kínai volta miatt, ami rengeteget jelentett. Ám Mao éppenséggel a Középső Birodalom képzetéhez vezette vissza Kínát, és az Egyesült Államok segítségével elzárta a világtól. Azzal táplálta vissza a kínaiakba a nagyság és felsőbbrendűség érzését, hogy vakká tette őket a külvilág iránt. De a nemzeti büszkeséget annyira fontosnak tartották a kínaiak, hogy a lakosság nagy része őszintén hálás volt Maónak, és személyi kultuszát nem találta ártalmasnak, legalábbis kezdetben nem. A szinte teljes információhiány és az állandó félreinformálás azt eredményezte, hogy a legtöbb kínai nem tudott különbséget tenni Mao sikerei és kudarcai között, és nem látta tisztán, hogy a kommunisták eredményeiben mekkora Maónak és mekkora a többi vezetőnek a szerepe.

A félelem mindig része volt Mao kultuszának. Sokakat olyan szintre süllyesztettek, hogy még gondolkodni sem mertek, nehogy valamely gondolatuk egyszer akaratlanul kicsússzon a szájukon. Még ha voltak is saját gondolataik, a gyerekeiknek végképp nem beszéltek ezekről, mert féltek, hogy a gyerekek kikotyognak valamit a társaiknak, ami saját maguk és szüleik számára is katasztrófát jelenthet. A „tanuljunk Lei Fengtől”-években azt verték a gyerekekbe, hogy egyetlen kötelességük van: hűnek lenni Maóhoz. Tanultunk egy kis dalocskát, amely így szólt: „Apa és anya közel áll szívünkhöz, de senki nem áll szívünkhöz oly közel, mint Mao elnök.” Belénk sulykolták, hogy bárki, aki nem szolgálja szívvel-lélekkel Maót, ellenség - szüleinket is beleértve. Sok szülő

úgy nevelte a gyerekeit, hogy tökéletesen illeszkedjék a gépezetbe, hiszen a gyerek jövőjére nézve is ez volt a legbiztonságosabb.

Az öncenzúra még a legalapvetőbb ismereteket is érintette. Sosem hallottam Yu-linről vagy nagyanyám bármely más rokonáról. Nem tudtam anyám 1955-ös letartóztatásáról, sem az éhínségről - tulajdonképpen semmiről, ami a legparányibb kétséget is elültethette volna bennem a rendszerrel vagy Maóval kapcsolatban. A szüleim, mint gyakorlatilag minden szülő Kínában, sosem mondtak semmi olyat nekünk, gyerekeknek, ami eltért a hivatalos állásponttól.

1965 fordulóján újévi elhatározásként megfogadtam: „Engedelmeskedni fogok a nagyanyámnak” - a kínai gyerekek mindig így ígérik meg, hogy jók lesznek. Apám megcsóválta a fejét: - Ne ezt mondd. Azt mondd, hogy „Engedelmeskedni fogok Mao elnöknek.” - Tizenharmadik születésnapomon, ugyanannak az évnek a márciusában, apám nem sci-fit ajándékozott nekem, mint általában, hanem egy Mao-kötetet, benne az elnök négy filozófiai művével.

Csak egyetlen felnőtt akadt, aki valaha is a hivatalos propagandától eltérőt mondott nekem, mégpedig Teng Hsziao-ping nevelőanyja. Ő egy ideig a mellettünk lévő bérházban lakott a lányával, aki a tartományi kormányzatban dolgozott. Teng néni szerette a gyerekeket, és én gyakran átmentem hozzá. Ha a barátaimmal uborkát loptunk a menzáról, vagy dinnyevirágot és gyógyfüveket szedtünk az iskola közös kertjéből, sosem mertük hazavinni a zsákmányt, mert tartottunk a szidástól. Inkább hozzá vittük, ő pedig mindet megmosta és megsütötte nekünk. Ez persze azért volt annyira izgalmas, mert ilyenkor valami tiltottat ettünk. Teng néni akkor hetven év körül lehetett, de sokkal fiatalabbnak látszott, picike lába volt, és jóságos, gyöngéd, de határozott arca. Mindig szürke vászonkabátot hordott és fekete vászoncipőt, amelyeket maga készített. Nagyon fesztelenül viselkedett, és bennünket is partnerként kezelte. Szerettem üldögni a konyhájában és beszélgetni vele. Egyszer, tizenhárom éves koromban, közvetlenül egy megrázó „szenvedésmesélő” gyűlés után mentem el hozzá. Tele voltam sajnálattal mindenki iránt, akinek a Kuomintang-korszakban kellett élnie, és kifakadtam: - Teng néni, mennyit szenvedhetél te a gonosz Kuomintang alatt! Hány katona foszthatta ki a házat! És a vérszívó földesurak! Ők is mennyi rosszat tehettek!

- Hát - válaszolta erre - azért nem fosztogattak mindig... és nem is voltak mindig olyan gonoszak... - A szavai úgy értek engem, mint a pörölycsapás. Annyira megdöbbentem, hogy soha nem mondtam el senkinek, mit válaszolt Teng néni.

Akkoriban senki sem gondolta, hogy Mao azért építi ki személyi kultuszát és erősíti az osztályharcot, hogy leszámolhasson Liu Sao-csivel, az államelnökkel és Teng Hsziao-pinggel, a párt főtitkárával. Maónak nem tetszett, amit Liu és Teng csináltak. Az éhínség után igyekeztek szabadabbá tenni a gazdaságot és a társadalmat. Mao szerint ennek a törekvésnek inkább kapitalista, mint szocialista íze volt. Az pedig különösen bosszantotta, hogy amit ő „kapitalista útnak” hívott, sikeresnek bizonyult, míg saját módszere, a „helyes” út, katasztrófával végződött. Gyakorlati ember lévén felismerte ezt, és kénytelen volt engedni, hogy vezetőtársai folytassák, amit elkezdtek. De úgy tervezte, hogy újra előhozakodik ötleteivel, mihelyt az ország kellően felerősödik ahhoz, hogy kibírja a kísérletet, és mihelyt ő elegendő erőt tud maga mögött ahhoz, hogy legfőbb ellenségeit eltávolítsa a pártból.

A békés haladás gondolatát Mao fojtogatónak érezte. A nyughatatlan hadvezér, a harcos költő cselekedni akart, mégpedig minél drasztikusabban, az állandó küzdelmet ugyanis nélkülözhetetlennek tartotta a társadalmi fejlődéshez. Az ő értékítélete szerint saját kommunisztái túlon túl toleránsak és elnézőek lettek, mert inkább a harmóniát keresték, mint a hadakozást. Már 1959 óta nem volt politikai kampány, ahol harcra kerülhetett volna sor!

És Mao neheztelt. Úgy érezte, ellenfelei megalázták azzal, hogy rábizonyították tehetségtelenségét. Bosszút akart állni, de mivel tudta, hogy ellenfelei igen népszerűek, kénytelen volt óriási mértékben megnövelni tekintélyét. Ahhoz, hogy ezt elérhesse, istenné kellett válnia.

Mao csöndben várta, hogy a gazdaság kissé magához térjen. De mikor 1964 után látta, hogy az ország már kellően megerősödött, hozzálátott az összezsúpolás előkészítéséhez. A hatvanas évek elejének viszonylagos liberalizmusa kezdett gyöngülni.

1964-ben abbamaradtak a lakótelep heti táncrendezvényei. Hong-kongi filmeket sem lehetett többé látni. Anyám lenyíratta repdeső fűrtjeit, és kurta, egyenes haját viselt. Blúzai és kabátjai többé nem voltak színesek és testhez simulók. Egyszínű, fakó anyagokból készültek, és olyanok voltak, mint a kályhacső. Nekem leginkább az fájt, hogy a szoknyáit sem hordta tovább. Sokszor gondoltam arra, hogy alig valamivel korábban még hányszor néztem, hogyan száll le a biciklijéről,

térdével kecsesen fellibbentve kék-fehér kockás szoknyáját. A lakótelep előtti utcán fák hajoltak össze, én egy platán pettyes törzsének dőltem, és néztem anyámat, ahogy jön felém biciklin. Szoknyája lobogott a szélben, mint egy széttárt legyező: Nyári estéken gyakran tologattam ott Xiao-fangot a bambusz babakocsiban, és vártam, hogy anya hazaérjen.

Nagyanyám, aki akkor már jócskán ötvenes éveiben járt, több nőiességet engedett meg magának, mint anyám. Hagyományos szabású kabátjai ugyan egytől egyig fakószürkék lettek, egy dologra mégis különös gonddal ügyelt: hosszú, tömött, fekete hajára. A hagyomány szerint, amelyet a kommunisták is átvettek, minden középkorú, azaz harminc év feletti nőnek jóval vállon felül kellett hordania a haját. Nagyanyám csinos kontyot formált a tarkóján, de a kontyba mindig virágot tűzött, vagy két elefántcsontszínű magnóliát, vagy hófehér gardéniát két sötétzöld levéllel övezve, ami kiemelte hajának fénylő feketeségét. Sosem vásárolt sampont a boltban, mert szerinte az fénytelenre és szárazra teszi a haját, hanem a gledícsia gyümölcséből készített főzetet, és azzal mosta a haját. Sokáig dörzsölte a gyümölcsöt, míg az végül illatos, habos levet eresztett, majd nagyanyám lassan beleengedte hatalmas fekete hajzuhatagát a ragyogó, fehér, síkos habba. Fafésűit citrancs magok levébe áztatta, hogy a fésű akadálytalanul szaladhasson a hajában, és enyhe illatot adjon neki. A végső simítást az olajfa virágából készült elixír néhány cseppje adta, amelyet nagyanyám maga készített, mikor a boltokból kezdett eltűnni a kölni. Emlékszem, hányszor néztem, hogyan fésülködik. Ez volt az egyetlen dolog, aminek sok időt szentelt. Minden mást nagyon gyorsan elvégzett. A szemöldökét húzta még ki nagyon vékonyan egy fekete szénceruzával, és egy kis púdert tett az orrára. Láttam, micsoda koncentrációval mosolyog a tükörbe, és azt hiszem, ezek lehettek legboldogabb pillanatai.

Mindig érdekes volt néznom, hogyan festi magát, habár egészen csecsemőkorom óta láthattam nap mint nap. A könyvekben és filmekben szereplő nők, akik festették magukat, mint például az ágyasok, egytől egyig gonoszak voltak. Halványan sejtettem, hogy annyira szeretett nagyanyám is ágyas volt, de akkorra már megtanultam egymásnak ellentmondó gondolatok és valóságrészek között élni, és leszoktam arról, hogy bárhová besoroljam őket. Ha bevásárolni mentem nagyanyámmal, rá kellett jönnöm, hogy olyannyira díszkrét arcfestése és a hajába tűzött virágok elkülönítik a többiektől. Az emberek felfigyeltek rá. Büszkén járt, egyenes tartással, és valami visszafogott magabiztosság áradt belőle.

Azért nem keveredett bajba emiatt, mert a zárt lakótelepen élt. Ha odakint lakik, biztosan felelősségre vonja a lakóbizottság, amely mindenkinek az életét figyelte, aki nem dolgozott, és így nem tartozott egyik munkaegységhez sem. A bizottság általában nyugdíjas férfiakkól és idős háziasszonyokból állt, akik arról voltak híresek, hogy örökösen beleütötték az orrukat mások ügyeibe, és minél nagyobb befolyásra igyekeztek szert tenni. Ha nagyanyám egy ilyen bizottság felügyelete alatt él, bizonyára helytelenítő megjegyzéseket vagy nyílt kritikát kapott volna. De a mi körzetünknek nem volt lakóbizottsága. Hetente egyszer el kellett ugyan járnia nagyanyámnak egy gyűlésre a körzetben lakó többi anyóssal, szolgálólánnyal és dajkával együtt, hogy megismertessék a párt irányelveivel, de ideje nagy részében békén hagyták. Tulajdonképpen még szerette is ezeket a gyűléseket; alkalmat adtak arra, hogy elcseveghessen egy kicsit az asszonyokkal, és mindig a legfrissebb pletykákkal térjen haza. Miután 1964 őszén gimnáziumba kerültem, a politika még közvetlenebbül irányította az életemet. A legelső iskolai napon elmondták, hogy Mao elnöknek köszönhetjük ottlétünket, mert a mi évfolyamunk felvétele már az ő „osztálypolitikája” alapján történt. Mao korábban azzal vádolta a középiskolákat és az egyetemeket, hogy túl sok burzsoászármazású gyereket vettek fel. Most, mondta, ideje, hogy a „jó származású” (*chu-shenghao*) gyerekeket részesítsék előnyben. Ez azt jelentette, hogy a szülő, lehetőleg az apa munkás, paraszt, katona vagy párttisztviselő legyen. Mivel ezt az „osztálypolitikát” az egész társadalomra alkalmazták, az egyén sorsát ezentúl családja és születési körülményei határozták meg, sokkal inkább, mint valaha.

A család státusa azonban gyakran kétértelmű volt: egy munkás dolgozhatott korábban Kuomintang-hivatalban; az adminisztrátor nem tartozott egyik kategóriába sem; az értelmiségi „nemkívánatos” személynek minősült, de mi történjen akkor, ha párttag? Hová sorolandók ezeknek a szülőknél a gyerekei? A legtöbb felvételiztető úgy gondolta, legjobb, ha a szélvédett oldalon marad, azaz a párthivatalnokok gyerekeit vette előre. Közülük került ki az osztályom fele.

Új iskolám, a Négyes Számú Középiskola volt a legszínvonalasabb a tartományban, egész Szecsuanból ide kerültek a felvételi vizsgákon legmagasabb pontszámot elért gyerekek. A korábbi években a felvétel egyedül a vizsgaeredménytől függött. Ez volt az első év, hogy a felvételi

eredmény és a származás azonos súllyal estek latba.

A két felvételi teszten száz százalékot értem el matematikából és ugyanennyit kínaiából is, ami olyan ritka volt, hogy plusz pontot kaptam érte. Apám belém sulykolta, hogy ne hagyatkozzak a szüleim nevére, és én sem akartam, hogy később esetleg azt mondhassák, az „osztálypolitika” miatt kerültem be az iskolába. De nem gondolkoztam ezen sokáig. Ha Mao elnök így akarja, csak jó lehet.

Ekkor alakult ki, hogy a „funkcionáriusok gyerekei” (*gao-gan zi-di*) egy csaknem teljesen elkülönülő rétegbe tömörültek. Olyan légkört teremtettek maguk körül, hogy érződjön: ők az elithez tartoznak, és a hathatós családi háttér érinthetlenséget biztosít nekik. Sok pártfunkcionárius-gyerekek most arrogánsabb és gögösebbek, mint valaha, és a közvéleményt, még magasabb körökben is, ennek a rétegnek a viselkedése foglalkoztatta. Ez lett a sajtó állandó témája. Mindez pedig egyre azt az érzést erősítette ezekben a gyerekekben, hogy kiválasztottak.

Apám sokszor figyelmeztetett bennünket, hogy ne vegyünk részt ebben, ne alakítsunk klikket a többi funkcionáriusgyerekekkel. Így viszont alig akadt néhány barátom, hiszen olyan gyerekekkel szinte sosem találkoztam, aki más körülmények közül jött volna. Ha pedig találkoztam is, kiderült, hogy annyira belénk nevelték a családi háttér fontosságát, és annyira kevés közös élményünk volt, hogy nem találtuk meg a hangot egymással.

Mikor elkezdtem az új iskolát, két tanár eljött a szüleimhez, hogy megbeszéljék, milyen idegen nyelvet tanuljak. Az angol és az orosz között lehetett választani, és a szüleim az angol mellett döntöttek. A tanáraink azt is megkérdezték, fizikát vagy kémiát tanuljak-e első évben. A szüleim ezt már az iskolára bízták.

Imádtam az iskolát attól a perctől fogva, hogy átléptem a küszöbét. Hatalmas kapuja volt, amelynek széles tetejét kék cserepek fedték, alattuk faragott ereszfutott körbe. A kapuhoz kölépcső vezetett, majd egy kis tornác, amelyet hat vörösre festett faoszlop tartott. Sötétzöld ciprusok szimmetrikus sora fokozta a hely fenséges hangulatát, ahogy az érkező a kaputól a főépület felé haladt.

Az iskolát i. e. 141-ben alapították. Ez volt az első iskola Kínában, amit helyi kormány állított fel. Középső részén egy Konfuciusznak szentelt templom magasodott. Jó állapotban maradt, de már nem működött templomként. Belsejében fél tucat pingpongasztal volt, hatalmas oszlopokkal elválasztva. A faragott templomajtókkal szemben, egy hosszú lépcsősor alján nagy térséget hagytak szabadon annak idején, hogy kelően magasztos legyen a templomba érkezés. Most kétszintes óktatóépület emelkedett itt, és ez választotta el a templom előtti területet a pataktól, amelyen három kis híd ívelt át, homokkő párkányzatokon miniatűr oroszlanok és más állatfélék ültek. A patakon túl gyönyörű kert volt, ezt barackfák és platánok szegélyezték. A templom előtti lépcsősor lábánál két óriási bronz füstölőedény állt, bár többé nem szállt belőlük égnek kunkorodó, tétovázó, kékes füst. A templom melletti területeket kosárlabda- és röplabdapályákká alakították. Kissé messzebb gyeppel mindkét oldalt, tavasszal itt üldögéltünk, heverésztünk, sütkéreztünk ebédszünetben. A templom mögött még egy gyeppel húzódtott, amin túl hatalmas gyümölcsöskert terült el egy domb lábánál, a dombon fák, szőlő és vadvirágok nőttek.

Többfelé laboratóriumok voltak, ahol biológiát és kémiát tanultunk, gyakoroltuk a mikroszkóphasználatot, és állatokat boncoltunk. Az előadóterekben oktatófilmeket vetítettek. Tanórán kívüli tevékenységnek a biológia szakkört választottam, amelynek keretében a dombot és a hátsó kertet jártuk a tanár vezetésével, és megtanultuk a növények nevét és jellemzőit. Hőmérséklet-szabályozós keltezőgépek is a rendelkezésünkre álltak, hogy megfigyelhessük, hogyan kelnek ki az ebihalak és a kiskacsák. Tavasszal az egész iskola rózsaszínben pompázott, mikor virágoztak a barackfák. De amit a legjobban szerettem, az a hagyományos kínai stílusban épült kétemeletes könyvtár volt. Az épület mindkét emeletét nyitott körfolyosó szegélyezte, külső részére díszes festésű, szárny alakúra faragott székeket tettek. Volt egy kedvenc sarkom, ahol óráig elolvastam egy ilyen „szárnyas székben” (*fei-lai yi*), és ha kinyújtottam a karom, megérintettem egy ritkaságnak számító ginkgófalevele alakú leveleit. A könyvtár kapuja előtt két ilyen ginkgófalevél nyújtzkodott büszkén az égnek. Ez volt az egyetlen látvány, ami el tudta vonni a figyelmemet a könyveimről.

A tanárainkra emlékszem legtisztábban. A legjobb szakembereknek számítottak, sokuknak első vagy kiemelt fokozata volt. Olyan csodálatos órákat tartottak, amiket sosem lehetett megenni.

De a politikai agymosás egyre jobban belefolyt az iskola életébe. A reggeli gyűléseken mindinkább Mao tanításairól esett szó, és külön összejöveteleket szerveztek a párt határozatainak

tanulmányozására. A kínai irodalom szöveggyűjteménye egyre kevesebb klasszikus irodalmat és egyre több propagandát tartalmazott, és az ideológia, ami elsősorban Mao műveit foglalta magában, a tanrend része lett.

Csaknem minden tevékenységünket átpolitizálták. Egyik reggel az iskolai gyűlésen az igazgató bejelentette, hogy szemgyakorlatokat fogunk végezni. Mint mondta, Mao elnök észrevette, hogy túlságosan sok a szemüveges gyerek, biztosan a feszített tanulás rongálta meg a szemüket. Kijött a rendelet, hogy tenni kell valamit ez ellen. Mindannyiunkat mélyen meghatott az elnöki gondoskodás. Néhányan sírtak is a hálától. Ettől fogva minden reggel tizenöt perces szemgyakorlatot végeztünk. Az orvosok kidolgoztak egy gyakorlatsort, és ezt zenéhez igazították. Miután megmasszíroztunk bizonyos pontokat a szemünk körül, teljes erővel a nyárfák és a füzek sorára meredtünk, az ablakon túlra. A zöldet ugyanis nyugtató színnek tartották. Nagyon élveztem a gyakorlatokat és a levelek zöldjét, Maóra gondoltam, és újra meg újra hűséget fogadtam neki.

Ekkoriban azt igyekeztek leginkább belénk táplálni, ne hagyjuk, hogy Kína „színt váltson”, azaz kommunistából kapitalistává váljon. A szakadás Kína és a Szovjetunió között, amit először titokban tartottak, 1963 elején hirtelen kitudódott. Nekünk azt mondták, hogy mióta Sztálin 1953-ban meghalt, és Hruscsové lett a hatalom, a Szovjetunió behódolt a nemzetközi kapitalizmusnak, és az orosz gyerekek most megint olyan szenvedésben és nyomorban élnek, mint a kínai gyerekek a Kuomintang idején. Egy nap, miután már ezredjére figyelmeztetett bennünket, hogy el kell határolódnunk az orosz módszertől, az ideológiatanárunk azt mondta: - Ha nem vigyáztok, országunk színe lassan elhalványul, először ragyogó vörösből halványpirossá válik, aztán szürkévé, és végül feketévé. - Mármost a szecsuanai kifejezés, a „halványpirosra” (er *hong*) pontosan úgy hangzott, mint az én nevem. Az osztálytársaim kuncogni kezdtek, és lopva rám pillantottak. Úgy döntöttem, azonnal megváltoztatom a nevemet. Aznap este könyörögni kezdtem apámnak, hogy adjon nekem új nevet. A Zhang-ot javasolta, ami egyrészt „prózát” jelent, másrészt azt, hogy valaki „korán beérkezik” - apám abban reménykedett, hogy már fiatalon jó író válik majd belőlem. De nekem nem tetszett ez a név. Az mondtam apámnak, „valami harciasabbat” szeretnék. Sok barátom olyan nevet keresett magának, amiben benne volt a „hadsereg” vagy a „katona” írásjegye. Apám választása klasszikus műveltségét tükrözte. Új nevem, Jung ősi és homályos értelmű szó volt a „hadi események”-re, csakis a klasszikus költészetben és néhány régies kifejezésben fordult elő. Hajdanvolt csaták emlékét idézte ragyogó vértetű hadfiak között, akik nyerítő méneken vágatnak, kezükben íj. Mikor megjelentem az iskolában az új nevemmel, még a tanáraink között is volt néhány, aki nem ismerte ezt az írásjegyet.

Ekkor Mao már kiadta a „tanuljunk a hadseregtől” jelszót a „tanuljunk Lei Fengtől” helyett. A hadsereg lett Mao kultuszának letéteményese Lin Piao vezérlete alatt, aki Peng Te-huai marsallt követte a honvédelmi miniszteri poszton 1959-ben. Mao is egyre erősebben militarizálni akarta a népet. Írt egy több helyütt közzétett verset, amelyben arra buzdítja a nőket, hogy „vessék le nőiességüket, és öltsenek katonaruhát”. Állandóan azt hallottuk, hogy az amerikaiak csak az alkalomra várnak, mikor szállhatják meg az országot, és állíthatják vissza a Kuomintang uralmát. Az inváziót megakadályozandó Lei Feng is éjt nappá téve gyakorolt, hogy eddige gyenge testét, míg végül gránátdobóbajnok lett. A testedzés hirtelen különös fontosságúvá vált az iskolában. Volt kötelező futás, úszás, magasugrás, felemás korlát, súlylökés és fa kézigránatok célba dobása. A heti két tornaóra mellett még negyvenöt perc szakkörszerű sportfoglalkozást is kötelezővé tettek.

Mindig reménytelenül rossz voltam minden sportban, és utáltam is őket, kivéve a teniszt. Korábban ennek nem volt jelentősége, de most politikai jelentést kapott a szlogenek megjelenésével: „Erősítsd magad, hogy megvédhesd hazádat!” Sajnos ez a nyomás csak növelte a sport iránti ellenszenvemet. Ha úszni próbáltam, mindig azt a jelenetet láttam magamban, hogy megszálló amerikaiak elől kell egy örvénylő folyó túlsópartjára úsznom. Mivel nem tudtam úszni, csak két lehetőség volt: vagy megfulladok, vagy elfognak és halálra kínoznak az amerikaiak. A félelemtől sokszor görcsbe rándult valamelyik tagom a vízben, és egyszer azt hittem, rögtön befulladok a medencébe. Annak ellenére, hogy nyaranta minden héten volt kötelező úszásóránk, sosem tanultam meg úszni, amíg Kínában éltem.

A kézigránát-hajításra is nagy súlyt fektettek, nyilvánvaló okokból. Én mindig a legrosszabbak

között voltam. A fagránátokat, amelyekkel gyakoroltunk, alig néhány méterre tudtam elhajítani. Egyre inkább éreztem, az osztálytársaim megkérdőjelezzik elszántságomat, hogy szembeszálljak az amerikai imperialistákkal. Az egyik héten a politikai gyűlésen valaki meg is jegyezte, mennyire rossz vagyok kézigránát-hajításban. Éreztem, hogy osztálytársaim tekintete szinte felnyársal, mintha csak azt mondanák: „Te amerikai bérenc!” Másnap reggel kimentem a sportpálya sarkába, és ott álltam, két kinyújtott kezemben egy-egy téglával. Lei Feng naplójában ugyanis, amit kívülről megtanultam, azt olvastam, hogy ő így edzette az izmait a kézigránát-hajításhoz. Néhány nap után, mikor felkarom már vörös és dagadt volt, feladtam a küzdelmet, és aztán valahányszor én kaptam meg a facsonkot, olyan ideges lettem, hogy a kezem megállíthatatlanul remegni kezdett.

1965 egyik napján hirtelen kirendeltek bennünket az udvarra gyomot irtani. Mao úgy találta, hogy gyomot nőni hagyni, virágot ültetni és kisállatokat tartani burzsoá szokás, amelyet minél hamarabb fel kell számolni. Az iskola udvarán olyan fűfajta nőtt, amelyet Kínán kívül sehol másutt nem láttam. Kínai neve azt jelenti: „földhöz kötött”. Mindenfelé kúszik a föld kemény felszínén, hajtásaiból gyökerek ezrei váznak acélkartnökként a talajba. A föld alatt ezekből a gyökerekből újabb gyökerek indulnak mohón tovább minden irányba. Rövid idő alatt két összefüggő hálózat alakul ki: egy a föld felett, egy a föld alatt, amelyek egymásba fonódnak, és belekapaszkodnak a talajba, mint a földbe ágyazott szögesdrót. A gyomlálásnak általában csak az én kezem látta kárát, az ujjaimon hosszú, mély vágásokat ejtett a tarack. Csak akkor adta meg magát nagy nehezen a fű-szövedék, ha kapával és ásóval estünk neki. De mihelyt kicsit melegeedett az idő vagy könnyű eső esett, a lehető legparányibb földben felejtett rész is azonnal győzedelmesen növekedésnek indult, és nekünk szüntelen harci készültségben kellett állnunk.

A virágokkal már sokkal könnyebben elbánt az ember, mégis lassan tűnedeztek el, hiszen senkit sem vitt rá a lélek, hogy kitépkedje őket. Mao már korábban is intézett kirohanásokat a virágok és a gyomok ellen, amit azzal indokolt, hogy káposzta és gyapot számára kell a hely, de csak mostanra sikerült olyan erős nyomást gyakorolnia, hogy végrehajtsák a parancsot - legalábbis egy bizonyos szintig. Az emberek szerették a növényeiket, és néhány virágágyásnak sikerült túlélnie Mao irtó hadjáratát.

Engem rettentően elszomorított, hogy eltűnnek a gyönyörű virágok. De nem nehezteltem Maóra. Ellenkezőleg, utáltam magam a saját szomorúságomért. Akkorra már kifejlesztettem magamban egy „önkritizáló” mechanizmust, és automatikusan magamat okoltam minden olyan ösztönért, ami szembeszegült Mao utasításaival. Ezek az ellenérzések sokszor meg is ijesztettek engem. Az ki volt zárva, hogy bárkivel beszélhessek róluk. Inkább meg próbáltam elfojtani őket, és elsajátítani a helyes gondolkodásmódot. Így aztán állandó önvád gyötört.

Ez az önvizsgálati és önkritikai magatartás jellemző volt az egész maói Kínára. Azt mondták, hogy így új, jobb ember lesz belőlünk. De az önellenőrzés valójában csak arra szolgált, hogy minden egyéni gondolatot kiöljön az emberekből.

Mao kultusza feltehetően nem ölthetett volna vallásos méreteket a hagyományosan világi gondolkodású kínai társadalomban, ha nem fűződtek volna hozzá jelentős gazdasági sikerek. Az éhínség után az ország meglepően gyorsan talpra állt, az életszínvonal napról napra nőtt. Chengduban a rizst ugyan még mindig jegyre adták, de volt rengeteg hús és zöldség. Téli tök, fehérrépa és padlizsán állt halmokban a boltok előtt a járdán, mert már nem volt hely a raktárban. Kint hagyták a zöldségeket éjszakára is, és alig lopott valaki belőlük, a bolt úgymint fillérékért árulta őket. A tojás, ami egykor oly nagy kincsnek számított, most hatalmas kosarakban zápult meg - túl sok volt belőle. Alig néhány évvel korábban még ritkaságszámba ment a barack - most „hazafias” cselekedet lett a barackevés, és párthivatalnokok járták a házakat, hogy szinte ingyen rászózhassák a barackot a lakosságra.

A nemzeti büszkeséget erősítő, rengeteg sikertörténet keringett az országban. 1964 októberében Kína felrobbantotta első atombombáját. Ennek hatalmas nyilvánosságot kerítettek, és az ország tudományos és műszaki erejének demonstrációjaként hirdették, mint új lépést „az imperialista zsarnokok elleni küzdelemben”. Az atombomba felrobbantása akkor történt, mikor me-nesztették Hruscsovot, és ez újabb ékes bizonyítéka volt Mao igazának. 1964-ben Franciaország a vezető nyugati államok közül elsőként nagyköveti szinten elismerte Kínát. Ez örömjongást váltott ki Kínában, hiszen jelentős győzelmet jelentett az Egyesült Államok felett, amely nem volt hajlandó elismerni Kínát teljes jogú államként.

Ekkoriban nem volt általános politikai üldöztetés sem, és az emberek viszonylag elégedetten éltek. Mindezt Maónak járt a köszönet. Bár a csúcson lévő vezetők tudták, mekkora benne Mao tényleges része, az emberekhez ebből semmi sem jutott el. Én éveken át szenvedélyes dicshimnuszokat írtam Maóhoz, hálálkodtam jótéteményeiért, és biztosítottam örök hűségemről.

1965-ben voltam tizenhárom éves. Ez év október elsejének estéjén, a Népköztársaság megalapításának tizenhatodik évfordulóján, hatalmas tűzijátékot rendeztek Chengdu főterén. A tér északi részét az ősi császári palota kapuja zárta le, a palotát nem sokkal azelőtt állították vissza harmadik századi pompájába. Chengdu akkor egy fejedelemség fővárosa volt, fallal körülvett, virágzó nagyváros. A palota kapuja nagyon hasonlított a pekingi Mennyei Béke Kapujához, amely most a Tiltott Város bejárata, csak a színek különböztek: a chengdui kapunak széles, zöld csempés teteje és szürke falai voltak. A pavilon csempézett teteje hatalmas sötétvörös oszlopokon nyugodott. A mellvéd fehér márványból készült. E mögött állt családunk a szecsuanai méltóságok közt egy emelvényen, élvezték az ünnep hangulatát, és vártuk, hogy elkezdődjön a tűzijáték. Alattunk a téren ötvenezer ember táncolt és énekelt. *Bumm! Bumm!* Néhány méterre tőlem felhangzott a jel, hogy kezdődik a tűzijáték. Egy másodperc múlva az ég csodálatos színek és formák varázsbirodalmává változott, tengerre, amelyben a ragyogás hullámai hömpölyögnek. A mellvéd alól zene és zsvajgás hallatszott, ami csak fokozta az eufóriát. Aztán az ég néhány másodpercre kitisztult. Majd hirtelen durranással újabb pompás tűzvirág nyílt ki, utána pedig egy hosszú, széles selyemszalag bomlott szét. Szétterült az ég közepén, és finoman lebegett az őszi szellőben. A tér fényei megvilágították az aranyló írásjegyeket a selyemszalagon: „Éljen Szeretett Vezérünk, Mao Elnök!” Könnyek szöktek a szemembe. „Milyen szerencsés, milyen hihetetlenül szerencsés vagyok, hogy ebben a boldog korban, Mao Cetung idejében élhetek! - mondogattam magamban. - Hogyan tudnak élni a gyerekek a kapitalista országokban a nélkül, hogy Mao elnök közelében lennének, a nélkül a remény nélkül, hogy egyszer talán szemtől szembe láthatják?” Szerettem volna tenni valamit ezekért a gyerekekért, hogy megmentsem őket kilátástalan sorsuktól. Ott és akkor megfogadtam, minden erőmmel azon leszek, hogy felépüljön az erős Kína, és véghezvihesse a világforradalmat. Úgy éreztem, ha keményen dolgozom, talán méltó lehetek arra is, hogy egyszer saját szememmel láthassam Mao elnököt. Ez volt akkor életem célja.

15. „ELŐBB ROMBOLJ, AZ ÉPÍTÉS MAJD JÖN MAGÁTÓL” - ELKEZDŐDIK A KULTURÁLIS FORRADALOM (1965-1966)

Az 1960-as évek elején, mindannak a sok szörnyőségnek ellenére, amit addig okozott, Mao még mindig Kína legfőbb vezetője volt, akit az egész nép istenített. De mivel az országot valójában a pragmatisták vezették, az írók és a művészek viszonylagos szabadságot élvezhettek. Színdarabok, operák, filmek és regények sokasága született a hosszú hibernáció elmúltával. Senki sem támadta nyíltan a pártot, és kevesen dolgoztak fel aktuális témát. Mao védekezésre kényszerült a többiekkel szemben, és egyre többször fordult segítségért feleségéhez, Csiang Csinghez, aki színésznő volt a harmincas években. Ők ketten úgy találták, hogy a történelmi témák Mao személye és a rendszer elleni burkolt támadásoknak adnak teret.

Kínában mindig is nagy hagyománya volt annak, hogy az írástudók történelmi párhuzamokkal fejezzék ki ellenvéleményüket, még a legáttételesebb utalásokat is mindenki a jelenre vonatkozó rejtjeles üzenetként értelmezte. 1963-ban Mao betiltotta az összes „kísértetdrámát”: azokat a bosszútörténeteket, amelyekben a halott áldozat lelke bosszút áll azokon, akik romlásba döntötték. Mao szemében ezek a bosszúálló szellemek túlon túl hasonlítottak az általa halálba kergetett osztályellenséghez.

Maóék kártékonynak találtak még egy drámaciklust, amelynek főhőse Hai Rui, egy Ming-dinasztiabeli (1368-1644) mandarin volt. Ő Kínában hagyományosan az igazság és a bátorság közismert megszemélyesítője, aki élete kockáztatása árán is szembeszállt a császárral a szenvedő nép védelmében. Kegyvesztetté vált, és száműzték. A történet most újra népszerű lett, és Maóék úgy érezték, hogy a Ming-kori mandarin valójában Peng Te-huai marsallt, az előző honvédelmi minisztert takarja, aki 1959-ben fel mert szólalni Mao végzetes politikája ellen - amely nemsokára csakugyan éhínséghez vezetett. Röviddel Peng elbocsátása után egyre több darab született a Ming-kori mandarinról. Csiang Csing megpróbálta betiltatni őket, de mikor az írókhoz és a művészeti ügyekért felelős miniszterekhez fordult, mindenütt süket fülekre talált.

1964-ben Mao összeállította harminckilenc elítélendő művész, író és tudós listáját. „Reakciós

burzsoá ügynököknek" nevezte őket, ami az osztályellenség egyik új kategóriája lett. A listán szerepelt Wu Han is, a leghíresebb Ming-mandarin-dráma írója, valamint Ma Yin-chu professzor, az első jelentős közgazdász, aki szorgalmazta a születésszabályozást. Ezért már 1957-ben jobboldalinak bélyegezték. Mao később maga is rájött, hogy a születésszabályozás elengedhetetlen, de neheztelt Ma professzorra, amiért rábizonyította tévedését.

A listát nem hozták nyilvánosságra, és a harminckilenc embert sem kezdték üldözni a pártszervek. A párhivatalnokoknak viszont Mao szétküldette a listát, még anyám és a vele azonos beosztásban lévők is kaptak, hogy ennek alapján más „reakciós burzsoá ügynököket” is leleplezhessenek. 1964-65 telén anyámat egy munkacsoport vezetőjének jelölték, és kiküldték őket egy „Ökörpiac” nevű iskolába. Az volt az utasítás, hogy ellenőrizzék a fontosabb tanárokat és mindenkit, aki valaha írt könyvet vagy cikket, majd válogassák ki közülük a gyanúsakat.

Anyám teljesen kétségbeesett, főleg azért, mert a tisztogatás azokat fenyegette, akiket ő a legtöbbre becsült. Emellett azt is világosan látta, hogy még ha keresne is „ellenséget”, akkor sem találna. Ha másért nem, azért, mert a nemrégiben lezajlott tisztogatások eleven emléke miatt szinte senki sem merte kinyitni a száját. Anyám elmondta felettesének, Pao elvtársnak, a kampány chengdui megbízottjának, mit gondol erről az egészeztől.

Elmúlt 1965, és anyám semmit sem csinált, Pao elvtárs pedig egyáltalán nem sűrgette. Passzivitásuk híven tükrözte a párhivatalnokok közhangulatát. Legtöbbjüknek elege volt már az üldözésekből, inkább az életszínvonal további javításával és a normális élet kialakításával törődtek volna. De nyíltan nem szálltak szembe Maóval, és így tulajdonképpen hozzájárultak a személyi kultusz növeléséhez. Azon kevesek is, akik növekvő félelemmel nézték Mao fokozatos istenné válását, tudták, hogy semmit sem tehetnek ellene: Maónak olyan hatalma és tekintélye volt, hogy kultuszát nem lehetett feltartóztatni. Egyetlen megoldásnak a passzív rezisztencia maradt.

Mao úgy értelmezte a párt hivatalnokainak vonakodását a boszorkányüldözéstől, hogy embereinek gyengül a hűségük iránta, és inkább a Liu elnök és Teng Hsziao-ping által képviselt irányvonalat követik. Ezt a gyanúját csak megerősítette, hogy a párt lapja visszautasította egy általa jóváhagyott cikk közlését, amely Wu Hant és a Ming-kori mandarinról szóló darabját ítélte el. Mao azért szerette volna megjelentetni a cikket, mert arra számított, hogy ezzel a lakosságot is bevonhatja a boszorkányüldözésbe. És most hirtelen rá kellett döbennie, hogy alattvalóitól épp az a párt választja el, amely korábban közvetített közte és a nép között. Rájött, hogy kicsúszott a kezéből az irányítás. A Pekingi Pártbizottság, amelynek Wu Han a tagja volt mint alpolgármester, és a Központi Közjóléti Hivatal, amelyhez a hírközlő szervek és a művészetek felügyelete tartozott, ellenálltak Maónak, és Wu Hant sem elítélni, sem elbocsátani nem voltak hajlandók.

Mao fenyegetve érezte magát. Úgy látta, olyan Sztálin lesz belőle, akit még életében félretol egy Hruscsov-féle illető. Ezt megelőzendő, le akart számolni azzal, akit „Kína Hruscsovjának” vélt: Liu Sao-csivel, valamint munkatársával, Teng Hsziao-pinggel és pártbeli követőkkel. Valójában ez volt az, amit ő félrevezetően „kulturális forradalomnak” nevezett. Tudta, hogy magányos harc lesz, de annál nagyobb elégtétellel töltötte el, hogy egymaga szembeszáll az egész világgal, és hatalmas méretekben manőverezik. Még némi halvány önsajnálata is érezhető volt abban, ahogy Mao, a tragikus hős, birokra kel a félelmetes ellenséggel - a párt hatalmas gépezetével.

1965. november 10-én, miután sokadjára sem sikerült megjelentetnie Pekingben a Wu Han darabját elítélő cikket, Mao végül elérte, hogy az írást Sanghajban nyomtassák ki, ahol az ő követői voltak uralmon. Ebben a cikkben jelent meg először a „kulturális forradalom” fogalma. A párt saját lapja, a Zsenmin Zsipao nem volt hajlandó újra közölni az írást, és visszautasította a Pekingi Napilap is, a párt fővárosi szervezetének orgánuma. Néhány vidéki újság viszont lehozta a cikket. Ekkoriban apám a párt tartománybeli napilapjánál, a Szecsuan Napilap-nak a felügyeletét látta el, és erősen ellenezte a cikk megjelentetését, mert érezte, hogy ez valójában Peng marsall elleni támadás, és egyúttal felhívás a boszorkányüldözésre. Megkérdezte a tartomány kulturális ügyekért felelős vezetőjét, aki úgy döntött, legjobb, ha felhívják Teng Hsziao-pinget. Teng nem volt a hivatalában, és a telefont Ho Long marsall vette fel, Teng közeli barátja, a Politikai Bizottság tagja. Ő volt az, akitől egyszer, még 1959-ben apám meghallott egy elszólást: „Jobb szeretném Tenget látni a trónon.” Ho azt mondta, ne közöljék a cikket.

Szecsuan tehát - a leginkább késlekedő tartományok között - csak december 18-án jelentette meg az írást, jóval azután, hogy a Zsenmin Zsipao végül mégiscsak kinyomtatta november 30-án. A Zsenmin Zsipao csak azután engedett, hogy Csou En-laj, a miniszterelnök, aki békéltetőként lépett fel a hatalmi küzdelemben, hozzáírt egy „szerkesztői” megjegyzést, amelyben megnyugtatót

mindenkit, hogy a kulturális forradalom további „tudományos” vita tárgya lesz, azaz nincs politikai célzata, és nem vezethet politikai megbélyegzéshez.

Az elkövetkezendő három feszült hónapban Mao ellenfelei, Csou is beleértve, mindent elkövettek, hogy megakadályozzák a Mao kezdeményezte boszorkányüldözést. 1966 februárjában, mikor Mao rövid időre elutazott Pekingből, a Politikai Bizottság határozatot hozott, miszerint a „tudományos viták” nem torzulhatnak üldözéssé. Mao korábban ellenezte ezt a határozatot, de tiltakozását figyelmen kívül hagyták.

Áprilisban felkérték apámat, készítsen tervezetet a Politikai Bizottság februári határozata szellemében, amelynek alapján irányítani lehet a szecsuanai kulturális forradalmat. Írása „Áprilisi jegyzet” címen vált ismertté. Lényege a következő volt: a viták szigorúan tudományos mederben folyjanak; tilos a vádaskodás; az igazság előtt mindenki egyenlő; a párt nem folyamodhat erőszakhoz az értelmiség elnyomására.

Már épp megjelent volna az írás májusban, mikor hirtelen leállították. Új politikai bizottsági határozat született. Ezúttal Mao is jelen volt, és Csou En-laj cinkos segítségével magához ragadta az irányítást. Összetépte a februári határozatot, és kijelentette, hogy az összes szakadár értelmiségit „el kell távolítani” az eszméikkel együtt. Kifejtette, hogy vannak olyan párhivatalnokok, akik a szakadár értelmiségiek és a többi osztályellenség védelmére keltek. Ezek a hivatalnokok, a „hatalmon lévők, akik a kapitalista utat járják”, veszélyesek, és harcolni kell ellenük, mondta Mao. Ekkor kezdték a „kapitalizmus követője” néven emlegetni a tisztségviselők egy részét. Hivatalosan is elkezdődött a kulturális forradalom.

Kik voltak a „kapitalizmus követői”? Mao maga sem tudta pontosan. Azt viszont eldöntötte, hogy lecseréli az egész Pekingi Pártbizottságot, amit meg is tett. Azt is eldöntötte, hogy megszabadul Liu Sao-csitől és Teng Hsziao-pingtől és „a párt burzsoá vezérkarától”. De fogalma sem volt, hogy a párt óriási, szerteágazó rendszerében kik hűségesek hozzá és kik követik Liut, Tenget és az általuk képviselt „kapitalista utat”. Mao úgy számított, hogy csak a párt egyharmad része fölött van uralma. Így tehát, nehogy egyetlen ellenséget is szökni hagyjon, úgy döntött, hogy megbuktatja az egész Kommunista Pártot. Csak azok élhetik túl a felfordulást, akik hűségesek hozzá. Saját szavaival: „Előbb rombolj, az építés majd jön magától.” Maót nem aggasztotta, hogy ezzel esetleg megsemmisíti magát a pártot: Mao, a császár mindig fontosabb volt, mint Mao, a kommunista. Az sem riasztotta vissza, hogy igazságtalanul bánthat valakit, esetleg éppen legodaadóbb híveit. Egyik kedvenc hőse, az ókori hadvezér, Cao Cao nevéhez fűződik az a halhatatlan mondat, amely kivívta Mao nyílt csodálatát: „Inkább bántalmazok bárkit az Ég alatt, mintsem valaki az Ég alatt engem bántalmazzon.” A hadvezér ezt akkor mondta, mikor rájött, hogy tévedésből öletett meg egy idős házaspárt - az öregek, akikről azt hitte, hogy árulók, valójában az életét mentették meg.

Mao homályos harci riadója meglehetősen zavarba ejtette a lakosságot és a párt hivatalnokai közül is sokakat. Csak néhányan tudták, mi a tényleges célja ezzel, és pontosan ki most az ellenség. Apám és anyám, akárcsak a többi harcedzett párttag, látták, hogy Mao eltökélte, megbünteti a párt tisztségviselőinek egy részét. De szüleimnek fogalmuk sem volt arról, hogy ezek kik lesznek. Könnyen üldözötté válhatnak ők maguk is. Aggodalom és zavar töltötte el őket.

Időközben Mao megoldotta az egyetlen igazán lényeges szervezési kérdést: felállította saját, a pártapparátustól függetlenül működő végrehajtó hálózatát, ugyanakkor - azzal, hogy formálisan a Politikai Bizottság és a Központi Bizottság alá rendelte - fenn tudta tartani a látszatot, hogy a szervezet párthatározatok alapján működik.

Először is Lin Piao marsallt tette meg helyettesének, aki Peng Te-huait követte a honvédelmi miniszteri poszton 1959-ben, és nagyban fellendítette Mao személyi kultuszát a hadseregen belül. Mao emellett létrehozott egy új testületet, a Kulturális Forradalmi Bizottságot, amelynek elnöke Lin Piao korábbi titkára, Chen Bo-da lett, de facto vezetői viszont a titkosszolgálat főnöke, Kang Sheng és Mao felesége, Csiang Csing voltak. Ők alkották a kulturális forradalom vezetőségi magját.

Következő lépésként a sajtót foglalta el Mao, elsősorban a Zsenmin Zsipaó-t, amely, lévén a párt hivatalos lapja, a legnagyobb tekintélynek örvendett, és a lakosság már megszokta, hogy ez a rendszer szócsöve. Mao Chen Bo-dát nevezte ki igazgatónak május 31-én, így biztosítva a csatornát, amelyen keresztül kínaiak százmillióihoz szólhat közvetlenül.

1966 júniusában a Zsenmin Zsipaó metszőbbnél metszőbb szerkesztőségi cikkek sorozatával árasztotta el az országot, amelyek felhívták mindenkit, hogy segítse „Mao elnök teljhatalmának megszilárdításában”, „az ökördémonok és kígyóistenek elsöprésében” (ez volt a terminus az osztályellenségre), és buzdították az embereket, hogy kövessék Maót és vegyenek

részt a kulturális forradalom hatalmas, eddig sosem látott kampányában.

Az én iskolámban a tanítás teljesen leállt június elején, de azért továbbra is járnunk kellett „órákra”. A hangszórók a Zsenmin Zsipao szerkesztőségi cikkeit harsogták, és az újság, amely mindennapos kötelező olvasmányunk lett, legtöbbször egy teljes oldalas Mao-képet hozott a címlapján. Naponta külön hasábot szenteltek Mao-idézeteknek. Még emlékszem a vastagon szedett jelszavakra, amelyeket újra és újra elolvastunk az órán, és így belevésődtek agyunk legmélyebb kanyarulataiba: „Mao elnök szívünk vörös napsugara!”, „A Mao Ce tung-i Észme vezérli életünket!”, „Porrá zúzzuk, aki Mao elnökkel szembeáll!”, „Az egész világ népei csodálják Nagy Vezérünket, Mao elnököt!” Oldalakon át lelkesedő külföldiek leveleit olvashattuk, és fényképek mutatták, amint európai tömegek kétségbeesetten igyekeznek megkaparintani Mao műveit. A propaganda a kínai nemzeti büszkeséget használta fel arra, hogy tovább növelje Mao kultuszát.

A mindennapos újságolvasás hamarosan átadta a helyét az *Idézetek Mao elnöktől* tanulmányozásának és felmondásának. Az idézeteket egy kis vörös borítós zsebkönyvbe gyűjtötték össze, amely a „Vörös Könyv” néven lett ismert. Mindenki kapott egy példányt, és lelkünkre kötötték, hogy úgy vigyázzunk rá, „mint a szemünk fényére”. Minden nap részleteket kántáltunk belőle kórusban, újra és újra. Még most is sokra emlékszem szó szerint.

Egyik nap azt olvastuk a *Zsenmin Zsipaó*-ban, hogy egy öreg paraszt harminckét Mao-képet ragasztott a szobája falára, „hogy reggel első pillantásával Mao elnök arcát láthassa, bármerre nézzen is”. Így hát teleaggattuk az osztály falát képekkel, amelyeken Mao legmegnyerőbb mosolyával ragyogott le ránk. De nemsokára le kellett szednünk őket, méghozzá nagyon gyorsan. Elkezdtek mondogatni ugyanis, hogy az illető paraszt valójában tapétának használta a képeket, mivel a Mao-portrékat nyomtatták a legjobb minőségű papírra, és még fizetni sem kellett értük. Azt is pletykálták, hogy az újságíró, aki beszámolt a történetről, osztályellenség, aki titokban „Mao elnök gyalázására” buzdított. Életemben először kezdtem félni Maótól tudat alatt.

Akárcsak az „Ökörpiac”-ba, a mi iskolánkba is beszállásoltak egy munkacsoportot. A csoport kissé bátortalanul „reakciós burzsoá ügynöknek” nyilvánított többeket az iskola legjobb tanárai közül, de a diákokkal ezt nem közölték. 1966 júniusában viszont, mikor teljes erővel beindult a kulturális forradalom, a munkacsoport pánikba esett. Úgy érezték, mindenképpen áldozatokat kell produkálniuk, és hirtelen az egész iskola előtt nyilvánosságra hozták a vádlottak névsorát.

A munkacsoport beszervezte a diákokat és a listán nem szereplő tanárokat, hogy írjanak elítélő plakátokat és jelszavakat, amelyek aztán hamarosan be is fedték az épületeket. A legkülönbélebb okok készítették közreműködésre a tanárokat: konformitás, hűség a párt határozataihoz, irigység a többi tanár tekintélyére vagy kiváltságaira - vagy a félelem.

Az áldozatok között volt a kínai nyelv és irodalom tanárom, Chi tanár úr is, akit imádtam. Az egyik falragasz szerint a hatvanas évek elején azt mondta: „Hiába kiabáljuk, hogy »Éljen a Nagy Ugrás«, ez még nem fogja megtölteni a hasunkat.” Mivel nem tudtam, hogy a Nagy Ugrás éhínséggel járt, nem értettem, mit jelent a mondat, tiszteletlen hangnemét azonban így is éreztem.

Volt valami Chi tanár úrban, ami megkülönböztette a többiektől. Akkor nem tudtam megfogalmazni, mi is ez, de most már azt hiszem, az iróniája tette annyira mássá. Bizonyos helyzetekben rövid, száraz, köhögés- és nevetésszerű hangot hallatott, ami azt jelentette, hogy gondol valamire, csak nem akarja kimondani. Egyszer egy kérdésemre adta ezt a hangot válaszul. A szöveggyűjteményünkben az egyik olvasmány Lu Dingyi, az akkori Központi Közléti Hivatal vezetője emlékiratainak részlete volt, amelyben személyes élményeit meséli el a Hosszú Menetelésről. Chi tanár úr felhívta a figyelmünket a részletek életszerű leírására: a csapatok a kanyargós hegyi ösvényeken haladnak, a menetet a katonák fenyőfa fáklyái világítják meg, a lángok ragyognak a hold nélküli fekete égbolt háttérében. Amikor a menet eléri a szálláshelyet, mindenki „rohan, hogy megkaparintson egy csészényi ételt, és megtöltse vele éhes gyomrát”. Ez a rész nagyon zavarba ejtett, hiszen a Vörös Hadsereg katonáiról mindig úgy beszéltek, mint akik az utolsó falatot is odaadják bajtársaiknak, és inkább maguk vesznek éhen. Sehogy sem tudtam elképzelni, ahogy rohannak „megkaparintani” az ételt. Megkérdeztem hát Chi tanár urat. Ő akkor köhögött egyet, annyit mondott, hogy fogalmam sincs, mi az éhség, azután gyorsan témát váltott. Tanácstalan maradtam.

Ennek ellenére nagyon tiszteltem Chi tanár urat. Majd megszakadt a szívem, amikor láttam, hogy őt és a többi szeretett tanáromat vadul támadják és pocskondiázzák. Irtóztam a feladattól, amit a munkacsoport szabott ki mindenkire az iskolában: írjunk tacepaókat, amelyeken

„leplezzük és elítéljük őket”.

Tizennégy éves voltam ekkor, ösztönösen gyűlöltem minden támadó cselekedetet, és nem tudtam, mit írjak. Megrémítettek a tacepaók vastag fekete írásjegyei a hatalmas fehér papíron, a vad és idegenszerű szöveg, mint például „Zúzzuk szét ennek-és-ennek a kutyának a fejét!” vagy „Megsemmisítjük ezt-és-azt, ha nem adja meg magát!” Elkezdem lógni az iskolából, inkább otthon maradtam. A végeláthatatlan gyűléseken, amelyek az egész iskolai életet betöltötték, állandóan meg is kritizáltak, amiért „a családot tartom a legfontosabbnak”. Utáltam ezeket a gyűléseket. Valamiféle megmagyarázhatatlan veszélyérzet kerített hatalmába.

Egyik nap az igazgatóhelyettest, Kan elvtársat, ezt a vidám, energikus embert is megvádolták azzal, hogy a kapitalistákkal tart, és védelmezi a megbélyegzett tanárokat. Mindent, amit az iskolában tett az elmúlt években, „kapitalistának” minősítettek, még Mao műveinek tanulmányozását is, mivel kevesebb időt szentelt ennek, mint a szaktárgyaknak.

Ugyanennyire döbbenetes volt látni, hogy a Kommunista Ifjúsági Szövetség jó kedélyű iskolai titkárát, Shan elvtársat is azzal vádolják, hogy „Mao-ellenes”. Feltűnően jóképű fiatalember volt, akinek én is igyekeztem felkelteni az érdeklődését, és aki meg is ígérte, hogy segít nekem belépni az Ifjúsági Szövetségbe, mielőtt elérem az alsó korhatárt, a tizenöt évet.

Ő a marxista filozófiáról tartott kurzust a tizenhat-tizennyolc éveseknek, és néha adott nekik esszéírási feladatot is. A fogalmazványokban mindig aláhúzta azokat a részeket, amelyeket különösen jónak talált. Ezeket a különálló részeket diákjai aztán összefűzték egy nyilvánvalóan teljesen értelmetlen szöveggé, amelyről a tacepaók azt állították, hogy Mao-ellenes. Csak évekkel később tudtam meg, hogy ez a vádkoholási módszer, azaz összefüggéstelen mondatok önkényes összekapcsolása már 1955-ben elkezdődött, akkor, amikor anyámat először tartóztatták le a kommunisták. Sok író alkalmazta ezt a módszert, hogy támadást intézhessen valamelyik író társa ellen.

Shan évekkel később elmondta nekem, hogy a valódi ok, amiért épp őt és az igazgatóhelyettest szemelték ki áldozatnak, pusztán az volt, hogy ők abban az időben nem tartózkodtak az iskolában - egy másik ugyanilyen munkacsoport tagjaiként voltak távol -, ami kényelmes lehetőséget nyújtott arra, hogy belőlük csináljanak bűnbakot. Ráadásul nem jöttek ki jól az igazgatóval, aki viszont jelen volt, és ez csak rontott a dolgon. - Ha mi lettünk volna ott, és ő lett volna távol, az a disznó fel sem tudta volna húzni a gatyáját, annyi szar lett volna a seggén - mondta nekem Shan borúsan.

Kan elvtárs, az igazgatóhelyettes, lelkes híve volt a pártnak, és úgy érezte, óriási igazságtalanság történt vele. Egyik este írt egy búcsúlevelet, aztán borotvával átvágta a torkát. Még idejében kórházba szállították, mert a felesége aznap a szokottnál korábban ért haza. A munkacsoport igyekezett eltussolni az öngyilkossági kísérletet. Egy olyan pártagnál, mint Kan elvtárs, az öngyilkosság árulásnak minősült. Úgy tekintették, hogy az illető elvesztette a hitét a pártban, és az öngyilkossággal zsarolni próbál. Így tehát nem kell könyörölni a szerencsétlenül. De a munkacsoport ideges lett. Nagyon jól tudták, hogy maguk jelölték ki az áldozatokat, mindenféle indok nélkül.

Amikor anyám megtudta, mi történt Kan elvtárral, elsírta magát. Nagyon szerette őt, és tudta, hogy egy ilyen optimista embert csakis elviselhetetlenül nagy nyomás ragadtathatott cselekedetre.

Saját iskolájában anyám nem hagyta belesodorni magát a pánikszerű áldozatkeresésbe. De az iskola tanulói, akiket feltűzeltek a Zsenmin Zsipaó-ban megjelent cikkek, elkezdtek mozgolódni a tanárok ellen. A Zsenmin Zsipao felszólított mindenkit, hogy „zúzzák szét” a vizsgarendszert, amely „ellenségnek tekinti a diákokat” (idézet Maótól), és a „burzsoá értelmiségiek”, azaz általában a tanárok (idézet ismét Maótól) ördögi találmánya. A lap kárhóztatta a „burzsoá értelmiségieket”, amiért a fiatalság agyát kapitalista szeméttel mérgezik, ezzel akarván előkészíteni a Kuomintang visszatértét. - Nem engedhetjük, hogy burzsoá értelmiségiek kezében legyenek az iskoláink! - mondta Mao.

Egyik reggel, mire anyám megérkezett biciklijén az iskolába, a diákok összerelték az igazgatót, a szakfelügyelőt, a tudományos fokozattal rendelkező tanárokat, akik a hivatalos sajtó szerint „reakciós burzsoá ügynököknek” számítottak, valamint az összes olyan tanárt, akit nem szerettek. Bezárták őket egy osztályba, és az ajtóra kiírták: „démonok osztálya”. A többi tanár nem avatkozott be, a kulturális fórradalom teljesen összezavarta őket. A diákok a propaganda alapján cselekedtek, ami nem adott ugyan konkrét utasítást, de a hatalom szava volt. Az iskola épületeit elborították az óriási jelszavak, többnyire a Zsenmin Zsipao főcímei.

Amikor anyámat a „börtönné” változtatott teremhez vezették, át kellett vágnia az egész diákseregen. Néhány gyereken düh látszott, néhányon szégyen, egyesek aggódtak, mások

bizonytalankodtak. Anyámat megérkezése pillanatától kezdve rengeteg diák követte. Ő volt a munkacsoport vezetője, tehát teljhatalom volt a kezében, és mindenki a párttal azonosította. A diákok most tőle várták az utasítást. Felállították a „börtönt”, de nem tudták, hogy ezek után mihez kezdjenek.

Anyám erélyesen bejelentette, hogy a „démonok osztályát” ezennel megszüntnek nyilvánítja. Kis zajongás támadt a diákok között, de senki sem mert nyíltan tiltakozni. Néhány fiú suttogott egymás között, de elhallgattak, amikor anyám felszólította őket, hogy mondják csak ki, amit akarnak. Aztán közölte, hogy törvénytelen cselekedet jogcím nélkül fogságba vetni valakit, és hogy nem szabad bántalmazniuk tanáraikat, akik hálájukat és megbecsülésüket érdemlik. Az osztály ajtaja kinyílt, és a „foglyok” kiszabadultak.

Anyám nagyon bátran cselekedett, mikor az ár ellen indult. Sok más munkacsoport inkább teljesen ártatlan embereket feketített be, csak hogy tagjai menthessék a saját bőrüket. Anyámnak tulajdonképpen több oka lett volna az aggodalomra, mint sok másnak. A helyi hatóságok számos bűnbakra sújtottak le már, és apám tartott tőle, hogy ő lesz a következő a sorban. Néhány munkatársa bizalmasan közölte vele, vigyázzon, mert az irányítása alatt álló szervezetekben elterjesztették, hogy szemmel kell tartani a lépéseit.

A szüleim sosem szóltak erről sem nekem, sem a testvéreimnek. Ugyanazok a fenntartások, amelyek miatt korábban sem beszéltek soha politikáról, most is elnémították őket. Sőt, most még kevésbé volt lehetséges a beszéd. A helyzet olyan bonyolult és zavaros lett, hogy már ők maguk sem látták át. Hogyan is fogalmazhatták volna meg nekünk? És egyébként is, mi értelme lett volna? Mindenki tehetetlen volt. Ráadásul a tudás maga is veszélyt jelentett. Engem és testvéreimet tehát teljesen készületlenül ért a kulturális forradalom, jóllehet volt valami halvány balsejtelmünk a közelgő katasztrófáról.

Ebben a hangulatban érkezett el az augusztus. És ekkor hirtelen, mintha vihar söpört volna át Kínán, vörösgárdisták milliói jelentek meg.

16. „SZÁRNYALJ AZ ÉGNEK, ÉS TÖRD ÁT A FÖLDET” -MAO VÖRÖSGÁRDISTÁI (1966. JUNIUS-AUGUSZTUS)

A Mao alatt felnőtt tizenéves nemzedék alig várta, hogy harcba szállhasson az osztályellenséggel. A sajtó homályos jelszavakkal sürgette a kulturális forradalmat, és ez azt sejtette, hogy küszöbön áll a „háború”. Néhány politikailag érzékeny fiatal rájött, hogy közvetlenül bálványukat, Maót érinti a dolog, és neveltetésükből egyenesen következett, hogy elnökük mellé kell állniuk. Június elejéig a Kína egyik legtekintélyesebb egyeteméhez, a pekingi Qinghua Egyetemhez tartozó középiskola néhány aktivistája többször is összeült, hogy megvitassa, mi lenne a legcélszerűbb haditerv a közelgő csatára. Elhatározták, hogy felveszik a „Mao elnök vörösgárdistái” nevet. Mottóul egy Zsenmin Zsipaó-ban megjelent Mao-idézetet választottak: „Jogos a lázadás.”

Ezek az első vörösgárdisták „pártfunkcionárius-gyerekek” voltak. Csak ők érezhették magukat kellő biztonságban ahhoz, hogy önhatalmúlag kezdjenek szervezkedni. Ráadásul átpolitizált környezetben nőttek fel, és jobban érdeklődtek a politikai cselekvések iránt, mint mások. Mao felesége felfigyelt rájuk, és személyesen fogadta őket júliusban. Augusztus elsején Mao, tőle szokatlan gesztussal, nyílt levelet intézett hozzájuk, amelyben biztosította őket „legteljesebb, forró támogatásáról”. A levélben finoman módosította korábbi mondását is, amely most így hangzott: „Jogos a reakciók elleni lázadás.” A tizenéves rajongók számára olyan volt ez, mintha maga az Úristen szólt volna hozzájuk. Ezek után vörösgárdista csoportok jöttek létre Pekingben, majd egész Kínában mindenfelé.

Mao azt akarta, hogy a Vörös Gárda legyen a felrázó csapat. Az idősebbek nem nagyon reagáltak az ismételt felszólításokra, hogy számoljanak le a kapitalizmus követőivel. A Kommunista Pártnak jókora tábora volt, és 1957 tanulsága is frissen élt még az emberek emlékezetében. Mao akkor is felszólította a lakosságot, hogy szálljon szembe a párt tisztségviselőivel, majd azokat, akik engedelmessé váltak, végül jobboldalinak bélyegezték és meghurcolták. Most sokan ugyanarra a taktikára gyanakodtak: „Csalogasd ki a kígyót az odújából, és vágd le a fejét.”

Hogy valóban cselekvésre szorítsa a lakosságot, Maónak ki kellett vennie a hatalmat a párt kezéből, és megvalósítania a teljes egyeduralmat. Ehhez pedig terror kellett - méghozzá olyan

heves terror, amely elsöpör minden egyéb meggondolást, és túllép minden más félelmen. Ennek ideális megvalósítóit az elnök a tizen- és huszoneves fiatalokban vélte megtalálni, akiket már az ő fanatikus személyi kultuszában neveltek, az „osztályharc” katonai elvei alapján. Nagy előnyükre szolgált a fiatalságuk-lázadó szelleműek voltak és félelmet nem ismerők, alig várták, hogy harcba szállhassanak az „igaz ügyért”, szomjazták a kalandot és a nagy tetteket. Ugyanakkor felelőtlenek, tudatlanok és könnyen manipulálhatók voltak- és hajlamosak a brutalitásra. Csakis egy ilyen hatalmas erő segítségével tarthatta Mao félelemben az egész társadalmat, és teremthetett olyan káoszt, hogy megrendítse és alapjaiban szétzilálja a párt építményét. Egyetlen jelszó foglalta össze a vörösgárdisták küldetését: „Esküszünk, hogy véres háborút indítunk bárki ellen, aki elutasítja a kulturális forradalmat, aki szembe mer szállni Mao elnökkel!”

Eddig minden rendelkezés és intézkedés egy szigorúan ellenőrzött rendszeren futott át, amely teljes egészében a párt kezében volt. Mao most megkerülte ezt a közvetítőhálózatot, és egyenesen a fiatalok tömegeihez fordult. Hogy ezt elérhesse, két, teljesen eltérő eszközt kellett összekapcsolnia: a nyilvános sajtó homályos, magasröptű retorikáját és a Kulturális Forradalmi Bizottság, azaz elsősorban a saját felesége irányította manipulációt és agitációt. Ez a testület töltötte meg tartalommal a retorikát. Az olyan kifejezések, mint „lázadás a hatalom ellen”, „forradalom az oktatásban”, „semmisítsük meg a régi világot, hogy megszülethessen az-új” és „új embert alkotunk” - mindazok, amelyek sokakat vonzottak Nyugaton a hatvanas években -, valójában erőszakra szólítottak fel. Mao ráérezett a fiatalok lappangó erőszakosságára, és úgy gondolta, hogy a kellően jól táplált és egy ideje már tanítás nélkül csellengő tizenévesek könnyen feltűzelhetőek, és korlátlan energiájuk felhasználható arra, hogy kivonuljanak és elkezdjék a pusztítást.

Hogy rávegyék az ifjúságot a szervezett, tömeges erőszakra, áldozatokra volt szükség. A legkézenfekvőbb célpontot minden iskolában a tanárok jelentették, akik közül jó néhányat már befeketítettek a munkacsoportok vagy az iskolai hatóságok az elmúlt néhány hónap folyamán, Most rájuk támadhattak a lázadó tanítványok. A tanárok jobb célpontnak bizonyultak, mint a szülők, akiket csak külön-külön lehetett volna támadni. Ráadásul a tanároknak a kínai kultúrában mindig is nagyobb tekintély jutott, mint a szülőknek. Most Kína-szerte csaknem minden iskolában bántalmazták a tanárokat, volt, akit agyonverték. Iskolás gyerekek börtönöket állítottak fel a tanárok kínzására.

De önmagában még ez sem volt elég ahhoz a terrorhoz, amit Mao akart. Augusztus 18-án óriási gyűlést tartottak a Tienanmen téren, Peking központjában, ahol egymilliónál is több fiatal sereglett össze. Itt jelent meg Lin Piao először a nyilvánosság előtt, mint Mao helyettese és szóvivője. Beszédében felszólította a vörösgárdistákat, hogy törjenek ki az iskolákból, és „zúzzák szét a négy régít” - azaz a „régizsmét, régi kultúrát, régi hagyományokat és régi szokásokat”.

A homályos felhívás után a vörösgárdisták Kína-szerte az utcára vonultak, és tombolni kezdett a vandalizmus, a tudatlanság és a fanatizmus. A fiatalok kifosztották a házakat, összezúzták a régiségeket, széjjeltépték a festményeket és a kalligráfiákat. Máglyák emésztették el a könyveket. Rövid idő alatt az összes magángyűjteményben lévő műkincset megsemmisítették. Brutálisan megverték és megalázták az írókat és a festőket, és szemük láttára égették hamuvá életük munkáját. A művészek közül sokan választották az öngyilkosságot. A vörösgárdisták kifosztották a múzeumokat is. Paloták, templomok, ősi sírok, szobrok, pagodák, városfalak - minden „régiz” áldozatul esett. A néhány megmaradt műemlék, mint például a Tiltott Város, csak annak köszönheti fennmaradását, hogy Csou En-laj miniszterelnök katonákkal őriztette őket, és külön utasításokban szólított fel a védelmükre. A vörösgárdisták csak akkor tomboltak, ha volt hozzá felhatalmazásuk.

Mao „ragyogó tettként” ünnepelte a vörösgárdisták cselekedeteit, és felszólította a lakosságot, hogy támogassa őket.

Az elnök arra is bátorította a vörösgárdistákat, hogy minél több áldozatot szedjenek, hiszen így nőtt a terror. Megbecsült írók, festők, tudósok és képzett szakemberek, akik a kommunista rendszer alatt kiváltságot élveztek, most kategorikusan „reakciós burzsoá ügynökökké” váltak. Munkatársaik, akik a fanatizmustól az irigységig a legkülönbözőbb okokból utálták őket, szívesen segítettek a vörösgárdistáknak ezeknek az embereknek a meghurcolásában. Aztán ott volt a régi „osztályellenség” is: a hajdani földbirtokosok és tőkésék; azok, akiknek Kuomintang-kapcsolatai voltak; azok, akiket a korábbi politikai kampányok alatt „jobboldalinak” bélyegeztek - és a gyerekeik.

Eddig sok „osztályellenséget" nem végeztek ki, és nem küldtek munkatáborba sem, de állandó „felügyelet" alatt tartották őket. A kulturális forradalom előtt a rendőrség csak az arra jogosultaknak adhatott ki bármilyen információt ezekről az emberekről. Most ez is megváltozott. A rendőrfőnök, Xie Fuzhi, Mao egyik vazallusa parancsot adott az embereinek, hogy szolgáltatassák ki az „osztályellenséget" a vörösgárdistáknak, mondjanak el mindent a bűneikről, például arról, „hogyan próbálták megdönteni a kommunista kormányt".

A kulturális forradalom kezdetéig szabadon gyötörték az embereket, de a kifejezetten testi kínzás tilos volt. Most Xie úgy rendelkezett, hogy a rendőrök „ne kössék többé az elavult szabályok, akkor se, ha ezeket a szabályokat maguk a rendőrhatalóságok vagy az állam hozták". Kijelentette: „Nem tartom üdvösnek, hogy embereket agyonverjenek - majd így folytatta -, de ha van, aki [a vörösgárdisták] annyira gyűlöli az osztályellenséget, hogy meg is akarja ölni, ezt nem szükséges megakadályoznunk."

Verés és kínvallatás hulláma söpört végig az országon. Főleg a házkutatások adtak erre alkalmat. A család tagjait legtöbbször arra kényszerítették, hogy térdeljenek a földre, és hajlongjanak a vörösgárdisták előtt, akik aztán bőr derékszíjuk rézcsatjával megverték és összevissza rugdosták őket. Fejük egyik felét leborotválták, ez volt a szégyenletes „yin-yang fej", amit azért hívtak így, mert emlékeztetett a sötét (*yin*) és világos (*yang*) oldal klasszikus kínai szimbólumára. A család értéktárgyait vagy összetörték, vagy magukkal vitték a vörösgárdisták.

A helyzet Pekingben volt a legrosszabb, ahol a Kulturális Forradalmi Bizottság közvetlen közelből ösztönözte a fiatalokat. Peking központjában több színházat és mozit kínzókamrává alakítottak, és a városból mindenfelől áldozatok tömegeit hurcolták ide. A járóelők elkerülték ezeket a helyeket, mert a környező utcák az áldozatok jajgatásától visszhangzottak.

Az első vörösgárdista csoportok pártfunkcionáriusok gyerekeiből szerveződtek. Később, mikor már más társadalmi hátterű fiatalok is csatlakoztak, a funkcionáriusgyerekek úgy igyekeztek megőrizni különállásukat, hogy saját csoportokat hoztak létre, mint például az „Őrszemek"-et. Mao és klikkje számos intézkedéssel igyekezett erősíteni hatalomérzetüket. A második vörösgárdista tömeggyűlésen Lin Piao az ő karszalagjukat viselte, jelezvén, hogy maga is egy közülük. Mao felesége belőlük állított díszőrséget a Mennyei Béke Kapuja elé, a Tienanmen térre október 1., a nemzeti ünnep alkalmából. Mindennek eredményeképpen a vörösgárdisták egy része kidolgozta a rettenetes „vérvonalelméletet", amelyet legjobban egy dal foglalt össze: „Hős apa fia mindig nagy ember; a reakciósé csakis gazember!" Ezzel az „elmélettel" felfegyverkezve a funkcionáriusgyerekek gyakran üldözték, sőt kínozták is „nemkívánatos" családból származó kortársaikat.

Mao hagyta mindezt, hogy a kívánt terror és káosz egyre jobban kiteljesedjék. Nem aggályoskodott azon, kit talál el az erőszak, és kinek a kezétől. Nem ezek az első áldozatok voltak az igazi célpontok, és Mao a vörösgárdistákat sem kedvelte különösebben, még csak nem is bízott bennük. Mindössze felhasználta őket. A vörösgárdisták részéről a romboló és emberkínzó fiatalokat sem mindig a Maó iránti hűség hajtotta. Tombolni akartak, és végre felhatalmazást kaptak arra, hogy kiélhessék legsötétebb indulataikat.

A vörösgárdistáknak valójában csak kis hányada vett aktívan részt a kegyetlenkedésben és az erőszakban. Sokaknak sikerült kihúzniuk magukat a részvétel alól, hiszen a Vörös Gárda meglehetősen laza szervezet volt, amely fizikailag sosem kényszerítette tagjait gonoszságra. Az igazsághoz tartozik, hogy Mao sem adott parancsot a vörösgárdistáknak az ölésre, és ellentmondásosak voltak az erőszakra vonatkozó megjegyzései is. Hűnek lehetett maradni Maóhoz anélkül, hogy valaki gonosz, erőszakos cselekedetre ragadtatta volna magát. Akik tehát az utóbbit választották, nem foghatták később csakis Maóra a dolgot.

De tagadhatatlan, hogy Mao alattomban buzdította a fiatalokat a rémtettek elkövetésére. Nyolc óriási tömeggyűlést hívott össze, amelyeken összesen tizenhárommillió fiatal jelent meg. Az első gyűlésen, augusztus 18-án Mao megkérdezte egy vörösgárdista lánytól, hogy mi a neve. Amikor a lány azt válaszolta, hogy „Binbin", ami „gyengédet" jelent, Mao elégedetlenül csóválta meg a fejét: „Légy inkább vad" (*yao-wU-ma*). Mao ritkán szólalt meg nyilvánosan, és ez a megjegyzés, amit mindenhol közzétettek, természetesen szentírásszámba ment. A harmadik óriási tömeggyűlésen, szeptember 15-én, amikor a vörösgárdisták kegyetlenkedései épp tetőpontjukhoz értek, Mao hivatalos szóvivője, Lin Piao beszédet mondott, Maóval az oldalán: - Vörös Gárda hősei! Harcotok mindig is az igaz ügyért folyt. Erővel, bátran levertétek a kapitalizmus követőit, a reakciós burzsoá ügynököket, a vérszívókat és a parazitákat. Helyesen cselekedtetek! És nagyszerűen végeztétek a

feladatot! - Ekkor hisztérikus éljenzés, fülsiketítő „Éljen Mao elnök!” kiáltások, feltörő zokogás és teli torokból üvöltött hűségeskük hallatszottak mindenünnen a tömegből, amely megtöltötte a hatalmas Tienanmen teret. Mao atyaián integetett, ami csak fokozta az őrzöngést.

A Kulturális Forradalmi Bizottság segítségével Mao kézben tarthatta a pekingi vörösgárdistákat. Később vidékre is elküldte őket, hogy magyarázzák el a helyi fiataloknak, mi a teendő. Jinzhouban, Mandzsúriában nagyanyám fivérét, Yu-lint és feleségét összeverték, majd két gyerekükkel együtt száműzték őket az ország egyik kietlen tájára. Yu-lin már akkor gyanúba keveredett, mikor a kommunisták átvették a hatalmat, mert Kuomintang-ügynökigazolványt találtak nála, de nem bántalmazták sem őt, sem a családját, egészen mostanáig. A mi családunk nem értesült a deportálásukról. Az emberek többé nem adtak egymásnak híreket. A tervszerűen kiagyalt rágalmozások felmérhetetlen következményeket vontak maguk után, és sosem lehetett tudni, milyen katasztrófát zúdít az ember a levelezőpartnerére, vagy éppen az órá.

A szecsuaniak alig tudtak valamit a Pekingben folyó terror mértékéről. Szecsuanban kevesebb atrocitás történt, részint azért, mert a vörösgárdistákat nem bujtogatta közvetlenül a Kulturális Forradalmi Bizottság. Ráadásul a szecsuan rendőrség megtagadta pekingi főnökük, Xie Fuzhi utasításait, és nem volt hajlandó átadni a felügyelete alatt lévő „osztályellenséget” a vörösgárdistáknak. Mindezek ellenére a vörösgárdisták Szecsuanban is, akárcsak Kína többi részén, igyekeztek utánaozni pekingi társaikat. Mint bárhol másutt Kínában, itt is úrrá lett a káosz - az ellenőrzött káosz. A vörösgárdisták kifosztották a házakat, ha fel voltak jogosítva a rablásra, de csak nagy ritkán loptak az üzletekből. Az élet legtöbb területe, a kereskedelmet, postaszolgálatot és közlekedést is beleértve, normálisan működött.

Az iskolánkban augusztus 16-án alakult meg a Vörös Gárda, néhány Pekingből érkezett vörösgárdista irányításával. Én otthon voltam betegség ürügyén, hogy megmeneküljek a politikai gyűlésektől és a rémisztő jelszavaktól, és csak pár nappal később értesültem a szervezet megalakulásáról, mikor rám telefonáltak, hogy ideje bemennem és „részt vennem a Nagy Proletár Kulturális Forradalomban”. Amikor beértem az iskolába, láttam, hogy sok diák büszkén visel egy vörös karszalagot, amelyen arany színű írásjegyekkel ez áll: „Vörös Gárda”.

Ebben a korai időszakban óriási tekintélynek örvendtek az újdonsült vörösgárdisták, Mao gyermekei. Magától értetődő volt, hogy csatlakoznom kell, és azonnal be is adtam a jelentkezésemet az évfolyamom vörösgárdista vezetőjének, egy Geng nevű tizenöt éves fiúnak, aki örökké a társaságot kereste, de mihelyt a közelembbe került, félszeg és esetlen lett.

Nem győztem csodálkozni, hogyan válhatott Gengből vörösgárdista, ő pedig mindig titkolózott. Azt azonban világosan tudtam, hogy a legtöbb vörösgárdista a funkcionáriusgyerekek közül került ki. Az iskolai vörösgárdista vezető Li népbiztosnak, a párt szecsuan első titkárának az egyik fia volt. Az én belépésem természetes lett volna: kevés diák apja volt olyan magas beosztásban, mint az enyém. De Geng négy szemközt elmondta nekem, hogy engem engedékenynek és „túl passzívnak” tartanak, és egy kicsit aktivizálnom kellene magam, ha azt akarom, hogy felvegyenek.

Június óta íratlan szabály volt, hogy mindenki legyen állandóan az iskolában, mert így szentelheti magát teljesen a kulturális forradalomnak. Én azon kevesek egyike voltam, akik ezt nem tartották be. Most azonban valami azt súgta, hogy veszélyes lesz kivonnom magam, és úgy éreztem, muszáj maradnom. A fiúk az osztálytermekben aludtak, mi, lányok, tehát elfoglalhattuk a kollégiumokat. Akik nem voltak vörösgárdisták, azokat is hozzácsapták a vörösgárdista csoportokhoz, hogy velük együtt menjenek a különböző eseményekre.

Iskolába visszatértem másnapján néhány tucat gyerekkel együtt kirendeltek, hogy változtassuk az utcaneveket „forradalmibbra”. A mi utcánkat Kereskedelem utcának hívták, és úgy határoztunk, hogy át kell keresztelni. Néhányan a „Világítótorony utcát” javasolták, hogy ezzel is jelezzük helyi pártvezetőink szerepét. Mások azt mondták, legyen inkább „A Népért Dolgozók utcája”, mivel Mao állítása szerint a tisztségviselőknek ez a feladatuk. Végül elmentünk anélkül, hogy bármiben megállapodtunk volna, mert a legfőbb problémát sehogy sem tudtuk megoldani: az utcanévtábla olyan magasan volt, hogy senki sem érte el. Ha jól emlékszem, egyikőnk sem ment vissza később.

A pekingi vörösgárdisták sokkal buzgóbbak voltak. Sokat hallottunk a sikereikről: a brit misszió épülete most az „Antiimperialista út”-on állt, az orosz nagykövetség pedig az „Anti-revizionizmus út”-ján.

Chengduban is lehullottak a régi névtáblák az utcákról, nem volt többé „Öt Generáció Egy Fedél Alatt utca” (a régi konfucianus családmodellt jelölte), „Zöldell a Nyárfa és a Fűz utca” (a zöld nem volt eléggé forradalmi szín) vagy „Jade-sárkány utca” (ez a feudális hatalom jelképének minősült).

Ezek sorra „Le a Régivel”, „Vörös Kelet” és „Forradalom” utcákká változtak. A híres étterem, az „Édes Szél Illata” cégtábláját darabokra törték, helyette a „Puskapor Füstje” felirat került az ajtó fölé.

A forgalomirányítással is komoly gondok voltak egy ideig. Elképzelhetetlenül ellenforradalminak tűnt ugyanis, hogy a piros „megállj”-t jelentsen. Hiszen természetszerűleg azt kéne jelentenie: „mehet”. A forgalomnak pedig nem jobb oldalon kellene haladnia, ahogy az megszokott, hanem baloldalt. Néhány napig átvettük a forgalmi rendőrök helyét, és magunk irányítottuk a forgalmat. Engem is kiállítottak egy utcasarokra, hogy irányítsam bal oldalra a bicikliseket. Chengduban nem volt sok autó és sok jelzőlámpa sem, de a néhány nagyobb útkereszteződésnél teljes lett a káosz. Végül mégis helyreálltak a régi, bevált szabályok, hála Csou Enlajnak, aki meg tudta győzni a pekingi vörösgárdista vezetőket. A fiatalok természetesen erre is találtak magyarázatot: az egyik iskolámbeli vörösgárdista elmondta nekem, hogy Angliában a forgalom bal oldalon halad, nekünk tehát a jobb oldalon kell maradnunk, hogy ezzel is bizonyíthassuk antiimperialista lelkületünket. Amerikát elfelejtette megemlíteni a lány.

Gyermekként mindig elhúzódtam minden közösségi feladattól. Most, tizennégy éves koromban, még jobban taszított a dolog. Igyekeztem elfojtani ezt az ellenszenvet, hiszen a belém sulykolt elvek alapján állandó lelkiismeret-furdalás gyötört, ha úgy éreztem, nem tartok Maóval. Egyfolytában azt mondogattam magamnak, hogy mostantól meg kell tanulnom az új forradalmi eszme és gyakorlat szerint gondolkodni. Ha van valami, amit nem értek, át kell formálnom magamat, és alkalmazkodnom kell. Mégis azt vettem észre magamon, hogy igyekszem elkerülni a durva tetteket. Meg kellett volna ugyanis állítanom a hosszú hajú járókelőket, és levágnom a hajukat, másoknak beszűkíteni a nadrágjuk szarát vagy a szoknyájukat, és letörni a magas cipősarkakat. Ezek voltak ugyanis a burzsoá dekadencia ismertetőjelei, legalábbis a pekingi vörösgárdisták szerint.

Az én hajam is kivívta társaim bírálatát. Kénytelen voltam fültőig leváogatni. Szégyenkezve „kispolgári” érzéseim miatt, titokban sok könnyet sírtam hosszú copfjaim elvesztésén. Kisgyerekkoromban dadám sokszor a fejem tetejére fésült copfot, ami úgy hajlott le, mint egy fűzfaág. Ő ezt „égre szökő tűzijáték”-nak hívta. A hatvanas évek elejéig két, karikába tekert copfban hordtam a hajam, amiket apró selyemvirágok öveztek. Amíg én kapkodva ettem a reggelit, nagyanyám vagy a szolgálólány finom kezekkel befonta a hajam. A selyemvirágok közül a rózsaszín volt a kedvencem.

Miután 1964-ben Mao kiadta felhívását a mértékletes életmódra, én is igyekeztem igazodni az osztályharc légköréhez. Foltokat varrtam tehát a nadrágomra, hogy „proletáribbnak” látsszon, hajamat pedig egyencopfban hordtam, virágok nélkül. De akkor még nem számított véteknak a hosszú haj. Most nagyanyám vágta le, és közben végig mormogott magában. Az ő haja megmaradhatott, hiszen akkoriban sosem járt ki a lakásból.

A híres chengdui teaházak is egyre kapták a támadásokat „dekadens” voltuk miatt. Én nem értettem, hogy miért, de nem kérdeztem. 1966 nyarán sikeresen elsajátítottam, hogyan fojtsam el józan ítélőképességemet. A legtöbb kínai ugyanezt tette már egy jó ideje.

A szecsuanai teaház különleges hely. Általában kis bambuszliget menedékében vagy egy terebélyes fa sátra alatt bújik meg. Az alacsony, négyszögletes faasztalokat bambusz karosszékek veszik körül, amelyek hosszú évek után is enyhe illatot árasztanak. Teázáskor a pincér egy csipetnyi teafüvet szór a csészébe, amit aztán felönt forró vízzel. A csészét kis fedővel borítja be könnyedén, a fedő alól kiszivárog a gőz, és jázmin vagy valami más virág illatát hozza. Szecsuanban nagyon sok teafajta van, csak a jázminéának ötféle változatát ismerik.

A teaház olyan fontos a szecsuaniaknak, mint a „pub” az angoloknak. Főleg idősebb férfiak töltenek ott sok időt, hosszú szárú pipáikkal pőfékelnek egy csésze tea és egy tányér földimogyoró vagy tökmag fölött. A pincér forró vizes kancsóval suhan a székek között, és akár méteres távolságból is tökéletes pontossággal beletalál a csészébe. Az ügyes pincér úgy tölt, hogy a víz színe a csésze pereme fölé emelkedjék anélkül, hogy túlcserdülne. Gyerekkoromban mindig elbűvölve néztem, hogyan buggyan a víz a kancsóból. De csak ritkán vittek teaházba. Túlságosan élvezeteg légköre volt, amit a szüleim helytelenítettek.

Akárcsak az európai kávéházban, a szecsuanai teaházban is ki vannak rakva a bambuszkeretbe foglalt újságok. Néhányan olvasni járnak oda, a teaház mégis sokkal inkább találkozóhelyként szolgál: lehet beszélgetni, meghallgatni a legfrissebb híreket és pletykálkodni. Sokszor szórakozás is adódik - faütögetőkkel szakaszolt mesemondás.

Talán éppen a nyugodt hangulat miatt és amiatt, hogy teaházban ülve nem lehet forradalmat csinálni, ezeket a helyeket sorra bezárták. Engem is elküldtek az egyik kicsi teaházhoz a Selyem folyó partjára néhány tucat tizenhárom-tizenhat éves diáktársammal, akik legtöbbször vörösgárdista volt. Az épület előtt asztalok és székek vettek körül egy szappanfát. A folyó felől érkező nyári esti szellő súlyos illatot sodort a fehér virágbugákból. A vendégek, többségükben férfiak, felkapták fejüket a sakkasztal mellől, ahogy hallottak bennünket közeledni a part menti egyenesen kockaköveken. Megálltunk a fa alatt. Néhányan a csoportból kiabálni kezdtek: - Pakolás! Pakolás! Kifelé erről a burzsoá helyről! - Az egyik osztályombeli fiú elkapta a legközelebbi asztalon fekvő papír sakkasztal sarkát, és megrántotta. A fa sakkfigurák szanaszét gurultak a földön.

A sakkozó férfiak egészen fiatalok voltak. Egyikőjük előrelelendült, kezei ököibe szorultak, de barátja még idejében elkapta a kabátja sarkát. Csendben elkezdtek felszedezgetni a sakkfigurákat. A fiú, aki lerántotta a táblát, felkiáltott: - Itt nem lesz több sakkozgatás! Tudhatnátok, hogy ez burzsoá szokás! - Mikor idáig jutott, felkapott a földről egy maréknyi sakkfigurát, és a folyó felé hajította.

Engem úgy neveltek, hogy udvarias és tisztességtudó legyek minden nálam idősebbel, de a háborús légkör harciasságot és agresszivitást követelt. A kedvesség „burzsoá” kategóriává vált. Engem állandóan meg is róttak miatta, és ez volt az egyik ok, amiért nem engedtek belépni a Vörös Gárdába. A kulturális forradalom éve alatt sokszor lehettem tanúja annak, hogy valakit támadás ért, mert túl gyakran ejtette ki a száján a „köszönöm”-öt, amit a „burzsoá képmutatás” jelének tartottak. Kihalás fenyegette az udvariasságot.

De itt, a teaház előtt, láttam, hogy legtöbbször, a vörösgárdistákat is beleértve, rosszul érzi magát az új beszédstílus és a hatalmaskodás miatt. Alig nyitottuk ki a szánkat. Aztán néhányan csendben elkezdtek négyzetes tacepaókat ragasztgatni a teaház falaira és a szappanfa törzsére.

A vendégek némán elindultak a part mentén. Ahogy néztem távolodó alakjukat, úrrá lett rajtam a veszteség érzése. Néhány hónappal ezelőtt ugyanezek az emberek elküldtek volna bennünket a fenébe. Most tudták, hogy Mao támogatása hatalmat adott a vörösgárdistáknak. Ha visszagondolok, még tisztábban látom, milyen borzongató izgalommal tölthetett el sok gyereket az, hogy hatalma van a felnőttek felett. Egy népszerű vörösgárdista jelszó így hangzott: „Az égnek szárnyalunk, és áttörjük a földet, mert Nagy Vezérünk, Mao elnök irányít bennünket!” Ahogy a jelszó is mutatja, a vörösgárdistáknak nem volt igazi cselekvési szabadságuk. Kezdetől fogva csak eszközülni használta őket egy zsarnok.

De amikor ott álltam a folyóparton, 1966 augusztusában, még semmit sem értettem. Bementem a teaházba a többiekkel. Néhányan felszólították a tulajdonost, hogy zárja be a boltot. Mások tacepaókat kezdtek ragasztgatni a falakra. Sok vendég felállt, és elment, de a legtávolabbi sarokban egy öregember továbbra is nyugodtan szürcsölgette teáját az asztalánál. Odamentem hozzá, meglehetősen zavarban, hogy nekem most a hatalom hangján kellene szólnom. Ő rám nézett, és továbbra is hangosan szürcsölt. Arcát mély barázdák szántották, hasonlóan a plakátok sztereotip „munkás”-ábrázolásaihoz. Kezei egyik iskolai olvasmányomra emlékeztettek, amely egy öreg paraszt kezeit írta le: azok a kezek tüskés tűzifát is meg tudtak kötözni bármiféle fájdalom nélkül.

Talán az öreg nagyon bízott megkérdőjelezhetetlen származásában, vagy hajlott korában, ami eddig tiszteletet váltott ki, vagy talán csak engem nem talált figyelemre érdemesnek. Bárhogy volt is, ülve maradt, és még csak rám sem pillantott. Összeszedtem minden bátorságom, és halkán megszólaltam: - Kérem, nem menne el? - Ő anélkül, hogy rám nézett volna, megkérdezte: - Hová?

- Haza, természetesen - mondtam.

Ekkor felém fordult. Indulatos volt a hangja, pedig nagyon halkán beszélt. - Haza? Hova haza? Egy kicsi szobában lakom két unokámmal együtt. Egy szobasarok az enyém, bambuszfüggönnyel elválasztva. Csak az ágy fér be. Ez minden. Ha a gyerekek otthon vannak, idejövök egy kis csendért és nyugalomért. Miért veszitek el ezt is tőlem?

Szavai felkavartak, és szégyelltem magam. Ez volt az első alkalom, hogy valakinek saját szájából hallottam, mennyire nyomorúságosak az életkörülményei. Megfordultam, és elmentem.

Ez a teaház, akárcsak a többi Szecsuanban, tizenöt évig zárva volt - csak 1981-ben tették lehetővé Teng Hsziao-ping reformjai, hogy újra kinyisson. 1985-ben visszamentem oda egy angol barátommal. Leültünk a szappanfa alá. Egy idős pincérnő jó hatvan centiről töltötte csészénkbe a forró vizet. Körülöttünk sakkozottak. Ez volt hazalátogatásom egyik legboldogabb pillanata.

Amikor elhangzott Lin Piao felhívása, hogy a régi kultúra minden nyomát meg kell semmisíteni, néhányan az iskolából elkezdtek a törő hadjáratot. Lévén több mint kétezer éves, az iskolánk tele volt régiségekkel, és ezért az akció fő színterévé vált. Az iskola kapujának tetejét régi csempék borították, és faragott eresz szegélyezte. Ezeket most kalapáccsal zúzták darabokra. Ugyanez történt a pingpongteremnek használt központi templom ívelt, kék zománcos tetejével is. A templom előtti két hatalmas bronz tömjénezetűt feldöntötték, és a fiúk beléjük vizeltek. A hátsó kertben kalapáccsokkal és vasrudakkal felszerelt gyerekek járták végig a homokkő hidakat, és sorban leverték a korlát kicsi szobrait. A sportpálya egyik szélén két hat méter magas vörös homokkő tábla állt. Konfuciuszról szóló idézet volt rájuk vésvé, gyönyörű kalligráfiával. A gyerekek karvastagságú kötelet tekertek köréjük, és két csoport nekifeszült. Beletelt néhány napjukba, mire ki tudták dönteni a köveket, mert nagyon mélyre voltak ásva. Még munkásokat is kellett hívniuk, hogy ássák körbe a táblákat. Amikor a kőtáblák végre örömujjongás közepette kidőltek, alapzatuk feltúrta a mögöttük futó ösvényt.

Minden, amit szerettem, eltűnően volt. A legnagyobb fájdalmat a könyvtár elpusztítása okozta: áldozatul esett az aranyozott cseréptető, a szépen faragott ablakok, a kékre festett székek... A könyvespolcokat ledöntötték, és néhányan könyveket is széjjeltétek, pusztá szórakozásból. Ezután fekete írásjegyes fehér papírcsíkokat ragasztottak keresztbe az ablakok és ajtók maradványain, hogy jelezzék, az épület le van pecsételve.

Mao írtó hadjáratának középpontjában a könyvek voltak. Mivel nem a legutóbbi néhány hónapban íródtak, és ezért nem Maót idézték oldalanként, a vörösgárdisták kijelentették, hogy mind „mérgező gyom”. A marxista klasszikusok, Sztálin és Mao művein és Lu Xun kései írásain kívül, akinek nevét Csiang Csing személyes bosszúinak igazolására használta, szerte Kínában égtek a könyvek. Az ország elveszejtette írásos örökségének legnagyobb részét. A megmaradt könyvek legtöbbször is kályhában végezte később, mint tüzelő.

Az én iskolámban mégsem volt könyvégetés. A vörösgárdisták iskolai vezetője nagyon lelkiismeretes diák volt korábban. Ez a nőies, tizenhét éves fiú nem saját ambíciójából lett parancsnok, hanem azért, mert az apja volt a tartományi párttitkár. Vezetőként sem tudta ugyan megakadályozni az általános vandalizmust, de a könyveket legalább az égetéstől megmentette.

Mint mindenki másnak, nekem is részt kellett vennem a „forradalmi akcióban”. Én azonban, mint sokan mások, el tudtam kerülni ezt, mivel a rombolás nem volt kellőképpen megszervezve, és senki sem ellenőrizte, hogy részt vettünk-e vagy sem. Tudtam, hogy sokan undorodnak az egésztől, de senki sem tehetett semmit. Akárcsak én, sok kortársam azt mondogatta magának, hogy benne van a hiba, amiért szánakozik a pusztulás miatt, és inkább magát kell megváltoztatnia. És valahol mélyen azt is tudta mindenki, hogy a legkisebb ellenvetésre is azonnali megtorlás lesz a válasz.

Ekkorra kapott kulcsszerepet a „bírálati gyűlések” rendszere. Az összeverődött hisztérikus tömeg rendszerint követelte a kegyetlenkedést. A példaadó a Peking Egyetem lett, Mao személyes felügyeletével. Az ottani első bírálati gyűlésen, június 18-án az egyetem rektorát és több mint hatvan professzorát és tanszékvezetőjét pellengérezték ki. Verték, rugdosták és órákig a földön térdepeltették őket. Fejükre papírsüveget tettek, gyalázkodó feliratokkal. Arcukba tintát öntöttek, hogy feketék legyenek, mint az ördög, és jelszavakkal tűzdelték tele a ruhájukat. Két diák megragadta minden egyes vádlott karját, hátracsavarta, aztán olyan erővel rántotta felfelé, hogy csaknem kifocamodott. Ezt nevezték „repülőtartásnak”, és csakhamar az ország minden táján a bírálati gyűlések kedvelt műsorszámává vált.

Egyszer az évfolyamombeli vörösgárdisták elhívtak egy ilyen bírálati gyűlésre. Megborzongtam a rettenettől a forró nyári délutánon, amikor megláttam, hogy egy tucatnyi tanár áll lehajtott fejjel a sportpálya emelvényén, karjuk hátracsavarva a „repülőtartásba”. Néhányuknak a térdhajlatukba rúgtak, hogy letérdeljenek, míg másoknak, köztük az angolnyelv-tanáromnak, egy régi vágású, finom modorú öregúrnak, hosszú, keskeny padokon kellett állniuk. A tanárom nem tudta megtartani az egyensúlyát, megingott és leesett, esés közben felhasította a homlokát a pad éles sarkán. A mellé álló vörösgárdista először ösztönösen lehajolt, és kezét nyújtotta, hogy felsegítse, de aztán azonnal felegyenesedett, túlzóan félelmetes pózba vágta magát, öklöbe szorította a kezét, és ráüvöltött a tanárra: - Vissza a padra! - Nem akarta, hogy elnézőnek látszék egy „osztályellenséggel”. A tanárom homlokáról vér csorgott, és ráalvadt az arcára.

Őt is, mint a többi tanárt, mindenféle lehetetlen bűnnel vádolták. Valójában csak azért kerültek ide, mert tudományos fokozatuk volt, azaz a legjobboknak számítottak, vagy pedig mert néhány

diák haragudott rájuk valamiért.

Később megtudtam, hogy nálunk aránylag enyhén folytak a dolgok, hiszen ez volt a legtekintélyesebb iskola, tanulói szép sikereket értek el tanulmányaikban, és érdeklődtek a tudományok iránt. Más iskolákban a vadabb fiatalok néha agyonverték a tanárokat. Én csak egy verést láttam nálunk. A filozófia-tanárnőm többször megróta azokat, akik nem teljesítettek kellőképpen az óráján. Sokan nehezteltek rá ezért, és most ráfogták, hogy „dekadens”. A „bizonyíték”, ami egyúttal a kulturális forradalom hihetetlen konzervativizmusát mutatja, az volt, hogy a férjével egy buszon ismerkedett meg annak idején. Elkezdtek beszélgetni, és egymásba szerettek. A kulturális forradalom azonban erkölcsstelenségnek minősítette a véletlen találkozás hozta szerelmet. A fiúk bevitték a tanárnőt egy irodába, hogy „forradalmi tettet hajtsanak végre” - ez volt az eufemisztikus kifejezés a verésre. Mielőtt elkezdtek volna, megkerestek engem, és követelték, hogy menjek én is. - Hogy elámul majd a tanárnő, ha ott lát téged, a kedvencét!

Az osztályban engem tartottak a kedvencének, mert gyakran megdicsérte a munkámat. De azért is hívtak oda, mert túl elnézőnek találtak, és azt mondták, szükségem van egy kis „forradalmi leckére”.

Amikor a verés elkezdődött, leghátra húzódtam, a kicsi irodában összetömörült diákok gyűrűje mögé. Néhány osztálytársam azonban noszogatózott, hogy menjek előre, és verjem én is a tanárnőt. Nem törődtem velük. A tanárnő a kör közepén, a padlón vergődött a rúgások okozta fájdalomtól, haja a szemébe lógott. Többször felkiáltott, könyörgött a fiúknak, hogy hagyják abba, de ők csak annyit mondtak hűvösen: - Most persze könyörögsz! Szigorkodtál? Hát könyörögj szépen! - Újra összerugdosták, kényszerítették, hogy a földre boruljon előttük, és azt mondja: - Alázatosan kérem, uraim, hagyják meg az életemet! - A földre borulás és a könyörgés a lehető legnagyobb megaláztatást jelentette. A tanárnő aztán felült, és üveges tekintettel meredt maga elé. Kócos haján át is láttam a szemét, amelyben gyötrődés, kétségbeesés és üresség tükröződött. Alig kapott levegőt, az arca hamuszürkére változott. Ekkor kiszöktem a szobából. Néhányan velem jöttek. Még hallottuk, hogy mögöttünk jelszavakat kiabálnak bizonytalan, elhaló hangon. Sokan meg lehettek ijedve a diákok közül. Rohantam onnan, a szívem majd kiugrott a helyéből. Félttem, hogy elkapnak és megvernek engem is. De senki sem jött utánam, és később sem marasztaltak el.

Azokban a napokban nyilvánvaló passzivitásom ellenére sem kerültem bajba. Egyrészt a Vörös Gárda eléggé laza szervezet volt, másrészt én a „vérvonal elmélet” alapján ragyogó vörösnek számítottam, hiszen apám magas beosztásban dolgozott. Bár nem helyeselték a magatartásom, senki sem mert konkrét lépéseket tenni, legfeljebb kritizált.

Akkoriban a vörösgárdisták három kategóriába osztották be a diákokat: „vörösek”, „feketék” és „szürkék” csoportjába. „Vörösek” voltak azok, akik „munkás, paraszt, forradalmi tiszt vagy tisztségviselő, vagy a forradalom mártírja” családjából származtak. A „feketék” „földesúr, gazdag paraszt, ellenforradalmár, kártékony elem vagy jobboldali” ivadékai voltak. A „szürkék” kétes foglalkozású családból kerültek ki, mint például bolti eladó vagy hivatalnok családjából. Az én évfolyamomban elméletileg minden diáknak „vörösnek” kellett volna lennie, hiszen a felvételin ez alapján is megszürték a jelentkezőket. De a kulturális forradalom nyomása alatt muszáj volt áldozatot találni. Így tehát több mint fél tucat diák „fekete” vagy „szürke” lett.

Volt egy Ai-ling nevű lány az évfolyamon. Már régóta barátok voltunk, én gyakran jártam náluk, és jól ismertem a családját. A nagyapja híres közgazdász volt, és a családjuk nagyon kivételezett helyzetet élvezett a kommunizmus alatt is. Hatalmas, elegáns, luxusszínvonalú házuk volt, gyönyörű kerttel - sokkal jobb, mint a mi lakásunk. Nekem különösen a régiséggyűjteményük tetszett, abból is legfőképpen a tubákszelencék. Ai-ling nagyapja a húszas években Oxfordban tanult, ő hozta a szelencéket Angliából.

Most viszont, egyik percről a másikra, Ai-ling „fekete” lett. Hallottam, hogy osztálytársai kifosztották a házukat, összetörték az összes antik tárgyat, köztük a tubákszelencéket is, szüleit és nagyapját övük rézcsatjával verték. Másnap, mikor megláttam, kendőt viselt, mert osztálytársai „yin-yang-fejet” nyírtak rá. Kopaszra kellett borotváltatnia a fejét. Vele együtt sírtam. Teljesen tehetetlennek éreztem magam, nem tudtam, mit mondhatnék vigaszul.

Az osztályomban gyűlést szerveztek a vörösgárdisták, amelyen mindenkinek el kellett mondania, milyen családból származik, hogy a megfelelő kategóriába sorolhassák. Én nagy megkönnyebbüléssel mondtam ki, hogy apám „forradalmi tisztségviselő”. Három vagy négy gyerek mondta azt, hogy „hivatali beosztott”. Az akkori zsargon szerint ez különbözött a „tisztségviselőtől”, ami nagyobb rangot jelentett. Az eltérés nem volt egészen tisztázott, és arra sem volt

meghatározás, mit is jelent a „rangosabb”. Mindenesetre ezeket a körvonalazatlan fogalmakat írtuk minden kitöltendő ívre, amelyeken állandóan szerepelt a „származása” rovat. Egy lánnyal együtt, akinek az apja bolti eladó volt, a „hivatali beosztott” származású gyerekeket mind „szürkének” bélyegezték. Bejelentették azt is, hogy felügyelet alatt kell tartani őket, az iskolaudvar tisztán tartása és a végépcuolás lesz a feladatuk, csak lehajtott fejjel járhatnak, és legyenek felkészülve rá, hogy bármelyik pillanatban felelősségre vonhatja őket egy vörösgárdista, feltéve, ha egyáltalán leereszkedik hozzájuk. Emellett naponta számot kell adniuk gondolataikról és magaviseletükről.

A megbélyegzettek hirtelen elnémultak, és összehúzódtak. Életerejük és lelkesedésük, amely egészen idáig töretlen volt, most elhagyta őket. Az egyik lány lehajtotta a fejét, és könnyek folytak végig az arcán. Vele régóta barátok voltunk. A gyűlés után odamentem hozzá, hogy valami vigasztalót mondjak neki, de amikor felemelte a fejét, a szeméből neheztelés, már-már gyűlölet sugárzott. Szó nélkül kimentem, és fásultan kódorogtam az udvaron. Augusztus vége volt. A gardéniabokrok dús illatot árasztottak. Hihetetlennek tűnt, hogy ilyenkor egyáltalán van még illat. Ahogy leszállt az alkony, elindultam vissza a kollégiumba, de hirtelen azt vettem észre, hogy valami felvillan egy második emeleti osztályterem ablakában, harminc-negyven méterre tőlem. Azután tompa puffanás hallatszott az épület tövéből. Néhány narancsfaág elárnyékolta a helyet, így nem láthattam, mi történt, de többen elkezdtek rohanni a zaj felé. Lassan ki tudtam venni a zavart, fojtott kiáltások értelmét: „Valaki kiugrott az ablakon!”

Ösztönösen szemem elé kaptam a kezem, és rémülten a szobámba rohantam. Lelki szemeimmel mégis újra és újra láttam a hajlott árnyalakat a levegőben. Azonnal becsuktam az összes ablakot, de az esetet tárgyaló diákok ideges hangja átszűrődött a vékony üvegen.

Egy tizenhét éves lány öngyilkosságot kísérelt meg. A kulturális forradalom előtt ő volt a Kommunisták Ifjúsági Szövetsége egyik vezetője, és a követendő példa, hogyan kell tanulmányozni Mao műveit és tanulni Lei Fengtől. Sok jót cselekedett, mosta társai ruháit és tisztította a kollégium végéjét, és többször tartott beszédet az iskolában arról, mit jelent hűségesen követni Mao tanítását. Gyakran lehetett látni, hogy valamelyik diaktársával sétálgat komoly beszélgetésbe merülve, felelősségteljes és elszánt arckifejezéssel. Látható volt, hogy „szívügyről” van szó, azaz az illető társnak az Ifjúsági Szövetséghez való csatlakozásáról. Most azonban váratlanul „feketének” bélyegezték. Az apja a „hivatali beosztott” kategóriába tartozott. A városi kormányzatnál dolgozott, és párttag volt. De mivel néhány osztálytársát fásasztotta már a lány, és ezeknek a gyerekeknek a szülei magasabb beosztásban voltak, úgy döntöttek, hogy a lány „fekete” lesz. Őrizet alá vették a többi „feketével” és „szürkével” együtt, és az utóbbi időben a sportpályán kellett gyomlálnia. Hogy még jobban megalázzák, leborotválták gyönyörű fekete haját, és kopasz feje nagyon groteszkül hatott. Azon az estén az osztályabeli „vörösök” sértően kioktatták őt és a többi áldozatot. Ő visszavágott, mondván, ő hűségesebb Mao elnökhöz, mint akik most leckéztetik. A „vörösök” erre felpofozták, és kijelentették, hogy egy osztályellenségnek nincs joga Mao iránti hűségéről beszélni. A lány ekkor az ablakhoz rohant, és kivetette magát.

A vörösgárdisták döböntően és riadtan szállították kórházba. Nem halt meg, de egész életére nyomorék maradt. Amikor hónapokkal később láttam az utcán, mankóra görnyedt, és kifejezéstelen tekintettel bámult maga elé.

Az öngyilkossági kísérlet utáni éjszakán nem tudtam aludni. Mihelyt lehunytam a szemem, azonnal megjelent előttem az eltorzult, vér borította alak. Reszkettem a iszonyattól. Másnap betegszabadságot kértem, amit meg is adtak. A család tűnt az egyetlen menedéknek az iskola borzalmaitól. Kétségbeesetten kívántam, bárcsak sose kelljen újra kitennem a lábam otthonról.

17. „AZT AKAROD, HOGY A MI GYEREKEINK IS »FEKETÉK« LEGYENEK?” - A SZÜLEIM DILEMMÁJA (1966. AUGUSZTUS-OKTÓBER)

Most még az otthon sem adott megnyugvást. A szüleimet láthatóan valami más foglalkoztatta, engem szinte észre sem vettek. Ha apám éppen nem járkált fel-alá a lakásban, akkor bezárkózott a dolgozószobájába. Anyám összegyűrt papírgalacsinokat szórt a konyhai tűzhelybe, egyik kosárral a másik után. Nagyanyámon is látszott, hogy valami nagy szerencsétlenséget vár. Élénk, aggódó tekintete állandóan szüleimet fürkészte. Én csöndben figyeltem a hangulatukat, és túlonúl ijedt voltam ahhoz, hogy bármit is meg merjek kérdezni.

A szüleim nem szóltak nekem arról a beszélgetésről, amely néhány nappal korábban zajlott le közöttük. Egyik este a nyitott ablaknál ültek, odakint egy lámpaoszlopra erősített hangszóró Mao-

idézeteket harsogott megállás nélkül, legfőképpen azt, amelyik a forradalmak eredendően erőszakos természetéről szól - „vad tumultus, amelyben az egyik osztály felülkerekedik a másikon”. Az idézeteket újra és újra visította az éles hang, amely félelmet és némelyekben izalmat keltett. Időnként a vörösgárdisták „győzelmeiről” hangzott híradás: még több „osztályellenség” otthonát sikerült kifosztani, és „beverni kutyafejüket”.

Apám nézte a vörösén izzó napkorongot. Anyámhoz fordult, és lassan azt mondta: - Nem értem a kulturális forradalmat. De biztos vagyok benne, hogy ami most történik, mélységesen rossz. Ezt a forradalmat semmilyen marxista vagy kommunista elv nem indokolja. Az emberek elvesztették legegységesebb jogait és védelmüket. Kimondhatatlanul szörnyű, ami most történik. Kommunista vagyok, és kötelességem, hogy megakadályozzam a még rettenetesebb katasztrófát. Írni fogok a párt vezetőségének, Mao elnöknek.

Kínában nem létezett olyan fórum, ahol az emberek hangot adhattak volna panaszuknak, vagy befolyásolhatták volna az intézkedéseket, egyedül a vezetőkhez lehetett fordulni. Ebben a kivételes esetben pedig csak Mao változtathatott a helyzeten. Bármit is gondolt vagy feltételezett apám Mao szerepéről, az egyetlen dolog, amit tehetett, az volt, hogy kérelmet ír neki.

Anyám tapasztalata viszont megmutatta, hogy a panasz életveszélyes lehet. Akik megpróbálták, egyetlen megtorlás várta őket és a családjukat. Anyám sokáig hallgatott, nézte a bíborló alkonyi eget, és igyekezett úrrá lenni aggodalmán, dühén és zavarán. - Miért akarsz molylepke lenni, amely tűzbe veti magát? - mondta nagy sokára.

Apám annyit mondott: - Ez nem akármilyen tűz. Emberek ezreinek életét és halálát jelentheti. Muszáj tennem valamit.

Anyám elkeseredetten válaszolt: - Hogy magadra nem gondolsz, az rendben van. Hogy a feleségedre nem gondolsz, azt elfogadom. De a gyerekeinkkel mi lesz? Te is jól tudod, mi történik velük, ha te bajba kerülsz. Azt akarod, hogy a mi gyerekeink is „feketék” legyenek?

Erre apám azt felelte elgondolkodva, mintha magát győzködné az igazáról: - Mindenki szereti a gyerekeit. Mielőtt a tigris az áldozatára ugrana, mindig hátranéz, hogy meggyőződjön róla, biztonságban van-e a kölyke. Még az emberevő fenevad is így érez, hát még az emberi lény. De egy kommunista legyen több ennél. Neki mások gyerekeire is gondolnia kell. Mi lesz majd az áldozatok gyerekeivel?

Anyám felállt, és otthagya apámat. Értelmetlen lett volna minden további beszéd. Mihelyt egyedül maradt, keserűen zokogni kezdett.

Apám elkezdte hát írni a levelet, piszkozatot piszkozat után tépett össze. Mindig is tökéletességre törekedett, és egy Maóhoz intézett levél fontos ügy volt. Nemcsak mondandóját kellett világosan megfogalmaznia, de minimálisra kellett csökkentenie a családját fenyegető esetleges veszélyeket is. Azaz kritikáját úgy kellett megírnia, hogy csak kritika legyen. Nem volt szabad megsértenie Maót.

Apám már június óta gondolkozott ezen a levélen. A bűnbakkeresés hullámai több munkatársát magukkal sodorták, és ő úgy érezte, fel kell szólalnia a nevükben. De az események mindig megghiúsították a terveit. Többek között egyre több jel utalt rá, hogy ő maga is áldozattá válik nemsokára. Egyik nap anyám egy hatalmas tacepaót vett észre Chengdu központjában, amely név szerint támadta, és „a szecsuanai kulturális forradalom legfőbb ellenségének” nevezte apámat. Ez két vádponton alapult: előző télen ellenezte a Ming-kori mandarindrámák betiltását szorgalmazó cikk közzétételét, amellyel Mao elindította a kulturális forradalmat; valamint ő vázolta fel az „Áprilisi téziseket”, amelyekben elítélte az üdözést, és a kulturális forradalmat politikai tartalom nélküli vitára igyekezett korlátozni.

Amikor anyám beszámolt apámnak a tacepaóról, ő azonnal azt mondta, hogy ez csakis a helyi pártvezetőség műve lehet. A vádpontként szolgáló két dologról csak a legfelső vezetés tudott. Apám most nyert bizonyosságot arról, hogy a többi vezető őt akarja bűnbaknak állítani, és azt is tudta, hogy miért. A chengdui egyetemek diákjai most a helyi vezetők ellen indítottak harcot. Az egyetemisták több információt kaptak a Kulturális Forradalmi Bizottságtól, mint a középiskolások, és a legfrissebb értesülés úgy szólt, hogy Mao valójában a „kapitalizmus követőit” akarja megsemmisíteni - azaz a kommunista tisztségviselőket. Az egyetemi diákok általában nem funkcionáriusok gyerekei voltak, mivel a legtöbb kommunista tisztségviselő csak a Népköztársaság 1949-es megalapítása után házasodott meg, és így nekik még nem voltak egyetemista korú gyerekeik. A egyetemistáknak nem kellett fenntartaniuk a status quót, és nagy lelkesedéssel fordultak a tisztségviselők ellen.

A szecsuanai hatóságok rettentően felháborodtak a középiskolás gyerekek kegyetlenkedésein, az egyetemi diákság azonban még nagyobb pánikba ejtette őket. Úgy érezték, ha megfelelő bűnbakot találnak, lecsillapíthatják a diákokat. Apám volt az egyik legfontosabb ember a kultúra területén, és a kulturális forradalom támadása épp erre a területre irányult. Azt is tudták apámról, mennyire ragaszkodik az elveihez. Most, amikor egységre és engedelmessegre volt szükség, a többiek úgy érezték, őt a legkönnyebben eltávolítani.

Csakhamar be is bizonyosodott, mennyire szorult helyzetben van apám. Augusztus 26-án egy gyűlésre hívták, amelyet a Szecsuan Egyetemnek, a tartomány legtekintélyesebb egyetemének diákjai számára szerveztek. Ők korábban már támadták a rektort és az idősebb tanárokat, és úgy döntöttek, hogy most a tartományi pártvezetők következnek. A gyűlést elvileg azért szervezték, hogy a helyi vezetők meghallgathassák a diákok panaszait. Fenn ült az emelvényen Li népbiztos, és mellette az összes számba jöhető párthatalmasság. Tömve volt az óriási terem, Chengdu legnagyobb előadóterme.

Az egyetemisták azzal a szándékkal érkeztek, hogy felfordulást csinálnak, és a teremben csakhamar óriási zűrzavar keletkezett. A diákok zászlókat lengetve és jelszavakat ordibálva felugráltak a színpadra, hogy magukhoz ragadják a mikrofont. Nem apám elnökölt, mégis őt kérték meg, hogy próbálja lecsitítani a társaságot. Mialatt ő a diákokkal volt elfoglalva, a többi tisztségviselő elhagyta a termet.

Apám kiabálni kezdett: - Intelligens diákok vagytok, vagy huligánok? Nem tudtok emberi nyelven beszélni? - Kínában a hivatalnokok általában rangjuknak megfelelő, közömbös hangon szólnak a tömeghez, apám azonban úgy ordított, mint a diákok. De nem hatott rájuk ez az őszinte indulat, a tömeg továbbra is jelszavakat üvöltött. Rögtön ezután hatalmas tacepaók jelentek meg, amelyek apámat „a kapitalizmus legmegátalkodottabb követőjének, a kulturális forradalom elleni reakciónak” titulálták.

A gyűlés mérföldkő lett, olyannyira, hogy a Szecsuan Egyetem vörösgárdista csoportja felvette az „Augusztus 26.” nevet. Ez a szervezet lett később a tartományi mozgalom magva, a mozgalomé, amely emberek millióit mozgósította, és a szecsuanai kulturális forradalom vezető erejévé vált.

A gyűlés után a tartományi hatóságok utasították apámat, nehogy bármilyen körülmények között elhagyja a lakást - saját „biztonsága” érdekében. Apám most értette meg, hogy először szándékosan célpontnak állították a diákok elé, azután pedig nyilvánvaló házi őrizetbe vették. Maónak írott leveléhez még azt is hozzáfűzte: sejtí, hogy mi vár rá. Egyik éjjel könnyes szemmel megkérte anyámat, vigye el helyette Pekingbe a levelet, hiszen ő már nem mozoghat szabadon.

Anyám mindig is ellene volt a levél megírásának, most mégis ráállt a dologra. Véleményét az változtatta meg, hogy férjéből máris áldozat lett. A gyerekek tehát biztosan „feketék” lesznek - és anyám tisztában volt vele, hogy ez mit jelent. Csak úgy menthette meg férjét és gyerekeit, ha Pekingbe utazik, és beszél a legfelsőbb vezetőkkel. Megígérte hát, hogy elviszi a levelet.

Augusztus utolsó napján valami zaj ébresztett zavaros délutáni álmomból. A hangok a szüleim lakrészéből érkeztek. Lábujjhegyen odasettenkedtem apám dolgozószobájának félig nyitott ajtajához. Apám a szoba közepén állt. Emberek vették körül. Felismertem bennük a munkatársait. Mind komorak voltak, arcukról hiányzott a szokásos kedveskedő mosoly. Apám beszélt: - Mondjatok köszönetet a nevemben a tartományi hatóságoknak. Nagyon hálás vagyok a törődésükért. De nem szeretnék elbujdokolni. Egy kommunista ne féljen az egyetemistáktól.

Nyugodt hangon mondta, de érezhető volt benne némi feszültség, ami megrémisztett. Aztán hallottam, hogy egy fontos csengésű hang fenyegetően megszólal: - De Chang igazgató elvtárs, mégiscsak a párt tudja jobban. A diákok támadják magát, és veszélyesek lehetnek. A párt úgy véli, hogy védelem alá kell helyeznünk. Ez a párt döntése. Önnek is tudnia kell, hogy egy kommunista feltétlen engedelmességgel tartozik a pártnak.

Rövid hallgatás után apám csendesen azt mondta: - Engedelmeskedem a párt határozatának. Megyek. - Aztán meghallottam anyám hangját: - De hová? - Erre egy türelmetlen férfihang rávágta: - A párt úgy döntött, hogy senki sem tudhatja. - Amikor kijöttek a dolgozószobából, apám észrevett engem, és megfogta a kezem. - Apád most elmegy egy időre - mondta. - Légy jó kislány, és vigyázz anyádra.

Anyámmal elkísértük a lakótelep oldalkapujáig. A hosszú ösvény mellett végig apám munkatársai álltak. A szívem hevesen vert, és a lábaim rogyadoztak, mintha vattából lettek volna. Apám nagyon zaklatottnak tűnt. Keze remegett a kezemben. Én simogattam a másik kezemmel.

A kapun túl autó várt rá, már nyitva is volt az ajtaja. Két férfi ült az autóban, egy elöl, egy hátul. Anyám arcán minden izom megfeszült, de nyugodtnak látszott. Mélyen apám szemébe nézett, és azt mondta: - Ne aggódj. Megcsinálom. - Apám nem ölelt meg sem engem, sem anyámat, csak beült az autóba, és elvitték. Kínában az emberek sosem fejezik ki gesztusokkal az érzelmeiket, még kivételes alkalmakkor sem.

Nem jöttem rá, hogy apámat valójában őrizetbe vették, hiszen a dolgot „védelemnek” álcázták. Tizennégy éves lévén, nem tudtam még megfejtetni a rendszer képmutató beszédstílusát - azért fogalmaztak ilyen homályosan, mert a hatóságok nem döntöttek még el, mit csináljanak az apámmal. Mint a legtöbb ilyen esetben, a rendőrség nem játszott semmilyen szerepet. Azok, akik eljöttek apámért, a hivatalbeli munkatársai voltak, akik szóban kaptak felhatalmazást a tartományi pártbizottságtól.

Mihelyt apámat elvitték, anyám behajigált néhány ruhát egy táskába, és közölte velünk, hogy Pekingbe utazik. Apám levele még mindig csak vázlatban volt, áthúzásokkal és változtatásokkal. Amikor látta, hogy jön érte az összetoborzott társaság, anyám markába nyomta a piszkozatot.

Nagyanyám négyéves öcsémet, Xiao-fangot ölelgette, és sírt. Én ragaszkodtam ahhoz, hogy kikísérjem anyámat az állomásra. Nem volt idő, hogy buszra várjunk, így egy tricikli-taxira ültünk.

Féltem, és zavarban voltam. Anyám egy szót sem szólt arról, mi történik. Feszült és gondterhelt volt, teljesen magába mélyedt. Amikor megkérdeztem, mi is ez az egész, ő röviden csak annyit mondott, hogy majd idővel megtudom, és nem beszélt többet. Arra gondoltam, biztosan túl bonyolultnak találja elmagyarázni, és már hozzászóltam, hogy azt mondják, túl kicsi vagyok bizonyos dolgokhoz. Láttam azt is, hogy anyám próbálja felmérni a helyzetet, tervezgeti, mit hogyan kellene tennie, és nem akartam megzavarni. Azt viszont nem tudtam, hogy ő maga is küszködik, mert ugyanúgy nem érti, mi történik velünk.

Feszült csendben ültünk a triciklin, anyám fogta a kezemet. Állandóan hátra-hátrapillantott: tudta, hogy a hatóságok nem vennék jó néven a pekingi utazást, és engem is csak azért hozott magával, hogy legyen tanú, ha történne valami. Az állomáson vett egy „fapadosháló”-jegyet a következő pekingi vonatra. Hajnalig volt időnk, így hát leültünk egy padra a „váróteremben”, amely egy tetővel fedett, falak nélküli tákolmány volt.

Anyámhoz bújtam, és vártuk, hogy teljenek a hosszú órák. Csendben néztük, hogyan borítja be a sötétség az állomás előtti térség betonját. A fa villanyoszlopokról lógó néhány gyenge vil-lanykörte halovány fénye visszatükröződött a pocsolyákban, amelyek az aznap reggeli nagy zivatarból maradtak. Fázni kezdtem vékony nyári blúzomban. Anyám betakargatott az esőkabátjával. Lassan leszállt az éjszaka, és anyám azt mondta, legjobb lesz, ha alszom egy kicsit. Az ölébe kucorodtam, és a kimerültségtől csakhamar álomba merültem.

A térde mozgására ébredtem. Felemeltem a fejem, és két alakot láttam előttünk, kapucnis esőkabátban. Fojtott hangon vitakoztak valamiről. Kábult voltam az alvástól, nem tudtam kivenni, mit mondanak. Még csak azt sem tudtam megállapítani, férfiak-e vagy nők. Csak anyám nyugodt, hűvös hangját hallottam: - Kiáltani fogok a vörösgárdistákért. - A szürke kapucnis esőkabátok elhallgattak. Valamit suttogtak még egymás között, aztán elmentek, láthatóan nem akarták felhívni magukra a figyelmet.

Hajnalban anyám felszállt a pekingi vonatra.

Évekkel később mondta el nekem, hogy a két alak két ismerős nő volt, apám hivatalában dolgozó fiatal tisztségviselők. Közölték anyámmal, hogy a hatóságok „pártellenes cselekedetnek” minősítették anyám pekingi útját. Anyám erre a párt szabályzatát idézte, mely szerint minden pártagnak joga van kémi a vezetők segítségét. Ekkor a küldöttek megjegyzték, hogy odakint férfiak vámak egy kocsiban, és ha szépszerével nem megy, erőszakkal viszik el anyámat, mire ő azt válaszolta, csak próbálják meg, akkor az állomásnál táborozó vörösgárdistáknak kiált segítségért, és elmondja, hogy meg akarják akadályozni, hogy Pekingbe menjen, és láthassa Mao elnököt. Megkérdeztem, hogyan lehetett biztos benne, hogy a vörösgárdisták neki adnak majd igazat, nem az üldözőinek. - Mi lett volna, ha szökni próbáló osztályellenségként árulnak be a vörösgárdistáknál? - Anyám elmosolyodott, és azt mondta: - Arra számítottam, hogy nem vállalják a kockázatot. Elkészültem, hogy mindent felteszek egy lapra. Nem volt más választásom.

Pekingben anyám a „panaszhivatalba” vitte apám levelét. A kínai történelem folyamán az uralkodók, akik sosem engedélyezték önálló törvénykezési rendszer felállítását, olyan hivatalokat hoztak létre, ahol a közember elpanaszolhatta a felettesei okozta sérelmeket. A kommunisták folytatták ezt a hagyományt. Amikor a kulturális forradalom alatt a kommunista vezetők hatalma

gyengülni kezdett, tömegével indultak Pekingbe korábbi bántalmazottaik, hogy jogorvoslást kérjenek. De a kulturális forradalom hamar nyilvánvalóvá tette, hogy egy „osztályellenség” nem panaszkodhat, még a „kapitalizmus követőire” sem. Ha csak megkísérli felemelni a hangját, kétszeres büntetésben lesz része.

Apámhoz hasonló magas beosztású tisztségviselőket érintő panasz azonban olyan kevés volt, hogy anyám különleges figyelmet kapott. Ő ugyanakkor egyike volt azon nagyon kevés feleségnek, akik vették maguknak a bátorságot, hogy Pekingbe jöjjenek megvádolt férjük nevében, hiszen a házastársak is inkább engedtek a nyomásnak, és „elhatárolták magukat” az üldözöttől, nehogy bajba kerüljenek, ha szólnak az áldozat érdekében. Anyámat szinte azonnal fogadta Tao Zhu miniszterelnök-helyettes, aki akkor a Központi Közjóléti Hivatal vezetője és a kulturális forradalom egyik legfőbb irányítója volt. Anyám átadta neki apám levelét, és kérte, utasítsa a szecsuan hatóságokat, hogy engedjék szabadon apámat.

Néhány héttel később Tao Zhu újra fogadta anyámat. Odaadott neki egy levelet, amely igazolta, hogy apám teljesen alkotmányos módon járt el, a szecsuan pártvezetéssel összhangban, és ezért azonnal szabadon bocsátandó. Tao maga nem vizsgálta ki az ügyet. Hitt anyámnak, hiszen ami apámmal történt, mindennapos eset volt: a tisztségviselők Kína-szerte bűnbakokat kerestek, hogy saját bőrüket mentse. Tao anyám kezébe adta a levelet, nem a párt szokásos csatornáin küldte, tudván, hogy ott most teljes összevisszaság uralkodik.

Tao Zhun látszott, hogy ő is ismeri és veszélyesnek tartja az apám által leírtakat: a bűnbakkeresés járványát és a széles körben elterjedt önkényes erőszakot. Anyám érezte, hogy Tao Zhu igyekszik úrrá lenni a helyzeten. Ennek köszönhetően vált hamarosan maga is „a kapitalizmus harmadik legveszélyesebb követőjévé” Liu Sao-csi és Teng Hsziao-ping után.

Anyám kézzel lemásolta Tao Zhu levelét, és a másolatot postázta nagyanyámnak, azzal az utasítással, hogy vigye be a levelet apám hivatalába, és mondja meg az ottaniaknak, hogy anyám csak akkor hajlandó hazatérni, ha már szabadon engedték a férjét. Anyám aggódott ugyanis, hogy ha visszatér Szecsuanba, a hatóságok letartóztatják, elveszik a levelet - és továbbra is fogva tartják apámat. Érezte, hogy az a legjobb, ha Pekingben marad, ahonnan továbbra is nyomást tud gyakorolni az otthoniakra.

Nagyanyám átadta Tao Zhu levelének anyám készítette másolatát. De a tartományi hatóságok azt mondták, tévedés lehet a dologban, hiszen ők csak védelmezik apámat. Ragaszkodtak hozzá, hogy anyám hagyja abba magánakcióját, és jöjjön haza.

Többször is jártak nálunk tisztségviselők, hogy rábeszéljék nagyanyámat, menjen Pekingbe, és hozza haza anyámat. Egyikőjük azt mondta nagyanyámnak: - Én igazán csak az ön lánya érdekében beszélek. Miért fokozzuk a félreértést a párttal? A párt csak védelmezni igyekszik az ön vejét. De az ön lánya nem hisz a pártban, és Pekingbe utazott. Aggódok, mert ha nem jön haza idejében, pártellenesnek minősül. És ön is tudja, hogy ez komoly dolog. Önnek, aki az anyja, azt kell tennie, ami neki a legjobb. A párt most a szavát adja, hogy ha a lánya hazatér és önkritikát gyakorol, bocsánatot nyer.

Az a gondolat, hogy a lánya bajban van, az összeomlás szélére sodorta nagyanyámat. Elég volt néhány ilyen alkalom, és megingott elhatározásában. Aztán egy nap hozzásegítették a döntéshez: azt mondták neki, hogy apám idegösszeomlást kapott, és csak akkor küldik kórházba, ha anyám hazajön.

A párt két vonatjegyet adott nagyanyámnak, egyet neki, egyet Xiao-fangnak. Nagyanyám felpakolta öcsémet, és elindultak Pekingbe, a harminchat órás vonatútra. Mihelyt anyám meghallotta a hírt, táviratozott apám hivatalába, hogy hamarosan érkezik, és készülődni kezdett a hazaútra. Október második hetében ért haza nagyanyámmal és Xiao-fanggal.

Távolléte alatt egész szeptemberben otthon voltam, hogy nagyanyám ne legyen egyedül. Láttam, mennyire emésztí az aggodalom, de nem értettem, mi történik valójában. Hol van az apám? Letartóztatták vagy védelmezik? Bajban van-e a családuk vagy nincs? Nem tudtam - és senki se mondott semmit.

Azért maradhattam otthon, mert a Vörös Gárdában sosem volt olyan szigorú a fegyelem, mint a pártban. Ráadásul volt egy „védelmező” is a vörösgárdistáknál, Geng, félszeg tizenöt éves parancsnokom, aki nem nagyon erőltette, hogy visszamenjek az iskolába. De szeptember végén telefonált nekem, hogy mindenképpen meg kell jelennem még október 1., a nemzeti ünnep előtt, különben sosem vesznek fel a Vörös Gárdába.

Nem kényszerített senki, hogy belépjek. Örültem, hogy befogadnak. A körülöttem törtétek ellenére nem volt konkrét tárgya undoromnak és félelmemnek, és még csak fel sem merült bennem, hogy nyíltan megkérdőjelezzem a kulturális forradalom vagy a Vörös Gárda létének szükségességét. Mindkettő Mao találmánya volt, tehát ítéleten felül állt.

Mint a legtöbb kínai, én is képtelen voltam akkor a racionális gondolkodásra. A félelem és az agy mosás annyira gyávává és lelki nyomorékká tett bennünket, hogy eszünkbe sem jutott letérni a Mao választotta ösvényről. Az életünket pedig annyira áthatották a hamis szólamok, a félreinformálás és a színlelés, hogy gyakorlatilag lehetetlen volt átlátni a helyzetet, és megbízható ítéletet alkotni.

Mikor visszaértem az iskolába, hallottam, hogy sok „vörös” panaszkodik, mert még nem vették fel őket a Vörös Gárdába. Ezért kellett megjelenünk a nemzeti ünnepen, ahol nagy avatóünnepély keretében most csatlakozhatott az összes eddig kimaradt „vörös”. Így tehát éppen akkor, amikor a kulturális forradalom a legnagyobb csapást mérte a családunkra, én beléptem a Vörös Gárdába.

Kellemes borzongás futott végig rajtam, mikor megláttam arany írásjegyes vörös karszalagom. Akkoriban a régi katonai egyenruha volt a vörösgárdista-divat, bőrvél, amelyet Mao is viselt a kulturális forradalom kezdetekor. Lelkesen igyekeztem követni a divatot, így hát alighogy felavattak, hazarohantam, és egy régi bőrrönd aljából előkotortam egy fakószürke Lenin-zubbonyt, anyám ötvenes évek eleji egyenruháját. Túl bő volt rám, meg kellett kérnem nagyanyámat, hogy vegye be egy kicsit. A zubbonyt még kiegészítettem egy övvel apám egyik nadrágjából, és kész is lett az egyenruhám. De kint az utcán nagyon kényelmetlenül éreztem magam. Túlságosan agresszívnek találtam a külsőmet. Ennek ellenére továbbra is hordtam a jelmezt.

Rövid idő múlva nagyanyám Pekingbe utazott. Mivel újonc voltam a Vörös Gárdában, célszerűbb volt bent laknom az iskolában. De az otthon törtétek miatt az iskola állandó feszültségben és rémületben tartott. Ha láttam a „feketét” és a „szürkét”, amint lehorgasztott fejjel végéig pucolnak vagy söprik az udvart, mindig elkapott az iszonyat, mi lenne, ha most én is köztük lennék. Ha a vörösgárdisták éjjeli razziára indultak, remegni kezdett a lábam a gondolatra, nem éppen hozzánk készülnek-e. Ha észrevettem, hogy mellettem összeség két diák, a szívem kalapálni kezdett: csak nem azt mondták, hogy „fekete” lettem, vagy hogy az apámat letartóztatták?

De sikerült menedéket találnom: a Vörös Gárda fogadóirodáját. Sok látogató jött az iskolába. 1966 szeptembere óta egyre több fiatal indult útnak, utazgattak szerteszét az országban. A vándorlási és felfogatási kedv növelése érdekében ingyenes volt az utazás, az élelem és a szállás.

A fogadóirodát egy hajdani előadóteremből alakították ki. A kóbor - legtöbbször céltalan - látogatókat egy csésze teával vártuk, és elbeszélgettünk velük. Ha azt mondták, hogy fontos ügyben jöttek, az iroda elintézte, hogy fogadja őket az iskola egyik vörösgárdista vezetője. Ez az iroda volt a legnyugodtabb hely, mert az ittenieknek nem kellett sem razziákra menniük, sem a „feketét” és a „szürkét” felügyelniük. Szerettem azért is, mert jól ki lehetett jönni az ott dolgozó öt lánnyal. Kedvesek voltak, és nem fanatizálhatók, és ez mindig megnyugtató, mihelyt együtt voltunk.

Rengetegen jöttek az irodába, sokan csak azért, hogy elüssék az időt egy kis beszélgetéssel. Gyakran sor állt az ajtó előtt, és néhányan többször visszatértek. Azt hiszem, a fiatal emberek leginkább csak női társaságra vágytak, a forradalom nem érdekelte őket különösebben. De emlékszem, mennyire komolyan viselkedtem. Sosem tértem ki a tekintetük elől, nem viszonztam a kacsintásokat, és lelkiismeretesen lejegyzeteltem mindazt a hülyeséget, ami ilyenkor áradt belőlük.

Egy forró éjszakán két elhanyagolt külsejű középkorú nő jelent meg a fogadóirodában, amely zsongott, mint mindig. Úgy mutatkoztak be, mint az iskola melletti lakóegyesület igazgatója és igazgatóhelyettese. Nagyon komoly és titokzatos hangon beszéltek, mintha valami létfontosságú küldetést teljesítenének. Mindig utáltam ezt az affektált stílust, és nem törődtem velük. De csakhamar kiderült, hogy óriási fontosságú hírt hoztak. Akik eddig tétlenül sündörögtek az irodában, most kiabálni kezdtek: - Teherautót! Gyorsan! Mind odamegyünk! - Mielőtt megtudtam volna, miről van szó, már ki is sodort a tömeg az irodából, és felpréselt egy teherautóra. Mivel Mao rendelkezése értelmében a munkásoknak segíteniük kellett a vörösgárdistákat, állandóan rendelkezésünkre állt néhány teherautó, sofőröstül. A teherautóban az egyik nő mellé sodródtam. Újra

elmondta a történetet, látszott szemében az igyekezet, hogy szeretné megnyerni tetszésünket. Beszámolója szerint az egyik szomszédasszonyuk egy Tajvanra szökött Kuomintang-tisztnek volt a felesége, és még mindig rejteget otthon egy Csang Kaj-sek-képet.

Nem találtam rokonszenvesnek a nőt, főként behízelt mosolya taszított. És nehezteltem rá, amiért miatta kell először házkutatásra mennem. A teherautó nemsokára megállt egy szűlc utca előtt. Kiszálltunk, és követtük a két nőt a macskaköves utcán. Koromsötét volt, csak a házfalakként szolgáló palánkok hasadékain szűrődött át némi fény. Botladoztam és csúszkáltam, és próbáltam mindjobban hátramaradni. A bevádolt asszony lakása kétszobás volt, és olyan kicsi, hogy be sem fért a teherautónyi ember. Örömmel maradtam kint. De nemsokára kikiáltottak, hogy csináltak bent helyet nekünk is, mert jó lenne „leckét kapnunk az osztályharcból”.

Ahogy bepréselődtem a szobába a többiekkel, orromat széket, vizelet és mosdatlan testek bűze csapta meg. A szobát teljesen felforgatták. Aztán megláttam a bevádolt asszonyt. Negyven év körüli nő volt, a szoba közepén térdelt, félig meztelenül. A szobát egy csupasz tizenöt wattos égő világította meg. A félhomályban nagyon groteszkül hatott a padlón térdelő alak. Haja szétzilálódott, és csomóba tapadt a vértől. Szeme kidülledt kétségbeesésében, és egyre sikoltzott: - Vörösgárdista urak! Nincs nálam Csang Kajsek-kép! Esküszöm, nincsen! - Fejét olyan erővel csapdosta a padlóhoz, hogy megremegtek a falak, homlokából szivárgott a vér. Meztelen hátát vágások és vérfoltok borították. Amikor a következő leborulásnál felemelkedett a fenéke, sötét foltok látszottak rajta, és széket szaga töltötte be a levegőt. Annyira eltöltött az iszonyat, hogy gyorsan másfelé néztem. Akkor láttam meg kínzóját, egy Chian nevű tizenhét éves fiút, akit azelőtt kedveltem. Egy széken terpeszkedett, és a kezében lévő bőrv csatjával játszott. - Vagy megmondod az igazat, vagy verünk tovább - mondta vontatottan.

Chian apja katonatiszt volt Tibetben. A legtöbb Tibetbe vezényelt tiszt Chengduban, a tényleges Kína legközelebbi nagyvárosában hagyta a családját, mert Tibetet lakhatatlan, barbár helynek tartotta mindenki. Azelőtt kifejezetten vonzott Chian könnyed stílusa, gyengédséget éreztem benne. Most csak annyit tudtam kinyögni, igyekezve, hogy ne hallatsszon, mennyire remeg a hangom: - Nem arra tanított bennünket Mao elnök, hogy szóbeli harcot folytassunk [*wen-dou*], ne pedig fegyveres harcot [*wudou*]? Talán mégsem kellene...

Félnék tiltakozásomat többen is visszhangozták a szobában. De Chian utálkozó oldalpillantást vetett ránk, és nyomatékosan annyit mondott: - Határoljátok el magatokat az osztályellenségtől! Mao elnök azt mondta: „Ha könnyűre vagy az ellenséghez, kegyetlen vagy a néppel!” Ha félték a vértől, ne legyetek vörösgárdisták! - Arcát eltorzította a fanatizmus. Mindannyian elhallgattunk. Bár csakis undort lehetett érezni annak láttán, amit Chian csinált, nem lehetett vitatkozni vele. Minket is arra tanítottak, hogy könnyörtelenek legyünk az osztályellenséggel. Bármilyen ellenvetés bennünket is osztályellenséggé tett volna. Megfordultam, és gyorsan kimentem a ház háta mögötti kertbe. Tele volt az is vörösgárdistákkal, ásták fel a földet. A ház belsejéből újra verés csattanásai hangzottak, és sikoltások, amelyekről égnek állt a hajam. A jajgatás a többieknek is elviselhetetlen lehetett, mert sokan abbahagyták az ásást: - Nincs itt semmi. Menjünk innen! Menjünk! - Amikor átmentünk a szobán, láttam, hogy Chian szokott könnyedségével áll áldozata fölött. Az ajtó mögött észrevettem a behízelt tekintetű besúgó nőt. Szemében most rémült és könnyörgő kifejezés ült. Kinyitotta a száját, mintha mondani akarna valamit, de nem jött ki hang a torkán. Ahogy néztem az arcát, hirtelen megvilágosodott előttem, hogy nem volt semmiféle Csang Kaj-sek-kép. Bosszúból jelentette fel a szerencsétlen asszonyt. A vörösgárdistákat használta fel a régi sérelmek megtorlására. Feszített a düh és az undor, mikor beszálltam a teherautóba.

18. „NAGYSZERŰ HÍREK HARSONÁJA” - ZARÁNDOKÚT PEKINGBE (1966. OKTÓBER-DECEMBER)

Mentséget találtam, hogy eljöhessek az iskolából, és másnap reggel már otthon is voltam. A lakást üresen találtam. Apám őrizetben, anyám, nagyanyám és Xiao-fang Pekingbe utaztak. Tizenéves testvéreim máshol éltek saját, külön életüket.

Jin-ming a kezdet kezdetétől utálta a kulturális forradalmat. Egy iskolában tanultunk, ő akkor elsős volt. Természettudós akart lenni, de ezt a kulturális forradalom „burzsoá csökevénynek” minősítette. Jin-ming néhány osztálytársával csoportot szervezett még a kulturális forradalom előtt. Imádták a kalandot és a titokzatos dolgokat, és „Vasveretű Testvérszövetségnek” keresztelték magukat. Jin-ming lett az „Első Testvér”. Magas volt, és ragyogó eszű. Hogy kémiai

ismereteit kamatoztassa, minden héten kápráztató varázslatokkal szórakoztatta az osztályát, nyíltan lógott viszont az órákról, amelyek nem érdekelték, vagy olyan dologról szóltak, amit ő már rég ismert. A többiekkel mindig őszintén és jóindulattal viselkedett.

Augusztus 16-án megalakult az iskolában a Vörös Gárda, és ez Jin-ming testvérszövetségét is magába olvasztotta. Őt és társait azzal bízták meg, hogy röplapokat nyomtassanak és osszának szét az utcán. A röplapokat idősebb, tizenöt-tizenhat éves vörösgárdisták írták, és olyan címeket adtak nekik, mint „A Négyes Számú Iskola Vörösgárdistái Első Harci Osztaga Első Őrsének Alapító Nyilatkozata” (minden vörösgárdista szervezetnek ilyen grandiózus neve volt), „Ünnepélyes Bejelentés” (egy diák közli, hogy nevét „Huang, Mao Elnök Testőre”-re változtatja), „Nagyszerű Hírek Harsonája” (a Kulturális Forradalmi Bizottság egy tagja nemrég fogadott néhány vörösgárdistát), vagy „Most Érkezett Legeslegfelsőbb Utasítások” (Mao elnök néhány szavát kiszivárogtatták).

Jin-minget ez a halandzsa csakhamar halálra untatta. Igyekezett kihúzni magát a megbízatások alól, helyettük inkább egy kortársa, egy tizenhárom éves lány iránt kezdett érdeklődni. A lány a tökéletes nő megtestesítője lett számára - szép, szelíd, finoman úri és kissé visszafogott. Jin-ming nem mert odamenni hozzá, elég volt neki, hogy távolról csodálhatja.

Egy nap házkutatásra hívták az osztályt, az idősebb vörösgárdisták valami „burzsoá értelmiségieket” emlegettek. Az egész családot fogolynak nyilvánították, és beteretelték őket egy szobába, amíg a vörösgárdisták átkutatták a házat. Jin-minget bízták meg a család felügyeletével. Nagy öröme szíve hölgye volt a másik „börtönőr”.

Három „fogoly” volt: egy középkorú férfi, a fia és a menyé. Láthatóan számítottak már a házkutatásra, most csak lemondóan ültek, és üres tekintettel meredtek Jin-ming arcába. Jin-ming nagyon kényelmetlenül érezte magát ettől, és rossz érzését csak fokozta a lány jelenléte, aki unottan tűnt, és állandóan az ajtó felé pislogott. Amikor meglátta, hogy néhány fiú egy hatalmas faládát hoz tele porcelánnal, odamormogta Jin-mingnek, hogy meg szeretné nézni, és kiment.

Most, hogy egyedül maradt a foglyokkal, Jin-ming még az előbbinél is rosszabbul érezte magát. Akkor a női fogoly felállt, és megkérte, hadd mehessen át a másik szobába a gyerekéhez, hogy megszojtassa. Jin-ming gondolkodás nélkül beleegyezett.

Alig hagyta el a nő a szobát, berohant Jin-ming szívszerelme. Szigorúan felelősségre vonta, miért van szabadlábon a fogoly. Amikor Jin-ming bevallotta, hogy ő adott rá engedélyt, a lány kiabálni kezdett, mondván, Jin-ming túlságosan „engedékeny az osztályellenséggel”. A lány egy bőrvet viselt, amely Jin-ming szemében korábban mindig szerelme „fűzfaderekát” jelentette. A lány most levette az övet, Jin-ming orra alá tartotta - ez volt a jelképes vörösgárdista-mozdulat -, és közben üvöltött. Jin-ming teljesen megnémult. A lányra rá sem lehetett ismerni. Finomsága, visszafogottsága, kedvessége hirtelen semmivé lett, csak hisztériás rondaság maradt a helyén. Így foszlott szét Jin-ming első szerelme.

De ő azért visszakiabált. A lány erre kiment, és behívta a csoport vezetőjét, egy idősebb vörösgárdistát. A csoportvezető úgy ordított, hogy nyála ráfröcsögött Jin-mingre, és ő is az orra alá nyomta összetekert bőrvét. Aztán abbahagyta az ordítást, mert rájött, hogy nem kéne kitergetniük a szennyest az osztályellenség előtt. Ráparancsolt Jin-mingre, hogy menjen vissza az iskolába, és „várja az ítélehozatalt”.

Azon az estén a Jin-ming osztályabeli vörösgárdisták ülést tartották - nélküle. Amikor a fiúk visszamentek a kollégiumba, nem mertek Jin-ming szemébe nézni. Nagyon távolságtartóan viselkedtek napokig, aztán elmondták neki, hogy a harcias lánnyal vitakoztak aznap este. A lány követelte, hogy kemény büntetést szabjanak ki Jin-mingre, mert szerinte „behódolt az osztályellenségnek”. De a Vasveretű Testvérszövetség megvédte az Első Testvért. Néhányan már korábban is nagyon ellenszenvesnek találták a lányt túlzott agresszivitása miatt.

Jin-minget mégis megbüntették: gazt kellett gyomlálnia a „feketékkal” és a „szürkéekkel” együtt. Mao elnök felhívása, miszerint minden gazt ki kell irtani, állandó munkát adott, lévén a tarack elég csökönyös természetű. Így a gyomlálás a frissen leleplezett „osztályellenség” legkézenfekvőbb büntetési formája lett.

Jin-ming csak néhány napig gyomlálta a tarackot. A Vasveretű Testvérszövetség nem tudta nézni a szenvedését. De így is megbélyegezték, hogy „szimpatizál az osztályellenséggel”, és többé nem küldték házkutatásra, aminek tulajdonképpen nagyon örült. A testvérszövetséggel nemsokára útnak indult, körülutazta az országot, látta Kína hegyeit és folyóit, de - ellentétben a legtöbb vörösgárdistával - sohasem zárandokolt el Pekingbe, hogy láthassa Mao elnököt. Csak

1966 végén jött haza.

Húgom, Xiao-hong, tizenöt éves korában a Vörös Gárda egyik alapító tagja lett az iskolában. De ő csak egy volt a sok száz közül, hiszen az iskolákban a rengeteg tisztségviselő-csemete szinte versenyzett, hogy minél jobban kivegye a részét mindenből. A húgom annyira gyűlölte és rettegte a harci légkört és a kegyetlenséget, hogy rövid idő múlva az ideg-összeroppanás szélén állt. Szeptember elején hazajött, hogy a szüleim segítségét kérje, de akkorra ők már nem voltak sehol: apámat letartóztatták, anyám pedig Pekingbe utazott. Nagyanyám feszültsége csak növelte húgom félelmét, ezért inkább visszament az iskolába. Jelentkezett, hogy „őrzi” az iskolai könyvtárat, amit már kifosztottak és lezártak, akárcsak a mi iskolánkét. Éjt-napot olvasással töltött, habzsolta mindazt a tiltott gyümölcsöt, amihez hozzáférhetett. Ez tartotta meg. Szeptember közepén barátaival hosszú körútra indult az országban, és csak év végén, Jin-minggel egy időben tért haza.

Másik öcsém, Xiao-hei már majdnem tizenkét éves volt, és ugyanabban a jó nevű általános iskolában tanult, ahol korábban én. Amikor a Vörös Gárda megalakult a középiskolákban, Xiao-hei és barátai is csatlakozni akartak. Számukra a Vörös Gárda azt jelentette, hogy elkerülhetnek otthonról, fenn lehetnek egész éjszaka, és uralkodhatnak a felnőtteken. Eljöttek az iskolámba, és könyörögtek, hadd léphessenek be ők is. Hogy megszabaduljon tőlük, az egyik vörösgárdista odavetette nekik: - Alakítsátok meg a 4969-es Egység Első Harci Osztagát. - Így hát Xiao-hei egy húsz fiúból álló csapat propagandaosztályának a vezetője lett. A többiek is mind „parancsnok”, „személyzeti vezető” és hasonló címeket kaptak. Közlegény egy sem akadt.

Xiao-hei kétszer is részt vett tanárok verésében. Egyik áldozatuk a testnevelő tanár volt, akit „kártékony elem”-nek nyilvánítottak. Néhány Xiao-hei-korú lány azzal vádolta a tanárt, hogy mellükhöz és combjukhoz ért a tornaóra alatt. A fiúk tehát nekiestek, nem kis részben azért, hogy a lányoknak imponáljanak. A másik áldozat az etikatanárnő volt. A testi fenyegetést eltörölték az iskolákban, és a tanárnő többször figyelmeztette a szülőket, akikről tudta, hogy verik otthon a gyerekeket. Ezt hozták most fel bűnéül.

Egy nap Xiao-hei csapatát házkutatásra vezényelték egy hajdan állítólag Kuomintang-párti családdhoz. A csapat nem igazán tudta, mit kellene tenniük. Fejükben csak homályos gondolatok keringtek arról, hogy esetleg találnak majd egy naplót, amely elbeszéli, mennyire gyűlöli a család a Kommunista Pártot, és várja Csang Kaj-sek visszatérését.

A családban öt fiú volt, mind vállas és keménykötésű. Az ajtóban álltak csípőre tett kézzel, és fenyegető pillantásokkal méregették a csapatot. Csak egyetlen vörösgárdista próbált láb-ujjhegyen beosonni. A fiúk egyike elkapta a grabancát, és fél kézzel visszahajította. Ez aztán véget vetett a hasonló „forradalmi akcióknak” Xiao-hei,osztagában”. Így tehát október második hetében, mikor Xiao-hei az iskolában élvezte szabadságát, Jin-ming és a húgom valamire utaztak, anyám és nagyanyám Pekingben voltak, én pedig egyedül otthon, egy nap váratlanul apám jelent meg az ajtóban.

Kisértetiesen csendes hazajövetel volt ez. Apámra rá sem lehetett ismerni. Csak meredt a semmibe, teljesen lefoglalták a gondolatai, és nem szólt egy szót sem arról, hol volt és mi történt vele. Hallottam, hogy éjszakákon át jár fel-alá a szobájában, és magam sem tudtam aludni a rémülettől és az aggodalomtól. Két nappal később, óriási megkönnyebbülésemre, anyám, nagyanyám és Xiao-fang hazaérkeztek Pekingből.

Anyám egyenesen apám munkahelyére ment, és átadta az egyik igazgatóhelyettesnek Tao Zhu levelét. Apámat azonnal beutalták egy szanatóriumba, és anyámnak megengedték, hogy vele menjen.

Elmentem meglátogatni őket. Kellemes hely volt, szép környezetben, a szanatóriumot gyönyörű zöld patak folyta körül. Apám egész lakosztályt kapott: volt benne egy nappali könyvespolcokkal, egy hálószoba egy hatalmas dupla ágygal és egy fényes fehér csempés fürdőszoba. Az erkély alatt olajfák árasztották bódító illatukat. Ha szellő fúj, apró aranyszínű virágok lebegtek a kopár földre.

Szüleim mindketten nyugodtnak tűntek. Anyám elmondta, hogy mindennap lejárnak halászni a patakra. Úgy éreztem, biztonságban vannak, így elmondhattam nekik, hogy Pekingbe készülök, látni Mao elnököt. Már régóta terveztem ezt az utat, mint annyian mások. De mostanáig nem mentem, mert úgy éreztem, szüleimnek szükségük van a segítségemre.

A pekingi zarándokutakat nagyon erősen szorgalmazták - sem az étkezésért, sem a szállásért, sem az utazásért nem kellett fizetni. Ránk csak a szervezés maradt. Két nappal szüleimnél tett

látogatásom után elindultam Chengduból az öt lánnyal, akikkel együtt dolgoztam az irodában. Ahogy a vonat északra fűtött, lelkem megtelt izgalommal és ugyanakkor gyötrő aggodalommal apám miatt. Az ablaküvegen túl, a Chengdui-síkságon a rizs egy részét már learatták, a fekete termőföld világító négyzetjei és a még aranszínű foltok úgy váltakoztak, mint egy szabálytalan sakktábla kockái. A Mao asszony vezette Kulturális Forradalmi Bizottság zaklatásai ellenére a vidéket alig érintette a nagy felfordulás. Mao tisztában volt vele, hogy etetni kell a népet, ha „forradalmat akar csinálni”, és ezért nem támogatta mindenben a feleségét. A parasztok pedig tudták, hogy ha földművelés helyett mozgalmat játszanak, ők maguk fognak először éhezni - ezt már megtanulhatták az alig pár évvel korábbi nagy éhínség idején. A házak a zöld bambuszligetek között most is olyan békések és idilliek voltak, mint mindig. A szél szelíden terelte a tévona füstöt, és koronát rajzolt belőle a bambusznád kecses csúcsai és a rejtőzködő kémények köré. Még öt hónapja sem tartott a kulturális forradalom, de az életem máris teljesen megváltozott. Kibámultam, néztem a mezők csendes szépségét, és hagytam, hogy szomorkás hangulat kerítsen hatalmába. Szerencsére nem kellett attól tartanom, hogy „nosztalgikusnak” bélyegezzenek, ami burzsoá dolognak számított, mert egyik lány sem volt vádaskodó alkat. Úgy éreztem, mellettük kicsit elengedhetem magam.

A termékeny Chengdui-síkság csakhamar szelíd domboknak adta át a helyét. Nyugat-Szecsuan havas hegyei ragyogtak a távolban. Nemsokára alagútból alagútba ment a vonat, át az égre törő Qin-hegységen, azon a vad hegyláncon, amely elvágja Szecsuant Észak-Kínától. Nyugaton Tibet, keleten a veszéllyel teli Jangceszorosok, délen barbárnak tartott népek - Szecsuan mindig is magának élt, és a szecsuaniak a függetlenségükről voltak híresek. Mao is ügyelt rá, nehogy legendás önállóság-keresésük utat találjon magának, és mindig gondoskodott arról, hogy a tartomány Peking kemény szorításában maradjon.

A Qin-hegység után a táj teljesen megváltozott. Lágy zöld mezők helyett durva sárga földet lehetett látni, és a Chengdui-síkság szalmatetős házait vályogból tákolt odúszerű viskók sorai váltották fel. Ilyen odúban töltött öt évet az apám fiatalkorában. Csak száz mérföldre voltunk Yan'antól, ahol Mao a Hosszú Menetelés után berendezte főhadiszállását. Ott álmodta apám fiatalkora álmait, és ott vált odaadó kommunistává. Ha ő eszembe jutott, könnybe lábadt a szemem.

Két teljes napot és egy éjszakát utaztunk. A vonatkísérők minduntalan odajöttek hozzánk beszélgetni, és elmondták, mennyire irigyelnek minket, hogy hamarosan látni fogjuk Mao elnököt.

A pekingi vasútállomáson hatalmas transzparenszek fogadtak bennünket, mint „Mao elnök vendégeit”. Éjjél elmúlt már, de az állomás előtti térség lámpái nappali fényt árasztottak. Fényszórók pásztázták a tömeget: fiatalok ezreit. Mindenkin vörös karszalag volt, és sokszor egymás számára érthetetlen tájszólásban beszéltek. A társalgáshoz, kiabáláshoz, vihogáshoz és veszekedéshez a komor szocreál építmény - az állomás - hatalmas tömbje szolgáltatta a hátteret. Kínai jegyeket csak a kétoldalt lévő óratornyok pavilonutánzatú teteje mutatott.

Álmosan kibotorkáltam a fényszórók pásztázta részre. Az épület óriási hatást tett rám hivalkodó nagyságával és fénylő márványmodernségével. Azelőtt leginkább csak hagyományos, sötét faoszlopos, durva téglából rakott épületeket láttam. Kisétálva visszaneéztem, és megdöbbant a szívem, mikor középen megláttam egy hatalmas Mao-képet, alatta három aranszínű írásjegy - „Peking pályaudvar” - Mao keze vonásával.

Hangszórók irányítottak bennünket a pályaudvar egyik sarkában berendezett fogadóirodákhöz. Pekingben, mint Kína minden más városában, ügyintézőket jelöltek ki, hogy gondoskodjanak élelemről és szállásról az utazó fiataloknak. Az egyetemek kollégiumait, iskolákat, szállodákat, sőt még a hivatalokat is arra kötelezték, hogy befogadják az érkezőket. Többórás sorban állás után a Qinghua Egyetemre, az ország egyik legszínvonalasabb egyetemére irányítottak bennünket. Oda is szállítottak autóbusszal, és elintézték, hogy ehessünk a menzán. Az utazó fiatalok millióit mozgó hatalmas gépezet működését Csou En-laj felügyelte; ő intézte az összes gyakorlati ügyet, hiszen ezekkel Mao nem foglalkozott. Csou vagy legalábbis egy hasonló kaliberű vezető nélkül az ország - és vele együtt a kulturális forradalom - összeomlott volna, és Mao biztosította Csou sérthetlenségét.

Nagyon komoly volt a csoportunk, egyedül az érdekelt bennünket, hogy láthassuk Mao elnököt. Sajnos éppen lekéstük a vörösgárdisták általa vezetett ötödik szemléjét a Tienanmen téren. Most mit tegyünk? Szórakozásra és városnézésre nem is gondoltunk - ezeknek semmi közük a forradalomhoz. Így hát napjainkat az egyetem területén töltöttük tacepaók másolásával.

Mao azt mondta, az utazás egyik célja, hogy „információt cseréljünk a kulturális forradalomról”. Ez volt a mi feladatunk is: vigyük el Chengduba a pekingi vörösgárdisták üzenetét.

Valójában más ok miatt nem mentünk el sehová: a buszok rettenetesen tömöttek voltak, az egyetem pedig a város szélén terült el, körülbelül kilenc és fél mérföldre a központtól. Azonban magunkkal is el kellett hitetnünk, hogy csakis az elhivatottság tart bennünket a kollégiumban.

Pedig egyre kényelmetlenebb volt az egyetem területén maradnunk. Még most is érzem a vécészagot, ami a folyosóról áradt, nem messze a szobánktól: a vécék úgy eldugultak, hogy a lefolyó víz, a húgy és a fellazult széklet elöntötte a csempepadlót. Szerencsére a vécéajtó magasított küszöbe nem engedte, hogy a bűzös folyadék elárassza a folyosót. Az egyetem adminisztrációja teljesen megbénult, és nem volt senki, aki a javítást intézze. A vidékről jövő gyerekek viszont továbbra is használták a vécét: a parasztok nem viszolyogtak az ürüléktől. Amikor kitocsogtak, cipőjük bűzös foltokat hagyott a folyosón és a szobákban.

Eltelt egy hét, és még híre sem volt, hogy újabb gyűlés készülne, amelyen láthatnánk Maót. Tudat alatt annyira szerettünk volna kikerülni a nyomorúságos körülmények közül, hogy elhatároztuk, Sanghajba utazunk megnézni azt a helyet, ahol 1921ben megalakult a Kommunista Párt. Aztán Mao szülőhelyére utazunk Hunanba, Dél-Közép-Kínába.

De a zarándokút körülményei, ha lehet, még pokolibbak voltak: elviselhetetlenül tömött vonatokban utaztunk. A tisztségviselőgyerekek vörösgárdista egyedulalma kezdett véget érni, mert a szüleiket ekkor érték az első támadások, miszerint a kapitalizmus útján járnak. Az elnyomott „feketé” és „szürké” is szervezni kezdték saját vörösgárdista csapataikat, és útnak indultak. A színjelzés kezdte értelmét veszteni. Emlékszem, az egyik vonaton találkoztam egy nagyon szép, karcsú, tizennyolc év körüli lánnyal, szokatlanul nagy, bársonyos, fekete szemei voltak és hosszú, vastag szempillái. Szokás szerint mi is egymás származásának kiderítésével kezdtük a beszélgetést. Nagyon meglepett az a zavartalan biztonság, amellyel a lány azt válaszolta, hogy ő „fekete”. És láthatóan elvárta, hogy mi, „vörösök” a barátunkként kezeljük.

Hatónk békés együttese mindig élénk társaságot vonzott maga köré. Csoportunk legidősebb tagja, egy tizennyolc éves lány vitte legtöbbször a prímét. „Pufinak” hívtuk, mert olyan volt, mint egy kis gombóc. Állandóan nevetett mély, zengő, operaénekes-hangon. Sokat énekelt is, de persze csakis megzenésített Mao-idézeteket. Ezeket és még néhány, Maót dicsőítő dalon kívül minden más éneket betiltottak - ahogy betiltottak minden más szórakozást is. A tilalom tíz éven át tartott, egészen a kulturális forradalom befejeztéig.

A kulturális forradalom kezdete óta ez volt a legboldogabb időszak számomra, bár állandó aggodalomban éltem az apám miatt, és teljesen kimerített az utazás. A vonatokban minden négyzetcentiméteren emberek ültek, még a csomagtartókon is. A vécé annyira tömve volt utazókkal, hogy se ki, se be nem lehetett járni. Csak szilárd elhatározásunk tartott úton, hogy megnézzük Kína szent helyeit.

Egyszer már nagyon hajtott a szükség, hogy vécére menjek. Az ablakhoz préselve ültem, mert öten zsúfolódtunk össze egy három emberre méretezett keskeny ülésen. Hihetetlen küzdelmek árán végre elértem a vécét - de amikor körülnéztem, rájöttem, hogy képtelen vagyok használni. Még ha a fiú, aki a víztartály tetején ül talpát az ülőke tetejére támasztva, felemeli is a lábát egy pillanatra, még ha a lányt, aki a fiú térdei között ül, felemelik valahogy egy rövid időre a többiek, akik a vécé minden négyzetcentiméterén összezsúfolódtak, akkor sem tudnám elvégezni a dolgom a közönség előtt. A sírás határán álltam, mikor visszatértem a helyemre. A pánik viszont csak fokozta a kényszerítő érzést, és már a lábaim is remegtek. Elhatároztam, hogy a következő állomáson elmegyek vécére. Kimerítően hosszú út után a vonat végre megállt egy kicsi, poros állomásnál. Kinyitották az ablakot, én kimásztam, de mikor visszaértem, láttam, hogy nem tudok visszamászni.

Én voltam a legkevésbé sportos hatónk közül. Korábban valahányszor ablakon keresztül kellett bemásznom egy vonatba, egy barátom felemelt kint a peronon, a többiek pedig húztak belülről. Most viszont hiába húztak négyen is belülről, magamtól nem tudtam olyan magasra emelkedni, hogy beférjen a fejem és a könyököm. Csorgott rólam az izzadság, pedig odakint fagyott. Ekkor elindult a vonat. Teljes pánikban körülnéztem, van-e valaki, akit még segítségül hívhatnék. Egyszerre csak egy keskeny, sötét arcot láttam magam mellett, egy fiút, aki közben odasompolygott mellém. De látszott rajta, hogy nem segíteni akar.

A pénztárcám kicsit kilógott a dzsekim zsebéből abban a félig mászó testhelyzetben. A fiú a zsebembe nyúlt, és két ujjal kicsippentette a tárcát. Láthatóan az indulás pillanatát várta a

lopáshoz. Elsírtam magam. A fiú megállt. Rám nézett, habozott egy kicsit, és visszatette a tárcát. Aztán megfogta a jobb lábam, és felemelt. Az asztal közepén landoltam, oda sodort be a vonat egyre növekvő sebessége.

Ez után az eset után több megértéssel viseltetem a gyerek zsebtolvajok iránt. A kulturális forradalom elkövetkezendő éveiben, amikor a gazdaság romokban hevert, nagyon gyakori volt a lopás, és egyszer egy teljes évi ételjegyet vesztettem el. De valahányszor azt hallottam, hogy rendőrök vagy „a rend és a törvény” más védelmezői megverték egy zsebtolvajt, mindig belém hasított a fájdalom. Lehet, hogy az a fiú a téli állomáson több emberséget tanúsított, mint a társadalom állítólagos támaszai.

Összesen körülbelül kétezer mérföldet tettünk meg ezen az úton, és én úgy kimerültem, mint még soha. Meglátogattuk Mao szülőházát, amit múzeum-szentélyé alakítottak. Meglehetősen nagy volt - egészen más, mint ahogy én egy kisemmizett szegényparaszt házát elképzeltem. Mao édesanyjának hatalmas arcképe alatt egy felirat elmondta, hogy az illető hölgy igen jólelkű asszony volt, és mivel családja viszonylagos jólétben élt, gyakran adott ételt a szegényeknek. Ezek szerint Nagy Vezérünk szülei gazdagparasztok voltak! Most viszont a gazdagparaszt osztályellenség! Miért válhattak Mao szülei hőssé, ha a többi osztályellenség gyűlölet tárgya? A kérdés annyira megriasztott, hogy azonnal el is fojtottam magamban.

Amikor november közepén visszaértünk Pekingbe, a fővárosban jócskán fagyott. A fogadóirodát az állomásról máshová tették át, mert a hely túl szűknek bizonyult a rengeteg fővárosba áramló fiatal számára. Egy teherautó elvitt bennünket egy parkba, ahol egész éjszaka várni kellett, hogy kijelöljenek nekünk egy szálláshelyet. Le sem tudtunk ülni, mert a földet dér borította, és elviselhetetlenül hideg volt. Állva aludtam el egy-két másodpercre. Nem voltam hozzászokva a dermesztő pekingi télhez, és mivel ősszel indultunk el otthonról, nem hoztam magammal téli ruhát. A szél a csontomig hatolt, és úgy tűnt, sohasem ér véget az éjszaka. És a sor sem. Csak róttam a köröket a befagyott tó körül, a park közepén.

Hajnalodott, aztán reggel lett, és mi még mindig sorban álltunk, teljesen kimerülve. De még alkonyatig várni kellett, mire a szálláshelyünkre értünk: a Központi Színiiskolába. A szobánk eredetileg énekórára szolgáló tanterem volt. Most két sor szalmazsákot tettek le a földre, lepedő és párna sehol. Néhány tiszt várt bennünket a légierőtől, azt mondták, Mao elnök küldte őket, hogy ellássanak minket, és honvédelmi oktatást tartsanak nekünk. Mindannyian meghatódtunk, hogy ennyire törődik velünk a Nagy Vezér.

A vörösgárdisták számára tartott honvédelmi oktatás új fejlemény volt. Mao úgy döntött, hogy megfékezi a irányítatlan pusztítást, amit ő engedett szabadjárára. A színiiskolában elszállásolt több száz vörösgárdistát „ezredbe” szervezték a légierő tisztjei. A mi kis csoportunk nagyon jó kapcsolatot alakított ki velük, különösen kettővel, akiknek a családi hátterét szokás szerint azonnal megtudtuk. A vezető tiszt korábban paraszt volt egy északi faluban, a politikai biztos pedig a kertek híres városából, Suzhouból származott, értelmiségi családból. Egyszer felajánlották, hogy elvisznek hatónkat az állatkertbe, de megkértek bennünket, ne szóljunk erről a többieknek, mert a dzsipbe nem fér be több ember. Ráadásul nem is lenne szabad olyan dolgokkal kötniük le minket, amelyeknek nincs közük a kulturális forradalomhoz. Nem akartuk, hogy miattunk bajba keveredjenek, ezért nem fogadtuk el az ajánlatot, mondván, hogy szeretnénk „megmaradni a forradalom eszméi” mellett. A két tiszt hatalmas érett almákat hordott nekünk zsákszámra, amelyeket Chengduban alig lehetett látni, és halomnyi cukorbevonatú vízigesztenyét, a híres pekingi specialitást, amiről már sokat hallottunk. Hogy viszonzozzuk a kedvességüket, belopakodtunk a hálószobájukba, összeszedtük a szennyes ruháikat, és óriási lelkesedéssel kimostuk őket. Emlékszem, mennyit küszködtem a nagy khakiegyenruhákkal, amelyek rettentő súlyosak és kemények lettek a jeges vízben. Mao felszólította az embereket, hogy tanuljanak a fegyveres erőktől, mert szerette volna, ha mindenki olyan fegyelmezetten és állhatatosan hűséges hozzá, és csak hozzá, mint a hadsereg. Ahhoz, hogy a nép tanuljon a katonáktól, fel kellett kelteni a rokonszenvet irántuk, és rengeteg könyv, újságcikk, dal és tánc szólt áldozatkész leányokról, akik azzal segítenek a katonáknak, hogy kimossák a ruháikat.

Mostam én még az alsógatyájukat is, de soha semmilyen szexuális tartalmat nem tulajdonítottam a dolognak. Azt hiszem, a legtöbb korombeli kínai lányt annyira lekötötték a nagyszabású politikai mozgalmak, hogy serdülőkori szexuális érzéseiknek már nem jutott hely. De voltak kivételek. A szülői felügyelet hiánya néhányak számára a szabad szerelmet jelentette. Amikor hazaértem, megtudtam, mi történt egy hajdani osztálytársammal, egy szép tizenöt éves

lánnyal, aki néhány pekingi vörösgárdistával együtt utazgatott az országban. Összejött egy fiúval az úton, és terhesen ért haza. Az apja elverte, a szomszédok rosszálló tekintettel méregették, társai körében zaftos pletykák keringtek róla. A lány végül felakasztotta magát, búcsúlevelében annyit írt, hogy „szégyell így élni tovább”. Senki nem furcsállotta a szégyennek ezt a középkori felfogását, amellyel egy valódi kulturális forradalomnak le kellett volna számolnia. Ez azonban sosem állt Mao figyelmének középpontjában, nem tartozott a „rég”, azaz a vörösgárdisták által megsemmisítendő dolgok közé.

A kulturális forradalom harcias puritánok sokaságát hívta életre, főleg a fiatal nők körében. Az egyik osztályombeli lány egyszer szerelmes levelet kapott egy tizenhat éves fiútól. Válaszolt a levélre, csak azért, hogy a fiút a „forradalom árulójának” nevezze: „Hogyan merészelsz egyáltalán ilyen szégyenletes dologra gondolni, amikor még szabadlábban az osztályellenség, és a kapitalista világban emberek sokasága él a nyomor kilátástalan sötétjében!” Sok ismerős lány felvette ugyanezt a stílust. Mao a lányokat is harcias viselkedésre szólította fel, ezért a nőiességet nagyon elítélték abban az időszakban, amikor az én generációm felnőtt. A lányok többsége igyekezett úgy mozogni és beszélni, mintha agresszív, durva férfi volna, és kigúnyolták azokat, akik nem hajlottak erre. Egyébként is alig volt mód nőiessé tennünk magunkat. Ennek legszembetűnőbb jeleként a formátlan kék, szürke vagy zöld nadrágokon kívül semmi mást nem viselhettünk.

A légierő tisztjei minden áldott nap gyakorlatoztattak bennünket körbe-körbe a színüskola kosárlabdapályáján. A pálya mellett volt az étkezdé. Tekintetemen már sorakozókor az éttermet kerestem, pedig akkor fejeztük be a reggelit. Csak az ételre tudtam gondolni, de magam sem értettem, hogy ez vajon a hús hiányának, a hidegnek vagy a gyakorlatok kiváltotta unalomnak köszönhető. Állandóan a legváltozatosabb szecsuanai ételekre gondoltam: a ropogós kacsasültre, az édes-savanyú halra, a „részeg csirkére” és a többi zamatos ínycsiklandósra.

Hatónk közül egyikünk sem szokott hozzá, hogy saját pénze legyen. Ráadásul úgy gondoltuk, hogy dolgokat vásárolni „kapitalista” módszer. Így hát annak ellenére, hogy állandóan az evéssel voltam elfoglalva, mindössze egyetlen zacskó cukrozott vízigesztenyét vettem, annyira kívántam, miután a tiszték hoztak nekünk. De csak hosszas gyötrődés és a többi lánnyal való tanácskozás után döntöttem úgy, hogy megengedem magamnak ezt a luxust. Mikor az út végeztével hazaértem, azonnal befaltam néhány állott süteményt, nagyanyámnak pedig szinte érintetlenül odaadtam a pénzt, amit induláskor adott. Magához húzott, és egyre csak azt mondogatta: - Bolond kicsi lány!

Az útról reumát is hoztam haza. Pekingben olyan hideg volt, hogy a víz befagyott a csapba. Ennek ellenére a szabadban gyakorlatoztunk, kabát nélkül. Átfagyott lábunkat nem tudtuk felmelegíteni forró vízben. Megérkezésünkkor egy-egy takarót kaptunk. Pár nappal később érkezett még néhány lány, de nem volt már több takaró. Úgy döntöttünk, odaadunk nekik hármat, mi hatan pedig megosztozunk a maradék három takarón. Úgy neveltek bennünket, hogy segítsünk társainknak a szükségben. Érkeztünkkor azt mondták, a takarókat Mao elnök hozatta ki a háborús raktárakból, hogy biztosítsa vörösgárdistái kényelmét. Szívvel jövő hálánkat fejeztük ki Mao elnöknek. Most, hogy már alig volt takarónk, azt mondták, még hálásabbak lehetünk Maónak, hiszen láthatólag Kína összes takaróját ideadta nekünk.

A takarók olyan kicsik voltak, hogy nem fért alájuk két ember, hacsak nem aludtak egészen közel egymáshoz. Engem összefüggéstelen rémálmok gyötörtek, amelyek azután kezdődtek, hogy láttam az öngyilkossági kísérletet, és csak rosszabbodtak, miután apámat elvitték és anyám Pekingbe utazott. Annyira rosszul aludtam, hogy sokszor kitekeredtem a takaró alól. A szobát alig fűtötték, és alvás közben egész testem átjárta a hideg. Mire hazaindultunk Pekingből, térdizületeim úgy begyulladtak, hogy alig bírtam behajlítani a lábam.

De kényelmetlen helyzetünk egyre csak fokozódott. Néhány vidékről érkezett gyerek bolhás és tetves volt. Egy nap, mikor beléptem a szobánkba, sírva találtam az egyik barátnőmet. Éppen akkor vett észre trikója hónaljvágásában egy kis fehér petecsomót - tetűpetéket. Ettől én is pánikba estem, mert a tetű elviselhetetlen viszketést okozott, és ápolatlanságot jelzett. Attól kezdve állandóan viszketést éreztem, és naponta többször is átvizsgáltam a fehéreneműmet. Mennyire vágytam arra, hogy minél hamarabb láthassuk Mao elnököt, és mehessünk végre haza!

November 24-e délutánján szokásos Mao-idézet-tanuló óránkon voltam az egyik fiúszobában (a tiszték és a fiúk tisztességtudásból sosem jöttek át a lányok szobájába). Egyszer csak kedves táborparancsnokunk jött be szokatlanul vidám léptekkel, és azt javasolta, hogy vezényletével

énekeljük el a kulturális forradalom leghíresebb dalát: „A hajónak a tengeren a kormányos a lelke.” A parancsnok ezzel az eddig példátlan lépésével mindannyiunknak kellemes meglepetést okozott. Karjával vezényelte az ütemet, szemei ragyogtak, arca kipirult. Amikor befejeztük, és ő fojtott izgalommal közölte velünk, hogy jó hírt hozott, azonnal tudtuk, mi lesz az.

- Holnap látni fogjuk Mao elnököt! - kiáltotta. Mondandójának többi részét elnyelte az általános örömujjongás. A kezdeti formátlan üvöltésből lassacskán ujjongó jelszavak formálódtak: - Éljen Mao elnök! Örökké követjük Mao elnököt!

A táborparancsnok közölte azt is, hogy ettől a perctől fogva senki sem hagyhatja el a tábor területét, és figyelniük kell egymást, nehogy valaki megszegje a tilalmat. Mindennapos kérdésnek számított, hogy tartsuk szemmel egymást. Tudtuk, hogy ezek az intézkedések Mao elnök biztonságát szolgálják, és boldogok voltunk, hogy eleget tehetünk nekik. Vacsora után a tiszt odajött hozzám és öt barátnőmhöz, és komoly, suttogó hangon megkérdezte: - Megtennétek valamit Mao elnök biztonsága érdekében?

- Persze! - jött a lelkes válasz. Jelzett, hogy maradjunk csendben, és tovább suttogott: - Nem javasolnátok a holnap reggeli indulás előtt, hogy mind kutassuk át egymást, és győződjünk meg arról, hogy senki sern hoz olyat, amit nem volna szabad? Tudjátok, a fiatalok gyakran elfeledkeznek a szabályokról... - A szabályokat már előzőleg felsorolta - nem szabad vinnünk semmilyen fémtárgyat, még kulcsot sem a gyűlésre.

Legtöbben alig aludtunk valamit, izgatottan beszélgettünk egész éjszaka. Hajnali négy órakor felkeltünk, és fegyelmetlenül felsorakoztunk másfél óras sétánkhoz a Tienanmen térre. Mielőtt „táborunk” elindult, Pufi a tisztre kacsintott, majd felállt, és indítványozta, hogy kutassuk át egymást. Láttam, hogy a többiek közül néhányan úgy vélik, csak az időt vesztegetjük ezzel, de táborparancsnokunk nagy örömmel adott helyt kérésének. Azt mondta, kutassuk át őt legelőször. Egy fiú jelentkezett a feladatra, Cs egy nagy kulcsosomót talált a parancsnoknál. Ő úgy tett, mintha csakugyan gondatlanságból felejtette volna magánál, és győzedelmesen Pufira mosolygott. Aztán átkutattuk egymást. Ez a kerülő utas cselekvés jellegzetes maoista gyakorlat volt: minden tűnjön úgy, mintha a nép óhaja lenne, nem felülről érkező utasítás. Természetessé vált a képmutatás és a színészkedés.

A kora reggeli utcákon óriási nyüzsgés volt. A főváros minden részéből vörösgárdisták meneteltek a Tienanmen tér felé. Süketítő jelszavak árasztották el bömbölő hullámaikkal az utcákat. A ritmikus kántálás közben magasba emeltük a kezünket, és a vörös könyvek egyenes sorai nekifeszültek a sötétségnek. Pirkadatkor értünk a térre. Én a Tienanmen tér nyugati részén húzódó Örök Béke sugárútja széles járdájának északi részén kaptam helyet, előlről a hetedik sorban. Mögöttem még rengeteg sorban álltak az emberek. Miután szép sorban felsorakoztattak bennünket, a tisztek azt mondták, üljünk le a fagyos betonra törökülésben. Begyulladt ízületeimnek ez kínszenvedést jelentett, és hamarosan a fenekem is zsibbadni kezdett apró tűszúrásokkal. Rettentően fáztam, és álmos voltam - teljesen kimerültem a nemalvástól. Hogy lelket verjenek belénk, a tisztek megállás nélkül énekeltek bennünket, versenyt rendezve, melyik csoport énekel a lehangosabban.

Nem sokkal dél előtt éljenzés hisztérikus hullámai érkeztek hozzánk kelet felől. Akkorra már teljesen legyengültem, és túl későn jutott el a tudatomig, hogy Mao mindjárt előttünk halad el egy nyitott autóban. Hirtelen mennydörgésszerű ordítás robbant körülöttem. - Éljen Mao elnök! Éljen Mao elnök! - Az előtttem ülők felpattantak, mámoros izgalomban ugráltak, és magasra tartott kézzel, őrvongva lengették a vörös könyvet. - Üljetek le! Üljetek le! - kiabáltam, de hiába. A táborparancsnokunk azt mondta reggel, hogy végig ülve kell maradnunk. De szinte senki sem tartotta be az utasítást, annyira várták, hogy megpillanthassák Maót.

Olyan régóta ültünk, hogy a lábaim teljesen elgémberedtek. Néhány másodpercig csak tarkók nyújtózkodó tömegét láttam. Mikor végre dűledezve megálltam a lábamon, már csak a kocsi-karaván legvégét pillantottam meg. Liu Sao-csi, az államelnök, éppen felém fordította az arcát.

Akkoriban már megjelentek tacepaók, amelyek Liut „Kína Hruscsovjának” és Mao legfőbb ellenségének titulálták. Hivatalosan ugyan még nem érte támadás, de nyilvánvaló volt, hogy bukása csak napok kérdése. A vörösgárdista gyűlésekről készült sajtójelentések mindig nagyon elítélőleg szóltak róla. Ebben a menetben is, ahelyett hogy Mao mellett állt volna, ahogy az az ország második emberének kijár, leghátulra került, az utolsó kocsi egyikébe.

Liut látszott a vereség és a kimerültség. De akkor nem tudtam együtt érezni vele. Bár ő volt az államelnök, semmit sem jelentett az én generációmnak. Egyes-egyedül Mao kultuszát nevelték

belénk. Liu pedig Mao ellen fordult, számunkra tehát természetes volt, hogy mennie kell.

Akkor, hallván, hogy fiatalok ezrei üvöltik hűségüket Maóhoz, Liu biztosan megérezte, mennyire kilátástalan helyzetbe került. A dolog iróniája az, hogy őt magát is eszközül használták Mao istenítéséhez, ami végül tomboló fanatizmusba fordult egy olyan nép ifjúságában, amely alig ismerte a vallásos érzést. Liu és munkatársai valószínűleg azért segédkeztek Mao istenné emelésében, hogy kibékítsék az elnököt, gondolván: Mao majd megelégszik az elvont dicsfényvel, és hagyja, hogy ők irányítsák a földi dolgokat. De Mao teljhatalmat akart - égen és földön. És lehetséges, hogy egyébként sem tehettek volna semmit: Mao kultuszát talán meg sem lehetett volna akadályozni.

Azonban ezek a gondolatok nem jutottak eszembe 1966. november 25-ének reggelén. Csak azzal törődtem, hogy valahogy megpillanthassam Mao elnököt. Gyorsan elkaptam a szemem Liúról, és a kocsisor elejét kutattam. Láttam Mao egyenes hátát és széles mozdulatokkal integető jobb karját. De egy pillanat múlva már el is tűnt. Elkapott a kétségbeesés. Ez minden, amit Mao elnökből láthattam? Egy gyors pillantás a hátára? Még a nap is elsötétedett előttem. A összes vörösgárdista tombolt. A mellettem álló lány megszurta jobb kezének mutatóját, és vért sajtolt ki, hogy írhasson valamit egy szépen összehajtogatott zsebkendőre. Szórol szóra tudtam, hogy mit fog írni. Bevált vörösgárdistagyakorlat volt, és a kendőt aztán közszemlére tették *ad naUSeam(Émelyégisig. (latin)* „Én vagyok a világ legboldogabb embere! Láttam Nagy Vezérünket, Mao elnököt!” Ahogy néztem a lányt, egyre nőtt bennem az elkeseredés. Úgy éreztem, nincs értelme az életemnek. Egy gondolat villant át az agyamon: lehet, hogy öngyilkosságot kellene elkövetnem?

De a gondolat azonnal el is illant. Most, visszanézve, azt hiszem, csak kétségbeesésem kivetülése volt, a megsemmisülés, hogy összetört az álmom, amely miatt annyi nehézséget kellett elszenvednem az úton. A zsúfolásig telt vonatok, begyulladt térdeim, az éhség és a hideg, a viszketés, az eldugult vécék, a kimerültség - és végül mindez semmiért.

Zarándokutunk véget ért, és néhány nap múlva hazaindultunk. Elegem volt már az útból, megre vágytam és kényelemre, és egy forró fürdőre. De a hazautazás örömebe nyugtalanság is vegyült. Rengeteg fáradtsággal járt ugyan az utazás, de sosem volt annyira félelmetes, mint az életem közvetlenül az út előtt. Most már jóval több mint egy hónapja vörösgárdisták ezreivel éltem mindennapos kapcsolatban, de egyszer sem láttam erőszakot, nem éreztem iszonyodást. Az óriási tömeg hisztérikus volt ugyan, de békés és fegyelmezett, az utamba került emberek pedig barátságosak.

Röviddel hazaindulásunk előtt levelet kaptam anyámtól. Az írta, hogy apám teljesen meggyógyult, és Chengduban mindenki jól van. De azt is hozzátette a végén, hogy őt és apámat támadás érte, mint a kapitalizmus követőit. Elfogott a félelem. Mostanra vált világossá előttem, hogy a kapitalizmus követői - azaz a kommunista tisztségviselők - a kulturális forradalom valódi célpontjai. És hamarosan azt is tapasztalhattam, mit jelent ez a családomnak és nekem.

19. „AHOL MEGVAN A SZÁNDÉK A BÜNTETÉSRE, OTT BIZONYÍTÉK IS AKAD” - SZÜLEIMET MEGKÍNOZZÁK (1966 DECEMBERE-1967)

A kapitalizmus követőinek azokat a befolyásos tisztségviselőket nevezték, akik állítólag kapitalista elveket alkalmaztak munkájukban. Valójában azonban egy tisztségviselő sem választhatott, milyen elv szerint tevékenykedjen. Mao rendelkezései ugyanúgy a pártból érkeztek, mint ellenfeleié, és a tisztségviselők kötelesek voltak mindnek eleget tenni - akkor is, ha emiatt cikcakkban haladtak vagy éppen hajtűkanyarokat kellett tenniük. A legellenszenvesebb utasításra is legfeljebb passzív rezisztenciával válaszolhattak, amit közben hatásosan palástolniuk kellett. A végzett munka alapján tehát nem lehetett eldönteni, ki tartozik a kapitalizmus követői közé, és ki nem.

Sok tisztségviselőnek megvolt a véleménye, de a párt szabályai szerint ezt nem lehetett nyilvánosságra hozni. Nem is merték volna. Így hát bármilyen nézetrel rokonszenvezett is valaki, azt a nagyközönség nem tudhatta.

Mégis az egyszerű embereket bujtotta fel Mao arra, hogy támadást intézzenek a kapitalizmus követői ellen - anélkül, persze, hogy kellő információt kaptak volna, vagy bármilyen lehetőséget az elfogulatlan ítélkezéshez. Következésképpen a tisztségviselőket pusztán betöltött pozícióik alapján vádolták meg azzal, hogy a kapitalizmus követői. A magasabb beosztás már elégnek bizonyult a támadáshoz. Az is meghatározó volt, hogy az illető mennyire zárt egység élén áll. Az egész

lakosság egységekbe szerveződött, és az emberek közvetlen vezetőiknek voltak alárendelve - az egységparancsnokoknak. Mao az egyéni sérelmeket használta ki, mikor ezeket a vezetőket vette osztály alá - ugyanúgy, ahogy a diákokat is tanáraik ellen uszította. Az egységparancsnokok kulcsfontosságú szerepet töltek be abban a kommunista hatalmi láncban, amelytől Mao meg akart szabadulni.

Szüleim mindketten hivatalvezetők voltak, ezért hamar rájuk fogták, hogy ők is a kapitalizmus követői. „Ahol megvan a szándék a büntetésre, ott bizonyíték is akad” - tartja a kínai közmondás. Ezen az alapon Kína-szerre minden egységparancsnokot, kicsit és nagyot egyaránt, a vezetésük alatt lévők megvádoltak azzal, hogy a kapitalizmus követői, mert „kapitalista” vagy „Mao-ellenes” politikát folytatnak. Olyan intézkedések tartoztak ide, mint a szabad piacok engedélyezése vidéken, magasabb szakmai követelmények szorgalmazása a gyárakban, viszonylagos írói és művészi szabadság engedélyezése, és a versenyszellem kifejlesztése a sportban - amit most „burzsoá serleg- és éremmániának” tituláltak. A tisztségviselők egészen addig nem gondolták, hogy Maónak nem tetszenek ezek az intézkedések - már csak azért sem, mert az irányelvek mindig a párttól érkeztek, amelynek ő maga volt a vezetője. Most hirtelen, mint derült égből a villámcsapás, közölték velük, hogy ezeket az elveket mind a párt „burzsoá vezetősége” adta ki.

Minden egységben hamar termelt néhány aktivista. „Lázadó vörösgárdistáknak” hívták őket, vagy egyszerűen csak „lázádoóknak”. Tacepaókat és jelszavakat írtak, amelyekben követelték, hogy „Számoljunk le a kapitalizmus követőivel!”, és bírálati gyűléseket tartottak főnökeik ellen. A vádaskodások gyakran értelmetlenül hangzottak, mert a vádlott kijelentette, hogy csak a párt határozatait teljesítette - Mao mindig azt követelte, hogy feltétel nélkül engedelmeskedjenek a párt határozatainak, és sosem szólt arról, hogy létezik „burzsoá vezetőség”. Honnan tudhatták volna? És hogyan cselekedhettek volna másképp? A tisztségviselőknak sok támogatójuk volt, és ezek néhányszor gyűléseket rendeztek a védelmükre. Őket hívták „lojalistáknak”. Köztük és a lázadók között szóbeli, később fizikai összecsapásokra került sor. Mivel Mao sosem mondta ki nyíltan, hogy minden pártvezetőtől meg kell szabadulni, néhányan a legharciasabbak közül is megrettentek: mi lesz, ha kiderül, hogy megvádolt főnökük nem is a kapitalizmus követője? Az átlagemberek pedig végképp nem tudták, hogy mi van a tacepaók és jelszavak mögött.

Így tehát amikor 1966 decemberében visszaértem Chengduba, nagy bizonytalanságot éreztem a levegőben.

A szüleim otthon laktak. A szanatórium, ahová apámat beutalták, novemberben hazaküldte őlcet, mert a kapitalizmus követőinek vissza kellett térniük egységeikhez, hogy a vádlottak padjára ültethessék őket. A lakótelepen bezárt a kis étterem, és ezentúl mi is a nagy menzáról kaptuk az ételt, amely továbbra is működött. A szüleim változatlanul kapták a fizetésüket havonta, annak ellenére, hogy a párt gépezete megbénult, és ők sem jártak dolgozni. Mivel az ő hivataluk kulturális ügyekkel foglalkozott, és pekingi vezetőiket annyira utálták Maóék, hogy elsőként velük számoltak le a kulturális forradalomban, a szüleim is azonnal a támadás középpontjába kerültek. Megjelentek a szokásos, mocskolódo tacepaók: „Le Chang Shou-yuvel!” és „Égessük el Xia De-hongot!” A vádak ugyanazok voltak, amiket csaknem minden közjóléti hivatalban dolgozó vezető ellen felhoztak országsszerte.

Apám hivatalában bírálati gyűléseket szerveztek ellene. Ordítottak vele. Mint általában minden politikai küzdelemnél Kínában, az igazi hajtóerő most is a személyes gyűlölködés volt. Apám legfőbb vádlója egy bizonyos Shauné volt, egy prúd és mértéktelenül önelégült osztályvezető-helyettes, aki már nagyon régóta szeretett volna megszabadulni a „helyettes” szócskától. Úgy érezte, hogy előrejutását elsősorban apám akadályozza, és elhatározta, hogy most bosszút áll. Egy alkalommal még fel is pofozta apámat, és az arcába köpött. De ilyen dühkitörés ritkán fordult elő. Az ott dolgozók nagy része szerette és tisztelte apámat, és nem bántak durván vele. Saját osztályán kívül a többi vezetése alatt álló szervezet is, mint például a Szecsuan Hírek, ilyen bírálati gyűléseket szervezett ellene. De az ottaniak semmi személyes sérelmet nem tápláltak apámmal szemben, és a gyűlések pusztán formalitások maradtak.

Anyám ellen egyáltalán nem szerveztek bírálati gyűléseket. Ő közvetlenül kapcsolódott az emberekhez, sokkal körvonalazottabb egységek tartoztak hozzá, mint apámhoz - iskolák; kórházak, kultúrkörök. A gyakorlat szerint az ő pozíciójában lévők ellen ezek a szervezetek emeltek vádat. De most senki sem mozdult. Anyám foglalkozott személyes gondjaikkal, hozzá tartozott a lakáskiutalás, az áthelyezések, a nyugdíjak. És ő kitartó lelkesedéssel, eredményesen végezte munkáját. A korábbi kampányok során megtett mindent, hogy senki se váljék bűnbakká,

és sokakat sikerült is megmentenie. Az emberek tudták, mekkora kockázatot vállalt ezzel, és most viszonzásul nem voltak hajlandók ellene fordulni.

Első otthon töltött estémen nagyanyám „felhőnyelő” gombócokat csinált, és pálmalevélbe tekert, „nyolckinccsel” töltött rizscipócskákat. Anyám vidám beszámolót tartott arról, mi történt vele és apámmal, amióta elmentem. Azt mondta, megegyeztek, hogy a kulturális forradalom után nem vállalnak újra hivatali funkciót. Szeretnék kérvényezni, hadd lehessenek egyszerű állampolgárok, és élhessenek nyugodt családi életet. Később rá kellett jönnöm, hogy ez csak önhitegető ábránd, hiszen a Kommunista Pártból nincs kilépés; de szüleimnek akkor kellett valami kapaszkodó.

Apám kijelentette: - Még egy kapitalista ország elnöke is átlagpolgárrá válhat egyik napról a másikra. Nem egészséges dolog, ha az embernek állandóan hatalom van a kezében. A hivatalviselők hajlamossá válhatnak, hogy visszaéljenek a hatalmukkal. - Aztán bocsánatot kért tőlem, amiért mindig ő parancsolt a családban. - Olyanok voltak, mint a cirpelő tücskök, akiket elhallgattatott a tél hidege - mondta -, pedig szükséges, hogy a fiatalok fellázadjanak ellenünk, az idősebb generáció ellen. - Aztán hozzátette, félig nekem, félig magának: - Azt hiszem, nincs abban semmi rossz, ha én és a hozzám hasonló tisztségviselők kritikát kapnak - még akkor sem, ha ez fájdalommal és megszügyenüléssel jár.

Ez csak szüleim újabb zavaros kísérlete volt, hogy elfogadtassák önmagukkal a kulturális forradalmat. Nem fájlalták, hogy elveszthetik kivételezett helyzetüket - inkább valami értelmet próbáltak keresni benne.

Eljött 1967. A kulturális forradalom hirtelen maximális sebességre kapcsol. Első szakaszában, a vörösgárdista-mozgalomban, sikerült megteremteni a terror légkörét. Mao most fő célja felé fordult: ideje a „burzsoá vezérkart” és a meglévő párhierarchiát saját, személyes hatalmi rendszerével felváltania. Liu Sao-csit és Teng Hsziao-pinget formálisan is kizárták a pártból, és őrizetbe vették. Tao Zhut úgyszintén.

Január 9-én a *Zsenmin Zsípao* és a rádió bejelentette, hogy „januári vihar” indult Sanghajból, ahol a lázadók elfoglalták a várost. Mao felszólította Kína lakosságát, hogy kövesse példájukat, és ragadja magához a hatalmat a kapitalizmus követőitől.

„Ragadd meg a hatalmat!” (duo *quan*) Ez lett a bűvös jelszó Kínában. A hatalom nemcsak a politika irányítását jelentette - hanem uralmat az emberek felett. A pénzen kívül előjogokkal járt, félték tiszteletet és hízelkedést parancsolt, és lehetőséget adott a bosszúra. Kínában az átlagember számára gyakorlatilag nem létezett biztonsági szelep. Az egész ország olyan volt, mint egy hatalmas kukta, amelynek iszonyú tetejében felhalmozódott a nagy nyomású gőz. Nem voltak futballmeccsek, érdekszövetségek, bírósági tárgyalások, sőt még véres filmek sem. Nem lehetett ellenvéleményt hallatni a rendszerrel és igazságtalanságaival szemben, nyílt tüntetésre pedig gondolni sem mert senki. Még a politizálás is - ami pedig a legtöbb társadalomban sikerrel oldja a feszültséget - tabunak számított. A beosztottak alig kritizálhatták a főnököket. A főnököknek viszont minden lehetőségük megvolt rá, hogy szabad utat engedjenek fojtott zavaruknak. Így tehát mikor Mao meghirdette a „ragadd meg a hatalmat” jelszót, rengeteg bosszúvágyó ember kívánságát teljesítette. Igaz, a hatalom veszélyes is lehetett, de még mindig vonzóbb volt mint az alávetettség, főleg azoknak, akiknek eddig sosem adatott meg. A nagyközönség most annyit érzékelt, hogy Mao intézkedései szabad prédává tették a hatalmat.

Kína csaknem minden munkaegységében fokozták a lázadók támadó kedvét. A számuk is megnőtt. A legkülönbélebb emberek - munkások, tanárok, bolti eladók, még az állami hivatalok tisztviselői is - kezdték „lázadóknak” hívni magukat. Sanghaj példáját követve a szó szoros értelmében szétverték a „lojalisták” zilált seregeit. A korábbi vörösgárdista csoportok, mint például az én iskolámé is, kezdtek szétesni, mert eredetileg tisztségviselőgyerekek köré szerveződtek, akiknek szüleit most sorozatos támadások érték. Az első vörösgárdisták közül néhányat, akik szembefordultak a kulturális forradalom most kezdődött szakaszával, letartóztattak. Li politikai biztos egyik fiát agyonverték a lázadók, mert állítólag kritizáló megjegyzést tett Csiang Csingre. Apám munkatársai, akik annak idején közreműködtek a letartóztatásánál, most mind lázadók voltak. Shauné nemcsak apám osztályán lett a lázadók vezetője, hanem megkapta a rendelkezés jogát az összes szecsuanai állami hivatal lázadó csoportjai fölött.

Alig alakultak meg a lázadó csoportok, máris frakciókra estek szét, és csaknem minden munkaegységben marakodni kezdtek a hatalomért. Mindegyik frakció azzal vádolta ellenfeleit, hogy „kulturálisforradalom-ellenesek”, vagy hogy hűek a régi pártrendszerhez. Chengduban a töméntelen csoport hamar két szemben álló blokkba szerveződött, amelyeket két egyetemi lázadó

csoport vezetett: az egyik a támadóbb jellegű „Augusztus 26.” szervezet volt a Szecsuan Egyetemről, a másik a viszonylag mérsékelt „Vörös Chengdu” a Chengdu Egyetemről. Mindkettőnek többmillió táboros gyűlt az egész tartomány vonzáskörzetében. Apám osztályán Shauné csoportja az Augusztus 26.-hoz csatlakozott, a szemben álló csoport pedig - a józanabbak, akiket apám korábban kedvelt és segített, és akik szintén kedvelték őt - a Vörös Chengduhoz.

A lakásunk mellett, a lakótelep falain túl az Augusztus 26. és a Vörös Chengdu egyaránt hangszórókat erősített a fákra és a villanyoszlopokra, ahonnan bömbölő hangerővel szapulták egymást reggeltől estig. Egyik éjjel azt hallottam, hogy az Augusztus 26. több száz emberrel megtámadott egy gyárat, a Vörös Chengdu egyik főhadiszállását. Elfogták a munkásokat, és válogatott módszerekkel kínozták őket. Alkalmazták az „éneklő szökőkutat” (úgy hasították fel a koponyát, hogy a vér hirtelen kiszökkenjen) és a „tájképet” (mintát véstek az arcra késsel). A Vörös Chengdu hírül adta, hogy sok munkás mártírhalt, amikor levetették magukat az épület tetejéről. A szavakból azt vettem ki, hogy a munkások azért ölték meg magukat, mert nem bírták a kínzatást.

A lázadók fő célpontját minden munkaegységen belül az értelmiségi elit jelentette: nemcsak kiváló orvosok, művészek, írók és természettudósok váltak áldozatokká, hanem mérnökök és szakmunkások, sőt még példamutató salakanyaggyűjtők is (ők emberi ürüléket gyűjtöttek, értékes trágyát a parasztok számára). A vád szerint a kapitalizmus követői helyezték őket pozícióikba - de ezt leginkább a féltékenység mondatta a munkatársakkal. Mindenféle személyes sérelmet a forradalom nevében toroltak meg.

A „januári vihar” brutális erőszakhullámot indított a kapitalizmus követői ellen. A pártfunkcionáriusokat megfosztották hatalmuktól, és az emberek most egymással versengve mocskolták őket. Akik gyűlölték pártbeli felettesüket, most megragadták az alkalmat, hogy bosszút álljanak, bár a korábbi üldöztetések áldozatai elméletileg nem tevékenykedhettek. Volt egy holt időszak, amíg Mao az új kinevezéseket fontolgatta, mivel nem tudta, hogy ebben a helyzetben kikre számíthatna leginkább. Az ambiciózus karrieristák igyekeztek tehát bizonyítani harc készségüket annak reményében, hogy ők lesznek majd a hatalom új birtokosai. A rivális frakciók egymással versengtek a brutalitásban. A lakosság nagy része beszállt a játékba - egyesek félelemből vagy konformizmusból, mások Mao iránti imádatból, személyes bosszúvágyból vagy csak feszültségük enyhítésére.

Végül anyámat is elérte a fizikai erőszak. Nem a beosztottjai kezdeményezték, hanem korábbi köztörvényes bűnözők, akik az irányítása alatt álló keleti városrész utcai műhelyeiben dolgoztak - rablók, kábítószercsempészek, stricik és nemi erőszakot elkövetők. A kulturális forradalomban a „politikai bűnözők” kerültek a szenvedő oldalra, és ellenségeik a köztörvényeseket bujtották fel, hogy bánjanak el egy-egy kijelölt áldozattal. Semmi személyes panaszuk nem volt anyám ellen, elég okot adott a támadásra, hogy ő volt a városrész egyik legmagasabb rangú vezetője.

Az ellene szervezett bírálati gyűléseken különösen ezek a börtönből szabadultak aktivizálták magukat. Egyik nap anyám fájdalomtól eltorzult arccal jött haza. A gyűlésen üvegüzalékra térdepeltették. Nagyanyám egész este tüvel és csipesszel szedegette anyám térdéből az üvegszilánkokat. Másnap egy pár vastag térdvédőt készített anyámnak. Varrt neki párnázott derékvédőt is, mert a támadók mindig a sebezhető derékra irányították ütéseiket.

Anyámat többször is végigvonultatták az utcákon, fejébe papírsüveget nyomtak, nyakába pedig nehéz táblát akasztottak, amelyen a neve szerepelt áthúzva, jelezvén kitesztettségét és megaláztatását. Anyámnak és munkatársainak szinte minden lépésnél le kellett térdelniük a földre, és hajlonganiuk a tömeg előtt. A gyerekek közben gúnyolódtak rajtuk. A csöcselék néha azt kiabálta, hogy nem hallották, tényleg földig hajoltak-e, és ismétlést követeltek. Anyám és munkatársai ekkor újra nagy csattanásokkal verték fejüket a betonba.

Azon a télen egyik nap bírálati gyűlést tartottak egy utcai műhelyben. A gyűlés előtt, míg a résztvevők az étteremben ebédeltek, anyámnak és munkatársainak másfél óráig kellett a salakos földön térdepelniük a szabadban. Esett, és anyám minden ruhája átázott; a jeges szél átfújta a ruháin, és egész testében reszketett. A gyűlés alatt kétrét hajolva kellett állnia egy emelvényen, miközben igyekezett megfékezni reszketését. A vad, értelmetlen üvöltés közepette már csak arra tudott gondolni, milyen elviselhetetlenül fáj a dereka és a nyaka. Kicsit oldalt fordult, hogy talán ha alig észrevehetően megemeli a fejét, enyhül a fájdalom. Hirtelen hatalmas ütést érzett a tarkóján, és elterült a földön.

Csak később tudta meg, mi történt. Egy nő az első sorban, egy kuplerájosnő, aki börtönbe került, amikor a kommunisták felszámolták a prostitúciót, végig anyámat figyelte, talán azért, mert ő volt az egyetlen nő az emelvényen. Mihelyt anyám megemelte a fejét, a nő felugrott, és egy árral anyám bal szeme felé dőft. A lázadó őr, aki anyám háta mögött állt, látta a közelgő dőfést, és leütötte anyámat. Ha ő nincs, anyám fél szemére megvakul.

Anyám akkor egy szóval sem említette ezt otthon. Alig-alig mondott bármit is arról, mi történt vele. De ha kénytelen volt elmondani valamit, mint például a törött üveget, azt is könnyedén mondta, igyekezett lehetőség szerint tompítani a dolog élet. Sosem mutatta meg a sérüléseket a testén, és mindig higgadtan tűnt, sőt néha még jókedvűnek is. Nem akarta, hogy aggódjunk miatta. De nagyanyám így is tudta, hogy mennyit szenved. Aggódva figyelte anyámat, és igyekezett palástolni saját fájdalmát.

Egyik nap hajdani szolgálólányunk eljött hozzánk. Ő és a férje azon kevesek közé tartoztak, akik mindvégig tartották velünk a kapcsolatot a kulturális forradalom alatt. Nagyon hálás voltam a szeretetükért, amellyel vállalták azt a kockázatot is, hogy rájuk süthetik „a kapitalizmus követőinek szimpatizánsai” bélyeget. A lány félszegen megemlítette nagyanyámnak, hogy épp most látta anyámat közszemlén az utcán. Nagyanyám könnyörögni kezdett, hogy mondja el, mit látott még, aztán hirtelen összeesett, tarkója hangos csattanással ütődött a padlónak. Elvesztette az eszméletét. Csak lassacskán tért magához. Arcán peregtek a könnyek, és annyit mondott: - De hát mivel érdemelte ki ezt a lányom?

Anyámnak vérezni kezdett a méhe, és az elkövetkezendő hat év alatt, amíg ki nem vették a méhét 1973-ban, szinte állandóan vérzett. Néha annyira súlyossá vált a vérzés, hogy anyám elájult, és kórházba kellett szállítani. Az orvosok hormonkészítményeket írtak elő, hogy szabályozzák a vérzési időszakokat, és a nővérem és én adtuk be neki az injekciókat. Anyám tudta, hogy veszélyes lehet a hormonkezelés, de nem volt más választása. Csak így tudta átvészelni a bírálati gyűléseket.

Időközben az apám osztályán szerveződött lázadók megújították támadásaikat apám ellen. Mivel az osztály a tartományi kormány egyik legfontosabb hivatala volt, a szokottnál is több oppor-tunistát gyűjtött össze. A régi pártrendszer hajdan engedelmes híveiből sokan vérengző lázadók lettek, akiket Shauné fogott össze az Augusztus 26. zászlaja alatt.

Egyik nap egy csoportjuk betört a lakásunkba, és egyenesen apám dolgozószobájába vonultak. Megszemlézték a könyvespolcokat, és kijelentették, hogy apám igazi „reakciós”, mert még mindig vannak „reakciós könyvei”. Korábban, a tizenéves vörösgárdisták könyvégetési akcióikor sokan felégették saját könyvtárukat. De nem így az apám. Most még egy erőtlén kísérletet tett arra, hogy megvédje a könyveit, és rámutatott a marxista klasszikusok kemény kötésű sorozatára. - Ne próbálj félrevezetni minket, vörösgárdistákat! - kiáltott Shauné. - Még mindig rengeteg „mérge-s gyom” van nálad! - És kiemelt néhány áttetsző rizspapírra nyomtatott kínai klasszikust.

- Mit értesz azon, hogy „mi, vörösgárdisták”? - vágott vissza apám - Annyi idős vagy, hogy az anyjuk lehetnél - több eszed is lehetne náluk.

Shauné keményen pofonvágtá apámat. A tömeg méltatlankodva morgott apámra, de néhányan kuncogásukat igyekeztek elfojtani. Aztán leszedték a könyveket a polcokról, és a magukkal hozott hatalmas jutazsákokba dobálták őket. Amikor megteltek a zsákok, levitték őket a lépcsőn, és közölték apámmal, hogy másnap az ellene szervezett bírálati gyűlés záróaktusaként elégetik őket a hivatal udvarán. Kötelezték, hogy ő is nézze a máglyát, mert így „tanul a leckéből”. Addig, mondták, neki magának kell elégetnie az itthon maradt könyveket.

Amikor aznap délután hazajöttem, apámat a konyhában találtam. Tűzet gyűjtött a nagy betonmosogatóban, és egymás után dobta könyveit a lángokba.

Ekkor láttam életemben először sírni apámat. Gyötrődő, szaggatott, vad zokogás volt, egy olyan férfi zokogása, aki sosem szokott könnyeket ontani. Időnként, a zokogás feltörő rohamaikor a padlót rugdosta és a falba verte a fejét.

Annyira megijedtem, hogy egy ideig moccanni sem mertem, hogy vigasztalni próbáljam. Végül átkaroltam hátulról, és csak kapaszkodtam bele, de semmit sem tudtam mondani. Ő sem szólt egy szót sem. Addig minden fillérét könyvekre költötte. A könyvei jelentették az életét. A nyilvános égetés után láttam, hogy valami megbomlott benne.

Ellene is sok bírálati gyűlést szerveztek. Shauné és csoportja általában jó néhány lázadót beszervezett kintről is, hiszen nagyobb tömeg nagyobb kegyetlenkedést produkált. A gyűlések szokásos nyitánya egy kis rigmus volt: „Tízezer évig és még tíz-ezer évig és még egyszer tízezer

évig éljen Nagy Tanítónk, Nagy Vezérünk, Nagy Kapitányunk, Nagy Kormányosunk, Mao elnök!" Valahányszor felhangzott a „tízezer" és a „nagy", mindenki egyszerre emelte magasba a vörös könyvet. Apám nem volt hajlandó erre. Kijelentette, hogy szerinte a „tízezer év" császároknak kijáró idejétmúlt üdvözlés, és nem méltó Mao elnökhöz, egy kommunistához.

Ez azonnal hisztérikus üvöltözést és ütlegeket váltott ki. Az egyik ülésen a vádlottaknak le kellett térdelniük és hajlonganiuk egy hatalmas Mao-kép előtt, amit az emelvény háttérében állítottak fel. A többiek engedelmessé váltak a parancsnak, de apám megtagadta. Azt mondta, hogy a térdelés és a hajlongás alantas feudális szokások, amelyeket a kommunistáknak éppenséggel el kéne törölniük. A lázadók visítottak, rúgták a térdét és ütötték a fejét, apám pedig egyre küszködött, hogy állva tudjon maradni. - Nem térdelek le! Nem fogok hajlongani! - kiabálta haraggal. A feldühödött tömeg pedig követelte: - Hajolj le, és bánd meg bűneidet! - Apám azt felelte: - Nem vagyok bűnös. Nem hajolok meg!

Több fiatalember ráugrott, és megpróbálta földre teperni, de mihelyt elengedték, apám újra felegyenesedett, felemelte a fejét, és dacosan szembefordult a közönséggel. Támadói tépték a haját, és húzták lefelé a nyakát. Apám teljes erejéből küzdött. Amikor a hisztérikus tömeg azt visította, hogy apám „kulturálisforradalomellenes", ő dühösen visszaordított: - Hol van itt kulturális forradalom? Nincs benne semmi „kultúra"! Csak brutalitás!

A férfiak, akik verték, azt üvöltötték: - A kulturális forradalmat Mao elnök vezeti. Hogy mersz ellenszegülni neki? - Apám feljebb emelte a hangját: - Ellenszegülök még akkor is, ha Mao elnök vezeti!

Teljes csend támadt. „Ellenszegülni Mao elnöknek" halálos bűnnek számított. Sokan meghaltak csak azért, mert megvádolták őket, bizonyítékok nélkül. A lázadókat most elnémította, hogy apám láthatólag egyáltalán nem fél. Miután magukhoz tértek a kezdeti sokkból, újra verni kezdték apámat, követelve, hogy vonja vissza istenkáromló szavait. Apám megtagadta ezt. A dühöngő tömeg ekkor megkötözte apámat, és a helyi rendőrségre vonszolta, a letartóztatását követelve. De a rendőrök nem vették át. Tisztelték a rendet és a törvényt, és gyűlölték a lázadókat. Azt mondták, engedélyt kell kapniuk ahhoz, hogy letartóztassanak egy olyan magas állású funkcionáriust, mint az apám, és eddig senkitől sem kaptak erre parancsot.

Még számtalanszor megverték apámat. De nem engedett az elveiből. A lakótelepen, sőt összes ismerősöm között ő volt az egyetlen, aki ennyire erősen tartotta magát. Sokan, még a lázadók közül is, titokban csodálták ezért. Többször előfordult, hogy egy vadidegen ember lopva odasúgta nekünk az utcán, mennyire tiszteli apámat. Néhány fiú bevallotta az öcsémnek, hogy szeretnének olyan bátrak lenni, mint az apám.

A napi kínsztás után szüleim mindketten nagyanyám gondoskodó kezénél találtak menedéket. Ekkorra nagyanyám már megenyhült apám iránt, és apám is megbékült vele. Nagyanyám kente a sebeit, különleges borogatást készített, ami lelohasztja a dagadást, és gyógyító italt adott neki, amit egy bai-yao nevű fehér porból kevert, hogy orvosolja a belső sérüléseket.

A szüleimnek kiadott állandó parancs úgy szólt, hogy maradjanak otthon, míg nem hívják őket a következő gyűlésre. Menekülésre gondolni sem lehetett. Egész Kína egy hatalmas börtön volt. Minden házat, minden utcát figyeltek maguk az ottlakók. Ebben a tágas országban nem akadt hely, ahova el lehetett volna bújni.

A szüleimnek a pihenés sem járt. A „kikapcsolódás" idejétmúlt Fogalomná vált: könyvek, festmények, hangszerek, sport, kártyajátékok, sakk, teaházak, szórakozóhelyek - mind eltűntek. A parkok néptelen, romos pusztasággá váltak: a virágokat és a gyepet kiírtották, a szelíd madarakat és az aranyhalakat megölték. Az összes filmet, színdarabot, hangversenyt betiltották: Mao felesége kijelentette, hogy színpadon és filmvászonon csak a nyolc „forradalmi opera" mutatható be, amelyekben ő is közreműködött. Rajtuk kívül semmi más nem lehetett játszani. A tartományokban a lakosság még ezeket sem merte bemutatni. Az egyik színigazgatót meghurcolták, mert az egyik opera megkínzott hősének arcfestését túlzónak ítélte Csiang Csing. A színigazgatót börtönbe vetették, mondván, „eltúlózta a forradalmi küzdelem nehézségeit". Sétálni is alig mertünk elmenni. Fenyegető volt a kinti légkör, az utcasarkokon vad bírálati gyűléseket tartottak, és mindenütt vészjósló tacepaókat és jelszavakat lehetett látni. Az emberek úgy jártak az utcákon, mint a zombik, fenyegető vagy megfélemlített arckifejezéssel. Ráadásul szüleim összevert arca elárulta, hogy a meghurcoltak közé tartoznak, és ha kiléptek az utcára, azt kockáztatták, hogy újra megkínózzák őket.

A terror mértékét mutatta, hogy senki nem merte sem elégetni, sem eldobni az újságokat.

Minden címlap Mao arcképét hozta, és minden második sor Mao-idézetet közölt. Ezeket az újságokat kincsként kellett őrizni, és ha valakinek eszébe jutott volna szemébe dobni őket, katasztrófát okozott volna magának. De a megőrzésük is gondot okozott: egerek rághatták meg a Mao-képet, vagy a papír egyszerűen csak rothadni kezdett - ezeket mind Mao elleni bűntényként értelmezhetnék. Chengduban az első nagyarányú frakcióharc abból indult ki, hogy néhány vörösgárdista olyan régi újságokon ült, amelyeken szerepelt Mao arcképe. Anyám egyik gyerekkori barátjának öngyilkosságba kergették, mert mikor egy tacepaóra felírta: „Szívemből szeretem Mao elnököt”, az egyik ecsetvonás véletlenül rövidebbre sikeredett, és így a „szívemből” írásjegy hasonlítani kezdett a „szomorúan” írásjegyéhez.

1967 egy februári napján, ennek a mindent átható terrornak a mélyén, a szüleim között súlyos beszélgetés zajlott le, amelyről én csak évekkel később értesültem. Anyám az ágyuk szélén ült, apám pedig egy nádszékben, vele szemben. Elmondta anyámnak, hogy rájött, mi a lényege valójában a kulturális forradalomnak, és ez a felismerés megrendítette egész világlátását. Tisztán látja már, hogy a kulturális forradalomnak semmi köze nincs a demokratizáláshoz, sem ahhoz, hogy az átlagemberek is szóhoz juthassanak. Az egész mindössze egy véres tisztogatás, Mao hatalmának erősítése érdekében.

Apám lassan és átgondoltan beszélt, nagy gonddal válogatva meg a szavait. - De Mao elnök mindig olyan nagylelkű volt - mondta anyám. - Még Pu Ji életét is megkímélte. Hogyhogy nem tudja elviselni maga mellett hajdani bajtársait, akik vele vállvetve küzdöttek az új Kínáért? Hogy lehet ennyire kegyetlen velük?

Apám csendesen, de határozottan azt mondta: - Mi volt Pu Ji? Egy háborús bűnös, akit nem támogatott a nép. Nem is tehetett volna semmit. De... - És itt jelentőségteljes csend következett. Anyám megértette: Mao nem tűri az ellenvéleményt. Aztán megkérdezte: - De miért mindannyiunkat, akik csak végrehajtjuk a parancsokat? Miért kell meghurcolni ezt a sok ártatlan embert? És miért ez a nagy pusztítás és a sok szenvedés?

Apám azt felelte: - Talán Mao elnök úgy érzi, csak akkor éri el célját, ha fenekestül felforgatja az egész országot. Mindig is alapos volt - és sosem rettentette vissza a véröntés. - Feszült csend után apám így folytatta: - Ezt semmiféleképpen nem lehet forradalomnak nevezni. A személyes hatalom megerősítése az ország és a lakosság ekkora vérvesztesége árán csakis helytelen lehet. Tulajdonképpen azt hiszem, hogy ez már bűntény.

Anyám katasztrófát szimatolt. Tudta, hogy férje cselekedni fog, ha kikristályosodott benne egy ilyen gondolatmenet. És anyám megérzéseivel összhangban apám azt mondta: - Levelet fogok írni Mao elnöknek.

Anyám kezébe temette az arcát. - De mi értelme lenne? - tört ki belőle. - Hogy is képzelheted, hogy Mao elnök majd hallgat rád? Miért hívod ki magad ellen a sorsot? A semmiért? Ne számíts arra, hogy most is elviszem a levelet Pekingbe!

Apám odahajolt hozzá, és megcsókolta. - Eszembe sem jutott, hogy téged kérjelek meg erre. Postán fogom elküldeni. - Aztán felemelte anyám fejét, és a szemébe nézett. Kétségbeesett hangon csak annyit mondott: - Mi mást tehetnék? Van-e más választásom? Muszáj beszélnem. Talán segít. És már csak a lelkiismeretem megnyugtatása végett is meg kell tennem.

- Miért olyan fontos neked a lelkiismereted? - mondta anyám - Fontosabb, mint a gyerekeid? Azt akarod, hogy ők is „feketék” legyenek?

Hosszú szünet következett. Aztán apám bizonytalanul annyit mondott: - Azt hiszem, el kéne válnod tőlem, és a magad feje szerint nevelned fel a gyerekeket. - Újra csend szakadt közéjük. Anyám arra gondolt, hogy apám talán mégsem határozott még a levélírásról, mert tisztában van a következményekkel. Mindenképpen katasztrófát okozna.

Múltak a napok. Február végén egy repülőgép húzott át Chengdu fölött alacsonyan, és fénylő papírdarabok ezreit szórta szét a levegőben, amelyek aláperegtek az ólomszínű égből. Egy február 17-én keltezett levél másolata volt rajtuk, amelyet a Központi Hadügyi Bizottság, a legfelsőbb katonai szervezet írt alá. A levél elrendelte, hogy a lázadók hagyjanak fel az erőszakos cselekedetekkel. Az írás ugyan nem kritizálta nyíltan a kulturális forradalmat, de láthatóan igyekezett megfékezni. Egy munkatársa megmutatta a röplapot anyámnak. Szüleim kissé fellélegeztek. Talán Kína idős és köztisztelő tábornokai közbeavatkoznak. Hatalmas tüntetést szerveztek Chengdu belvárosának utcáin a tábornokok levelének támogatására.

A szórólapok a pekingi zárt ajtók mögötti felzúdulás eredményeként születtek. Január végén Mao első ízben fordult a hadsereghez, hogy támogassák a lázadókat. A legfőbb katonai vezetők

többsége - Lin Piao honvédelmi miniszter kivételével - tiltakozott. Február 14-én és 16-án két hosszú beszélgetést folytattak a politikai vezetőkkel. Mao maga nem jelent meg a gyűlésen, sem helyettese, Lin Piao. Csou En-laj elnökölt. A tábornokok összefogtak a Politikai Bizottság azon tagjaival, akiket még nem helyeztek vád alá. Ezek a tábornokok a kommunista hadsereg parancsnokai voltak, részt vettek a Hosszú Menetelésben, a forradalom hőseinek tartották őket. Most szembefordultak a kulturális forradalommal, mert úgy látták, hogy ártatlan emberek esnek áldozatul, és destabilizálódik az ország. Az egyik miniszterelnök-helyettes, Tan Zhenlin dühösen kifakadt: - Egész életemben követtem Mao elnököt. Ennek most vége! - A két beszélgetés után a tábornokok azonnal intézkedtek, hogy megállítsák az erőszakot. Mivel Szecsuanban különösen rossz volt a helyzet, február 17-én kiadtak egy csak ennek a tartománynak szóló körlevelet.

Csou En-laj nem vetette be személyes befolyását a többség mellett, Maóval maradt. A személyi kultusz démoni hatalommal ruházta fel Maót. Az ellenállás megtorlása nem késlekedett. Mao megrendezte, hogy a csöcselék rátámadjon a Politikai Bizottság szakadár tagjaira és a hadseregpáncsnokokra, razzíát tartottak náluk, és brutális bírálati gyűléseket szerveztek ellenük. Amikor Mao kiadta a parancsot a tábornokok megbüntetésére, a hadsereg egy lépést sem tett az érdekükben.

Ez az egyetlen erőtlén kísérlet Mao hatalmának és a kulturális forradalomnak a gyengítésére később a „Februári Ellenáramlat” nevet kapta. Maga a hatalom egy vázlatos beszámolót is kiadott róla, hogy tovább szítsa az erőszakot a kapitalizmus követői ellen.

A februári megbeszélések fordulópontot jelentettek Mao számára. Láta, hogy csaknem mindenki ellenzi a politikáját. Ennek eredményeképpen teljesen lecserélte a pártot - a nevéen kívül semmit sem hagyott belőle. A Politikai Bizottságot sikeresen felváltotta a Kulturális Forradalmi Bizottság. Lin Piao hamarosan elkezdte a tisztogatást a tábornokokhoz hű tisztek között is, és a Központi Hadügyi Bizottság szerepét átvette saját személyi hivatala, amelyet feleségén keresztül irányított. Mao titkos szövetsége lassan egy feleségek, rokonok és talpnyaló udvaroncok köré szerveződött középkori királyi udvarhoz hasonlított. Mao küldötteket irányított a tartományokba, hogy „forradalmi bizottságokat” szervezzenek, amelyek személyi hatalmának új letéteményeseivé válhatnak majd, és ezzel a párt a legeslegalsó szintig lecserélődik.

Szecsuanban Mao küldöttei szüleim régi ismerősei voltak, a Ting házaspár. Miután családom elhagyta Yibint, Tingék gyakorlatilag az egész területre kiterjesztették hatalmukat. Ting úr lett a területi párttitkár, felesége pedig Yibinnek, a területi fővárosnak a párttitkára.

Tingék végeláthatatlan üldözésekre és személyes bosszúkra használták hatalmukat. Az egyik egy férfi ellen irányult, aki Tingné testőre volt az ötvenes évek elején. A nő többször próbálta elcsábítani a férfit, majd egyik nap hasfájásra panaszkodva rávette a férfit, hogy masszírozza meg a hasát, és kezét az ágyéka felé irányította. A férfi azonnal elrántotta a kezét, és otthagya az asszonyt. Tingné most ráfogta a testőrré, hogy meg akarta erőszakolni, és három év kényszermunkára íteltette.

A szecsuanai pártbizottsághoz eljuttattak egy névtelen levelet, amely feltárta az egész ügyet. Nyomozást kellett indítani. Mivel ők voltak a vádlottak, Tingék nem láthatták volna ezt a levelet, de egy régi szövetségesük megmutatta nekik. Ők ezek után az yibini kormányzat minden egyes tagját rávették, írjon jelentést valamilyen ügyről, hogy láthassák a kézírását. Nem tudták ugyan azonosítani a szerzőt, de a nyomozás végül befulladt.

Yibinben tisztségviselők és átlagemberek egyaránt állandó félelemben éltek. A visszatérő politikai kampányok és a kvótarendszer ideális lehetőséget nyújtott a Ting házaspárnak, hogy áldozatokat gyűjtsenek.

1959-ben Tingék sikeresen megszabadultak Yibin kormányzójától, aki apám után került hivatalba, 1953-ban. A Hosszú Menetelés veteránja volt, nagy népszerűségnek örvendett, és ez féltékennyé tette a Ting házaspárt. Az emberek csak „Szalmasarus Li”-nek hívták, mert mindig olyan sarut hordott, mint a parasztok - annak jelzésére, hogy nem felejt el, honnan származott. És valóban, a Nagy Ugrás idején nem erőltette különösebben a parasztokat, hogy acélt gyártsanak, és 1959-ben felszólalt az éhínség ellen. Tingék ráfogták, hogy „jobboldali opportunistá”, mennie kellett a hivatalából, és egy sörfőzde kázinójában lett árubeszerző. Az éhínség idején halt meg, pedig a munkája alapján vélhető volt, hogy jobb esélyei vannak az evésre, mint a legtöbbeknek. A boncolás kimutatta, hogy csak szalma volt a gyomrában. Haláláig becsületes ember maradt.

Egy másik történet, úgyszintén 1959-ben, egy orvosról szólt, akit Tingék osztályellenségnek tituláltak, mert igaz diagnózist adott az éhínség áldozatairól - pedig hivatalosan tilos volt említeni

az éhínséget.

Rengeteg ilyen eset volt - annyi, hogy az emberek az életüket is kockára téve írtak a tartományi hatóságoknak, hogy feljelentsék Tingéket. 1962-ben, amikor a központi kormányban a mérsékeltek kapták meg a hatalmat, egész országra kiterjedő nyomozás indult a korábbi kampányok alatt történtek felderítésére, és sok áldozatot rehabilitáltak. A szecsuanai kormányban egy csapat szerveződött Tingék működésének felülvizsgálatára, és bűnösnek találták őket hatalommal való durva visszaélésben. Börtönbe kerültek, és 1965ben Teng Hsziao-ping főtitkár aláírásával kizárták őket a pártból.

Amikor a kulturális forradalom elkezdődött, a Ting házaspár Pekingbe szökött, ahol kérvényt intéztek a Kulturális Forradalmi Bizottsághoz. Az osztályharc hőseinek tüntették fel magukat, amiért, állításuk szerint, a régi párhatalom üldözi őket. Anyám a szó szoros értelmében beléjük botlott egyszer a panaszirodán. Melegen érdeklődtek, hogy merre lakik Pekingben, de anyám nem volt hajlandó megadni a címét.

Tingéket Chen Bo-da karolta fel, a Kulturális Forradalmi Bizottság egyik vezetője és apám hajdani, yan'ani főnöke. Az ő közvetítésével fogadta őket Csiang Csing, és azonnal felismerte bennük a rokon lelket. Számára a kulturális forradalom úgyszintén sokkal kevésbé politikai, mint személyes ügy volt, lehetőség a régi, sokszor egészen kicsinyes sérelmek megtorlására. Csiang Csing nagy szerepet játszott például Liu Sao-csi feleségének meghurcoltatásában, mert, amint ezt el is mondta a vörösgárdistáknak, dühítette, hogy az asszony mennyit utazik külföldre férjével, az államelnökkel. Mao mindössze kétszer volt külföldön, mindkét alkalommal a Szovjetunióban, és mindkétszer felesége nélkül. Mi több, külföldi útjain Liu felesége elegáns ruhákat és drága ékszereket viselt, amit Mao szigorú Kínájában senki sem tehetett meg. Liu feleségére ráfogták, hogy CIA-ügynök, és börtönbe vetették. Alig menekült meg a haláltól.

Még az 1930-as években, mielőtt Maóval találkozott volna, Csiang Csing kis színésznő volt Sanghajban, és úgy érezte, hogy a helyi értelmiség lekezelei. Néhányan az akkori illegális kommunista vezetők közül 1949 után a Központi Közjóléti Hivatal legfőbb irányítói lettek. Részben azért, hogy megbosszulja harminc évvel korábbi valós vagy vélt megaláztatását, Csiang Csing mindent elkövetett, hogy „Mao-ellenes és szocializmusellenes” vonásokat találjon munkájukban. Amikor Mao az éhínség alatt visszavonult, felesége közelebb tudott kerülni hozzá, és sok kártékony dolgot suttoghatott a fülébe a hálószobában. Hogy ellenségeit térdre kényszerítse, az egész általuk vezetett rendszer, azaz az ország összes közjóléti hivatala ellen vádaskodott.

Azokon a színészeken és színésznőkön is bosszút állt, akik Sanghajban annak idején felkeltették az irigységét. Egy Wang Ying nevű színésznő olyan szerepet játszott akkor, amire Csiang Csing is pályázott. Harminc évvel később, 1966-ban Mao felesége őt és a férjét életfogytiglani börtönre ítélte. Wang Ying 1974-ben öngyilkos lett a börtönben.

Egy másik népszerű színésznő, Sun Wei-shi úgyszintén évtizedekkel korábban lépett fel egy darabban Csiang Csinggel együtt Yan'anban Mao előtt. Sun játéka nyilvánvalóan nagyobb sikert arathatott, mint Csiang Csingé, és a színésznő ünnepelet lett a legfelsőbb vezetők körében, Maót is beleértve. Mivel Csou En-laj később lányává fogadta, úgy érezte, nincs rákényszerítve arra, hogy hízelegjen Mao feleségének. 1968-ban Csiang Csing őt is és fivérét is letartóztatta, és halálra kínoztatta. Még Csou En-laj tekintélye sem tudta megvédeni.

Csiang Csing bosszúi lassacskán közszájon forogtak az egész országban. Jelleme beszédeiből is kitetszett, amelyeket aztán tacepaókon lehetett viszontlátni. Nem telt bele sok idő, és általános gyűlölet övezte, bár 1967 elején még sok gonosztettéről nem lehetett tudni.

Mao felesége és a Ting házaspár ugyanahhoz a fajtához tartoztak, amelynek külön neve is volt a maói Kínában: zheng-ren, „embernyúzó”. Olyan fáradhatatlanul és szemellenzősen folytatták az üldözést, olyan vérszomjas módszerekkel dolgoztak, hogy az maga volt a rettenet. 1967 márciusában egy Mao aláírását viselő irat jelentette be, hogy Tingéket rehabilitálták, és felhatalmazták őket, hogy szervezzék meg a Szecsuanai Forradalmi Bizottságot.

Először egy ideiglenes hatóságot állítottak fel, a Szecsuanai Előkészítő Forradalmi Bizottságot. Két tábornok volt a tagja - a politikai főbiztos és a Chengdui Hadterület (Kína nyolc hadterületének egyike) vezetője - és Tingék. Mao úgy rendelkezett, hogy minden forradalmi bizottság három részből álljon: a helyi hadsereg és a lázadók képviselőiből és a „forradalmi tisztségviselőkből”. Az utóbbiakat a korábbi tisztségviselők közül kellett kiválogatni, amit teljesen Tingék belátására bíztak, akik gyakorlatilag teljhatalommal irányították a bizottságot.

1967 márciusának végén Tingék felkeresték apámat. Azt akarták, hogy csatlakozzon a

bizottsághoz. Apám becsületessége és tisztessége révén nagy hírnévnek örvendett munkatársai között. Még Tingék is nagyra tartották képességeit, annál is inkább, mert tudták, hogy mikor szorult helyzetbe kerültek, apám - sokaktól eltérően - nem feketítette be őket saját vádjaival. Emellett szükségük volt valakire, aki ért a dolgokhoz.

Apám kellő udvariassággal, nagyanyám pedig kitörő lelkesedéssel fogadta őket. Ő nagyon keveset hallott bosszúikról, azt viszont tudta, hogy Tingné engedélyezte a méregdrága amerikai gyógyszereket, amelyek kigyógyították anyámat a tébécéből, amikor terhes volt velem.

Miután Tingék bementek apám dolgozószobájába, nagyanyám gyorsan tésztát gyúrt, és csakhamar darabolás hangos, ritmikus dallama töltötte be a konyhát. Nagyanyám sertéshúst vágott fel, egy maréknyi friss snidlinget aprított, a legkülönbébb fűszerekkel keverte össze őket, majd forró repceolajat öntött chiliporra, hogy elkészítse a mártást a hússal töltött gombóchoz, amivel a hagyomány szerint a szívesen látott vendéget fogadják.

Apám dolgozószobájában Tingék elmondták, hogy rehabilitálták őket, és új rangot kaptak. Azt is elmondták, hogy jártak apám hivatalában, ahol a lázadóktól értesültek arról, milyen bajba keverte magát apám. Ők azonban, mondták, mindig is szerették őt azokban a hajdani yibini években, még mindig nagyra tartják, és szeretnék, ha újra velük dolgozna. Megígérték, hogy elfelejtik az összes terhelő dolgot, amelyet valaha is tett vagy mondott, ha hajlandó velük dolgozni. De ennél jóval többet is elérne: ismét felemelkedhetne ebben az új hatalmi rendszerben, és Szecsuan összes kulturális ügyét irányíthatná. Nyilvánvalóvá tették, hogy ez olyan ajánlat, amit apám nem utasíthat vissza.

Apám hallott már Tingék kinevezéséről anyámtól, aki tacepaókon olvasta a hírt. Akkor azt mondta anyámnak: -Ne higgy a pletykáknak! Ez lehetetlen! - Hihetetlennek tűnt számára, hogy Mao ezt a házaspárt létfonosságú pozícióba helyezte. Most igyekezett visszafojtani undorát, és csak annyit mondott: - Sajnálom, nem fogadhatom el az ajánlatotokat.

Ting asszony csettintett egyet: - Nagy szívességet teszünk neked. Mások térdén állva könyörögnének egy ilyen lehetőségért. Fel tudod mérni, milyen helyzetben vagy, és mi kik vagyunk most?

Apám egyre ingerültebb lett. Azt válaszolta: - Bármit mondtam vagy tettem, a felelősség az enyém. Nem akarok közösséget vállalni veletek. - Az egyre feszültebbé váló párbeszéd során kimondta, hogy szerinte megérdemelten kapták a büntetést, és nem lett volna szabad fontos állásba helyezni őket. Tingék döbbenet közölték vele, jobb lesz, ha vigyáz arra, hogy mit mond: Mao elnök személyesen rehabilitálta, és „jó tisztségviselőknak” nevezte őket.

Apám dühében tovább mondta a magáét. - De Mao elnök biztosan nem tudott mindent rólatok. Miféle „jó tisztségviselők” vagytok ti? Megbocsáthatatlan hibákat követtetek el. - Nem akarta kimondani azt a szót, hogy „bűnöket”.

- Hogy merészeled kétségbe vonni Mao elnök szavait! - kiabált Ting asszony. - Lin Piao helyettes parancsnok azt mondta: „Mao elnök minden szava megkérdőjelezhetetlen egyetemes igazság, minden szava felér tízezer más szóval!”

- Ha egy szó csak egyetlen szót jelent - mondta apám -, ez már a beszélő óriási teljesítményét mutatja. Emberileg nem lehetséges, hogy egyetlen szó tízezret érjen. Amit Lin Piao helyettes parancsnok mondott, az szónoki fogás volt, nem szabad szó szerint értelmezni.

Később leadott beszámolójuk szerint Tingék alig hittek a fülüknek. Figyelmeztették apámat, hogy ez a gondolkodás, beszéd és viselkedés kulturálisforradalom-ellenes, a forradalmat pedig Mao elnök vezeti. Erre apám azt felelte, szeretné, ha elbeszélgethetne Mao elnökkel erről a dolgról. Ezek az öngyilkos szavak elnémitották Tingéket. Rövid hallgatás után felálltak, és indultak.

Nagyanyám dühös lépteket hallott, és lisztes kézzel szaladt ki a konyhából, mert éppen lisztbe forgatta a gombócokat. Beleütközött Tingnébe, és megkérte a házaspárt, maradjanak nálunk ebédre. Tingné válasza sem méltatta, kirohant a lakásból, és döngő léptekkel elindult lefelé a lépcsőn. A lépcsőfordulónál megállt, visszafordult, és iszonyú haraggal azt mondta apámnak, aki kiment utánuk: - Megőrültél? Utoljára kérdelek: még mindig visszautasítod a segítségemet? Tisztában vagy vele, hogy azt tehetek veled, amit akarok?

- Semmi dolgom veled - mondta apám. - Te és én külön fajtához tartozunk.

Döbbenet és rémület nagyanyám ott állt a lépcső tetején, apám pedig szó nélkül visszament a dolgozószobájába. De azonnal ki is jött, és egy tuskövet vitt be a fürdőszobába. Néhány csepp vizet engedett a kőre, és elgondolkozva visszament a szobájába. Aztán leült az íróasztalához, és

elkezdett dörzsölni egy tusrudat köröskörül a kövön, míg sűrű fekete folyadékot nem kapott. Tiszta fehér papírlapot terített maga elé. Rövid idő múlva befejezte második levelét Mao elnöknek. Ezzel a mondattal kezdte: „Mao elnök, úgy fordulok Hozzád, mint egyik kommunista a másikhoz, és arra kérek, állítsd meg a kulturális forradalmat.” A továbbiakban leírta, milyen katasztrófába sodorta Kínát a kulturális forradalom. A levél a következő szavakkal zárult: „Félek, hogy a legszörnyűbb dolgok várnak pártunkra és országunkra, ha olyan emberek, mint Liu Jieting és Zhang Xi-ting emberek tízmilliói fölött uralkodhatnak.”

A borítékra ezt a címezést írta: „Mao elnöknek, Peking”, és elvitte az utca végén lévő postahivatalba. Ajánlottan, légipostával adta fel. A postás a pult mögött átvette a levelet, rápillantott, de egyetlen arcizma sem rándult. Aztán apám hazasétált - és várt.

20. „NEM ADOM EL A LELKEM” - APÁMAT LETARTÓZTATJÁK (1967-1968)

A harmadik nap délutánján, miután apám postázta a levelet Maónak, kopogtatás hallatszott. Anyám nyitott ajtót. Három férfi jött be, mindhárman ugyanazt a bő, kék, egyenruhaszerű öltözéket hordták, amit szinte mindenki Kínában. Apám ismerte egyiküket: gondnok volt az osztályán, most éppen harcias lázadó. A második, egy magas termetű, keskeny, keléses arcú férfi bejelentette, hogy őket, lázadókat, a rendőrség küldte, hogy tartóztassák le apámat, „egy ellenforradalmárt, akit épp akció közben kaptak el, mikor támadást intézett Mao elnök és a kulturális forradalom ellen”. Aztán ő és a harmadik, alacsonyabb és kövérebb férfi megragadták apámat a karjánál, és jelezték, hogy indulás.

Nem mutattak fel sem igazolványt, sem elfogatási parancsot. De nyilvánvaló volt, hogy civil ruhás lázadó rendőrök. Tekintélyüket biztosította, hogy egy apám osztályabeli lázadóval érkeztek.

Bár nem említették a Maóhoz írott levelet, apám tudta, hogy az írást biztosan feltartóztatták, ami tulajdonképpen elkerülhetetlen volt. Azt is látta előre, hogy őt valószínűleg elviszik, mert nemcsak papírra vetette az istenkáromló szöveget, de volt már megfelelő hatóság is - Tingék -, amely jóváhagyja a letartóztatását. De még így is meg akarta ragadni az egyetlen, bármilyen csekély lehetőséget. Most néma volt és feszült, de nem tiltakozott. Amikor indult ki a lakásból, egy pillanatra megállt, és halkán azt mondta anyámnak: - Ne vádold a pártunkat emiatt. Bízz abban, hogy ki fogja javítani a hibáit, bármilyen súlyosak legyenek is azok. Válj el tőlem, és szeresd helyettem is a gyerekeket. Nyugtasd meg őket.

Amikor kicsit később hazaértem, sem apámat, sem anyámat nem találtam otthon. Nagyanyám elmondta, hogy anyám Pekingbe utazott, mert kérni akarja apám szabadon bocsátását, akit elvittek a hivatalabeli lázadók. Nem mondta, hogy a „rendőrség”, mert az túl ijesztően hangzott volna. A rendőrségi letartóztatás sokkal rettenetesebb és végzetesebb volt, mint ha valakit a lázadók fogtak el.

Elrohantam apám hivatalába, hogy megkérdezzem, hol van. Nem kaptam választ, csak különféle vakkantásokat a Shauné vezette kórustól, olyanokat, mint „Határold el magad a büdös kapitalista apádtól” és „Akárhonnan is, megérdemli”. Visszafojtottam haragos könnyeimet. Gyűlöltem ezeket az állítólag intelligens felnőtteket. Érthetetlen volt könyörtelenségük és brutalitásuk. Egy kedvesebb tekintet, egy finomabb hang vagy akár a hallgatás is megengedhető lett volna, még azokban a napokban is.

Ekkortól kezdve soroltam két csoportba honfitársaimat: az egyikbe kerültek az emberségesek, a másikba az embertelenek. Csak egy akkora felfordulás, mint a kulturális forradalom, hozhatta ki ezeket a tulajdonságokat az emberekből, akár tizenéves vörösgárdisták, akár felnőtt lázadók, akár a kapitalizmus követői voltak.

Ezalatt anyám az állomáson várta a vonatot, amely másodjára viszi Pekingbe. Sokkal csüggedtebb volt most, mint hat hónappal korábban. Akkor még sejlett némi esély az igazságos ítéletre, most azonban szinte reménytelennek látszott a helyzet. De anyám nem esett kétségbe. Elhatározta, hogy harcolni fog.

Tudta, hogy az egyetlen ember, aki segíthet rajta, Csou En-laj miniszterelnök. Mindenki más alkalmatlan. Ha bárki máshoz fordul segítségért, az csak siettetni fogja férje, önmaga és családja katasztrófáját. Tudta, hogy Csou sokkal mérsékeltebb, mint Mao felesége és a Kulturális Forradalmi Bizottság - és meglehetősen hatalommal bír a lázadók felett, akiknek szinte naponta osztogatja a parancsokat.

De hozzá eljutni olyan feladat volt, mint megpróbálni beszélni a Fehér Házba, vagy

magánaudenciát kémi a pápától. Még ha eljutna is anyám Pekingbe anélkül, hogy elfognák, még ha megtalálja is a megfelelő panaszshivalt, akkor sem mondhatja meg, hogy kivel akar beszélni, hiszen ezt azonnal a többi vezető elleni sértésként, sőt támadásként értelmeznék. Anyám egyre nyugtalanabb lett, azt sem tudta, vajon távozását felfedezték-e már a lázadók. Neki most otthon kellett volna várnia, hogy hívják a következő bírálati gyűlésre - volt azonban egy kiskapu. Az egyik lázadó csoport hihette ugyanis azt, hogy anyám éppen egy másik csoport kezében van.

Ahogy ott várt az állomáson, hatalmas transzparenst pillantott meg, ezzel a felirattal: „A Vörös Chengdu Követsége Pekingbe”. Körötte körülbelül kétszáz ember csoportosult, mind huszon-évesek. A többi transzparenstől az is tudhatóvá vált, hogy egyetemi hallgatók, akik Pekingbe készülnek, hogy tiltakozzanak Tingék ellen. Ráadásul a feliratok még azt is elárulták, hogy találkozót beszéltek meg Csou elnökkel.

Az Augusztus 26.-ával, a rivális lázadó szárnyal összehasonlítva a Vörös Chengdu aránylag mérsékelt volt. Tingék minden erejükkel támogatták ugyan az Augusztus 26.-át, de a Vörös Chengdu nem adta fel. A Ting házaspár sohasem jutott egyeduralomra, még Mao és a Kulturális Forradalmi Bizottság támogatásával sem.

A kulturális forradalmat ekkor a lázadó csoportok között dúló heves frakcióharc jellemezte. Ez már akkor elkezdődött, mikor Mao jelt adott, hogy el kell ragadni a hatalmat a kapitalizmus követőitől; most, három hónappal később az elűzött kommunista vezetőket teljesen másféle lázadó vezérek váltották fel: fegyelmezetlen opportunisták, és még csak nem is fanatikus maoisták. Mao meghagyta, hogy fogjanak össze, és osztozzanak a hatalmon, de ők csak színleg teljesítették ezt a parancsot. Egymásra támadtak Mao-idézetekkel dobálózva, és cinikusan kihasználva Mao guruszerű megfoghatatlanságát - bármilyen helyzetre könnyűszerrel lehetett Mao-idézetet találni, és a vitákban is ezekkel küzdött mindkét fél. Mao tudta, hogy tartalmatlan „filozófiája” bumerángxként csap vissza rá, de nem avatkozhatott be nyíltan, mert akkor elvesztette volna misztikus távolságát.

A Vörös Chengdu látta, hogy ahhoz, hogy megsemmisítsék az Augusztus 26.-át, először a Ting házaspárral kell leszámolniuk. Tudták, hogy Tingék híresek bosszúszomjukról és hataloméhségükről, ami már szóbeszéd tárgya volt, egyesek csak suttogva beszéltek róla, mások nyíltabban. Még Mao rokonszenve a házaspár iránt sem volt elég ahhoz, hogy a Vörös Chengdu elhallgasson. Ilyen előzmények után küldött a Vörös Chengdu diákokat Pekingbe. Csou En-laj beleegyezett, hogy fogadja őket, mert a Vörös Chengdu, mint a lázadók két szecsuan tábora közül az egyik, rengeteg követőt tudott maga mögött.

Anyám követte a Vörös Chengdu-csoportot, amint nagy integetéssel áthaladtak a jegyellenőrzésen, ki a peronra, ahol már pöfögött a pekingi expressz. Anyám megpróbált velük egy vagonba kerülni, amikor egy fiú közülük megállította: - Te ki vagy? - kiáltott. Anyám, aki akkor harmincöt éves volt, aligha nézett ki diáknak. - Te nem közülünk való vagy. Szállj le azonnal!

Anyám keményen megmarkolta az ajtó kilincset. - Én is Pekingbe megyek, hogy feljelentést tegyek Tingék ellen! - kiáltotta. - Ismerem a viselt dolgaikat. - A fiú hitetlenkedve méregette. De akkor a diák háta mögül két hang, egy női és egy férfihang azt mondta: - Hagyd, hadd jöjjön! Halljuk, miféle mondanivalója van!

Anyám bezsúfolódott a tömött vagonba, ahol az iménti nő és férfi közé került. A Vörös Chengdu személyzeti vezetőiként mutatkoztak be. A férfit Yongnak, a nőt Yannak hívták. Mindketten a Chengdu Egyetem diákjai voltak.

Elbeszélésükből anyám rájött, hogy a diákok nagyon keveset tudnak Tingékről. Legjobb emlékezete szerint mesélt nekik a sok yibini üldöztetésről még a kulturális forradalom előtről; Ting asszony 1953-as kísérletéről, hogy megrontsa apámat; a házaspár legutóbbi látogatásáról apámnál, és arról, hogy apám elutasította az együttműködést. Elmondta, hogy Tingék letartóztatták apámat, mert levelet írt Mao elnökhöz, amelyben ellenzi, hogy Tingéket Szecsuan új vezetőinek nevezzék ki.

Yan és Yong megígérték, hogy magukkal viszik anyámat a találkozóra, Csou En-lajhoz. Anyám egész éjjel ébren ült, és izgatottan tervezgette, mit és hogyan mondjon a miniszterelnöknek.

Amikor a delegáció megérkezett a Peking pályaudvarra, már várt rájuk a miniszterelnök egyik képviselője. Egy kormányzati vendégházban szállásolták el őket, és megmondták nekik, hogy másnap este fogadja őket Csou En-laj.

Másnap, amíg a diákok a várost járták, anyám kérvényt írt Csounak. Megeshet, hogy nem lesz lehetősége a személyes beszédre, de ha igen, akkor is jobb, ha írásban is megfogalmazza

kérelmét. Este kilenc órakor a diákokkal együtt bement a Nagy Népgyűlés épületébe a Tienanmen tér nyugati oldalán. A találkozót a Szecsuan Teremben tartották, amelynek díszítésében apám is segédkezett 1959-ben. A diákok félkörívben ültek le a miniszterelnök előtt. Nem volt elég szék, így néhányan a szőnyegre kuporodtak. Anyám a leghátsó sorban ült le.

Tudta, hogy beszédének tömörnek és hatásosnak kell lennie, így újra és újra elpróbálta magában, amíg az ülés zajlott. Annyira elfoglalták saját gondolatai, hogy alig hallotta, mit mondanak a diákok. Csak a miniszterelnök reakcióira figyelt fel néha. Csou többször bólintott, jelezvén, hogy érti a hallottakat. Sosem jelzett sem egyetértést, sem ellenvéleményt. Csak hallgatott, és időnként egy-egy általános megjegyzést tett arról, hogy „követni kell Mao elnököt” és „össze kell fogni”. Egy segéd jegyzetelt.

Anyám hirtelen arra lett figyelmes, hogy a miniszterelnök megszólal, mintegy zárásképpen: - Van még valami? - Anyám felpattant a székből: - Miniszterelnök elvtárs, én még mondanék valamit.

Csou felemelte a tekintetét. Anyám nyilvánvalóan nem tartozott a diákok közé. - Maga kicsoda? - kérdezte. Anyám megmondta nevét és beosztását, és azonnal folytatta is: - A férjemet letartóztatták mint „akció közben leleplezett ellenforradalmárt”. Azért jöttem, hogy igazságot kapjak a számára. - Aztán megmondta apám nevét és beosztását.

Csou tekintete megélenkült. Apámnak nagyon magas beosztása volt. - A diákok mehetnek -, mondta - magával négyszemközt akarok beszélni.

Anyám nagyon szeretett volna négyszemközt beszélni Csouval, de elhatározta, hogy feláldozza a lehetőséget egy még fontosabb cél érdekében. - Miniszterelnök elvtárs, szeretném, ha a diákok itt maradnának tanúnak. - Amikor ezt mondta, a kérvényt odaadta a legelől ülő diáknak, aki továbbadta Csounak.

A miniszterelnök bólintott: - Rendben. Mondja.

Anyám tömören, de világosan elmondta, hogy apámat egy levél tartalmáért tartóztatták le, amelyet Mao elnöknek írt. Apám ellenezte Tingék kinevezését Szecsuan új vezetőinek, mert tudta, hogy mértéktelenül visszaélnék a hatalmukkal, aminek ő maga is tanúja volt Yibinben. Emellett anyám még kurtán hozzáfűzte: - A férjem levele súlyosan téves nézeteket is tartalmazott a kulturális forradalomról.

Alaposan átgondolta, hogyan fogalmazza ezt meg. Igaz beszámolót kell adnia Csounak, de nem idézheti apám szavait a lázadók jelenlétében. Annyira elvontan kellett fogalmaznia, amennyire csak lehetséges: - A férjemnek voltak súlyosan téves nézetei. De ezeket sohasem hozta nyilvánosságra. A Kommunista párt szabályzata alapján járt el, és közvetlenül akarta elmondani véleményét Mao elnöknek. A szabályzat alapján ez minden párttag teljes joga, amit nem lenne szabad ürügyül használni egy letartóztatáshoz. Azért jöttem, hogy igazságot kérjek a számára.

Amikor anyám tekintete találkozott Csou En-lajéval, látta, hogy a miniszterelnök tökéletesen megértette, mi lehetett apám levelében, és megérti anyám gondját is, hogy ezt nem mondhatja ki nyíltan. Rápillantott anyám kérvényére, aztán az egyik mögötte ülő segédhez fordult, és halkán suttogott neki valamit. A teremben egy pissenés sem hangzott. Mindenki a miniszterelnököt figyelte.

A segéd néhány papírlapot adott át Csounak, amelyeken az Államtanács (a kabinet) fejléce látszott. Csou írni kezdett, kissé kitekert mozdulatokkal - jobb karja eltört, amikor még évekkal azelőtt Yan'anban leesett egy lóról. Miután befejezte, odaadta a lapot a segédnek, aki felolvasta.

- „Először: Mint a Kommunista Párt tagja, Chang Shou-yu jogosult arra, hogy levelet intézzen a párt vezetőségéhez. Függetlenül attól, milyen súlyos hibákat tartalmaz a levél, nem használható fel arra, hogy íróját ellenforradalmárnak bélyegezzék. Másodszor: Mint Szecsuan tartomány közjóléti hivatalának igazgatóhelyettese, Chang Shou-yu vesse alá magát a vizsgálati eljárásnak és az emberek kritikájának. Harmadszor: Chang Shou-yu ügyében minden további intézkedést fel kell függeszteni a kulturális forradalom befejeztéig. Csou En-laj.”

Anyám szóhoz sem jutott a megkönnyebbüléstől. Az iratot a szokástól eltérően nem Szecsuan új vezetőihez intézte a miniszterelnök, így hát anyámat nem kötelezte semmi arra, hogy átadja nekik vagy bárki másnak. Csou úgy írta meg, hogy anyám megtarthassa, és csak annak mutassa meg, aki segíthet.

Yan és Yong anyám bal oldalán ültek. Amikor anyám feléjük fordult, ragyogtak a boldogságtól.

Két nappal később tudott visszaindulni Chengduba, addig végig Yan és Yong társaságában maradt, mert aggódott, hogy Tingék esetleg megneszelik az ügyet, és elküldik valamelyik

csatlósukat, hogy elvegye az iratot és elfogja őt. Yan és Yong is úgy gondolták, hogy anyámnak létfontosságú velük maradnia, „Ha az Augusztus 26. el akarja rabolni téged”. Ragaszkodtak ahhoz, hogy hazáig kísérjék az állomásról. Nagyanyám snidlinges-disznóhúsos lepényt süített nekik, amit pillanatok alatt befaltak.

Azonnal megszerettem Yant és Yongot. Lázadók, de mégis ilyen kedvesek, ilyen barátságosak és segítőkészek a családommal! Hihetetlennek tűnt. Azt is azonnal láttam, hogy szerelmesek egymásba: ahogy egymásra néztek, ahogy ugratták egymást, ahogy megérintették egymást, mind teljesen szokatlan volt társaságban. Hallottam, hogy nagyanyám azt súgja anyámnak, milyen jó lenne, ha vennék nekik valami nászajándékot. Anyám kijelentette, hogy az lehetetlen, mert bajba keverné őket, ha kitudódna. A kapitalizmus követőjétől „megvesztegetést” elfogadni főbenjáró bűnnek számított.

Yan huszonnégy éves volt, korábban harmadéves könyvtel szakos hallgató a Chengdu Egyetemen. Élénk arcának vonalait a vastag keretes szemüveg uralta. Állandóan nevetett, fejét hátravetve. Szívmelengető nevetés volt. Akkoriban Kínában a sötétkék vagy a szürke zakó és nadrág volt a férfiak, nők és gyerekek egyenöltözéke. Mintás anyagot tilos volt hordani. Az uniformitás ellenére néhány nő mégis tudott úgy öltözködni, hogy látszott, nagy műgonddal válogatja meg a ruháit. Nem így Yan. Ő mindig úgy nézett ki, mintha félregombolta volna a zakóját, rövid haját pedig türelmetlen, kócos varkocsba fogta hátul. Úgy tűnt, még a szerelem sem tudja rávenni, hogy törődjön a külsejével.

Yong már többet adott a megjelenésre. Szalmasarut hordott, amit kiemelt a felgyűrt nadrágszár. A szalmasaru valamiféle divattá vált a diákok között, mert a paraszti életet jelképezte. Yong különösen intelligensnek és érzékenynek tűnt. Le voltam nyűgözve tőle.

A boldog vacsora után Yan és Yong hazaindult. Anyám lekísérte őket a földszintre, ahol odasúgták neki, hogy vigyázzon, biztos helyre tegye Csou En-laj papírját. Anyám semmit sem szólt nekem és a testvéreimnek Csouval történt találkozásáról.

Azon az estén anyám felkereste egy régi munkatársát, és megmutatta neki Csou írását. Chen Mo Yibinben dolgozott együtt a szüleimmel még az ötvenes évek elején, és jó barátságban volt mindkettőjünkkel. Neki sikerült jóban maradnia a Ting házaspárral is, és mikor rehabilitálták őket, úgy döntött, hogy velük dolgozik. Anyám könnyek között kérte meg, hogy a régi idők emlékére segítsen elintézni apám szabadon bocsátását, ő pedig megígérte, hogy beszél Tingékkal.

Telt az idő, aztán egy áprilisi napon hirtelen megjelent apám. Nagyon megkönnyebbültem, és boldog voltam, hogy újra itthon van, de örömöm szinte azonnal rémületté változott. Különös fény csillogott a szemében. Nem mondta meg, hol volt, és ha beszélt is, alig értettem a szavait. Napokon és éjszakákon át nem aludt, csak fel-le járt a lakásban, és magában beszélt. Egy nap arra kényszerítette az egész családot, hogy menjünk ki, és álljunk a zuhogó esőben. Azt mondta, hogy így majd „megérezzük a forradalom viharát”. Miután felvette a fizetését, az egész borítékot bedobta a konyhai tűzhelybe, mondván, „meg kell szabadulni a magántulajdontól”. Rá kellett jönnünk a rettenetes igazságra: apám megbolondult.

Örületének központja anyám lett. Tombolva támadt rá apám, „szégyentelennek”, „gyávának” nevezte, és ráfogta, hogy „eladta a lelkét”. Aztán minden átmenet nélkül zavarba ejtően gyengéd lett vele az egész család előtt - újra és újra elmondta, mennyire szereti, milyen hitvány férj volt, és könnyögött, hogy anyám „bocsásson meg és menjen vissza hozzá”.

Első otthon töltött napján gyanakodva méregette anyámat, és kifaggatta, mit csinált az elmúlt időszakban. Anyám elmondta neki, hogy Pekingbe ment, és kérvényezte az elengedését. Apám hitetlenkedve rázta a fejét, és felszólította anyámat, hogy mutasson bizonyítékot. Anyám úgy döntött, nem szól a Csou En-lajtól kapott írásról. Láttam, hogy apám nincs magánál, és attól félt, hogy esetleg odaadja a papírt akár Tingéknek is, ha a párt ezt parancsolja. Anyám nem nevezhette meg Yant és Yongot sem tanúként: apám azt mondta volna, hogy helytelen dolog belekeveredni egy vörösgárdista frakcióba.

Apám kitartóan vissza-visszatért a témára. Mindennap alaposan kikérdezte anyámat, akinek történetében nyilvánvaló ellentmondások támadtak. Apám gyanúja és zavara egyre nőtt. Dűhe anyám iránt már a tettelegesség határát súrolta. Testvéreim és én igyekeztünk segíteni anyánknak, megpróbáltuk hihetőbbé tenni a történetét, de ez nekünk sem nagyon sikerült. Mikor apám elkezdett kérdezgetni bennünket, a történet természetesen egyre zavarosabb lett.

Nem tudtuk, hogy amíg apám börtönben volt, fogvatartói állandóan azzal zsarolták, hogy felesége és családja el fogja hagyni, ha nem ír „vallomást”. Az ilyen vallomások kicsikarása bevált

gyakorlat volt. Ha sikerült rávenni az áldozatot, hogy vallja be „bűnét”, akkor erkölcsileg már térdre kényszerítették. De apám azt mondta, hogy nincs mit bevallania, és nem ír semmit.

Fogvatartói akkor azt mondták neki, hogy anyám feljelentette. Amikor apám kérte, hadd látogathassa meg anyám, azt mondták neki, hogy anyám kapott rá engedélyt, de visszautasította, mert meg akarja mutatni, hogy „elhatárolja magát” a férjétől. Amikor Fogvatartói rájöttek, hogy apám hangokat hall - a skizofrénia egyik jele -, felhívták a figyelmét a szomszéd szobából átszűrődő beszédfoszlányokra. Azt mondták, hogy anyám van ott, de nem hajlandó beszélni apámmal, amíg meg nem írja a vallomást. Fogva tartói olyan élethűen játszottak, hogy apám azt hitte, tényleg anyám hangját hallja. Elméje kezdett megzavarodni. Mégsem volt hajlandó megírni a vallomást.

Amikor elengedték, egyik fogvatartója közölte vele, azért engedik haza, mert otthon majd szemmel tartja a felesége, „akit a párt jelölt ki, hogy figyelje”. Azt mondták, az otthona lesz az új börtöne. Nem tudta hát az okát hirtelen szabadulásának, és zavarában hihetőnek vélte ezt a magyarázatot.

Anyám semmit sem tudott arról, mi történt apámmal a börtönben. Amikor apám megkérdezte tőle, miért engedték szabadon, anyám nem adhatott neki kielégítő választ. Nemcsak Csou En-laj írásáról nem szólhatott, de azt sem mondhatta meg, hogy Chen Mónál, Tingék jobbkezenél járt. Apám nem viselte volna el, hogy felesége Tingék „jóindulatáért könyörgött”. Ebben az ördögi körben anyám tehetetlensége és apám örülete egyre csak nőtt, egymást erősítve.

Anyám orvosi segítséget próbált keresni. Elment a klinikára, ami a régi tartományi kormányhoz tartozott. Elment az ideggógyintézetekbe. De ahogy a felvételi osztályon lévők meghallották apám nevét, csak a fejüket rázták. Nem vehetik fel apámat hatósági beleegyezés nélkül - ezt pedig nem voltak hajlandók maguk megszerezni.

Anyám megkereste a legfőbb lázadó csoportot apám osztályán, és kérte őket, engedélyezzék apám kórházi gyógykezelését. Ez volt az a csoport, amelyet Shauné vezetett, és Tingék fennhatósága alatt állt. Shauné azt sziszegte anyámnak, hogy apám csak színleli az elmebetegséget, mert el akarja kerülni a büntetést, és hogy anyám segédkezik ebben, felhasználva, hogy orvoscsaládból származik (nevelőapja, dr. Xia orvos volt). Apám „vízbe esett kutya, akit verni és korbácsolni kell könyörület nélkül” - mondta az egyik lázadó, az éppen aktuális jelszót idézve, amely a kulturális forradalom könyörtelenségét dicsőítette.

Tingék rendelkezései alapján a lázadók tacepaókampányt indítottak apám ellen. Tingék nyilvánvalóan jelentették Csiang Csingnek a „bűnös szavakat”, amelyeket apám mondott a bírálati gyűlésen, a velük folytatott beszélgetésben és Maónak írott levelében. A falragaszok szerint Mao felesége talpra ugrott felháborodásában, és kijelentette: - Annak az embernek, aki ilyen nyíltan merészeli támadni Nagy Vezetőnket, a bebörtönzés, sőt még a halálos ítélet is túl enyhe! Alaposan meg kell büntetni, különben nem mondhatjuk, hogy leszámoltunk vele!"

Rettenetes félelmet keltettek bennem ezek a tacepaók. Mao felesége elítélte az apámat! Ez biztosan a véget jelenti számára. De paradox módon Csiang Csing gonoszága éppen segítségünkre volt: őt sokkal inkább személyes bosszúi foglalkoztatták, semmint a valós gondok, és mivel nem ismerte apámat, és nem fűtötte ellene személyes bosszúvágy, nem is üldözte nagyon. Mi azonban nem tudtunk erről, és igyekeztünk azzal nyugtatni magunkat, hogy az idézett megjegyzés bizonyára csak pletyka. Elméletben a falragaszok nem számítottak hivatalosnak, mivel a „tömegek” írták őket, és nem a központi hírközlés részei voltak. De lelkem mélyén tudtam, hogy igaz, amit írnak.

Tingék dühe és Csiang Csing szidalma után a lázadók bírálati gyűlései egyre brutálisabbak lettek, bár apámnak még mindig megengedték, hogy otthon lakjon. Egy nap úgy jött haza, hogy alig látott az egyik szemére. Máskor láttam, hogy egy teherautón áll, amely lassan viszi körbe az utcákon. Hatalmas tábla lógott a nyakán vékony dróton, amely a húsába vágott, kezeit borzalmasan kitekerve a háta mögé kötötték. Igyekezett magasra emelni a fejét annak ellenére, hogy néhány lázadó megpróbálta kétrét görnyedésre kényszeríteni. Az szomorított el legjobban, hogy apám teljesen közömbösnek tűnt a fizikai fájdalommal szemben. Örületében szelleme mintha elszakadt volna a testétől.

A családi albumban minden fényképet darabokra tépett, amelyen Tingék is rajta voltak. Elégette a paplanhuzatait és a lepedőit és a család ruháinak nagy részét. Eltörte a szék- és asztallábakat, és azokat is elégette.

Egyik délután anyám az ágyon aludt a hálószobában, apám addig kedvenc bambusz

karosszékében pihent a dolgozószobájában, amikor hirtelen felpattant, és átrohant a hálósobába. Hallottuk az ajtócsattanást, utánarohantunk, és mikor beértünk a szobába, láttuk, hogy anyámat fojtogatja. Visítottunk, és próbáltuk elhúzni onnan. Úgy látszott, anyám bármelyik pillanatban megfulladhat. De apám végül visszalökte az ágyra, és kiment a szobából.

Anyám lassan felült, hamuszürke arccal. Kezét bal fülére szorította. Arra ébredt fel, hogy apám hatalmas ütést mér a fejére. Anyám hangja gyenge volt, de nyugodt. - Semmi baj, rendben vagyok - nyugtatta zokogó nagyanyámat. Aztán hozzánk fordult, és azt mondta: - Nézzétek meg, hogy van apátok, aztán menjetek a szobátokba. - Nekidőlt a kámforfa foglalatú ovális tükörnek, amely az ágy fejrészét alkotta. A tükörből láttam, hogy jobb kezével a kispárnát markolja. Nagyanyám egész éjjel a hálósobaaajtajuk előtt ült. Én sem tudtam aludni. Mi történik, ha apám akkor támadja meg anyámat, amikor zárva van az ajtó?

Anyám maradandó halláskárosodást szenvedett, a bal fülére csaknem teljesen megsüketült. Úgy döntött, hogy túl veszélyes otthon maradnia, és másnap megkérte a hivatalát, hadd költözhessen el máshová. A lázadók nagyon segítőkészek voltak. Szobát adtak neki a kertészlakban, a kert egyik sarkában. A szoba nagyon kicsi volt, körülbelül két méterszer három. Csak egy ágy és egy íróasztal fért bele, és annyi hely sem maradt, hogy el lehessen járni közöttük.

Odaköltözésének éjszakáján anyám, nagyanyám, Xiao-fang és én együtt aludtunk az ágyon összezsúfolódva. Sem a lábunkat nem tudtuk kinyújtani, sem megfordulni nem tudtunk. Anyám méhvérzése erősödött. Nagyon féltünk, mert ezen az új helyen tűzhely hiányában nem tudtuk sterilizálni a fecskendőt és az injekcióstűt, és így nem adhattuk be neki az injekciót. Én végül nyugtalan álomba zuhantam a kimerültségtől. De tudom, hogy sem anyám, sem nagyanyám nem hunyták le a szemüket egész éjjel.

A következő néhány napon Jin-ming továbbra is apámmal maradt, én pedig anyám új helyére költöztem, hogy gondját viseljem. A szomszéd szobában egy fiatal lázadó vezető lakott, anyám körzetéből. Nem mertem köszönni neki, mert nem tudtam, jó néven veszi-e, ha a kapitalizmus követőjének egyik családtagja megszólítja, de legnagyobb meglepetésemre ő köszöntött mindig udvariasan, valahányszor összefutottunk. Anyámmal kissé mereven, de előzékenyen viselkedett. Ez nagy megkönnyebbülést jelentett az apám hivatalabeli lázadók tüntető fagyossága után.

Csak nemrég költöztünk be, mikor egyik reggel anyám az eresz alatt mosta az arcát, mert bent nem volt hely. Váratlanul odakiáltott neki ez a férfi, és megkérdezte, nem akarunk-e szobát cserélni. Az övé kétszer akkora volt, mint a mienk. Még aznap délután átköltöztünk. Segített abban is, hogy szerezzünk még egy ágyat, így viszonylagos kényelemben alhattunk. Nagyon meghatott bennünket ez a segítőkészség.

A fiatalember erősen kancsal volt - és emellett volt egy feltűnően csinos barátnője, aki éjszakára is nála maradt, ami akkortájt nagyon ritka dolognak számított. Úgy tűnt, nem bánják, ha tudjuk. A kapitalizmus követői persze nem voltak abban a helyzetben, hogy bárkinek bármit beáruhathattak volna. Amikor reggelenként találkoztam velük, mindig nagyon kedvesen rám mosolyogtak, amiből tudtam, hogy boldogok. Ekkor jöttem rá, hogy ha valaki boldog, akkor kedves is.

Amikor anyám egészsége megjavult, visszaköltöztem apámhoz. A lakást rettenetes állapotban találtam: az ablakok kitörtek, a padlón ruhák és égett bútordarabok hevertek szanaszéjjel. Úgy tűnt, apámnak teljesen mindegy, hogy ott vagyok-e vagy sem, csak járkált szüntelenül körbe-körbe. Éjszakára bezártam a szobám aajtáját, különben apám, aki nem tudott aludni, végeérhetetlenül beszélt hozzám mindenféle értelmetlenséget. De volt az ajtó felett egy kis ablak, amit nem lehetett bezárni. Egyik éjjel arra ébredtem, hogy apám bekúszik a keskeny nyíláson, és ruganyosan a padlóra ugrik. De nem rám figyelt. Céltalanul emelgette a nehéz mahagónibútorokat, láthatóan minden erőfeszítés nélkül, aztán visszajektette őket a padlóra. Őrületében emberfelettien fürge és erős lett. Vele lakni olyan volt, mint egy rémálom. Sokszor elhatároztam, hogy visszamegyek anyámhoz, de nem tudtam rávenni magam, hogy otthagyjam apámat.

Néhányszor meg is pofozott apám, amit korábban sohasem tett, én pedig félelmemben sokszor kiszöktem, és elbújtam a hátsó kertben, a lakás terasza alatt. Hidegek voltak a tavaszi éjszakák, és kétségbeesetten hallgatóztam, mikor csendesül el végre minden odafent, ami azt jelentette, hogy apám aludni tért.

Egyik nap nem találtam sehol apámat. Rossz előérzetem támadt, és kirohantam a lakásból. Az egyik szomszéd, aki a legfelső lakásban lakott, épp jött le a lépcsőn. Egy ideje már nem köszöntünk egymásnak, hogy elkerüljük a bajt, most mégis megszólalt:

- Láttam az apádat kimenni a tetőre.

A bérházunk ötemeletes volt. Felrohantam a legfelső emeletre. A lépcsőforduló tetején baloldalt egy kicsi ablak nyílt a szomszédos négyemeletes ház lapos palatetejére. A tetőt alacsony vaskorlát vette körül. Éppen megpróbáltam átmászni az ablakon, amikor észrevettem az apámat a tető legszélén. Úgy láttam, mintha bal lábát már emelné át a korlátot.

- Apa! - kiáltottam remegő hangon, bár erőlködtem, hogy ne érződjek rajtam a rémület.

Ösztöneim azt súgták, hogy nem szabad megijesztenem.

Megállt, és felém fordult: - Te meg mit csinálsz itt?

- Kérlek, gyere ide, és segíts átmásznom az ablakon.

Valahogy sikerült elcsalogatnom a tető széléről. Megragadtam a kezét, és visszavezettem a lépcsőházba. Egész testem reszketett. Apám szeméből úgy tűnt, felfoghatott valamit, mert majdnem normális tekintet váltotta fel a megszokott üres közönyt és a zaklatott, monomániás befelé fordulást. Levitt a lakásba, lefektetett egy díványra, és még egy törülközőt is hozott, hogy letörölje a könnyeimet. De az épelméjűség jelei rövid életűek voltak. Még magamhoz sem tértem a soktól, azonnal tápászkodtam is fel, és rohantam, mert már emelte a kezét, hogy megüssön.

Ahelyett, hogy engedélyezték volna apám kórházi kezelését, a lázadók nagyon szórakoztatónak találták apám elmebetegségét. Naponta újabb és újabb részletei jelentek meg egy falragasz-sorozatnak, amely az „Őrült Chang igaz története” címet viselte. Szerzői, akik apám hivatalában dolgoztak, kinevették és gúnyolták apámat. A tacepaók főhelyre kerültek, közvetlenül a hivatal elé, és így hatalmas műértő tömeget vonzottak. Kényszerítettem magam, hogy elolvassam őket, bár tudtam, hogy figyel a tömeg, hiszen sokan ismertek. Hallottam, hogy ezek odasúgnak a többieknek, akik nem tudták, ki vagyok. Remegtem a dühtől és az apám miatt érzett elviselhetetlen fájdalomtól, de tudtam, hogy be fognak számolni reakcióimról apám üldözőinek. Nyugodtnak akartam mutatkozni, hogy lássák, nem tudnak demoralizálni bennünket. Nem féltem, és megaláztatást sem éreztem, csak megvetést irántuk.

Mi tette ezeket az embereket szörnyeteggé? Miért kellett ez az egész céltalan brutalitás? Ebben az időszakban kezdett gyengülni Mao iránti elkötelezettségem. Korábban, mikor mások üldözéséről hallottam, sosem lehettem biztos az ártatlanságukban -, de a szüleimet ismertem. Kezdtém kételkedni Mao tévedhetetlenségében, de ekkor még, mint a legtöbben, inkább a feleségét és a Kulturális Forradalmi Bizottságot hibáztattam. Maga Mao, az isten-császár még minden vitán felül állt.

Láttuk, hogyan megy tönkre apám napról napra, szellemileg és fizikailag egyaránt. Anyám újra elment Chen Móhoz, hogy a segítségét kérje. Ő megígérte, hogy mindent megtesz, amit lehet. Vártunk, de semmi sem történt. A hallgatás azt jelentette, hogy Chen Mo kísérlete kudarcot vallott: nem tudta engedélyeztetni Tingékkal apám kórházi kezelését. Végső kétségbeesésében anyám elment a Vörös Chengdu vezetőségébe, hogy megkeresse Yant és Yongot.

A Szecsuan Orvosi Egyetemen a Vörös Chengdunak volt a legnagyobb a befolyása. Az egyetemhez tartozott egy pszichiátriai intézet is, és elég lett volna egyetlen szó a Vörös Chengdu vezetőségétől, hogy apám bekerüljön. Yan és Yong nagyon segítőkészek voltak, de meg kellett győzniük a többieket is.

Az emberiességi szempontokat Mao „burzsoá képmutatásnak” bélyegezte, és magától értetődő volt, hogy nem szabad könyörölni az „osztályellenségnek”. Yan és Yong politikai indokokat kerestek tehát apám kórházi kezelésére. Egy kézenfekvő indok akadt: apámat üldözték Tingék. Biztosan tud terhelő adatokat ellenük, sőt esetleg megbuktatásukhoz is hozzásegíthet. És akkor talán összeomlik az Augusztus 26.

Volt még egy indok. Mao azt mondta, hogy az új forradalmi bizottságokban lázadókon és katonákon kívül részt kell venniük „forradalmi tisztségviselőknek” is. A Vörös Chengdu és az Augusztus 26. egyaránt tisztségviselőket keresett, akik képviselhetnék a csoportot a Szecsuan Forradalmi Bizottságban. Ráadásul a lázadók kezdtek rájönni, milyen bonyolult a politika, és milyen ijesztő feladat helyesen működtetni egy adminisztrációs rendszert. Hozzáértő politikusokra volt szükségük, mint tanácsadókra. A Vörös Chengdu arra számított, hogy apám alkalmas lehet erre a feladatra, és hozzájárult a kórházi kezeléshez.

A Vörös Chengdu tudta, hogy apámat megbélyegezték, és hogy Mao felesége kiátkozta, mert istenkáromló dolgokat mondott Maóról és a kulturális forradalomról. De ezeket csak a Vörös Chengdu ellenségei hangoztatták tacepaóikon, ahol igazság és hazugság gyakran összekeveredett. Így tehát nem is kellett figyelembe venni ezeket a rágalmakat.

Apámat a Szecsuan Orvosi Egyetem elmeagyógyintézetébe utalták be. Az intézet Chengdu

külvárosában volt, körötte rizsföldek. Bambuszszárok hajlottak ki a téglafalon és a vas főkapun. A második kapu egy fallal körülvett, mohával benőtt udvarra nyílt - ez volt az orvosok és a nővérek lakóterülete. Az udvar végében vörös homokkő lépcső vezetett egy kétemeletes, ablaktalan, vastag falú épületbe. Ez a lépcsősor volt az egyetlen bejárat ide - az elmebetegek kórtermeibe.

Két ápoló jött apámért, utcai ruhát viseltek, és azt mondták, hogy egy újabb bírálati gyűlésre viszik. Amikor beértek a kórházba, apám kapálózni kezdett, hogy kiszabaduljon. Felvonszolták egy üres kis szobába, és becsukták az ajtót, hogy én és anyám ne lássuk, hogyan húzzák rá a kényszerzubbonyt. Elszorult a torkom, amikor láttam, milyen durván bánnak velem, de tudtam, hogy mindez az ő érdekében történik.

A pszichiáter, Su doktor, harminc-egynéhány éves, kedves arcú, hivatalos modorú férfi volt. Azt mondta anyámnak, hogy egy hétig irgyelni fogja apámat, csak utána mond véleményt. A hét elteltével kész volt a diagnózis: skizofrénia. Apámat elektrosokkolták és inzulininjekciókat adtak neki, mindehhez szorososan le kellett kötnöni az ágyhoz. Néhány nap múlva kezdte visszanyerni tiszta tudatát. Könnyekkel a szemében könnyögött anyámnak, kérje meg az orvost, hogy térjen át más kezelésre. - Annyira fájdalmas - elcsuklott a hangja - Rosszabb, mint a halál. - De Su doktor azt mondta, nincs más megoldás.

Mikor legközelebb láttam apámat, az ágyán ülve beszélgetett anyámmal, Yannel és Yonggal. Mindannyian mosolyogtak. Apám még nevetett is. Újra egészségesnek látszott. Úgy tettem, mintha vécére mennék, hogy odakint letörölhessem a könnyeimet.

A Vörös Chengdu utasítására apám külön ételt és egy állandó ápolónőt kapott. Yan és Yong gyakran meglátogatták, és a hivatalából is eljöttek azok, akik szerették, és akiket szintén bírálati gyűléseknek vetett alá Shauné csoportja. Apám nagyon megszerette Yant és Yongot, és bár nem volt jó megfigyelő, észrevette, hogy szerelmesek egymásba, és sokszor kedvesen tréfálkozott is ezen. Láttam, hogy ők is nagyon élvezik. Végre úgy éreztem, túl vagyunk a rémálmon: most, hogy apám meggyógyult, újra együtt nézünk szembe minden bajjal.

A kezelés körülbelül negyven napig tartott. Július közepére apám újra a régi volt. Kiengedték a kórházból, és anyámmal együtt a Chengdu Egyetemre helyezték őket, ahol egy kis különálló udvarban kaptak lakást. A kapunál diákok álltak őrséget. Apámnak álnevet adtak, és megmondták neki, saját biztonsága érdekében jobb, ha nem teszi ki a lábát az udvarból napközben. Anyám különkonyháról hordta az ételt. Yan és Yong mindennap eljöttek meglátogatni apámat, és megjelent a Vörös Chengdu többi vezetője is - mind végtelenül udvariasak voltak velem.

Gyakran meglátogattam ott a szüleimet, kölcsönbiciklivel bukdácsoltam egy órát a gödrös földutakon. Apám nyugodtnak tűnt. Újra és újra elmondta, mennyire hálás a diákoknak, hogy lehetővé tették a gyógykezelést.

Apám csak sötétedés után ment ki, ekkor hosszú, csendes sétákat tett az egyetem területén, távolból mindig követte két ór. Együtt kóboroltunk a gardéniabokrokkel szegélyezett ösvényeken. Az öklömnyi fehér virágok erős illatát hordta a nyári szellő. Úgy tűnt, álom az egész, hogy ilyen nyugalom létezhet, hogy eltűnt a félelem és a kegyetlenség. Tudtam, hogy ez börtön apám számára, de azt kívántam, bárcsak sose kellene eljönnie innen.

1967 nyarán a lázadó frakciók közötti harc kisebb polgárháborúvá nőtt Kínában. Valójában sokkal jobban gyűlölték egymást, mint a kapitalizmus követőit, és foggal-körömmel harcoltak a hatalomért. Kang Sheng, Mao titkosszolgálati főnöke és Csiang Csing irányításával a Kulturális Forradalmi Bizottság egyre nagyobb ellenségeskedést szított: a frakcióharcot „a kommunisták és a Kuomintang közötti harc továbbélésének” nevezte - anélkül, hogy megmondta volna, melyik oldal hová tartozik. A Kulturális Forradalmi Bizottság úgy rendelkezett, hogy a katonaság „fegyverezze fel a lázadókat önvédelem esetére”, de nem mondta meg, melyik frakciót kell erősíteni. A hadsereg különböző egységei tehát más-más frakciót támogattak, saját rokonszenvük alapján.

A hadsereg egyébként is kaotikus állapotban volt, mert Lin Piao szorgalmasan igyekezett megszabadulni ellenfeleitől, és saját embereivel fölvaltani őket. Mao végül rájött, hogy nem engedheti meg a katonaság széttzilálását, és megfékezte Lin Piaót. Ő maga is döntésképtelennek tűnt a lázadók közötti frakcióharcban. Egyrészt szerette volna, ha a frakciók egyesülnek, hogy létrehozassa személyes hatalmi rendszerét. Másrészt úgy látszott, képtelen elfojtani harciadatát: amikor a véres háború egész Kínára kiterjedt, azt mondta: - Nem baj, ha a fiatalság megtanulja, hogyan kell bánni a fegyverekkel - úgyis olyan régen nem volt már háborúnk.

Szecsuanban különösen heves harcok dúltak, részint azért, mert a tartomány volt Kína fegyveriparának központja. Mindkét fél tankokat, páncélcsovikat és fegyvereket szerzett a

gyárakból és a raktárakból. A másik okot Tingék adták, akik feltették, hogy megsemmisítik ellenfeleiket. Yibinben puskával, kézigránáttal, mozsárágyúval és géppisztollyal folyt az embertelen harc. Csak Yibin városában több mint százan haltak meg. Végül a Vörös Chengdu kénytelen volt kivonulni a városból.

Sokan a szomszédos városba, Luzhoubába mentek át, ami a Vörös Chengdu kezén volt. Tingék az Augusztus 26. több mint ötezer tagját mozgósították a város támadására, el is foglalták Luzhout, közel háromszáz embert megöltek és sokakat megsebesítettek.

Chengduban szórványos harcok voltak, amelyekben csak a legfanatikusabbak vettek részt. De még így is láttam, ahogy lázadók tízezrei vonulnak, viszik a csatában elesettek véres tetemét, és láttam embereket lőni az utcán.

Ilyen körülmények között intézett a Vörös Chengdu három kérést apámhoz: jelentse ki, hogy támogatja őket; mondjon adatokat Tingékről; végül legyen a tanácsadójuk, és képviselje őket a Szecsuani Forradalmi Bizottságban.

Apám mindent elutasított. Azt mondta, nem támogatja egyik csoportot egy másik ellen, nem is ad ki információt Tingékről, mivel ez elmérgesíti a helyzetet, és csak több kegyetlenséget szül. Kijelentette, hogy egy frakciót sem hajlandó képviselni a Szecsuani Forradalmi Bizottságban - tulajdonképpen szeretne kívül maradni az egészen.

A barátságos hangulat azonnal ellenségessé változott. A Vörös Chengdu vezetősége megoszlott. Egy részük azt mondta, még sosem találkoztak senkivel, aki ennyire hálátlan és makacs lett volna. Apámat a halál küszöbéről rángatták vissza, most mégsem engedi, hogy megbosszulják a rajta esett sérelmet. Szembe mer szegülni a hatalmas lázadókkal, akik megmentették az életét. Elutasítja azt a lehetőséget, hogy rehabilitálják, és újra hatalmat kapjon. Dühükben és elkeseredésükben néhányan azt kiabálták: - Alaposan el kell verni! Legalább néhány csontját törjük el, hogy tanuljon a leckéből!

De Yan és Yong és még néhányan mások mellette álltak. - Ritkán találni ilyen egyenes embert, mint ő - mondta Yong. - Nem lenne helyes megbüntetni. Akkor sem hajolna meg, ha halálra vernénk. És ha megkínózzuk, az valamennyiünket szégyenbe hozna. Egy ilyen ember kitart az elvei mellett!

Apám tisztában volt azzal, hogy megkínózhatják, tudta, hogy lekötelezettje a Vörös Chengdunak, mégsem volt hajlandó az elvei ellen cselekedni. 1967 szeptemberének egyik éjjelén egy autó hazahozta őt és anyámat. Yan és Yong már nem védelmezheték többé. Hazakísérték a szüleimet, és elbúcsúztak tőlük.

Szüleim azonnal Tingék és Shauné csoportjának kezei közé kerültek. A Ting házaspár nyilvánvalóvá tette, hogy apám munkatársainak jövőjét az fogja meghatározni, miképp viszonyulnak apámhoz. Shaunének beígérték egy apám beosztásával egyenértékű pozíciót a nemsokára összeülő Szecsuani Forradalmi Bizottságban, feltéve, ha apámat „teljességgel megsemmisíti”. Azokat, akik rokonszenveztek apámmal, csúnyán meghurcolták.

Egy nap két férfi jött hozzánk Shauné csoportjából, hogy „gyűlésre” vigyék apámat. Nemsokára visszajöttek, és felszólítottak bennünket, gyerekeket, hogy menjünk el a hivatalba apámért. Apám egy fal tövében kuporgott a hivatal udvarán, látszott, hogy hasztalanul igyekszik felállni. Arca kékre-zöldre volt verve, és hihetetlenül feldagadt. Fejét félig leborotválták, méghozzá nagyon durván.

Nem volt semmiféle bírálati gyűlés. Mihelyt megérkezett a hivatalba, azonnal belökték egy kis szobába, ahol fél tucat ismeretlen férfi ütlegelni kezdte. Verték és rúgták az alsótestét, elsősorban a heréit. Vizet préseltek le a száján és az orrán, aztán gyomorszájon vágták. Víz, vér és széklet jött ki belőle. Apám elájult.

Mikorra magához tért, a verőlegények már eltűntek. Apám rettenetes szomjúságot érzett. Kivonszolta magát a szobából, és az udvaron lévő pocsolyából egy kis vizet szűröcsölt. Megpróbált felállni, de nem tudott talpon maradni. Shauné csoportjából néhányan az udvaron voltak, de senki sem segített neki.

A bérencek az Augusztus 26. chongqingi szervezetéből jöttek - a város körülbelül százötven mérföldre van Chengdutól. Ott nagy háború dúlt, bevetették a nehézfegyverzetet, és lőtték egymást a Jangce két oldaláról. Az Augusztus 26.-át végül kiverték a városból, és sokan közülük Chengduba szöktek, itt néhányukat a mi lakótelepünkön szállásolták el. Kielégítetlenek és izgágák voltak, és kérelték Shauné csoportját: - Viszket az öklünk, hogy véget vessünk a vegetáló életnek, és végre vért és húst szimatoljunk. - Apámat dobták oda nekik.

Apám, aki soha fel sem jaidult az előző verések alkalmával, azon az éjszakán üvöltött a fájdalomtól. Másnap reggel tizennégy éves öcsém, Jin-ming rohant el a lakótelep konyhájára, mihelyt kinyitott, hogy kölcsönkérjen egy kocsit, amivel apámat kórházba lehet szállítani. Xiao-hei, tizenhárom éves húgom elment, vett egy hajvágó ollót, és levágta a megmaradt haját apám félig borotvált fejről. Amikor apám meglátta kopasz fejét a tükörben, keserűen elmosolyodott. - Tökéletes. Legalább nem kell aggódnom, hogy húzzák a hajam, ha újra bírálati gyűlésre visznek.

Rátettük apámat a kocsira, és elhúztuk a legközelebbi baleseti sebészetre. Most nem kellett engedély, hogy megvizsgáltassuk, mert betegségének nem volt köze elmeállapotához. Az elmebetegségeket nagyon kényes dologként kezelték, a csontbajokat azonban nem kellett ideológiailag értelmezni. Az orvos nagyon szívélyes volt. Amikor láttam, mennyire finoman ér apámhoz, elszorult a torkom. Olyan sok ütést és rúgást láttam már, és olyan kevés figyelmességet.

Az orvos azt mondta, hogy apám két bordája eltörött. De nem utalhatta be a kórházba. Ahhoz már engedélyre volt szükség. Ráadásul rengeteg komoly sérültet kellett ellátnia a kórháznak. Zsúfólásig telt emberekkel, akik a bírálati gyűlések során vagy a frakcióharc következtében megsérültek. Láttam egy fiatalembert, akinek a feje egyharmad része hiányzott. A társa azt mondta, elvitte egy kézigránát.

Anyám újra felkereste Chen Mót, és megkérte, szóljon Tingéknek, hagyják abba apám veretését. Néhány nappal később Chen azt mondta anyámnak, hogy Tingék hajlandók „megbocsátani” apámnak, ha ír egy tacepaót, amelyen Liu Jie-tinget és Zhang Xi-tinget mint „jó tisztségviselőket” dicsőíti. Chen Mo hangsúlyozta, hogy Tingék épp most kaptak újabb teljes, nyílt támogatást a Kulturális Forradalmi Bizottságtól, és Csou En-laj külön kiemelte, milyen „jó tisztségviselőknak” tartja Tingéket. Ha apám még ezek után is szembeszegül velük, mondta anyámnak Chen, az anyyi, mintha „tojást dobna sziklának”. Anyám belátásra akarta bírni apámat, de ő csak annyit szólt: - Semmi jót nem tudok mondani róluk.

- De - könyörgött anyám könnyekkel a szemében - ez nem azért kell, hogy visszakapd az állásod, még csak azért sem, hogy rehabilitáljanak, itt most az életed a tét! Mit számít egy tacepaó egy élethez képest?

- Nem adom el a lelkem - válaszolta apám.

Egy teljes éven át, 1968 végéig apám hol fogságban volt, hol szabadon, ugyanúgy, mint a tartományi kormányzat legtöbb hajdani vezető állású tisztségviselője. A lakásunkban rendszeresen házkutatást tartottak, és felforgattak mindent. A fogságot úgy hívták: „A Mao Ce-tung-i ideológia tanfolyama.” Ezekben a „tanfolyamokon” olyan lelki nyomás nehezedett a résztvevőkre, hogy sokan inkább hason csúsztak Tingék előtt; néhányan öngyilkosságot követtek el. De apám sosem adta be a derekát, hogy Tingéknek dolgozzon. Később elmondta, mennyire sokat segített neki a szerető családi háttér. Legtöbbször azok lettek öngyilkosok, akiket u családjuk megtagadott. Mi mindig meglátogattuk apámat a fogságban, valahányszor nagy ritkán látogatást engedélyeztek, és nagy szeretettel vettük körül, mikor rövid időre hazaengedték.

Tingék tudták, hogy apám nagyon szereti anyámat, és ezért rajta keresztül próbálták megtörni. Nagyon erősen kényszerítették, hogy tagadja meg apámat. Lett volna oka, hogy nehezteljen a férjére. Annak idején apám nem hívta meg nagyanyámat az esküvőre. hagyta, hogy anyám több száz mérföldet gyalogoljon halálosan kimerülten, és nem segített neki a válsághelyzetekben. Yibinben megtagadta tőle, hogy egy jobb kórházba menjen a nehéz szülésre. Mindig a párt és a forradalom érdekeit helyezte előtérbe a feleségével szemben. De anyám értette és tisztelte apámat - és ami mindennél fontosabb, mindvégig szerette. És anyám most lett csak igazán kitartó, hogy apám bajba került. Semmilyen szenvedés nem vehette rá, hogy megtagadja apámat.

Anyám hivatala nem törődött Tingék utasításával, hogy kínozzák meg anyámat, de Shauné csoportja és még néhány szervezet, amelynek semmi köze sem volt anyámhoz, örömmel tett eleget a felhívásnak. Összesen körülbelül száz bírálati gyűlésen kellett részt vennie. Egyszer a Népi Parkba vitték, Chengdu központjába, hogy egy több tízezer résztvevős gyűlésen ítéljék el. A jelenlévők többségének fogalma sem volt róla, kicsoda anyám. Egyáltalán nem volt ő olyan fontos, hogy egy ekkora eseményen vele foglalkozzanak.

Anyámat mindenféleképpen vádolták, többek közt azzal is, hogy tábournok volt az apja. Az a tény, hogy Xue tábournok meghalt, mikor anyám még két éves sem volt, nem számított.

Ezekben a napokban, akire csak rásütötték a kapitalizmus követője bélyeget, annak a múltjával egy vagy több csoport foglalkozott minden apró részletre kiterjedően, mert Mao biztos akart lenni emberei feddhetetlenségében. Anyámnak különböző időszakokban összesen négy csoport

vizsgálta a múltját, a legutolsó csoport tizenöt embert számlált. Kína legkülönbözőbb részeibe küldték el őket. Anyám e vizsgálatok révén szerzett tudomást régi barátai és rokonai hollétéről, akiktől elszakadt az évek során. A vizsgálódók nagy része csak utazgatásra használta fel az alkalmat, és semmi terhelő adatot nem gyűjtött össze, de az egyik különítmény „nagy fogást” csinált.

A negyvenes évek végén, még Jinzhouban, Xia doktor bérbe adott egy szobát egy Yu-wu nevű kommunista ügynöknek, aki korábban anyám főnöke volt, és feladata szerint katonai információt gyűjtött, és juttatott ki a városból. Yu-wu felettése, akit anyám akkor még nem ismert, azzal leplezte magát, hogy a Kuomintang-nak dolgozik. A kulturális forradalom alatt kényszerítették, hogy vallja be, hogy Kuomintang-kém volt, és kegyetlenül megkínozták. Végül „vallott”, és kitalált egy kémhálózatot, amelybe Yu-wu is beletartozott.

Yu-wut szintén rettenetesen megkínozták. Hogy ne kelljen bajba kevernie társait, felvágta az ereit. Sosem említette anyámat. De a vizsgálócsoport kiderítette, hogy kapcsolatban álltak egymással, és úgy következtetett, hogy anyám minden bizonnyal tagja volt a „kémhálózatnak”.

Ekkor felhozták tinédzserkori Kuomintang-kapcsolatait. Az 1955-ös kérdések mindegyikét sorra felvetették újra. De most nem sorban kérdezték őket, és nem azért, hogy választ kapjanak rájuk. Anyámat egyszerűen utasították, vallja be, hogy Kuomintang-kém volt. Azzal vágott vissza, hogy az 1955-ös vizsgálat már tisztázta őt, de ekkor közölték vele, hogy az akkori fővizsgálóbíró, Kuang elvtárs maga is lelepleződött mint „áruló és Kuomintang-kém”.

Kuangot fiatal korában elfogta a Kuomintang, amely aztán megígérte, hogy szabadon engedik az illegális kommunistákat, ha aláírnak egy visszavonó nyilatkozatot, amit aztán közzétesz a helyi újság. Kuang és bajtársai először megtagadták, de a párt utasította őket, hogy írják alá a nyilatkozatot. Azt mondták nekik, hogy a pártnak szüksége van rájuk, és úgysem számítanak azok a „kommunistaellenes kijelentések”, amelyek nem őszintén hangzottak el. Kuang engedelmessé vált a parancsnak, és az ígéret szerint ki is engedték.

Sokan cselekedtek ugyanígy. Egy híres esetben, 1936-ban, hatvanegy bebörtönzött kommunistát engedtek így szabadon. A „visszavonásra” szóló parancsot a párt Központi Bizottsága adta ki, és Liu Sao-csi juttatta el az érintettekhez. A hatvanegy ember közül néhányan később a kommunista kormány legfelső vezetői lettek, kikerültek közülük alelnökök, miniszterek és tartományok főtitkárai. A kulturális forradalom alatt Mao felesége és Kang tiheng riadót fújt a „hatvanegy nagy kém és áruló” ellen. A ítéletet Mao személyesen hagyta jóvá, és mind a hatvanegy embert kegyetlen kínzásoknak vetették alá. Még azok is halálos veszedelembé kerültek, akik csak távolról ismerték őket.

Ezt követően százezrével estek áldozatul a korábbi földalatti szervezetek tagjai és kapcsolataik, sokan közülük a kommunista Kínáért küzdő legbátrabb férfiak és nők. Rájuk fogták, hogy „kémek és árulók”, bebörtönözték őket, brutális bírálati gyűléseket és kínzásokat kellett elszenvedniük. A legutóbbi hivatalos adatok szerint a Szecsuan melletti tartományban, Yunnanban több mint tizennégyezer ember halt meg. Hebei tartományban, amely Pekinget veszi körül, nyolcvannégyezer embert börtönöztek be és kínoztak meg - ezrek haltak meg közülük. Anyám évekkal később tudta meg, hogy első szerelme, Hu unokabátyja is köztük volt. Anyám addig azt hitte, hogy a fiút a Kuomintang végezte ki, pedig akkor apja aranyrudak ellenében visszavásárolta a börtönből. Soha senki nem tudta megmondani anyámnak, hogyan halt meg Hu.

Ugyanígy vádolták meg Kuangot. A kínzások alatt öngyilkosságot próbált elkövetni, de sikertelenül. Pusztán az a tény, hogy 1956-ban tisztázta anyámat, már bizonyította anyám „bűnösségét”. Csaknem két évig börtönről börtönre küldték - 1967 végétől 1969 októberéig. Körülményei nagyrészt őrein múltak. Akadt, aki kedves volt hozzá - ha egyedül maradt vele. Egy katonatiszt felesége gyógyszert hozott a méhvérzésére. Ez az asszony megkérte a férjét is, aki hozzá tudott jutni külön élelmiszerhez, hogy minden héten hozzon tejet, tojást és csirkehúst anyámnak.

Hála az olyan emberséges öröknek mint ő, anyámat többször hazaengedték néhány napra. Tingék tanultak ebből, és a kedves örököt egy savanyú képű nővel váltották fel, akit anyám nem ismert, és aki pusztán az élvezet kedvéért gyötörte és kínoztá anyámat. Ha a nőnek olyan kedve volt, anyámnak órákig kellett az udvaron állnia kétrét görnyedve. Télen addig térdepeltette jeges vízben, amíg el nem ájult. A nő kétszer az úgynevezett „tigrispadra” tette anyámat. Ez azt jelentette, hogy az áldozatot egy keskeny padra ültették, kinyújtott lábakkal. Törzsét hozzákötözték egy oszlophoz, a combjait a padhoz, úgy, hogy ne tudja se mozgatni, se behajlítani a lábát. Aztán

téglákat nyomtak a sarka alá. Az volt a cél, hogy kitörjék vagy a térdét, vagy a csípőcsontját. Ezzel fenyegették meg anyámat húsz évvel korábban Jinzhouban, a Kuomintang kínzókamráiban. A „tigrispadot” végül azért kellett abbahagyni, mert a nő egyedül már nem bírta betolni a téglákat, embereket kellett hívnia. Azok kelletlenül segítettek néhányszor, de aztán megtagadták a közreműködést. Évekkel később a nőt pszichopátának nyilvánították, és ma is ideggyógyintézetben van.

Anyám sok „vallomást” írt alá, beismerte, hogy rokonszenvezett a „kapitalista úttal”. De sosem tagadta meg apámat, és elutasította az összes „kém”-vádát, mert tudta, hogy ezzel elkerülhetetlenül bajba keverne másokat.

Fogsága alatt alig láthattuk, és sokszor azt sem tudtuk, hol van. Állandóan azokon a helyeken sétáltam, ahol esetleg lehetett, és reméltem, hogy talán megláthatom.

Egy ideig egy elhagyatott moziban tartották fogva a bevásárlóutcán. Ott néhányszor megengedték, hogy csomagot küldjünk be neki az őrral, vagy láthassuk pár percre, de sosem hagytak magunkra bennünket. Ha kegyetlen őr volt szolgálatban, jeges tekintete mellett kellett ülnünk az egész beszélgetés alatt. 1968-ban egy őszi napon odamentem, hogy átadjak egy élelmiszercsomagot, de azt mondták, nem továbbítható. Indokot nem adtak, de azt még hozzátették, hogy ne hozzunk többé semmit. Amikor nagyanyám meghallotta a hírt, elájult. Azt hitte, meghalt a lánya.

Elviselhetetlen volt, hogy nem tudtuk, mi történt anyámmal. Kézen fogtam hatéves öcsémet, Xiao-fangot, és elmentünk a mozihoz. Fel-le sétáltunk az utcán a bejárat előtt, és figyeltük a második emeleti ablakokat. Kétségbeesésünkben hangosan kiáltozni kezdtünk: - Anya! Anya! - A járókelők ránk meredtek, aztán továbbmentek. Valahogy látni akartam anyámat. Az öcsém sírt. De anyám nem mutatkozott.

Évekkel később mondta el nekem, hogy hallott akkor bennünket. Sőt pszichopata őre még ki is nyitotta résnyire az ablakot, hogy jobban hallatsszon a kiabálásunk. Anyámnak azt mondták akkor, ha hajlandó feladni apámat és bevallani, hogy Kuomintang-kém volt, azonnal láthat bennünket. - Máskülönben - mondta az őr - sosem kerülsz ki innen élve. - Anyám nemet mondott. Közben a tenyerébe vájta a körmeit, hogy vissza tudja tartani valahogy a sírást.

21. „NAGY HÓBAN ADJ SZENET” - A TESTVÉREIM ÉS A BARÁTAIM (1967-1968)

1967 és 1968 folyamán Mao azon igyekezett, hogy kiépítse személyes hatalmi rendszerét, és eközben áldozatait, ahogy a szüleimet is, bizonytalanságban és szenvedések között tartotta. Nem hatotta meg az emberi kín. Az emberek csak azért léteztek, hogy általuk megvalósíthassa terveit. De Mao nem népirtást tervezett, és a családomat, mint annyi más áldozatot, nem éhezették szándékosan. A szüleim még mindig kapták havonta a fizetésüket, annak ellenére, hogy nemcsak nem dolgoztak, hanem elítélték és kínozták is őket. A lakótelep központi menzája változatlanul működött, hogy a lázadók folytathassák a „forradalmat”, de mi is, és a kapitalizmus útjára tért többi illető családja is, oda mehettünk enni. Megkaptuk az állami ételadagokat is, mint bárki más.

A városi lakosság nagy részét „készenlétben” tartották a forradalomra. Mao harcolni akart, és ehhez életben kellett tartani az embereket. Jobbkeze a tehetséges miniszterelnök, Csou En-laj volt, aki működőképesen tudta tartani a gazdaságot. Azért, hogy legyen még egy első osztályú ügyintéző tartalékban, ha valami történne Csouval, Mao szavolta Teng Hsziao-ping biztonságát is. Az ország megmenekedett a teljes összeomlástól.

De ahogy a forradalom folytatódott, a gazdaság egyre jobban megbénult. A városi lakosság több tízmillióval nőtt, de a városokban egyáltalán nem épültek új lakások vagy egyéb szolgáltatóintézmények. Csaknem mindent, a sótól, fogkrémtől és vécépapírtól kezdve bármiféle étel- és ruhaneműig, jegyre osztottak, és sok árucikk teljesen eltűnt. Chengduban egy teljes évig nem volt cukor, és hat hónap telt el egyetlen darab szappan nélkül.

1966 júniusától szünetelt az iskola. A tanárokat vagy feljelentették, vagy ők szervezték meg saját lázadó csoportjaikat. Az iskola hiánya egyúttal a fegyelem teljes hiányát jelentette. De mit kezdtünk a szabadságunkkal? Eltűntek a könyvek, nem volt zene, film, színház, múzeum, nem voltak teaházak és általában semmi mód arra, hogy lefoglaljuk magunkat - kivéve a kártyát, amit nem engedélyeztek ugyan hivatalosan, de lassacskán divatba jött. A legtöbb forradalomtól eltérően Maóében semmit sem lehetett csinálni. Így tehát érthető módon vált sok fiatal egyetlen elfoglaltságává a „vörösgárdistaság”. A vad bírálati gyűlések és az egymással folytatott szóbeli és fizikai

csatározások adtak egyedül módot arra, hogy a fiatalok levezessék energiájukat és zavarukat.

Nem volt kötelező belépni a Vörös Gárdába. A pártrendszer szétesésével együtt lazult az egyének fölötti felügyelet is, és a lakosság nagy része teljesen magára hagyatottan élt. Sokan csak tétlenül ültek otthon, aminek egyik eredményeként kicsinyes viták törtek ki. A kulturális forradalom előtti időszak színvonalas kiszolgálását és udvariasságát most a durvaság váltotta fel.

Mindennapos látványvá vált, hogy emberek veszekszenek az utcán - bolti eladókkal, buszkalauzokkal, járókelőkkel. A másik eredmény az volt, hogy mivel senki sem figyelt a születésszabályozásra, rengeteg gyerek született. A kulturális forradalom alatt a lakosság kétszázmillió fővel gyarapodott.

1966 végére tizenéves testvéreim és én úgy döntöttünk, hogy elégünk van a vörösgárdistaságból. A meghurcolt családokban a gyerekektől elvárták, hogy „határolják el” magukat szüleiktől, amit sokan meg is tettek. Liu Sao-csi elnök egyik lánya tacepaókat írt, amelyeken „leleplezte” az apját. Ismerem olyan gyerekeket, akik megváltoztatták családnévüket, azt bizonyítandó, hogy tényleg megtagadják az apjukat, olyanokat, akik sosem látogatták meg fogságban levő szüleiket, és olyanokat is, akik még a szüleik ellen folytatott bírálati gyűléseken is részt vettek.

Egyszer, mikor anyámat nagyon erősen próbálták rávenni arra, hogy váljon el apámtól, megkérdezte tőlünk, hogy szerintünk mit tegyen. Ha mellette marad, mi „feketék” leszünk - és láthattuk, milyen megkülönböztetésben és kínzásban van részük a „feketéknek”. De mi biztosítottuk, hogy kiállunk apánk mellett, bármi következzen is. Anyám azt mondta, jó ezt hallani, és nagyon büszke ránk. Szüleink iránti elkötelezettségünk egyre nőtt, ahogy végigkísértük szenvedésüket, csodáltuk őket egyenességükért és bátorságukért, és gyűlöltük kínzóikat. Újfajta tiszteletet és szeretetet kezdtünk érezni szüleink iránt.

Gyorsan felnőttünk. Nem volt közöttünk rivalizálás, veszekedés vagy sértődés, elkerültük a tinédzserek szokásos - és sokszor olyan élvezetes - problémáit. A kulturális forradalom véget vetett serdülőkorunknak, annak minden buktatójával együtt, és alig tizenévesen józan felnőttviselkedésre kényszerített bennünket.

Tizennégy éves koromban annyira ragaszkodtam a szüleimhez, hogy az normális körülmények között elképzelhetetlen lett volna. Az életem teljes egészében körülöttük forgott. Ha nagy ritkán hazajöttek egy rövid időre, figyeltem a hangulatukat, és igyekeztem szórakoztató társaság lenni. Ha fogságban voltak, állandóan eljártam a megvető tekintetű lázadókhöz, és láthatást követeltem. Néhányszor meg is engedték, hogy pár percre beülhessek és beszélhessek valamelyikükkel, ör felügyelete mellett. Ekkor mindig elmondtam nekik, mennyire szeretem őket. Csakhamar jól ismert már a szecsuan kormány és Chengdu keleti városrészének összes hajdani alkalmazottja, és közutalat tárgya lettem szüleim fogva tartói között, akiket az is bosszantott, hogy nem látszott rajtam, hogy félnék tőlük. Egyszer Shauné elkezdett visítani, mert állítólag „csak úgy átnéztem” rajta. Dühük egészen odáig ment, hogy engem is bevádoltak, és tacepaót írtak, mely szerint a Vörös Chengdu azért kezelte apámat, mert én odaadtam magam Yongnak.

Ha nem a szüleimmel voltam, rengeteg szabad időm nagy részét a barátaimmal töltöttem. Miután 1966 decemberében visszaértem Pekingből, egy hónapot egy repülőgép-javító gyárban töltöttem Chengdu külvárosában Pufival és Ching-chinggel, Pufi egyik barátnőjével. Le kellett foglalnunk magunkat valamivel, és a legfontosabb dolog, amit Mao szerint tehettünk, az volt, hogy gyárakba megyünk, és ott lázadó akciókat provokálunk a kapitalizmus követői ellen. A felfordulás Mao elképzeléseihez képest túlságosan lassan nyomult be az iparba.

Az egyedüli akció, amit provokáltunk, néhány fiatalemberre korlátozódott, a feloszlatott baseballcsapat tagjaira, akik felfigyeltek ránk. Rengeteg időt töltöttünk azzal, hogy a gyár környéki föld utakon sétálgattunk, és élveztük a korai szójababvirágok dús esti illatát. De hamarosan, mikor szüleim helyzete nehezebbé vált, hazamentem, hogy egyszer s mindenkorra magam mögött hagyjam Mao utasításait és saját részvételemet a kulturális forradalomban.

Barátságom Pufival, Ching-chinggel és a baseballosokkal viszont tovább folytatódott. Ebbe a körbe tartozott nővérem, Xiaohong is és még néhány lány az iskolából. Mind idősebbek voltak nálam. Gyakran összejöttünk valamelyikőnknel, és egy teljes napot ott töltöttünk, gyakran még az éjszakát is, hiszen nem volt semmi dolgunk.

Végeérhetetlen beszélgetéseket folytattunk arról, hogy melyik baseballosnak ki tetszik közülünk. A csapatkapitány, egy jóképű tizenkilenc éves srác, Sai volt mindig a találgatás központja. A lányok igyekeztek eldönteni, vajon engem vagy Ching-chinget kedveli-e jobban. Hallgatag volt és

visszahúzódó, és nagyon tetszett Ching-chingnek. Valahányszor elmentünk meglátogatni, Ching-ching óriási műgonddal megmosta és kifésülte vállig érő haját, a ruháját szépen kivasalta és eligazgatta, hogy divatosnak látszék, még egy kis púdert és pirosítót is tett az arcára, és kihúzta a szemöldökét. Mind ugrattuk egy kicsit.

Én is vonzódtam Saihoz. Megdobbant a szívem, ha rá gondoltam, és sokszor arra ébredtem éjszaka, hogy magam előtt látom az arcát, és olyan forró a testem, mintha lázas volnék. Gyakran elsuttogtam a nevét, és hozzá beszéltem magamban valahányszor félttem vagy aggódtam valami miatt. De sosem szóltam erről az érzésemről sem neki, sem a barátaimnak, sőt még magamnak sem fogalmaztam meg. Csak félénken fantáziáltam Sairól. Életemet és tudatos gondolataimat a szüleim sorsa töltötte be. Ha belemerültem volna a saját ügyeimbe, az számomra azt jelentette volna, hogy elfordultam a szüleimtől, és ezért minden ilyesmit elfojtottam. A kulturális forradalom megfosztott vagy éppen megmentett a normális tinédzserkortól, a hisztériáktól, a veszekedésektől és a fiúktól.

De bennem is volt hiúság. Hatalmas, viasszal festett, szokatlan alakú kék foltokat varrtam a nadrágjaim térdére és fenekére, ahol az anyag már sápadtszürkére fakult. A barátaim állandóan nevettek rajta. Nagyanyám teljesen megbotránkozott, és panaszkodott: - Egy lány sem öltözik úgy, mint te. - De én nem hagytam magam. Nem szép szerettem volna lenni, hanem más, mint a többiek.

Egyik nap egy barátnőm azzal fogadott bennünket, hogy a szülei, mindketten neves színészek, öngyilkosságot követtek el, mert nem bírták már tovább az üldöztetést. Nem sokkal később megtudtuk, hogy egy másik lánynak a bátyja lett öngyilkos. A pekingi Légiforgalmi Főiskola diákja volt, és néhány társával együtt ráfogták, hogy Mao-ellenes csoportot akartak létrehozni. Kivetette magát a harmadik emeleti ablakból, mikor a rendőrség megérkezett, hogy letartóztassa. Néhány „konspirátortársát” kivégezték; a többieket életfogytiglani börtönre ítélték - ez volt a szokásos büntetés azok számára, akik ellenzéki csoportosulást próbáltak szervezni, ami meglehetősen ritka volt. Az ilyen tragédiák mindennapjaink részévé váltak.

Pufi, Ching-ching és néhány más barátom családját elkerülték a sorcsapások, mégis végig kitartottak mellettem. Nem zaklatták őket a szüleim üldözői, mert addig már nem terjedt a hatalmuk. De így is sokat kockáztattak a barátaim, hiszen nem úsztak az árral. Ők azok közé a milliók közé tartoztak, akik szentnek tartották a régi kínai hűség-törvényt: „Nagy hóban adj szentet.” Pusztán azzal, hogy mellettem voltak, átsegítettek a kulturális forradalom legrosszabb évein.

Sokszor kisegítettek a hétköznapokban is. 1967 vége felé a Vörös Chengdu támadni kezdte a lakótelepünket, amelyet az Augusztus 26. tartott felügyelet alatt, és a házunk erődde változott. Utasítottak bennünket, hogy harmadik emeleti lakásunkból költözzünk át a szomszédos épület földszinti szobáiba.

A szüleim ekkor fogságban voltak. Apám hivatala, amely eddig segített a költözködéseknél, most csak az új helyet jelölte ki. Mivel nem voltak költöztetővállalatok, barátaink segítségével nélkül a családom egy szál ágynélkül maradt volna. Így is csak a legszükségesebb bútorokat vittük el, a nehezebb dolgokat ott hagytuk, mint például apám hatalmas könyvszekrényeit - fel sem tudtuk emelni őket, nemhogy levinni több emelet magasságból.

Új lakásunkba korábban már beköltöztették egy másik, a kapitalizmus útjára tért tisztviselő családját, akiket most utasítottak, hogy ürítsék ki a lakás felét. Az egész lakótelepen így szervezték át a házakat, hogy a legfelső emeleteket őrhelyül tudják használni. A nővérem és én kerültünk egy szobába. Az elhanyagolt hátsó kert felé néző ablakot állandóan csukva kellett tartanunk, különben azonnal beáramlott az eldugult csatorna elviselhetetlen bűze. Éjszakánként megadásra szólító kiáltásokat és szórványos lövöldözést lehetett hallani a lakótelep falán túlról. Egyik éjjel üvegcsörömpölésre ébredtem: egy golyó ütötte át az ablakot, és becsapódott a szemközti falba. Furcsamód meg sem ijedtem. A sok szörnyűség után, amin keresztülmentem, a puszkagolyók már nem érdekelték.

Hogy lefoglaljam magam, verseket kezdtem írni klasszikus stílusban. Az első verset, amellyel meg voltam elégedve, tizenhatodik születésnapomon írtam, 1968. március 25-én. Nem volt semmiféle születésnapos ünnepség. Szüleim mindketten fogságban voltak. Azon az éjjelen, ahogy feküdtem az ágyban és hallgattam a lövéseket és a lázadók hangszóróiból üvöltő vérfagyasztó fenyegetéseket, fordulóponthoz érkeztem. Mindig azt mondták, és én mindig el is hittem, hogy földi paradicsomban élek, a szocialista Kínában, a kapitalista világ pedig maga a pokol. Most megkérdeztem magamtól: ha ez a paradicsom, milyen akkor a pokol? Elhatároztam, hogy

megnézem én magamnak, valóban van-e olyan hely a földön, ahol még több a fájdalom, mint itt. Életemben először gyűlöltem tudatosan a rendszert, amelyben éltem, és szerettem volna kiutat találni.

De tudat alatt még mindig nem hibáztattam Maót. Gyerekkorom óta része volt az életemnek. Ő volt a bálvány, az isten, a gondolat. Az életem értelme az ő neve alatt fogalmazódott meg. Néhány évvel korábban boldogan meghaltam volna érte. És bár varázshatalma eltűnt belőlem, ő maga még mindig szent és sérthetetlen volt. Még most sem mertem ellene fordulni.

Ebben a hangulatban írtam meg a verset. Átnevelt, ártatlan múltam haláláról írtam, száraz levélhez hasonlítottam, amelyet a forgószél lesodor a fáról, bele egy olyan világba, ahonnan nincs visszatérés. Leírtam, mennyire meg vagyok zavarodva az új világtól, mert nem tudok semmit, és nem tudom, mit gondoljak. Sötétben tapogatózó, kereső verssorokat írtam.

Befejeztem a verset, visszafeküdtem az ágyba, és újra meg újra elmondogattam magamban, amikor dörömbölés hallatszott az ajtón. A hangból már tudtam, hogy házkutatás. Shauné lázadóit többször is feldúlták már a lakásunkat. Elvitték a „burzsoá luxuscikkeit", mint például nagyanyám elegáns ruháit a kommunizmus előtti időkből, anyám szőrmebéléses mandzsu kabátját és apám (1ltünyeit - még a Mao-szabásúakat is. Még az én gyapjúnadrágjaimat is elkobozták. Állandóan vissza-visszajártak, hogy „bizonyítékot" találjanak apám ellen. Lassan hozzászórtam, hogy felforgatják a helyet, ahol lakunk.

Rettenetesen megijedtem, mi lesz, ha elolvassák a versemet. Amikor apámat először bevádolták, megkérte anyámat, hogy égesse el a verseit: tudta, hogy az írás, bármilyen írás felhasználható a szerzője ellen. De anyámat nem vitte rá a lélek, hogy mindet megsemmisítse. Megtartott néhányat, amiket apám neki írt. Ezek a versek aztán sok durva bírálati gyűlést jelentettek apámnak.

Az egyik versben apám kinevelte magát, mert nem tudott felmászni egy hegy tetejére, ahonnan gyönyörű a kilátás. Shauné és társai ebből azt olvasták ki, hogy apám „azon elmélkedik, miként lehetne Kína legfelsőbb vezetését saját zavaros céljaira használni". Egy másik versben apám leírta, hogyan dolgozik éjjel:

Nő a sötét, de felragyog a fehér lámpafény,
Tollam a hajnal köszöntésére fut...

A lázadók azt állították, hogy apám a szocialista Kínát értette a „sötét" alatt, és tollával azon dolgozik, hogy eljöhessen a „hajnal", azaz a Kuomintang hatalomátvétele (fehér volt az ellenforradalom színe). Azokban az időkben általános volt ilyen nevetséges módon értelmezni valakinek az írását. Maga Mao is nagy kedvelője volt a klasszikus költészetnek, mégis hagyta undorító félreértelmezések áldozatává válni a verseket. A költészet művelése nagyon veszélyes foglalatosságnak számított.

Amikor felhangzott a dörömbölés az ajtón, gyorsan a vécébe rohantam, és bezártam az ajtót, nagyanyám pedig beengedte Shaunét és kíséretét. Remegő kézzel sikerült apró darabokra tép-nem a verset, beledobtam a kagylóba, és lehúztam a vécét. Gondosan átkutattam a padlót, nem maradt-e vissza egy darab sem. De a papír nem ment le azonnal. Várnom kellett, és azután újra lehúznom a vécét. Ekkorra már a vécéajtón dörömböltek a lázadók, és kurtán megparancsolták, hogy azonnal menjek ki. Nem válaszoltam.

Őcsém, Jin-ming is nagyon megijedt aznap éjjel. Amióta a kulturális forradalom elkezdődött, sokszor eljárt egy feketepiacra, ahol főleg könyveket lehetett kapni. A kínaiak gazdasági ösztöne olyan erős, hogy a feketepiacok, Mao legnagyobb kapitalista béte noire-ja, (*Itt: „vörös posztó")végig virágoztak a kulturális forradalom rettenetes nyomása alatt is.

Chengdu központjában, a fő bevásárlóutca közepén állt Szun Jat-szennek, az 1911-es köztársasági forradalom vezetőjének bronzszobra. 1911-ben döntötték meg a kétezer éves császárságot. A szobrot még a kommunista hatalomátvétel előtt állították fel. Mao nem szerette különösebben az előtte élt forradalmi vezetőket, Szun is beleértve. De taktikailag fontos volt, hogy ápolják a Szun Jat-szen-i tradíciót, így a szobrot meghagyták, a körötte lévő területen pedig virágkerteteket létesítettek. A kulturális forradalom kitörésekor a vörösgárdisták támadást indítottak a Szun Jat-szen-kultusz ellen, de Csou En-laj rendelettel vette védelmébe az ide tartozó műemlékeket. A szobor tehát maradt, de a kertészetet, mint a „burzsoá dekadencia" maradványát, felszámolták. Amikor a vörösgárdisták elkezdtek fosztogatni a házakat és égetni a

könyveket, kis csoport gyűlt össze ezen a kopár részen, hogy üzleteljen azokkal a könyvekkel, amelyek megmenekültek a tűztől. Mindenféle ember megfordult itt: vörösgárdisták, akik némi pénzt akartak csinálni az elkobzott könyvekből; céljukat vesztett vállalkozók, akik pénzt szímatoltak; értelmiségiek, akik meg akarták menekíteni könyveiket az égetéstől, de féltek megtartani őket; és persze könyvszerető emberek. Az itt árult könyvek mindegyikét a kommunista rendszer engedélyezte és adta ki még a kulturális forradalom előtt. Kínai klasszikusok mellett meg lehetett itt találni Shakespeare, Dickens, Byron, Shelley, Shaw, Thackeray, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Turgenyev, Csehov, Ibsen, Balzac, Maupassant, Flaubert, Dumas, Zola és más nagy írók műveit is. Még Conan Doyle Sherlock *Holmes*-át is, amely nagy népszerűségnek örvendett Kínában.

A könyvek ára sok tényezőtől függött. Amelyekben volt könyvtári pecsét, azokat általában át sem vették. A kommunista kormány olyan híres volt a fegyelemről és a rendről, hogy az emberek nem vállalták a kockázatot, hogy törvénytelenül szerzett állami tulajdont találjanak náluk, amiért szigorú büntetés járt. Sokkal szívesebben vásárolták magánemberek könyveit, amelyeken nem volt azonosítójel. Az erotikus regények keltek el a legmagasabb áron, és ezek árusítása volt a legveszélyesebb. Stendhal Vörös és feketé-je, amely erotikusnak számított, annyiba került, mint egy átlagember kétheti keresete.

Jin-ming mindennap elment a feketepiacra. Kezdeti tőkét azokból a könyvekből nyerte, amelyeket egy papírfeldolgozó üzemből hozott el, ahová a megrémített lakosok behordták a gyűjteményeiket hulladék papírnak. Jin-ming megállapodott az egyik ott dolgozóval, és sokat megvett ezekből a könyvekből, amelyeket aztán sokkal magasabb áron adott el. Egyre több könyvet vett a feketepiacon, elolvasta, aztán eladta őket, és újabbakat vett.

A kulturális forradalom kezdetétől 1968 végéig legalább ezer könyv ment át a kezei között. Naponta elolvasott egyet vagy kettőt. Egyszerre csak körülbelül egy tucatnyit mert magánál tartani, és gondosan el kellett rejtenie őket. Egyik ilyen rejtekhelye a lakótelep elhagyatott víztornya volt, egészen addig, amíg egy zivatar tönkre nem tette kedvenceinek egy részét, közöttük Jack London könyvét, A vadon szavá-t. Néhányat otthon tartott a matracok között és a raktárhelyiség sarkaiba dugva. A házkutatás éjszakáján a Vörös és fekete volt az ágyába rejtve. De, mint ilyenkor mindig, letépte a fedelét, és helyette rátette Mao Ce-tung válogatott műveinek borítóját, így Shauné és társai nem vizsgálták meg, mi van benne.

Jin-ming más feketepiaci árukkal is kereskedett. A tudomány iránti érdeklődése nem csökkent. Chengduban akkor a kizárólagos feketepiaci műszaki cikkek a félvezető rádióalkatrészek voltak: az iparnak ez az ága azért volt annyira közkedvelt, mert „Mao elnök szavait közvetítette”. Jin-ming megvette az alkatrészeket, és saját maga készített belőlük rádiókat, amiket jó pénzért eladott. De kísérletező hajlamának kielégítésére is vásárolt alkatrészeket: a gyakorlatban akarta igazolni azokat a fizikai elméleteket, amelyek különösen izgatták.

Hogy legyen pénze a kísérletezésre, még Mao-jelvényeket is árult. Sok gyár leállította a normális termelést, hogy helyette kis alumíniumjelvényeket gyártson, amelyekre Mao fejét nyomták. Bármit gyűjteni, még bélyeget vagy festményt is, „burzsoá szokásnak” minősült, és betiltották. Így az emberek gyűjtőszennvedélye erre az egyetlen szent tárgyra korlátozódott - bár ezzel is csak titokban lehetett kereskedni. Jin-ming valóságos vagyont szedett össze. A Nagy Kormányos valószínűleg nem tudott róla, hogy még fejének lenyomata is tulajdon lett, kapitalista spekuláció tárgya, épp azé a tevékenységé, amit annyira igyekezett kiirtani.

Többször is rajtaütöttek a feketepiacon. Gyakran teherautónyi lázadó érkezett, lezárták az utcákat, és mindenkit elkaptak, aki gyanúsnak tűnt. Néha kémeket küldtek, akik úgy tettek, mintha csak böngésznének. Aztán megszólalt egy kis síp, és lecsaptak az árusokra. Azoktól, akiket elkaptak, mindent elkoboztak. Legtöbbször meg is verték őket. Az egyik leggyakoribb büntetés a „vércsapolás” volt - késsel a fenekükbe szúrtak. Néhányakat megkínóztak, és mindenkit megfenyegettek, hogy legközelebb kétszer ilyen kemény büntetést kapnak, ha nem hagyják abba a feketézést. De legtöbbször újra és újra visszajöttek.

Másik öcsém, Xiao-hei, tizenkét éves volt 1967 elején. Mivel nem talált semmi elfoglaltságot, hamarosan hozzácsapódott egy utcai bandához. A kulturális forradalom előtt ilyen bandák gyakorlatilag nem léteztek, most viszont rengeteg lett belőlük. A bandákat „dokkoknak” hívták, vezetőjüket pedig „kormányosnak”. Mindenki más „testvér” volt, és kapott egy fedőnevet is, amely legtöbbször valamilyen állathoz hasonlított: „Sovány Kutya”, ha a fiú vékony volt; „Szürke Farkas”, ha egy szürke tincs volt a hajában. Xiao-heit „Fekete Patának” hívták, részint a neve

miatt, a hei ugyanis „feketét” jelent, részint azért, mert sötét bőrű volt, és gyors küldönc, amit egyik feladatául jelöltek, hiszen majdnem a legfiatalabb volt a bandában.

A banda tagjai először úgy kezelték, mint egy tiszteletbeli vendéget, mert rajta kívül nem nagyon ismertek más funkcionáriusgyereket. A bandák tagjai általában szegény családokból származtak, és sokuk még a kulturális forradalom előtt kimaradt az iskolából. Az ő családjukat nem fenyegette a forradalom, és így őket sem érdekelte az egész.

Sok fiú igyekezett utánozni a funkcionáriusgyerekek viselkedését, annak ellenére, hogy a funkcionáriusok már kiestek a hatalomból. A vörösgárdista időkben a funkcionáriusok gyerekei előszeretettel hordtak régi kommunista katonai egyenruhát, mivel a szüleik révén egyedül ők juthattak hozzá ezekhez. Néhány utcagyerek is megkapta ezt a szerelést a feketepiacon, vagy saját ruháit festette zöldre. De hiányzott belőlük az elite jellemző gög, és a ruha zöld színe sokszor nem is a kellő árnyalatra sikeredett. A funkcionáriusgyerekek és saját barátaik is lenézték ezeket az „utánzókat”.

Később a funkcionáriusgyerekek áttértek a sötétkék dzseki és nadrág viseletére. Igaz, hogy a lakosság nagy része kéket hordott akkor, az övék mégis néhány külön színárnyalat volt, amiket kombinálni kellett, hogy ne ugyanaz legyen felül, mint alul. Mivel ők ezt tartották megkülönböztető jelzésnek, más származású gyerek nem használhatta, ha nem akarta, hogy utánzóknak bélyegezzék. Ugyanígy privilégiumnak számított egy bizonyos cipőfajta: fekete kordbársony felsőrész, fehér műanyag talp és egy még fehérebb csík a kettő között.

Néhány banda saját stílust talált ki magának. Több inget hordtak a kabát vagy a dzseki alatt, és az összes inggallért kihajtották. Minél több kihajtott gallérja volt valakinek, annál csinosabbnak számított. Xiao-hei sokszor hat-hét inget is felvett a dzsekije alá - és kettőt még a legvadabb nyári hőségben is. A melegítőalsónak ki kellett látszania a rövidre vágott nadrág alól. Fehér tornacipőt hordtak fűző nélkül, és katonasapkát, amely alá keménypapír csikokat tűztek, mert a sapka annál divatosabb volt, minél erősebben kicsúcsosodott a teteje.

Az egyik fő foglalatosság, amellyel Xiao-hei „testvérei” eltöltötték ráérő idejüket, a lopás volt. Bármit loptak, a zsákmányt át kellett adni a kormányosnak, aki egyenlően szétosztotta közöttük. Xiao-hei túl félnék volt ahhoz, hogy bármit is lopjon, de testvérei szó nélkül odaadták neki a részét.

A lopás nagyon elterjedt a kulturális forradalom alatt, főleg a zsebtolvajlás és a biciklilopás. A legtöbb ismerősömet legalább egyszer meglopták zsebtolvajok. Az én bevásárlóútaimon vagy az én pénztárcám tűnt el, vagy valaki más kezdett el kiabálni a közelben, hogy ellopták a pénztárcáját. A rendőrség, amely szintén frakciókra szakadozott, csak jelképes felügyeletet tartott.

Amikor a hetvenes években először érkeztek külföldiek nagy számmal Kínába, sokakat megdöbbsentett a társadalom „erkölcsi tisztasága”: egy elhagyott zokni ezer mérföldekre is követte gazdáját, Pekingtől Kantonig, míg végül kimosva és összehajtogatva megérkezett a szállodai szobába. Az ideérkezők azonban nem tudták, hogy csak külföldieknek és különös őrizettel védett kínaiaknak jár ez a figyelem, és azt sem tudták, hogy senki sem mert volna külfölditől lopni, mert akár egy zsebkendő elemelése halálbüntetést jelenthetett. A tisztán összehajtogatott zokni egyáltalán nem a társadalom valós állapotát mutatta: csak a rendszer színházának egyik kelléke volt.

Xiao-hei testvérei nagy lelkesedéssel futottak a lányok után is. A tizenkét és tizenhárom évesek, mint Xiao-hei, gyakran túl szégyenlősek voltak, hogy maguk is udvaroljanak, így inkább az idősebb fiúk üzenetközvetítőiként működtek, és postázták a hibákkal teletűzdelt szerelmes leveleket. Xiao-hei bekopogtatott az ajtón, magában fohászkodva, hogy a lány nyissa ki, ne az apja vagy a bátyja, mert akkor biztosan jókora pofont kap. Néha, amikor felülkerekedett benne a félelem, csak becsúsztotta a levelet az ajtó alá.

Ha a lány elutasította az udvarlót, akkor Xiao-heit és a többi kisleányt bízták meg, hogy bosszút álljon a kikoszorózott szerelmes nevében. Ilyenkor ricsajozniuk kellett a lány háza előtt, és csúzlizniuk az ablakára. Ha a lány kijött, leköpdösték, szidták, rázták rá a középső ujjukat, és mocskos szavakat kiabáltak, amiket maguk sem értettek egészen. A kínai nyelv meglehetősen szemléletes gyalázkodó szavakat használ a nőkre: „kagyló” (a nemi szerv alakjára célozva), „nyereg” (amire felhágnak), „túlfolyó olajlámpa (aki „túl gyakran” van férfiakkal) és „elnyútt cipő” (azaz sokat „használt”).

Az ügyesebb lányok igyekeztek védelmezőket találni a bandákon belül, és a

legtehetségesebbek maguk is kormányosnők lettek. Akik bekapcsolódtak ebbe a férfivilágba, jó hangzású fedőneveket találtak ki maguknak, mint például „Hamvas Fekete Bazsarózsa”, „Törött Boroskancsó”, „Kígyóbűvölő”.

A bandák harmadik fő foglalatossága a harc volt, akár a legkisebb provokációra. Xiao-hei nagyon élvezte a harcokat, de nagy fájdalmára - saját megfogalmazása szerint - „gyáva lélek” jutott neki. Mihelyt durvulni kezdett a küzdelem, azonnal elfutott. Hála hősiessége hiányának, nem történt semmi baja, pedig sok fiú megsebesült, sőt meg is halt ezekben az értelmetlen küzdelmekben.

Egyik délután ő és néhány testvére szokás szerint tétlenül kóborogtak az utcán, amikor a banda egy másik tagja azzal a hírral rohant oda hozzájuk, hogy egy testvérük házáat az imént megtámadta egy másik dokk, és ezt a testvérüket „vér csapolásnak” vetették alá. Azonnal visszamentek saját „dokkhelyükre”, hogy magukhoz vegyék a fegyvereiket - rudakat, téglákat, késeket, szögesdrót ostorokat és ólmosbotokat. Xiao-hei egy három részbe hajtható ólmos botot tűzött a bőrvébe. Elrohantak a házhoz, ahol az incidens történt, de addigra az ellenség már elvonult, és sérült testvérüket a család elvitte a kórházba. Xiao-hei kormányosa írt egy hibákkal teletűzdelt levelet, amelyben harcra hívta a másik bandát, és Xiao-heit bízták meg a levél postázásával.

A levél szabályszerű harcra hívta ki az ellenfelet a Népi Sportcsarnokba, ahol volt elég hely. A csarnokot már nem használták semmiféle sportrendezvényre, hiszen Mao elítélte a versenyjátékokat. A sportolók is szenteljék magukat a kulturális forradalomnak.

A kitűzött napon Xiao-hei bandája, azaz több tucat fiú várakozott a futópályán. Két óra telt el, mire egy huszonéves sánta férfi jelent meg a csarnokban. Ő volt „Sánta” Tang, a chengdui alvilág egyik híres alakja. Fiatal kora ellenére olyan tisztelettel kezelték, amilyen csak az öregeknek járt.

Sánta Tang paralízisben nyomorodott meg. Apja Kuomintangtiszt volt, és így fiának csak undorító munka jutott egy kis üzemben a régi családi házban, amelyet a kommunisták államosítottak. Az ilyen kis üzemegekben dolgozóknak nem jártak mindazok a kedvezmények, amelyekben a nagy gyárak dolgozói részesültek: a biztos foglalkoztatás, az ingyenes orvosi ellátás és a nyugdíj.

Származása miatt Tang nem tanulhatott tovább, pedig kivételesen éles eszű volt, és hamarosan a chengdui alvilág *de facto* vezére lett. Most a másik banda kérésére érkezett, hogy fegyverszünetet kérjen. Előhúzott néhány csomaggal a legjobb cigarettákból, és körbekínálta őket. Elmondta, hogy a másik banda bocsánatot kér, és ígéri, hogy vállalják a ház javításának és az orvosi ellátásnak a költségeit. Xiao-hei kormányosa elfogadta az ajánlatot: Sánta Tangnak nem lehetett nemet mondani.

Sánta Tangot nemsokára letartóztatták. 1968 elején elkezdődött a kulturális forradalom új, negyedik szakasza. Az első fázis a tizenéves vörösgárdistákat jelentette; aztán jöttek a lázadók és a támadás a kapitalizmus követői ellen; a harmadik fázist a lázadók frakcióharcai jelölték. Mao most úgy döntött, hogy megállítja a frakcióharcot. Engedelmisségre akarta tanítani a népet, és terrorhullámot indított, hogy bebizonyítsa, vele szemben senki sincs teljes biztonságban. Az eddig érintetlen lakosság nagy része, köztük lázadók is, most áldozattá vált. Maóék egymás után indították az új politikai kampányokat, hogy újabb osztályellenséget emészthessenek fel. Az egyik legnagyobb ilyen boszorkányüldözés, „Tisztítsuk meg az osztályokat” jelszóval, elérte Sánta Tangot is. Csak 1976-ban, a kulturális forradalom befejeztével szabadult, a nyolcvanas évek elején magánvállalkozó lett és milliomos, Chengdu egyik leggazdagabb embere. Visszakapta a romos családi házat, lebontatta, és a helyére impozáns, kétemeletes házat építtetett. Amikor a diszkóőrület elérte Kínát, gyakran lehetett látni, amint ott ül a főhelyen, jóindulatúan nézi a sleppjéhez tartozó táncoló fiúkat és lányokat, és közben nyomatékos, kiszámított nemtörődömséggel lassan leszámol az asztalra egy vastag bankjegyeköteget, fizet az egész társaság helyett, és bemutatja újsütetű hatalmát - a pénzt.

A „Tisztítsuk meg az osztályokat” kampány milliók életét tette tönkre. Egy esetben, az úgynevezett belső-mongóliai Néppárt-ügyben a felnőtt mongol lakosság körülbelül tíz százalékát bántalmazták vagy kínozták meg. Legalább húszezren meghaltak. Ezt a kampányt hat gyárban és két pekingi egyetemen kísérletezték ki, amelyek Mao személyes felügyelete alatt álltak. A hat gyár egyikéből, a Xinhua Nyomdaüzemből származó egyik jelentésben volt egy rész, amely így szólt: „A fent említett nőt ellenforradalmárnak nyilvánítottuk. Ezután történt, hogy mikor a kény-szermunkán az őt egy pillanatra elfordult, a nő felrohant a szállás ötödik emeletére, kiugrott az

ablakon és meghalt. Az csak természetes, hogy az ellenforradalmároknak meg kell ölniük magukat. De sajnálatos tény, hogy most már eggyel kevesebb »negatív példát« állíthatunk." Mao azt írta erre a jelentésre: „Ez a legjobban megírt jelentés az összes közül, amit eddig olvastam." Ezt és a többi kampányt a forradalmi bizottságok szervezték, amelyeket szerte az országban felállítottak. A Szecsuan Tartományi Forradalmi Bizottság 1968. június 2-án alakult. Vezetőinek ugyanazt a négy embert nevezték ki, akik eddig az Előkészítő Bizottságot irányították - a két katonai főnököt és Tingéket. A bizottságban részt vett a lázadók két fő táborának, a Vörös Chengdunak és az Augusztus 26.-nak a vezére is, és néhány „forradalmi tisztségviselő”.

Mao új hatalmi rendszerének konszolidációja erős hatással volt családom életére. Az egyik első változást az a határozat hozta, hogy vissza kell tartani a kapitalizmus követői fizetésének egy részét, és minden családtagjuk csak minimális havi juttatást kaphat. Családunk az eddigi pénznek kevesebb mint felét kapta ezentúl. Így sem éhezünk ugyan, de most már nem engedhettük meg magunknak, hogy a feketepiacról vásároljunk, az államtól kapott élelmiszeradag pedig egyre csökkent. A havi húsadag például negyed kiló volt fejenként. Nagyanyám aggódott, és éjt nappá téve számolgotott, hogyan tudna jobb ételt szerezni nekünk, gyerekeknek, és hogyan tudna ételcsomagot juttatni fogságban levő szüleinknek.

A Forradalmi Bizottság következő döntése értelmében a kapitalizmus követőinek el kellett hagyniuk a lakótelepet, hogy helyet adjanak az új vezetőknek. A családomnak egy háromemeletes ház legfelső szintjén jelöltek ki néhány szobát, egy megszüntetett folyóirat egykori szerkesztőségi helyiségeit. Sem folyó víz, sem vécé nem volt a legfelső emeleten. Ha fogat akartunk mosni, vagy inni egy csésze maradék teát, ahhoz is le kellett mennünk az alsó szintre. De most ezt sem bántam, mert az épület nagyon elegáns volt, és én annyira vágytam már a szép dolgokra.

A lakótelepbeli lakásunk egy jellegtelen betonkockában volt, a mostani viszont egy gyönyörű kétfrontos, faberakásos, téglából épült palotában, amelynek vörösesbarna foncsorozott ablakait finoman megmunkált keretek szegélyezték, fölöttük kecses ívű faragott ereszekkel. A hátsó kertben eperfák nőttek, elöl pedig dús szőlőlugas volt, egy kis oleanderliget, egy papíreperfa és egy hatalmas nevenincs fa, amelynek bors alakú termése kis fürtökben nőtt a kemény, barna, csónakforma levelek hónaljában. Különösen szerettem a dísznövényként ültetett banánfák hosszú, ívelt leveleit, ami ebben a nem trópusi éghajlatban meglehetősen szokatlan látvány volt.

Azokban az időkben a szépséget annyira megvetették, hogy a családomat büntetésképpen küldték ebbe a gyönyörű házba. A nagyszoba hatalmas, négyzet alakú, parkettázott terem volt. Három fala üvegből készült, így a szobába állandóan besütött a nap, és tiszta időben gyönyörű kilátás nyílt Nyugat-Szecsuan távoli, havas hegyeire. Az erkélyt nem betonból építették, mint általában, hanem vörösesbarnára festett fából, „görög kulcs” mintázatú korláttal. Az erkélyre nyíló másik szobának szokatlanul magas - majdnem hét méter magas - csúcsos mennyezete volt, kissé már megfakult, vörös keresztgerendákkal. Azonnal beleszerettem ebbe az új lakásba. Később rájöttem, hogy télen a négyszög alakú szoba metsző szelek csataterévé válik, a szél minden irányból átfúj a vékony üvegfal résein, és a felkavart por úgy száll alá a magas mennyezetről, mint az eső. De csendes éjszakákon, mikor feküdtem az ágyban, és néztem, ahogy átsüt a hold az ablakon, és táncol a falon a magas papíreperfa árnya, előtött a boldogság. Annyira megkönnyebbültem, hogy távol kerültem a lakóteleptől, és annak minden mocskos politikájától, hogy magamban azért fohászkodtam, nehogy megint vissza kelljen mennünk.

Szerettem az új utcánkat is. Meteorit utcának hívták, mert évszázadokkal azelőtt ott csapódott be egy meteorit. Macskaköves utca volt, amit sokkal jobban szerettem, mint a lakótelep melletti utca aszfaltját.

Csupán a szomszédaink emlékeztettek a lakótelepre, ők ugyanis apám hivatalában dolgoztak, és Shauné lázadói közé tartoztak. Valahányszor találkoztunk, fagyos merevség ült az arcukon, és ha nagy ritkán elkerülhetetlen volt, hogy szóljanak hozzánk, mindig ugató hangon közölték mondandójukat. Egyikőjük a megszüntetett folyóirat szerkesztője volt, felesége tanárnő. Egy hatéves kisfiuk volt, Jo-jo, ugyanannyi idős, mint öcsém, Xiao-fang. Egy alacsonyabb beosztású kormányhivatalnok jött hozzájuk lakni egy ötéves kislánnyal, és a három gyerek gyakran játszott együtt a kertben. Nagyanyámat nyugtalanította, hogy Xiao-fang velük játszik, de nem merte megtiltani neki - a szomszédaink ezt Mao elnök lázadóival szembeni ellenséges magatartásaként értelmezhatték volna.

A szobáinkhoz vezető szőlőpiros csigalépcső aljában volt egy nagy, félhold alakú asztal. Egykor hatalmas porcelánváza állhatott rajta, benne téli jászmin- vagy barackvirágcsokor. Most üresen állt az asztal, és a három gyerek gyakran játszott rajta. Egyik nap „orvososdit” játszottak: Jo-jo volt az orvos, Xiao-fang az ápoló és az ötéves kislány a beteg. Hason feküdt az asztalon, és felhúzta a szoknyáját, hogy beadják neki az injekciót. Xiao-fang egy fadarabot tartott a kezében, egy törött szék háttámlájának egyik darabját, az volt az „injekcióstű”. A kislány anyja ebben a pillanatban ért fel a pihenőre a homokkő lépcsőkön. Felvisített, és lekapta a lányát az asztalról.

Néhány karcolást talált a kislány combjának belső oldalán. Először nem kórházba vitte a gyereket, hanem összeszedett néhány lázadót apám hivatalából, amely csak néhány utcányira volt tőlünk. Csakhamar egész tömeg vonult be a ház előtti kertbe. Anyámat, akit kínzóik éppen hazaengedtek néhány napra, azonnal lefogták. Xiao-fangot megragadták, és üvöltözni kezdtek vele. Azt mondták neki, „agyonverik”, ha nem mondja meg azonnal, ki tanította arra, hogy kell „megerőszakolni egy lányt”. Megpróbálták rávenni, mondja azt, hogy a bátyjai voltak. Xiao-fang képtelen volt megszólalni, még sírni sem tudott. Jo-jo is nagyon megrémült. Elsírta magát, és azt mondta, ő kérte Xiao-fangot, hogy adjon injekciót. A kislány is sírt, és azt hajtogatta, hogy még meg sem kapta az injekcióját. De a felnőttek rájuk üvöltöttek, hogy fogják be a szájukat, és tovább ijesztgették Xiao-fangot. Végül anyám javaslatára az egész tömeg elvonult a Szecsuan Népi Kórházba, lökdösve anyámat és magukkal vonszolva Xiao-fangot.

Ahogy beléptek a járóbetegosztályra, a kislány felbőszült anyja és a drámaian felhevült tömeg azonnal elkezdte sorolni a vádakokat az orvosoknak, nővéreknek és betegeknek: - Egy kapitalista úton haladónak a fia megerőszakolta egy lázadó lányát! A kapitalizmust követő szülőknek fizetniük kell ezért! - Amíg a kislányt az orvosi szobában vizsgálták, egy teljesen idegen fiatalember üvöltöni kezdte a folyosón: - El kell kapni a kapitalizmust követő szülőket, és agyonverni őket!

Amikor a doktornő befejezte a vizsgálatot, kijött, és kijelentette, semmi jelét nem találja annak, hogy a kislányt megerőszakolták volna. A combján lévő karcolás régebbi eredetű, és nem okozhatta Xiao-fang fadarabja, mert, és itt felmutatta a tömegnek, az festett és sima. A karcolásokat valószínűleg fára mászás okozta. A tömeg zúgolódva széteszlott.

Azon az estén Xiao-fang félrebeszél. Arca sötétvörösre gyúlt, összefüggéstelenül sikoltozott, és dobálta magát. Másnap anyám kórházba vitte, ahol az orvos nagy adag nyugtatót adott be neki. Néhány nap múlva rendbe jött, de többé nem játszott más gyerekekkel. Ez az eset gyakorlatilag gyerekkora végét jelentette, hatéves korában.

Átköltözésünk a Meteorit utcába teljesen nagyanyámra és ötünkre maradt. De akkorra már besegített nekünk Xiao-hong nővérem barátja, Cheng-yi is.

Cheng-yi apja kishivatalnok volt a Kuomintang-időkben, és 1949 után nem kapott képzettségének megfelelő állást, részint nemkívánatos múltja miatt, részint mert tébécéje és gyomorfekélye volt. Mindenféle lehetetlen munkát végzett, egyszer utcaseprő volt, máskor pénzbeszedő a közös vízcsapnál. A feleségével Chongqingban éltek, és az éhínség alatt behaltak az éhezés súlyosbította betegségekbe.

Cheng-yi egy repülőgépmotorokat készítő gyárban dolgozott, és 1968 elején ismerkedett meg a nővéremmel. Mint a gyárban dolgozók nagy többsége, ő is passzív tagja volt a gyár fő lázadó csoportjának, amely az Augusztus 26.-hoz tartozott. Azokban az időkben nem adódott szórakozási lehetőség, így a legtöbb lázadó csoport megalakította saját énekes-táncos együttesét, amely a néhány engedélyezett dalt adta elő: dicshimnuszokat és megzenésített Mao-idézeteket. Cheng-yi, aki jó zenész volt, egy ilyen együttesnek lett a tagja. A nővérem ugyan nem dolgozott a gyárban, de nagyon szeretett táncolni, és így Pufival és Ching-chinggel együtt beléptek az együttesbe. Ő és Cheng-yi hamarosan egymásba szerettek. A kapcsolat minden oldalról veszélybe került: elítélték Cheng-yi munkatársai és nővére, akik aggódtak, hogy a viszony a kapitalizmus követőjének lányával veszélyeztetheti a fiú jövőjét; elítélték a mi körünkhöz tartozó funkcionáriusgyerekek, akik lenézték Cheng-yit, mert nem „közülünk való”; és végül értetlenül elítéltem én is, mert úgy éreztem, hogy nővérem azzal, hogy a saját életét szeretné élni, elfordul a szüleinktől. De a szerelmük túlélte mindezt, és átsegítette nővéremet az elkövetkezendő nehéz éveken. Hamarosan nagyon megszerettem és tisztelni kezdtem Cheng-

yit, és csakhamar megkedvelte az egész család. Szemüveges volt, és ezért „Bagolynak” kereszteltük el.

Az együttes másik tagja, Bagoly egyik barátja ács volt, egy teherautó-sofőr fia. Jó kedélyű, vidám férfi, feltűnően nagy orral, és ez kissé európaias jelleget adott az arcának. Azokban a napokban külföldiek közül csakis albánokról láthattunk képeket, mert a távoli, kicsi Albánia volt Kína egyetlen szövetségese - még Észak-Koreát is túl dekadensnek tartották. A srácnak barátai az „Al” nevet adták, ami az „albán” rövidítése volt.

Al teherautóval érkezett, hogy segítsen átköltözködnünk a Meteorit utcába. Nem akartam nagyon megterhelni, ezért azt javasoltam, hogy ne vigyünk mindent át. De ő ragaszkodott ahhoz, hogy ne hagyjunk ott semmit. Hanyag mosollyal ökölbe szorította a kezét, és büszkén ugráltatta feszes, dagadó izmait. Az öcsém óriási csodálattal tapogatták a kemény púpokát.

Al nagyon kedvelte Pufit. Egy nappal a beköltözésünk után meghívta őt, Ching-chinget és engem magához ebédre. A háza olyan volt, mint sokaké Chengduban: ablaktalan, földpadlós, közvetlenül a járdára nyíló épület. Életemben először jártam ilyen házban. Amikor befordultunk Al utcájába, egy csoport fiatalembert láttam ácsorogni az utcasarkon. Követtek bennünket a tekintetükkel, és egy csípős szíát vetettek oda Alnak. Ő elpirult büszkeségében, és odament, hogy beszéljen velük pár szót. Mikor visszajött, arca csak úgy ragyogott a boldogságtól. Majd közömbös hangon annyit mondott: - Elmeséltem nekik, hogy funkcionáriusgyerekek vagytok, és összebarátkoztam veletek, és így majd hozzájuthatok olyan dolgokhoz is, amikhez más nem, ha vége a kulturális forradalomnak.

Dermedten álltam. Először is, beszéde azt a közhiedelmet tükrözte, hogy a tisztségviselők gyerekei hozzájuthatnak külön fogyasztási cikkekhez is, ami nem volt igaz. Másodszor meglepett, mennyire örül annak, hogy jóban lehet velünk, és hogy ez milyen tekintélyt adott neki barátai szemében. Szüleim fogságban voltak, a családot épp most dobták ki a lakótelepről, megalakult a Szecsuan-i Forradalmi Bizottság, üldözték a kapitalizmus követőit, tehát úgy tűnt, hogy győzött a kulturális forradalom, de Al és barátai láthatóan még mindig egyértelműnek vették, hogy a szüleimhez hasonló tisztségviselők vissza fognak térni.

Később is sokszor találkoztam ezzel a szemlélettel. Valahányszor kiléptem az udvarunk hatalmas kapuján, mindig láttam, hogy a Meteorit utca lakosai figyelnek engem, tekintetükben egyszerre bujkált kíváncsiság és félelem. Nyilvánvaló volt, hogy a lakosság inkább a forradalmi bizottságokat, nem pedig „a kapitalizmus követőit” tekinti átmenetinek.

1968 őszén újfajta csoportosulás vette át a hatalmat az iskolában: „A Mao Ce-tung-i eszme propagandacsoportja.” Olyan katonákból és munkásokból állt, akik nem vettek részt a frakcióharcokban, és most azt a feladatot kapták, hogy állítsák helyre a rendet. Az iskolában, mint a többiben is, a csoport visszahívta az összes diákot, akik két évvel ezelőtt, a kulturális forradalom kezdetekor az iskolában tanultak. Így ellenőrizni tudtak mindenkit. Azon keveseknek, akik nem voltak a városban, kinyomozták a tartózkodási helyét, és távirattal rendelték vissza őket. Alig volt olyan, aki távol mert maradni.

Az iskolába visszatérve azok a tanárok fogadtak bennünket, akik nem estek áldozatul, de ők sem tanítottak. Nem mertek. A régi tankönyveket mind „burzsoá méregnek” bélyegezték, és senki sem volt annyira bátor, hogy újat merjen írni. Így csak ültünk az osztályban, szavaltuk Mao írásait, és olvastuk a Zsenmin Zsipao vezércikkeit. Megzenésített Mao-idézeteket énekeltünk, vagy „hűség tánca” gyűltünk össze, és lengettük vörös könyveinket.

A „hűség tánca” kötelezővé tételé a forradalmi bizottságok egyik legfontosabb, egész Kínára kiterjedő intézkedése volt. Ezt az abszurd tvisztet mindenhol járni kellett: iskolákban és gyárakban, utcákon, boltokban, vasúti peronon, még a kórházakban is táncolták a mozgóképes betegek.

Az a propagandacsoport, amelyet az iskolába küldtek, tulajdonképpen egészen jóindulatú volt. Más csoportok nem. A Chengdu Egyetem csoportját Tingék válogatták össze, mert az egyetem korábban ellenségüknek, a Vörös Chengdunak a fellegvára volt. Yan és Yong többet szenvedtek, mint sokan mások. Tingék utasították a propagandacsoportot, kényszerítsék őket, hogy tagadják meg az apámat. Nem voltak hajlandók. Később elmondták anyámnak, annyira csodálták apámat a bátorságáért, hogy elhatározták, kitartanak mellette.

1968 végére Kína összes egyetemistáját gyorsított eljárással, tömegesen „végzettnek” nyilvánították vizsgák nélkül, állást jelöltek ki nekik, és szétszórták őket az ország minden zugába.

Yant és Yongot figyelmeztették, hogy ha nem tagadják meg az apámat, nincs jövő a számukra. De ők kitartottak az elveik mellett. Yant egy kis szénbányába küldték Kelet-Szecsuan hegyei közé. Ez a lehető legrosszabb munka volt, amit kaphatott: rettentő primitív munkakörülmények között, gyakorlatilag mindenféle biztonsági intézkedés nélkül dolgoztak. A nők, akárcsak a férfiak, négykézláb kúsztak le az aknába, hogy aztán felhúzkodják a szénrel telerakott kosarakat. Yan sorsa részint annak a torz ötletnek az eredménye volt, amit Mao felesége szorgalmazott akkoriban: szerinte a nőknek ugyanolyan munkát kell végezniük, mint a férfiaknak, és az egyik legdivatosabb jelszó Mao egyik mondása lett: „A nők meg tudják tartani a fél égboltot.” De a nők tudták, hogy az egyenlőség joga valójában kemény fizikai munkát jelent.

Rögtön az egyetemisták eltávolítása után a középiskolások következtek. Társaimmal megtudtuk, hogy nemsokára távoli pusztákba vagy hegyvidékekre kerülünk, ahol kimerítő falusi munka vár ránk. Mao úgy döntött, hogy életem hátralevő részét parasztként fogom leélni.

22. „ESZMEI ÁTNEVELÉS MUNKÁVAL” - A HIMALÁJA LÁBÁNÁL (1969. JANUÁR-JÚNIUS)

1969-ben a szüleimet, a nővéremet, Jin-minget és engem egymás után kitelepítettek Chengduból, és Szecsuan távoli, vad vidékeire száműzték. Mi is a több millió városi lakos között voltunk, akiket vidékre rendeltek. Így a fiatalok nem lebzseltek a városokban, és nem kevertek bajt pusztá unalomból, a szüleimhez hasonló helyzetben lévő felnőtteknek pedig „biztosítva lett a jövőjük”. A régi államapparátust felváltották Mao forradalmi bizottságai, és kényelmes megoldás volt, hogy a hajdani tisztségviselőket egyszerűen vidékre szállítsák, és kemény munkát végeztessenek velük.

Mao frázisa szerint azért küldtek bennünket vidékre, hogy „átnevelődjünk”. Mao az „eszmei átnevelés munkával” elvét hirdette, de soha nem világította meg pontosan, hogyan függ össze ez a két dolog. Persze senki nem is kért rá magyarázatot. Ha valaki csak elgondolkodott egy ilyen kérdésen, az már árulásnak minősült. Kínában tulajdonképpen mindenki tisztában volt vele, hogy a kemény testi munka - különösen a falun végzett munka - mindig büntetés. Elég szembeütnő volt, hogy Mao párthíveinek, az újonnan alakult forradalmi bizottságok tagjainak és a hadsereg tisztjeinek nem kellett részt venniük benne, és többnyire a gyerekeiknek sem.

Családunkból elsőként apámat száműzték. 1969-ben, épp újév napján a Himalája keleti lábainál fekvő xichangi területre, Miyi körzetébe rendelték, amely olyan távoli vidék, hogy később oda telepítették Kína műholdkilövő bázisát. Körülbelül 300 mérföldre van Chengdutól, ami négy napos út teherautóval, mivel vonat arra nem jár. Az ősi időkben is ide száműzték az embereket, mert úgy tartották, hogy az itteni hegyeket és folyókat valami titokzatos „gonosz levegő” fertőzi. Ma úgy mondanánk, a szubtrópusi betegségek.

Itt állítottak fel egy tábort a tartományi kormányzat korábbi tagjai számára. Kína-szerinte több ezer ilyen tábor volt. „Káder-iskolának” nevezték őket, de egyáltalán nem iskolák voltak, és nem is csak hajdani pártfunkcionáriusokat hurcoltak ide. Ezekbe a táborokba kerültek az írók, tudósok, tanárok, orvosok és színészek is, akik szintén hasznavethetlenné váltak Mao új, tudásellenes rendszerében.

A pártfunkcionáriusok közül nemcsak az apámhoz hasonló „kapitalista úton járókat” és az osztályellenségeket zsúfolták a táborokba. A legtöbb lázadó tisztségviselőt is száműzték, mivel az új Szecsuan Forradalmi Bizottság nem tudott helyet adni mindnyájuknak - a posztokat más származású lázadókkal töltötték be: munkásokkal, diákokkal és katonákkal. Az „eszmei átnevelés munkával” programja jól jött, hogy megszabaduljanak a feleslegessé vált lázadóktól. Apám hivatalából csak néhányan maradtak Chengduban. Shauné a Közjóléti Hivatal helyettes titkára lett a Szecsuan Forradalmi Bizottságban. Minden lázadó szervezetet feloszlattak.

A „káderiskolák” nem voltak koncentrációs táborok vagy gulágok, csak elszigetelt fogva tartó helyek, ahol korlátozták a bentlakók szabadságát, és szigorú felügyelet alatt kemény munkát végeztettek velük. Mivel Kínában a művelhető terület igen sűrűn lakott, csak a terméketlen vagy a hegyvidéki területeken volt elég hely, hogy elhelyezzék a városokból érkező száműzötteket. A táborlakóknak meg kellett termelniük a saját ételmüket, önellátásra rendezkedtek be. Habár kaptak némi fizetést, nemigen tudtak mit vásárolni belőle. Nagyon kemény volt ott az élet.

Néhány nappal az indulás előtt apámat hazaengedték chengdui fogságából, hogy felkészülhessen az utazásra. Nem akart semmi mást, csak találkozni anyámmal. Ő még mindig fogságban volt, és apám attól félt, talán soha többé nem látják egymást. Írt a Forradalmi Bizottságnak, a lehető legalázatosabb hangon, és könyörgött, hogy engedélyezzék a találkozást. A

kérését elutasították.

A moziépület, ahol az anyámat fogva tartották, Chengdu egykor legforgalmasabb bevásárlóutcájában volt. Az üzletek most félig üresen tátongtak, de a közelben volt a félvezető-alkatrészek feketepiacja, ahová az öcsém rendszeresen eljárt, és Jin-ming néha látta anyánkat a kezükben kis tálkával és evőpálcikákkal vonuló foglyok sorában. A moziépületben nem működött mindennap a konyha, így a foglyoknak néha máshová kellett elmenniük az ebédjükért. Jin-ming felfedezése azt jelentette, hogy így néha láthattuk az anyánkat, ha várakoztunk az utcán. Megesett, hogy nem volt ott a foglyok között, és ilyenkor nagyon aggódtunk. Akkor még nem tudtuk, hogy pszichopata őre időnként azzal büntette, hogy nem engedte ebédelni. De a rá következő napon általában ismét ott láttuk a tucatnyi néma, komor férfi és nő között, akik lehajtott fejjel vonultak, fehér karszalagjukon négy baljós írásjegy sötétlett - „szarvas ördög, kígyóisten”.

Több egymást követő napon át az apámat is magammal vittem, és ott várakoztunk kora hajnaltól ebédidőig. De anyámnak nyoma sem volt. Fel-alá járkáltunk, toporogtunk a dérlepte járdán, hogy kicsit felmelegedjünk. Egyik reggel megint ott ácsorogtunk, és vártuk, hogy felszálljon a sűrű köd az élettelen betonépületekről, amikor hirtelen felbukkant az anyám. Mivel már sokszor látta ott a gyerekeit, ez alkalommal is körülnézett, hogy ott vagyunk-e. Tekintete összetalálkozott az apáméval. Mindkettőjük ajka megremegett, de egy szót sem szóltak. Csak néztek egymás szemébe, amíg az őrá nem ripakodott anyámra, hogy hajtsa le a fejét. Már rég eltűnt a saroknál, de apám csak nézett utána.

Pár nappal később apám útnak indult. Minden nyugalma és visszafogottsága ellenére láttam rajta, hogy az idegösszeomlás határán áll. Nagyon félttem, hogy megint elborul az elméje, különösen így, hogy a családjától távol kell majd a fizikai és lelki kínokat elszenvednie. Elhatároztam, rövidesen utánamegyek, hogy mellette lehessenek, de rendkívül nehéz volt bármiféle közlekedési eszközt találni Miyibe, mivel az ilyen távoli vidékekre irányuló közlekedés teljesen megbénult. Így aztán nagyon megörültem, amikor néhány nappal később meghallottam, hogy az iskolánkat egy Ningnan nevű helyre osztották be, mindössze 50 mérföldre az apám táborától.

1969 januárjában minden chengdui középiskolából Szecsuan falvaiba küldték a diákokat. Falun kellett élnünk, a parasztok között, hogy „átneveljenek”. Hogy pontosan mire kellett volna nevelniük, azt nem határozták meg, de Mao mindig is állította, hogy a műveltebb emberek alacsonyabb rendűek, mint az írástudatlan parasztok, és át kell őket nevelni, hogy minél inkább a parasztokhoz hasonlítsanak. Mao egyik mondása így szólt: „A parasztnak piszkos a keze és tehénszaros a lába, mégis tisztább, mint az értelmiségi.”

Az én iskolám és a nővéremé tele volt „kapitalista úton járók” gyerekeivel, akiket különösen isten háta mögötti helyekre küldtek. A forradalmi bizottságok tagjainak gyerekeit nem vitték el. Ők a hadseregben szolgáltak, ami az egyetlen - és jóval kényelmesebb - lehetőség volt a falusi munkán kívül. Ettől kezdve a hatalom egyik legnyilvánvalóbb jele lett, ha valakinek a gyereke a hadseregben szolgált.

Összesen mintegy tizenötmillió fiatalt küldtek falura - ez lett a történelem egyik legnagyobb tömeges vándorlása. A gyors és rendkívül jó szervezés azt mutatja, hogy mégiscsak volt valami rend a káoszban. Mindenki segélyben részesült, hogy beszerezhesse a szükséges ruhákat, takarókat, lepedőket, bőröndöket, szünyoghálót, műanyag lepedőket és gyékényeket. Gondosan ügyeltek minden részletre, elláttak minket tornacipővel, kulaccsal és zseblámpával is. Ezeknek a cikkeknek nagy részét külön erre a célra kellett gyártani, mivel a rosszul ellátott üzletekben nem voltak kaphatók. A szegény családokból származók külön anyagi támogatásért folyamodhattak. Az első évre az államtól kaptunk zsebpénzt és élelmiszer-ellátmányt - rizst, étolajat és húst. Ezeket abban a faluban kaphattuk meg, ahová rendeltük.

A Nagy Ugrás óta a vidéket kommunákba szervezték, minden kommunába néhány falu tartozott, összesen kétezer-húszezer háztartás. A kommuna termelési brigádokra oszlott, amelyek viszont több termelőcsoportból álltak. Egy termelőcsoport nagyjából megfelelt egy falunak, ez volt a falusi élet alapvető egysége. A mi iskolánkból legfeljebb nyolc diákot osztottak be egy-egy termelőcsoportba, és mi magunk választhattuk meg, kikkel akarunk egy csoportban lenni. Én a Pufi osztályába járó barátaimmal kerültem össze. A nővérem is inkább velem jött, nem a saját osztályával - a rokonoknak engedélyezték, hogy együtt maradjanak. Az öcsém, Jin-ming, habár ugyanabba az iskolába járt, mint én, Chengduban maradt, mert még nem töltötte be a korhatárt jelentő tizenhat évet. Pufi sem jött, mert egyetlen gyerek volt.

Nagyon vártam Ningnant. Soha nem volt még részem igazán komoly testi munkában, és nem

tudtam, mi az. Idilli környezetet képzeltem el, ahol nincs politika. Ningnanból jött egy hivatalnok, és beszédet tartott nekünk, lefestette a szubtrópusi vidéket, a kék eget, a hatalmas, piros virágú hibiszkuszbokrokat, az óriási banánokat és az Aranyhomok-folyót - a Jangce felső folyását -, melyet gyengéd szellők fodroznak, és csillámlik a ragyogó napsütésben.

Én addig a szürke ködök és a falra festett fekete jelmondatok világában éltem - a napfény és a trópusi növényzet csodálatos álomnak tűnt a számomra. Hallgattam a beszédet, és magam elé képzeltem a virágba borult hegyeket, a lábam elé az aranyszínű folyót. Ez az ember is megemlítette a titokzatos „gonosz levegőt”, amiről már olvastam a klasszikus irodalomban, de még ezt is valami ősi egzotikumnak éreztem. Veszélyt én csak a politikai kampányokban láttam. Azért is vártam az utazást, mert azt gondoltam, akkor majd könnyen meglátogathatom az apámat. Csak éppen azt nem vettem figyelembe, hogy háromezer méter magas, áthatolhatatlan hegyek fognak tornyosulni közöttünk. Soha nem ismertem ki magam a térképen.

1969. január 27-én az iskolánk útnak indult Ningnanba. Minden diák egy bőröndöt és egy gyékényt vihetett magával. Teherautókra szálltunk, harminchatan egyre. Csak néhány ülőhely volt, legtöbbször a padlóra ültünk a gyékényünkre. A teherautó-karaván három napig zötykölődött a vidéki utakon, míg végül elértük Xichang határát. Átszeltük a Chengdui-síkságot és a Himalája keleti lábánál elterülő hegyeket, ahol a teherautókra hóláncot kellett felrakni. Igyekeztem a teherautó hátsó részén elhelyezkedni, hogy gyönyörködhessem a drámai hó- és jégfergetegben, amely elborította az egész világot; aztán szinte egyetlen pillanat alatt kitisztult a türkizkék ég, és újból ragyogott a nap. A szavam is elakadt e szilaj szépség láttán. A távolban, nyugat felé egy hegycsúcs emelkedett, majdnem hétezer-ötszáz méter magasan, mögötte az ősi kietlen vidék, ahonnan a világ flórájának számos tagja származik. Csak később, amikor Nyugat-Európába utaztam, akkor fedeztem fel, hogy sok mindennapi növény - a rododendron, a krizantém, a legtöbb rózsafajta és sok más növény - innen ered. Akkoriban még pandák is éltek azon a vidéken.

A második estén egy „Azbeszt-ország” nevű helyre érkeztünk, amely legfőbb termékéről kapta ezt a nevet. Valahol a hegyekben megálltunk, hogy végül mehesünk - két kis sárkányhó állt ott, bennük kerek gödrök, melyekben nyüzsögtek a kukacok. Az épületek belsejében uralkodó látvány visszataszító volt ugyan, de amit odakint láttunk, még rémisztőbb volt. A munkások hamuszürke, ólomszínű, élettelen arccal ténferegtek. Borzadva kérdeztem egy kedves propagandistától, Dong-antól, aki a rendeltetési helyünkre kísért minket, hogy kik ezek a zombikülsejű emberek. Fegyencek az átnevelő munkatáborból, felelte. Mivel az azbesztbányászat rendkívül káros az egészségre, főleg kényszermunkában végeztették, gyakorlatilag bármiféle biztonsági vagy egészségvédelmi intézkedés nélkül. Ez volt az első és egyetlen találkozásom a kínai gulággal.

Az ötödik napon a teherautók leraktak bennünket egy hegy tetején, egy magtár mellett. A propaganda alapján úgy képzeltem, hogy a helybeliek dobszóval, piros papírvirágokkal és fanfárokkal fogadnak majd, de mindössze annyi történt, hogy egy falusi előljáró kijött elénk a magtárhoz. Rövid köszöntőbeszédet tartott az újságok dagályos nyelvezetén. Négy tucat paraszt is jött, hogy segítsenek cipelni a bőröndöket és a gyékényeket. Az arcuk merev volt és kifürkészhetetlen, a beszédjüket nem értettem.

A nővéremmel meg a csoportunkba tartozó két másik lánnyal és négy fiúval elgyalogoltunk a lakóhelyünkre. A négy paraszt, aki segített vinni a csomagjaink egy részét, néma csendben lépkedett, úgy tűnt, nem értik a kérdéseinket. Mi is elhallgattunk. Órákon át vonultunk libasorban, mind mélyebbre és mélyebbre hatoltunk a sötétlila hegyek közé. De túl fáradt voltam ahhoz, hogy észrevegyem szépségüket. Egyszer, amikor egy sziklának támaszkodva próbáltam kicsit kifújni magam, körbenéztem, és elbámultam a távolba. Csoportunk jelentéktelenül aprónak tűnt a hatalmas, határtalan hegyek között, ahol nem voltak utak, nem voltak házak, és sehol nem láttam emberi lényeket, csak a szél susogott az erdőben, és rejtett patakok zubogtak. Úgy éreztem, beleveszek ebbe a néma, idegen vadonba.

Alkonyatkor megérkeztünk a sötétbe burkolózott faluba. Áram nem volt, az olaj meg túl drága ahhoz, hogy pocsékolják addig, amíg nincs teljesen sötét. Az emberek a kunyhók ajtajában álltak, és tátott szájjal bámultak; nem tudtam eldönteni, hogy ez érdeklődést jelent-e vagy pedig közönyt. Amikor a hetvenes években Kína először megnyílt a külföldiek előtt, ők is ilyesfajta tekintetekkel találkozhattak. Mi is olyanok voltunk a parasztok számára, mint a külföldiek - akárcsak ők nekünk.

A faluban már előkészítették a szállásunkat, fagerendákból és sárból összetapasztott házikó volt, és két nagy helyiségből állt - egyik a négy fiúnak, a másik a négy lánynak. Egy kis folyosó vezetett az előtérbe, ahol téglából rakott tűzhely állt, amin főzhettünk magunknak.

Kimerülten rogytam le a fadeszkákból összetákoltt ágyra, amit a nővéremmel kellett megosztanom. Néhány falusi gyerek utánunk tódult, izgatott hangokat hallottam. Dörömbölni kezdtek az ajtón, de amikor kinyitottuk, elrohantak, aztán lassan megint visszamerészkedtek, és újból dörömbölni kezdtek. Furcsán visítózva belestek az ablakon, ami csak egy kis négyszögletes lyuk volt a falban, és semmivel nem lehetett elzárni. Először mosolyogtunk, és behívtuk őket, de nem reagáltak barátságos próbálkozásunkra. Alig vártam már, hogy megmosakodhassak. Egy régi inget szögeztünk az ablak elé függöny gyanánt, és törülközőket mártogattunk a mosdótálban lévő jeges vízbe. Igyekeztem nem venni tudomást a gyerekek vihogásáról, akik folyton fellibbentették a „függönyt”. Végül magunkon tartottuk vattával bélelt kabátunkat, úgy mosakodtunk.

A csoportunk egyik fiú tagja lett a vezetőnk és az összekötőnk a falusiakkal. Van pár napunk - mondta -, hogy megszervezzük mindennapi szükségleteink: a víz, a petróleum és a tűzifa beszerzését, aztán el kell kezdenünk a munkát a földeken.

Ningnanban minden munkát kézzel végeztek, ahogy kétezer éve mindig is tették. Nem voltak munkagépek, és nem voltak teherhordó és igásállatok sem. A parasztnak túl kevés volt az élmük ahhoz, hogy lovat vagy szamarat tudjanak tartani. Megérkezésünkkor a falusiak megtöltöttek nekünk egy nagy agyag víztartályt. Másnap rájöttem, mekkora érték itt minden csepp víz. Fél órát kellett gyalogolni egy szűk és meredek ösvényen a kúthoz, u vállunkon két fadézsát cipelve csingafán. Ha tele voltak, negyven kilót is nyomtak. Az én vállam borzalmasan megfájdult már az üres dézsáktól is. Nagy megkönnyebbülés volt, amikor a fiúk lovagiasan kijelentették, hogy a vízfordás az ő dolguk.

A fiúk főztek is, mert a négy lányból háromnak - engem is beleértve - soha életében nem kellett főznie otthon. Most kezdtem megtanulni, mit jelent ilyen körülmények között főzni. A rizst hán-tolatlanul kaptuk, egy kőmoszában kellett teljes erővel csépelni egy súlyos mozsártörővel. Aztán az egészet egy nagy, lapos bambuszkosárba öntöttük, amit meghatározott mozdulatokkal kellett rázogatni, hogy a pelyva összegyűljön a tetején, és le lehessen szedni a tiszta rizsről. Pár perc rázogatás után elviselhetetlenül megfájdult a karom, és egy idő után úgy remegett a kezem, hogy fel sem tudtam emelni a kosarat. Minden étkezésért kimerítő küzdelmet kellett vívni.

Aztán tűzifát is kellett szereznünk. Ehhez két órát gyalogoltunk az erdőben arra a helyre, amit az erdővédelmi előírások kijelöltek a tűzifagyűjtésre. Csak kis gallyakat vághattunk le, fölmásztunk az alacsonyabb fenyőkre, és vadul kaszaboltuk az ágakat a késünkkel. A gallyakat összekötöttük, és a hátunkon cipeltük vissza. Én voltam a legfiatalabb a csoportban, úgyhogy nekem csak egy kosár pehelykönnyű fenyőtűt kellett vinnem. A visszaút megint több óráig tartott, fel-le a hegyi ösvényeken. Mire hazaértünk, olyan fáradt voltam, hogy úgy éreztem, legalább hetven kilót nyom a kosaram. Nem hittem a szememnek, amikor a mérlegre raktuk: csak két és fél kiló volt. Ez egy pillanat alatt porrá ég, még egy kancsó víz felforrálásához is kevés.

Az egyik első tűzifabeszerző utunkon kiszakadt a fenekemen a nadrág, miközben egy fáról másztam le. Olyan zavarba jöttem, hogy elbújtam az erdőben, és csak legutolsónak jöttem elő, hogy senki ne jöjjön a hátam mögött, és ne vegyék észre. De a fiúk, akik egytől egyig kifogástalan úriemberek voltak, ragaszkodtak hozzá, hogy én menjek elől, nehogy túl gyors tempót diktáljanak. Többször el kellett ismételnem, hogy nagyon szívesen megyek leghátul, és nem csak udvariasságból mondom.

Még a vécére járás sem volt egyszerű feladat. Egy meredek, csúszós lejtőn kellett lemászni egy mély gödörhöz, ami a kecskeól mellett volt. Az ember kénytelen volt vagy a fenekét, vagy a fejét a kecské felé fordítani, azok meg nagy előszeretettel felöklelték a betolakodót. Annyira féltem, hogy napokig nem tudtam könnyíteni magamon. A kecskeóltól visszajövet óriási küzdelembe került felmászni a lejtőn. Ahányszor visszaértem, mindig volt rajtam valahol egy új horzsolás.

Az első napon, amikor együtt dolgoztunk paraszttal, azt a feladatot kaptam, hogy hordjam fel a gödör mellől a kecskeólt a kis földekre, amelyekről akkor égették le a bozótot. A földet növényi hamu fedte, a kecske- és emberi trágyával együtt ez tette termékennyé a földet a tavaszi szántáshoz, amit kézzel végeztek. Megpakoltam a hátamon cipelt nehéz kosarat, és kétségbeesetten próbáltam négykézláb felmászni a lejtőn. A trágya már elég száraz volt, de egyes helyeken kezdett átszivárogni a trágyalé a pamutblúzomra és a fehérneműmre, aztán a hátamra. A kosár szélén is túlcordult, és a hajamra folyt. Mikor végre odaértem a földekre, láttam, hogy a paraszttasszonyok egy ügyes mozdulattal oldalra döntik a derekukat, és úgy ürítik ki a kosarat. De én sehogy sem tudtam kiborítani az enyémet. Elkecseregettem igyekeztem szabadulni a tehertől, megpróbáltam levenni a hátamról a kosarat. A jobb karomat kihúztam a vállpántból, de akkor

hirtelen az egész kosár egy óriási rándulással balra dőlt, és elrántotta a bal vállamat. A földre zuhantam, bele a trágyába. Nem sokkal később egyik barátomnak a térde ficamodott ki ugyanígy. Nekem csak kicsit meghúzódott a derekam.

A viszontagságok mind az „átnevelést” szolgálták. Elméletben örömmel kellett volna fogadnunk őket, mivel állítólag hozzásegítettek, hogy jobb emberré váljunk, a parasztokhoz hasonlóvá. A kulturális forradalom előtt szívvel-lélekkel elfogadtam ezt a naiv magatartást, és önként végeztem mindenféle kemény munkát, hogy jobb emberré váljak. Egyszer, 1966 tavaszán az osztályunk egy útépitésen segédkezett. A lányoknak csak könnyebb feladatokat kellett végezni, például kiválogatni a köveket, amiket aztán a fiúk törtek össze. Én ragaszkodtam hozzá, hogy a fiúk munkáját végezhessem, amitől aztán borzalmasan megdagadt a karom - köveket törtem egy hatalmas kalapáccsal, amit fölemelni is alig bírtam. Most, alig három évvel később már kezdett gyengülni a fejembe vert doktrína ereje. A vakhit pszichológiai támaszának hiányában gyűlölni kezdtem a ningnani hegyek viszontagságait. Természetesen értelmetlennek tűnt az egész.

Megérkezésünk után azonnal csúnya kiütések jelentek meg rajtam. Ezek a kiütések három éven át mindig újra és újra azonnal előjöttek, mihelyt falura kerültem, és semmiféle gyógyszer nem segített rajtuk. Egész álló nap és egész éjszaka kízóan viszketett mindenem, és nem tudtam megállni, hogy ne vakarjam. Új életem első három hete után tele voltam gennyes kelésekkel, a lábam is megdagadt valami fertőzéstől. Ezenkívül hasmenés és hányás is kínozott. Rettenetesen gyengének és émelygősnek éreztem magam, amikor pedig a lehető legnagyobb szükség lett volna a testi erőmre; a kommuna kórháza pedig ötven kilométerre volt.

Rövidesen rájöttem, nemigen lesz lehetőségem arra, hogy Ningnanból meglátogassam az apámat. A legközelebbi főbb útvonal egy napi járóföldre volt, és még ha odaért is az ember, közlekedési eszközök nem jártak. Kevés teherautó vetődött arra, az is nagy ritkán, és akkor sem volt valószínű, hogy pont Miyibe tartanak. Szerencsére a propagandista, Dong-an eljött a falunkba ellenőrizni, hogy rendben helyezkedtünk-e, és amikor látta, hogy beteg vagyok, kedvesen azt javasolta, hogy utazzak vissza Chengduba gyógykezelésre. Ő az utolsó teherautóval tért vissza azok közül, amelyek minket szállítottak Ningnanba. Megérkezésem után huszonhat nappal már indultam is vissza Chengduba.

Csak amikor elmentem, akkor döböntem rá, hogy valójában alig ismertem meg a falubelieket. Az egyetlen közelebbi ismerősöm a falu könyvelője volt, aki, mint a környék legműveltebb embere, gyakran eljött hozzánk, hogy ápolja az „intellektuális kapcsolatokat”. Ő volt az egyetlen, akit az otthonában is felkerestünk, emlékszem, fiatal, napcserzette bőrű felesége milyen gyanakvó pillantásokat vetett ránk. Épp egy disznó véres belsőségeit tisztogatta, egy csendes kisbaba volt a hátára kötözve. Mikor köszöntem neki, közönyösen rám tekintett, de nem viszonzta az üdvözlést. Idegennek éreztem magam, és zavarban voltam, rövidesen távoztam is.

Abban a néhány napban, amíg ténylegesen együtt dolgoztam a parasztokkal, nemigen volt felesleges energiám arra, hogy beszélgessek velük. Távolinak tűntek, közönyösnek, elválasztották őket tőlem az áthatolhatatlan ningnani hegyek. Tudtam, hogy az elvárások szerint meg kéne látogatnom őket, ahogy a barátaim és a nővérem, akik jobban túrték a nehézségeket, esténként meg is tették, de én fáradt voltam, beteg, és állandóan viszketett mindenem. Ezenkívül a látogatások azt is jelentették volna, hogy elfogadom ezt az életformát. Tudat alatt mélyszéles ellenkezés élt bennem a paraszti léttel szemben. Anélkül, hogy kimondtam volna, elvettem azt az életet, amit Mao jelölt ki számomra.

Amikor elérkezett az indulás ideje, hirtelen ráébredtem, hogy hiányozni fog Ningnan különleges szépsége. Amíg küszködni kényszerültem az ottani étellel, nem tudtam értékelni a gyönyörű hegyeket. A tavasz korán beköszöntött, már februárban, az aranyszínű téli jászminok ragyogtak a fenyőágakról lecsüngő jégcsapok mellett. A völgyekben a patakok kristálytisztá tavacskákká duzzadtak a furcsa formájú sziklák között. A vízben visszatükröződtek a pompázatos felhők, a nemes fák lombja és a nevenincs vadvirágok, melyek büszkén dugták ki fejüket a sziklák repedéseiből. Ezekben a mennyei szépségű tavacskákban mostuk a ruháinkat, és a sziklákra kiterítve szárítottuk őket a friss levegőn. Aztán lefeküdtünk a fűbe, és hallgattuk a fenyőerdő susogását a szélben. Csodáltam a szemközti emelkedő távoli hegyek lejtőit, melyeket vad őszibarackfák borítottak, és elképzeltem, néhány hét múlva milyen rózsaszínbe fog öltözni az egész hegyoldal.

Állandó gyomorfájással és hasmenéssel küszködve, négy végeérhetetlennek tűnő napig zötykölődtem az üres teherautó hátulján, de végül megérkeztünk Chengduba. Egyenesen a lakótelepünkhöz tartozó kórházba mentem. Az injekciók és a tabletták rövid időn belül rendbe hoztak. Akárcsak a kantin, a kórház is nyitva állt még a szüleim előtt. A Szecsuanai Forradalmi Bizottság megosztott volt, és nem működött kifogástalanul - nem tudott megszervezni egy jól funkcionáló közigazgatást. A mindennapi élet számos területéről még nem adtak ki rendeleteket. Ennek eredményeképpen a rendszer tele volt kiskapukkal: sok minden a régi mederben folyt tovább, és az emberek többnyire próbáltak úgy boldogulni, ahogy tudtak. A menza és a kórház vezetősége nem tagadta meg, hogy szolgáltatunkra legyenek, így továbbra is igénybe vehettük ezeket az intézményeket.

Nagyanyám azt mondta, hogy a kórházban felírt nyugati injekciók és tabletták mellett szükségem van kínai gyógyszerekre is. egyik nap egy csirkét hozott haza, baktövis- és angyalgökeret, amelyeknek állítólag erősítő hatásuk (bu) van, és levest főzött nekem, amibe finomra metélt újhagymát is szórt. A hozzávalókat nem lehetett a boltokban kapni, kilométereket kellett gyalogolnia, hogy beszerezze őket egy vidéki feketepiacon.

A nagyanyám maga is betegeskedett. Néha fekve találtam az ágyán, ami nagyon szokatlan volt tőle, hiszen mindig olyan energikus volt, hogy még egy percre leülni is csak ritkán láttam. A szemét lehunyta, és az ajkába harapott, amiből arra következtetnem, hogy fájdalmai lehetnek. De amikor megkérdeztem, mi baja, mindig azt mondta, semmi, tovább járt orvosság után, és sorba állt az ennivalóért.

Én hamarosan jobban lettem. Mivel nem volt olyan utasítás, hogy vissza kell mennem Ningnanba, azt terveztem, hogy meglátogatom az apámat. De ekkor távirat jött Yibinből, mely arról értesített minket, hogy a nagynéném, Jun-ying, aki a legkisebb öcsémet, Xiao-fangot nevelte, súlyosan megbetegedett. Úgy éreztem, oda kell utaznom, hogy ápoljam.

Jun-ying és apám többi yibini rokona mindig nagyon jó szívvvel volt a családuknak iránt, annak ellenére, hogy az apám megszegte azt a mélyen gyökerező kínai tradíciót, mely szerint az embernek törődnie kell a rokonaival. A hagyomány szerint a fiúnak gyermeki kötelessége egy súlyos, több rétegben festett fakoporsót készíteni az anyja számára, és nagyszabású - anyagilag gyakran igen megterhelő - temetést rendezni neki. A kormányzat ezzel szemben erősen támogatta a hamvasztást és az egyszerűbb temetkezést, hogy ne pazarolják a termőföldröket. Amikor az apám édesanyja 1958-ban meghalt, apámnak csak a temetés után szóltak, mert a család aggódott, hogy esetleg nem egyezik bele a temetésbe és a bonyolult ceremóniába. Miután Chengduba költöztünk, az apám rokonai csak nagy ritkán látogattak meg.

Amikor azonban a kulturális forradalom alatt apám bajba került, eljöttek, és felajánlották a segítségüket. Jun-ying, aki sűrűn ingázott Chengdu és Yibin között, végül magához vette Xiao-fangot, hogy könnyítsen a nagyanyámra háruló terheken. Ő az apám legfiatalabb húgával lakott egy házban, de a saját lakrészét önzetlenül átengedte egy távoli rokon családjának, akiknek el kellett hagyniuk saját omladozó házukat.

Amikor megérkeztem, a nagynénémet a közvetlenül a nappaliba vezető bejárati ajtónál találtam, egy nádfonatú karosszékben üldögélt. A szobában a díszhelyen egy nehéz, sötétvörös, fából készült koporsó állt. Ez a koporsó - a sajátja - volt egyetlen öröme. Nagynéném látványa szomorúsággal töltött el. Éppen egy agyvérzés után volt, a lábai félig megbénultak. A kórházak hol működtek, hol nem. Az orvosi műszerek hasznavehetetlenné váltak, és nem volt senki, aki megjavítsa őket, a gyógyszerellátás is akadozott. A kórházban azt mondták Jun-yingnek, hogy nem tudnak semmit tenni érte, így inkább otthon maradt.

A legtöbb baj a bélműködésével volt. Evés után elviselhetetlenül felpuffadt, de csak nagy kínok árán tudott könnyíteni magán. A rokonok receptjei néha segítettek, de többnyire nem. Én gyakran megmasszíroztam a hasát, és egyszer, amikor kétségbeesésében megkért rá, még az ujjamat is feldugtam a végbelébe, hogy kikaparjam a székletet. Mindez csak átmeneti javulást hozott. Végül már nem mert rendesen enni. Borzasztóan legyengült, órákon át üldögélt a nádfonatú székben, elnézte a hátsó kert papaja- és banánfáit. Soha nem panaszkodott. Csak egyszer suttozta oda nekem halkan: - Szörnyen éhes vagyok. Bárcsak ehetnék...

Már nem tudott segítség nélkül járni, és a felülés is nagy erőfeszítésbe került. Hogy ne keletkezzenek felfekvések a testén, állandóan mellette üldögéltem, hogy rám tudjon támaszkodni. Azt mondta, nagyon jó ápolónő vagyok, és hogy biztos elfáradtam már és unatkozom. Bármennyire próbáltam rávenni, mindennap csak egy rövid időre volt hajlandó felülni, hogy én

„elmehessek kicsit szórakozni”.

Szórakozási lehetőség persze nemigen volt. Vágytam valami olvasnivalóra, de Mao Ce-tung válogatott műveinek négy kötetén kívül csak egy szótárt találtam a házban. Minden mást elégettek. Azzal foglaltam el magam, hogy olvastam a szótár tizenötezer írásjegyét, és amelyiket nem ismertem, azt megtanultam.

A maradék időmet hétéves öcsémrel, Xiao-fanggal töltöttem, hosszú sétákat tettünk. Néha elunta magát, mindenfélét követelt, játék puskát vagy medvecukrot, ami az egyetlen édesség volt a boltok kirakatában. De nekem nem volt pénzem. Az alapellátmányunk nagyon kevés volt. Xiao-fang hétéves fejjel ezt nem értette, ;i porba vetette magát, rúgkapált, és kiabált, egyszer a kabátomat is elszakította. Végül leguggoltam mellé, és kétségbeesésben én is sírva fakadtam. Erre abbahagyta, és kibékültünk. Mindketten kimerülten érkeztünk haza.

Yibin nagyon hangulatos városka volt, még a kulturális forradalom idején is. A kanyargó folyók, az ünnepélyes hegyek és a ködben úszó láthatár az örökkévalóság érzetét keltették bennem, és egy időre elcsitították a nyomorúságomat. Amikor leszállt az alkony, nem lehetett látni a városban a plakátokat és a hangosbeszélőket, a kivilágítatlan mellékutcácskák ködbe burkolóztak, csak az ajtó- és ablakkeretek repedéseinél szivárgott ki az olajlámpák pislákoló fénye. Olykor-olykor nagyobb fénytócsa látszott - a kis ételárúsító standok. Nem volt túl nagy a kínálat, de azért a járdára kiraktak egy négyszögletes asztalt, köré négy hosszú fapadot, amelyek fénylő sötétbarnára koptak a sok használatból. Az asztalon apró, borsószemnyi parázs: egy repceolajlámpás. Soha senki nem ült ki beszélgetni a padokra, de az árus azért nyitva tartott. Hajdan a stand mindig tele volt emberekkel, pletykáltak, a helyi ötgabona-pálinkát iszogatták, mellé pácolt marhahúst ettek, disznónyelvet szójaszószban és sós-borsos pörkölt földimogyorót. Az üres padok felidéztek bennem Yibin egykori képét, amikor az életet még nem nyelte el a politika.

Ahogy kiért az ember a mellékutkákból, a fülébe hasított a hangosbeszélő. Naponta akár tizennyolc óra hosszat is szóltak a dalok és a bírálatok, a városközpont egyetlen állandó hangzavar volt. Még ha a szövegek tartalmát nem vesszük figyelembe, akkor is elviselhetetlen volt a zaj, és edzenem kellett magam, hogy ép eszem megőrzése érdekében be tudjam zárni a füleimet.

Egy áprilisi estén hirtelen felfigyeltem egy bejelentésre. Pekingben pártkongresszust hívtak össze. A kínai néppel szokás szerint megint nem közölték, hogy „képviselőik” tulajdonképpen mit művelnek ezen a fontos rendezvényen. Annyit jelentettek be, hogy a párt élére új vezetőség került. Összeszorult a szívem, amikor meghallottam, hogy a kulturális forradalom új szervezeti megszilárdultak.

Ez a kongresszus - a kilencedik - vitte végbe Mao egyszemélyi politikai hatalmának hivatalos megalapozását. Az előző, 1956-os kongresszuson megválasztott idősebb vezetők közül csak kevesen maradtak hivatalban. A tizenhét politikai bizottsági tag közül csak négyen - Mao, Lin Piao, Csou En-laj és Li Xiannian. A többieket - kivéve azokat, akik közben meghaltak - mind megbélyegezték és eltávolították. Közülük néhányan ezután haltak meg nemsokára.

Liu Sao-csi elnököt, a VIII. kongresszus második fő emberét 1967 óta fogságban tartották, és súlyosan bántalmazták a bírálati gyűléseken. Megtagadták tőle az orvosságot krónikus cukorbetegségére és frissen szerzett tüdőgyulladására, és csak akkor kezdték kezelni, amikor már a sír szélén állt, mert Mao felesége nyíltan megparancsolta, tartsák életben, hogy a IX. kongresszusnak legyen egy „élő célpontja”. A kongresszuson Csou En-laj olvasta fel az ítéletet, mely szerint Liu Sao-csi „bűnöző, az ellenség ügynöke, az imperialisták, az újrevizionisták [az oroszok] és a Kuomintang reakciószolgálatában álló hitvány alak”. A kongresszus után aztán hagyták kínok között meghalni.

Ho Long marsall, szintén a Politikai Bizottság volt tagja, a kommunista hadsereg megalapítója, alig két hónappal a kongresszus után halt meg. Mivel hatalma volt a hadseregben, két és fél évnyi lassú kínzásnak vetették alá, aminek - ahogy feleségének elmondta - „az volt a célja, hogy tönkretegyék az egészségemet, és így vérontás nélkül megölhessenek”. A kínzás abból állt, hogy a legnagyobb nyári hőségben is csak egy kis kancsó vizet adtak neki, télen meg elzárták a fűtést, pedig a hőmérséklet hónapokon át folyamatosan fagypontra esett, és nem adtak gyógyszert a cukorbetegségére. Végül azután halt meg, hogy beadtak neki egy nagy adag glukózt, amikor súlyosabbra fordult a cukorbetegsége.

Tao Zhut, azt a politikai bizottsági tagot, aki a kulturális forradalom kezdetekor segített az anyámon, embertelen körülmények között tartották fogva majdnem három évig, ami aláásta az

egészségét. Megtagadták tőle a szükséges orvosi kezelést, de amikor az epehólyagrákja előrehaladott stádiumba jutott, Csou Enlaj engedélyezte az operációt. Kórházi szobája ablakát újságpapírral ragasztották be, és a családjának nem engedélyezték, hogy láthassa, sem a halálos ágyán, sem halála után.

Peng Te-huai marsall is hosszadalmas, nyolc évig tartó kínzás után halt meg, 1974-ben. Utolsó kívánsága az volt, hogy látni akarta a fákat és a napfényt újságpapírral beragasztott kórházi ablakából, de ezt is megtagadták tőle.

Ezek és a sok hasonló eset jól példázzák Mao kulturális forradalom alatti módszereit. Mao nem írt alá halálos ítéletet, hanem csak jelezte a szándékait, és mindig akadt valaki, aki önként végrehajtotta a kínzásokat, improvizálva a borzalmas részleteket. Az eszközök között szerepelt a lelki nyomás, a fizikai brutalitás és az orvosi kezelés megtagadása - vagy éppen a gyógyszerrel való gyilkolás. Az így okozott halálra külön kifejezés is született a kínai nyelvben: po-hai zhi-si, „halálra üldözni”. Mao tökéletesen tudatában volt, hogy mi folyik, és csendes beleegyezésével (moxu) bátorította az elkövetőket. Így megszabadulhatott ellenségeitől, anélkül hogy az ő lelkén száradt volna a dolog. A felelősség mindenképpen az övé volt, de nemcsak az övé. Alárendeltjei mindig lesték, hogyan tehetnének a kedvére. Próbálták előre kitalálni a kívánságait, de persze saját szadisztikus hajlamaik is vezették őket.

A számos magas rangú vezetőt sújtó üldöztetések borzalmas részletei csak évekkel később kerültek napvilágra. Amikor kiderültek, Kínában senkit nem értek meglepetésként. Mindenki ismert ilyen eseteket a saját tapasztalatából.

Ott álltam a zsúfolt téren, és hallgattam a bejelentést. Felolvasták az új Központi Bizottság névsorát is, és én rettegve vártam Tingék nevét. El is hangzottak - Liu Jie-ting és Zhang Xiting. Úgy éreztem, soha nem fognak véget érni a családom szenvedései:

Röviddel ezután táviratot kaptam, hogy a nagyanyám ágynak esett. Ilyen még soha nem történt vele. Jun-ying rábeszélte, hogy utazzak haza, és ápoljam őt. Xiao-fang és én az első vonattal visszaindultunk Chengduba.

Nagyanyám néhány hónap híján hatvanéves volt, és sztoicizmusát lassan kezdte legyűrni a fájdalom. Át- meg átjárta egész testét, és végül a fülében állapotodott meg. Az orvosok a lakótelep rendelőjében azt mondták, idegi betegség lehet, és nincs rá gyógyszer, azon kívül, hogy próbálja megőrizni a vidámságát. Elvittem egy kórházba, amely félórányi járásra volt a Meteorit utcától.

A hatalom új gazdája sofőr vezette autójuk mélyébe süppedve nemigen törődtek azzal, hogyan él a nép. A buszok nem jártak Chengduban, mivel úgy vélték, ez nem életfontosságú a forradalom szempontjából, a riksákat pedig betiltották, mondván, az emberi munkaerő kizsákmányolásán alapulnak. Nagyanyám az erős fájdalmak miatt nem tudott járni. Egy kerékpár csomagtartójára ültettük egy párnára, a nyeregbe kapaszkodott. Én toltam a biciklit, Xiao-hei nagyanyámat támogatta, Xiao-fang a keresztrúdon ült.

A kórház - hála egyes orvosok hivatástudatának - még működött. Téglafalain harciasabb kollégáik kezétől származó, hatalmas feliratok díszeltek, melyek azzal vádolták őket, hogy „munkával akarják elnyomni a forradalmat”, ami megszokott vád volt azokkal szemben, akik nem hagyták abba a munkát. A doktornőnek, akihez kerültünk, rángatózott a szemhéja, és fekete karikák voltak a szeme alatt, láttam rajta, mennyire kimerítette a betegek áradata, ami mellett ráadásul a politikai támadásokat is el kellett viselnie. A kórház tele volt zsúfolva komor arcú emberekkel. Néhányan összehorzsolt arccal, törött bordákkal feküdtek a hordágyakon - a bírálati gyűlések áldozatai.

Egyik orvos sem tudta megállapítani, mi baja a nagyanyámnak. Nem volt röntgengép vagy bármiféle egyéb felszerelés, amivel rendszeren elvégezhetnék volna a vizsgálatokat. Minden gép elromlott. Különböző fájdalomcsillapítókat rendeltek neki. Amikor ezek már nem hatottak, felvették a nagyanyámat a kórházba. A kórterem zsúfolva voltak, az ágyak egymás hegyén-hátán álltak. Még a folyosón is ágyak sorakoztak. A néhány nővér kórteremről kórteremre szaladgált, nem tudta ellátni az összes beteget, úgyhogy úgy döntöttem, ott maradok a nagyanyám mellett.

Hazamentem, és elhoztam néhány edényt, hogy tudjak főzni neki. Hoztam egy gyékényt is, amit az ágya alá terítettem le. Éjszaka többnyire felébredtem a nyögésére, kimásztam a takaróm alól, és megmasszíroztam, ami átmenetileg megnyugtatta. Az ágy alól átható vizeletszaga volt a teremnek. Minden beteg éjjeliedénye az ágy mellett állt. Nagyanyám nagyon adott a tisztaságra,

és ragaszkodott hozzá, hogy fölkeljen és kimenjen a folyosón levő vécére, még éjszaka is. A többi beteg azonban nem volt ilyen kényes, és az éjjeliedényeket sokszor napokig nem ürítették. A nővérek túl elfoglaltak voltak ahhoz, hogy ilyen apróságokkal törődjenek.

A nagyanyám ágya melletti ablak az épület előtti kertre nézett. Benőtte a gaz, a padok romosak. Amikor legelőször kinéztem az ablakon, néhány gyerek épp azzal foglalatostkodott, hogy letördelje a kis magnóliafa ágait, amelyeken volt még egy-két virág. A felnőttek közönyösen mentek el mellettük. Annyira mindennapos lett a fák elleni vandalizmus, hogy senki nem figyelt fel rá.

Egyik nap a nyitott ablakból megpillantottam egy barátomat, Binget, amint épp leszáll a kerékpárjáról. Szívdobogás tört rám, és hirtelen forróság öntötte el az arcom. Gyorsan szemügyre vettem magam az ablaküvegben. Nyilvánosan tükörbe nézni megvetendő dolog volt, mivel „burzsoá szokásnak” számított. Rózsaszín-fehér kockás kiskabátot viseltem - ezt a mintát csak egy ideje engedélyezték a fiatal lányok számára. A hosszú haj megint megengedett volt, de kizárólag két copfba fonva - többnyire órákig foglalkoztam azzal, hogy fésüljem a hajam: közel legyen-e egymáshoz a két copf vagy távolabb? A vége egyenes legyen, vagy kicsit kunkori? A fonott rész legyen hosszabb, vagy a sima? Az aprólékos döntések tárháza kimeríthetetlen volt. A hajviselőre és a ruházatra vonatkozóan nem voltak állami rendeletek. Az határozta meg a szabályokat, hogy mások mit viseltek. És a korlátozott lehetőségek miatt az emberek igyekeztek kihasználni a legapróbb variációkat is. Az eredetiség igazi mércéje az volt, mennyire tudott valaki egyéni és vonzó lenni úgy, hogy azért eléggé hasonló maradjon másokhoz, és senki ne mutogathasson ujjal az eretnokségére.

Még mindig azon tűnődtem, vajon hogy festek, amikor Bing besétált a kórterembe. Megjelenésében nem volt semmi rendkívüli, mégis különbözött a többiektől. Volt benne valami cinizmus, ami ritkán fordult elő azokban a humortalan időkben. Én nagyon vonzódtam hozzá. Az apja a kulturális forradalom előtt hivatali igazgató volt a helyi kormányzatban, de Bing nem viselkedett úgy, mint a legtöbb funkcionáriusgyerek. - Majd bolond leszek falura menni! - mondta, és végül sikerült is beszereznie egy gyógyíthatatlan betegségről szóló igazolást. Ő volt az első ember, akiben szabadon szárnyaló szellemet és ironikus, kételkedő elmét láttam, mely semmit nem tekint magától értetődőnek. Ő irányította először a gondolkodásomat tabutémák felé.

Addig elkerültem mindenféle szerelmi kapcsolatot. A családom iránt érzett kötelességtudat, amit csak megerősítettek a sorscsapások, minden más érzést elnyomott bennem. Bár lényem mélyén mindig ott élt egy másik, szexuális lény, mely szeretett volna előtörni, sikerült elfojtanom. Amikor megismerkedtem Binggel, közel kerültünk ahhoz, hogy szorosabb kapcsolat alakuljon ki köztünk.

Azon a napon Bing monoklival a szeme alatt jelent meg a nagyanyám kórtermében. Elmondta, hogy épp az előbb ütötte meg Wen, egy fiú, aki Ningnanból érkezett egy lány kíséretében, aki eltörte a lábát. Bing szándékolt könnyedséggel írta le a verekedést, nagy megelepedéssel jelentve ki, hogy Wen féltékeny rá, mivel ő gyakrabban élvez a figyelmemet és a társaságomat. Később Wentől is hallottam a történetet - azért ütötte meg Binget, mert nem bírta elviselni „azt az öntelt vigyorát”.

Wen alacsony volt és zömök, nagy keze és lába volt, és kiálló fogai. Akárcsak Bing, ő is magas rangú pártfunkcionáriusok gyermeke volt. Állandóan feltúrt ingujjal és nadrágszárral járt, és szalmasarut hordott, mint a parasztok, a plakátokon látható mintafjú példájára. Egyik nap azt mondta, visszamegy Ningnanba, hogy folytassa önmaga átnevelését. Mikor megkérdeztem, miért teszi, könnyedén azt felelte: - Hogy kövessem Mao elnököt. Mi másért? Vörösgárdista vagyok. - Egy pillanatig szóhoz sem jutottam. Akkor már éppen hinni kezdtem, hogy az emberek csak hivatalos alkalmakkor használják ezt a fajta zsargont. Ezenfelül Wen az ilyenkor kötelező ünnepélyes arckifejezést sem öltötte fel. A könnyed hangból, ahogy beszélt, arra következtettem, hogy őszinte.

De a gondolkodásmódja ellenére sem távolodtam el Wentől. A kulturális forradalom alatt megtanultam, hogy az embereket ne a hitük alapján osszam két csoportba, hanem aszerint, hogy képesek-e kegyetlenségre és gonoszságra vagy sem. Tudtam, hogy Wen rendes ember, és amikor hosszabb időre ott akartam hagyni Ningnant, hozzá fordultam segítségért.

Akkor már több mint két hónapja eljöttem Ningnanból. Ezt semmilyen szabály nem tiltotta, de a rendszernek hathatós eszköz volt a kezében. Előbb vagy utóbb vissza kellett térnem a hegyek közé, mivel Chengduból oda tették át az állandó lakcímem, és amíg a városban tartózkodtam, nem voltam jogosult élelmiszerre vagy egyéb juttatásokra. Átmenetileg a családom ellátmányából éltem, de ez nem mehetett így a végtelenségig. Rájöttem, hogy a lakcímemet át kell jelentenem valahová Chengdu közelébe.

Chengdu maga szóba sem jöhetett, vidéki lakcímét senki nem cserélhette városira. Az is tilos volt, hogy a zord hegyi vidékről olyan gazdagabb területre költözzön az ember, mint a Chengdu környéki síkság. De volt egy kiskapu: a költözést engedélyezték, ha az illetőnek voltak ott rokonai, akik hajlandók befogadni. Ilyen rokont ki is lehetett találni, hiszen egy kínainak számtalan rokona lehet, akiket képtelenség nyilvántartani.

Nanával, egy jó barátnőmmel terveltük ki az átjelentkezést, ő épp akkor jött vissza Ningnanból, hogy valahogy elszabaduljon onnan. A nővéremet is beavattuk a tervünkbe, aki még mindig Ningnanban volt. Ahhoz, hogy átjelentkezhessünk, először is három levélre volt szükség: egy az új kommunától, melyben igazolják, hogy a rokonunk ajánlására befogadnak; egy a megyétől, ahol a kommuna található, megerősítendő az első levélben foglaltakat; és egy harmadik a Szecsuan-i Ifjúsági Hivataltól, mely szentesíti az átjelentkezést. Ha megvolt mind a három levél, vissza kellett mennünk a ningnani termelési csoportunkhoz, hogy az ő jóváhagyásukat is megszerezzük, mielőtt a Ningnan megyei hivatalvezető megadja a végső elbocsátó engedélyt. Csak ekkor kaphatjuk meg azt a dokumentumot, amely létfontosságú minden kínai állampolgár számára - a lakcímbeljelző könyvecskét, melyet új tartózkodási helyünkön be kell nyújtani a hatóságnak.

Az élet mindig ilyen rémisztően bonyolult lett, ha az ember csak egy lépést is próbált tenni a hivatalok merev előírásain kívül. És a legtöbb esetben előre nem látható komplikációk is felléptek. Miközben én azt tervezgettem, hogyan hajtsuk végre az átjelentkezést, a központi kormány teljesen váratlanul kiadott egy rendeletet, mely szerint június 21. után befagyasztanak minden lakcímváltoztatást. Ekkor már május harmadik hetében jártunk. Teljességgel lehetetlen lett volna ennyi idő alatt egy igazi rokont találni, aki befogad, és aztán végigcsinálni az összes hivatalos eljárást.

Wenhez fordultam segítségért. Pillanatnyi habozás nélkül felajánlotta, hogy „megcsinálja” a három levelet. A hivatalos okmányok hamisítása nagyon súlyos bűnnek számított, hosszú börtönbüntetés járt érte. De Mao odaadó vörösgárdistája egyetlen vállrándítással intézte el figyelmeztető szavaimat.

A hamisítás legfontosabb része a pecsét elkészítése volt. Kínában a dokumentumokat a pecsét teszi hivatalossá. Wen nagyon szépen kalligrafált, és a hivatalos pecsétek utánzatát is ki tudta faragni szappanból. Egy este alatt mindhármunknak megírta mind a három levelet, amiket még ha szerencsések vagyunk, akkor is hónapokig tartott volna beszerezni. Wen felajánlotta, hogy visszajön velem és Nanával Ningnanba, és segít az elintéznivalókban.

Amikor eljött az indulás ideje, nagyon nehéz szívvel hagytam ott nagyanyámat a kórházban. Ő unszolt, hogy induljak csak, ő majd hazamegy, és vigyáz az öcsémre. Én meg sem próbáltam lebeszélni - láttam, mennyire nyomasztó hely a kórház. Az undorító bűz mellett a zaj is elviselhetetlen volt, éjjel-nappal állandó nyögés, zörgés, hangos beszélgetés a folyosón. A hangszórók reggel hatkor mindenkit felébresztettek; gyakran a többi beteg szeme láttára haltak meg emberek.

Azon az estén, amikor kiengedték, a nagyanyám éles fájdalmat érzett a gerince tövéénél. Nem tudott felülni a csomagtartóra, így Xiao-hei hazavitte a kerékpárt a ruhákkal, törülközőkkel, mosdótállal és edényekkel, én pedig gyalog indultam el a nagyanyámmal, próbáltam támogatni: Fülledt este volt. Még a lassú járás is fájdalmat okozott neki, láttam összeszorított, remegő ajkán, hogy próbálja visszafojtani a nyögéseket. Mindenféle történeteket és pletykákat meséltem neki, hogy elvonjam a figyelmét. A platánfákon, melyek egykor árnyékot vetettek a járdára, most csak néhány szárnalmas levél árválkodott - a kulturális forradalom három éve óta nem metszették őket. Az épületeken itt-ott sérülések nyomai látszottak: a lázadók frakcióharcainak eredményei.

Majdnem egy órába telt, amíg félútig jutottunk. Hirtelen elsötétedett az ég. Vad szélvihar kavarta fel a port, és tépdeste a lerongyolódott plakátokat. A nagyanyám botladozott. Szorosan tartottam. Ömleni kezdett az eső, egy pillanat alatt bőrig áztunk. Nem volt hol menedéket keresni, úgyhogy tovább vándoroltunk. A ruhánk a testünkre tapadt, és nagyon megnehezítette a mozgást.

Kapkodva szedtem a levegőt. A nagyanyám apró, sovány teste egyre súlyosabbnak tűnt. Az eső sziszegve zuhogott, a szél korbácsolta átázott testünket, nagyon fáztam. A nagyanyám zokogott:

- Ó, egek, bárcsak meghalhatnék! Bárcsak meghalhatnék! - Nekem is sírni lett volna kedvem, de csak annyit mondtam: - Mindjárt otthon leszünk, nagymama.

Aztán hirtelen csengetést hallottam. Egy teherhordó bicikli állt meg mellettünk, egy fiatalember tekerte a pedált kigombolt ingben, az eső végigcsorgott az arcán. Odajött, és a nyitott kocsihoz vitte a nagyanyámat, ahol egy öregember kuporgott. Odabiccintett nekünk. A fiú elmondta, hogy a

kórházból viszi haza az apját. Egészen hazáig szállított minket, hálálkodásomat egy vidám „Ugyan, semmiség!” felkiáltással háritotta el, és már el is tűnt a nedves sötétségben. A nagy esőben még a nevét sem kérdeztem meg.

Két nappal később nagyanyám már felkelt, a konyhában sürgölődött, tésztagombócot csinált, hogy lakomát csapjon nekünk. A takarításba is belefogott, a maga szokásos fáradhatatlan módján. Láttam, hogy túlerőlteti magát, és kértem, feküdjön ágyba, de nem hallgatott rám.

Ekkor már június elején jártunk. A nagyanyám egyre mondogatta, hogy indulnom kell, és ragaszkodott hozzá, hogy Jin-ming is menjen velem, és vigyázzon rám, mivelhogy a legutóbb is olyan beteg lettem Ningnanban. Bár már épp betöltötte a tizenhat évét, Jin-minget még nem osztották be egyik kommunába sem. Küldtem egy táviratot a nővéremnek, megkértem, hogy jöjjön haza Ningnanból, és vigyázzon a nagyanyánkra. Xiao-hei, aki akkoriban tizennégy éves volt, megígérte, hogy számíthatok rá, és a hétéves Xiao-fang is hasonló ünnepélyes ígéretet tett.

Amikor elbúcsúztam a nagyanyámtól, sírva fakadt. Azt mondta, nem tudja, fog-e látni még valaha. Megsimogattam a kezét, és az arcomhoz szorítottam. Visszafojtottam a könnyeimet, és megígértem, hogy hamarosan visszatérek.

Hosszas utánajárással végre sikerült találnom egy teherautót, amely Xichangba tartott. A hatvanas évek közepétől Mao elrendelte, hogy számos fontos gyárat - közöttük azt is, ahol a nővérem barátja, Bagoly dolgozott - költöztessenek át Szecsuanba, különösen Xichangba, ahol új ipari bázist akartak létrehozni. Mao elképzelése szerint a szecsuanai hegyek jó védelmet nyújtottak volna egy amerikai vagy orosz támadás esetén. Öt különböző tartományból szállították szorgalmasan a teherautók az árut a bázisra. Egy barátom révén sikerült megbeszélni egy pekingi sofőrrel, hogy elvisz minket - Jin-minget, Nanát, Went és engem. A teherautó nyitott hátulján kellett utaznunk, mert a vezetőfülkében a váltósofőrnek tartották fenn a helyet. A teherautók konvojban haladtak, esténként mindig bevárták egymást.

Ezekről a sofőrökről az a hír járta, hogy szívesen vesznek fel lányokat, de fiúkat nemigen - ahogy az a világon mindenütt lenni szokott. Mivel gyakran ez volt az egyetlen közlekedési lehetőség, a fiúk sokszor nagyon dühösek voltak emiatt. Útközben a fák törzsére ragasztott plakátokat láttam: „Le a sofőrökkel, akik csak lányokat vesznek fel!” A merészebb fiúk kiálltak az út közepére, és próbálták megállásra kényszeríteni a teherautókat. Egy fiút az iskolánkból így gázoltak el, nem tudott idejében félreugrani.

A szerencsés stoppos lányokkal néha megtörtént, hogy megerőszkolták őket, de leggyakrabban románcok szövődtek. Jó néhány út házassággal végződött. A stratégiai bázis építésében részt vevő sofőrök bizonyos privilégiumokat élveztek - többek között azt, hogy vidéken bejelentkezett feleségüket átjelenthették a városba, ahol o"k laktak. Sok lány kapva kapott ezen a lehetőségen. A mi sofőrjeink nagyon kedvesek voltak, és kifogástalanul viselkedtek. Amikor megálltunk éjszakai pihenőre, segítettek szállodai szobát keresni, mielőtt elmentek volna a saját szállásukra, és meghívtak vacsorára is, ingyen ehattunk a külön nekik készített vacsorából.

Csak egyetlenegyszer tapasztaltunk némi szexuális érdeklődést a részükről. Az egyik pihenőnél egy másik teherautó sofőrpárosa meghívott Nanát és engem, hogy utazzunk velük a következő útszakaszon. Amikor elmeséltük a sofőrünknek, ő komoran azt mondta: - Menjetek csak, menjetek azokkal a szépfiúkkal, ha ők jobban tetszenek. - Nana és én egymásra néztünk, és zavartan motyogtuk: - Azt nem mondtuk, hogy jobban tetszenek. Ti mind a ketten nagyon kedvesek vagytok hozzánk... - És nem mentünk.

Wen mindig rajtunk tartotta a szemét. Állandóan figyelmeztetett, hogy vigyázzunk a sofőrökkel, és általában a férfiakkal, ügyeljünk a tolvajokra, és arra, hogy mit eszünk, és sötétedés után ne járjunk egyedül. Ő cipelte a csomagjainkat is, és ő hozott forró vizet. Vacsoraidőben azt mondta, hogy Nana, Jin-ming és én menjünk csak el a sofőrökkel vacsorázni, ő a szálláson maradt, és vigyázott a csomagokra, mivel gyakoriak voltak a lopások. Mi vittünk neki ennivalót.

Wen soha nem próbált közeledni hozzánk. Azon az estén, amikor átléptük Xichang határát, Nana és én szerettünk volna megfürdeni a folyóban, mert nagy volt a meleg, és olyan szép volt az este. Wen keresett nekünk egy csendes folyószakaszt, ahol vadkacsák és ingó nád között fürdöttünk. A hold fénye szikrázó ezüstgyűrűben hullott a folyóra. Wen a közelben üldögélt az úton, szigorúan hátat fordítva nekünk, úgy örködött. Mint sok más fiút, őt is arra nevelték a kulturális forradalom előtt, hogy mindig legyen lovagias.

Ahhoz, hogy egy szállodában szállhassunk meg, be kellett mutatni egy levelet a csoportunktól. Wen, Nana és én a termelőcsoportunktól szereztünk levelet, Jin-ming az iskolájától. A szállásért nem kellett sokat fizetni, de nekünk nemigen volt pénzünk, mivel a szüleink fizetését drasztikusan csökkentették. Nana és én általában egy ágyon osztoztunk, a fiúk hasonlóképpen. A szállodák piszkosak voltak, és csak a legszükségesebbekkel szerelték fel őket. Mielőtt lefeküdtünk, Nanával átforgattuk a takarót, megnéztük, nincsenek-e benne bolhák vagy tetvek. A mosdótálakra szürkésárga koszréteg rakódott le. Mindennapos volt a trachoma és a gombás megbetegedések, úgyhogy inkább a saját tálunkat használtuk.

Egyik éjszaka éjfél körül arra ébredtünk, hogy dörömbölnek az ajtón: a szálloda minden vendégének „esti jelentést” kellett tennie Mao elnöknek. Ez a nevetséges tevékenység a „hűség-táncokkal” tartozott egy kategóriába. Össze kellett gyűlni egy Mao-szobor vagy -portré előtt, idézeteket skandálni a kis vörös könyvből, és azt kiáltani: „Éljen Mao elnök, soká éljen Mao elnök, éljen, éljen, éljen!”, és közben ritmikusan lengetni a kis vörös könyvet.

Félálomban botladoztunk ki a szobánkból Nanával. A többi vendég is előbukkant, kettesével-hármasával, a szemüket dörzsölve, a kabátjukat gombolva, a vászoncipőjüket rángatva. Egyetlen zokszó sem hangzott el. Senki nem mert panaszkodni. Hajnali ötök után újra végig kellett csinálni az egészet. Ezt úgy nevezték: „reggeli parancskérés Maótól”. Később, mikor már úton voltunk, Jin-ming megjegyezte, hogy ebben a városban biztosan álmatlanságban szenved a forradalmi bizottság vezetője.

Mao imádásának groteszk formái egy ideje már hozzátartoztak az életünkhöz: a skandalás, a Mao-jelvények, a kis vörös könyv lengetése. De amikor 1968 végén országszerte hivatalosan megalkultak a forradalmi bizottságok, a bálványimádás tovább fokozódott. A bizottsági tagok úgy vélték, a legbiztosabb és legkifizetődőbb az, ha nem csinálnak semmit, csak terjesztik a Mao-imádatot - és persze folytatják a politikai boszorkányüldözést. Egyszer bementem egy chengdúi gyógyszerárba, és az öreg patikus, anélkül hogy rám emelte volna szenttelen tekintetét a szürke keretes szemüveg mögül, megszólalt: - A tengeren a hajónak a kormányos a lelke... - Kínos csend következett. Csak egy pillantás múlva jöttem rá, hogy nekem kell befejeznem a mondatot, amely idézet volt Lin Piaónak egy Maót dicsőítő írásából. Az ilyen idézetváltás a köszönés bevett formája lett. Azt kellett motyognom: - A forradalomnak pedig a maói eszme!

A forradalmi bizottságok Kína-szerte elrendelték, hogy állítsanak szobrokat Maónak. Chengdu központjába egy hatalmas fehér márványszobrot terveztek. Hogy helyet csináljanak neki, felrobbantották a gyönyörű régi palotakaput, ahol néhány évvel azelőtt olyan boldogan álldogáltam. A fehér márványt Xichangból hozatták, és külön erre a célra szolgáló „hűség-teherautók” szállították. A teherautókat, mint egy felvonulás guruló dobogóit, piros selyemszalagokkal és óriási selyemvirágokkal ékesítették. Chengduból odafelé üresen tették meg az utat, kizárólag a márvány szállítása volt a feladatuk; a xichangi munkásoknak élelmiszert szállító teherautók pedig üresen tértek vissza Chengduba - nem mocskolhatták be az anyagot, amiből Mao testét fogják megformázni.

Miután elbúcsúztunk a sofőröktől, akik elhoztak Chengduból, a ningnani út utolsó szakaszán egy ilyen „hűség-teherautót” stoppoltunk le. Útközben egy kőbányánál álltunk meg pihenni. A derékig meztelen, izzadó munkások egy csoportja éppen teázott, és hosszú szárú pipájukat szívták. Egyikük elmondta, hogy semmiféle gépet nem használnak, a puszta kezükkel dolgoznak, hogy így nyilvánítsák ki Mao iránti hűségüket. Döbbenet vettem észre, hogy az egyiknek egy Mao-jelvény van a csupasz mellére tűzve. Amikor visszaszálltunk a teherautóra, Jin-ming azt mondta, talán csak oda volt ragasztva. Ami pedig önfeláldozó, kézzel végzett munkájukat illeti: - Talán egyáltalán nincsenek is gépeik.

Jin-ming gyakran tett ilyesféle szkeptikus megjegyzéseket, amiken sokat nevtünk. Ez akkoriban egyáltalán nem volt általános, hiszen a humor veszélyesnek számított. Mao, aki kép-mutatón lázadást hirdetett, nemkívánatosnak tartotta a kételkedést és a szkepticizmust. A felvilágosodott gondolkodás felé tett első lépésem az volt, hogy képes lettem szkeptikusan látni a világot. Akárcsak Bing, Jin-ming is segített abban, hogy túljussak a merev gondolati korlátokon.

Ahogy megérkeztünk a tengerszint felett ezeröttszáz méterre fekvő Ningnanba, azonnal előjött a gyomorbetegségem. Mindent kihánytam, amit ettem, forgott velem a világ. De nem állhattunk meg. El kellett mennünk a termelőcsoportunkhoz, és június 21-ig végigcsinálni az átjelentkezési procedúrát. Mivel Nana csoportja volt közelebb, úgy döntöttünk, először oda megyünk. Egnapos gyalogutat tettünk a zord hegyekben. A nyári áradat a vízmosságokban hömpölygött, melyek felett

sokszor híd sem volt. Wen előrement, hogy belegázolva ellenőrizze a víz mélységét, Jin-ming pedig sovány hátán cipelt át. Gyakran alig fél méter széles kecskecsapásokon kellett haladnunk, a vad mélységre néző sziklák legszélén. Több iskolatársam veszítette életét, amikor éjszaka errefelé ment haza. A nap tűzött, a bőröm hámlani kezdett. Egyre szomjasabb lettem, kiittam a vizet mindenki kulacsából. Mikor egy kis hegyi patakhoz értünk, letérdeltem a földre, és nagy kortyokban nyeltem a hűs vizet. Nana próbált visszatartani. Azt mondta, még a parasztok sem mernék forralás nélkül meginni ezt a vizet. De engem rettenetesen kínozott a szomjúság, és nem hallgattam rá. Persze ezután még erősebb hányásrohamok törtek rám.

Végre elérkeztünk egy kunyhóhoz. Óriás gesztenyefa állt előtte, fenséges lombját a házikó fölé terjesztette. A parasztok behívtak. Én kiszáradt ajkamat nyalogatva azonnal a tűzhelyhez rohantam, ahol egy nagy agyagedény állt, talán rizslé lehetett benne. A hegyek között ezt rendkívül ízletes itálnak tartják, a ház gazdája kedvesen megkínált velem. A rizslé általában fehér, de amit az edényben láttam, fekete volt. Hirtelen zümmögés hangzott, és nagy légyraj szállt fel a folyadék megbőrösödött felszínéről. Belenéztem az edénybe, és láttam, hogy pár légy már bele is fulladt. Mindig nagyon utáltam a legyeket, de most csak megragadtam az edényt, félrelökdösem a döglött legyeket, és mohón ittam.

Sötét volt már, mire odaértünk Ningnanba. A termelőcsoport vezetője másnap nagy örömmel pecsételte le Nana három levelét, boldog volt, hogy megszabadul tőle. Az elmúlt néhány hónap során a parasztok már rájöttek, hogy nem segítő kezeket kaptak a diákok személyében, hanem éhes szájakat. Nem dobhatták ki a városi fiatalokat, így hát örültek, ha valaki magától távozott.

Én túlságosan rosszul voltam ahhoz, hogy el tudjak menni a termelőcsoportomhoz, így Wen egyedül indult el, hogy megpróbálja elintézni a távozásunkat a nővéremmel. Nana és a többi lány a csoportból mindent elkövettek, hogy lábra állítsanak. Csak többször felforralt és jól megfőzött dolgokat ettem és ittam, de még mindig nyomorúságosan éreztem magam, hiányzott a nagyanyám és a csirkelevese. A csirke akkoriban ritka finomságnak számított, Nana viccesen meg is jegyezte, hogy sikerült kombinálnom a gyomorfájást és a legritkább ínycsészt utáni mohó vágyat. De azért elindult a többi lánnyal és Jin-minggel, hogy megpróbáljanak csirkét szerezni nekem. A helybéli parasztok azonban nem ettek csirkét, és eladni sem voltak hajlandóak, mert a tojásért tartották őket. Ebben állítólag őseik hagyományát követték, de megtudtuk, hogy a csirkék valójában leprával fertőzöttek, ami gyakori betegség a hegyek között. Úgyhogy inkább a tojásról is lemond-tunk.

Jin-ming elszánta magát, hogy olyan levest főz nekem, mint a nagyanyám, és minden találékonyságát összeszedve nekifogott a gyakorlati megvalósításnak. A ház előtti üres részen felállított egy nagy, kerek bambuszkosarat, kitámasztotta egy pálcával, és magokat szórt alá. Aztán egy madzagot kötött a pálcára, az ajtó mögé rejtőzött, és kezében a madzag végével egy tükörből figyelte, leszáll-e valamilyen madár a kosár alá. Egy csapat veréb érkezett, veszekedtek a búzaszemeken, aztán egy-egy gerle is odatotyogott. Jin-ming a kellő pillanatban megrántotta a madzagot, és a kosár a madarakra borult. Ötletességének hála, kitűnő vadmadárlevest ehettem.

A ház mögött emelkedő hegyek oldalát immár érett gyümölcsű őszibarackfák borították, Jin-ming és a lányok mindennap több kosarat teleszedtek. Jin-ming azt mondta, nem szabad nyersen ennem a gyümölcsöt, és dzsemet főzött belőle.

A legnagyobb kényelemmel vettem körül, a ház előtt üldögélve töltöttem a napjaimat, bámultam a távoli hegyeket, Turgenyev- és Csehov-könyveket olvastam, amiket Jin-ming hozott magával az útra. Mélységesen megéreztem a turgenyevi hangulatot, az Első szerelemből sok részt kívülről is megtanultam.

Esténként előfordult, hogy egy-egy távoli hegy ívelt gerince lángokban állt, mintha egy tüzes sárkány sziluettje rajzolódott volna az égre. Xichang éghajlata rendkívül száraz, de az erdővédelmi szabályokat nem tartották be, tűzoltóság pedig nem működött. Így aztán mindennaposak voltak az erdőtüzek, melyek csak akkor hunytak ki, ha egy szakadék útját állta a tűznek, vagy ha egy felhőszakadás eloltotta.

Wen néhány nap múlva visszatért a nekem és a nővéremnek szóló engedéllyel. Azonnal elindultunk a nyilvántartó hivatalba, bár még mindig gyenge voltam, ha egy-két métert megtettem, már csillagokat láttam. Már csak egy hét volt hátra június 21-ig.

Megérkeztünk Ningnan városába, ahol szinte háborús hangulat fogadott. Kína legtöbb részében akkorra már megszűntek a frakciók közti súlyos harcok, de az ilyen eldugott vidékeken tovább dúltak a helyi küzdelmek. A vesztesre álló fél a hegyekbe vonult vissza, és le-lecsapott az

ellenségre. Mindenféle fegyveres örök cirkáltak, többnyire a yi nemzetiségből kerültek ki, akik a xichangi vadon eldugott mélyén éltek. A legenda szerint a yik soha nem fekszenek le aludni, csak leguggolnak, és fejüket a karjukra hajtják. A frakciók vezetői, akik mind a han nemzetiséghez tartoztak, a yikre bízta a veszélyesebb feladatokat - ők harcoltak a frontvonalon, és ők örködték. Miközben a nyilvántartás vezetőjét keresgéltek a hivatalokban, gyakran hosszasan kellett magyarázkodnunk a yi öröknek, kézzel-lábbal mutogatva, mivel nem értettük egymás nyelvét. Amint közeledtünk, rögtön felemelték és ránk fogták a puskájukat, ujjuk a ravaszon, a bal szemük összeszűkült. Mi halálosan meg voltunk rémülve, de könnyedén kellett viselkednünk. Figyelmeztettek rá, hogy a yik a félelem bármiféle jelét a bűnösség bizonyítékának tekintik, és ennek megfelelően reagálnak.

Végül megtaláltuk a nyilvántartó hivatalát, de a vezetője nem volt ott. Aztán összeakadtunk egy barátunkkal, aki elmondta, hogy a hivatalvezető elrejtőzött, mert a városból jött fiatalok állandóan zaklatják a problémáikkal. A barátunk nem tudta, hol van, de ismert néhány „öreg városit”, akik esetleg tudják.

„Öreg városinak” azokat a városi fiatalokat nevezték, akik még a kulturális forradalom előtt kerültek vidékre. A párt igyekezett meggyőzni azokat, akiknek nem sikerült az egyetemre vagy a középiskolába bejutni, hogy menjenek vidékre, és „építsék föl a nagyszerű, szocialista falut”, ahol majd hasznát vehetik képzettségüknek. Romantikus lelkesedésében számos fiatal követte a párt felhívását. A falusi élet rideg valósága, amely elől nem lehetett megszökni, és a rezsim képmutatása - az, hogy a vezetők gyerekeit akkor sem küldték falura, ha nem sikerült a felvételijük - sok fiatal cinikussá tett.

Az „öreg városiak” csoportja nagyon barátságosan fogadott. Kitűnő vadhússal vendégeltek meg, és felajánlották, hogy megkeresik a hivatalvezetőt. Míg néhányan a keresésére indultak, mi a többiekkel beszélgettünk tágas teraszukon, amely egy dübörgő folyóra nézett. A magas sziklák tetején kócsagok egyensúlyoztak egy lábon, a másik lábukat különféle balettpozíciókba emelve. A többiek pompás hófehér szárnyukat kiterjesztve repültek. Még soha nem láttam szabadon és vadon ezeket a táncművész madarakat.

Vendéglátóink felhívták a figyelmünket egy sötét barlangnyílásra a folyó túloldalán. A barlang mennyezetére függesztve egy rozsdás bronzkard függött. A barlang megközelíthetetlen volt, mivel közvetlenül az örvényes folyó mellett nyílt a bejárata. A legenda szerint a kardot az ősi szecsuan királyság nevezetes, bölcs minisztere, Zhuge Liang hagyta ott, a harmadik században. Ő két hadjáratot is vezetett Chengduból, hogy meghódítsa a Xichangban élő barbár törzseket. Jól ismertem a történetet, és megborzongatott, hogy saját szememmel láthatom a bizonyítékát. Zhuge Liang hét alkalommal is elfogta a törzsfőt, de mindig szabadon engedte, remélve, hogy nagylelkűségével megnyeri magának. A törzsfőt hatszor nem hatotta meg ez a cselekedete, tovább harcolt, de a hetedik alkalom után végül szívvel-lélekkel behódolt a szecsuan uralkodónak. A legenda tanulsága szerint, ha meg akarunk hódítani egy népet, akkor először a szívüket és a lelküket kell meghódítani - ez volt Mao és a kommunisták stratégiája is. Futólag eltűnődtem, vajon nekünk is azért kell-e „átnevelődnünk”, hogy szívből és önként kövessük a parancsokat. Ezért állították eléünk példaképekül a parasztokat, akik mindig mindennek alávetették magukat, és soha nem kérdeztek semmit. Most így visszagondolva, azt hiszem, Nixon tanácsadója, Charles Olson is ezt a rejtett alapelvet fogalmazta meg, amikor azt mondta: „A tőküknél kell elkapni őket, aztán már szívvel-lélekkel követni fognak.”

Tűnődéseimet házigazdáink visszaérése szakította félbe. Lelkesen azt tanácsolták, hogy ejtsünk majd el egy-két célzást a hivatalvezető előtt az apánk pozíciójáról. - Rögtön meg fogja adni a pecsétet - jelentette ki egy vidám arcú fiú. Ők már iskolánk hírnevéből tudták, hogy magas rangú pártemberek gyerekei vagyunk. Nekem kétségeim voltak a tanácsaikkal kapcsolatban. - De hát a szüleink már nincsenek magas beosztásban. Kapitalista úton járóknak bélyegezték őket - mondtam habozva.

- Mit számít az? - söpörte félre több hang is az aggályaimat.

- Az apád kommunista veterán, igaz?

- Igen - feleltem.

- Magas rangú pártfunkcionárius, igaz?

- Olyasféle - motyogtam. - De az még a kulturális forradalom előtt volt. Most...

- Az nem számít. Bejelentették nyilvánosan az eltávolítását? Nem? Akkor minden rendben van.

Világos, mint a nap, hogy a párt tisztségviselőinek megbízatása még nem járt le. Ő is

megmondhatja neked. - A vidám arcú iu az egykori bölcs miniszter kardja felé mutatott. Akkoriban még nem ismertem fel, hogy tudatosan vagy tudat alatt az emberek Mao egyszemélyi hatalmát nem tekintették változásnak a régi kommunista rendszerhez képest. Az eltávolított vezetők vissza fognak térni. Közben a vidám fiú a nyomaték kedvéért a fejét rázva azt mondta: - Nincs olyan hivatalnok itt, aki ártani merne neked, nehogy bajba keverje magát a jövőben. - Tingék borzalmas bosszúhadjáratai jutottak az eszembe. Persze az emberek Kínában mindig tudatában voltak, hogy a hatalmon levőktől számítani kell a bosszúállásra.

Indulófélben még megkérdeztem, hogyan ejtsem el azt a bizonyos célzást az apám pozíciójáról, úgy, hogy ne hangozzék túl vulgárisan. Ők szívből nevettek. - Ugyan, ő is csak egy paraszt! Ezeknek nincs érzékük az ilyesmi iránt. Észre sem venné a különbséget. Csak mondd meg neki nyíltan: „az apám ennek és ennek a vezetője”. - Megdöbentett a hangjukból áradó megvetés. Később felfedeztem, hogy a legtöbb városi fiatalban, akár régóta él falun, akár nem, határozott megvetés alakult ki a parasztokkal szemben. Mao persze épp ellenkező eredményre számított.

Június 20-án, miután napokon át kétségbeesetten kutattunk a hegyekben, megtaláltuk a hivatal vezetőjét. Teljesen feleslegesnek bizonyultak a próbák, melyek során gyakoroltam, hogyan ejtsem el a célzást a szüleim pozíciójáról. Ő maga tette fel a kérdést: -A kulturális forradalom előtt mit csinált az apád? - Több személyes jellegű kérdés után, melyeket inkább kíváncsiságból, mint hivatali kötelességből tett fel, kivett a zsebéből egy piszkos zsebkendőt, és előszedett belőle egy fapecsétet, meg egy lapos cindobozkát a piros tintával átitatott párnával. Ünnepelesen rányomta a pecsétet a párnára, aztán lepecsételte a leveleinket.

Így az utolsó pillanatban - alig huszonnégy óra volt hátra a határidőig - a létfontosságú pecsét megszerzésével sikerült elintézni mindent, amiért jöttünk. Még meg kellett találnunk azt a hivatalnokot, aki a bejelentő-könyvecskéket őrizte, de tudtuk, hogy ez már nem lesz probléma. Az engedélyt megszereztük. Végre elengedhettem magam - és azonnal rám tört a gyomorfájás és a hasmenés.

Visszavergődtem a többiekkel a megyeszékhelyre. Besötétedett, mire odaértünk. A kormány vendégházába mentünk: szürkésbarna, kétemeletes épület volt, mely egy fallal körbekerített területen állt. A portásfülke üres volt, és odakinn sem láttunk senkit. A legtöbb szoba ajtaja csukva, de az emeleten egyik-másik nyitva állt.

Beléptem az egyik szobába, miután megbizonyosodtam róla, hogy üres. Egy nyitott ablak az omladozó téglafalon túl elterülő földekre nézett. A folyosó túloldalán is szobák nyíltak. Sehohly lélek. A szobában szerte heverő személyes holmikból és egy félig üres teáscsészéből arra következtettem, hogy valaki nemrég még itt lehetett. De túl fáradt voltam ahhoz, hogy eltűnjök, miért hagyta el az épületet az illető - sőt mindenki más. Ahhoz sem volt erőm, hogy becsukjam az ajtót, ruhástul az ágyra dőltem, és azonnal elaludtam.

A hangosbeszélő riasztott fel, egy Mao-idézetet hallottam: „Ha az ellenség nem adja meg magát, meg fogjuk semmisíteni!”, Hirtelen teljesen éber lettem. Rájöttem, hogy az épületet megtámadták.

A következő, amit hallottam, nagyon közeli golyók süvítése és betört ablakok csörömpölése volt. A hangosbeszélő valami lázadó szervezet nevét üvöltötte, és megadásra szólította fel. Máskülönben - süvöltötte a hangszóró - a támadók felrobbantják az épületet. Jin-ming rontott be. Az enyémmel szemben lévő szobába, amelynek ablaka a bejáratra nézett, felfegyverzett, nádisakos férfiak tódultak be. Egy egészen fiatal fiú is volt köztük, a puska, amit cipelt, nagyobb volt, mint ő maga. Egyetlen szó nélkül az ablakhoz rohantak, puskatussal betörték az üveget, és tüzelni kezdtek. Egy férfi, aki a parancsnoknak tűnt, gyorsan elmondta nekünk, hogy az épület az ő frakciójának a főhadiszállása, és most támadják az ellenfeleik. Jobb lesz, ha gyorsan távozzunk - csak ne a fő"bejárathoz vezető lépcsőkön. De akkor hogyan?

Vadul letéptük az ágyról a lepedőket és a takarókat, és kötélféleséget fontunk belőlük. Egyik végét az ablakpárkányhoz kötöttük, és lemásztunk a kétemeletnyi magasságból. Ahogy leértünk, csak úgy fűtültek körülöttünk a megkeményedett sárba csapódó golyók. Összegörnyedve rohanni kezdtünk a beomlott fal felé. Miután túljutottunk rajta, még hosszú ideig futottunk, míg végre eléggé biztonságban éreztük magunkat ahhoz, hogy megálljunk. Az ég és a kukoricaföldek halványan kezdtek formát ölteni. Egy barátunkhoz indultunk egy közeli kommunába, hogy kicsit összeszedjük magunkat, és eldöntsük, mi a teendő ezután. Útközben a parasztoktól megtudtuk, hogy a vendégházat tényleg felrobbantották.

A barátunknál egy üzenet várt rám. A nővérem küldött egy táviratot Chengduból, épp azután érkezett, hogy elindultunk Nana falujából a nyilvántartó hivatalba. Mivel senki nem tudta, hol vagyok, a barátaim felbontották a táviratot, és elmondták egymásnak a hírt, hogy aki találkozik velem, adja át.

Így tudtam meg, hogy a nagyanyám meghalt.

23. „MINÉL TÖBB KÖNYVET OLVASOL, ANNÁL BUTÁBB LESZEL” - PARASZTKÉNT ÉS MEZÍTÁBAS DOKTORKÉNT DOLGOZOM (1969. JÚNIUS-1971)

Jin-ming és én az Aranyhomok-folyó partján üldögéltünk a kompra várva. A tenyerembe támasztottam a fejem, és néztem a tovahömpölygő, zabolátlan folyót, mely a Himalájából indul hosszú útjára a tenger felé. Belőle lesz Kína leghosszabb folyója, a Jangce, miután Yibinnél, háromszáztizenkét mérfölddel lejjebb egybeömlik a Ming folyóval. Útja vége felé a Jangce szétterül, és kanyarogva megöntözi a hatalmas, termő síkságot. De itt a hegyekben túl vad még ahhoz is, hogy hidat építsenek fölé. Kelet felé csak kompjárat köti össze Szecsuant Yunnannal. Nyaranta, amikor a hóolvadás miatt heves és bőséges lett az áradat, a folyó még emberéleteket is követelt. Néhány nappal korábban is elnyelt egy kompot, amelyen három iskolatársam is rajta volt.

Leszállt az alkony. Nagyon rosszul éreztem magam. Jin-ming leterítette a földre a kabátját, hogy ne kelljen a nedves fűre ülnöm. Yunnanba akartunk átkelni, hogy onnan próbáljunk stoppolni Chengduba. A Xichangba vezető utakat lezárták a harcban álló frakciók, ezért kerülőt kellett tennünk. Nana és Wen felajánlotta, hogy ők majd elhozzák a bejelentőkönyvemet és a csomagomat Chengduba, Xiao-hongéval együtt.

Egy tucat erős férfi evezett a kompon az árral szemben, ritmikus énekszóra. Amikor elérték a folyó közepét, abbahagyták az evezést, és így a komp lefelé sodródott a yunnani part irányába. Többször is hatalmas hullámok csaptak át rajta. Szorosan a tehetetlenül hánykolódó komp oldalába kellett kapaszkodnom. Rendes esetben borzalmasan félttem volna, de most csak valami zsidbadtságot éreztem. Túlságosan el voltam foglalva a nagyanyám halálával.

A yunnani parton fekvő városban, Qiaojiában egy kosárlabdapályán ráakadtunk egy teherautóra. A sofőr szívesen beleegyezett, hogy felvesz minket az autó hátuljára. Egész úton csak arra tudtam gondolni, mit tehettem volna, hogy megmentsem a nagyanyámat. Felhőkbe nyúló hegyek ölelésében megbújó sárkunyhók mellett zötykölődtünk, mögöttük banánligetek. A hatalmas banánlevelek láttán eszembe jutott a cserépbe ültetett meddő kis banáncserje, amely Chengduban a nagyanyám kórtermének ajtajában állt. Amikor Bing eljött, hogy meglátogasson, mindig ott üldögéltünk, éjszakába nyúló beszélgetésekbe merülve. A nagyanyám nem kedvelte Bing cinikus mosolyát, és tiszteletlennek tartotta a lezserségét, amivel a felnőtteket kezelte. Kétszer is kibotladozott, hogy behívjon. Gyűlöltem magam, amiért így felizgatom, de nem tudtam ellenállni. Nem tudtam leküzdeni a vágyat, hogy lássam Binget. Most az kívántam, bár csak még egyszer végigcsinálhatnám az egészet. Akkor nem tennék semmi olyat, amivel felizgatnám nagyanyámat. Mindent megtennék, hogy javuljon az állapota - bár fogalmam sem volt, mit tehettem volna az érdekében.

Áthaladtunk Yibinen. Az út a Smaragd-hegyről kanyargott le a város szélénél. Elnéztem a nagyszerű vörösfenyőerdőket és a bambuszligeteket, és eszembe jutott az az április, amikor Yibinből hazatértem a Meteorit utcába. Elmeséltem a nagyanyámnak, hogy egy szép tavaszi napon elmentem rendbe hozni Xia doktor sírját, amely ennek a hegynek az oldalában feküdt. Jun-ying adott néhány „ezüstpénzt”, hogy égessem el a sírnál. Isten tudja, honnan szerezhetette őket, ezt a szokást már rég „feudálisnak” bélyegezték. Órákon át bolyongtam, de nem találtam meg a sírt. Az egész hegyoldal egyetlen rommező volt. A Vörös Gárda a földdel tette egyenlővé a temetőt, szétverték a sírköveket, mivel a temetkezést „idejétmúlt” szokásnak tartották. Soha nem fogom elfelejteni a remény lángját a nagyanyám szemében, amikor elmeséltem, hogy elmentem a sírhoz, és hogy hogyan hunyt ki a láng szinte azonnal, amikor ostobán elmondtam azt is, hogy a sír már nincs meg. Magam előtt láttam csalódott tekintetét. Most már magamba tudtam volna rúgni, hogy miért nem hazudtam inkább. De már késő volt.

Amikor Jin-ming és én több mint egyhetes utazás után hazaértünk, csak az üres ágyát találtuk. Emlékeztem rá, ahogy ott feküdt: a haja kibomlott, de rendezett volt, az arca beesett, keményen az ajkába harapott. Némán és fegyelmezetten viselte a gyilkos fájdalmakat. Soha nem sikoltzott,

soha nem hánykolódott. Sztoikus viselkedése miatt fel sem ismertem, hogy valójában mennyire komoly a betegsége.

Az anyámat még mindig fogságban tartották. Amit Xiao-hei és Xiao-fang meséltek a nagyanyám utolsó napjairól, annyira elkésérített, hogy meg kellett kérnem őket, ne folytassák. Csak évekkel később tudtam meg, mi történt, miután én elutaztam. A nagyanyám egy darabig még dolgoztatott a ház körül, aztán megint ágynak dőlt, feszült arccal, a fájdalommal küszködve. Állandóan arról beszélt, hogy izgul az utazásom miatt, és aggódik az öcsémért. - Mi lesz a fiúkból iskola nélkül? - sóhajtozott.

Egy nap aztán már nem tudott felkelni. Egy orvos sem volt hajlandó házhoz jönni, úgyhogy a nővérem barátja, Bagoly a hátán vitte el a kórházba. A nővérem mellette ment, és támogatta. Néhány kórházi látogatás után az orvos azt mondta, ne jöjjenek többet. Nem találnak semmilyen betegséget, és nem tudnak semmit tenni érte.

Így hát otthon feküdt az ágyban, és várta a halált. A teste fokozatosan élettelené vált. Az ajka néha megmozdult, de a nővérem és a fiúk nem értették, mit mond. Többször is elmentek anyám fogva tartásának helyére, és könyörögtek, hogy engedjék haza. Mindig elutasították őket, még csak nem is láthatták az anyánkat.

A nagyanyám teste már szinte halott volt. De nyitott szeme még várakozóan nézett. Nem akarta lehunyni addig, amíg nem látta a lányát.

Végül hazaengedték az anyámat. A rá következő két napban el sem mozdult a nagyanyám ágya mellől. Néha-néha a nagyanyám valamit odasuttogott neki. Utolsó szavaival azt mesélte el, hogyan szerezte a betegségét.

Elmondta, hogy Shauné csoportja bírálati gyűlést rendezett ellene az udvaron. Egy házkutatás során ugyanis a lázadók elkoboztak egy nyugtát, amit az ékszeréért kapott, amelyeket a koreai háború alatt adományozott közcélra. Azt mondták rá, „bűdös kizsákmányoló”, hiszen másképpen honnan lehettek volna ékszerei?

A nagyanyám elmesélte, hogy felállították egy kis asztalra. A föld egyenetlen volt, az asztal billegett, őt szédülés fogta el. A szomszédai üvöltöztek körülötte. A nő, aki azzal vádolta Xiao-fangot, hogy megerőszakolta a lányát, vadul megütötte az asztal egyik lábát egy furkósbottal. A nagyanyám nem tudta megtartani az egyensúlyát, és háttal a kemény földre zuhant. Azt mondta, azóta voltak ezek az éles fájdalmai.

Valójában nem volt semmiféle bírálati gyűlés. De nagyanyámat utolsó lélegzetéig ez a kép kínozza.

Az anyám hazatérte utáni harmadik napon meghalt a nagyanyám. Két nappal később, a hamvasztást követően anyámnak vissza kellett térnie a fogságba.

Azóta is gyakran álmodok a nagyanyámról, néha zokogva ébredek. Kiváló ember volt - életvidám, tehetséges és sokoldalú. De soha nem bontakoztathatta ki a képességeit. Egy ambiciózus kisvárosi rendőr lánya volt, majd egy hadúr ágyasa, mostohaanya egy kiterjedt és szétszóródott családban, két pártfunkcionárius anyja, illetve anyósa - ilyen körülmények között nem sok boldogságban lehetett része. A Xia doktorral töltött időt múltjuk árnyékában kellett leélnie, elviselték együtt a nyomort, a japán megszállást, a polgárháborút. Boldogságot találhatott volna az unokáiban, de szinte állandóan csak aggódott miattuk. Élete nagy része félelemben telt, sokszor kellett szembenéznie a halállal. Erős asszony volt, de végül megtörték a szüleinket sújtó bajok, az unokái miatt érzett aggodalom és az undorító emberi rosszindulat - összeroppant a súlyuk alatt. De a legelviselhetetlenebb az volt a számára, ami a lányával történt. A saját testében és lelkében érzett minden kint, amit az anyámnak kellett elszenvednie, és végül a felgyülemllett bánatba halt bele.

Halálának volt egy közvetlenebb oka is: az, hogy nem kapott megfelelő orvosi kezelést - és a lánya sem ápolhatta, még csak nem is láthatta, amikor halálosan beteg volt. Mindez a kulturális forradalom miatt történt így. Hogyan lehet jó a forradalom - kérdeztem magamtól -, ha ennyi szenvedést okoz, a semmiért? Újból és újból elmondtam magamban, hogy gyűlölöm a kulturális forradalmat; és az egészben az volt a legrosszabb, hogy nem tehettem semmit.

Azzal vádoltam magam, hogy nem törődtem annyit a nagyanyámmal, amennyit kellett volna. Amikor megismertem Binget és Went, ő épp a kórházban volt. A hozzájuk fűződő barátság megóvott és elszigetelt a külvilágtól, eltompította az érzékenységet a nagyanyám szenvedései iránt. Azt mondtam magamban, hitvány dolog volt bármiféle boldogságot érezni, amikor a nagyanyám - most már tudtam - a halálos ágyán feküdt. Elhatároztam, hogy soha többé nem lesz

barátom. Úgy éreztem, csak az önmegtagadás könnyíthet a büntudatomon. A következő két hónapot Chengduban töltöttem, kétségbeesetten keresgéltem Nanával és a nővéremmel egy „rokont” valahol a közelben, akinek a kommunája befogadna. Az őszi betakarítás végére, amikor kiosztják az élelmiszeradagokat, mindenképpen találunk kellett egyet, másképp nem lesz mit ennünk a következő évben - az állami támogatásként kapott élelmiszerünk már januárban elfogyott.

Amikor Bing eljött meglátogatni, nagyon hűvösen viselkedtem vele, és azt mondtam neki, többet ne jöjjön. Leveleket írt nekem, de én felbontatlanul a kályhába dobtam őket - talán az orosz regényekből tanultam ezt a gesztust. Wen visszatért Ningnanból a bejelentőkönyvvel és a csomagommal, de én nem voltam hajlandó találkozni vele. Egyszer elmentem mellette az utcán, de keresztülnéztem rajta, csak egy pillanatra akadt össze a tekintetünk: zavart és sértődöttséget láttam a szemében.

Wen visszament Ningnanba. 1970-ben egy nyári napon erdőtűz tört ki a faluja közelében. Ő és egy barátja odarohantak és söprűkkel, próbálták eloltani a tüzet. Egy szélroham a barátja arcába csapott egy tűzlabdát, maradandó sérüléseket szenvedett. Utána ketten otthagyták Ningnant, és átmentek Laoszba, ahol épp háború folyt a baloldali gerillák és az Amerikai Egyesült Államok között. Akkoriban sok magas rangú pártfunkcionárius gyereke ment Vietnamba vagy Laoszba, hogy harcoljon az amerikaiak ellen, titokban, mivel a kormány tiltotta. Ezek a fiatalok kiábrándultak a kulturális forradalomból, és azt remélték, az „amerikai imperialisták” ellen vívott harc majd visszaadja fiatalos lelkesedésüket.

Egy nap, nem sokkal azután, hogy Laoszba értek, Wen meghallotta az amerikai gépek közeledtét jelző szirénát. Ő volt az első, aki felugrott és rohant, de tapasztalatlanságában egy aknára lépett, amit a saját bajtársai telepítettek. A robbanás darabokra tépte. Utolsó emlékem róla az a zavart és megsebzett tekintet, amit Chengduban, a sáros utcasarkon láttam a szemében.

Eközben a családnk teljesen szétszóródott. 1969. október 17-én Lin Piao hadiállapotot hirdetett az országban, a szovjet határnál az év elején kirobbant összeütközéseket használva fel ürügyként. „Evakuálás” címén ellenfeleit a hadseregbe küldte, a legmagasabb rangú vezetőket kiűzték a fővárosból, és házi őrizetben vagy védelem alatt tartották őket Kína különböző részein. A forradalmi bizottságok felhasználták az alkalmat, hogy felgyorsítsák a „nemkívánatos elemek” deportálását. Az anyám keleti városrészbéli kollégái közül ötszáz embert Chengduból a szecsuan hátsó részébe, egy Bivalypásztor-síkság nevű helyre rendelték. Az anyámnak engedélyezték, hogy tíz napot otthon töltsön az előkészületekkel. Xiao-heit és Xiao-fangot felrakta egy yibini vonatra. Habár Jun-ying, a nagynéném félig bénán feküdt, voltak más nagynénik és nagybácsik a városban, hogy vigyázzanak rájuk. Jin-minget az iskolája egy Chengdutól ötven mérföldre északkeletre levő kommunába küldte.

Ugyanekkor Nana, a nővérem és én végre találtunk egy kommunát, amely befogadott, egy Deyang nevű megyében, nem messze Jin-ming falujától. Bagolynak, a nővérem barátjának volt egy kollégája abban a kommunában, aki hajlandó volt azt mondani, hogy az unokatestvérei vagyunk. A környék egyik-másik kommunájában szükség volt a dolgos kezekre. Bár semmivel nem tudtuk igazolni, hogy rokonok vagyunk, senki nem kérdezett semmit. Csak az számított, hogy - legalábbis látszólag - plusz munkaerőt jelentettünk.

Két termelőcsoportba osztottak be bennünket, mert egyik csoport sem tudott kettőnél több embert felvenni. Nana és én kerültünk egy csoportba, a nővérem egy másikba, három mérfölddel arrébb. A vasútállomáshoz öt órát kellett gyalogolni, többnyire alig fél méter széles ösvényeken a rizsföldek között.

Héttagú családnk így tehát hat különböző helyre szóródott szét. Xiao-hei örült, hogy otthagyhatta Chengdut, ahol a tankönyvük, melyet az ottani közjóléti hivatal tagjai és a tanárok állítottak össze, név szerint is megőrizte az apánkat, ami miatt Xiao-heit kiközösítette és állandóan kínozták a többi gyerek.

1969 nyarának elején az iskolájukat Chengdu környékére rendelték ki, hogy segítsenek a betakarításban. A fiúkat és a lányokat két nagy teremben szállásolták el. Estéknként a csillagos égbolt alatt, a rizsföldek közti ösvényeken fiatal párok sétálgattak. Dúlt a szerelem - tizennégy éves öcsém szívében is, akinek megtetszett az egyik csoportjabeli lány. Napokig tartott, amíg összeszedte a bátorságát, és egyik délután, aratás közben odament hozzá, és elhívta egy esti sétára. A lány bólintott, de nem mondott semmit. Xiao-hei úgy gondolta, ez néma

beleegyezésnek (mo-xu) vehető.

Egy szalmakazalnak dőlve várakozott a holdfényben, az első szerelem minden aggodalmával és sóvárgásával. Hirtelen füttyentést hallott. Egy csapat osztályabeli fiú bukkant elő. Lökдөsték és csúfolták, aztán egy kabátot dobtak a fejére, és ütni meg rugdosni kezdték. Sikerült kiszabadítania magát, és az egyik tanár ajtajához bukdácsolva segítségért kiáltott. A tanár kinyitotta az ajtót, de ellökte őt, mondván: - Én nem tudok segíteni! Ide ne merj jönni még egyszer.

Xiao-hei nem mert visszamenni a táborba, egy szalmakazalba bújva töltötte az éjszakát. Rájött, hogy „szerelme” uszította rá a fiúkat - meg volt sértődve, amiért egy „kapitalista úton járó ellenforradalmár” fia szemet mert vetni rá.

Amikor visszatértek Chengduba, Xiao-hei az utcai barátaitól kért segítséget. A fiúk meg is jelentek az iskolában az izmaikat fitogtatva, egy hatalmas farkaskutya társaságában, és kirángatták a vezért az osztályból. Az remegett, az arca hamuszürkére vált. De mielőtt a banda rávetette volna magát, Xiao-hei megsajnálta, és megkérte a barátait, hogy hagyják futni.

A sajnálat akkoriban idegen fogalom volt, az ostobaság jelének tartották. Xiao-heit ezután még jobban üldөzték, mint eddig. Mikor megint megkérte a barátait, hogy segítsenek, ők azt mondták, nem segítenek egy ilyen „vakarcsnak”.

Xiao-hei félve ment új yibini iskolájába, attól tartott, ott is üldөzni fogják. De nagy meglepetésére meleg, szinte érzelmes fogadtatásban volt része. A tanárok, az iskolát irányító propagandisták és a gyerekek mindnyájan hallottak az apánkról, és nyílt tisztelettel emlegették. Xiao-hei azonnal némi presztízsrre tett szert. Az iskola legszebb lánya lett a barátnője. Még a legvadabb fiúk is tisztelettel bántak vele. Nyilvánvaló lett a számára, hogy az apánk nagy tisztelemek örvend Yibinben, annak ellenére, hogy mindenki tudta, hogy megbélyegezték, és Tingék vannak hatalmon. Yibin népszerűsége rengeteget szenvedett Tingék alatt. Ezrek vesztették életüket vagy sebesültek meg a frakcióharcokban vagy a kínzások során. A családjuk egyik barátja csak úgy menekült meg a haláltól, hogy amikor a gyerekei elmentek a hullaházba a holttestéért, észrevették, hogy még lélegzik.

A yibini emberek nagyon vágytak már a békére, olyan vezetőkre, akik nem élnek vissza a hatalmukkal, és olyan kormányzatra, amely végre rendet teremt. Nostalgiajuk középpontjában a kora ötvenes évek álltak, amikor apám volt a kormányzó. A kommunisták akkoriban voltak a legnépszerűbbek - közvetlenül azután, hogy felváltották a Kuomintangot, véget vetettek az éhezésnek, és rendet teremtettek, viszont még nem kezdődtek el a végeérhetetlen politikai kampányok (és a saját maguk, azaz Mao által előidézett éhínség). A nép emlékezete a régi szép időkkel azonosította apám személyét. Ő volt a szemükben a legendás jó tisztségviselő, éles ellentétben Tingékkel.

Így az apánknak köszönhetően Xiao-hei szívesen volt Yibinben - habár tanulni nem sokat tanult az iskolában. A tananyag még mindig nagyrészt Mao műveire és a Zsenmin Zsipao cikkeire korlátozódott, és a diákok előtt senkinek nem volt tekintélye, mivel Mao nem vonta vissza a formális oktatást elvető kijelentéseit.

A tanárok és a munkás-propagandisták Xiao-hei segítségével próbáltak fegyelmet tartani az osztályban. De itt még az apám hírneve sem segített, és Xiao-heit végül egyik-másik fiú „a tanárok lakájának” nevezte. Suttogó rágalomhadjárat indult ellene, mely szerint az utcán a lámpák alatt ölelgette a barátnőjét, ami „burzsoá bűnnek” számított. Xiao-hei elvesztette kivételezett pozícióját, önkritikát kellett gyakorolnia, és kérnie az eszmei átnevelést. Egyik nap a barátnője anyja megjelent az iskolában, és követelte, hogy végezzenek szüzességi vizsgálatot a lányán. Botrányos jelenetek után végül kivette a lányt az iskolából.

Xiao-heinek volt egy közeli barátja az osztályban, egy nagyon népszerű, tizenhét éves fiú, akinek egyetlen gyenge pontja volt: az anyja soha nem ment férjhez, de öt gyereket szült, mindegyiket más, ismeretlen apától, ami rendkívül szokatlan volt egy olyan társadalomban, amely súlyosan megbélyegezte a „törvénytelen” gyerekeket, annak ellenére, hogy hivatalosan megszűnt ez a kategória. A boszorkányüldөzések egyik hulláma során a fiú anyját nyilvánosan megszegényítették, mint „káros elemet”. A fiú nagyon szégyellte az anyját, bizalmasan bevallotta Xiao-heinek, hogy gyűlöli. Egy nap az iskola meghirdetett egy díjat a legjobb úszónak (mert Mao nagyon szerette az úszást), és a diákok egyhangúlag Xiao-hei barátjára szavaztak; de végül mégsem ő kapta a díjat. Nyilvánvalóan az egyik fiatal tanárnő ellenezte: - Mégse adhatjuk neki, az anyja mindenki kapcája!

Amikor a fiúnak ez a fülébe jutott, konyhakést ragadott, és berontott a tanárnő irodájába. Valaki útját állta, amíg a tanárnő elrohant és elbújt. Xiao-hei tudta, mennyire megsebezte ez az eset a barátját: először fordult elő, hogy a fiú keservesen sírva fakadt. Aznap este Xiao-hei és még néhány fiú vele maradtak, próbálták vigasztalni. A fiú másnap eltűnt. A holttestét később partra vetette az Aranyhomok-folyó. Összekötözte a kezeit, úgy vetette magát a vízbe.

A kulturális forradalom, ahelyett hogy modernizálta volna a kínai gondolkodás középkori elemeit, politikailag inkább igazolta őket. A „modern” diktatúra és az ősi intolerancia egymást táplálták. Aki nem tartotta magát az ősrégi, konzervatív magatartásformákhoz, az könnyen a politika áldozatává válhatott.

Az új kommunánk Deyangban bozóttal és eukaliptuszfákkal benőtt alacsony hegyek között feküdt. A termőföld nagy része jó volt, évente kétszer is arattak, egyszer búzát, egyszer rizst. Bőven termettek a zöldségfélék, a repce és az édesburgonya. Ningnan után a legnagyobb megkönnyebbülést az jelentette, hogy nem kellett hegyet mászni, és normálisan tudtam lélegezni, nem kellett kapkodni a levegő után. Azt nem bántam, hogy keskeny, sáros kis gátakon botladozom a rizsföldek között. Gyakran fenékre ültem, néha belekapaszkodtam az előttem haladóba - többnyire Nanába -, és őt is magammal rántottam a rizsföld közepébe. Az esti gyaloglás másik veszélyével sem törődtem: azzal, hogy megharaphat egy kutya, amelyik könnyen veszett lehet. Megérkezésünk után egy disznóól mellett szállásoltak el. Éjszaka a disznóröfögés, szúnyogzűmmögés és kutyaugatás szimfóniája mellett merültünk álomba. A szobánk állandóan a disznórágya és a szúnyogirtó szagától bűzlött. Egy idő után a termelőcsoportunk épített Nanának és nekem egy kétszobás konyhót egy földterületen, amit korábban vályogvetésre használtak. A földdarab alacsonyabban feküdt, mint a rizsföld, amitől csak egy keskeny út választotta el, így tavasszal és nyáron, amikor a rizsföldeket elárasztották, vagy a súlyosabb esőzések után mocsaras víz szivárgott fel a konyhó földpadlójából. Le kellett venni a cipőnket és feltűrni a nadrágszárunkat, csak úgy tocsoghattunk be a házba. Szerencsére a dupla ágynak, amin aludtunk, magas lábai voltak, úgyhogy jó fél méterre a mocskos víz fölött fekvünk. Mielőtt ágyba bújtunk, egy székre raktunk egy vízzel teli mosdótálat, felálltunk a székre, és lábat mostunk. A nyirkosság miatt állandóan sajogtak a csontjaim és az izmaim.

De örömünk is telt a konyhóban. Amikor elvonult az ár, gombák nőttek az ágy alatt és a szobák sarkaiban. Egy kis képzelőerővel olyan volt, mintha valami tündérmesébe csöppentünk volna. Egyszer véletlenül szétszórtam egy kanál borsót a földön. A víz elvonulása után zsenge hajtások bukkantak elő, szirmukat bontogatva, mintha a nap sugarára keltek volna életre, amely beragyogott az ablakot helyettesítő, falba vágott, fakeretes nyíláson.

A táj soha nem szűnő csodálattal töltött el. Az ajtónk előtt terült el a falu tavacska, lótuuszokkal és vízililiomokkal borítva. A konyhó előtt futó ösvény a pár száz méterre fölének emelkedő hegyekbe vezetett. A nap mögötte nyugodott le, a fekete sziklák keretében. Mielőtt leszállt volna a sötétség, ezüstös köd lebegett a földeken és a hegyek lábánál. A szürkületben férfiak, asszonyok és gyerekek tértek haza a faluba a napi munka végeztével, kosarakat, kapákat, sarlókat cipelve, a kutyák csaholtak és ugrálva szaladtak gazdáik elé. Úgy tűnt, mintha a felhők közt vitorláznának mindnyájan. A zsúptetős konyhókból füst kígyózott. A fadézsák meg-megkoccantak a kőkút peremén, ahogy az emberek vizet vittek a vacsorához. A bambuszliget felől hangos beszélgetés zaja szállt, a férfiak guggolva szívták hosszú szárú, vékony pipájukat. A nők nem pipáztak és nem guggoltak - a hagyomány szerint ezek asszonyhoz nem illő dolgok, és a „forradalmi” Kínában senki sem merte volna áthágni ezeket a szabályokat.

Deyangban tudtam meg, valójában hogyan is élnek a kínai parasztok. Minden nap úgy indult, hogy a termelőcsoport vezetője kiosztotta a munkát. Mindenkinek dolgoznia kellett, és a napi munkájáért mindenki meghatározott mennyiségű „munkapontot” (*gong-fen*) kapott. Az összegyűjtött pontok száma az év végi elosztásnál volt fontos. A parasztok a termelőcsoporttól kapták az ételmiszert, a tüzelőt és egyéb szükségleti tárgyaikat, valamint egy kisebb pénzösszeget. A betakarítás után a termelőcsoport a termés egy részét adó gyanánt befizette az államnak. A maradékot aztán elosztották. Először kiosztottak egy alapvető mennyiséget minden férfinak, és körülbelül a negyedével kevesebbet minden nőnek. A három év alatti gyerekek fél adagot kaptak. Mivel egy három évnél éppen csak idősebb gyerek nyilvánvalóan nem tud annyit megenni, mint egy felnőtt, kívánatos volt a minél több gyerek. Ez a rendszer tehát határozottan ellene hatott a születésszabályozás politikájának.

A termés maradékát aztán továbbosztották a megszerzett pontok arányában. A parasztek évente kétszer összegyűltek, hogy mindenkinek meghatározzák a napi pontjait. Ezekről a gyűlésekről senki nem maradt volna távol. Végül a fiatal és középkorú férfiak többnyire tíz pontot kaptak egy napra, a nők nyolcat. Egy-két ember, akiről a falubeliek egyhangúlag elismerték, hogy különösen erős és jó munkás, kapott egy pluszpontot. Az „osztályellenség”, mint a falu korábbi földesura és családja, néhány ponttal kevesebbet kapott, pedig ők is éppannyit dolgoztak, mint a többiek, és általában rájuk osztották a legnehezebb feladatokat. Nana és én, mint tapasztalatlan „városi fiatalok”, négy pontot kaptunk - ugyanannyit, mint a tizenegy-tizenkét éves gyerekek; azt mondták, „ez csak a kezdet”, de az enyémet később sem emelték föl.

Mivel a napi pontok mennyisége nemigen változott egyének szerint, az összegyűjtött pontok száma attól függött, hány napot dolgozott valaki, és nem attól, hogy hogyan. Ez állandó viták forrása volt a falusiak körében, ráadásul igencsak hátráltatta a munka hatékonyságát. A parasztek árgus szemekkel figyelték, mennyit dolgoznak a többiek, nehogy kihasználják őket. Senki nem akart keményebben dolgozni, mint mások, ugyanannyi pontért. A nők zokon vették, hogy a férfiak, akik gyakran ugyanazt a munkát végezték, mint ők, két ponttal többet kapnak. Állandóan napirenden voltak a veszekedések.

Sokszor tíz órát töltöttünk a földeken egy olyan munka elvégzésével, amit öt óra alatt is meg lehetett volna csinálni. De ott kellett lennünk tíz órát, hogy meglegyen a teljes munkanap. Lassan dolgoztunk, én mindig türelmetlenül lestem a napot, hogy mikor megy már le, és számoltam a perceket, alig vártam, hogy végre felharsanjon a munkanap végét jelző sípszó. Hamar rájöttem, hogy az unalom legalább olyan kimerítő, mint a legkeményebb munka.

Akárcsak Ningnanban és Szecsuan legnagyobb részében, itt sem voltak gépek. A parasztek nagyjából ugyanúgy művelték a földet, mint kétezer évvel ezelőtt, csak most használhattak egy kevéske műtrágyát, amit a termelőcsoport a kormánytól kapott rizsért cserébe. Többnyire igásállatok sem voltak, csak vízibivalyok a szántáshoz. Minden mást, beleértve a vizet, a trágyát, a tüzelőt, a zöldségeket és a rizs szállítását is, emberi munkával végeztek, mindent a vállukon cipeltek, rúdra akasztott bambuszkosarakban vagy fadézsákban. Engem a cipekedés merített ki legjobban. A jobb vállam állandóan meg volt dagadva és fáj a vízfordástól. Ahányszor meglátogattam valamelyik fiút, akinek tetszettem, igyekeztem tehetetlennek mutatni magam, úgyhogy mindig felajánlotta, hogy megtölti nekem a víztartályt. És nemcsak a tartályt hordta tele, hanem az összes korsót és fazekát - még a bögréket is.

A csoportvezetőnk figyelmes volt, és nem bízott rám teherhordással járó munkát, „könnyű” munkára küldött a gyerekekkel, az öreg és terhes asszonyokkal. De nekem még ezek a feladatok sem voltak olyan könnyűek. A trágyalapátolástól hamar megfájdult a karom, arról nem is beszélve, hogy állandóan felkavarodott a gyomrom a trágya tetején nyüzsgő kövér kukacok láttán. A csillogó fehér tengerben gyapotot szedegetni a kívülálló szemével nézve idillikus látványnak tűnhet, de hamar megtanultam, milyen kemény dolog a tűző napon, harminc fokban és páradús levegőben az összevissza karmoló tüskék között dolgozni.

Sokkal jobban szerettem rizst palántázni. Ezt kemény munkának tartották, mert sokat kellett hajlongani. A nap végén sokszor a legerősebb férfiak is panaszkodtak, hogy nem tudnak kiegyenesedni. De én szerettem érezni a hűs vizet a lábszáromon az egyébként elviselhetetlen hőségben, a friss zöld hajtások rendezett sorainak látványát és a puha sarat a talpam alatt - szinte érzéki gyönyört okozott. Csak a piócák zavartak. Első találkozásom velük úgy esett, hogy valami csiklandósat éreztem a lábamon. Felemeltem, hogy megvakarjam, és láttam, hogy egy vaskos, síkos valami igyekszik belefúrni magát a bőrömbe. Óriásit sikoltottam. A mellettem dolgozó parasztlány kinevetett. Viccesnek találta, hogy ilyen kényes vagyok. De azért odabotladozott, és rácsapott a lábszáromra a pióca fölött, mire az nagy loccsanással a vízbe esett.

Téli reggeleken, a reggeli előtti kétórás munkaidőben a hegyekbe mentem a „gyengébb” nőkkal tűzifát gyűjteni. A hegyekben alig voltak fák, még a bozót is ritkásan nőtt. Gyakran hosszú gyalogutat kellett tennünk. Szekercével vágtuk le a gallyakat, a pusztá kezünkkel markolva őket. A bokrok szúrósak voltak, és néhány tüske mindig belement a bal tenyerembe és csuklómba. Eleinte kipiszkálgattam, de aztán megszoktam, hogy ott hagyjam őket, és miután a seb begyulladt, maguktól is kijöttek.

A parasztek „péhely-tűzifának” nevezték, amit gyűjtöttünk. Szinte hasznavehetetlen volt, egy pillanat alatt elégett. Egyszer megjegyeztem, milyen kár, hogy nincsenek igazi fák errefelé. Az asszonyok ekkor elmondták, hogy ez nem volt mindig így. A Nagy Ugrás előtt a hegyeket fenyő-,

eukaliptusz- és cipruserdők borították. De mindet kiirtották az acélüzemek kohóinak fűtéséhez. Az asszonyok nyugodtan mesélték mindezt, keserűség nélkül, mintha nem is ez volna az oka, hogy mindennap keservesen meg kell küzdeniük a tüzelőért. Úgy fogadták, hogy a sors róttá rájuk, mint sok más szerencsétlenséget. Meg voltam döbbenve, mert először kerültem szemtől szembe a Nagy Ugrás katasztrófális következményeivel, amit addig csak „dicsőséges sikernek” ismertem.

Sok más dolgot is megtudtam. A parasztek számára ugyanis „panaszgyűléseket” szerveztek, ahol elmondhatták, mennyit szenvedtek a Kuomintang alatt - a párt így próbált hálát ébreszteni Mao iránt, különösen az ifjabb nemzedékben. A parasztek beszéltek állandó éhségben eltöltött gyermekkorokról, és felhánytorgatták, hogy a saját gyerekeik már úgy el vannak kényeztetve, hogy csak rábeszélésre hajlandóak mindent megenni.

Aztán egy bizonyos éhínségről meséltek. Elmondták, hogy az édesburgonya levelét ették, leástak a földek közti ösvényeken is, hátha találnak valami gyökeret. Sokan meghaltak a faluban. A történet könnyekre fakasztott. Miután elmondták, mennyire gyűlölik a Kuomintangot, és mennyire szeretik Mao elnököt, erről az éhínségről úgy beszéltek a parasztek, mint ami „a kommunák megalakulásának idejében” volt. Hirtelen rádöbentem, hogy az éhínség, amiről meséltek, már a kommunisták alatt történt. Összekeverték a két rezsimit. Megkérdeztem: - Nem voltak akkoriban váratlan természeti katasztrófák? Nem azok okozták a bajokat?

- Ó, nem - felelték -, az időjárás jobb nem is lehetett volna, rengeteg rizs termett a földeken. De ez az ember - és egy alázatos, ijedt, negyven év körüli férfira mutattak - elvitette a férfiakat, hogy az acélgyárakban dolgozzanak, és a termés fele odaveszett a földeken. De ő azt mondta: nem baj, a kommunista paradicsomban élünk, nem kell az enivaló miatt aggódni. Addig soha életünkben nem lakhattunk jól, de akkor egy ideig sokat ehettünk a kommuna konyháján, a maradékot eldobtuk, még a disznókat is drága rizzsel etettük. De aztán a konyhán kifogyott az élelem, ő pedig öröket állíttatott a raktár elé. A rizs maradékát Pekingbe és Sanghajba szállították - ahol külföldiek voltak.

Lassan összeállt a kép. Az ijedt férfi volt a Nagy Ugrás idején a termelőcsoport vezetője. Ő és a cimborái összetörték a parasztek edényeit és tűzhelyeit, hogy ne tudjanak otthon főzni maguknak, a serpenyőket pedig beolvasztották a kohókba. Túlzó jelentéseket tett az óriási termésről, aminek következtében olyan magas adót vetettek ki rájuk, hogy a megmaradt rizs az utolsó szemig ráment. A falusiak tucatjával pusztultak el. Az éhínség után persze a csoportvezetőt okolták a falu minden bajáért. A kommuna szabályzata lehetővé tette, hogy a falubeliek leszavazzák, elmozdítsák a hivatalából, és „osztályellenségnek” bélyegezzék.

Mint a legtöbb „osztályellenséget”, őt sem zárták börtönbe, hanem a falubeliek felügyelete alá helyezték. Ez jellemző volt Mao módszereire: az „ellenséget” az emberek között tartották, hogy mindig legyen kit gyűlölni. Ahogy valami új kampány kezdődött, mindig ez az ember lett a bűnbak. Rábízták a legnehezebb feladatokat, de naponta csak hét pontot kapott, hárommal kevesebbet, mint a legtöbb férfi. Soha nem láttam, hogy bárki is szólt volna hozzá. A falusi gyerekek sokszor kővel dobálták a fiait.

A parasztek megköszönték Mao elnöknek, hogy megbüntette ezt az embert. Senki nem vonta kétségbe, hogy bűnös, és nem gondolta meg, mekkora az ő felelőssége. Én egyszer meglátogattam, és megkértem, mesélje el a történetét.

Szánalomraméltóan hálás volt az érdeklődésért. - Én csak az utasításokat hajtottam végre - mondogatta - Végre kellett hajtanom az utasításokat... - Aztán felsóhajtott: - Persze a pozícióm sem akartam elveszíteni. Valaki úgyis a helyemre állt volna. És akkor mi lett volna velem és a gyerekeimmel? Valószínűleg éhen haltunk volna. A termelési csoportvezető nem nagy ember, de legalább ő az utolsó, aki éhen hal a faluban.

Az ő szavai és a parasztek elbeszélései a lelkem mélyéig megráztak. Akkor tárult fel először előttem a kulturális forradalom előtti kommunista Kína sötét oldala. A kép igencsak különbözött a hivatalos, rózsás verziótól. Deyang hegyei között és földjein csak még jobban elmélyültek a kommunista rendszerrel szemben érzett kételyeim.

Néha eltűnődöm, Mao vajon tudta-e, mit tesz, amikor a védettségben élő városi fiatalságot szembesítette a valósággal. Valószínűleg abban bízott, hogy a lakosság legnagyobb része nem képes ésszerű következtetéseket levonni a számára elérhető töredékes információkból. Tizennyolc éves koromban valóban nem voltam képes a rendszer természetének pontos elemzésére, csak enyhe gyanakvásra. Bármennyire gyűlöltem is a kulturális forradalmat, az még mindig nem merült fel bennem, hogy Maóban kételkedjek.

Deyangban, éppúgy, mint Ningnanban, alig volt paraszt, aki el tudta volna olvasni akár a legegyszerűbb újságcikket, vagy meg tudott volna írni egy hétköznapi levelet. Sokan még a nevüket sem tudták leírni. A kommunisták kezdeti, analfabetizmus elleni kampányát háttérbe szorították az állandó boszorkányüldözések. A faluban egyszer nyílt egy elemi iskola, a kommuna anyagi támogatásával, de a kulturális forradalom kezdetekor a gyerekek kényük-kedvük szerint elbántak a tanítóval. Arcát korommal kenték be, a fejére súlyos öntöttvas serpenyőt tettek, és így vonszolták körbe a falun. A koponyáját is majdnem betörték. Azóta senki nem volt hajlandó elvállalni a tanítást.

A legtöbb parasztnak nem is hiányzott az iskola. - Mire jó az? - mondták. - Az ember befizeti a tandíjat, éveken át csak a könyveket bújja, de végül ugyanolyan paraszt marad, arca verejtékével kell megkeresnie a mindennapi betevőt. Egy szem rizzsel sem fog többet kapni azért, mert olvasni tud. Akkor minek pocskékoljuk a pénzt meg az időt? Inkább kezdjen a gyerek dolgozni, és gyűjtsön pontokat. - A jobb jövő teljes reménytelensége és a paraszti életforma megmerevedettsége megölte a tudás iránti vágyat. Az iskolás korú gyerekek otthon maradtak, és segítettek a családnak, vagy a kisebb testvéreikre vigyáztak. Tizenegy-tizenkét évesen már a földeken dolgoztak. A lányok számára végképp tökéletes időpazarlásnak tartották az iskolát. - Férjhez mennek, és más családba kerülnek. Ugyanolyan pazarlás lenne az iskola, mintha a vizet a földre öntenénk.

A kulturális forradalom meghirdette, hogy „esti tanfolyamok” formájában elviszik a műveltséget a parasztok közé. Egy nap a termelőcsoport vezetője bejelentette, hogy esti tanfolyamot fog indítani, és felkért engem és Nanát a tanításra. Nagyon megörültem. De ahogy elkezdődött az első „foglalkozás”, rájöttem, hogy szó sincs oktatásról.

A foglalkozások mindig azzal kezdődtek, hogy a csoportvezető megkért bennünket, hogy olvassuk fel Mao cikkeit vagy valami egyebet a Zsenmin Zsipaó-ból. Aztán egyórás beszédet tartott, megemészthetetlen és érthetetlen zagyvaságokat hordott össze a legfrissebb politikai zsargonban. Olykor-olykor ünnepélyesen mindenféle rendeleteket hirdetett ki Mao nevében: „Mao elnök azt mondja, hogy naponta kétszer rizskását kell enni, és csak egyszer tiszta rizst”, „Mao elnök azt mondja, nem szabad a disznókra pazarolni az édesburgonyát.”

A földeken végzett egész napos kemény munka után a parasztok esze persze az otthoni tennivalókon járt. Az esték nagyon fontosak voltak a számukra, de senki nem mert távol maradni a foglalkozásokról. Csak üdögéltek, és végül elszundítottak. Egyáltalán nem bántam, mikor láttam, hogy ez a „tanfolyam”, ami inkább butított, mint felvilágosított, szép lassan abbamarad.

Művelődés nélkül a parasztok látóköre kétségbeesetten szűk maradt. Beszélgetéseik többnyire a mindennapi élet sekélyes részletei körül forogtak. Egy asszony egyszer egy egész délelőttön át panaszkodott, hogy a sógornője tíz köteg rőzsét használt el a reggelifőzéshez, míg neki kilenccel kellett beérnie (a tüzelőkészlet, mint minden más, közös volt). Egy másik asszony egy óráig zsörtölődött azon, hogy az anyósa túl sok édesburgonyát tett a rizsbe (a rizs értékesebbnek és finomabbnak számított, mint az édesburgonya). Tudtam, hogy a korlátoltságukról nem ők tehetnek, de akkor is elviselhetetlen volt a beszélgetésük.

Természetesen kimeríthetetlen pletykatéma volt a szex. Egy húszéves lányt, Meit, Deyang városából a szomszédos faluba rendelték. Állítólag egy csomó városi fiúval lefeküdt, meg paraszttal is, a földeken állandóan előhozakodott valaki egy-egy róla szóló sikamlós pletykával. Elterjedt a hír, hogy teherbe esett, és leszorítja a derekát, hogy elrejtse az állapotát. Hogy bizonyítsa, nem hordoz „fattyút” a szíve alatt, Mei szándékosan megcsinált mindent, amit egy terhes nőnek nem lenne szabad, például rengeteget cipekedett. Végül aztán találtak egy halott csecsemőt a falut átszelő patak mentén a bokrok közt. Mindenki azt mondta, ezé a lányé. Senki nem tudta, halva született-e. A csoportvezető elrendelte, hogy temessék el a gyereket. És ezzel el is volt intézve az egész, csak a pletyka virágzott tovább.

Visszataszító volt számomra a történet, de előfordult más döbbenetes eset is. Az egyik szomszédomnak volt négy lánya - négy sötét bőrű, kerek szemű szépség. De a falubeliek nem tartották szépnek őket. Azt mondták, túl sötét a bőrük. A kínai vidék nagy részén a sápadt arcszín tartják a szépség legfőbb kritériumának. Amikor a legidősebb lány eladósorba került, az apja úgy döntött, olyan vőt keres, aki hajlandó hozzájuk költözni. Így nemcsak a lánya pontjait tarthatja meg, hanem egy további dolgos kezét is kap. Általában az volt a szokás, hogy a nők költöztek a férjük családjához, és nagy megaláztatásnak tartották, ha egy férfi házasodott be a nő családjába. De a szomszédunk végül talált egy fiatalembert, aki a nagyon szegény hegyi vidékről származott, és

kétségbeesetten szeretett volna elkerülni onnan - amire nem volt más lehetősége, csak a házasság. Így a fiatalember nagyon kiszolgáltatott helyzetbe került. Gyakran hallottam, hogy az apósa szidalmazza, ahogy a torkán kifér. Ha szeszélyes kedve úgy hozta, nem engedte, hogy a lányával háljon. A lány nem mert tiltakozni, „gyermeki alázatosságból”, ami mélyen gyökerezik a konfuciánus etikában, mely szerint a gyermekeknek engedelmességniük kell a szüleiknek - és azt sem engedhette meg magának, hogy úgy tűnjék, fontos neki, hogy férfival háljon, hiszen szégyenletesnek tartották, ha egy nő élvezzi a testi szerelmet. Egy reggel arra ébredtem, hogy nagy veszekedés folyik az ablakom előtt. A fiatalember valahogy hozzájutott pár üveg édesburgonyából készült pálinkához, és megitta. Az apósa a szobája ajtaját rugdosta, hogy dolgozni küldje. Amikor végül betörték az ajtót, a fiút holtan találták.

Egyik nap a termelőcsoportunk tészta gyártásból, és a vízhozódáshoz kölcsönkérték a zománcozott mosdótálat. Aznap valahogy nem sikerült a tészta, formátlan masszává esett össze. A tésztagyártó teknő körül összegyűlt izgatott tömeg hangosan zúgni kezdett, amikor megláttak közeledni, és ellenségesen bámultak. Később néhány asszony elmondta, hogy a falubeliek engem vádoltak a tészta elrontásával. Azt mondták, biztos ebben a tálban mosakodtam a menstruációm alatt. Az asszonyok azt mondták, szerencsém, hogy „városi” vagyok. Ha közülük való csinált volna ilyet, a férfiak jól elpáholták volna.

Egy másik alkalommal néhány fiatalember haladt át a falunkon, édesburgonyát cipeltek kosarakban, és egy keskeny ösvényen álltak meg pihenni. A csingafák a földön heverték, épp az úton. Én átléptem az egyik felett. Az egyik fiatalember teljesen váratlanul talpra ugrott, felkapta a csingafát, és villámló tekintettel elém állt. Úgy nézett, mintha meg akarna ütni. A többi paraszttól megtudtam, hogy a babona szerint megfájdul a válla, ha egy nő átlépi a csingafát. Rávettek, hogy lépjem át a rudat hátrafelé, hogy így „elvegyem az átkot”. A falun töltött idő alatt egyetlenegyszer sem tapasztaltam, hogy bárki is szembe próbált volna szállni az ilyen elferdült gondolkodásmóddal - szóba sem jött soha.

A termelőcsoportomban az egykori földesúr volt a legműveltebb ember. Engem arra tanítottak, hogy a földesurakat gonosznak tartsam, de kezdeti idegenkedésem elmúltával rájöttem, hogy az ő családjával tudok a legjobban kijönni. Egyáltalán nem emlékeztek a belém vésett sztereotip figurákra. A férfinak nem volt kegyetlen és gonosz tekintete, a nő nem riszálta a csípőjét, és nem beszélt mézesmázos hangon, hogy csábító legyen.

Néha, mikor egyedül voltunk, a férfi beszélt nekem a sérelmeiről. - Chang Jung - mondta egyszer -, tudom, hogy te rendes ember vagy. Biztosan okos is, hisz sok könyvet olvastál. Te meg tudod ítélni, hogy igazságosan bántak-e velem. - Aztán elmesélte, hogyan is lett földesúr. 1948-ban pincéreként dolgozott Chengduban, és minden garast a fogához verve sikerült összegyűjtenie egy kis pénzt. Akkoriban az előrelátóbb földesurak kezdték olcsón eladogatni a földjeiket, mert sejtették, hogy ha a kommunisták Szecsuanban is megszerzik a hatalmat, földreformot fognak végrehajtani. A pincér nem volt ilyen tájékozott a politikában, és vett egy kis földet, úgy gondolván, jó vásárt csinál. De aztán nemcsak hogy az egész földje odaveszett azonnal a földreform során, hanem még osztályellenségnek is bélyegezték. - Ó, jaj - idézett egy klasszikus verssort - egyetlen botlás ezeréves bánatot hozott.

A falubeliek nem tápláltak ellenséges érzelmeket a földesúrral és családjával szemben, de távol tartották magukat tőlük. Viszont mint minden „osztályellenség”, ők is mindig olyan munkát kaptak, amit senki más nem akart elvégezni. A két fiú két ponttal kevesebbet kapott, mint a többi férfi, annak ellenére, hogy ők voltak a legkeményebben dolgozó munkások a faluban. Rendkívül intelligensnek és a környék legkifinomultabb fiatalembereinek találtam őket. Kedvességük és udvariasságuk megkülönböztette őket a többiektől, és én közelebb éreztem magam hozzájuk, mint bármely más fiatalhoz a faluban. Minden kiválóságuk ellenére egyetlen lány sem akart férjhez menni hozzájuk. Az anyjuk elmesélte, mennyi pénzt költött arra, hogy ajándékokat vegyen a néhány lánynak, akiket a közvetítők bemutatnak nekik. A lányok szépen elfogadták a ruhákat meg a pénzt, aztán eltűntek. Ha ez valamelyik paraszttal fordul elő, visszakövetelhetné volna az ajándékot, de egy földesúr családja nem tehetett semmit. Sokat és hangosan sóhajtozott amiatt, hogy a fiainak nem sok kilátása van jó házasságra. De azt mondta, könnyen viselik balsorsukat: próbálnak vidámak maradni a csalódások ellenére. Felajánlották, hogy piacnapokon is dolgoznak, hogy így megkeressék az odaveszett ajándékok árát.

Balsorsáról mindenki különösebb drámaiság vagy érzelmesség nélkül beszélt. Úgy tűnt, erre felé még a halál döbbenete is csak annyi, mint a tóba hulló kő: egy loccsanás, és a víz színe egy

pillanat alatt elsimul.

A falusi nyugalomban, nedves kunyhónk csendes mélyén éjszakánként sokat olvastam és gondolkodtam. Mikor elindultam Deyangba, Jin-mingtől kaptam többcsomagnyi, feketepiacon beszerzett könyvet, amiket azért tudott megőrizni, mert a fosztogatók legtöbbször elvitték Miyibe, a „káderiskolába”, ugyanoda, ahová az apámat. Napközben a földeken alig vártam, hogy visszatérhessek a könyveimhez.

Mindazt elolvastam, ami megmaradt az apám könyvtárának elégetése után. Köztük Lu Xunnek, a húszas és harmincas évek nagy kínai írójának összegyűjtött műveit is. Mivel ő még 1936-ban meghalt, a kommunisták hatalomra jutása előtt, megmenekült Mao üldözése elől, sőt nagy hős lett belőle - míg Lu Xun legkedvesebb tanítványát és legközelebbi munkatársát, Hu Fenget Mao név szerint ellenforradalmárnak bélyegezte, és évtizedekre be is börtönözték. Hu Feng üldöztetése vezetett ahhoz a boszorkányüldözéshez, melynek során az anyámat is fogságba vetették 1955-ben.

Lu Xun apám nagy kedvence volt. Gyerekkoromban gyakran felolvasott nekünk Lu esszéiből. Akkoriban nem nagyon értettem őket, még apám magyarázataival sem, de most nagyon megragadtak az írásai. Úgy találtam, szatírájának éle éppúgy fordítható a kommunisták, mint a Kuomintang ellen. Lu Xun nem hirdetett semmiféle ideológiát, csak a felvilágosodott emberiség szószólója volt. Szkeptikus génusza megkérdőjelezett minden állítást. Ő is azoknak a sorába tartozott, akiknek béklyó nélküli intellektusa segített megszabadulni a belém nevelt doktrínáktól.

Az apám gyűjteményéből származó marxista klasszikusokat is haszonnal forgattam. Rendszertelenül olvastam őket, ujjammal követve a homályos szavakat, és eltűnődtem, mi közülük lehet ezeknek a tizenkilencedik századi németországi vitáknak Mao Kínájához. De volt bennük valami, ami vonzott, olyasvalami, amivel Kínában igen ritkán találkoztam: a logikus gondolatmenet. Marx olvasása hozzásegített a racionális és analitikus gondolkodáshoz.

Élveztem, hogy új irányvonalak mentén megszerezhetem a gondolataimat. Néha megengedtem magamnak, hogy ködösebb hangulatokba ringatózzam - ilyenkor verseket írtam, klasszikus stílusban. Miközben a földeken dolgoztam, gyakran azzal foglaltam el magam, hogy fejben verseket komponáltam, ami elviselhetőbbé, sőt néha egész kellemessé tette a munkát. Ezért jobb szerettem a magányt, és inkább elvettem a többiek kedvét is a beszélgetéstől.

Egy nap egész délelőtt dolgoztam, nádat vágtam sarlóval, közben eszegettem a gyökér fölötti ízesebb részeket. A nádat a kommuna cukorgyárába szállították, cukorért cserébe. A kvóta mennyiségileg volt csak megállapítva, a minőség nem számított, úgyhogy a legfinomabb részeket megettük. Ebédszünetben valakinek kint kellett maradnia a földeken, a tolvajok miatt - én felajánlottam, hogy majd örökösöm, hogy kicsit egyedül lehessenek. Akkor mentem el ebédelni, amikor a parasztok visszajöttek, így még több időt tölthettem egyedül.

Egy rakás nádra feküdtem, a szalmakalap beárnyékolta az arcom. A kalap fonatán át láttam a határtalan, türkizkék eget. A fejem fölé épp odacsüngött egy nádlevél, aránytalanul hatalmasan rajzolódva az égre. Félig lehunytam a szemem, mélyen megnyugtató a zöld hűvösség.

A levélről eszembe jutott egy több évvel azelőtti, hasonlóan forró nyári délután, és egy bambuszliget ingó levelei. Az apám a liget árnyékában üldögélve horgászott, és közben egy szomorkás verset írt. Én is elkezdtem fejben írni egy verset ugyanabban a gelü-ben - ugyanolyan hangsúlyokkal, rímekkel és szófajtaival. Az egész világegyetem nyugodtnak tűnt, csak a frissítő szellő zizegett halkán a nád levelei közt. Abban a pillanatban gyönyörűnek láttam az életet.

Akkoriban kapva kaptam minden lehetőségen, hogy egyedül lehessenek, tüntetőleg kimutattam, hogy semmi közösséget nem óhajtok a körülöttem levő világgal, amitől valószínűleg igencsak arrogáns benyomást tehettem másokra. A parasztokat utánzandó példaképként állították elémm, de én inkább a negatív tulajdonságaikra koncentráltam. Meg sem próbáltam megismerni őket, vagy összebarátkozni velük.

Nem voltam túl népszerű a faluban, de a parasztok többnyire békén hagytak. Rosszallták, hogy nem dolgozom olyan keményen, ahogy szerintük kellene. Számukra a munka volt az élet és a legfőbb kritérium, amelynek alapján másokat megítéltek. Kíméletlen és igazságos szemmel mérték fel, mennyire keményen dolgozik valaki, és nyilvánvaló volt számukra, hogy én gyűlölöm a fizikai munkát, és minden alkalmat megragadok, hogy otthon maradhassak a könyveim mellett.

A Ningnanban összeszedett gyomorbetegségem és a kiütéseim Deyangba érkezésem után is azonnal előjöttek. Gyakorlatilag nap mint nap hasmenésem volt, a lábaim tele lettek elfertőződött fekélyekkel. Állandóan gyengének éreztem magam és szédültem, de a parasztok előtt nem volt

értelme panaszkodni: a kemény életmód rászoktatta őket, hogy ha egy betegség nem halálos, akkor semmiségnek tekintsék.

Népszerűtlenségem legfőbb oka azonban az volt, hogy nagyon gyakran voltam távol a faluból. A Deyangban töltendő időmnek vagy kétharmada arra ment el, hogy a szüleimet látogattam a táborban, vagy Jun-ying nagynénémet ápoltam Yibinben. Minden utam több hónapig elhúzódott, ezt semmiféle törvény nem tiltotta. És bár alig dolgoztam annyit, amennyiből fenn tudtam tartani magam, az élelmiszer-ellátmányomat mégis a faluból kaptam. A parasztnak nem tudtak mit kezdeni az egyenlőség elvén alapuló elosztási rendszerrel, és velem sem tudtak mit kezdeni - nem dobhattak ki a faluból. Persze engem okoltak mindenért, és én sajnáltam is őket. De én sem tudtam mit kezdeni övelük. Teljes zsákutca volt az egész.

Helytelenítésük ellenére a termelőcsoportom megengedte, hogy úgy jöjjenek és menjenek, ahogy nekem tetszik, amit részben annak köszönhettem, hogy mindig távol tartottam magam tőlük. Megtanultam, hogy a legjobban úgy boldogulok, ha a megközelíthetetlen kívülről szerepét játszom. Ha az ember „egy a tömegből”, akkor azonnal kiteszi magát annak, hogy beleavatkozzon az életébe, és ellenőrzés alá vonják.

Mindeközben a nővérem, Xiao-hong elég jól érezte magát a szomszédos faluban. Habár, akárcsak engem, őt is állandóan összevissza csípték a bolhák, és a trágyától valami mérgezést kapott, úgyhogy a lábai néha annyira feldagadtak, hogy be is lázasodott tőle, keményen dolgozott, és naponta nyolc munkapontot kapott. Bagoly gyakran eljött Chengduból, hogy segítsen neki. A gyár, ahol dolgozott, akárcsak a többi üzem, gyakorlatilag leállt. Az igazgatóságot „széztúzták”, az új forradalmi bizottság pedig csak azzal törődött, hogy a munkások a forradalomban vegyenek részt, ne a termelésben, a legtöbb munkás tehát kedve szerint jött-ment. Bagoly néha átvette a nővérem helyét a földeken, hogy ő pihenhessen kicsit. Máskor meg vele együtt dolgozott, ami nagyon tetszett a falubelieknek, azt mondták: - Ez aztán a jó vásár. Befogadtunk egy fiatal lányt, és két pár dolgos kezet kaptunk vele!

Nana, a nővérem és én piacnapokon együtt mentünk a falusi piacra, amit hetente egyszer tartottak. Nagyon szerettem a lármás, kosarakkal és csingafákkal szegélyezett utcácskákat. A parasztnak órákat gyalogoltak, hogy eladjanak egy árva csirkét, egy tucát tojást vagy egy csomó bambuszt. A magánháztartásokban tilos volt pénzkereső tevékenységet folytatni, eladásra gabonát termelni, kosarat fonni vagy disznót tartani, azon az alapon, hogy ez „kapitalista módszer”. Így a parasztnak csak nagyon kevés dolgot adhattak el pénzért. Pénz nélkül nemigen tudtak beutazni a városba, és a piacnap volt szinte az egyetlen szórakozásuk. Akkor találkoztak a rokonaikkal és a barátaikkal: a férfiak a sáros járdán guggolva pőfékeltek pipájukkal, és beszélgettek.

1970 tavaszán a nővérem és Bagoly összeházasodtak. Nem volt nagy ceremónia. Az akkori idők szellemének megfelelően, eszükbe sem jutott, hogy lehetne. Csak elhozták a házasságlevelüket a kommuna irodájából, aztán már mentek is vissza a nővérem falujába, egy kis édességet és cigarettát vittek magukkal, hogy megvendégeljék a falubelieket. A parasztnak borzasztóan örültek: nagyon ritkán jutottak ilyen drága finomságokhoz.

A parasztnak számára nagyon nagy dolog volt az esküvő. Ahogy híre ment a dolognak, mind odasereglettek a nővérem zsúptetős kunyhójához, hogy gratuláljanak. Ajándékokat is hoztak: egy-egy marék szárasztésztát, fél kiló szójababot, néhány tojást, szépen becsomagolva piros selyempapírba, egy szalmaszállal átkötve. Nem mindennapi ajándékok voltak ezek. A parasztnak értékes dolgokat vontak meg a saját szájuktól, hogy ajándékba adhassák. A nővérem és Bagoly nagyon meg voltak hatva. Mikor Nana és én elmentünk meglátogatni az újdonsült házasságokat, játékból éppen „hűségánkra” taníttatták a falusi gyerekeket.

A házasság nem jelentette azt, hogy a nővérem elkerült volna faluról - a házaspároknak nem engedélyezték automatikusan, hogy együtt lakjanak. Persze ha Bagoly hajlandó lett volna önként feladni a városi lakhelyét, ő egyszerűen leköltözhetett volna a nővéremhez, de a nővérem nem költözhetett Chengduba, mert vidéken volt bejelentve. Mint házaspárok tízmilliói Kína-szerte, ők is külön éltek, a rendelet szerint évente tizenkét napot volt joguk együtt tölteni. A nővéremék szerencsések voltak, hogy Bagoly gyára nem működött rendesen, és ő így sok időt tölthetett Deyangban.

A Deyangban töltött első év után nagy változás történt az életemben: orvoslással kezdtem foglalkozni. A termelési brigádnak, amelybe a termelőcsoportom tartozott, volt egy kis kórháza, ahol egyszerűbb betegségeket kezeltek. A brigádba tartozó termelőcsoportok együtt tartották fenn, és a gyógykezelés ingyenes volt, bár nagyon korlátozott. Két orvos dolgozott a kórházban.

Egyikük, egy finom és intelligens arcú fiatalember az ötvenes években végzett a Deyang megyei orvosi egyetemen, aztán visszatért a szülőfalujába dolgozni. A másikuk középkorú, kecskeszakállas férfi volt. Ő egy öreg, hagyományos kínai gyógymódokat alkalmazó falusi orvos mellett kezdett inaskodni, 1964-ben pedig a kommuna elküldte egy gyorsalpaló tanfolyamra, ahol a nyugati orvoslást tanulmányozta.

1971 elején a kommuna vezetősége elrendelte, hogy a kórház vegyen fel egy „mezítlábas doktort”. Az elnevezés arra utalt, hogy a doktornak úgy kellett élni, mint a parasztnak, akik túl drágának tartották a cipőjüket ahhoz, hogy a sáros földeken viseljék. Akkoriban óriási propagandakampány folyt, amely a kulturális forradalom legújabb vívmányaként ünnepelte a mezítlábas doktorokat. A termelőcsoportom kapva kapott az alkalmon, hogy megszabaduljon tőlem: ha a kórházban dolgozom, akkor a brigád felelős az ételmiszer- és egyéb ellátmányomért, nem a termelőcsoport.

Én mindig is szerettem volna orvos lenni. A családomban előfordult sok betegség és különösen a nagyanyám halála megértették velem, mennyire fontosak az orvosok. Mielőtt Deyangba mentem volna, már elkezdtem akupunktúrát tanulni egy barátomtól, és elolvastam A *mezítlábas doktor kézikönyvét* is, amely egyike volt a néhány akkoriban engedélyezett, nyomtatásban megjelent műnek.

A mezítlábas doktorok propagálása is Mao politikai manővereihez tartozott. Mao bírálta a kulturális forradalom előtti egészségügyi minisztériumot, amiért nem törődött a parasztnak, csak a városiaknak, különösen a pártfunkcionáriusoknak. Az orvosokat is bírálta, amiért nem akarnak vidéken dolgozni, a távoli területeken meg különösen nem. De Mao maga mint a rezsimegyetem vezetője nem vállalt felelősséget a kialakult helyzetért, és nem tett semmit, hogy javítson rajta, nem adott ki rendeleteket, hogy építsenek több kórházat, vagy képezzenek ki több igazi orvost, és így a kulturális forradalom alatt a közegészségügy helyzete csak tovább romlott. A propaganda, mely azt hangsúlyozta, hogy a parasztnak nincsenek orvosai, valójában azt célozta, hogy gyűlöletet keltsenek a kulturális forradalom előtti pártrendszerrel és az értelmiségiekkel szemben (akik közé a nővéreket és az orvosokat is besorolták).

Mao varázslatos megoldást javasolt a parasztnak: en masse (Tömegével--francia) előállítható orvosokat - a mezítlábas doktorokat. „Semmi szükség annyi formális képzésre - mondta Mao - Inkább gyakorlat közben tanulják meg a mesterséget.” 1965. június 26-án tette Mao azt a kijelentést, amely aztán megszabta az oktatás- és egészségügy hivatalos irányvonalát: „Minél több könyvet olvas valaki, annál butább lesz.” Én magam is mindenféle képzettség nélkül fogtam munkához.

A kórház egy nagy csarnokban volt, egy hegy tetején, körülbelül egyórányi járásra a kunyhóktól. Mellette egy boltocska volt, ahol gyufát, só és szójaszószt lehetett vásárolni - mindent jegyre. Az egyik műtőhelyiség lett a hálószobám. Hogy mik lesznek a teendőim, azt nem határozták meg pontosan.

Az egyetlen orvosi könyv, amit valaha is olvastam, A mezítlábas doktor *kézikönyve* volt. Mohó érdeklődéssel faltam. Semmiféle elméletet nem tartalmazott, csak a betegségek tüneteit foglalta össze, majd felsorolta a javasolt gyógyszereket. Ott ültem az asztalomnál, mögöttem poros, hétköznapi ruhában a két másik orvos - a beteg parasztnak nagyon jól átlátták a helyzetet, és nem hozzám jöttek, a tapasztalatlan tizenéveshez; aki valami könyvvel ül ott, amit ők el sem tudnak olvasni, és még csak nem is különösebben vastag. Egyenesen elsétáltak mellettem a másik két asztal valamelyikéhez. Én inkább megkönnyebbülést éreztem, mint sértődöttséget. Nem igazán úgy képzeltem az orvosi hivatást, hogy miután a beteg elmondja a tüneteit, egy könyvben keresgéljek, aztán felírjam neki az ott javasolt gyógyszert. Néha, amikor ironikusabb hangulatban voltam, eltűnődtem rajta, hogy vajon újdonsült vezetőink - Mao elnökekben még mindig nem kételkedtem - elfogadnának-e engem orvosnak, akár mezítlábas, akár másképp. Persze hogy nem, mondtam magamban - a mezítlábas doktorok azért vannak, hogy „a népet szolgálják, nem a tisztségviselőket”. Boldogan megelégedtem azzal, hogy csak nővér legyek, kiadtam a gyógyszereket a receptekre, és injekciókat adtam, amit akkor tanultam meg, amikor az anyámnak méhvérzése volt.

Mindenki az egyetemet végzett fiatal orvoshoz akart kerülni. Kínai gyógynövényreceptjeivel sok betegséget meg tudott gyógyítani. Nagyon lelkiismeretes is volt, meglátogatta a betegeket a faluban, szabad idejében gyógyfüveket gyűjtött és természetett. A másik orvos, a kecskeszakállas, számomra ijesztő hanyagságokat követett el. Több betegnél használta egymás után ugyanazt az

injekciós tűt, sterilizálás nélkül. Anélkül adta be a penicillint, hogy előtte ellenőrizte volna, nem allergiás-e rá a beteg, ami rendkívül veszélyes volt, mivel a kínai penicillin nem egészen tiszta, és így súlyos reakciókat, akár halált is okozhat. Én udvariasan felajánlottam, hogy elvégzem az ellenőrzést. Ő csak mosolygott, nem sértődött meg, amiért a dolgába avatkozom, és azt mondta, még soha nem történt semmi baj: „A parasztok nem olyanok, mint a kényes városi népség.”

Szerettem mind a két orvost, nagyon kedvesek voltak hozzám, és mindig készségesen válaszoltak a kérdéseimre. Nem meglepő módon, nem láttak bennem semmi fenyegetést. Vidéken nem a politikai retorika számított, hanem a szakmai tudás.

Szívesen laktam ott a hegy tetején, távol a falutól. Reggelenként korán keltem, végigsétáltam a hegy gerincén, hangosan verseket mondogattam a felkelő napnak egy ősi akupunktúra-tankönyvből. Odalenn a földek és a kunyhók kezdtek ébredezni a kakas szavára. A magányos Vénusz halvány ragyogással nézett le a percről percre világosodó égről. Szerettem a lonc illatát a reggeli szellőben, és a harmatcseppektől csillogó estike szirmait. Mindenfelé madarak csiripeltek, elvonták a figyelmemet a versekről. Egy kicsit még sétálgattam, aztán hazatértem, hogy begyűjtsak a reggelikészítéshez.

Egy anatómiai ábra és a verses akupunktúrátkönyv segítségével aránylag tiszta képet kaptam arról, hogy melyik betegségnél a test mely pontjába kell szúrni a tűket. Alig vártam, hogy jöjjenek a páciensek. Akadt is néhány lelkes önként jelentkező - néhány chengdui fiú a környékbeli falukból, akik érdeklődtek irántam. Órákat gyalogoltak egy-egy akupunktúrák kezelés kedvéért. Az egyik fiú, mikor felgyűrte az ingujját, hogy szabaddá tegyen egy akupunktúrák pontot a könyök felett, bátor arccal jelentette ki: „Na, mire valók a jó barátok?”

Egyikükbe sem voltam szerelmes, bár már kezdett gyengülni a nagy elhatározás, miszerint soha nem fogok fiúkkal járni, hogy teljesen a szüleimnek szentelhessem magam, és hogy enyhítsem a nagyanyám halála miatti büntudatomat. De nem volt könnyű átadni magam az érzelmeimnek, és a neveltetésem is tiltotta, hogy érzelmek nélkül testi kapcsolatokba keveredjem. Körülöttem a többi fiú és lány meglehetősen szabados életmódot folytatott. De én magányosan ültem egy piederstál tetején. Híre ment, hogy verseket írok, és ez hozzájárult, hogy meg is maradjak magányomban.

A fiúk mind nagyon lovagiasan viselkedtek. Egyiküktől kaptam egy san-xian-nek nevezett hangszert, ami egy kígyóbőrből készült öblös részből állt, hosszú nyele volt, és három selyemhúrja, amiket pengetni kellett. A fiú napokon át tanított, hogyan kell játszani rajta. Az engedélyezett dalok köre igen korlátozott volt, és mind Mao dicsőítését zengte. De még ez sem zavart túlságosan, mivel a zenei képességeim még korlátozottabbak voltak.

Meleg estéken az illatozó gyógyfüves kertecskében üldögéltem, amelyet kínai trombitafolyondár szegélyezett, és magamban pengettem a hangszeremet. Amikor a szomszédos kis bolt is bezárt, teljesen egyedül maradtam. Sötét volt, csak a hold világított lágyan, és a távoli kunyhók fényei pislákoltak. Néha szentjánosbogarak ragyogtak fel és libegtek a levegőben, mintha fáklyák lettek volna apró, repülő emberkékek kezében. A kert szinte szédítő édességgel illatozott. Zeném nem tudott versenyre kelni a békák lelkes, mennydörgő kórusával és a tücskök szomorú ciripelésével. De én vigaszt találtam benne.

24. „BOCSÁSS MEG NEKEM, BÁR TUDOM, EGY EGÉSZ ÉLETNYI KÉSÉSSSEL KÉRLEK ERRE” - SZÜLEIM A MUNKATÁBORBAN (1969-1972)

Ha az ember Chengduban teherautóra száll, jó háromnapos zötykölődés után jut el a xichangi terület északi részén fekvő Bivalypásztor-fennsíkhoz. Ott az út kétfelé ágazik: az egyik ág délnyugatnak indul, Miyi felé, ahová apámat munkatáborba vitték, a másik ág pedig délkeletnek tart, Ningnan irányába.

A fennsík egy híres legendáról kapta a nevét. Valamikor, réges-régen a Takácsistennő, a Nyugati Királyi Anya lánya, időről időre alászállt anyja égi udvarából, hogy egy környékbeli tóban megfürödjön. (Állítólag azzal a meteorittal volt alátámasztva az istennő szövőszéke, amely a Meteorit utcára hullott.) Egyszer egy fiú, aki a tó mellett lakott és bivalyokat őrzött, véletlenül megpillantotta az istennőt. Egymásba szerettek, összeházasodtak, született egy fiuk és egy lányuk. A Nyugati Királyi Anya egy darabig irigyen szemlélte boldogságukat, azután égi birodalmából a földre küldött néhány istent, hogy lányát elrabolják. Az istenek elragadták a lányt, azonban a bivalypásztor utánuk eredt. Hajszál híján utol is érte őket, ám az utolsó pillanatban a Nyugati Királyi Anya egy hajtút húzott elő a kontyából, azzal a földet megkarcolta, és egyszeriben

hatalmas folyó állta a fiú útját. Az Ezüst-folyó azóta szüntelenül elválasztja egymástól a szerelmespárt, kivéve a hetedik hold hetedik napját, amikor szerte Kínából idesereglenek a szarkák, és hidat alkotnak, hogy a család újra együtt lehessen.

Az „Ezüst-folyó” a Tejút kínai neve. Xichang fölött beborítja az eget megannyi csillaga, az egyik partján ragyog a fényes Vega, a Takácsistennő, a másikon Altair, a bivalypásztor és két gyermekük. A legendát évszázadok óta gyakran mesélik Kínában, ami nem véletlen, hiszen a családokat a háborúk, a banditák, a szegénység és a kegyetlen kormányok minduntalan szétszakították. A sors iróniája, hogy anyámat éppen erre a helyre telepítették.

1969 novemberében érkezett meg a számára kijelölt helyre. Vele együtt ötszáz korábbi, keleti városrészbeli munkatársa - megannyi lázadó és a kapitalizmus útján haladó. Mivel sebtében utasították ki őket Chengduból, nem volt hol lakniuk, kivéve néhány kalyibát, amit még azok a hadmérnökök eszkábáltak, akik a Chengduból Kunmingba, Yunnan fővárosába vezető vasútvonalat építették. A megérkezők közül néhánynak sikerült ezekbe a viskókba becsúfolódnia. A többiek a helyi parasztok szűk kis házaiban terítették le gyékényeiket.

A környéken a kőgöngyöt és az agyagot leszámítva egyáltalán nem volt építőanyag. Az agyagot a hegyekben kellett kiásni, és onnan a helyszínre szállítani. Ott azután összekeverték vízzel, és téglákat formáltak belőle a falakhoz. Nem voltak gépek, nem volt villany, de még igásállatok sem. A fennsíkon, amely jó ezerhatszáz méterrel a tenger szintje fölött terül el, nem az év, hanem maga a nap oszlik négy különböző időszakra. Reggel hétkor, amikor anyám dolgozni kezdett, a hőmérséklet fagypont körül volt. Délre harminc fok fölé emelkedett, délután négy körül forró szelek süvöltöttek a hegyek felől, és a szó szoros értelmében elsodorták az embert. Végül este hét felé, amikor a munkaidő véget ért, a hőmérséklet ismét lezuhant. Anyám és sorstársai napi tizenkét órát dolgoztak ilyen szélsőséges viszonyok között. Mindössze egy gyors ebédre hagyhatták abba a munkát. Az első néhány hónapban üres rizs és főtt káposzta volt a menü.

A tábort hadsereg módjára szervezték meg: katonatisztek irányították, és a Chengdui Forradalmi Bizottság felügyelete alá tartozott. Anyámat kezdetben osztályellenségként kezelték, és az ebédszünet teljes ideje alatt leszegett fejjel kellett állnia. Ezt a büntetési módszert a rádióban-sajtóban mindenfelé propagálták, mert állítólag így lehetett az éppen pihenő többieket figyelmeztetni, hogy tartalékoljanak némi energiát a gyűlöletre is. Anyám panasza ment csoportparancsnokához, mivel nem tudott egész álló nap dolgozni anélkül, hogy a lábait pihentette volna. A kulturális forradalom előtt a csoportparancsnok a Keleti Városrész Hadügyi Hivatalában dolgozott, és jó kapcsolatban volt anyámmal. Ő véget vetett a kiállításoknak. Ám anyámmal ezután is a legkeményebb munkákat végeztették, és munkatársaitól eltérően számára a vasárnap is munkanap volt. Méhe egyre konokabban vérzett. Azután hirtelen ágynak döntötte a hepatitisz. Egész teste sárga és dagadt volt, és alig tudott felkelni az ágyból.

Ha valamiből nem volt hiány a táborban, hát az orvosokból semmiképpen sem, ugyanis a keleti városrész kórházi személyzetének felét ide telepítették. Csak azok maradtak Chengduban, akikre a forradalmi bizottságok vezetőinek feltétlenül szüksége volt. Az orvos, aki anyámat kezelte, elmondta neki, mennyire hálás ő maga és a többi kórházi dolgozó, amiért anyám a kulturális forradalom előtt védelmébe vette őket. Azt mondta, ha anyám nincs, őt biztosan kikiáltják jobboldalinak 57-ben. Nyugati gyógyszerek persze nem voltak, és az orvos mérföldeket gyalogolt, hogy ázsiai útifüvet, porcsinrózsát és hasonló gyógynövényeket szedjen, amiket a kínaiak hepatitisz elleni orvosságként használnak.

A táborvezetők előtt eltúlozta az anyám betegségéből származó fertőzésveszélyt. A vezetőség erre sietve a tábortól majdnem egy mérföldre költöztette anyámat, teljes magányba. Itt kínzóitól is nyugta lehetett, mivel azok rettegetek a fertőzéstől. A doktor viszont nap mint nap elment hozzá, és titokban minden napra kecsketejet rendelt egy helybéli paraszttól. Anyám új lakóhelye egyébként egy használaton kívüli disznóól volt. Néhány jólelkű sorstársa kitakarította a helyiséget, és egy vastag réteg szénát terített a földre. Ő igazi luxusmatracnak érezte új fekhelyét. Egy ismerős szakácsnő vállalta, hogy ételt hord neki. Amikor senki nem figyelt oda, az asszony néhány tojást is mindig az étel mellé rejtett. Később, amikor már húshoz lehetett jutni, anyám mindennap kapott egy adagot, míg mások csak hetente egyszer. Friss gyümölcs is akadt - körte és barack. A barátok hozták különféle piacokról. Így aztán végül is igazi áldás lett számára a hepatitisz.

Úgy negyven nap elteltével anyám - legnagyobb sajnálatára - meggyógyult, és visszakerült a táborba, ezúttal egy új vályogkunyhóba. A fennsík olyan szempontból is különös vidék, hogy gyakran villámlik és mennydörög, eső azonban csak a környező hegyekben esik. A helyi parasztok

nem művelték meg a földet a fensíkon, mert túl száraz volt a talaj, és egyébként is veszélyes lett volna a gyakori száraz viharok miatt. Ugyanakkor a tábor számára ez volt az egyetlen elérhető földterület, így aztán speciális, szárazságot bíró kukoricát ültettek, és a hegyek alacsonyabban fekvő lankáiról hordtak vizet az öntözéshez. Hogy későbbi rizsszükségletüket biztosítsák, felajánlották a helyi parasztnak, hogy segítenek betakarítani a termést.

A parasztnak bele is egyeztek, csak hogy a helyi szokások szerint nők nem hordhattak vizet, a férfiak pedig nem ültethettek rizst. Az utóbbi munkát csak családos, gyermekes asszonyok végezheték, főleg, ha fiúgyermekük volt. Minél több fia volt egy asszonynak, annál szívesebben bízták rá ezt a hátfájdító munkát. A hiedelem szerint ugyanis az olyan nő, akinek sok fia van, több rizsszemet sarjaszt a növényben (kínaiul ugyanúgy hangzik a „fiú” és a „gabonaszem”: zr). Ennek az ősi szokásnak anyám lett a fő „haszonélvezője”. Mivel három fia volt - több, mint munkatársnői többségének -, naponta akár tizenöt órát is kétrét görnyedve kellett töltenie a rizsföldeken. Mindezt gyulladt alhassal és nem szűnő vérezéssel.

Éjszakánként munkatársaival együtt felváltva védték a sertéseket a farkasoktól. A vályogviskók a nem ok nélkül „Farkastanyának” nevezett hegylanc oldalába épültek. A helybeliek felvilágosították az újonnan érkezetteket, hogy a farkasok igencsak agyfúrtak. Miután beosonnak az ólba, lágyan vakargatják és nyalogatják a malacokat, különösen a fülük mögött. Ettől azok kellemesen elandalodnak, és egy hangot sem adnak. Azután a farkasok egy kissé megharapják a disznók fülét, és kicsalják őket az ólból. Közben bolyhos farkukkal folyamatosan cirógatják a testüket. A disznók még akkor is azt álmodják, hogy egy szerető csülök incselkedik velük, amikor a farkasok lecsapnak.

A parasztnak elárulták a városiaknak, hogy a farkasok - és az időnként megjelenő leopárdok - félnek a tűztől. Így aztán a disznó mellett minden éjjel tüzet raktak. Anyám sok álmatlan éjszakát töltött a tűz mellett, nézte, ahogy a meteorok átsuhannak az ég csillagos boltozatán, nézte a Farkastanya sötétlő gerincét, és hallgatta a távoli farkasüvöltést.

Egy este éppen a ruháit mosta egy kis tó vizében. A parton guggolt, és amikor fölállt, egyenesen egy farkas vöröslő szemével találkozott a tekintete. Az állat a tavacska túloldalán állt, úgy húsz méter távolságban. Anyámnak a rémületől égnek állt a haja, de eszébe jutott, hogy gyerekkori barátja, Nagy Öreg Li egyszer azt mondta neki, ha farkassal találkozik, lassú léptekkel induljon el hátrafelé, a pánik semmi jelét ne mutassa, és eszébe ne jusson megfordulni és futásnak eredni. Így tehát anyám óvatosan hátrálni kezdett a tótól a tábor irányába, olyan nyugodtan, amennyire csak tudott, arccal mindvégig az állat felé fordulva, aki követte őt. Amikor anyám elérte a tábor szélét, a farkas megtorpant. Innen már látszott a tűz, és hangok hallatszottak a közelből. Anyám megpördült, és berohant egy ajtón.

A tűz volt szinte az egyetlen fény a xichangi éjszakák mélyén. A villanyt még nem vezették be. A gyertya, ha egyáltalán lehetett kapni, elérhetetlenül drága volt, és kerozinból is alig maradt egy kevés. Persze nem is nagyon lett volna mit olvasni. Deyangtól eltérően - ahol én viszonylag szabadon olvashattam Jin-ming feketepiacról beszerzett könyveit - a káderiskola szigorú ellenőrzés alatt állt. Itt mindössze két nyomtatott anyaghoz lehetett hozzájutni: Mao válogatott műveire és a *Zsenmin* Zsipaó-hoz. Időnként a néhány mérföldre lévő laktanyában bemutattak egy-egy új filmet: ezek kivétel nélkül Csiang Csing-féle „mintaoperák” voltak.

Ahogy teltek a napok és a hónapok, a kemény munka és a pihenés hiánya elviselhetetlenné vált. Mindenkinek hiányzott a családja - még a lázadóknak is. Az ő bánatuk talán még nagyobb volt, mint a többieké, mivel mostanra már érezték, hogy hiábavaló volt minden korábbi fanatizmusuk, akármit csinálnak, többé nem juthatnak hatalomra Chengduban. Távollétükben másokat ültettek a helyükre a forradalmi bizottságokban. Néhány hónappal a fensíkra érkezés után a megbélyegzettség érzését felváltotta a depresszió, és időnként a lázadóba is anyámnak kellett lelket öntenie. El is nevezték „Kuanyinnak” - a szeretet istennőjének.

A szalmazsákján fekvő éjszakánként, anyám visszagondolt gyermekei első éveire. Rádöbbsent, hogy alig van mire emlékeznie a családi életből. Amíg mi cseperedtünk, ő többnyire nem volt velünk, mivel teljesen az Ügynek szentelte magát, és ezt a család sínylette meg. Most fájdalommal gondolt vissza arra, mennyire hiábavaló volt lelkesedése. Gyermekeinek hiánya szinte elviselhetetlen fájdalommal töltötte el.

1970 februárjában, tíz nappal a holdújév előtt, amikor már több mint három hónapja a fensíkon volt, anyám csoportját felsorakoztatták a tábor előtt. Így készültek egy katonai parancsnok fogadására, aki a hírek szerint ellenőrzésre jött. Már jó ideje várakoztak, amikor észrevettek egy

apró pontot, amint a távoli országúttól a tábor felé vezető földúton közeledik. Mindnyájan a kis mozgó pontra meredtek, és rájöttek, hogy biztosan nem valami nagykutya: ha az volna, autóban érkezne, kísérettel. Ugyanakkor helyi paraszt sem lehetett: ahhoz túlságosan divatosan volt a fejére tekerve egy hosszú fekete gyapjúkendő. Amint lassanként közelebb ért, anyám szíve kezdett szaporábban verni. Mintha az alak rám hasonlítana. De nem, bizonyára képzelődik. „Milyen csodálatos volna, ha Er-hong lenne az!” - mondta magában. A mellette állók egyszer csak izgatottan bökdösni kezdték: - A lányod az! Itt a lányod! Er-hong van itt!

Így számolt be anyám arról, hogyan pillantott meg, egy egész emberéletnek tűnő távollét után. Én voltam a legelső látogató a táborban, és az ottlakók melegséggel és egyben irigységgel fogadtak. Ide is ugyanazzal a teherautóval jöttem, amelyikkel az előző év júniusában Ningnanba utaztam, hogy a bejelentőmet átírassam. A hatalmas kosár, amit a hátamon cipeltem, tele volt kolbásszal, tojással, édességekkel, süteménnyel, tésztával, cukorral és húskonzervekkel. Mi öten testvérek és Bagoly a saját fejadagjainkból és a brigádjainkban kiosztott élelmiszeradagunkból halmoztunk fel egy kis készletet, hogy szüleinket egy látogatás erejéig jól tarthassuk. A csomag olyan nehéz volt, hogy csak kétrét görnyedve tudtam járni.

Két dolog azonnal feltűnt. Anyám jól nézett ki - ahogy később elmondta, éppen akkor gyógyult fel a hepatitiszből. Ezenkívül a légkör sem volt ellenséges körülötte. Sőt néhányan már „Kuanyin”-nak hívták, ami szinte hihetetlennek tűnt, hiszen anyám hivatalosan osztályellenségnek minősült.

A fején sötétkék kendő volt, amit az álla alatt kötött meg. Arcbőre elvesztette korábbi bársonyosságát. A perzselő naptól és a kegyetlen szélből durva lett és mélyvörös, mint a xichangi parasztoké. Csak harmincnyolc éves volt, de most legalább tíz évvel öregebbnek látszott. Mikor az arcomat megsimogatta, éreztem, hogy a keze olyan érdes, akár a repedezett fakéreg.

Tíz napig maradtam anyámmal, és úgy terveztem, újév napján indulok útnak abba a táborba, ahol apám raboskodott. A teherautósofőr azt ígérte, ugyanott vár majd, ahol idefelé kitett. Anyám könnyes szemmel nézett rám. A két tábor nem volt ugyan messze egymástól, de apám és ő nem látogathatták egymást. Az élelmiszerekkel megrakott kosarat újra a hátamra vettem - anyám egyetlen falat ételt sem tartott meg magának, ragaszkodott hozzá, hogy az egészséget vigyem el apámhoz. Kínában mindig is a szeretet és a gondoskodás egyik legfőbb megnyilvánulásának számított, ha valaki ételt tett félre mások számára. Anyám mély szomorúsággal vette tudomásul, hogy megint el kell válnunk. Egyfolytában azt hajtogatta, milyen kár, hogy nem leszek már velük a hagyományos holdújévi reggelinél, hiszen akkor a táborban is tang yuan-t esznek majd: kis tésztagombócokat, amelyek évezredek óta a családi egységet jelképezik. De sajnos semmiképpen nem várhattam meg az ünnepi reggelit, nehogy lekéssem a teherautót.

Úgy fél óráig tarthatott, míg anyámmal elértük az országutat, azután leültünk a magas fűbe, és vártunk. A körös-körül szelíden hajladozó kogonfű egyetlen hatalmas, hullámzó mezővé varázsolta a tájat. A nap is magasan járt már, ragyogó korongja meleg fénnel árasztotta el a vidéket. Anyám átölelt, és éreztem, hogy egész testével azt mondja, ne menjek még, mintha attól félne, hogy nem találkozunk többé. Igaz, akkoriban valóban nem tudhattuk, vajon valaha is hazatérhet-e a táborból, én pedig a kommunából. Akik odaküldtek bennünket, azt mondták, az ítélet életfogytiglan szól. Ezernyi okból meghalhattunk volna, mielőtt újra találkozhatnánk. Anyám szomorúsága rám is átragadt, és az járt a fejemben, hogy nagyanyám is meghalt, mielőtt hazaértem volna Ningnanból.

A nap egyre magasabbra hágott, de a teherautómnak nyoma sem volt. Ahogy a tábor távoli kéményéből feltörő füst halványabbá és ritkásabbá vált, anyámat egyre jobban bántotta, hogy nem eszem majd az újévi reggeliből. Sehogy sem sikerült lebeszélnem arról, hogy visszamenjen egy tál ünnepi kóstolóért.

Még nem ért vissza, amikor megjött a teherautó. A tábor felé fordulva láttam, hogy felém rohan, a fű arany-fehérral övezi kék kendős fejét. Jobb kezében nagy, színes zománctálat tartott, óvatos mozdulatokkal futott, nehogy a tészta leve kilötyögjön. Még nagyon messze volt, és láttam, jó húsz percbe is beletelne, amíg odaér. Úgy éreztem, nem tartóztathatom tovább a sofőrt, hiszen már így is rettentően nagy szívességet tett nekem. Felkapaszkodtam hát a teherautó platójára. Láttam, hogy anyám még mindig rohan felém. A tál már nem volt a kezében.

Évekkel később elmondta, hogy akkor ejtette el az edényt, amikor meglátta, hogy mászom felfelé a teherautóra. De még így is elfutott egészen addig a helyig, ahol korábban üldögéltünk, hogy megnézze, vajon tényleg elmentem-e, jóllehet tudta, hogy csak engem láthatott felmászni a teherautóra. Egyetlen lélek sem volt rajtunk kívül a nagy sárga pusztaságban. Találkozásunk után néhány hétig anyám alvajáróként lézengett a táborban, üresnek és elveszettnek érezte magát.

Sok-sok órán át zötykölődtem a teherautó platóján, míg végre megérkeztem apám táborába. Az egykor fegyverrel őrzött munkatábor - egy hajdani gulág - mélyen a hegyek között feküdt. Korábbi lakói, a fegyencek jókora területet kihalásítottak a hegyek vad birodalmából, aztán továbbküldték őket, hogy újabb szűz területeket törjenek fel, és ez a tábor megmaradt azok számára, akiket náluknál előkelőbb helyre soroltak Kína büntetés-végrehajtási rangsorában. A fegyencek után a deportált tisztségviselők kerültek ide. A tábor hatalmas volt: a tartományi kormány egykori alkalmazottainak ezreit tartották itt.

Az országúttól még néhány órát kellett gyalogolnom apám „munkaegységéhez”. Útközben egyszer csak egy kötelekből készült függőhídhöz értem, amely egy szakadék fölött feszült. Ahogy ráléptem, a híd olyan veszett himbálózásba kezdett, hogy kis híján elvesztettem az egyensúlyomat. Teljesen kimerült voltam, a hátamon az óriási balyu, de még így is lenyűgözött a környező hegyek szépsége. Még csak kora tavasz volt, körös-körül mégis minden csupa virág a kapokfák és a papjabokrok tövében. Mikor végre odaértem apám hálókörletéhez, egypár gyönyörű színekben pompázó fáciánt pillantottam meg, amint a körte-, szilva- és mandulafák korai virágai alatt fenséges táncot járnak. Néhány héttel később a virágok lehullottak, rózsaszín és fehér szirmaik teljesen elborították a sáros ösvényt.

Először láttam viszont apámat egy év után, és a látvány szívbe markoló volt. A csingafán két, téglával megrakott kosarat cipelve vánszorgott be az udvarra. Elnyűtt kék zubbony lötyögött sovány testén, és nadrágjának feltűrt szárai alól előtűnt vékony, inas lába. Napcserzette arcát ráncok borították, és a haja csaknem teljesen cisz volt. Hirtelen megpillantott. Felé rohantam, és ő a hirtelen felindulástól esetlen mozdulattal tette le terhét. Kínában a hagyományok csak rendkívül kevés testi érintkezést engednek meg apa és lánya között, így csak a szemével adta tudtomra, mennyire örül nekem. Tekintetéből áradt a szeretet és a kedvesség, de ezek az érzelmek sem tudták teljesen elfeledtetni pillantásában mindazt a szenvedést, amin keresztülment. Fiatalos lendületét és energiáját egyfajta öreges zavartság és némi csendes elszántság váltotta fel. Ennek ellenére, mindössze negyvennyolc évesen, még mindig férfikora delén volt. Hirtelen gombóc nőtt a torkomban. A szeméit kutattam, nem sejlik-e benne annak a nyoma, amitől leginkább tartottam: nem tért-e vissza elmezavara. De úgy tűnt, minden rendben van. Hatalmas kő esett le a szívemről.

Hét másik férfival lakott egy szobában - korábban mindegyikükkel együtt dolgozott a hivatalban. A helyiségnek egyetlen parányi ablaka volt, így az ajtót egész nap nyitva kellett hagyni, hogy némi fény menjen be. A szoba lakói csak elvétve szóltak egymáshoz. Egyikük sem köszönt, amikor beléptem. Azonnal éreztem, hogy a légkör itt sokkal zordabb, mint anyám táborában. Ennek az volt az oka, hogy ez a tábor közvetlenül a Szecsuanai Forradalmi Bizottság - és így Tingék irányítása alá tartozott. Az udvart körülvevő falakon még mindig látni lehetett a „Le ezzel és ezzel” vagy „Irtuk ki ezt és ezt” és hasonló jelszavakat hirdető plakátokat, amelyek alatt csorbult kapák és ásók sorakoztak. Hamarosan tapasztaltam, hogy apám egy-egy egész napi kemény munka után még most is gyakran szenvedő alanya az esti bírálati gyűléseknek. Mivel a táborból való szabadulás egyik lehetséges módja az volt, ha az embert visszahívták a forradalmi bizottságba, és ennek érdekében Tingék kedvére kellett tenni, néhány lázadó egymást túllihegve próbálta bizonyítani harciasságát. Sajnos ezeknek az akcióknak apám volt a legkézenfekvőbb céltáblája.

Apám a konyhából is ki volt tiltva, mivel - úgymond - mint „Mao-ellenes bűnöző” olyannyira veszélyes, hogy esetleg még megmérgezné az ételt. Nem számított, hogy ezt bárki is elhiszi-e. A dolog lényege kizárólag a bántásban és a megalázásban rejlett.

Apám erős lélekkel viselte ezt is, csakúgy, mint az összes többi kegyetlenkedést. Csak egyetlenegyszer engedte szabadjára dühét. Mindjárt az elején, amikor a táborba megérkezett, utasították, hogy fehér karszalagot viseljen, amelyre fekete írásjegyekkel ez volt írva: „akció közben leleplezett ellenforradalmár”. Apám dühösen ellökte magától a karszalagot, és összeszorított fogakkal annyit mondott: „Verjetez agyon, de ezt akkor sem fogom viselni.” A lázadók meghátráltak. Tudták, hogy komolyan beszél - arra pedig nem volt utasításuk odafentről, hogy apámat megöljék.

Itt a táborban Tingék könnyen bosszút állhattak ellenségeiken. Köztük volt egy férfi, aki 1962-ben részt vett a Tingék ellen folytatott vizsgálatokban. 1949 előtt a földalatti mozgalomban dolgozott, megjárta a Kuomintang börtöneit és kínzókamráit, amitől persze tönkrement az egészsége. A táborban hamar súlyosan megbetegedett, de arra kényszerítették, hogy tovább dolgozzon. Egyetlen nap pihenést sem engedélyeztek neki. Mivel lassabban dolgozott, mint a többiek, esténként be kellett hoznia a lemaradását. Plakátokon bélyegezték meg lustaságáért. Az egyik

plakát, amit magam is láttam, ezekkel a szavakkal kezdődött: „Eltárs! Felfigyeltél már arra a gonosz arcú groteszk csontvázra, aki itt járkal közöttünk?” Xichang perzselő napsütésétől a szegény férfi arca valóban cserzett lett és ráncos, és nagy cafatokban hámlott. Az éhezéstől pedig a teste is elvesztette emberi formáját. Gyomrának kétharmadát még a táborba kerülése előtt eltávolították, így egyszerre csak nagyon kis adag ételt tudott megemészteni. Mivel nem étkezhetett gyakrabban, mint a többiek, egyfolytában éhezett. Egy nap elkeseredésében beszökött a konyhába, hogy egy kis páclét keressen magának. Elfogták, és azzal vádolták, hogy mérget akart keverni az ételbe. Mivel tudta, hogy a teljes összeomlás határán áll, levelet írt a tábori előljáróknak, arra kérvén őket, hogy bizonyos szélsőségesen nehéz munkák alól mentse fel. A választ bős plakátáradat formájában adták tudtára. Röviddel ezután egy nap trágyázás közben összeesett a mezőn a gyilkos napsütésben. Bevitték a tábori kórházba, és másnapra meghalt. Családjából senki sem volt mellette a halálos ágyánál. A felesége már korábban öngyilkos lett.

Nem a kapitalizmus követői voltak az egyetlenek, akik a káderiskolában sínylődtek. Mindazok, akik bármilyen laza kapcsolatba kerültek valaha is a Kuomintanggal, és azok, akik olyan bal-szerencsések voltak, hogy valaki személyes bosszút akart állni rajtuk vagy esetleg féltékeny volt rájuk, tucatjával haltak meg a táborban - még a leverit lázadó csoportok vezetői is. Sokan közülük a völgyet átszelő, sebes sodrú, örvénylő folyóba vetették magukat. A folyót „a Megnyugvás folyója”-nak (An-ning-he) nevezték. Csobogása messze visszhangzott az éjszakában, és a táborlakók minduntalan megborzongtak a hangok hallatán: mintha szellemek sírnának odalenn a völgyben.

Mikor értesültem az öngyilkosságokról, még inkább eltökéltem, hogy legsürgetőbb és legfontosabb feladatomban az apámra nehezedő lelki és fizikai nyomást enyhíteni. Azt akartam, hogy érezze, érdemes élnie, és van, aki szereti. A bírálati gyűlések mostanra sokat veszítettek kezdeti durvaságukból, mert a rabtársaknak lassanként megcsappant a lendülete. Ügyeltem rá, hogy a bírálati gyűléseken mindig olyan helyre üljek, ahonnan apám jól láthat, és így a jelenlétem valamelyes lelki biztonságot nyújthasson. Amint a gyűlések véget értek, mindig azonnal elhagytuk a termet, és igyekeztünk a többiektől minél távolabb kerülve magunk maradni. Ilyenkor vidám dolgokról meséltem neki, hogy mihamarabb elfelejtse a gyűlés szörnyűségeit, s közben a fejét, a nyakát, a vállát masszíroztam, ő pedig klasszikus verseket szavalt nekem. Napközben a munkájában segítettem. Persze mindig ő kapta a legnehezebb és legmocskosabb munkákat. Néha én cipeltem helyette az ötven kilónál is nehezebb terheket. Többnyire ezt is sikerült közömbös arccal végigcsinálnom, jóllehet valójában alig tudtam vánszorogni a súly alatt.

Több mint három hónapig maradtam nála. Az előljáróság engedélyezte, hogy a káderiskolában egyek, mi több, ágyat is kaptam egy olyan szobában, ahol rajtam kívül még öt másik nő lakott. Igaz, jobbára egyikük sem szólt hozzám, ha pedig mégis, akkor kurtán és ridegen beszéltek. A legtöbb táborlakó ellenségesen viselkedett velem, de én egyszerűen átnéztem rajtuk. Akadtak persze kedves emberek is, helyesebben olyanok, akik a többieknél bátrabban ki merték mutatni a kedvességüket.

Az egyik ilyen táborlakó egy húszas éveinek vége felé járó, érzékeny arcú, nagy fülű fiatalember volt. Youngnak hívták, és az egyetem elvégzése után került apám hivatalába - közvetlenül a kulturális forradalom előtt. Ő volt a táborban apám „brigádpárancsnoka”. Az lett volna a feladata, hogy mindig apámra ossza a legnehezebb munkákat, de ő, amikor csak tudott, titokban könnyített apám helyzetén. Egyik futó beszélgetésünk alkalmával megemlítettem neki, hogy nem tudom megfőzni az ételeket, amiket magammal hoztam, mivel nincs kerozin a kis sütőlapomhoz.

Néhány nappal később, mikor Young egykedvű arckifejezéssel elballagott mellettem, hirtelen valami hideg fémet éreztem a tenyeremben: egy húsz centi magas, tíz centi átmérőjű, drótokból sodort kis melegítőállvány volt, amit ő maga eszkábált össze. Régi újságokból gyúrt papírgalacsinokat lehetett benne égetni - ekkorra már össze lehetett tépni az újságokat, mert Mao arcképei eltűntek a lapokról. (Mao maga vetett véget a dolognak, mivel úgy vélte, eredeti célját - nevezetesen hogy „abszolút fennhatóságát és tekintélyét magasztos módon és szilárdan az emberekbe plántálja” - immár elérte, és ha tovább fokozná a dolgot, az esetleg már túlonúl is eredményes lenne.) Az apró melegítőállvány kékesárga lángja fölött olyan ételeket főztem, amelyek messze felülmúlták a tábori menüt. Young arra is engedélyt adott apámnak, hogy esős napokon elhagyhassa a táborát. Apám ugyanis csak az esős napokon kaphatott szabadságot, mert a többi táborlakótól eltérően neki - akárcsak anyámnak - vasárnap is dolgoznia kellett. Ilyenkor amint az eső elállt, apám és én kimentünk az erdőbe, hogy a fenyők alatt vadgombát keressünk vagy vadborsót szedjünk. Amit találtunk, azt bent a táborban egy-egy kacsakonzervvel vagy más

hússal együtt megfőztem. Fenséges lakomákat csaptunk.

Vacsora után gyakran elsétáltunk a kedvenc helyemre, amit úgy hívtam: „az én állatkertem”, és ami tulajdonképpen néhány varázslatos formájú kősziklából állt az erdő közepén egy tisztáson. Mintha valami fura állatcsorda sütkérezne a napon. Némelyiken akkora mélyedések voltak, hogy magunk is kényelmesen elfértünk bennük, és heverészve, csendben kémleltük a messzeséget. Kissé lejjebb a hegyoldalban egy sor hatalmas kapokfa nyúlt az ég felé. Levéltelen, skarlátszínű virágaik, a magnóliák óriási változatai közvetlenül az egyenesen felfelé törő kopár ágakból nőttek ki. A táborban eltöltött hónapok során figyeltem, hogyan nyílnak ezek a gigantikus virágok, hogyan ékesítik bíborszínű foltokkal a fák fekete törzsét. Később a fák füge nagyságú termést hoztak, a tokok felpattantak, és a selymes pihéket a környező hegyekben hópelyhek módjára szertehordta a meleg szél. A kapokfákon túl csobogott a Megnyugvás folyója, és azon túl kezdődött a hegyek végtelen lánc.

Egy napon, miközben az állatkertünkben pihentünk, hirtelen megpillantottam egy szörnyűségesen torz, törpe parasztot. Rettentően megijedtem tőle. Apám elmondta, hogy ezen az elszigetelt vidéken gyakori a családon belüli házasság. Azután hozzátette: - Annyi tennivaló lenne itt a hegyekben! Gyönyörű ez a vidék és csupa lehetőség. Szeretnék ideköltözni, egy kommunát vagy egy termelőbrigádot igazgatni, és valami komoly munkát végezni. Valami hasznosat. Akár közönséges paraszt is szívesen lennék itt. Nagyon elegendem van a hivatali létből. Milyen csodálatos lenne, ha az egész család ideköltözne, és élhetnénk a gazdálkodók egyszerű életét. - Szemében láttam az energikus, tehetséges, tenni akaró ember küszködését. És láttam pillantásában a mandarinlétből kiábrándult kínai írástudó hagyományos, idillikus álmát is. De mindenekelőtt azt láttam, hogy a másfajta élet lehetősége egyfajta álmokképpé vált apám számára, valami csodálatos, ámde elérhetetlen dologgá, hiszen ha az ember kommunista tisztségviselő, akkor a megszabott útról nincs letérés.

Háromszor mentem el a táborba, és mindhárom alkalommal több hónapig maradtam. A testvéreim ugyanezt tették, hogy apám állandóan érezze maga körül a melegséget és a szeretetet. Gyakran mondogatta, hogy a táborban mindenki irigyli, mivel senki máshoz nem jönnek ennyiszor a gyermekei. Valóban csak néhány táborlakó volt, akit egyáltalán meglátogatott valaki: a kulturális forradalom tönkretette az emberi kapcsolatokat, és elidegenítette egymástól a családok tagjait.

Az én családomban ugyanakkor az idők során egyre szorosabbá vált az összetartozás tudata. Xiao-hei öcsém, akit egyszer gyerekkorában apám megvert, újra megszerette őt. Amikor először járt a táborban, egy ágyon kellett aludniuk apámmal. A táborvezetés ugyanis féltékeny volt apámra a család állandó gondoskodása miatt. Hogy apám éjszaka nyugodtan alhasson - ami rettentően fontos volt a lelki egészsége szempontjából - Xiao-hei sohasem engedte meg magának, hogy mély álomba zuhanjon, nehogy véletlenül túlságosan nagy helyet foglaljon el és zavarja apám álmát.

Apámat ugyanakkor lelkiismeret-furdalás gyötörte, amiért korábban olyan szigorú volt a fiához. Xiao-hei fejét simogatta, és kérte, bocsásson meg neki. - Olyan érthetetlennek tűnik, hogy annyira megvertelek. Túlságosan szigorú voltam hozzád - mondogatta. - Sokat gondolkodtam a múltról, és büntudatom van veled szemben. Milyen furcsa, hogy a kulturális forradalom tett engem jobb emberré.

A tábori étel jobbára főtt káposztából állt, és a fehérjeszegény táplálkozástól az emberek állandóan éhesek voltak. Mindig rettentően várták a „húsos” napot, és amikor végre elérkezett, szinte ujjongva ünnepelték. Ez az esemény még a legharciasabb lázadókat is jobb kedvre hangolta. Az ilyen alkalmakkor apám kivette a húst a tányérjából, és erővel áttette a gyerekeiébe. Ez mindig egyfajta pálcikával és tányérokkal megívott csatához vezetett.

Apámat egyfolytában büntudat gyötörte valamiért. Elmesélte, hogy nagyanyámat nem hívta meg az esküvőjükre, és alig egy hónappal azután, hogy nagyanyám Yibinbe érkezett, visszaküldte Mandzsúriába, jöllehet tudta, hogy az út nem veszélytelen. A saját fülemmel hallottam, ahogy szemrehányást tesz magának, amiért nem mutatta ki eléggé szeretetét az anyja iránt, és amiért olyan hideg volt hozzá, hogy a család még anyja temetéséről sem értesítette. „Most már késő!” - mondogatta ilyenkor a fejét rázva. Attól is kínoztta a lelkiismeret, ahogy az ötvenes években a nővérel, Jun-yinggel bánt. Megpróbálta rábírní, hogy adja fel buddhista hitét, sőt arra is rá akarta venni, hogy húst egyen annak ellenére, hogy nővére a hitéből fakadóan vegetáriánus volt.

Jun-ying nagynéném 1970 nyarán halt meg. Bénasága fokozatosan az egész testére átterjedt, és nem kapott megfelelő orvosi kezelést. Ugyanolyan csendes nyugalommal halt meg, ahogyan élt. A családunk eltitkolta a hírt apám elől. Tudtuk, milyen mélységesen szerette és tisztelte

nővérét.

Azon az őszön két fivérem, Xiao-hei és Xiao-fang voltak apám mellett. Egy nap éppen a vacsora utáni sétán voltak, amikor a nyolcéves Xiao-fang véletlenül elszólta magát, hogy Jun-ying néni meghalt. Apám arca hirtelen elváltozott. Hosszú ideig mozdulatlanul állt, üres arccal meredt maga elé, azután az ösvény széle felé fordult, lerogyott, és a kezébe temette az arcát. Vállai megmegrázkódtak a zokogástól. Fivéreim döbbenet nézték. Még sohasem látták apámat sírni.

Az 1971-es év elején elterjedt a hír, hogy Tingék kegyvesztettek lettek. A szüleim, különösen az apám életkörülményeiben némi javulás állt be. Már nem kellett vasárnap is dolgozniuk, és könnyebb munkákra osztották be őket. Apámmal már szoba álltak a lakótársai, bár még mindig hűvösen beszéltek vele. Igazán azonban csak akkor bizonyosodhattunk meg a változásokról, amikor 1971 elején új lakó érkezett a táborba - Shauné, apám korábbi szenvedéseinek legfőbb okozója, aki most Tingékkal együtt lett bukott ember. Nem sokkal ezután anyámnak megengedték, hogy két hetet apámnál töltsön. Évek óta ez volt az első alkalom, hogy együtt lehetek. Egyáltalán, most találkozhattak először az óta a bizonyos két év előtti téli reggel óta, amikor Chengduban az utcán váltottak egy pillantást, közvetlenül mielőtt apámat a táborba szállították.

A szüleim kínszenvedései azonban még korántsem értek véget. A kulturális forradalom folytatódott. Tingéket nem a gonosztetteikért üldözték el, hanem mert Mao úgy vélte, túlságosan szoros szálak kötik őket Chen Bo-dához, a Kulturális Forradalmi Bizottság egyik vezetőjéhez, aki konfliktusba keveredett Maóval. A tisztogatásnak rengetegen áldozatul estek. Chen Mo, Tingék egyik fő bizalmi embere, aki segített apámnak kijutni a börtönből, öngyilkos lett.

Egy napon, 1971 nyarán anyám méhéből ömleni kezdett a vér, elvesztette az eszméletét, és kórházba kellett szállítani. Annak ellenére, hogy mindketten Xichangban voltak, apámnak nem engedélyezték, hogy meglátogassa. Amikor anyám állapota javult valamelyest, megengedték, hogy visszamenjen Chengduba kezelésre. Ott végre sikerült teljesen megszüntetni a vérzéseket, azonban az orvosok felfedezték, hogy egy bőrbetegségben, szklerodermában szenved. A jobb füle mögött egy kis darabon megkeményedett a bőr, és kezdett összezsugorodni. Állának jobb oldali része határozottan kisebb lett, mint a bal, és kezdett nem hallani a jobb fülére. Nyakának jobb oldala merev lett, jobb keze és karja nehézkes és érzéketlen. A bőrgyógyászok azt mondták, a bőr keményedése átterjedhet a belső szervekre, és ha ez megtörténik, anyám három-négy év alatt összezsugorodik és meghal. Azt is mondták, hogy a nyugati gyógymódok nem segítenek. Csak annyit tudtak javasolni, hogy szedjen kortizont, amit anyám részben tabletták formájában vett be, részben pedig a nyakába injekciótak.

Éppen apámnál voltam a táborban, amikor megkapta anyám levelét, és benne a rossz hírt. Azonnal kérvényezte, hogy meglátogathassa otthon anyámat. Young teljesen együtt érzett vele, a táborvezetőség azonban elutasította a kérvényt. Az udvar tele volt táborlakókkal, de apám ott, mindenki szeme előtt hangos zokogásban tört ki. Hajdani munkatársai döbbenet meredtek rá. Azelőtt igazi „vasembernek” ismerték. Másnap kora reggel apám elment a postára, és órákig állt az épület előtt, a nyitásra várva. Háromoldalas táviratot küldött anyámnak. A távirat ezekkel a szavakkal kezdődött: „Bocsáss meg nekem, bár tudom, egy egész életnyi késéssel kérlek erre. Büntudatot érzek irántad, és ezért örülök minden büntetésnek. Nem voltam jó férj. Kérlek, gyógyulj meg, és adj nekem még egy esélyt.”

1971. október 25-én Bagoly bomba hírral állított be hozzám Deyangba: Lin Piao halott. Vele hivatalosan közölték a gyárban, ahol dolgozott, hogy Lin merényletet kísérelt meg Mao ellen. Miután kudarcot vallott, megpróbált a Szovjetunióba szökni, de a repülőgépe lezuhant Mongólia fölött.

Lin Piao halálát rejtély övezte. Valamiképpen összefüggött Chen Bo-da egy évvel korábbi bukásával. Mao akkor kezdett mindkettejükre gyanakodni, amikor túlságosan is nagy lelkesedéssel istenítték őt. Arra gondolt, hogy ez nem más, mint egy előre kidolgozott terv része, amely szerint őt egyre elvontabb dicsfényvel övezik majd, és ha már sikerült a mennybe meneszteni, megfosztják a földi hatalomtól. Mao kiváltképpen Lin Piaóra - kiszemelt utódjára - tekintett sanda szemmel, aki arról volt híres, hogy „kezeből soha nem hullott ki a vörös könyv, és ajkán soha nem halt el az »Éljen Mao!«" - ahogy egy versben később valaki megírta. Maónak azonban lassan meggyőződésévé vált, hogy Lin, aki legközelebb áll trónjához, valami rosszban töri a fejét. Vagy

Mao, vagy Lin, de az is lehet, hogy mindketten elszánták magukat a cselekvésre, hogy mentsek hatalmukat és életüket.

A kommuna közvetítésével hamarosan az én falumba is elérkezett a hivatalos verzió. A hír persze semmit sem mondott a parasztoknak. Alig akadt köztük, aki egyáltalán ismerte Lin nevét, engem viszont mámoros örömmel töltött el a dolog. Mivel Mao személye támadhatatlanul élt a tudatomban, Lint okoltam a kulturális forradalomért. A Mao és Lin kapcsolatában beállt törést annak tulajdonítottam, hogy Mao nem helyesli a kulturális forradalmat, és véget akar vetni a szenvedésnek és a pusztításnak. Az a tény, hogy leszámolt Linnel, csak még inkább megerősítette a Maóba vetett hitemet. Az emberek nagy része osztotta optimizmusomat, mivel voltak jelek, amelyek arra utaltak, hogy a kulturális forradalomnak nemsokára vége. Szinte azonnal rehabilitálták a kapitalizmus néhány követőjét, és szabadon engedték őket a táborokból.

Apámhoz november közepén jutott el Lin halálhíre. Néhány lázadó arcán azonnal megjelent az ünnepi alkalmakra tartogatott mosoly. A gyűléseken apámat megkérték, foglaljon helyet, amire korábban nem volt példa, majd arra kérték, szóljon néhány szót Yeh Chunról, Lin Piao feleségéről, akivel a negyvenes évek elején együtt dolgozott Yan'anban. Apám egyetlen szót sem mondott.

Habár volt kollégáit csapatostul rehabilitálták és sorra szabadon engedték, a táborparancsnok közölte apámmal: - Nehogy azt hidd, hogy te is kiszabadulsz innen. - Apám túl nagyot vétkezett Mao ellen.

Az elviselhetetlen lelki és fizikai nyomás, a kegyetlen verések, a rájuk következő kemény fizikai munka és a szörnyűséges körülmények aláásták apám egészségét. Csaknem öt éven át szünet nélkül hatalmas adagokban szedte a nyugtatókat, hogy ne roppanjon össze a teher alatt. Előfordult, hogy a szokásos adag hússzorosát is bevette, és ez rendkívüli mértékben megviselte a szervezetét. Testének különböző pontjai egyfolytában sajogtak, vért köpött, gyakran fulladt és szédülésrohamok kínozták. Ötvenéves korában hetvennek látszott. A tábori orvosok mindig rideg arccal üdvözölték, és egyre több nyugtatót írtak fel neki. Nem voltak hajlandók kivizsgálni, vagy legalább a panaszait meghallgatni. És miután a rendelőből visszatért, minden alkalommal végig kellett hallgatnia a lázadók fenyegető ugatását: - Nehogy azt képzeld, hogy büntetlenül megúszhatod a szimulálást!

Jin-ming 1971 végén ment el a táborba. Annyira aggasztotta apám állapota, hogy egészen 1972 tavaszáig vele maradt. Egy nap levelet kapott a brigádjától, amelyben azonnali hatállyal hazarendelték, és megfenyegették, hogy amennyiben nem tér vissza haladéktalanul, aratáskor nem utalnak ki számára élelmiszert. Amikor útnak indult, apám elkísérte a vasúthoz - a vasútvonalat röviddel azelőtt építették ki Miyü, mivel a stratégiai fontosságú gyárak egy részét visszatelepítették Xichangba. Szótlanul lépkedtek egymás mellett. Egyszer csak apámra hirtelen rátört a fulladás, és Jin-ming leültette az út szélére. Apám hosszasan küszködött levegőért. Amikor kissé jobban lett, Jin-ming hallotta, amint mélyet sóhajt és ezt mondja: - Úgy tűnik, nem élek már soká. Az egész élet olyan álomszerű. - Jin-ming azelőtt sohasem hallotta, hogy apánk a halálról beszélt volna. Elfogta a rémület, de próbálta megnyugtatni apát. Ő azonban békésen így szólt: - Időnként azt kérdelem magamtól, vajon félek-e a haláltól. És a válasz: azt hiszem, nem félek. A mostani életem mindenképpen rosszabb, mint a halál. És úgy tűnik, nem is lesz jobb. Időnként elfog a gyengeség: állok a Megnyugvás folyójának partján, és arra gondolok, egyetlen ugrás, és túl lehetnék mindenem. Aztán azt mondom magamnak, nem, nem szabad megtennem. Ha úgy halok meg, hogy nem rehabilitálnak, a ti szenvedéseitek sem érnek véget soha... Sokat töprengek mostanában. Nehéz gyerekkorom volt egy igazságtalan társadalomban. Azért csatlakoztam a kommunistákhoz, mert azt reméltem, ők felépítik majd az igazság társadalmát. Hosszú éveken át minden erőmmel ezen dolgoztam. De származott az embereknek valami jó mindebből? És ami engem illet, hogyan lehetséges, hogy végül is tönkretettem a saját családomat? Akik hisznek a felsőbb igazságszolgáltatásban, azt mondják, ha az ember rossz véget ér, biztosan valami bűn terheli a lelkét. Sokat gondolkozom mindazon, amit életemben tettem. Volt úgy, hogy embereket végeztettem ki...

Ezután apám mesélt Jin-mingnek a halálos ítéletekről, amiket ő írt alá, név szerint felemlegette az *e-bá-kat* (vérengző despotákat), akikkel a chaoyangi földreform idején került szembe, és beszélt a yibini bandavezérekről. - De ezek az emberek annyi gonosz dolgot tettek, hogy Isten maga is halálra ítélte volna őket. De akkor mi rosszat tettem én? Mivel érdemeltem ki a mostani sorsomat? Hosszú ideig hallgatott, azután azt mondta: - Ha így kell meghalnom, ne higgy többé a Kommunista Pártban.

25. „ÉDES SZÉL ILLATA” - A »VILLANYSZERELŐK KÉZIKÖNYVE« ÉS A »HAT VÁLSÁG« AZ ÚJ ÉLET HAJNALÁN (1972-1973)

1969, `70 és `71 a halál, a szerelem, a kinszenvedés és a halogatás időszaka volt. Miyiben egymást váltották a száraz és az esős évszakok. A Bivalypásztor-fennsíkon a hold nőtt és fogyott, a szél süvített, majd elhalt, a farkasok üvöltöttek és azután elhallgattak. A deyangi gyógynövénykertben a növények kivirágzottak, egyszer, kétszer, újra meg újra, én pedig a szüleim táborai, nagynéném halálos ágya és a falum között rohangáltam. Trágyát terítettem a rizsföldeken, és verseket írtam a vízililiomokhoz.

Anyám éppen otthon volt Chengduban, amikor megtudta, hogy Lin Piaót eltették láb alól. Őt 1971 novemberében rehabilitálták, és nem kellett többé visszamennie a táborba. Megkapta teljes azelőtti fizetését, de nem helyezték vissza a régi munkakörébe, mivel azt már betöltötte valaki más. A keleti városrészben lévő hivatalában most már nem kevesebb, mint hét igazgató dolgozott - a forradalmi bizottságok tagjai és azok a rehabilitált tisztségviselők, akik éppen akkor tértek vissza a táborból. Anyám rossz egészségi állapota csak az egyik oka volt annak, hogy nem ment vissza dolgozni. A fontosabb ok az volt, hogy a kapitalizmus legtöbb követőjével ellentétben apámat még mindig nem rehabilitálták.

Mao nem azért hagyta jóvá a tömeges rehabilitációt, mert végre jobb belátásra tért, hanem mert Lin Piao halála és embereinek elüldözése után nem tudta ellenőrizni a hadsereget. Korábban gyakorlatilag az összes olyan tábornokot eltávolította, akik ellenezték a kulturális forradalmat, és egyedül Linre támaszkodhatott. Feleségét, rokonait és a kulturális forradalom zászlóvivőit helyezte a legfontosabb katonai pozíciókba, azonban ezeknek az embereknek semmiféle katonai gyakorlatuk nem volt, és így a hadsereg nem állt melléjük. Most, hogy Lin nem volt többé, Maónak hirtelen szüksége lett azokra a korábban üldözött tisztekre, akik bírták a hadsereg hűségét. Ebbe a körbe a hamarosan újra visszatérő Teng Hsziao-ping is beletartozott. Az első engedmény, amire Mao kényszerült, az volt, hogy a leváltott tisztségviselők nagy részét vissza kellett helyeznie régi posztjára.

Mao azt is tudta, hogy hatalma a gazdaság működőképességétől függ. Forradalmi bizottságai reménytelenül megosztottak és másodrendűek voltak, és nem tudták irányítani az ország életét. Az elnöknek nem volt más választása, mint előszedni a régi, kegyvesztett vezetőket.

Apám ekkor még mindig Miyiben volt, de kiutalták neki fizetésének azt a részét, amit 1968 óta visszatartottak, és ettől egyszeriben csillagászatnak tűnő összeg került a család bankszámlájára. Visszakaptuk minden személyi tulajdonunkat, amit a lázadók a házkutatások során elkoboztak - mindent, kivéve két üveg mao-tai-t, a legkeresettebb kínai italfélét. Sok biztató jelet láttunk. Az egyre nagyobb hatalmú Csou En-laj nekilátott, hogy beindítsa az ország gazdaságát. Nagyrészt visszaállították a korábbi adminisztrációs rendszert, és ismét súlyt fektettek a termelésre és a rendre. Újra bevezették az ösztönzési rendszert. A parasztnak lehetővé tették, hogy némi mellékes keresetre tegyenek szert. Újra beindultak a tudományos kutatások. Hat év szünet után az iskolákban megint elkezdődött az igazi oktatás, és Xiao-fang öcsém, jókora késéssel, tízéves korában elkezdte az iskolát.

A gazdaság újjáéledésével párhuzamosan a gyárak elkezdtek munkaerőt toborozni. Az ösztönzési rendszer részeként engedélyt kaptak, hogy saját munkásaiknak korábban vidékre telepített gyerekeit vegyék fel először. Habár szüleim nem voltak gyári alkalmazottak, anyám beszélt annak a gépgyárnak az igazgatóival, amelyik azelőtt az ő keleti városrészéhez tartozott, most pedig a chengdui Második Könnyűipari Hivatalhoz. Az igazgatók készségesen beleegyeztek, hogy felvegyenek engem. Így hát néhány hónappal huszadik születésnapom előtt végleg elhagytam Deyangot. A nővéremnek ott kellett maradnia, mert azok a fiatalok, akik falura telepítésük után házasodtak meg, még akkor sem térhettek vissza a városba, ha a házastársuknak volt városi bejelentőjük.

Az egyetlen lehetőség számomra az volt, hogy munkás legyek. A legtöbb egyetem még mindig zárva tartott, és más foglalkozás fel sem merülhetett. A gyári munka azt jelentette, hogy a parasztnak hajnaltól napestig tartó munkanapjával szemben csak nyolc órát kell dolgoznom. Nem kellett nehéz terheket cipelnem, és a családommal lakhattam. A legfontosabb azonban az volt, hogy így újra bejelentkezhettem a városba, és ettől egy csapásra biztosítva lett az élelmiszer-ellátásom és más alapvető állami juttatások.

A gyár Chengdu keleti külvárosában volt, biciklivel úgy negyven percre otthontól. Az út nagy

részét a Selyem-folyó mentén tettem meg, majd egy sáros dűlőút következett a repce- és búza-mezőkön át. Végül elérkeztem egy elhanyagolt telekhez, ahol az udvaron szanaszét téglarakások és rozsdásodó hengerelt acéllemezek heverték. Ez volt a gyár, ahol dolgoztam. Meglehetősen kezdetleges szinten működött, nem egy gép még a százforduló idejéből származott. A bírálati gyűlések, tacepaók és a gyár frakciói közti tettlegességig fajuló csatározások öt éve után az igazgatókat és a mérnököket röviddel ezelőtt helyezték vissza a termelésbe, és a gyár újra elkezdett szerszámgépeket készíteni. A munkások nagy örömmel fogadtak, amit jórészt a szüleimnek köszönhettem: a kulturális forradalom a régi vezetés híveivé tette őket, hiszen akkor rend volt és stabilitás.

Az öntödébe kerültem tanoncnak egy munkásnő felügyelete alá, akit mindenki csak „Wei néni” hívtak. Wei néni nagyon szegény családból származott, és még tizenéves korában sem volt egy rendes nadrágja. A kommunisták alatt megváltozott az élete, és ő szívből hálás volt nekik ezért. Belépett a pártba, és a kulturális forradalom idején a lojalisták közé tartozott, akik védtek a régi pártvezetőket. Amikor Mao nyíltan a lázadók mellé állt, Wei néni csoportját megadásra kényszerítették, őt magát pedig megkínózták. Egyik barátja, egy öreg munkás, aki szintén sokat köszönhetett a kommunistáknak, meghalt, mikor a csuklójánál és a bokájánál fogva vízszintesen felakasztották (ezt a kínzási módot hívták „kacsaúsztatásnak”). Wei néni könnyek között mesélte el nekem az élete történetét, és azt mondta, sorsát örökre összekötötte a párt sorsával, csak hogy a pártot tönkretették a Lin Piao-féle „pártellenes elemek”. Úgy bánt velem, mintha a lánya volnék, főként mert kommunista családból származtam. Lelkiismeret-furdalást éreztem vele szemben, mert én nem tudtam osztani a pártba vetett töretlen hitét.

Körülbelül harminc férfi és nő végezte ugyanazt a munkát, mint én: öntvényformákat készítettünk agyagból. A fehéren izzó, bugyborékoló olvasztott vasat magasról öntötték a formákba, amitől ezernyi forró-fehér csillag szállt szerteszét. A fejünk fölött lógó csiga olyan vészjóslóan nyikorgott, hogy mindig attól féltem, leszakad, és a forró olvasztott vas az öntvényformákat alakító munkásokra ömlik.

Öntőként dolgoztam, a munkám piszkos volt és nehéz. Az agyagot kellett a formákba döngölnöm, és az állandó megerőltetéstől bedagadt a karom. Ennek ellenére jókedvvel dolgoztam, mert naivan azt hittem, hogy a kulturális forradalom a vége felé közeledik. Olyan lelkesen vetettem magam a munkába, hogy a deyangi parasztok biztosan nagyon meglepődtek volna, ha látják.

Hatalmas lelkesedésem ellenére nagyon örültem, amikor egy hónap múlva megtudtam, hogy áthelyeznek. Nem bírtam volna sokáig a napi nyolc óra döngölést. A szüleim iránti jóindulat megnyilvánulásaként több választási lehetőséget adtak: lehettem esztergályos, csigakezelő, telefonközpontos, asztalos vagy villanyszerelő. Az utóbbi kettő között ingadoztam. Tetszett a gondolat, hogy szép faeszközöket farigcsálhatnék, de azután úgy láttam, nincs elég kézügyességem hozzá. Ha viszont villanyszerelőnek állok, meglett volna az a dicsőségem, hogy én vagyok a gyárban az egyetlen női villanyszerelő. Volt ugyan korábban egy nő a villanyszerelő brigádban, de őt éppen áthelyezték egy másik munkára. Ezt a villanyszerelőnőt is hatalmas tisztelet és csodálat övezte. Amikor felmászott egy-egy villanypózna tetejére, az emberek körbeálltak és bámulták. Közeli barátságba kerültem ezzel a munkásnővel, és ő segített végül a döntésben: azt mondta, a villanyszerelőknak nem kell napi nyolc órát a gépek mellett állniuk. A műhelyükben tartózkodhatnak, és mindig onnan hívják el őket, ha valami munka adódik. Ez azt jelentette, hogy így lesz időm olvasni.

Az első hónapban ötször csapott meg az áram. Mint mikor mezítlábas doktorként kezdtem dolgozni, most sem kaptam sem miféle formális képzést Mao oktatásellenességének köszönhetően. A brigád másik hat tagja türelmesen tanítgatott, de szinte a nulláról indultam. Azt sem tudtam, mi az a biztosíték. A villanyszerelőnő a kezembe nyomta a *Villanyszerelők kézikönyvé-t*, és én azonnal belevetettem magam, de azután is összekevertem az áramerősséget a feszültséggel. Végül - mivel már szégyelltem a többi villanyszerelő idejét vesztegetni - anélkül, hogy az elméletet megértettem volna, egyszerűen elkezdtem utánozni, amit a többiektől láttam. Így eléggé jól haladtam, s lassanként már magam is el tudtam végezni kisebb szereléseket.

Egy nap az egyik munkás jelentette, hogy az áramelosztó táblán elromlott egy kapcsoló. Odamentem a táblához, hogy megvizsgáljam a vezetékeket, és úgy gondoltam, biztosan kilazult egy csavar. Anélkül, hogy kikapcsoltam volna az áramot, nagy lendülettel a csavar felé toltam fáziskeresős csavarhúzómat. A tábla hátulján egy teljes vezetékháló futott csatlakozókkal, elágazásokkal és bennük 380 voltal. Mikor bejutottam erre az aknamezőre, nagyon óvatosan

kellett átdugnom egy résen a csavarhúzó. Végre elértem a csavart, de sajnos mégsem azzal volt baj. Ekkorra a karom remegni kezdett, mivel már hosszú ideje megfeszítve tartottam, és ideges is voltam. Lélegzet-visszafojtva kezdtem visszahúzni kezemet a vezetékek közül. Közvetlenül a tábla szélénél, amikor már éppen készültem felsóhajtani, hirtelen iszonyatos erejű ütések futottak át a jobb kezemen, le a lábamig. Felugrottam a levegőbe, a csavarhúzó kirepült a kezemből. Az áramütést attól kaptam, hogy az áramelosztó rendszer pereménél véletlenül hozzáértem az egyik csatlakozóhoz. Lerogytam a földre, és arra gondoltam, akár meg is halhattam volna, ha a csavarhúzó csak egy kicsit előbb csusszan félre. A többi villanyszerelőnek nem szóltam a dolgról, mert nem akartam, hogy ezután mindig velem jöjjenek, ha van valami munka.

Lassanként hozzászóltam az áramütésekhez. A többiek sem csináltak belőlük nagy ügyet. Az egyik öreg villanyszerelő elmesélte, hogy 1949 előtt, amikor a gyár még magánkézben volt, a kézfejjével kellett ellenőriznie, van-e áram. Csak a kommunisták kötelezték a gyárat, hogy a villanyszerelőket lássa el fáziskeresővel.

A részlegünk két szobából állt, és ha nem volt dolgunk, a legtöbb villanyszerelő a külső szobában kártyázott. Így aztán én nyugodtan olvashattam odabenn a másik helyiségben. Ha valaki a Mao uralma alatti Kínában nem volt együtt sülve-főve a környezete tagjaival, azonnal rásütötték: „eltávolodott a tömegektől”. Így eleinte meglehetősen ideges voltam, vajon mit szólnak, ha elvonulok olvasni. Amint egy másik villanyszerelő belépett a szobába, rögtön letettem a könyvet, és meglehetősen suta beszélgetésbe elegyedtem az illetővel. Emiatt egy idő múlva már csak igen ritkán jöttek be. Nagyon örültem, hogy különségem nem keltett bennük visszatetszést. Sőt mindent elkövettek, hogy ne zavarjanak. Hálából, hogy ennyire jók hozzám, annyi javítást vállaltam, amennyit csak tudtam.

Day, az egyik fiatal villanyszerelő a kulturális forradalom előtt gimnáziumba járt, és a többiek nagyon műveltnek tartották. Szépen írt, és több hangszeren kitűnően játszott. Nagyon rokonszenves volt nekem, ő pedig reggelenként a részlegajtónak dőlve várt, hogy köszönthessen. Egyszer csak azon kaptam magam, hogy rengeteg hívásra vele együtt megyek ki. Egy kora tavaszi napon, miután befejeztünk egy karbantartási munkát, az ebédszünetet az öntöde mögött töltöttük egy szénakazalnak dőlve, és élveztük az év első napsugarait. Fejünk fölött verebek csiripeltek, és a rizsföldön a megmaradt gabonaszemekért viaskodtak egymással. A szénából csak úgy áradt a nap és a föld illata. Rettentő boldog voltam, mikor kiderült, hogy Dayt is érdekli a klasszikus kínai költészet, és azzal töltöttük az időt, hogy a régi költők rímkepleteit követve verseket írtunk egymásnak. Az én generációból nagyon kevesen értették és szerették a klasszikus költészetet. Aznap nagyon elkéztünk a délutáni műszakból, de senki nem tett szemrehányást, csak jelentőségteljesen mosolyogtak.

Day és én hamarosan már szabadnapjainkon is számoltuk a perceket, hogy mikor lehetünk újra együtt. Minden alkalmat megragadtunk, hogy egymás közelében legyünk, hogy megérinthessük egymás kezét, érezzük a közellét izgalmát, beszívhatjuk egymás illatát. Beszélgetés közben egyfolytában lestük az alkalmat, hogy megbántódhassunk vagy örvendezzünk a másik félig kimondott szavai hallatán.

Egy idő után megütötte a fületem, hogy az emberek azt mondogatják, Day nem méltó hozzám. Részben azért helytelenítették a kapcsolatunkat, mert engem különlegesnek tartottak. Én voltam ugyanis az egyetlen funkcionáriusgyerek a gyárban, sőt legtöbbször számára az egyetlen, akit valaha is láttak. Korábban számtalan történet keringett arról, milyen arrogánsak és elkényeztetettek a funkcionáriusgyerekek. Láthatóan kellemes meglepetést jelentettem a munkásoknak, és néhányan úgy vélték, az egész gyárból senki sem méltó hozzám.

Dayjel szemben azt hozták fel, hogy az apja Kuomintang-tiszt volt, akit munkatáborba küldtek. A munkások biztosra vették, hogy fényes jövő áll előttem, és nem szabad hagynom, hogy a Dayjel való kapcsolatam „balszerencsét hozzon rám”.

Day apja tulajdonképpen véletlenül lett Kuomintang-tiszt. 1937-ben ő és két barátja elindultak Yan'anba, hogy csatlakozzanak a kommunistákhoz a japánok elleni harcban. Már majdnem megérkeztek, mikor megállította őket egy Kuomintang-csapat, és a tisztek biztatták őket, hogy a kommunisták helyett álljanak be inkább hozzájuk. Míg két barátja ragaszkodott hozzá, hogy továbbmenjenek Yan'anba, Day apja inkább a Kuomintanggal maradt, úgy gondolván, igazán nem számít, melyik hadseregben harcol a japánok ellen. A polgárháború kitörése után ő és két barátja a két szemben álló oldalon találták magukat. O 1949 után munkatáborba került, míg barátai magas rangú tisztek lettek a kommunista hadseregben.

A történelem eme fintora miatt a gyárban sandán néztek Dayre, amiért „nem tudja, mit szabad neki”, „arcátlanul zaklat engem”, és általam akar felfelé jutni. Komor pillantásából és keserű mosolyaiból láttam, mennyire bántja a rosszindulatú pletyka, de soha egyetlen szóval sem beszélt a kellemetlenségekről. Érzelmeinket mindig csak a versek utalásaiba rejtve közöltük egymással. Most viszont egyszer csak nem írt nekem több verset. Önbizalma, amit barátságunk kezdetén érzett, elmúlt, és amikor kettesben voltunk, alázatos lett és tekintélytisztelő. Társaságban viszont úgy igyekezett a rossznyelvűek kedvére tenni, hogy esetlen színjátékba kezdett - megpróbált úgy tenni, mintha semmire sem tartana. Időnként úgy éreztem, annyira méltatlanul viselkedik, hogy nem tudtam elfojtani dühömet és szomorúságomat. Privilegizált családban nőttem fel, és így nem láttam, hogy Kínában az emberi méltóság olyan luxus, amit a privilégiumok nélkül élők nemigen engedhetnek meg maguknak. Nem értettem Day dilemmáját, és azt sem, hogy azért nem mutatja ki irántam érzett szerelmét, mert fél, hogy tönkretesz. Mindez oda vezetett, hogy fokozatosan eltávolodtunk egymástól.

Négy hónapos kapcsolatunk alatt egyetlenegyszer sem hangzott el a „szerelem” szó. Én a magam részéről még a lelkemben is mélyre temettem. Az ember sohasem engedhette el magát, mivel a legfontosabb tényező, a családi háttér mindennél erősebben beleivódott mindenki tudatába. Túlságosan komoly következményekkel járhatott volna, ha valaki olyan „osztályellenségekhez” köti magát, mint Day családja. Tudat alatti öncenzúráim miatt nem is tudtam igazán beleszeretni Daybe.

Időközben anyámnál abba hagyták a kortizonkúrát, és helyette hagyományos kínai gyógyszerekkel kezelték a bőrkérgesedését. Az összes vidéki piacot túvé tettük, hogy beszerezzük a legbizarrabb alapanyagokat - úgymint teknőspáncélt, kígyóepehólyagot és tobzoskapikkelyt. Az orvosok azt javasolták, hogy amint az idő melegebbre fordul, feltétlenül utazzunk fel Pekingbe, és a legjobb szakemberekkel nézessük meg anyám méhét és bőrbetegségét. Hogy kárpótolják anyámat az elszenvedett sérelmekért, a hatóságok felajánlották neki, hogy kísérőt is adnak mellé az útra. Anyám azt mondta, szeretné, ha én mennék vele.

1972 áprilisában utaztunk fel a fővárosba, és a család barátainál szálltunk meg, akiket most már nem sodortunk bajba az otlétünkkel. Anyámat Pekingben és Tianjinben több nőgyógyász is megvizsgálta, és megállapították, hogy jóindulatú daganat van a méhében, de legjobb lenne, ha az egész méhét kivennék. A műtéig a vérzéseket azzal lehetne csökkenteni, ha anyám sokat pihenne, és egy kicsit jókedvű lenne. A bőrgyógyászok azt állapították meg, hogy a bőrbetegsége lokalizált, és így nem végzetes. Az orvosok tanácsára anyám a következő évben ki is vetette a méhét, bőrkérgesedése pedig valóban nem terjedt tovább.

Pekingben szüleim sok barátját felkerestük. Ahová csak mentünk, mindenkit éppen rehabilitáltak. Némelyikük alig valamivel korábban jött ki a börtönből. Patakokban folyt a mao-tai és patakokban folytak a könnyek. A kulturális forradalomnak szinte mindegyik családban volt legalább egy vagy két halálos áldozata. Egyik barátunk nyolcvanéves édesanyja akkor lelte halálát, amikor leesett a lépcsőről, ahol aludnia kellett, mert a családot kiutasították a lakásból. Egy másik barátunk minden erejét megfeszítve küszködött a könnyeivel, valahányszor rám pillantott. A lányára emlékeztettem, aki ugyanannyi idősebb lett volna, mint én. A lányt az iskolájával egy isten háta mögötti helyre küldték, a szibériai határ mellé, és ott teherbe esett. Végző kétségbeesésében egy kuruzsló bábához fordult segítségért, aki pézsmaszórt kötött a lány dereka köré, és azt mondta, ugorjon le egy falról, akkor majd elmegy a gyerek. A szerencsétlen lány elvérzett. Minden háznál rengeteg tragikus történetet hallottunk. De mindenütt szó esett a reményről is, és az emberek bizakodva tekintettek a boldogabb jövőbe.

Egy nap meglátogattuk szüleim egyik régi barátját, Tungot, akit éppen akkor engedtek ki a börtönből. Ő volt anyám főnöke, amikor anyám Mandzsúriából Szecsuanba ment, és később a Közbiztonsági Minisztériumban lett osztályvezető. A kulturális forradalom elején ráfogták, hogy szovjet kém, és hogy ő szereltetett fel magnetofonokat Mao elnök rezidenciájában - ami igaz is volt, de pártutasításra történt. Mao minden szavát oly becsesnek tartották ugyanis, hogy feltétlenül meg kellett örökíteni őket, csakhogy az elnök olyan dialektust beszélt, amit még a titkárai is alig értettek, ráadásul időnként ki is küldték őket a szobából. 1967 elején Tungot letartóztatták, és bezárták a Qinchengbe, a bukott legfelsőbb vezetők számára kialakított börtönbe. Öt évig sínylődött láncra verve egy magáncellában. A lábai olyanok lettek, mint két pipaszár, csípőtől felfelé rettentően felfújódott. Feleségét arra kényszerítették, hogy nyilvánosan

megtagadja őt, és gyermekeiket saját családnevére írassa, bizonyítandó, hogy teljesen elhatárolják magukat tőle. A házkutatások során szinte mindent, még Tung ruháit is elvitték. Lin Piao bukása után Tung jóakarója, Lin esküdt ellensége került vissza a hatalomba, és Tungot ezután kiengedték a börtönből. Felesége is visszatérhetett az északi határkörzetben fekvő munkatáborból, és újra együtt lehettek.

Azon a napon, amikor kiengedték, felesége új ruhákat hozott neki. Tungnak az új ruha láttán ezek voltak az első szavai: - Rosszul teszed, hogy anyagi javakat hozol nekem. Inkább szellemi táplálékot hoztál volna [azaz: Mao műveit]. - Az öt magánzárkában eltöltött év alatt Tung semmi egyebet nem olvasott. Amikor Pekingben voltunk, náluk laktam, és láttam, hogyan kényszeríti Tung az egész családot arra, hogy naponta olvassák Mao írásait. Komolysága inkább tragikus volt, mint nevetség.

Pár hónappal látogatásunk után Tungot egy déli kikötővárosba küldték, hogy kivizsgáljon egy ügyet. Hosszú raboskodása alkalmatlanná tette egy ilyen megterhelő munkára, és szívrohamot kapott. A kormány különgépet küldött érte, hogy egy kantoni kórházba szállítsa. A kórházban éppen rossz volt a lift, és Tung ragaszkodott hozzá, hogy gyalog menjen fel a negyedik emeletre, mert a kommunista morállal összeegyeztethetetlennek tartotta volna, hogy kézben vigyék fel. A műtőasztalon érte a halál. A családja nem volt a közelében, mert meghagyta, hogy „ne szakítsák félbe a munkájukat”.

Éppen Tungnál és családjánál laktunk, amikor 1972. május vége felé táviratot kaptunk, amiben az állt, hogy apámat kiengedik a táborból. Lin Piao halála után a tábori orvosok végre diagnosztizálták apám betegségét, megállapították, hogy vészesen magas a vérnyomása, súlyos szív- és májelégtelensége, valamint érlemeszesedése van. Teljes kivizsgálást javasoltak Pekingben.

Először vonattal Chengduba utazott, majd repülővel Pekingbe. Aki nem repülőn utazott valahova, az nem szállhatott fel a repülőtéri buszra, ezért anyám és én a városi buszpályaudvaron vártuk apámat. Sovány volt, és bőrét csaknem feketére cserzette a nap. Három és fél éve először hagyta el a miyi hegyvidéket. Az első néhány napban teljesen elveszítettnek tűnt a hatalmas városban. Az úttesten átkelés számára „átkelés a folyón” lett, a buszra szállás pedig „hajóra szállás”. Gyámoltalanul sodródott az utcán a hatalmas tömegben, és teljesen megdöbbenette a forgalom. Nem tehettem mást, mint hogy vállaltam az idegenvezető szerepét. Egy régi barátjánál laktunk, akit még Yibinből ismert, és aki szintén rengeteget szenvedett a kulturális forradalom idején.

Ezen a férfin és Tungon kívül apám senkit sem keresett fel - őt ugyanis még nem rehabilitálták. Én tele voltam optimizmussal, ő viszont szinte állandóan gondterheltnak látszott. Próbáltam valahogy felvidítani, és ezért őt is, és anyámat is városnézésekre cipeltem - a nemritkán negyvenfokos hőségben. Egyszer szinte erőszakkal kellett feltuszkolnom egy tömött buszra, hogy a fojtogató porban és izzadságbűzben elvigyem a Nagy Falhoz. Útközben töprengő félmosollyal hallgatta fecsegésemet. Az előttünk ülő asszony karján felsírt a gyerek, mire a nő pofon ütötte. Apám felpattant az ülésről, és kiabálni kezdett vele: - Ne verje azt a gyereket! - Azonnal rángatni kezdtem az ingujját, és visszahúztam. Kínában teljességgel szokatlan, hogy valaki beleavatkozzon egy ilyen ügybe. Mélyet sóhajtottam, és arra gondoltam, mennyire megváltozott apám, mióta Jin-minget és Xiao-heit elverte.

Pekingben olyan könyvekhez is hozzájutottam, amelyek új világokat tártak fel előttem. Ugyanazon év februárjában Nixon elnök Kínában járt. A hivatalos verzió szerint „fehér zászlóval jött”. Az agymosás nagy részével együtt már az az elmélet is rég eltűnt a tudatomból, hogy Amerika az első számú ellenség. Hihetetlenül boldog voltam, hogy Nixon nálunk járt, mivel a látogatása hozzájárult, hogy új politikai légkör alakuljon ki. A látogatás után nem sokkal hozzáférhetővé váltak bizonyos külföldi könyvek fordításai. Persze mindegyikre ráütötték a „szigorúan bizalmas” pecsétet, ami elméletileg azt jelentette, hogy csak arra jogosult személyek olvashatták őket, ám sehol nem volt megírva, kik is az „arra jogosultak”. Így hát egy társaságban elég volt egyvalaki, aki megfelelő helyen dolgozott, és a könyvek máris kézről kézre jártak.

Nekem is sikerült beszereznem néhányat. Elmondhatatlan öröm volt, hogy olvashattam Nixontól a *Hat* válság-ot (igaz, valamelyest cenzúrázott változatban, a szerző antikommunista múltja miatt), David Halberstamtól *A legjobbak és a legokosabbak* at, William L. Shirertől *A harmadik birodalom tündöklése* és bukásá-t és Herman Wouktól *A háború szelét*-t. Ezekből a könyvekből (saját tudásomhoz viszonyítva) friss képet kaptam a világ állásáról. *A legjobbak és a legokosabbak-ban* részletes leírást találtam a Kennedy-kormányzatról, és nem győztem

álmélnodni, mennyire fesztelen légkör uralkodik az amerikai kormányban - szemben az én kormányom távoli, félelmetes és titokzatos uralmával. Teljesen lebilincselte a nem szépirodalmi művek stílusa. Mennyire hűvös volt és személytelen! Még Nixon *Hat* válság-a is a nyugalom mintapéldájául szolgálhatott a kínai média pörölyszerű stílusához képest, ahol minden csupa hősködés, vádaskodás és nagyhangú deklaráció volt. A *háború* szelében az időszak fennkölt leírásánál sokkal inkább lenyűgöztek a fotók, melyekről kiderült, hogy a nyugati nők mindenfajta gátlás nélkül gondot mernek fordítani az öltözködésre, és könnyen hozzáférhetőek a legkülönbözőbb ruhák, elképesztően sok színben és fazonban. Húszéves létemre mindössze néhány ruhadarabom volt, pontosan ugyanolyanok, mint amiket mindenki más is hordott, szinte kivétel nélkül kékek, szürkék vagy fehérek. Behunytam a szemem, és képzeletben megsimogattam a gyönyörű ruhákat, amiket sohasem láttam és sohasem hordtam.

A külföldi információ fokozott beáramlása természetesen a Lin Piao bukását követő általános liberalizáció része volt, de Nixon látogatása készítette elő kellőképpen a terepet - a kínaiak nem szégyeníthették meg magukat azzal, hogy kiderül, semmit sem tudnak Amerikáról. Akkoriban minden pórázlazító intézkedés mellé dukált valamiféle elvont ideológiai alap. Az angoltanulás hirtelen nemes céllá lépett elő - hiszen általa „a földkerekség minden pontjáról barátokat szerezhet az ember” -, és nem tartották többé bűnös dolognak. Hogy a kulturális forradalom kezdetekor a vörösgárdisták által kiaggatott harcias nevek ne rémítsék el a becses vendégeket, az utcák és az éttermek új neveket kaptak. Jóllehet Nixon nem jutott el Chengduig, a Puszkapor Füstje étterem visszakapta eredeti nevét: Édes Szél Illata.

Öt hónapig voltam Pekingben. Amikor csak egyedül maradtam, mindig Day járt a fejemben. Egyáltalán nem leveleztünk. Írtam ugyan verseket neki, de mindegyiket megtartottam magamnak. Végül a jövőbe vetett reményem diadalmaskodott a múlt felett érzett bánatom fölött. Volt valami, ami minden egyéb gondolatomat elhomályosította. Tizennégy éves korom óta most először csillant meg a lehetősége valaminek, amiről nem sokkal korábban álmodni sem mertem volna: talán egyetemre mehetek. Pekingben az elmúlt pár év során kis létszámban már felvettek diákokat az egyetemre, és úgy tűnt, hamarosan országszerte megnyílnak a felsőoktatási intézmények. Csou En-laj minduntalan egy Maoidézetet hangoztatott, mely szerint mégis szükség van az egyetemekre, különösen a tudományos és technikai fakultásokra. Alig vártam, hogy visszamenjünk Chengduba, és elkezdhessek tanulni a felvételre.

1972 szeptemberében tértem vissza a gyárba, és nem okozott nagy megrázkódtatást, hogy viszontlátam Dayt. Időközben ő is megnyugodott, és csak néha kaptam el egy-egy melankolikus pillantását. Újra jó barátok lettünk, de soha többé nem beszélgettünk költészetéről. Beletemetkeztem a felvételre való készülésbe, bár még nem tudtam, mit fogok az egyetemen tanulni. Nem választhattam ki magam a szakot, ugyanis Mao utasítása szerint „az oktatást teljes mértékben forradalmasítani kell”. Ez többek között azt jelentette, hogy a diákokat egyszerűen beosztották a kurzusokra, és egy szemernyit sem törődtek azzal, vajon a szakjuk megfelel-e az érdeklődési körüknek - az individualizmus lenne, kapitalista mótely. Az összes fontos tárgyat tanulni kezdtem: kínait, matematikát, fizikát, kémiát, biológiát és angolt.

Mao azt is elrendelte, hogy a diákok ne a hagyományos módon, a középiskola végeztével kerüljenek egyetemre, hanem csakis munkások vagy parasztok legyenek. Ez a rendelet jól jött nekem, hiszen korábban paraszt voltam, most pedig munkás.

Csou En-laj úgy döntött, hogy felvételi vizsgára is szükség van. Igaz, a „vizsga” terminust (*kao-shi*) meg kellett változtatnia. A dolog új definíciója így hangzott: „Annak megállapítása, hogy a jelölt milyen mértékben bír bizonyos alapvető tudásanyaggal, és milyen képességeket tud felmutatni a konkrét problémák elemzése és megoldása terén.” A definíció szintén egy Mao-idézet alapján alakult. Mao nem szívelhette a vizsgákat. Az új módszer szerint a jelölteket először a munkaegységeiknek kellett ajánlaniuk, ezután következett a felvételi, és végül a felvételi bizottságok összevetették a vizsgaeredményeket a jelölt „politikai magatartásával”.

Több mint tíz hónapon át minden este, minden hétfőn és a gyárban töltött időm jó részében is tankönyvek fölé görnyedtem, olyanok fölé, amelyek túléltek a vörösgárdisták máglyáit. Legtöbbjüket a barátaimtól kaptam. Ezenkívül volt néhány tanár, akik boldogan és nagy lelkesedéssel áldozták fel értem estéiket és szabadnapjaikat. Azok között, akik szerettek tanulni, volt egyfajta közösségérzet, ami összekötötte őket. Egy olyan nemzet reakciója volt ez, amelynek rendkívül kifinomult kultúráját majdnem teljesen elpusztították.

1973 tavaszán Teng Hsziao-pinget rehabilitálták, és kinevezték államelnök-helyettesnek, a

betegeskedő Csou En-laj de *facto* helyettesének. Kimondhatatlanul boldog voltam. Teng visszatérése biztos jelnek tűnt, hogy a kulturális forradalmat megállítják. Tengről tudtuk, hogy a rombolás helyett az építés elkötelezett híve, és egyszersmind kiváló szervező. Mao egy traktorgyárba küldte, viszonylagos biztonságba, hogy Csou En-laj halála esetén kéznél legyen. Akármilyen hatalmas volt is Mao, arra mindig vigyázott, hogy ne égesse fel teljesen a hidakat maga mögött.

Személyes okom is volt rá, hogy örüljek Teng rehabilitációjának. Gyerekkoromban közelről ismertem a nevelőanyját, a féltestvére pedig évekig a szomszédunk volt a lakótelepen - csak „Teng néinek” hívtuk. Őt és férjét pusztán azért bélyegezték meg, mert rokonságban álltak Tenggel, és a telep lakói, akik a kulturális forradalom előtt hétrét görnyedtek előtte, most elkerülték, mint egy leprást. Az én családom viszont ugyanúgy köszönt neki, mint régen. Ugyanakkor Teng néni azon kevesek közé tartozott a telepen, akik a legnagyobb üldöztetések is elmondták nekünk, mennyire csodálják apámat. Azokban az időkben a legapróbb biccentés vagy egy halvány mosoly is ritka kincs volt, és családjaink között mély barátság alakult ki.

1973 nyarán megkezdődött az egyetemi jelentkezés. Úgy éreztem magam, mintha most dőlné el, halálra ítélnék-e vagy sem. A Szecsuan Egyetem Idegen Nyelvi Tanszékén egy helyet a chengdui Második Könnyűipari Hivatal számára tartottak fenn. Huszonhárom gyár tartozott a minisztérium alá, közöttük az enyém is. Minden gyárnak küldenie kellett egy-egy jelöltet a felvételre. Az én gyáramban néhány száz munkás dolgozott, közülük velem együtt hatan jelentkeztek. Szavazással döntötték el, ki lesz a gyár jelöltje, és a gyár öt műhelye közül négy rám szavazott.

Az én műhelyemben volt egy másik jelentkező is, egy barátnőm, aki tizenkilenc éves volt. Mindkettőnket szerettek a munkatársaink, de csak egyikünkre szavazhattak. Először az ő nevét olvasták. Az egybegyűltek felmorajlottak. Nyilvánvaló volt, hogy fogalmuk sem volt, mitévők legyenek. Szörnyen éreztem magam. Minél több szavazatot kap ő, annál kevesebbet kapok én. Azonban egyszer csak felállt, és mosolyogva így szólt: - Szeretnék lemondani a jelöltségemről Chang Jung javára. Két évvel fiatalabb vagyok nála. Majd jövőre próbálkozom. - A munkások felszabadult nevetésben törtek ki, és megígérték neki, hogy a következő évben rá szavaznak. Így is történt. A barátnőmet 1974-ben vették fel az egyetemre.

Rettentően meghatott a gesztus, és nem kevésbé a szavazás eredménye. Mintha a munkások segíteni akartak volna, hogy megvalósíthassam a vágyaimat. És a családi háttér sem jelentett már hátrányt. Day nem jelentkezett: tudta, úgyszincs esélye.

Kínaiból, matematikából és angolból vizsgáztam. A felvételi előtti éjszaka annyira ideges voltam, hogy egy szemhunyaszt sem aludtam. Amikor hazamentem ebédszünetben, a nővérem várt rám. Lágyan masszírozgatta a fejemet, én pedig szenderegtem egy kicsit. A tesztek nagyon alacsony színvonalúak voltak, szinte egyetlen kérdést sem tartalmaztak szorgosan bebeflázott geometriai, trigonometriai, fizikai és kémiai ismereteimre vonatkozóan. Az összes teszt kitűnő lett, és az angolszóbelinek egész Chengduból én kaptam a legmagasabb pontszámot.

Mielőtt még biztonságban érezhettem volna magam, hirtelen iszonyú dolog történt. A július 20-i Zsenmin Zsipao-ban megjelent egy „üres vizsgalapról” szóló cikk. Az egyik felvételiző, Zhang Tie-sheng, akit Jinzhou környékére küldtek annak idején, üres vizsgalapot adott be egy levél kíséretében, melyben arról panaszkodik, hogy a felvételi vizsgák a „kapitalista restaurációval” egyenértékűek. Mao unokaöccse és személyi tanácsosa, Mao Yuanxin, aki egyben a tartomány irányítója is volt, azonnal lecsapott a levélre. Mao felesége és csapata „burzsoá diktatúrának” titulálták a tudás felmérésén alapuló rendszert. „Mit számít, még ha az egész ország analfabéta lesz is?” - jelentették ki. „Csak az számít, hogy a kulturális forradalom győzedelmeskedjék!”

A vizsgákat, amiket letettem, érvénytelenítették. A bejutás most már kizárólag a „politikai magatartáson” múlott. A nagy kérdés abban állt, vajon ez a kritérium hogyan mérhető. A gyári ajánlásomat a villanyszerelő brigád „kollektív dicsérő gyűlése” után írták. Day készítette a vázlatot, és a hajdani villanyszerelő mesternőm öntötte-csiszolgatta tökéletesre. Igazi eszményképpé avattak, én lettem minden idők legpéldaadóbb munkása. Semmi kétségem nem volt afelől, hogy a többi huszonkét jelölt ugyanilyen ajánlóleveleket hozott. Lehetetlen volt különbséget tenni közöttünk.

A hivatalos propaganda is csak rontotta a helyzetet. Az egyik országszerte ismertté tett „hős” így kiáltott fel: - Azt kérditek, mi tesz engem alkalmassá az egyetemre? Nos, hát ez! - felelte a kezét, és körbemutatta kemény bütykeit. Csakhogy mindannyiunknak voltak bütykeink.

Mindannyian dolgoztunk gyárban, és legtöbbünk földet is művelt.

Egyetlen alternatíva maradt: a kiskapu.

A szecsuan felvételi bizottság legtöbb vezető tagja apám régi munkatársa volt, akik csodálták apám bátorságát és kitartását, és akiket ekkorra már rehabilitáltak. Igen ám, csak hogy akár mennyire is szeretne volna apám, hogy egyetemre kerüljek, nem volt hajlandó megkérni az ismerőseit, hogy segítsenek. - Ez nem lenne tisztességes azokkal szemben, akiknek nincs hatalmuk - mondta - Mi lenne ebből az országból, ha így kellene elintézni a dolgokat? - Vitatkozni kezdtem vele, és végül sírva fakadtam. Biztosan nagyon letörtnek látszhattam, mert végül apám fájdalmas arccal így szólt: - Hát legyen. Elintézem.

Karon fogtam, és elindultunk a körülbelül egy mérföldre levő kórházba, ahol a felvételi bizottság egyik vezetője éppen ellenőrző kivizsgáláson feküdt: a kulturális forradalom szinte minden áldozatának egészségét tönkretették a kiállt szenvedések. Apám lassan, botra támaszkodva járt. Régi energiája és élénksége eltűnt. Nézttem, ahogy mellettem csoszog, minduntalan megáll, és lelkével éppúgy küzd, mint a lábaival. Szerettem volna azt mondani: „Forduljunk vissza.” Ugyanakkor mindennél jobban szerettem volna egyetemre menni.

A kórházudvaron leültünk egy kőhíd alacsony párkányára. Apámon látszott, mennyire gyötrődik. Végül így szólt: - Megbocsátasz nekem? Nagyon nehezemre esik megtenni, amit kérsz... - Egy pillanatra elfogott a harag, és rá akartam kiáltani, hogy nincs tisztességesebb megoldás. El akartam neki mondani, milyen régóta szeretnék egyetemre menni, hogy igazán megszolgáltam - a kemény munkával, a vizsgaeredményeimmel, és azzal, hogy rám szavaztak. De tudtam, hogy apám mindezzel tisztában van. Hiszen valamikor ő oltotta belém a tudásszomjat. Ennek ellenére megvoltak a maga elvei, és mivel szerettem őt, olyannak kellett elfogadnom, amilyen. Meg kellett értenem, mennyire nehéz neki, a becsületes embernek, aki egy olyan országban él, ahol becstelenség uralkodik. Lenyeltem a könnyeimet, és azt mondtam: - Hát persze. - És csendben hazaballagtunk. Szerencsére anyám találékony volt. Elment a felvételi bizottság elnökének feleségéhez, aki azután beszélt a férjével. Anyám elment más vezetőkhöz is, és rávette őket, hogy támogassanak. Szépen kidomborította a vizsgaeredményeim, mert tudta, hogy erre haragnak majd ezek a hajdani kapitalista úton járók. 1973 októberében beiratkoztam a chengdui Szecsuan Egyetem Idegen Nyelvi Tanszékére, angol szakra.

26. „VANNAK, AKIK A KÜLFÖLDIEK FINGJÁT SZAGOLGATJÁK, ÉS AZT MONDJÁK, BE ÉDES”

- ANGOLTANULÁS A MAOIZMUS ÁRNYÉKÁBAN (1972-1974)

Miután anyám 1972 őszén visszatért Pekingből, fő elfoglaltsága az lett, hogy öt gyermekét minél inkább segítse. Legkisebb öcsémnek, az ekkor tízéves Xiao-fangnak mindennapos foglalkozásra volt szüksége, hogy a kihagyott iskolaévek anyagát bepótolja. Ugyanakkor összes gyermekének jövője is nagyban anyámtól függött.

A társadalom több mint hat évig tartó tetszhalála alatt számtalan szociális probléma halmozódott fel, és ezek jórészt megoldatlanok maradtak. Az egyik legégetőbb kérdés annak a sok millió fiatalnak a sorsa volt, akiket vidékre telepítettek, és akik kétségbeesetten szerettek volna visszakérülni a városokba. Miután Mao leszámolt Lin Piaóval, kezdett felcsillanni a lehetőség, hogy páran közülük valóban visszatérjenek, részben azért, mert megnőtt a városok munkaerőigénye, ahol az állam megpróbálta újjáéleszteni a gazdasági életet. Ugyanakkor a vezetésnek szigorúan ellenőriznie kellett a visszatérők számát, mivel Kínában az állami politika fontos része volt a városok népességének korlátok közt tartása: a városi lakosság élelmének, lakásának és munkájának biztosításáért ugyanis az állam vállalt garanciát.

Elkeseredett harc kezdődött a „visszajegyekért”. Az állam rendszabályokat léptetett életbe, hogy korlátozza a visszatérők számát. A házasság eleve kizáró ok volt. Házasembereket a városok nem fogadtak. Ezen az alapon utasították el a nővérem álláskérelmét és egyetemi jelentkezését is, pedig egyedül így lett volna lehetséges, hogy törvényesen visszatérjen Chengduba. Rettentően elkeseredett, hiszen szeretett volna újra együtt lenni a férjével. A gyárban, ahol a férje dolgozott, újra beindult a termelés, és így a hivatalosan megszabott évi tizenkét napos „házastársi szabadságon” kívül nem látogathatta meg Xiao-hongot Deyangban. Egyetlen módja maradt, hogy a nővérem visszakérüljön Chengduba: szerezni kellett egy orvosi igazolást, ami bizonyítja, hogy gyógyíthatatlan betegségben szenved. Ez a módszer már sokakon

segített. Anyám tehát keresett egy orvos ismerőst, aki kiállított egy igazolást, mely szerint Xiaohongnak májzsugorodása van. 1972 végére nővérem újra velünk lehetett.

Akkoriban mindent csak személyes kapcsolatok alapján lehetett elintézni. Anyámhoz is nap mint nap jöttek tanárok, orvosok, ápolónők, színészek és kisebb hivatalnokok, akik egytől egyig arra kérték, járjon közben, hogy a gyermekeik visszajöhessenek a városba. Nemritkán benne volt az utolsó reménységük. Anyámnak az idő tájt nem volt semmiféle hivatalos pozíciója, ennek ellenére kifogyhatatlan energiával küzdött, hogy teljesítse a kéréseket. Apám nem foglalkozott ezekkel az ügyekkel: ő túlságosan megingathatatlan volt az elveiben ahhoz, hogy „szervezkedni” kezdjen.

Protekció még akkor is kellett, ha a hivatalos út járható volt. Csak így lehetett biztosítani, hogy minden zökkenőmentesen történjen, és ne következzen be semmiféle balszerencsés fordulat. Jinming öcsém 1972 márciusában hagyhatta el a faluját. Két vállalat toborzott munkásokat a kommunájából: egy elektromos készülékeket gyártó üzem, amely a terület székhelyén működött, és egy Chengdu nyugati városrészében működő vállalat, amelynek a tevékenységéről nem közöltek részleteket a jelentkezőkkel. Jin-ming szeretett volna visszakerülni Chengduba, de anyám néhány barátja segítségével kiderítette, hogy a nyugati városrészbeli munka egy vágóhídon lett volna. Jin-ming azonnal visszavonta jelentkezését, és inkább a helyi üzemet választotta.

Mint kiderült, az üzem tulajdonképpen egy hatalmas gyár, amit 1966-ban telepítettek ide Sanghajból. Az áttelepítés Mao tervének része volt, mely szerint az ipart Szecsuan hegyei közé kell rejteni egy esetleges amerikai vagy szovjet támadás elől. Kemény munkájával és becsületességével Jin-ming kivívta munkatársai tiszteletét, és így 1973-ban egyike lehetett a négy fiatalnak, akiket a vállalat kétszáz jelentkező közül egyetemre küldött. A felvételi vizsgát minden erőfeszítés nélkül sikerült kitűnően letennie. Csakhogy apánkat még mindig nem rehabilitálták, és anyámnak el kellett intéznie, hogy amikor az egyetem megkezdte a kötelező „politikai ellenőrzést”, a vizsgálatot végzőknek az a benyomásuk támadjon, hogy apámat rövidesen tisztazzák a korábbi vádak alól. Anyámnak azt is biztosítania kellett, hogy Jin-minget nem szorítja ki valamelyik sikertelen jelentkező, akinek komoly protekciója van. 1973 októberében, amikor én a Szecsuan Egyetem hallgatója lettem, Jin-minget is felvették a wuhani Belső-kínai Műszaki Egyetemre, kohómérnöki szakra. Jobban szeretett volna fizikát tanulni, de így is a mennyországból érezte magát.

Mialatt Jin-ming és én az egyetemi felvételig készültünk, másik öcsém, Xiao-hei a teljes reményvesztettség állapotában élt. Ahhoz, hogy valaki egyetemre mehessen, elengedhetetlen volt, hogy az illető előbb munkás, paraszt vagy katona legyen, Xiao-hei pedig egyik sem volt. A kormány még mindig tömegével küldte vidékre a városi fiatalokat, és Xiao-hei is ez a jövő várt - kivéve, ha bevonul a hadseregbe. Csakhogy tucatnyi jelentkező volt minden egyes helyre, és csakis protekcióval lehetett bejutni.

1972 decemberére anyámnak végre sikerült elintéznie, hogy Xiao-hei bevonulhasson, annak ellenére, hogy az ügy kezdetben reménytelennek látszott, hiszen apámat még nem rehabilitálták. Xiao-heit tehát beiskolázták a légierő egyik észak-kínai kiképzőközpontjába, és három hónap alapkiképzés után rádiós lett: napi öt órát töltött úriasan könnyű szolgálatban, a nap többi részében pedig „politikai foglalkozásokon” ücsörgött vagy a földeken dolgozott.

A „politikai foglalkozásokon” mindenki azt állította, azért vonult be a hadseregbe, hogy „hűségesen szolgálhassa a pártot, védje a népet és a hazát”. Az igazi indok persze jobbra valami egészen más volt. A városi fiatalok nem akartak vidékre kerülni, a vidékiek pedig abban reménykedtek, hogy a hadsereg ugródeszka lehet a város felé. A szegényebb vidékekről származó parasztfiúknak annyi hasznuk mindenképpen volt a hadseregből, hogy itt legalább rendszeresen jóllakhattak.

A hetvenes évek előrehaladtával a belépés a pártba vagy a bevonulás a hadseregbe egyre kevésbé függött össze a politikai elkötelezettséggel. A jelentkezési lapon mindenki leírta, hogy a párt „nagy, dicső és igazságos”, és hogy „azért kéri felvételét, hogy az emberiség legnemesebb céljának - a világproletariátus felszabadításának szentelhesse életét”. A többséget persze személyes előnyök motiválták. Csak így lehetett valaki tiszt, és ha egy tiszt leszerelt, automatikusan „állami tisztségviselő” lett. Ez pedig nem kevesebbet jelentett, mint biztos fizetést, presztízszt és hatalmat, a városba kerülésről nem is beszélve. A sorkatonáknak azonban vissza kellett menniük a szülőfalvaikba, ahol azután újra parasztok lettek. A leszerelési időszak előtt

minden évben rengeteg lett az öngyilkosság, az ideg-összeroppanás és a depresszió.

Egyik este Xiao-hei ezer másik sorkatona, számos tiszt és a tisztcsaládok társaságában szabadtéri filmvetítésen üldögélt. Hirtelen géppisztolytűz hallatszott, majd egy hatalmas robbanás rázta meg a levegőt. A nézők sikoltozva szerteszaladtak. Mint kiderült, az egyik őr kezdett lövöldözni. A fiatal fiú leszerelés előtt állt. Mivel nem vették fel a pártba, nem lehetett tiszt, és így leszerelés után vissza kellett volna térnie a falujába. Először századparancsnokát lőtte le, aki szerinte megakadályozta, hogy előléptessék, ezután belelőtt a tömegbe, és végül egy kézigránátot is a téren ülők közé hajított. A századparancsnokon kívül még öten haltak meg, egytől egyig tisztek feleségei és gyermekei. Több mint egy tucatnyi sebesült is volt. Az őr ezután bemenekült egy lakóépületbe, amit katonatársai azonnal ostrom alá vettek, és megafonokon kiabálták, hogy adja meg magát. Azonban amint az őr tüzet nyitott az egyik ablakból, a katonák hanyatt-homlok menekültek - az eseményeket szemlélő izgatott tömeg nem kis mulatságára. Végül egy különleges egység érkezett a helyszínre. Heves tűzharc után betörték az épületbe, de mire a katona közelébe jutottak, az öngyilkos lett.

Mint mindenki más, Xiao-hei is be akart lépni a pártba. Számára ugyan a dolog nem volt olyan életbevágó, mint a parasztfiúk számára, mivel tudta, hogy leszerelés után neki nem kell vidékre költöznie. A törvény szerint mindenkit oda vittek vissza, ahonnan jött, így Xiao-hei biztosra vehette, hogy ő is automatikusan kap majd munkát Chengduban - függetlenül attól, párttag-e vagy sem. Párttagként viszont mindenképpen jobb munka várt volna rá. Ezenkívül több információhoz is hozzáférhetett volna, ami rendkívül fontos volt számára, hiszen akkoriban Kínát teljes szellemi sivárság uralta. Bárdolatlan propagandától eltekintve szinte semmit sem lehetett olvasni.

A gyakorlati megfontolásokon kívül a félelem is komoly szerepet játszott. A pártba való felvétel sokak számára egyfajta életbiztosítás volt. Aki párttag lett, az mindjárt kevésbé volt gyanús, és ez a viszonylagos biztonságérzet nagy megnyugvást jelentett. Mindemellett, ha egy olyan szélsőségesen átpolitizált környezetben, mint amiben Xiao-hei élt, valaki nem akart párttag lenni, ez azonnal bekerült a személyi dossziéjába. Attól kezdve az illetőnek egyfolytában a gyanú árnyékában kellett élnie: „Vajon miért nem akar ez az ember párttag lenni?” Ugyanakkor persze az is gyanús volt, ha valaki jelentkezett a pártba, de nem vették fel: „Vajon miért nem vették fel? Valami biztosan nincs rendben körülötte.”

Kezdetben Xiao-hei valóban komoly érdeklődéssel olvasta a marxizmus klasszikusait - az idő tájt kizárólag ezekhez a könyvekhez lehetett hozzájutni, Xiao-heinek pedig szüksége volt valamire, amivel tudásszomját csillapíthatta. A Kommunista párt alapszabályzata szerint a marxizmus-leninizmus tanulmányozása volt a párttagság elsődleges feltétele, és öcsém úgy vélte, lám, érdeklődésének gyakorlati haszna is lesz. Csakhogy sem a főnökeit, sem pedig a társait nem hatották meg különösebben az olvasmányai. Sőt, mivel jobbára paraszti sorból származtak, félanalfabéták voltak, nem értették Marxot, és öcsém viselkedését egyenesen hivalkodónak tartották. Xiao-heit arrogánsnak bélyegezték, és azt mondták, eltávolodott a tömegektől. Így hát, ha Xiao-hei továbbra is be akart lépni a pártba, más utat kellett választania.

Hamarosan ráébredt, a legfontosabb, hogy a közvetlen előljáróinak kedvében járjon. Emellett kedveznie kell társainak is - azon felül, hogy népszerű és szorgalmas, a szó legszorosabb értelmében „szolgáltnia kell az embereket”.

A legtöbb hadseregben az a szokás, hogy a legkellemetlenebb és legalantasabb munkákra egyszerűen kijelölik az alacsony rangú katonákat, a kínai hadseregben viszont elvárták, hogy a katonák önként jelentkezzenek vízhordásra, reggeli felmosásra és söprögetésre. Minden regge 16.30-kor volt ébresztő, de azok, akik be akartak kerülni a pártba, „becsületbeli kötelességük” tudatában már ébresztő előtt felkeltek. Olyan sokan voltak, hogy minden alkalommal szó szerint meg kellett küzdeniük a seprűkért. Egyre korábban és korábban keltek, hogy megkaparintsák a kincset érő szerszámot. Egy reggel Xiao-hei hallotta, hogy valaki hajnali négykor söpröget.

Voltak másféle fontos házimunkák is, és ezek közül a legfontosabb az élelem megtermelése volt. Még a tisztek hivatalos élelmiszeradagját is nagyon szűkösre szabták. Húst csak egyszer kaptak egy héten. Így aztán minden századnak magának kellett megtermelnie a maga rizs- és zöldségszükségletét, sőt nevelnie saját disznóit. Aratás idején a századparancsnok gyakran buzdította így a katonákat: - Elvtársak! Most bizonyosságot adhatnak a párt iránti hűségükről! Az egész rizsfölddel végeznünk kell mielőtt beesteledik! Igen, a feladathoz tízszer ennyi emberre

lenne szükség. De a mi hős forradalmáraink egymaguk tíz ember helyett is képesek dolgozni! A Kommunista Párt tagjai járjanak elől jó példával. Azok számára pedig, akik be akarnak lépni a pártba, itt az alkalom, hogy bizonyítsanak. Aki kiállja a próbát, a nap végén a győzelmes harc színterén beléphet a pártba!

A párttagoknak igencsak meg kellett dolgozniuk azért, hogy valóban „jó példával járjanak elől”, de a pártba jelentkezők még inkább kitettek magukért. Egy nap Xiao-hei annyira kimerült, hogy a rizsföld kellős közepén összeesett. Azok, akik elnyerték a „harctéri belépés jogát”, este jobb öklüket az ég felé tartva mondták az eskü szövegét: „egész életemben harcolni fogok a kommunizmus ügyéért”, Xiao-heit pedig kórházba vitték, és napokig az ágyat nyomta.

A legrövidebb út azonban a disznóólon keresztül vezetett a pártba. Századonként néhány tucat disznót neveltek, és a sertéseknek kitüntetett helyük volt a katonák szívében. A tisztok és a sorkatonák egyaránt szívesen tébláboltak a disznóól körül, vigyázó szemük és éber szívük hizlalta a jószágokat. Ha a disznók szépen gyarapodtak, a disznópásztorok voltak a század legdédelgetettebb katonái. Érthető hát, hogy rengetegen pályáztak erre a tisztségre.

Xiao-hei teljes állású disznópásztor lett. Nehéz és piszkos munka volt, nem szólva a lelki terhekről. Éjszakánként Xiao-hei és társai felváltva keltek fel, hogy hajnalban is megetessék az állatokat. Mikor egy-egy koca megellett, egész éjjel őrködtek, nehogy az anyaállat véletlenül agyonnyomjon egy kismalacot. Szójababot szedtek, gondosan megmosták, „szójatejet” sajtoltak belőle, és ezzel itatták az anyakocát, hogy több teje legyen. A légierőnél egészen másképpen folyt tehát az élet, mint ahogy Xiao-hei korábban elképzelte. A hadseregben eltöltött idejének több mint egyharmadát az élelmiszer-termelés töltötte ki. Egy év sertésneveléssel töltött keserves munka után Xiao-heit felvették a pártba. Akárcsak sokan mások, most már ő is elengedhette magát, és kezdte lazábban venni a dolgokat.

Miután valakit felvettek a pártba, a következő lépés mindenképpen a tiszt rendfokozat elérése volt. Az első lépésből származó előnyöket ez a második egyenesen megduplázta. Az előléptetés az előljárók választása alapján történt, tehát ügyelni kellett arra, hogy a főnökök mindig elégedettek legyenek. Egy nap Xiao-heit hívatta az egyik politikai tiszt. Xiao-hei kínzó kétségek között indult az irodába: nem tudta, vajon váratlan szerencse vagy éppenséggel végzetes tragédia vár rá. A politikai tiszt - egy ötven év körüli, dülledt szemű, harsogó, parancsoló hangú, kövérkés férfi kedvesnek tűnt. Cigaretára gyújtott, és öcsém családi háttéréről, koráról és egészségi állapotáról kérdezősködött. Még azt is megkérdezte, van-e menyasszonya. Xiao-hei azt felelte, nincs, és a politikai tiszt közvetlenségét biztató jelnek vette. A tiszt ezek után dicsérni kezdte: - Maga lelkesen tanulmányozza a marxizmus-leninizmus-maoizmus gondolkörét. Szorgosan dolgozik, és jó benyomást tesz a tömegekre. Természetesen továbbra is szerényen kell viselkednie. A szerénység segíti majd az előrejutásban - és így tovább. Mire a politikai tiszt eloltotta a cigaretáját, Xiao-hei úgy érezte, a zsebében az előléptetés.

A tiszt újabb cigaretára gyújtott, és egy történetbe fogott egy bizonyos pamutfonó üzemben történt tüzesetről, ahol az egyik szövőnő súlyos égési sérüléseket szenvedett, amikor visszarahant a lángok közé, hogy mentse az „állam vagyonát”. A szövőnőnek az összes végtagját amputálni kellett, az egész emberből nem maradt több, mint egy fej és egy torzó, ugyanakkor, amint a politikai tiszt hangsúlyozta, a szövőnő arca sértetlen maradt. És ami még fontosabb - továbbra is szülhet gyereket. Az a nő igazi hős - mondta a politikai tiszt. A sajtó is komoly terjedelemben foglalkozik majd az üggyel. A párt szeretné a szövőnő minden kívánságát teljesíteni, a hölgy pedig úgy nyilatkozott, szeretné, ha a légierő egyik tisztje feleségül venné. És hát itt van Xiao-hei, fiatal, jóképű, független, bármelyik pillanatban előléptethetik tisztté...

Xiao-hei mélyen együtt érzett a szövőnővel, ám a házasság ötletét meglehetősen bizarrnak találta. Igen ám, de hogyan lehetne visszautasítani a politikai tiszt ajánlatát? Semmilyen elfogadható indok nem jutott eszébe. Szerelem? A szerelem az érvényes ideológia szerint közvetlen kapcsolatban állt az „osztályhű érzülettel”, márpedig ha valakinek, hát egy kommunista hősnőnek kijárt az „osztályhű érzület”. Az sem segítene sokat, ha arra hivatkozna, hogy nem is ismeri az illető hölgyet. Kínában rengeteg házasságot kötöttek pártalapon. Mint párttagtól, és különösen mint reménybeli tiszttól, Xiao-heitől valójában csak egyetlen válasz volt elvárható: „Alávetem magam a párt határozatának!” Rettentően bánta már, hogy azt mondta, nincs menyasszonya. Lázasan törte a fejét, vajon hogyan utasíthatná vissza finoman az ajánlatot. Közben a tiszt tovább sorolta az előnyöket: azonnal előléptetnék, hősnek nyilvánítanák, állandó ápolónőt biztosítanának a felesége mellé, és mindehhez még hatalmas életjáradékot is kapna.

A politikai tiszt rágyújtott a harmadik cigarettára és várt. Xiaohei szavanként fontolgatta mondandóját. Némi kockázatot vállalva megkérdezte, hogy a tiszt megmásíthatatlan pártutasítás jegyében nyilatkozik-e. Tudta, hogy a párt mindig is jobban szerette, ha az emberek „önként” vállalkoznak a feladatokra. Várakozásának megfelelően a politikai tiszt nemmel válaszolt, és azt mondta, Xiao-hei szabadon dönthet az ügyben. Xiao-hei ekkor elhatározta, hogy blöffölni fog: „bevallotta”, hogy ha menyasszonya nincs is, az édesanyja már választott számára jövődöbelit. Azt is tudta, hogy a jövődöbelinek eléggé jónak kell lennie, hogy a hősnőt kiüsse, ez pedig annyit jelentett, hogy két tulajdonsággal bírjon: megfelelő osztályhátterrel és megfelelő munkával - ebben a sorrendben. Így tehát a történet női főszereplője egy nagy katonai körzet parancsnokának leánya lett, aki egy katonai kórházban dolgozott. A „szerelmük” még csak „most volt születőben”.

A politikai tiszt visszakozott, mondván, csak azt szerette volna megtudni, hogyan gondolkozik az öcsém az esetről, és nem áll szándékában ráerőltetni egy házasságot. Xiao-heit nem büntették meg, és nem sokkal később megkapta az előléptetést. Egy földi híradóegység parancsnoka lett. A hősnőt pedig végül egy paraszti sorból származó fiatalember vette feleségül.

Időközben Csiang Csing és bandája újabb erőfeszítéseket tettek, hogy működésképtelenné tegyék az országot. Az iparra vonatkozó jelszavuk így szólt: „A termelés leállítása maga a forradalom.” A mezőgazdaság szervezésébe is kezdtek egyre inkább beleavatkozni, és az ott érvényes szlogen ez volt: „Inkább a szocialista gyom, mint a kapitalista rizs.” A külföldi technológiák alkalmazóit így bélyegezték: „Vannak, akik a külföldiek fingját szagolgtatják, és azt mondják, be édes.” Az oktatás jelszava: „Analfabéta munkások kellene, nem kiművelt szellemi arisztokraták.” Arra buzdították az iskolás gyerekeket, hogy újra lázadjanak fel tanítóik ellen. 1974 januárjában Pekingben betörték az osztálytermek ablakait, összetörték az asztalokat és a padokat, akár csak 1966-ban. Mao felesége kijelentette, hogy ez ugyanolyan „forradalmi tett volt, mint az angol munkások tizennyolcadik századi géprombolásai”. Az egész demagóg hadjáratnak egyetlen célja volt: Csou En-lajt és Teng Hsziao-pinget kellemetlen helyzetbe hozni, és kaotikus állapotokat teremteni. Csiang Csing és a kulturális forradalom többi éllovasa kizárólag az emberek üldözésében és a *rombolásban* jeleskedtek. Az építés idegen volt tőlük.

Csou és Teng korábban halvány erőfeszítéseket tettek, hogy az országot kissé nyitottabbá tegyék, így aztán Csiang Csing újabb rohamot indított a külföldi kultúra ellen. 1974 elején hatalmas sajtókampányban ítélték el az olasz rendezőt, Michelangelo Antonionit Kínáról készült filmjéért, jóllehet egyetlen ember sem akadt az országban, aki látta volna a filmet, és szinte senki sem hallott róla - vagy Antonioniról. A Philadelphiai Szimfonikusok látogatása után már Beethovenre is kiterjedt a xenofóbia.

A Lin Piao halála óta eltelt két év alatt a lelkemben élő reményt felváltotta az elkeseredés és a düh. Egyedül az vigasztalt, hogy egyáltalán folyt valamiféle küzdelem, és hogy az elmebaj nem uralkodott olyan kizárólagos hatalommal, mint a kulturális forradalom korábbi éveiben. A mostani időszakban Mao egyik oldalt sem támogatta teljes erővel. Nem tetszett neki, hogy Csou és Teng a kulturális forradalom visszafordításán mesterkednek, de azt is tudta, hogy felesége és annak sleppje képtelen működővé tenni az országot.

Mao hagyta, hogy továbbra is Csou igazgasson, de a feleségét mindenesetre Csoua uszította, különösen az új „Konfuciuszt kritizáló” kampányban. A jelszavak látszólag Lin Piao ellen szóltak, ám valójában Csout vették célba, aki - sokak szerint - az ókori bölcs által hirdett erények megtestesítője volt. Annak ellenére, hogy Csou töretlen hűséget tanúsított, Mao szüntelenül zaklatta. Még most is, amikor kiderült, hogy Csou halálos beteg - előrehaladott hólyagrákja volt.

Ebben az időszakban kezdtem rádöbbenni, hogy voltaképpen Mao felelős a kulturális forradalomért. De még ekkor sem ítélt el egyértelműen, még a lelkemben sem. Hihetetlenül nehéz volt lerombolni a bálványt! Lelkileg viszont már megértem rá, hogy újraértelmezzem őt.

A Csiang Csing és szövetségesei szervezte szabotázs hadjárat legfőbb céltáblája az oktatás volt, mivel a gazdaság működött nélküle is, és a tanulásra és a tanításra irányuló minden kísérlet ellentmondott a kulturális forradalom alapelveinek, a tudatlanságnak. Amikor bekerültem az egyetemre, igazi csatamezőn találtam magam.

A Szecsuan Egyetem volt az Augusztus 26. csoport, Tingék alakulatának főhadiszállása, és az

épületeken jól látszottak a hétéves kulturális forradalom nyomai. Alig akadt ép ablak. Az egyetem területének közepén hajdan egy kis tó volt, messze földön híres lótuszokkal és aranyhalakkal. Mostanra a tavacska bűzös, szúnyogoktól nyüzsgő mocsárrá változott. A kaputól a parkon át vezető utat csonka, megtépázott franciaplatánok szegélyezték.

Közvetlenül az egyetemre való beiratkozásom idején politikai kampány kezdődött „a kiskapuk ellen”. Arról persze senki nem beszélt, hogy valójában maguk a kulturális forradalom vezetői állták el a „nagykaput”. Azonnal láttam, hogy az új „munkásparaszt-katona” diákok között szép számmal képviseltetik magukat a funkcionáriusgyerekek, és hogy tulajdonképpen mindenki protekcióval került be - a parasztokat brigádvezetők vagy kommunájuk párttitkára, a munkásokat üzemi vezetők juttatták be, de előfordult, hogy a diák maga is a pártapparátusból érkezett. Tehát kizárólag a „kiskapu” működött. Így aztán diáktársaimról nem lehetett azt állítani, hogy szívvel-lélekkel részt vesznek a kampányban.

Délutánonként, sőt néha még este is a Zsenmin Zsipao cikkeit kellett tanulmányoznunk, melyekben mindig nagy hangon bírálták ezt vagy azt a jelenséget, majd teljességgel értelmetlen „vitafórumokat” tartottunk, ahol mindenki az újság elcsépelte, szellemtelen frázisait ismételte. Csak szombat este és vasárnap hagyhattuk el az egyetem területét, és vasárnap estére mindenkinek vissza kellett térnie a kollégiumba.

Öt másik lánnyal laktam egy szobában. A szoba két szemközti falánál egy-egy háromemeletes ágy állt, közöttük pedig egy asztal és hat szék - a tanuláshoz. A lavórjaink már alig férték el a szobában. Az ablakunk egy bűzt okádó nyitott csatornára nyílt.

Angol szakra vettek fel, de szinte lehetetlen volt a nyelvtanulás. Közel és távol egyetlen angol anyanyelvű ember - sőt egyetlen külföldi sem volt az egyetemen. Szecsuan a külföldiek számára zárt övezet volt. Nagy ritkán előfordult, hogy valakit mégis beengedtek, persze kizárólag „Kína barátait”, de még így is bünténynek számított, ha valaki hivatalos engedély nélkül szóba elegyedett velük. Ha valakit azon kaptak, hogy a BBC-t vagy az Amerika Hangját hallgatja, akár börtönbe is zárhatták. Semmilyen külföldről származó nyomtatott anyag nem juthatott be az egyetemre, kivéve a *The Worker*-t, az aprócska brit maoista párt lapját, ám még ezt is külön, zárt szobában tárolták. Emlékszem, mennyire izgatott voltam, amikor egyszer, csak egyetlenegyszer engedélyt kaptam, hogy kezembe vegyem az egyik példányt. Persze azonnal megcsappant a lelkesedésem, amikor megláttam, hogy a vezércikk a Konfuciusz elleni kampány jelszavaitól hemzseg. Amint ott ültem magamba roskadva, arra járt egy tanár, akit kedveltem, és mosolyogva odaszólt hozzám: - Ezt az újságot valószínűleg egyedül Kínában olvassák.

A tankönyveinkben szereplő szövegek és példamondatok a legnevetésesebb propaganda kategóriájába tartoztak. Az első mondat, amit egy angolul tanuló diák megtanult, ez volt: „Örökké éljen Mao elnök!” Azonban senki sem merte elmagyarázni a mondat nyelvtani vonatkozásait. Kínaiul ugyanis a kívánságot, vágyat kifejező óhajtómód „valami nem valóságosra” utal. 1966-ban a Szecsuan Egyetem egyik oktatóját megverték, amikor „arra vetemedett, hogy azt állítsa, az »Örökké éljen Mao elnök!« nem valóságos állapotot fejez ki”. Az egyik lecke egy fiatal hőst állított elénk példaképül. A történet szerint a fiú belefulladt az örvénylő árvízbe, amikor meg akart menteni egy villanyoszlopot, mert az Mao elnök hangját továbbította.

Nagy nehézségek árán mégis sikerült a tanszéki oktatótól kölcsön kérnem néhány olyan angolnyelvkönyvet, amit a kulturális forradalom előtt adtak ki, és Jin-ming is küldött néhányat postán a saját egyeteméről. Ezekben számos Jane Austen-, Charles Dickens- és Oscar Wilde-szövegrészletet és az európai és az amerikai történelemről szóló fejezeteket találtam. Hatalmas élvezettel forgattam a könyveket, de rengeteg energiámba került, hogy megszerezsem és azután valahogy megtartsam őket.

Ha észrevettem, hogy valaki közeledik, mindig egy újságba rejtettem a könyvet. Ennek csak részben volt az oka „burzsoá” tartalmuk. Nagyon fontos volt, hogy az ember ne tűnjék ki túlságos tudásszomjival, és ne ébresszen féltékenységet a többi diákban azért, hogy olyasmit olvas, amit azok még nem képesek. Habár az állam - részben propagandaértékünk miatt - azért fizetett bennünket, hogy angolul tanuljunk, ha valaki túlzottan lelkesnek és eltökéltnek látszott, arra rásütötték a „fehér és szakember” bélyeget. Az akkoriban érvényes kifacsart logika szerint ugyanis ha valaki jó volt a szakmájában (azaz „szakember”), akkor ettől azonnal politikailag megbízhatatlan lett (azaz „fehér”).

Én sajnos jobb voltam angolból, mint a csoporttársaim, és ezért bizonyos „diák tisztségviselők” rossz szemmel figyelték a tevékenységemet. A diák tisztségviselők képviselték a legalacsonyabb

ellenőrző szintet: ők felügyelték a politikai foglalkozásokat, és ők követték nyomon diáktársaik „eszmei fejlődését”. Az én évfolyamomon a diák tisztségviselők jobbára vidéki fiúk és lányok voltak. Szerettek volna angolul tanulni, de többségük félig analfabéta volt, és a tehetség lángja is igen halványan pislákolott bennük. Ügybuzgalmuk és frusztrációjuk miatt sajnáltam őket, és megértettem a féltékenységüket. Csakhogy a Mao által bevezetett „fehér és szakember” szlogen jegyében hamarosan erénynek érezték önnön alkalmatlanságukat, és rájöttek, hogy irigységük politikai indoklást kaphat. Szabadon levezethették hát elkeseredettségüket.

Az egyik diák tisztségviselő lépten-nyomon „négy szemközti beszélgetésekre” invitált. Az évfolyamomon múltcődő pártcsoport vezetője egy Ming nevű parasztfiú volt, aki bevonult a hadseregbe, és ott brigádvezető lett. Elképesztően gyenge tanuló volt, de igazságtudattól átfűtött, végtelenbe nyúló előadásokat tartott nekem a kulturális forradalom legújabb vívmányairól, a „munkás-paraszt-katona diákok dicsőséges küldetéséről” és az „eszmei átnevelés” szükségességéről. A beszélgetésekre „hiányosságaim” miatt volt szükség, bár Ming sohasem beszélt erről nyíltan. A kritikát nem pontosította vagy kötötte személyekhez. - A környezetednek panasza van rád. Nem tudod, micsoda? - mondta, és figyelte a hatást. Végül elmondta a legfrissebb rágalmakat. Hol az volt a vád, hogy „fehér és szakember” vagyok, hol az, hogy „burzsoá”, mert nem törtem kezem-lábam, hogy végét pucolhassak, vagy diáktársaim ruháit kimossam - pedig ezek kötelezően végrehajtandó jó cselekedetek voltak. Néha azt vetette a szememre, hogy nyilván azért nem töltöm időm nagy részét azzal, hogy a társaimat korrepetáljam, mert nem akarom, hogy utolérjenek a tanulásban.

Az egyik kritikai megjegyzés, amelynek Ming mindig remegő ajkakkal adott hangot (nyilván mert mélyen átélte a súlyát), az volt, hogy „A társaid jelentették, hogy fennhéjázó vagy. Eltávolodtál a tömegektől.” Kínában bárkiről könnyen kijelentették, hogy lenézi az embereket, ha az illető nem tudta megfelelően palástolni, hogy egy kis magányra vágyik.

A diák tisztségviselőknél eggyel magasabb szinten helyezkedtek el a politikai biztosok, akik szintén alig vagy egyáltalán nem tudtak angolul. Nos, ők sem igazán szíveltek engem. Én sem őket. Az évfolyamomért felelős politikai biztosnak időről időre be kellett számolnom arról, hogyan vélekedem a világ dolgairól. Minden ilyen találkozó előtt órákon át keringtem az egyetem folyosóin és a kertben, próbálván bátorságot gyűjteni, hogy bekopogjak az ajtaján. Úgy tűnt, a lelke mélyén nem gonosz ember, de azért félttem tőle. De főként az elkerülhetetlen, unalmas és célzásokkal tarkított példabeszédektől rettegtem. Mint sokan mások, ő is szerette a macska-egér játékot, mert így kiélhette a hatalmát. Az én szerepem azt diktálta, hogy szerénynek és komolynak mutassam magam, és olyasmiket ígérjek, amiket egyáltalán nem gondolok komolyan, és eszem ágában sincs megtenni.

Kezdtém nosztalgiaát érezni a vidéken és a gyárban töltött éveim iránt, mert ott legalább valamelyest békén hagytak. Az egyetemeket sokkal komolyabb ellenőrzés alatt tartották, lévén, hogy Mao felesége különös érdeklődést tanúsított irántuk. Olyan emberek közé kerültem, akiknek sok előnyük származott a kulturális forradalomból - a nélkül soha nem kerülhettek volna az egyetemre.

Egyszer néhány diák az évfolyamomról azt a feladatot kapta, hogy gyűjtsön anyagot egy angol rövidítéseket tartalmazó szótárhoz. A tanszék ugyanis úgy vélte, hogy a már meglévő szótár „reakciós”. Igaz, valóban több „kapitalista” rövidítés volt benne, mint olyan, amelynek az eredete jóváhagyható. „Miért Roosevelt nevének rövidítése szerepeljen a szótárban - FDR - és nem Mao elnöké?” - méltatlankodott néhány diák. Elképesztő komolysággal kutattak elfogadható szócikkek után, de végül fel kellett adniuk „történelmi missziójukat”, mivel egyszerűen nem volt elég megfelelő rövidítés.

Elviselhetetlennek éreztem a környezetemet. Megértő voltam a tudatlansággal szemben, de nem tudtam elfogadni, hogy dicsfényvel övezik, és még kevésbé, hogy hatalom jár vele.

Gyakran el kellett mennünk az egyetemről, hogy olyasmivel foglalkozzunk, aminek semmi köze nem volt a szaktárgyainkhoz. Mao szerint „a gyárakban, a földeken és a katonaságnál kell megtanulnunk a dolgokat”. Hogy pontosan micsodát, azt persze nem mondta meg. A „földeken” kezdtük az okulást. 1973 októberében, első egyetemi évem legelső hete után az összes diákot elvitték Chengdu egyik külvárosába, egy Sárkányhegy-forrás nevű helyre. Az ország egyik miniszterelnök-helyettese, Chen Yonggui ugyanis sajnálatos módon épp erre a vidékre látogatott nemrég. Chen korábban a Dazhai nevű mezőgazdasági egység vezetője volt a hegyekkel borított északi Shanxi tartományban. Ez a vidék lett Mao mezőgazdasági etalonja, feltehetően azért, mert

a termelést itt sokkal inkább a parasztok forradalmi fanatizmusára alapozták, mint az anyagi ösztönzésre. Mao nem jött rá - vagy nem érdekelte -, hogy Dazhai állítólagos eredményei nem egyebek pusztá csalásnál. - Ah, micsoda hegyek vannak itt! Képzeljék csak el, mennyi szántóföld lehetne rajtuk! - jegyezte meg Chen miniszterelnökhelyettes a Sárkányhegy-forrásnál tett látogatása alkalmával, mintha a gyümölcsösökkel gazdagon termő hegyek is olyan sivarak volnának, mint a szülőfaluját körülvevő kopár ormok. De az elejtett megjegyzés törvénygyé lett. Egyetemi diákok ezrei robbantották ki dinamittal a gyümölcsösöket, amelyek egész Chengdut ellátták almával, szilvával, barackkal és virágokkal. Hatalmas távolságokról hordtuk oda a köveket talicskával és csingafával, hogy teraszos rizsföldeket alakíthassunk ki.

Mint mindenben, amit Mao elrendelt, ebben is kötelező volt fanatizmust mutatnunk. Diáktársaim nagy része akkora erőbedobással dolgozott, hogy arra lehetetlen volt nem figyelni. Belőlem viszont hiányolták a lelkesedést. Részben azért, mert csak nehezen tudtam véka alá rejteni az ellenérzéseimet, részben pedig mert bármilyen hatalmas lendülettel dolgoztam, képtelen voltam megizzadni. Azokat a diákokat, akikről patakokban folyt az izzadság, egytől egyig megdicsérték az esti kiértékelő gyűléseken.

Egyetemi társaimban kétségkívül több volt a lelkesedés, mint a szakértelem. A dinamitrudak, amiket a földbe ástak, rendszerint nem robbantak fel, ami jobb is volt így, mivel senki nem törődött előzetes biztonsági intézkedésekkel. A kőfalak, amiket a teraszok széléinél emeltünk, hamarosan leomlottak, és mire két hét múlva elhagytuk a vidéket, nem maradt más utánunk, mint robbanások szaggatta hegyoldal, alaktalan betonkupacokkal és kőhalmokkal tarkítva. Mindezzel persze kevesen törődtek. Végül is az egész akció nem volt egyéb, mint show, színelőadás - hatalmas munka értelmetlen eszközökkel értelmetlen célokért.

Gyűlöltem ezeket az expedíciókat, és gyűlöltem azt, hogy a munkánk - és egész létünk - egy alantas politikai játszma eszköze csupán. Ugyanilyen utálat töltött el, amikor 1974 vége felé - ismét csak az egész egyetemmel - egy katonai egységhez vezényeltek.

A lactanya néhány órai teherautóútra volt Chengdutól, egy gyönyörű, rizsföldekkel, barackvirágokkal és bambuszokkal övezett helyen. De az ott töltött tizenhét nap egy egész évnél tűnt. Minden reggel teljesen kifulladtam, mire a kiszabott gyilkos távot lefutottam, a testem csupa horzsolás lett a sok eséstől és az „ellenséges” tankok képzeletbeli géppuskatüze előli kúszástól, és a végsőkéig kimerített, hogy órákon át kellett célra tartanom a puskákat, és fagránátokat dobálnom. Ráadásul elvárták, hogy kimutassam, mennyire lelkesedem ezekért a dolgokért, és hogy milyen kitűnően megtanultam mindegyiket, jóllehet reménytelen eset voltam. Megbocsáthatatlan bűn volt, hogy csak a választott tárgyamból, angolból voltam jó. A katonai kiképzés egyben politikai feladat volt, és nekem itt is bizonyítanom kellett volna. A dolog iróniája, hogy a jó céllovás és az egyéb katonai jártasságok miatt egy katonára biztosan rásütötték volna: „fehér és szakember”.

Azon kevés diák közé tartoztam, akik csak olyan veszélyesen kis távolságra tudták elhajítani a fagránátokat, hogy nem részesülhettek az igazi kézigránátdobás dicsteli örömeiben. Ahogy szálas kis csoportunk a hegytetőn ücsörgött, és hallgattuk a távolból odaszűrődő robbanásokat, az egyik lány sírva fakadt. Engem is rettentően bántott, hogy nyilvánvaló bizonyítékot szolgáltattam „fehérségemre”.

Második próbatételünk a lövés volt. Miközben a lőállás felé meneteltünk, azt mondogattam magamnak: nem szabad, hogy itt is megbukjak, ezt a próbát mindenképpen ki kell állnom. Miután szólítottak, és a földön hasalva az irányzékon túl a cél felé meresztettem a szemem, nem láttam mást, mint egyetlen hatalmas feketeséget. Se céltábla, se föld, se semmi. Annyira remegtem, hogy az egész testem teljesen elerőtlenedett. A tűzparancsot is alig hallottam - mintha valahonnan nagyon messziről, a felhőkön túlról szüremlett volna át. Meghúztam a ravaszt, de nem hallottam és nem láttam semmit. Amikor ellenőrizték az eredményt, az oktatók nem hittek a szemüknek: tíz golyóból nemhogy a céltáblát, de még a tartódeszkákat sem találta el egy sem.

Ez számomra is hihetetlennek tűnt. A látásom tökéletes volt. Az oktatóknak azt mondtam, hogy biztosan ferde a puskacső. Ő pedig hitt nekem, mivel az eredmény túlságosan rossz volt ahhoz, hogy csak az én hibám legyen. Kaptam hát egy új puskát, mire sokan panaszkodni kezdtek, hogy nekik bezzeg nem adtak második lehetőséget. A második próbálkozás már jobban sikerült. A tíz golyóból kettő a céltábla külső köreibe csapódott. A nevem persze még így is az egyetemi lista legalján szerepelt. Az eredményeket plakát módjára kifüggesztették a falra, és tudtam, hogy ezúttal megint csak tovább „fehéredtem”. Egy diák tisztségviselő is méltatlankodott: - Hm!

Másodszor is lőhetett! Mintha ez bármit is segítene rajta! Ha egyszer hiányzik belőle minden osztálylelkesedés és osztálygyűlölet, százszor is próbálkozhat, akkor sem lesz jobb!

Nyomorúságos helyzetemben a gondolataimba menekültem, és szinte tudomást sem vettem a katonákról, ezekről a fiatal, húszas éveik elején járó parasztfiúkról, akikre a kiképzésünket bízták. Csak egyetlen incidens keltette fel a figyelmemet. Egy este, amikor néhány lány leszedte a szárítókötélről a frissen mosott ruhát, az összes bugyi tele volt spermafoltokkal.

Az egyetemen azoknál a professzoroknál és tanároknál találtam menedéket, akik a kulturális forradalom előtt kerültek a tanszékre. Néhány professzor még a kommunisták hatalomra jutása előtt járt Nagy-Britanniában vagy az Egyesült Államokban, és úgy éreztem, az ő társaságukban elengedhetem magam, mert egy nyelvet beszélünk. Ők azonban még így is óatosak voltak. Az éveken át tartó elnyomás persze a legtöbb értelmiségit óatosossá tette. Kerültük a veszélyes témákat. Azok, akik jártak Nyugaton, csak igen ritkán beszéltek az ott töltött időről. Majd meghaltam, hogy megtudjak tőlük mindent, amit csak lehet, de visszafogtam magam, mert nem akartam kellemetlen helyzetbe hozni őket.

Részben ez volt az oka annak is, hogy a szüleimmel sem beszéltem soha arról, mit gondolok. Mert hát mit is mondhattak volna? Veszélyes igazságokat vagy biztonságos hazugságokat. Ezenkívül nem akartam, hogy eretnek gondolataim miatt aggódni kezdjenek. Azt akartam, hogy tényleg semmit se tudjanak rólam, hogy ha valami történik velem, nyugodtan mondhassák, sejtelmük sem volt semmiről.

Csak a saját korombeli barátaimmal oszthattam meg gondolataimat. Nem is nagyon lehetett egyebet csinálni, mint beszélgetni, különösen a fiúkkal. Ha egy lány elment egy fiúval szórakozni - ha nyilvánosan együtt mutatkoztak -, az egyet jelentett az eljegyzéssel. Persze gyakorlatilag semmiféle szórakozási lehetőség nem volt. A mozik csak néhány Csiang Csing által jóváhagyott filmet játszottak. Ha véletlenül akadt egy külföldi - mondjuk albán - film, a jegyek azonnal a protekciósok zsebeibe vándoroltak. A maradék pár jegyért pedig ádáz csata folyt, az emberek lángoló dühvel próbálták eltaszítani egymást a jegykiadó ablak elől. A jegyüzérek közben vagyonokat kerestek.

Igy hát csak ültünk otthon, és beszélgettünk. És mindezt olyan illedelmesen, akár a Viktória korabeli Angliában. Akkoriban szokatlan dolog volt, hogy egy nő férfikkal barátkozzék. Az egyik barátnőm egyszer azt mondta nekem: - Még sohasem találkoztam olyan lánnyal, akinek ennyi fiú barátja van. A lányoknak mindig lány barátaik szoktak lenni. - És ez így is volt. Számtalan lányt ismertem, aki az első közelébe kerülő férfihoz feleségül ment. Ami engem illet, a fiú barátaim mindössze néhány érzelgős versre és pár visszafogott levélre ragadtatták magukat. Igaz, az egyik levelet saját vérével írta az egyetemi futballcsapat kapusa.

Barátaimmal gyakran beszélgettünk a Nyugatról. Akkorra már megállapítottam, hogy csodálatos hely lehet. Paradox módon éppen Mao és rezsimje ültette el bennem a gondolatot. Azokról a dolgokról, amikre magam is ösztönösen vágytam, éveken át egyebet sem hallottam, mint hogy a Nyugat rákfenéi. Hogy mik voltak ezek? Nos, szép ruhák, virágok, könyvek, szórakozás, udvariasság, finomság, spontaneitás, megbocsátás, kedvesség, szabadság, a kegyetlenséggel és az erőszakkal szembeni ellenérzés, „osztálygyűlölet” helyett szeretet, az emberi élet tisztelete, az egyedüllét iránti vágy, szakmai hozzáértés... Néha azon tűnődtem, hogyan lehetséges, hogy van, aki nem szeretne ott élni.

Rettentően kíváncsi voltam, hogyan lehet másként élni, mint én, és a barátaimmal rendre kicseréltük a hallomásokat és az információfoszlányokat, amiket a hivatalos sajtóból sikerült kihámozni. Engem a komoly technikai fejlettségnél és a magas életszínvonalnál sokkal jobban lenyűgözött az a tény, hogy nem voltak politikai boszorkányüldözések, nem volt állandó gyilkos gyanakvás, és ámulattal töltött el az egyes ember méltósága és a hihetetlen mértékű szabadság. Számomra az volt a Nyugat szabadságának legfőbb bizonyítéka, hogy oly sokan voltak ott, akik támadták a Nyugatot és dicsérték Kínát. A Tájékoztató című újság a külföldi sajtóból közölt híreket, és címdalán szinte minden második nap ott díszelgett egy-egy újabb dicshimnusz Mao elnökről és a kulturális forradalomról. Eleinte dühítettek ezek a cikkek, később azonban éppen általuk sikerült ráébrednem, mennyire toleráns lehet egy másik társadalom. Arra is rájöttem, hogy ilyen társadalomban akarok élni: ahol az emberek mindenféle nézeteket vallhatnak, legyenek azok bármilyen felháborítóak. Kezdtém látni, hogy az ellenzék és a tiltakozók léte a Nyugat fejlődésének záloga.

Egyes Kínával kapcsolatos megállapításoktól így is égnek állt a hajam. Olvastam például egy nyugati újságíró cikkét, aki néhány régi barátjához érkezett látogatóba. Barátai - egyetemi professzorok - vidáman elmesélték neki, mennyire élvezték, amikor megbélyegezték és a világ végére száműzték őket, és mennyire boldogok voltak, hogy megreformálódnak. A cikk szerzője végül megállapította, hogy Maónak valóban sikerült „új emberekké” gyúrnia a kínaiakat. Olyanokká, akik most már egyenesen élveznek egy sor dolgot, amiktől a nyugatiak pokolian szenvednének. Teljesen megdöbbsentem. Lehetséges, hogy ez az ember nem tudja, hogy a legkegyetlenebb elnyomás jele, ha senki sem panaszkodik? Hogy százszor szörnyűsebb, amikor egy áldozat mosolyog? Nem látta, milyen szánalmas szintre redukálódtak ezek a professzorok, és hogy micsoda iszony árán alacsonyodhattak le ennyire? Akkor még nem tudtam, hogy a nyugatiak nem voltak hozzászokva ahhoz a színjátékhoz, amit a kínaiak játszottak, és nem mindig tudták megfejteni, amit láttak.

Azt sem tudtam, hogy kívülről nehéz információhoz jutni Kínáról, vagy ami mégis kiszivárog, azt Nyugaton jobbra félreértik, és akinek sohasem volt dolga a kínaihoz hasonló rezsimmel, könnyen szó szerint veheti a propagandát és a diktatúra retorikáját. Ezért azt hittem, hogy a külföldiek dicshimnuszai szándékos hazugságok. Barátaim és én fanyar humorral úgy fogalmaztunk, hogy az ilyen külföldieket biztosan a kínai állam „vendégszeretete” vesztegette meg. Amikor Nixon látogatása után a külföldiek már egyes tiltott zónákba is beutazhattak, ahol csak felbukkantak, a hatóságok azonnal újabb kis területeket zártak le e nagyobb zónákon belül. A legjobb közlekedési eszközök, üzletek, éttermek, szállodák és turistalátványosságok csak a külföldiek számára voltak hozzáférhetőek, és mindenütt ott volt a felirat: „Csak külföldi vendégek számára.” A legnépszerűbb italhoz, a mao-tai-hoz például egyetlen kínai sem juthatott hozzá, míg a külföldiek szabadon vásárolhatták. A legjobb ételeket is az idegenből érkezettek számára tartogatták. Az újságok büszkén hirdették, hogy Henry Kissinger kijelentette, jelentősen megnőtt a derékbősege a tizenkét fogásos bankettekől, amikkel Kínában kényeztettek. Mindez egy olyan időszakban, amikor Szecsuanban, a „Mennyek Magtárában” húsz deka volt a havi húsadag, és Chengdu utcái tele voltak hajléktalan kolduló paraszttal, akik az éhezés elől menekültek oda az északi tartományokból. A lakosságból komoly ellenérzést váltott ki, hogy a külföldiekkel nagyurakként bánnak. Barátaimmal kezdtük azt mondogatni: - Érthetetlen, miért vetik a Kuomintang szemére, hogy kitétették a „Kínaiaknak és kutyáknak tilos a bemenet” feliratot, amikor mi magunk is ugyanezt csináljuk.

Az információszerzés igazi szenvedéllyé vált. Rengeteget segített, hogy tudtam angolul olvasni, mert a kulturális forradalom megtizedelte ugyan az egyetemi könyvtárat, de a megsemmisített könyvek döntő része kínaiul volt. A meglehetősen komoly angol nyelvű gyűjteményt felforgatták, de voltaképpen érintetlenül hagyták.

A könyvtárosok boldogok voltak, hogy valaki ezeket a könyveket is olvassa - különösen, hogy az illető diák -, és így nagyon segítőkészen teljesítették kívánságaimat. A katalógus teljesen összekeveredett a tisztogatások során, és a könyvtárosok hatalmas könyvkupacokat túrtak át, hogy előbányásszák a kért könyveket. Ezeknek a kedves fiataloknak a segítségével jutottam hozzá néhány angol klasszikushoz. Louisa May Alcott Jóska lányom című könyve volt az első regény, amit angolul olvastam. A női szerzők, mint Alcott, Jane Austen és a Bronte nővérek könyveit sokkal könnyebben olvastam, mint a férfi írókéit - mondjuk Dickens regényeit -, és sokkal könnyebben átéltem hőseik sorsát. Végigolvastam az európai és az amerikai irodalom rövid történetét, teljesen lenyűgözött a görög demokrácia hagyománya, a reneszánsz humanizmus és a felvilágosodás mindent megkérdőjelező filozófiája. Amikor a Gulliver utazásai-ban arról olvastam, hogy az uralkodó „ediktumot hirdetett, melyben a legszigorúbb büntetés terhe alatt kihirdeti összes alattvalóinak, hogy a lágy tojás csakis a hegyes végén bontható”, azon töprengtem, vajon Swift nem járt-e Kínában. Leírhatatlan boldogsággal töltött el az érzés, hogy tudatom kinyílik, és egyre többet fogad be a világból.

A könyvtárban üldögélve a paradicsomban éreztem magam. A szívem majd kiugrott, amikor - többnyire szürkületkor - elindultam az olvasóterembe. Előre élveztem a könyvek közt magányosan eltöltött órákat. Ilyenkor megszűnt számomra a világ. Amint a lépcsőn felfelé igyekeztem a klasszikus-eklektikus épület bejárata felé, az áporodott levegőjú szobákban tárolt régi könyvek illata jóleső borzongással töltött el, és utáltam, hogy még annyi lépcsőfokot kell megmásznom.

Néhány professzortól sikerült szótárakat szerezni, és ezek segítségével ismerkedtem meg Longfellow és Walt Whitman műveivel és az amerikai történelemmel. Kívülről megtanultam a

Függetlenségi Nyilatkozatot. A szívemet kimondhatatlan boldogság töltötte el, amikor ezeket a szavakat ismételttem: „Mi a következő igazságokat maguktól értetődőeknek tartjuk: minden ember egyenlőnek teremtett”, és „el nem idegeníthető” jogai közé tartozik a „szabadság és a boldogságra törekvés”. Egy új világ tárult fel előttem e Kínában teljességgel ismeretlen gondolatok olvastán. Jegyzetfüzeteim, amiket állandóan magamnál tartottam, tele voltak hasonló idézetekkel. Mindegyiket hatalmas szenvedéllyel, könnyek között másoltam le.

1974-ben egy őszi napon egyik barátnőm titokzatos arccal elém tette a *Newsweek* egy példányát. A magazin Maóról és feleségéről közölt képeket. Barátnőm nem tudott angolul, de nagyon szerette volna megtudni, mit írnak az elnökről és feleségéről. Ez volt az első eredeti külföldi magazin, amit valaha láttam. Az egyik mondattól mintha villám csapott volna belém. Úgy hangzott, hogy Csiang Csing „Mao elnök szeme, füle és hangja”. Egészen addig a pillanatig soha nem engedtem meg magamnak, hogy belegondoljak, milyen nyilvánvaló kapcsolat áll fenn Csiang Csing tettei és Mao személye között. De most egyszeriben világossá vált, ki is tulajdonképpen Mao. A róla alkotott kép elmosódott körvonalai hirtelen élesen kirajzolódtak. Mao állt hát az esztelen rombolás és a szenvedések háttérében. Nélküle felesége és annak udvaroncái egyetlen napig sem maradhattak volna hatalmon. Ekkor mertem először gondolatban megfogalmazni Mao elnökkel kapcsolatos kételyeimet.

27. „HA EZ A PARADICSOM, MILYEN AKKOR A POKOL?” - APÁM HALÁLA (1974-1976)

Apámat ez alatt az idő alatt - kollégáitól eltérően - végig nem rehabilitálták, és munkát sem kapott. Tétlenül ült otthon a Meteorit utcában, amióta anyámmal és velem 1972-ben hazajött Pekingből. A baj az volt, hogy név szerint kritizálta Maót. A vizsgálóbizottság nagyon együtt érző volt vele, és igyekezett a Mao ellen mondottak közül néhány dolgot apám elmebetegségének számlájára írni. De a bizottság heves ellenkezéssel találta szemben magát a magasabb hatóságok részéről, akik apámra kemény büntetést akartak kiszabni. A kollégák közül sokan rokonszenveztek apámmal, sőt csodálták őt. De gondolniuk kellett a saját bőrükre is. Ráadásul apám nem tartozott egyetlen klikkhez sem, és nem volt befolyásos támogatója - ami segíthetett volna neki abban, hogy könnyebben megússza a dolgot. Ehelyett csak jó pozícióban lévő ellenségei voltak.

Még valamikor 1968-ban anyám, akit akkor rövid időre hazaengedtek a fogságból, meglátta apám egyik régi barátját egy útszéli étkezdénél. Ez a férfi vállalkozott az együttműködésre Tingékkal. A feleségével volt, akit éppen anyám és Tingné mutattak be neki, amikor még együtt dolgoztak Yibinben. Látszott, hogy a házaspár egy bólintáson túl nem szeretne tudomást venni anyámról, ő azonban odament az asztalukhoz, és leült hozzájuk. Megkérte őket, hogy járjanak közben Tingéknél apám kiszabadítása érdekében. Miután végighallgatta anyámat, a férfi megrázta a fejét, és azt mondta: - Ez nem olyan egyszerű... - Aztán bemártotta az ujját a teába, és a Zuo írásjegyet írta az asztalra. Jelentőségteljesen anyámra nézett, aztán felállt a feleségével együtt, és szó nélkül elmentek.

Zuo apám egyik hajdani közeli munkatársa volt, és azon kevés magas állású tisztségviselők egyike, akik egyáltalán nem szenvedtek a kulturális forradalom alatt. Kedvence volt Shauné lázadóinak és jó barátja Tingéknek, de túlélte az ő bukásukat is, Lin Piaóé is, és hatalmon maradt.

Apám nem volt hajlandó visszavonni azt, amit Maóról mondott. De amikor a vizsgálóbizottság azt javasolta, hogy írják idegbetegsége számlájára a sértő szavakat, apám nagy gyötrődés után belenyugodott.

Időközben teljesen elcsüggesztette az általános helyzet. Az emberek viselkedését és a párt döntéseit sem vezérelte már semmiféle elv. A korrupció hatalmas iramban tért vissza újra. A tisztviselők a családjuk és barátaik érdekeit tekintették a legfontosabbnak. A veréstől való félelmükben a tanárok a legjobb jegyeket adták a diákoknak, függetlenül a teljesítménytől, a kalauzok pedig elengedték a jegyvásárlást. A közjó iránti elkötelezettséget nyíltan kiröhögte mindenki. Mao kulturális forradalma a pártfegyelmet és a közmorált is lerombolta.

Apám alig bírta fegyelmezni magát, hogy ne mondja el ismét a véleményét, olyan dolgokat, amelyek őt is, és családját is még nagyobb bajba kevernék.

Nyugtatókon élt. Amikor a politikai légkör enyhébb volt, kevesebbet szedett; amikor felerősödtek a kampányok, többet. Valahányszor a pszichiáterek felírták a következő adagot, megcsóvázták a fejüket, és kijelentették, rettentően veszélyes számára folyamatosan ilyen óriási adagokat szednie. De csak rövid időszakokra tudta abbahagyni a nyugtatózást. 1974 májusában megérezte, hogy az

ideg-összeroppanás szélén áll, és kérte, hogy utalják be pszichiátriai kezelésre. Ekkor hamar sikerült kórházba kerülnie, hála hajdani munkatársainak, akik most újra az egészségügyet irányították.

Elengedtek az egyetemről, és apámhoz utaztam a kórházba, hogy ne legyen egyedül. Su doktor ápolta, ugyanaz a pszichiáter, aki már korábban is kezelte. Tingék uralma alatt Su doktort is meghurcolták, mert igaz diagnózist adott apámról, és kötelezték, vallomásban írja le, hogy apám csak színlelte az elmebetegséget. Ő ezt visszautasította, amiért bírálati gyűléseket szerveztek ellene, összeverték, és eltiltották az orvosi hivatás gyakorlásától. Láttam egyszer 1968-ban, szemetesvödörket és kórházi köpöcsészéket tisztogatott. Már megöszült a haja, pedig még csak harminc-egynéhány éves volt. Tingék bukása után rehabilitálták. Nagyon kedves volt apámhoz és hozzám is, és a többi orvos és nővér is szeretett minket. Megígérték nekem, hogy gondját viselik apámnak, és nem szükséges mellette maradnom. De én mégis inkább ezt választottam. Azt gondoltam, hogy nagyobb szüksége van a szeretetre, mint bármi másra. És aggódtam amiatt, mi történik, ha akkor esik össze, amikor senki sincs mellette. Veszélyesen magas volt a vérnyomása, és korábban már több kisebb szívrohama volt, amitől maradt is egy kis járashibája. Úgy látszott, bármelyik pillanatban megcsúszhat. Az orvosok figyelmeztették, hogy egy esés végzetes lehet. Így beköltöztem vele a férfiosztályra, ugyanabba a szobába, amelyben 1967 nyarán lakott. Mindegyik szobára két beteg jutott, de apám megkapta az egész szobát, és én alhattam a másik ágyon.

Minden pillanatban vele voltam, nehogy elessen. Ha kiment a vécére, megvártam az ajtó előtt. Ha túl sokáig maradt bent, egyből arra gondoltam, hogy szívrohamot kapott, és ilyenkor bolond módon elkezdtem szólógnatni. Mindennap nagyokat sétáltunk a hátsó kertben, amely tele volt az osztály többi betegével, akik szürke csíkos pizsamában járkáltak fáradhatatlanul, üres tekintettel meredve maguk elé. A látványuk mindig megrémített, és nagyon elszomorított.

A kert maga tobzódott a színekben. Fehér lepkék csapongtak a sárga nárciszok között a gyepen. A környező virágágysokból kimagasodott egy kínai rezgő nyárfa, kecsesen hajladozó bambuszok és a gránátalmafa virágai lestek ki az oleanderbozót mögül. Séta közben mindig egyre újabb verseken járt az eszem.

A kert végében volt egy nagy kultúrterem, ahol a bentlakók kártyázhattak, sakkozhattak, és átlapozhatták a néhány újságot és az engedélyezett könyveket. Az egyik nővér elmondta nekem, hogy a kulturális forradalom korábbi szakaszában a termet arra használták, hogy az ápoltak Mao elnök műveit tanulmányozzák. Mao unokaöccse, Mao Yuanxin ugyanis „felfedezte”, hogy Mao vörös könyve minden gyógyszeres kezelésnél jobban hat az elmebetegekre. Az olvasógyűléseket azonban hamar beszüntették a kórházban, mert „valahányszor egy ápolat kinyitotta a száját, mind halálra rémültünk. Ki tudja, mit fog mondani?”

A betegek nem voltak erőszakosak, mert a kezelés kiszívta fizikai és szellemi erejüket. De még így is félelmetes volt köztük lakni, főleg éjszaka, amikor apám mély álomba merült az altatóktól, és az egész épület elcsendesedett. Mint a többi szobát, a mienket sem lehetett bezárni, és sokszor riadtam fel arra, hogy egy férfi áll az ágyam mellett, széthúzza a moszkítóhálót, és az örültek átható tekintetével mered rám. Csorogni kezdett a hátamon a hideg veríték, és felhúztam a paplant, hogy ne hallatsszon a sikoltásom: semmiképpen sem akartam felébreszteni apámat - az alvás volt a legfontosabb a gyógyulásához. A beteg végül mindig kicsoszogott a szobából.

Egy hónap elteltével apám hazament: De nem gyógyult meg teljesen - az elméje túl nagy feszültségnek volt kitéve túl sokáig, és a politikai környezet még mindig túl nyomasztó volt ahhoz, hogy apám pihenhessen kicsit. A pszichiáterek sem tehettek semmit. Apám idegrendszerre kimerült, és kimerült a teste és a szelleme is.

Végül a vizsgálóbizottság felvázolta az ítélet első változatát. Eszerint apám „komoly politikai hibákat követett el” - ami csak egy fokkal volt enyhébb az „osztályellenség” elnevezésnél. A párthatározatokkal összhangban az ítéletvázlatot odaadták apámnak, hogy írja alá megerősítésként, ha elfogadja. Amikor apám elolvasta, sírt. De aláírta.

Az ítéletet nem fogadták el a magasabb hatóságok. Keményebbet akartak.

1975 márciusában sógorom, Bagoly előléptetésre lett jogosult a gyárban, és a gyár személyzeti tisztjei eljöttek apám hivatalába elvégezni a szükséges politikai vizsgálatot. A vendégeket egy Shauné csoportjába tartozó hajdani lázadó fogadta, és elmondta nekik, hogy apám „Mao-ellenes”. Bagolyt nem léptették elő. Nem említette ezt anyáméknak, mert nem akarta felzaklatni őket, de apám egyik hivatali barátja eljött hozzánk, és apám meghallotta, amikor a férfi odasúgta a hírt anyámnak. Szívszagató fájdalommal kért bocsánatot Bagolytól, amiért veszélyezteti a jövőjét.

Kétségbeesve, szemében könnyekkel mondta anyámnak: - Mit tettem én, hogy még a vejemen is ennyire megtorolják? Mit tehetek most, hogy megmentsenek benneteket?

Bár óriási adag nyugtatót szedett be, apám alig aludt az elkövetkezendő néhány nap során. Április 9-én délután azt mondta, felmegy, lefekszik egy kicsit.

Amikor anyám befejezte a vacsorafőzést a kis földszinti konyhában, azt gondolta, hagyja még aludni apámat. Végül felment a hálósobába, de nem tudta felébreszteni. Rájött, hogy apám szívrohamot kapott. Nem volt telefonunk, így anyám elrohant a tartományi kormányzat kórházába, ami egyutcányira volt tőlünk, és megkereste az igazgatót, Jen doktort.

Jen doktor különösen jó orvos hírében állt, és a kulturális forradalom előtt ő volt a felelős a telepünkbeli elit egészségügyi ellátásáért. Gyakran eljárt hozzánk, és nagy figyelemmel tárgyalta meg velünk a család egészségi állapotát. De amikor elkezdődött a kulturális forradalom, és mi üldözöttek lettünk, egyszerre hidegen és megvetően kezdett viselkedni velünk. Sok olyan emberrel találkoztam, mint Jen doktor, ez a viselkedés mégis mindig megdöbbentett.

Amikor anyám odament hozzá, Jen doktor láthatóan bosszankodott, és azt mondta, majd megy, ha befejezte, amit éppen csinál. Anyám könnyögött neki, hogy egy szívroham nem várhat, de ő olyan tekintettel nézett rá, mintha azt mondaná, hogy a türelmetlenség nem segít. Egy órába telt, mire méltóztatott kijönni hozzánk egy nővérrel, de még elsősegélycsomagot sem hozott. A nővérnek kellett visszamennie érte a kórházba. Jen doktor néhányszor megfordította az apámat, aztán csak ült és várt. Eltelt még fél óra, és apám halott volt.

Aznap éjjel a kollégiumban voltam az egyetemen, és lámpafénynél tanultam, mert épp áramkimaradás volt, ami elég gyakran előfordult. Néhány férfi érkezett apám hivatalából, és hazavittek autóval, de nem mondták meg, miért.

Apám oldalt feküdt az ágyon, arca békés volt, mintha csak nyugtató álomba merült volna. Most nem látszott idősnek, fiatalnak tűnt, még fiatalabbnak is az ötvennégy événél. Úgy éreztem, megszakad a szívem, és féktelenül zokogni kezdtem.

Napokig sírtam magamban. Végiggondoltam apám életét, elvesztegetett hűségét és összetört álmait. Nem kellett volna meghalnia. És mégis elkerülhetetlennek tűnt a halála. Nem volt hely számára Mao Kínájában, mert megpróbált becsületes maradni. Épp az az eszme árulta el, amiért egész életét odaadta, és ez az árulás végül megölte őt.

Anyám azt követelte, hogy büntessék meg Jen doktort. Ha nem lett volna annyira hanyag, apám lehet, hogy nem halt volna meg. De anyám kérését elutasították azzal, hogy mindössze egy „özvegy érzékenysége”. Elhatározta, hogy nem firtatja tovább a dolgot. Fontosabb küzdelemre akart koncentrálni: elfogadható búcsúbeszédet kellett írnia apámról.

Ez a beszéd rendkívül fontos volt, mert tudtuk, hogy mindenki úgy fogja értelmezni, mint a párt értékelését apámról. Beleteszik majd a személyi kartonjába, és így továbbra is meg fogja határozni a gyermekei jövőjét, hiába halott már, akiről íródott. Meghatározott sémákat és kötött formulákat használtak egy ilyen beszéd elkészítésénél. A legkisebb eltérés a szabványos kifejezésektől egy olyan tisztségviselő esetében, akit már felmentettek a vádak alól, azt jelentette volna, hogy a párt mégsem tisztázta vagy éppenséggel elítéli az immár halott embert. A beszédet felvázolták, és a vázlatot megmutatták anyámnak. Tele volt elítélő kitételekkel. Anyám tudta, hogy ha ez a búcsúbeszéd elhangzik, a család sosem fog megszabadulni a gyanútól. Legjobb esetben is állandó bizonytalanságban kell majd élnünk - és még valószínűbb, hogy generációról generációra új üldöztetésekben lesz részünk. Anyám több változatot is elutasított.

Minden anyám ellen dolgozott, de ő tudta, hogy sokan rokonszenveztek apámmal. Ez hagyományosan az az időszak volt, amikor egy kínai család megengedhetett magának egy kis érzelmi zsarolást. Apám halála után anyám ágyrak esett, de még a betegágyból is töretlen határozottsággal küzdött. Azzal fenyegetőzött, hogy feljeleníti a hatóságokat az emlékbizottságnál, ha nem írnak kielégítő búcsúbeszédet. Betegágyához hívta apám barátait és munkatársait, és azt mondta, az ő kezükbe teszi gyermekei jövőjét. Megígérték, hogy szólni fognak apám érdekében. Végül a hatóságok engedtek. Bár senki sem merete rehabilitáltként említeni apámat, a módosított értékelés mégis legalább ártalmatlannak nyilvánította.

A temetés április 21-én volt. Az általános gyakorlat szerint az apám hajdani munkatársaiból álló „temetési bizottság” szervezte, így olyan emberek is, akik annak idején részt vettek az üldözésében, mint Zuo. Gondosan, a legapróbb részletekig megtervezték a koreográfiát, az előírt mintának megfelelően körülbelül ötszáz ember jött el. A résztvevőket több tucat hivatalból és irodából válogatták össze, az apám hivatala alá tartozó helyekről. Még a gyűlöletes Shauné is

megjelent. Minden szervezetnek meghatározott méretű, papírvirágból készült koszorút kellett küldenie. A családom tulajdonképpen örült, hogy hivatalos szertartást rendeztek. Egy olyan rangú embernek, mint apám, lehetetlen volt akkoriban magánszertartást rendezni, és úgy értelmezték volna, hogy a párt megtagadta apámat. A jelenlévők többségét nem ismertem, de eljött az összes közeli barátom is, akik értesültek apám haláláról, mint például Pufi, Nana és a villanszerelők a hajdani gyáramból. Az osztálytársaim is eljöttek a Szecsuan Egyetemről, Ming is, a diáktanács titkára. Régi barátom, Bing is felbukkant, akit nagyanyám halála óta nem akartam látni, és egykori barátságunk azonnal újramezződött ott, ahol hat éve abbamaradt.

A szertartásrend előírta, hogy „az elhunyt családjának egyik képviselője” tartson beszédet, és nekem jutott ez a szerep. Visszaidéztem apám egyéniségét, erkölcsi elveit, pártjába vetett hitét és szenvedélyes elkötelezettségét a néphez. Reméltem, hogy az ő tragédiájával szembesülve sokaknak lesz majd min töprengeniük.

A szertartás végén, mikor már mindenki végigvonult és kezet fogott velünk, sok egykori lázadó arcán könnyeket láttam. Még Shauné arca is komor volt. Minden alkalomra fel tudták venni a megfelelő maszkot. Néhányan a lázadók közül odasúgták nekem: - Nagyon sajnáljuk, ami az apáddal történt. - Talán tényleg sajnálták. De akkor már mit számított a sajnálat? Az apám halott volt - és ők is jócskán kivették részüket a meggyilkolásában. Elgondolkoztam, vajon megtennék-e ugyanezt valaki mással is a következő kampányban.

Egy ismeretlen fiatal nő a vállamba fúrta a fejét, és hevesen zokogott. Éreztem, hogy egy cetlit csúsztat a markomba. A temetés után elolvastam. Ez volt ráírva ákombákomokkal: „Mélyen megrendített apád egyenes jelleme. Tanulnunk kell tőle, és méltó követőivé kell válnunk, hogy megvalósulhasson a cél, amiért küzdött - a nagy proletárforradalom eszméje.” Azon gondolkoztam, vajon tényleg ez következett-e a beszédemből. Úgy tűnt, a kommunisták minden erkölcsi elvet és emelkedett érzést ki tudnak sajátítani maguknak.

Néhány héttel a halála előtt a chengdui vasútállomáson ültem apámmal, vártuk egy barátját. Ugyanabban a félig nyitott várórészben voltunk, ahol körülbelül egy évtizeddel korábban anyámmal ültünk, amikor Pekingbe utazott, hogy apám felmentését kérje. A váróhelyiség alig változott valamit, csak egy kicsit romosabbnak látszott, és sokkal nagyobb volt a tömeg. Még több ember csődült össze az állomás előtti nagy téren. Néhányan aludtak, néhányan csak ücsörögtek, volt, aki a gyerekét szoptatta, sokan koldultak. Ezek parasztok voltak Északról, ahol éhínség dúlt - a rossz időjárás és helyenként Csiang Csiang klikkjének szabotázsakciója miatt. A parasztok vonattal jöttek le Délre, összezsúfolódva a vagonok tetején. Sok történet keringett arról, hogy néhányakat lelöktek, másokat pedig az alagút fejezett le.

Úton az állomás felé megkérdeztem apámat, lemehetnek-e hajóval a Jangcén a nyári szünetben. - A fő célom az életben - mondtam -, hogy jól érezzem magam. - Apám helytelenítően megrázta a fejét. - Amíg fiatal vagy, addig a fő célod a tanulás és a munka legyen.

Várakozás közben újra felhoztam a témát. Egy takarító sepregetett körülöttünk. Az egyik részen az útját félig elzárta egy északi parasztasszony, aki a betonpadlón ült, mellette szakadozott motyó és két rongyos kisgyerek. A harmadik éppen szopott, az asszony a szégyen legkisebb jele nélkül tárta ki a mellét, amely fekete volt a piszoktól. A takarító rájuk sepegte a port, mintha ott sem volnának. A parasztasszony meg sem mozdult.

Apám hozzám fordult, és azt mondta: - Amíg ilyen emberek élnek körülöttem, hogy érezhetnél jól magad? - Nem szóltam semmit. Nem mondtam: „De mit tehetnék, én, egymagam? Éljek én is nyomorban, a semmiért?” De ez rettenetesen önzőnek hangzott volna. Úgy neveltek, hogy „saját kötelességemnek tartsam a nemzet érdekét” (*yi tian-xia wei ji-ren*).

Most, abban az úrben, amit apám halála után éreztem, kezdtem megkérdőjelezni ezeket az elveket. Nem akartam küldetést teljesíteni, „nagy ügyért” élni, csak élni - csendes, esetleg kicsit könnyelmű életet - a saját életemet. Megmondtam anyámnak, hogy a nyári vakációban végig akarok hajózni a Jangcén.

Anyám bátorított, hogy menjek, a nővérem is, aki Bagollyal együtt nálunk lakott, amióta visszatért Chengduba. A gyár, amelyben Bagoly dolgozott és amelynek szokás szerint lakást kellett volna biztosítani a dolgozóinak, nem épített új lakásokat a kulturális forradalom alatt. Akkor sok munkás, mint Bagoly is, még egyedülálló volt. Kollégiumban laktak, nyolcan egy szobában. Most, tíz évvel később legtöbbször megnősült, és gyerekeik születtek. Nem volt hol lakniuk, így a szüleikkel vagy a feleségük szüleivel laktak, és gyakran előfordult, hogy három generáció élt egyetlen szobában.

A nővérem nem kapott munkát, mert az, hogy férjhez ment, mielőtt munkát vállalt volna a városban, megfosztotta attól a lehetőségtől, hogy bárhol alkalmazzák. Most, hála annak a szabálynak, amely szerint ha egy állami alkalmazott meghal, valamelyik utóda átveheti a helyét, nővéremnek is adtak egy helyet Chengduban, A Kínai Orvoslás Tudományának Főiskoláján, az adminisztráción.

Júliusban útnak indultam Jin-minggel, aki akkor Wuhanban tanult, egy nagy, Jangce melletti városban. Először a közeli, dús növényzetű és kitűnő éghajlatú Lushan-hegynél álltunk meg. Fontos pártkonferenciákat szerveztek ott korábban, többek között az 1959-est is, amelyen Peng Te-huai marsallt menesztették, és a helyet később azért látogatták, „mert itt forradalmi oktatást kaphatnak az emberek”. Amikor azt mondtam, menjünk el, és nézzük meg, Jin-ming hitetlenkedve megjegyezte: - Nincs még elegendő a „forradalmi oktatásból”?

Sok fényképet készítettünk a hegyről, egy felvétel kivételével egy teljes harminchat kockás tekercest elhasználtam. Lefelé jövet elmentünk egy kétszintes villa mellett, amely ernyőfenyők, magnóliák és feketefenyők sűrűjében búj meg. Úgy nézett ki, mintha csak kövek összedobált halmaza volna a sziklák tövében. Alig láttam még ilyen szép helyet, és elfényképeztem az utolsó kockát is. Hirtelen egy férfi tűnt fel a semmiből, és halk, parancsoló hangon azt mondta, hogy adjam oda a fényképezőgépet. Civil ruhát viselt, de láttam, hogy pisztoly van nála. Kinyitotta a fényképezőgépet, és ezzel tönkretette az egész tekercs filmem: Aztán eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Néhány mellettem álló turista azt suttogetta, hogy a ház Mao egyik nyári villája. Újabb heves utálatot kezdtem érezni Mao iránt, nem is annyira kivételezett helyzete, hanem inkább a képmutatás miatt, hogy ő megengedi magának a luxust, miközben a népnek azt prédikálja, hogy még az egyszerű kényelem is megvetendő. Miután a láthatatlan őr hallótávolságán kívülre kerültünk, és siratni kezdtem az elveszett harminchat képemet, Jin-ming egy grimasszal válaszolt: - Látod, hova vezet, ha szent helyekre akarsz kukucskálni!

Busszal hagytuk el Lushant. Mint minden busz Kínában, ez is tömve volt, és kétségbeesetten nyújtogattuk a nyakunkat, hogy levegőhöz jussunk. A kulturális forradalom kezdete óta szinte egyáltalán nem készült új busz, holott ez alatt az idő alatt a városi lakosság sok tízmillióval nőtt. Néhány perc múlva a busz hirtelen megállt. Nagy nehezen kinyitották az ajtót, és egy hivatalos kinézetű civil ruhás férfi furakodott be. - Lehajolni! Lehajolni! - ugatta. - Amerikai vendégek jönnek érrefelé. Kárt tesz hazánk jó hírének, ha meglátják ezt a rengeteg fejet összevissza! - Próbáltunk lehajolni, de a busz túlságosan tele volt. A férfi ordított: - Mindenkinek kötelessége, hogy megőrizze hazája becsületét! Rendezett és méltóságteljes külsőt kell mutatnunk! Lehajolni! Hajtson mindenki térdet!

Hirtelen meghallottam Jin-ming dörgő hangját: - Nem arra tanított bennünket Mao elnök, hogy sose hajtsunk térdet az amerikai imperialisták előtt? - Ebből könnyen baj lehetett. A humort nem nagyon értékelték. A férfi szigorú pillantást vetett felénk, de nem szólt semmit. Még gyorsan körülnézett a buszban, aztán lesietett. Nem akarta, hogy az „amerikai vendégek” jelenetet lássanak. A széthúzás legkisebb jelét sem vehették észre a külföldiek.

Végig a Jangcén, akárhová mentünk, mindenütt láthattuk a kulturális forradalom következményét: földig rombolt templomok, ledöntött szobrok, düledező régi városok. Kína ősi kultúrájából alig maradt valami. De a veszteség még ennél is súlyosabb volt. Kína nemcsak legszebb dolgait veszítette el, de elveszítette azt a képességét is, hogy értékelni tudja őket, és újakat hozzon létre. A sebhelyes, de még így is bámulatosan gyönyörű tájat leszámítva Kína csúnya országgá változott.

A szünet végén egyedül utaztam vissza gőzhajón Wuhantól, át a Jangce szorosain. Három nap volt az út. Egyik reggel, ahogy kihajoltam a korláton, egy szélroham szétfújta a hajamat, és a csatom beleesett a vízbe. Az egyik utas, akivel már beszéltem korábban pár szót, egy mellékfolyó torkolatára mutatott, ami mellett épp akkor haladtunk el, és mesélni kezdett.

Időszámításunk előtt 33-ban a kínai császár, hogy kedvében járjon országga hatalmas északi szomszédainak, a hunoknak, elhatározta, hogy egy leányt küld feleségül a barbár királynak. A jelöltet háromezer ágyasa közül válogatta ki, arcképeik alapján, hisz sokukat sosem látta. Mivel a menyasszonyt barbár királynak szánta, a legcsúnyább képet választotta ki, de az indulás napján kiderült, hogy a lány valójában gyönyörű. Csak azért volt csúnya az arcképe, mert nem volt hajlandó lepélni az udvari festőt. A császár azonnal kivégeztette a festőt, a lány pedig egyre zokogott a folyóparton, hogy el kell hagynia hazáját, és a barbárok között élnie. A szél megoldotta a haját, és a folyóba fújta a hajtűjét, mintha azt akarta volna, hogy hagyjon valamit

emlékül a hazájának. A lány végül öngyilkos lett.

A legenda szerint, ahol a hajtű a folyóba esett, a víz kristálytisztává változott, és ezért később a Kristály-folyó nevet adták neki. Utastársam elmondta, hogy épp ez volt az a mellékfolyó, ahol elhaladtunk. Mókás fintorral hozzátette: - Ó jaj, rossz jel! Lehet, hogy a végén még te is külföldi országba kerülsz, és barbárhoz mész férjhez! - Halványan elmosolyodtam ezen a hagyományos kínai rögeszmén, hogy a többi nemzet csakis „barbár” lehet, és azon gondolkodtam, vajon az az ókori hölgy nem járt volna-e jobban, ha feleségül megy a „barbár” királyhoz. Legalább nap mint nap láthatta volna a pusztát, a lovakat, a természetet. A kínai császár palotájában fényűző börtönben élt, ahol még fa sem nőtt, nehogy valamelyik ágyas esetleg a fára mászva átugorjon a falon és megszökjön. Arra gondoltam, hogy olyanok vagyunk, mint a kínai mese békája, aki egy kút fenekén él, és kijelenti, hogy az ég csak akkora, amekkorának onnan lentről látszik. Heves, sürgető vágyat éreztem, hogy lássam a világot.

Akkor még sosem beszéltem külföldivel, pedig már huszonhárom éves voltam, és majdnem két éve tanultam angolt. Látni is csak egyszer láttam külföldit, 1972-ben, Pekingben. Egy külföldi, a kevés „Kína-barát” egyike egyszer eljött az egyetememre. Forró nyári délután volt, és éppen a szobában aludtam, amikor az egyik diáktársam berontott, és mindannyiunkat felébresztett a visítással: - Egy külföldi van itt! Menjünk és nézzük meg a külföldit! - Néhányan vele mentek, de én úgy döntöttem, hogy maradok, és inkább szunyókálok tovább. A bámulósdit nevetséges, zombis gesztusnak éreztem. És egyébként is, mi értelme lett volna a bámulásnak, ha ki sem szabad nyitnunk előtte a szánkat, még akkor sem, ha „Kína-barát”?

Még csak hallani sem hallottam külföldit, kivéve az egyetlen nyelvtanító lemezen. Amikor elkezdtem angolul tanulni, kölcsönvettem egy lemezt és egy lemezejátszót, és otthon hallgattam, a Meteorit utcában. Néhány szomszéd összegyűlt az udvaron, és tágra nyitott szemmel, fejcsóválva mondogatták: - Micsoda lehetetlen hangok! - Újra és újra lejátszották velem a lemezt.

Minden diák álma az volt, hogy külföldivel beszélhessen, és a nagy lehetőség végre eljött számomra. Amikor a jangcei útról hazajöttem, megtudtam, hogy az évfolyamomat októberben egy déli kikötőbe, Zhanjiangba küldik, hogy az ottani külföldi tengerészekkel gyakoroljuk az angol nyelvet. Rettentő izgatott lettem.

Zhanjiang úgy hétszázötven mérföldre van Chengdutól, ami két nap és két éjszaka vasúton. Ez Kína legdélibb nagy kikötője, egészen közel a vietnami határhoz. A gyarmati stílusú századfordulós épületek, román boltívek, rózsablakok és színes napernyős nagy verandák láttán úgy éreztem magam, mintha külföldre érkeztem volna. A helyiek kantonit beszéltek, ami majdnem úgy hangzott, mint egy idegen nyelv. A tenger és az egzotikus trópusi növényzet szokatlan illata egy tágasabb világ levegőjének az illata volt.

De azt az örömet, hogy ott lehetek, állandóan megkeserítette valami. Egy politikai biztos és két tanár jött velünk, akik úgy határoztak, hogy hiába vagyunk csak egy mérföldre a tengertől, még csak a közelébe sem szabad mennünk. A kikötőt magát mindenkitől elzárták, mert „szabotázs” vagy disszidálástól féltek. Elmondták nekünk, hogy egy kantoni diák elrejtőzködött egy tehergőzhajón, nem tudva, hogy a raktárhelyiséget hetekig nem fogják kinyitni, és mire a hajó kikötött, meghalt. Mozgásunkat egy jól körülhatárolt körzetre kellett korlátoznunk, ami szállásunktól alig néhány utcára terjedt csak.

Az ilyen szabályok mindig is részei voltak az életünknek, de sosem tudtam békésen elfogadni őket. Egyik nap hihetetlen erővel kapott el a mehetnék. Betegséget színleltem, és engedélyt kaptam, hogy bemenjek egy kórházba a város központjában. Kétségbeesetten jártam az utcákat, és próbáltam meglátni a tengert, de hiába. A helyiek nem voltak segítőkészek: nem szerették a nem kantoniul beszélőket, és nem akartak megérteni. Három hetet töltöttünk a kikötőben, és csak egyetlenegyszer engedélyezték különleges kegyként, hogy elmenjünk egy szigetre, és megnézzük az óceánt.

Ottlétünk célja az volt, hogy a tengerészekkel beszélgessünk, így tehát csoportokra osztottak bennünket, és felváltva dolgoztunk két kijelölt helyen: a Barátság Áruházban, ahol kemény valutáért lehetett vásárolni, és a Tengerészklubban, amelynek volt egy bárja, egy étterme, egy biliárdszobája és egy pingpongterme.

Szigorú szabályokhoz kötötték, hogyan kell beszélnünk a tengerészekkel. Sosem beszélhettünk velük egyedül, kivéve a Barátság Áruház pultja feletti pár szót. Ha megkérdezték a nevünket és a címünket, semmilyen körülmények között sem adhattuk meg nekik az igazit.

Mindannyiunknak előre ki kellett találnia egy hamis nevet és egy nem létező címet. Minden beszélgetés után részletes beszámolót kellett írunk arról, mi hangzott el, ami szokásos kötelezettsége volt mindenkinek, aki külföldiekkel állt kapcsolatban. Újra és újra figyelmeztettek bennünket, hogy tartsunk „fegyelmet a külföldi kapcsolatokban” (*she wai ji-lu*). Máskülönben, mondták, nemcsak magunkat keverjük nagy bajba, de a többi diákot is megfosztjuk a lehetőségtől, hogy eljöjjön.

Az angol nyelv gyakorlásának lehetősége valójában meglehetősen gyér volt. Nem mindennap érkezett hajó, és nem is minden tengerész jött ki a partra. Legtöbbjüknek ráadásul nem is az angol volt az anyanyelve: sok görög, japán, jugoszláv és afrikai volt, és rengeteg Fülöp-szigeteki, akik közül sokan alig beszéltek angolul, de jött egy skót kapitány is a feleségével és néhány skandináv, akik gyönyörű angolsággal beszéltek.

Amíg a klubban vártuk becses tengerészeinket, gyakran elüldögéltem a hátsó teraszon, olvastam, és néztem a kókusz- és más pálmafák ligetét a zafírkék éggel a háttérben. Mihelyt bekovályogtak a tengerészek, talpra ugrottunk, és miközben igyekeztünk minél visszafogottabbnak tűnni, szinte a szó szoros értelmében lecsaptunk rájuk, annyira szerettünk volna beszélgetni velük. Emlékszem zavart tekintetükre, amikor visszautasítottuk, hogy meghívjanak minket egy italra. Meg volt tiltva, hogy italt fogadjunk el tőlük. Tulajdonképpen egyáltalán nem volt szabad innunk: a varázsos külföldi üveges és dobozos italokat a polcon csak a külföldiek fogyaszthatták. Mi csak ültünk ott, négy vagy öt félelmetesen komoly fiú és lány. Fogalmam sem volt, milyen furcsa lehetett mindez a tengerészeknek - és mennyire más, mint amit ők kikötői életként megszoktak.

Amikor az első fekete tengerészek megérkeztek, a tanáraink finoman figyelmeztették a lányokat, hogy vigyázzanak: - Ők kevésbé kulturáltak, nem tanulták meg, hogy úrrá legyenek az ösztöneiken, ezért hajlamosak rá, hogy akármikor nyíltan kimutassák az érzelmeiket: simogatással, öleléssel, sőt még csókokkal is. - Még azt is elmondták a tanáraink egy szobányi rémült és undorodó arcnak, hogy a legutóbbi csoportból egy lány visítani kezdett, amikor egy beszélgetés kellős közepén egy gambiai tengerész át akarta ölelni. Azt hitte, hogy meg akarják erőszakolni (a tömeg, méghozzá egy kínai tömeg közepén!), és annyira megijedt, hogy visszautazásáig nem tudta összeszedni magát, hogy külföldihez szóljon.

A fiúk, főleg a vezetői rangban lévők, személyes felelősségüknek érezték, hogy szavatolják a nők biztonságát, azaz a miénket. Ha egy fekete tengerész beszélgetni kezdett valamelyikünkkel, a fiúk összenéztek, és azonnal a mentésünkre siettek azzal, hogy átvették a beszélgetés fonalát, és beékeltek magukat közénk és a tengerész közé. Lehet, hogy a fekete tengerészek észre sem vették ezt az elővigyázatossági intézkedést, már csak azért sem, mert a fiúk azonnal arról kezdtek beszélni, milyen örvendetes „a barátság Kína és Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népei között”. „Kína fejlődő ország - mondták vissza a tankönyv szövegét -, és mindig támogatni fogja a harmadik világ elnyomott és kizsákmányolt népeit az amerikai imperialisták és a szovjet revizionisták elleni harcban.” A feketék arcára ilyenkor kiült a döbbenet, de teljesen meghatódtak. Néha megölelgették a kínai fiúkat, akik viszonzták is az elvtársi szorongatást.

A pártban nagyon sokat hangoztatták Mao „dicsőségelméletét”, miszerint Kína fejlődő ország, és a harmadik világ része. De Mao hangsúlyozásában ez nem valóságos tényként hangzott, hanem úgy érződött, mintha Kína nagylelkűen leereszkedne az ő szintjükre. A stílus nyilvánvalóvá tette, hogy azért vállaltunk közösséget a harmadik világ országaival, hogy vezessük és védelmezzük őket, ám a világ valójában az övékénél fontosabbnak ítéli meg a mi helyünket.

Rettentően bosszantott ez az öntelt fensőbbességesség. Mi tenne bennünket felsőbbrendűekké? A népesség száma? A terület? Zhanjiangban láttam, hogy a harmadik világ tengerészei a divatos óráikkal, fényképezőgépeikkel és italaikkal - amelyekből addig semmit sem láttunk - sokkal jobban és összehasonlíthatatlanul szabadabban élnek, mint - nagyon kevés kivételtől eltekintve - bármelyik kínai.

Nagyon kíváncsi voltam a külföldiekre, és szerettem volna megtudni, milyenek is valójában. Mennyire hasonlítanak a kínaiakhoz, és mennyire különböznek tőlük. De lepleznem kellett az érdeklődésemet, ami nemcsak politikailag lehetett veszélyes, de szégyenletes dolognak is minősült. Mao alatt, mint a császárkori Kínában mindig, az emberek óriási súlyt fektettek arra, hogy megőrizzék „méltóságukat” a külföldiek előtt, azaz zárkózottan vagy kiismerhetetlenül viselkedjenek. A leggyakoribb megoldás szerint úgy kellett tenni, mintha egyáltalán nem

érdekelne bennünket a külvilág, és diáktársaim közül sokan egyáltalán nem kérdeztek semmit a külföldiektől.

Talán fékezhetetlen kíváncsiságomnak és részben jobb angoltudásomnak köszönhetően a tengerészek nagyon szívesen beszélgettek velem, annak ellenére, hogy igyekeztem minél kevesebbet beszélni, hogy a diáktársaim többet gyakorolhassanak. De néhány tengerész nem volt hajlandó mással szóba állni, csak velem. Nagyon kedvelt a Tengerészklub igazgatója, egy Long nevezetű nagydarab ember. Ez persze bosszantotta Minget és a felügyelők némelyikét. Politikai gyűléseinken bevezették annak felülvizsgálatát, mennyire tartjuk be a „fegyelmet a külföldiekkel való érintkezésben”. Megállapították, hogy megsértettem a szabályokat, mert a tekintetem „túl érdeklődő”, „túl gyakran mosolygok”, és mosoly közben is „túl szélesre” nyitom a számat. Azért is kritikát kaptam, mert gesztikulálok: nekünk, lányoknak az asztal alatt kellett tartanunk a kezünket, és mozdulatlanul ülnünk.

A kínai társadalom nagy része még mindig elvárta, hogy asszonyai visszafogottan viselkedjenek, süssék le a szemüket, ha egy férfi rájuk néz, és ha mosolyognak, azt csak a szájuk halvány görbülete jelezze, a foguk már nem villanhat ki. Egyáltalán nem volt illendő gesztikulálniuk. Ha megsértették ezeket az illemszabályokat, akkor „kikapósna” tartották őket. Mao alatt pedig kimondhatatlan bűnnek számított a flörtölés a *külföldiekkel*.

Rettentően felbosszantottak a gyanúsítgatások. Kommunista szüleim voltak azok, akik liberális szellemben neveltek fel. Úgy gondolták, hogy a nők viselkedésének korlátozása pont azok közé a dolgok közé tartozik, amelyeket egy kommunista forradalomnak el kell törölnie. De most a nők elnyomása összekapcsolódott a politikai elnyomással, és sérelmeket meg a kicsinyes irigységet táplálta.

Egyik nap egy pakisztáni hajó érkezett. A pakisztáni katonai attasé jött Pekingből. Long elrendelte, hogy tetőtől talpig sikáljuk ragyogó tisztára a klubot, bankettet szervezett, és engem kért meg, hogy a tolmácsa legyek, ami néhány diákot hatalmas irigységgel töltött el. Néhány nappal később a pakisztániak búcsúvacsorát adtak a hajón, amelyre engem is meghívtak. A katonai attasé volt Szecsuanban, és külön nekem készítettett egy szecsuanai ételt. Long nagyon örült a meghívásnak, én nemkülönben.

De a kapitány személyes kérése és Long fenyegetése ellenére, hogy nem enged több diákot idejönni, a tanáraim kijelentették, hogy senki közülünk nem teheti a lábát külföldi hajóra. - Ki vállalja a felelősséget, hogy az illető nem megy el azon a hajón? - kérdezték. Utasítottak, hogy mondjam azt, nem érek rá aznap este. Úgy éreztem, szétfoszlik az egyetlen lehetőség, hogy valaha is hajózhassak egyet a tengeren, külföldi ételt ehessenek, érdemben beszélgethessek angolul, és megláthassam, milyen a külvilág.

De még így sem sikerült elhallgattatni a rossz nyelveket. Ming csípősen megkérdezte: - Miért szeretnek téged annyira a külföldiek? -, mintha valami gyanús volna a dologban. A jelentés szerint, amit ott-tartózkodásunk végén rólam írtak, a viselkedésem „politikailag kétes”.

Ebben a gyönyörű kikötőben, ahol sütött a nap, tengeri szellő fújt és kókuszpalmák nőttek, minden olyan alkalmat, ami szép lehetett volna, gyötrelmévé változtattak. Volt egy jó barátom a csoportban, aki azzal próbált felvidítani, hogy ez még mindig nem a legrosszabb, ami történhet az emberrel. Nyilvánvaló, hogy amit átéltem, mindössze apró kellemetlenség volt ahhoz képest, amit az irigység áldozatai elszenvedtek a kulturális forradalom korábbi éveiben. De az a gondolat, hogy legjobb esetben is csak ilyen lehet az életem, még inkább lehangolt.

Ez a barátom apám egyik kollégájának a fia volt. A többi városi diák is kedves volt hozzám. Könnyen meg lehetett különböztetni őket a falusiaktól, akik közül a legtöbb diákvezető kikerült. A városiak nyugodtabban és magabiztosabban mozogtak, amikor bekerültek a kikötő mesés világába, és nem öntötte el őket a velem szembeni idegesség és agresszivitás. Zhanjiang óriási kultúrsokk volt a faluról származóknak, és a kisebbségi érzés munkált bennük, amikor igyekeztek minél gyötrelmesebbé tenni az életet a többiek számára.

Három hét után szomorúan, de megkönnyebbülten mondtam búcsút Zhanjiangnak. A visszaúton Chengduba néhány barátommal elmentünk a legendás Guilinba, ahol a hegyek és a folyók olyanok, mintha egy klasszikus kínai festmény kelne életre. Külföldi turisták is voltak ott, és egyszer megláttunk egy házaspárt, a férfi pici babát tartott a karján. Egymásra mosolyogtunk, és annyit mondtunk, hogy „Jó reggelt” és „Viszontlátásra”. Mihelyt a házaspár továbbment, egy civil ruhás rendőr megállított és kifaggatott bennünket.

Decemberben értem vissza Chengduba. A város forrt a gyűlölettől Mao felesége és a három

sanghaji férfi, Zhang Chunqiao, Yao Wenyan és Wang Hongwen ellen, akik egymással szövetkezve irányították a kulturális forradalmat. Annyira összetartottak, hogy Mao már 1974 júliusában figyelmeztette őket, nehogy egy „Négyek Bandája” legyen belőlük, bár mi erről akkoriban nem tudunk. Mostanra azonban a nyolcvanegy éves Mao már teljes erejével támogatta őket, mert elege lett a Csou En-laj és aztán Teng Hsziao-ping nevéhez fűződő pragmatista szemléletből. Teng irányította a kormány napi munkáját 1975 januárja óta, amikor Csou kórházba került rákkal. A Négyek Bandája végeérhetetlen és értelmetlen minikampányai a béketűrés szélére sodorták a lakosságot, és az emberek elkezdtek pletykákat terjeszteni, mintha ez volna az egyetlen lehetőség, hogy levezzék óriási csalódottságukat.

A legtöbb feszültségről tanúskodó találgatások Csiang Csing ellen irányultak. Mivel meglehetősen gyakran látták együtt egy pekingi operaszínesszel, egy pingpongjátékoszal és egy balett-táncossal, akik mindegyikét ő jelölte ki, hogy vezessék a szakterületüket, és mivel történetesen mindannyian jóképű fiatalemberek voltak, elterjedt a szóbeszéd, hogy Csiang Csing „férfi ágyasokként” tartja őket, amit már egyébként is többször nyilvánosan a nők ideális életmódjának nevezett. De mindenki tudta, hogy ez nem vonatkozik a lakosságra általában. Valójában éppen Mao feleségének uralma idején éltek a kínaiak a legerősebb szexuális elnyomásban a kulturális forradalom alatt. Mivel csaknem tíz évig tartotta kézben a médiát és a művészeteket, tiltott volt minden, ami szóban vagy képen a szerelemre utalt. Amikor egy vietnami katonai énekes-táncos csoport vendégszerepelt Kínában, azon néhány szerencsést, akik bejuthattak, fevilágosította a bemondó, hogy ha a dalok a szerelmet említik, az „két elvtárs között fennálló elvtársi vonzalmat jelent”. A néhány engedélyezett európai filmből - amelyek többnyire albán vagy román filmek voltak - kivágtak minden olyan jelenetet, ahol férfi és nő egymás mellett állnak, a csókokról nem is beszélve.

Tömött buszokon, vonatokon és boltokban gyakran láttam nőket, amint azt visítják, hogy egy férfi meg akarja támadni őket, majd pofon vágják a támadót. Néha a férfi visszakiabálta, hogy hazugság, és kölcsönös szidalmak sora következett. Sokszor megkörnyékeztek engem is. Nem szóltam semmit, csak elszaladtam a remegő kezek és térdek elől. Sajnáltam ezeket a férfiakat. Olyan világban éltek, ahol nem volt lehetőségük, hogy levezzék szexuális vágyaikat, hacsak nem voltak eléggé szerencsések, hogy boldog házasságban éljenek, aminek meglehetősen kicsi volt az esélye. Az egyetemem helyettes párnitkárát, egy idősödő férfit egyszer azon kapták egy áruházban, hogy sperrna szívárogoz át a nadrágján. A tömeg odapréselte az előtte álló nőhöz. Bevitték a rendőrségre, és hamarosan kizárták a pártból. A nőknek sem volt könnyebb. Minden szervezetben voltak néhányan, akiket „elnyűtt cipőnek” bélyegeztek, mert házasságon kívüli kapcsolatuk volt.

De ezek a szabályok nem vonatkoztak az uralmon levőkre. A nyolcvanéves Mao csinos lányokkal vette körül magát. Bár az órála keringő történeteket csak suttogva, óvatosan adták tovább, feleségéről és annak társairól, a Négyek Bandájáról nyíltan és gátlástalanul beszéltek mindenütt. 1975 végére Kína izzott a pletykáktól. A minikampány idején, amely a „Szocialista szülőföldünk a paradicsom” nevet viselte, sokan nyíltan feltették a kérdést, amit én is feltettem magamnak, legelőször nyolc évvel korábban: „Ha ez a paradicsom, milyen akkor a pokol?”

1976. január 8-án meghalt Csou En-laj. Számomra és sok kínai számára Csou képviselt egy viszonylag józan és liberális kormányzást, amely azt célozta, hogy működjön az ország. A kulturális forradalom sötét éveiben Csou volt az egyetlen halvány reménységünk. A barátaimat is, és engem is nagyon lesújtott a halála. Gyászunk érte és gyűlöletünk a kulturális forradalom, Mao és klikkje ellen elválaszthatatlanul összefonódott.

Pedig Csou is együttműködött Maóval a kulturális forradalomban. Ő volt az, aki először megvádolta Liu Sao-csit, hogy „amerikai kém”. Szinte naponta találkozott a vörösgárdistákkal és a lázadókkal, és parancsokat adott nekik. Amikor a Politikai Bizottság többsége és az ország tábournokai megpróbálták véget vetni a kulturális forradalomnak 1967 februárjában, Csou nem állt melléjük. Ő mindig is Mao hűséges szolgája maradt. De talán csak azért cselekedett így, hogy megelőzzön egy még borzalmasabb katasztrófát, például egy polgárháborút, amit a Maóval szembeni nyílt ellenszegülés esetleg kiobbantott volna. Azzal, hogy működésben tartotta az országot, Csou lehetővé tette Maónak, hogy garázdálkodjon benne, de közben valószínűleg megmentette az országot a teljes széteséstől. Pártfogásába vette az üldözötteket, amíg ezt biztonságosnak ítélte, így például segített egy ideig az apámnak is, és ugyanígy próbálta

megvédeni Kína legfontosabb kulturális emlékeit. Úgy tűnt, hogy feloldhatatlan erkölcsi dilemma elé került, bár ez nem jelenti azt, hogy nem a túlélés volt az elsődleges célja. Biztosan tudta, hogy ha megpróbál fellépni Mao ellen, azzal kimondja a halálos ítéletét.

Az egyetem területét előntötték a fehér papírkoszorúk és a gyászversek és -tacepaók. Mindenki fekete karszalagot és mellén fehér papírvirágot viselt, és gyászos arckifejezéssel járt-kelt. A gyász részben természetes reakció volt, részben szervezték. Mivel mindenki tudta, hogy halála előtt Csou ellen támadást indított a Négyek Bandája, és mivel a Banda úgy rendelkezett, hogy minél kisebb legyen a gyász, a Csou halála miatt érzett fájdalom kimutatása a közemberek és a helyi hatóságok részéről egyaránt annak demonstrációját jelentette, hogy ellenszegülnek a Bandának. De sokan voltak, akik valami más ok miatt gyászolták Csout. Ming és a többi diákvezető az évfolyamomon azért dicsőítette Csout, mert állítólag része volt „az 1956-os magyarországi ellenforradalom leverésében”, hozzájárult ahhoz, hogy Mao a világ elismert vezetőjévé válhasson, és feltétlen hűséggel követte Maót.

Az egyetem területén kívül nagyobb volt az elégedetlenség. Chengdu utcáin graffitik jelentek meg a tacepaók szélein - és itt aztán tömeg gyűlt össze, az emberek nyújtogatták a nyakukat, hogy el tudják olvasni az apró írásjegyes kézírást. Az egyik tacepaón ez állt:

Besötétült az égbolt,
Fényes csillagunk lehullott...

A tacepao szélére ezt írták: „Hogy lehetne sötét az égbolt, ha egyszer itt van »égővörös napunk«?” (ami Maót jelentette). Egy másik felirat mellett, amely így szólt: „Süssük meg Csou elnök üldözőit!”, megjelent a kommentár: „A havi olajadag csak két liang [egy liter]. Mivel akarod megsütni az üldözőket?” Tíz éven belül először láttam nyilvánosan megjelenni a humort és az iróniát, ami hihetetlenül boldoggá tett.

Mao egy Hua Kuo-feng nevű tehetetlen senkit jelölt ki Csou helyére, és kampányt indított, hogy „lépjünk fel Teng ellen, és verjük vissza a jobboldali restaurációt”. A Négyek Bandája kinyomtatta Teng beszédeit, hogy nyilvánosan el lehessen ítélni őket. Egyik 1975-ös beszédében Teng elismerte, hogy a yan'ani parasztok most rosszabbul élnek, mint amikor negyven évvel korábban a kommunisták a Nagy Menetelés után odaérkeztek. Egy másik beszédében kijelentette, jobb lenne, ha a pártvezető azt mondaná az értelmiségieknek: „Ti menjetek elöl, én majd utánatok.” Egy másikban terveit mondta el, amelyekben az életszínvonal emelését, nagyobb szabadság engedélyezését és a politikai üldöztetés beszüntetését tűzte célul. Ha összehasonlítottuk ezeket a beszédeket a Négyek Bandájának cselekedeteivel, Teng mindenki szemében népi hősnek tűnt, az emberek pedig robbanásig teltek gyűlölettel a Banda iránt. Hitetlenkedve láttam: ezek annyira ostobának nézik a kínai népet, hogy azt hiszik, a beszédek elolvasása után gyűlölni fogjuk Tenget, nem pedig csodálni, és ráadásul még azt is feltételezik, hogy őket fogjuk szeretni.

Az egyetemen parancsba kaptuk, hogy végeérhetetlen tömeggyűléseken ítéljük el Tenget. De az emberek többsége passzív rezisztenciába vonult, és csak mászkált a teremben, vagy beszélgetett, kötögetett, olvasott, sőt még aludt is a rituális színelőadás alatt. A szónokok fakó, kifejezéstelen, alig hallható hangon olvasták fel előre elkészített beszédeiket.

Mivel Teng Szecsuanból származott, sok pletyka keringett arról, hogy Chengduba küldik vissza száműzetésbe. Gyakran láttam összeverődött tömeget az út szélén, mert az a hír érkezett, hogy Teng nemsoká erre jön. Volt olyan eset, hogy több tízezer ember gyűlt össze.

Ugyanakkor egyre több volt a nyilvános kirohanás a Négyek Bandája ellen, amely a Sanghaji Banda néven is ismeretes volt. Egyszer csak nem vett többé senki Sanghajban gyártott biciklit vagy bármely más terméket. Amikor a sanghaji focicsapat Chengduba jött, a szurkolók végig fütyültek a mérkőzés alatt. Tömeg gyűlt össze a sportcsarnok előtt, és szidalmakat kiabáltak a sanghajiakra, amikor bementek a pályára vagy kijöttek onnan.

Tiltakozóakciók robbantak ki Kína-szerte, és 1976 tavaszán érték el tetőpontjukat, halottak napján. Pekingben emberek százezrei költöztek napokra a Tienanmen térre, hogy külön erre a célra készített koszorúkkal, szenvedélyes költeményekkel és beszédekkel gyászolják Csout. Elvont, de mindenki által érthető szimbólumokkal és nyelvezeten zúdították gyűlöletüket a Négyek Bandájára és még Maóra is. A tiltakozást április 5. éjszakáján leverték, amikor a rendőrök megtámadták a tömeget, és százakat letartóztattak. Mao és a Négyek Bandája a megmozdulást

„magyar típusú zavargásnak" nevezte. Teng Hsziao-pingre, akit a külvilágtól elzárva tartottak, az a vád zúdult, hogy ő rendezte a tüntetést, és elnevezték „a kínai Nagy Imrének". Mao hivatalosan menesztette Tenget, és tovább szította a kampányt ellene.

A tüntetést ugyan elfojtották, és rituálisan meg is bélyegezték a rádióban és a tévében, de maga a tény, hogy ez megtörténhetett, megváltoztatta Kína hangulatát. Ez volt az első nagyarányú nyílt ellenszegülés a rendszerrel szemben, amióta az 1949-ben létrejött.

1976 júniusában az osztályomat egy hónapra a hegyek közé vezényelték egy gyárba, hogy „tanuljunk a munkásoktól". Amikor a hónap letelt, néhány barátommal elmentünk, hogy megmásszuk a gyönyörű Emei-hegyet, „A Szépség Szemöldöké"-t, amely Szecsuantól nyugatra fekszik. Mikor jöttünk lefelé a hegyről július 28-án, meghallottuk, hogy az egyik turistánál üvölt a zsebrádió. Mindig rettentően bosszantott, milyen olthatatlan szerelemmel csüngenek néhányan ezen a propagandagépen. És ráadásul ilyen gyönyörű környezetben! Mintha nem kínoztá volna meg eléggé a fülünket az örökké jelen lévő hangszórók harsogó zagyvaléka. De most valamire felfigyeltem. Földrengés volt egy Tangshan nevű szénbányászvárosban, Pekingtől nem messze. Rájöttem, hogy hatalmas katasztrófa történhetett, mert a rádió általában nem közölt rossz híreket. A hivatalos adatok szerint kétszáznegyvenkétezen haltak meg, és százhatvannégyezren súlyosan megsebesültek.

Bár a sajtót elöntötte a Négyek Bandájának propagandája, mennyire sajnálják az áldozatokat, arra is figyelmeztették a népet, hogy a földrengés ne terelje el annyira a figyelmüket, hogy elfeledkezzenek a legfőbb ügyről: „Teng elítéléséről". Mao felesége nyilvánosan kijelentette: „Néhány százezren meghaltak. Na és? Teng Hsziao-ping elítélése nyolcszázmillió embert érint." Még Mao felesége szájából is túlságosan felháborítóan hangzott ez ahhoz, hogy igaz legyen, de hivatalosan mindenestre leadták nekünk.

Számos földrengésriadó volt a chengdui körzetben is, és amikor hazatértem az Emei-hegyi útról, anyámmal és Xiao-fanggal Chongqingba mentünk át, mert az biztonságosabbnak tűnt. Nővérem, aki Chengduban maradt, egy vastag tölgyfa asztal alatt aludt, amit takarókkal és paplanokkal is befedett. A hivatalnokok csoportokba szervezték az embereket, hogy ideiglenes kunyhókat építsenek, és külön csoportokat bíztak meg, hogy a nap huszonnégy órájában figyeljék azoknak az állatoknak a viselkedését, amelyekről úgy tartották, hogy megérik a földrengést. De a Négyek Bandájának követői tacepaókat függesztettek ki dühös felirattal: „Vigyázzatok, nehogy a bűnöző Teng Hsziao-ping kihasználja a földrengésfóbiát, és megtörje a forradalmat!" Tömeggyűlést is szerveztek, hogy „komolyan ítéljük el a kapitalizmus követőit, akik kihasználják a földrengés keltette pánikot, és szabotálják a Teng elleni kampányt". A gyűlés kudarcot vallott.

Szeptember elején tértem vissza Chengduba, amikor a földrengéspánik már alábbhagyott. 1976. szeptember 9-én délután éppen angolórán ültem. Körülbelül 12.40-kor közölték velünk, hogy három órákor fontos közleményt olvasnak be, mindannyian gyűljünk össze az udvaron. Már korábban is volt hasonló alkalom, és igencsak bosszankodva sétáltam le az udvarra. Jellegzetesen őszi, felhős, chengdui nap volt. Hallottam, hogy a fal mentén zörögnek a bambuszlevelek. Röviddel három óra előtt, mialatt a hangszóró recsegett, ahogy bekapcsolták, a tanszék párttitkára az összegyűltek elé állt. Szomorúan ránk nézett, és halk, fojtott hangon nyögte ki a szavakat: - Nagy Vezérünk, Mao elnök, Nagytiszteletű Urunk (ta-lao-ren jia)...

Ekkor döbbsentem rá, hogy Mao meghalt.

28. VALAHOGY KI KELL JUTNOM INNEN (1976-1978)

A hír olyan eufóriával töltött el, hogy egy pillanatra teljesen megbénultam. Aztán azonnal működni kezdett a belém nevelt öncenzúra: rájöttem, hogy zokogásorgia van körülöttem, és hogy nekem is valami hasonló színjátékot kellene produkálnom. Úgy tűnt, sehogy sem tudom leplezni, mennyire hiányzik belőlem a szükséges megrendülés, és az előttem álló lány válla tűnt az egyetlen jó búvóhelynek. Ő volt az egyik diákvezető, és a hír láthatóan teljesen összetörte. Gyorsan a vállára borultam, és előírásosan sóhajtoztam. Mint olyan gyakran Kínában, a szertartásosság megtette a magáét. Ő szívet tépően szíjogott, és olyan mozdulatot tett, mintha hátra akarna fordulni, és átölelni engem. Teljes testsúlyommal nekidőltem, nehogy elmozdulhasson, és reméltem, hogy úgy tűnik, mintha a fájdalomtól hagynám el ennyire magam.

A Mao halálát követő napokban sokat gondolkoztam. Tudtam, hogy filozófusnak tartották, és próbáltam átgondolni, mi is volt valójában az ő „filozófiája". Úgy tűnt, hogy alapelveként az állandó

konfliktus szüksége - vagy vágya? - hajtotta. Mintha az állt volna gondolkodásának középpontjában, hogy az emberi küzdelem a történelem hajtóereje, ahhoz pedig, hogy történelmet csináljunk, szükségképpen „osztályellenséget” is csinálni kell, méghozzá tömegesen. Azon gondolkoztam, vajon volt-e még egy olyan filozófus, akinek a teóriái ilyen sok ember szenvedését és halálát okozták. Egyfolytában arra gondoltam, mekkora terrorba és nyomorúságba hajtották a kínai népet. És miért?

De lehetséges, hogy Mao elmélete csak személyiségének kivételése volt. Nekem úgy tűnt, hogy ő természeténél fogva valóban nyughatatlan harcos volt, és mint ilyen, kiváló. Nagyszerűen ismerte az alantas emberi ösztönöket, az irigységet és a sértődést, és tudta, hogyan használja ki ezeket a saját céljai elérésére. Azzal uralkodott, hogy megutáltatta az embereket egymással. Így érte el, hogy Kínában az átlagemberek is elvégeztek sok olyan feladatot, amit más diktatúrában egy szakmai elitre bízna. Maónak sikerült a diktatúra leghatásosabb fegyvereivé formálnia az embereket. Ezért volt lehetséges, hogy kormányzása alatt nem jött létre Kínában egy KGB-hez hasonló szervezet. Nem volt rá szükség. Azzal, hogy felszínre hozta és táplálta az emberek leggonoszabb tulajdonságait, Mao egy erkölcsi átokföldjét hozott létre, megteremtette a gyűlölet országát. De hogy az átlagemberek személyes felelősségére mennyi hárul ebből, ezt nem tudtam eldönteni.

Másfelől a tudatlanság uralma fémjelezte a maoizmust. Mao számításai szerint az értelmiségiek könnyű célpontot jelentettek a nagyrészt írástudatlan lakosság számára. Maga is mélyen gyűlölte az intézményes oktatást és a tanult embereket, megalomániában szenvedett, azaz nem ismerte el maga mellett a kínai kultúra nagy alakjait, és lenézte a kínai civilizációnak azokat a területeit, amelyek nem értett, mint például az építészetet, a művészeteket és zenét. Ezen okokból Mao az ország kulturális örökségének nagy részét megsemmisítette. Nemcsak egy elállatiasodott nemzetet hagyott hátra, de egy elcsúfított országot is, amelynek hajdani fényéből alig maradt valami, és ami megmaradt, azt sem értékelte senki.

Úgy tűnt, hogy az emberek szíve majd megszakad a Mao iránti gyászban. De nem tudom, mennyi volt őszinte ezekből a könnyekből. Mindenki olyan jól beletanult a színjátszásba, hogy maga sem tudta elkülöníteni saját érzéseitől. Lehet, hogy Mao siratása is csak újabb programozott cselekvés volt beprogramozott életében.

A nemzet hangulata mindennek ellenére érezhetően Mao politikájának folytatása ellen volt. Alig egy hónappal halála után, október 6-án Csiang Csinget letartóztatták a Négyek Bandájának többi tagjával együtt. Nem állt melléjük senki - sem a hadsereg, sem a rendőrség, még saját testőreik sem. Egyedül Mao támogatta őket. A Négyek Bandája csak azért maradhatott eddig hatalmon, mert valójában Ötök Bandája volt.

Amikor meghallottam, milyen könnyen távolították el a Négyeket, elfogott a düh. Hogyan lehetséges, hogy másodrendű zsarnokok kicsi csoportja ilyen hosszú ideig tönkretégye kilencszázmillió ember életét? De leginkább mégis örömet éreztem. Végre leszámoltak a kulturális forradalom utolsó zsarnokaival. Megkönnyebbülésemben sokan osztoztak. Mint honfitársaim többsége, én is elmentem, hogy megvegyem a legjobb italt, és a családdal és barátokkal megünnepeljük a bukásukat, de a boltok akkorra már kiürültek - olyan sokan ünnepeltek hasonló módon.

Hivatalos ünnepeket is tartottak - pontosan ugyanolyan gyűléseket, mint a kulturális forradalom alatt, ami rettentően bosszantott. Különösen az volt nyomasztó, hogy a tanszéken a politikai biztosok és a diákvezetők rendezték meg az egész showműsort, változatlan magabiztossággal.

Az új vezetők élén Mao választott utóda, Hua Kuo-feng állt, akinek az egyetlen jellemzője szerintem a közepszerűség volt. Egyik első cselekedeteként bejelentette, hogy hatalmas mauzóleumot fognak építeni Maónak a Tienanmen téren. Feldühödtem: még mindig emberek százezrei hajléktalanok a tangshani földrengés után, és a járdán laknak, ideiglenesen felállított barakkokban.

Mivel nagy politikai tapasztalata volt már, anyám azonnal látta, hogy új korszak kezdődik. A Mao halálát követő napon munkára jelentkezett a hivatalában. Öt évig tétlenül ült otthon, és most újra hasznosítani akarta tudását. Kapott is állást, mint a hivatal hetedik aligazgatója, azé a hivatalé, ahol a kulturális forradalom előtt ő volt az igazgató. De most ezt sem bánta.

Számomra, aki jóval türelmetlenebb voltam, úgy tűnt, hogy minden a régi kerékvágásban halad.

1977 januárjában befejeztem az egyetemet. Sem vizsgabizonyítványt, sem fokozatot nem kaptunk. Mao és a Négyek Bandája ugyan nem volt többé, de a maói szabály, miszerint vissza kell térnünk oda, ahonnan jöttünk, még érvényben maradt. Számomra ez a gépgyárat jelentette. Azt az ötletet, hogy az egyetemi képzés a munkában is jelentsen valami különbséget, Mao azzal vetette el, hogy ez „lelki arisztokraták képzése” lenne.

Kétségbeesetten igyekeztem, hogy ne kelljen visszamennem a gyárba. Ha visszakerülnék, minden lehetőséget elvesztenék, hogy használjam angoltudásomat: nem lenne semmi fordítani való, és senki, akivel gyakorolni tudnám a nyelvet. Ismét anyámhoz fordultam segítségért. Azt mondta, egyetlen kiút létezik: ha a gyár nem fogad vissza engem. Gyárbeli barátaim rábeszéltek az igazgatóságot, írjon levelet a Második Könnyűipari Felügyelőséghez, amelyben kijelentik, hogy nagyon jó dolgozó voltam ugyan, de felismerték, hogy tisztességesebb dolog feláldozni saját érdekeiket egy fontosabb ügyért: szülőhazánknek nagyobb hasznára lehetek majd angoltudásommal.

Miután elküldték ezt a cirkalmas levelet, anyám a felügyelőség főigazgatójához, Hui elvtárshoz irányított. Ő korábban anyám munkatársa volt, és nagyon szeretett engem kisbaba koromban. Anyám tudta, hogy biztosan most is kedvel majd engem. Miután meglátogattam, a rá következő napon összeült a felügyelőség igazgatótanácsa, hogy megtárgyalja az ügyemet. Az igazgatótanács körülbelül húsz tagból állt, akiknek mind össze kellett gyűlniük, bármilyen triviális döntés meghozataláról volt is szó. Huinak sikerült meggyőznie őket, hogy esélyt kellene adniuk nekem arra, hogy használhassam az angoltudásomat, majd hivatalos levelet írtak az egyetemnek.

Bár a tanszéken voltak ellentéteim, tanárookra volt szükségük, és 1977 januárjában tanársegédi állást kaptam a Szecsuan Egyetem Angol Tanszékén. Nem volt magától értetődő az örömöm, hogy ott dolgozhatok, mert továbbra is az egyetem területén kellett laknom, a politikai biztosok és a törtető és irigy kollégák szeme előtt. A legrosszabb viszont az volt, hogy egy évig nem is foglalkozhatom semmivel, ami az általam tanultakhoz kapcsolódik. Kinevezésem után egy héttel vidékre küldtek, Chengdu külvárosába, hogy folytatódjak az „átnevelésem”.

Dolgoztam a mezőkön, és végeérhetetlen, unalmas gyűléseken ücsörögtem. Az unalom, az elégedetlenség és a nyomás, ami azért nehezedett rám, mert meglehetősen előrehaladott koromban, huszonöt évesen még nem volt vőlegényem, egymás után sodort bele szerelmi kalandokba. Az egyik férfit sosem láttam, de gyönyörű leveleket írt nekem. Mikor találkoztunk, ahogy ránéztem, azonnal kiábrándultam belőle. A másik, Hou korábban lázadóvezér volt. Ő testesítette meg a kor gyermekét: éles eszű volt és gátlástalan. Teljesen elbűvölt a modora.

Hout 1977 nyarán elfogták, amikor kampány indult, hogy álljunk bosszút „a Négyek Bandájának követőin”. Ez „a lázadók vezéreit” jelentette, és mindenkit, aki részt vett erőszakos cselekedetekben, ami nagyjából kínzást, gyilkosságot és az állami vagyon megsemmisítését vagy rombolását jelentette. A kampány néhány hónap alatt kifulladt. A fő oka ennek az volt, hogy sem Maót nem tagadták meg, sem magát a kulturális forradalmat. Mindenki, akit valamilyen büntett elkövetésével vádoltak, egyszerűen arra hivatkozott, hogy Mao iránti hűségéből tette. Nem létezett egyértelmű szabály arra sem, hogy mi nevezendő büntettnek és mi nem, kivéve a legnyilvánvalóbb gyilkosságokat és kínzásokat. Olyan sokan vettek részt házak fosztogatásában, történelmi emlékek, műtárgyak és könyvek megsemmisítésében és frakcióharcokban. A kulturális forradalom legrettenetesebb bűnét - az iszonyú lelki nyomást, ami emberek százazreit kergette idegösszeomlásba, öngyilkosságba és halálba - együttesen követte el a lakosság. Szinte mindenki - még a gyerekek is - részt vett a brutális bírálati gyűléseken. Sokan besegítettek az áldozatok verésénél. Sőt az áldozatok sokszor maguk is vádlókká váltak, és viszont.

Ráadásul nem volt független törvénykezési rendszer sem, aminek alapján vizsgálatot lehetett volna folytatni és ítélezni. A párthivatalnokok döntötték el, kit kell megbüntetni, és kit nem. A személyes érzelmek határoztak meg mindent. Néhány lázadót jogosan büntettek meg. Néhányukra túl erős ítéletet szabtak. Voltak, akiket szinte büntetlenül elengedtek. Apám fő üldözői közül semmi sem történt Zuóval, és Shaunét is egyszerűen csak átirányították egy alig valamivel rosszabb munkahelyre.

Tingék 1970 óta fogságban voltak, de nem folyt ellenük törvényszéki eljárás - a párt nem hozott olyan határozatot, aminek alapján el lehetett volna ítélni őket. Mindössze annyi történt velük, hogy végig kellett ülniük néhány szelíd gyűlést, ahol az áldozatok „elmondhatták gyötrelmeiket”, amelyeket Tingék okoztak nekik. Anyám is elmondta egyszer egy ilyen tömeggyűlésen, hogyan üldözte a házaspár apámat. Tingék tárgyalás nélkül voltak fogságban 1982-ig, amikor Ting

tizenhét, felesége húsz év börtönt kapott.

Hout, akinek fogsága alatt alig aludtam valamit, hamar szabadon engedték. De az a sok keserűség, ami újraéledt bennem ez alatt a rövid gondolkodó időszak alatt, megölt mindent, amit iránta éreztem. Bár sosem tudtam meg, miben volt benne, nyilvánvaló volt, hogy mint egy vörösgárdista tömeg vezetője a legvadabb években, nem lehetett ártatlan. Még mindig nem tudtam gyűlöletet érezni iránta, de már nem is sajnáltam. Reméltem, hogy igazságot szolgáltatnak neki, és mindenkinek, aki megérdemli.

De mikor jön el az az idő? Lehet valaha is igazságot tenni? És el lehet-e ezt érni anélkül, hogy még több keserűséget és ellenségeskedést szítanánk, hiszen már így is kellően puszkaporos a levegő? Körülöttem mindenütt azok a frakciók, amelyek véres háborút vívtak egymás ellen, most ugyanazon tető alatt éltek. A kapitalizmus követőinek a korábbi lázadókkal kellett együtt dolgozniuk, akik meghurcolták és kínozták őket. Az ország még mindig óriási feszültségben élt. Mikor, ha egyáltalán valamikor, fogunk megszabadulni attól a rémálomtól, amit Mao idézett elő?

1977 júliusában Teng Hsziao-pinget ismét rehabilitálták, és Hua Kuo-feng helyettesévé nevezték ki. Teng minden beszéde friss fuvallatként ért minket. A politikai kampányok a végükhöz közeledtek. A politikai „kurzusokat” most „túl magas adónak és sarcnak” nevezték, amit le kell állítani. A párt politikáját a valóságra kell alapozni, nem dogmákra. És ami a legfontosabb, helytelen volt mindenben betű szerint követni Mao utasításait. Teng megváltoztatta Kína útirányát. Ekkor kezdett igazán gyötörni a nyugtalanság: a félelem, hogy az új világ sosem jön el.

A Teng hangoztatta új szellemben, 1977 decemberében véget ért kényszerkiküldetésem a kommunában. Mindössze egy hónappal rövidült meg ott-tartózkodásom az előirányzott egy évhez képest. Ez az egy hónapnyi különbség bosszantott a legjobban. Amikor visszaértem Chengduba, az egyetem éppen kései felvételi vizsgákra készülődött az 1977-es tanévre, az első igazi felvételi vizsgákra 1966 óta. Teng meghirdette, hogy az egyetemi felvételt a tudományos vizsgák határozzák meg ezentúl, ne a kiskapuk. Az őszi félévet azért kellett elhalasztani, hogy a lakosságot fel tudják készíteni a Mao után következő változásokra.

A hegyekbe küldtek, Észak-Szecsuánba, hogy ott vizsgáztassam a felvételizőket. Szívesen mentem. Ezen az úton történt, miközben járásról járásra dőcögtem egyedül a kanyargós, poros utakon, hogy először ütött szöveget a fejembe a gondolat: milyen csodálatos lenne, ha elmehetnék tanulni Nyugatra!

Néhány évvel korábban egy barátom mesélt egy történetet. Eredetileg Hongkongból jött az „anyaföldre” 1964-ben, de nem mehetett ki az országból 1973-ig, amikor a Nixon látogatását követő nyitás idején megengedték neki, hogy meglátogassa a családját. Első Hongkongban töltött éjszakáján hallotta, hogy unokanővére Tokióba telefonál, és megbeszél egy ott töltendő hétvégét. Ez a látszólag jelentéktelen történet állandó izgalomban tartott engem. Ez a szabadság, hogy látni lehet a világot, olyan szabadság, amiről én még csak nem is álmodtam, szüntelenül kínzott. Mivel olyan lehetetlennek tűnt, a külföldre utazás vágyát mindig elfojtottam tudatalattim legmélyébe. Voltak korábban különféle ösztöndíjak Nyugatra, más egyetemekről, de a jelöltek természetesen a hatóságok választották, és előfeltétel volt a párttagság. Esélytelenül indultam akkor is, ha az egyetem hirtelen egy ösztöndíjat kap a derült égből, hiszen nem voltam párttag, és a tanszék sem tartott megbízhatónak. De most, hogy a vizsgákat visszaállították, és Kína kezdte levetni maoista kényszerzubonyát, elkezdte fúrni az oldalamat, hátha végre én is lehetőséget kapnék. Alig kezdtem el álmodozni, azonnal el is fojtottam magamban az ötletet, annyira féltem az elkerülhetetlen csalódástól.

Amikor visszaértem az útról, megtudtam, hogy a tanszék kapott egy nyugati ösztöndíjat egy fiatal vagy középkorú tanár részére. És már el is döntötték, hogy ki menjen.

Lo professzor asszony közölte velem a szörnyű hírt. Hetvenegynéhány éves volt, bottal járt, bizonytalanul, de minden másban élénk és fiatalosan lendületes volt. Angolul is olyan gyorsan beszélt, mintha nem bírná türelemmel, és mindent azonnal ki akarna adni magából. Körülbelül harminc évig élt az Egyesült Államokban. Apja a Kuomintang központi bíróságán dolgozott bíróként, és nyugati nevelést akart biztosítani a lányának. Amerikában felvette a Lucy nevet, és beleszeretett egy Luke nevű amerikai diákba. Azt tervezték, hogy összeházasodnak, de amikor a tervet elmondták Luke édesanyjának, ő azt mondta: - Lucy, nagyon szeretlek téged, de hogy fognak kinézni a gyerekeitek? Igazán nehéz így...

Lucy szakított Luke-kal, mert a büszkesége nem engedte, hogy vonakodva fogadja be a fiú

családja. Az ötvenes évek elején, miután a kommunisták hatalomra kerültek, a lány visszajött Kínába, mert azt hitte, végre helyreáll a kínaiak elveszett méltósága. Sosem felejtette el Luke-ot, és nagyon későn ment férjhez egy angolt tanító kínai professzorhoz, akit nem szeretett, és akivel megállás nélkül veszekedtek. A kulturális forradalom alatt kidobták őket a lakásukból, és egy apró, körülbelül kétszer három méteres szobában húzták meg magukat, fakuló régi papírok és poros könyvek között. Szívszorító volt látni ezt a törékeny, ősz hajú házaspárt, akik nem tudják elviselni egymást, egyikük a franciaágy egyik szélén ül, másikuk az egyetlen széken, amit sikerült bepréselni a szobába.

Lo professzor asszony nagyon szeretett engem. Azt mondta, ötven évvel ezelőtti, eltűnt fiatalságát látja bennem, amikor még ő is nyughatatlan volt, és szerette volna megtalálni a boldogságot az életben. Neki nem sikerült, mondta, de szeretné, ha nekem sikerülne. Amikor tudomást szerzett a külföldi ösztöndíjról, feltehetően Amerikába, nagyon izgatott lett, és aggódni is kezdett, mert távol voltam, és nem tudtam képviselni az érdekeimet. A helyet egy bizonyos Yee kisasszonynak adták, aki egy évvel felettem járt, és most párttisztviselő volt. Mialatt én vidéken dolgoztam, neki és a többi fiatal tanszéki tanárnak, akik a kulturális forradalom óta végeztek, továbbképzésen kellett részt venniük, hogy javuljon angoltudásuk. Lo professzor asszony volt az egyik tanár; ő a tanításhoz felhasznált angol nyelvű újságokból kivágott cikkeket is. Az újságokat barátaitól kapta, akik olyan nyitottabb városokban éltek, mint Peking vagy Sanghaj (Szecsuan akkor még mindig teljesen el volt zárva a külvilágtól). Valahányszor visszajöttem néhány napra vidékről, mindig beültem az óráira.

Egyik nap a cikk arról szólt, hogyan használja fel az Egyesült Államok ipara az atomenergiát. Miután Lo professzor asszony elmagyarázta a cikk lényegét, Yee kisasszony felnézett, kihúzta magát, és méltatlankodva megjegyezte: - Ezt a cikket kritikával kell olvasni! Hogyan használhatnák békés célokra az atomenergiát az amerikai imperialisták? - Éreztem, hogy Yee kisasszony papagájmód ismételt propagandaszövegét hallván előnti az agyamat a vér. Indulatosan visszavágtam: - Honnan tudod, hogy nem használhatják arra? - Yee kisasszony és a többiek hitetlenkedve bámultak rám. Számukra egy ilyen kérdés még mindig felfoghatatlannak, sőt istenkáromlónak hangzott. Aztán megláttam a szikrát Lo professzor asszony szemében, egy helyeslő mosolyt, amit csak én vettem észre. Éreztem, hogy valaki megért, és ez erőt adott.

Lo professzor asszony mellett volt még néhány professzor és előadó, akik szintén engem akartak Nyugatra küldeni, nem Yee kisasszonyt. De hiába kezdték tisztelni őket az új légkörben, egyiküknek sem volt komoly szava. Ha bárki segíteni tudna itt, az az anyám. Megfogadtam a tanácsát, és elmentem apám hajdani munkatársaihoz, akik most az egyetemek igazgatásáért voltak felelősek, és előadtam nekik a panaszom: Teng Hsziao-ping elvtárs azt mondta, hogy az egyetemi felvételt érdem szerint, nem a kiskapuk alapján kell eldönteni, így nyilvánvalóan az is helytelen, ha a külföldi tanulmányutak odaítélésénél nem ezt az elvet követjük. Könnyörögtem, engedjék, hogy tisztességes verseny, azaz vizsga alapján döljön el az ösztöndíj.

Mialatt anyám és én protekciót kerestünk, hirtelen rendelet jött Pekingből: 1949 óta először a nyugati ösztöndíjakat országos vizsga alapján ítélik oda, a vizsgára nemsokára három színhelyen kerül sor: Pekingben, Sanghajban és Xi'anban, az ősi fővárosban, ahol később a terrakotta hadsereget találták.

A tanszéknek három jelöltet kellett Xi'anba küldenie. Érvénytelenítették Yee kisasszony ösztöndíját, és két jelöltet választottak, két ragyogó, negyven év körüli előadót, akik még a kulturális forradalom előtt kezdtek tanítani. Részben a pekingi rendelet hatására, amely a szakmai képességet jelölte meg a válogatás alapjául, részben anyám kampányának a nyomására, a tanszék elhatározta, hogy indít egy harmadik jelöltet is, egy fiatalabbat, akit a kulturális forradalom alatt végzett két tucat ember közül választ, és hogy ki legyen az, azt egy március 18-án tartandó írásbeli és szóbeli vizsgán döntenek el.

Mindkettőn én értem el a legjobb eredményt, bár a szóbeli vizsgám kissé rendellenesen zajlott le. Egyesével kellett bemennünk egy terembe, ahol Lo professzor asszony és egy másik idős professzor vizsgáztatott bennünket. Előttük az asztalon kis papírgolyócskák hevertek: húznunk kellett közülük, és angolul válaszolni az ott feltett kérdésre. Az enyém így szólt: „Melyek a legfontosabb kitételei a Kínai Kommunista Párt XI. kongresszusa második plenáris üléséről kiadott hivatalos közleménynek?” Természetesen fogalmam sem volt, csak dermedten álltam. Lo professzor asszony rám nézett, aztán elvette tőlem a papírt. Rápillantott, és megmutatta a másik professzornak. Aztán némán zsebre gyűrte, és intett a szemével, hogy húzzak újat. Most úgy szólt

a kérdés: „Beszéljen szocialista szülőhazánk dicső állapotáról.”

A szocialista szülőhazám dicső állapotáról szóló kötelező himnuszok már évek óta betegre untattak, de most csak úgy folyt belőlem a szó. Ráadásul éppen akkor írtam egy lelkes hangú verset 1978 tavaszáról. Teng Hsziao-ping jobbkeze, Hu Jao-pang lett a főnöke a Központi Pártiskolának, és elkezdte en masse tisztázni az „osztályellenségeket”. Az ország érezhetően kezdte lerázni magáról a maoizmust. Teljes iramban beindult az ipari termelés, és egyre több áru jelent meg a boltokban. Az iskolák, a kórházak és a többi szolgáltatóintézmény normálisan működött. Újra kiadtak régóta betiltott könyveket, és az emberek néha két napig álltak értük a könyvesbolt előtt. Az utcákon és az otthonokban ismét felhangzott a nevetés.

Iszonyú tempóban készültem a xi'ani vizsgára, amely alig három hét múlva volt esedékes. Sok tanárom felajánlotta a segítségét. Lo professzor asszony olvasmánylistát adott, és egy tucat angol könyvet, de aztán látta, hogy nem lesz időm mindet elolvasni. Így gyorsan helyet söpört zsúfolt asztalán hordozható írógépének, és a következő két hétben legépelte nekem a könyvek kivonatát angolul. Luke is így segített neki, mondta ravasz kacsintással, amikor ötven évvel ezelőtt ő készült a vizsgáira, és tanulás helyett inkább táncpartikra járt.

A két másik tanár, én és a helyettes párttitkár felültünk a xi'ani vonatra. Egy teljes napot és éjszakát utaztunk, én az időm nagy részét hason fekve töltöttem a „kemény couchette-en”, és szorgalmasan tanulmányoztam Lo professzor asszony jegyzeteit. Senki sem tudta, pontosan hány ösztöndíj van, sem azt, hogy mely országokba kerülnek majd a sikeres vizsgázók, hiszen Kínában a legtöbb információt államtitokként kezelték. De Xi'anba érkezésünk után megtudtuk, hogy huszonketten fogunk vizsgázni, a legtöbben idősebb tanárok Nyugat-Kína négy tartományából. A lepecsételt vizsgalapokat előző nap küldték Pekingből, repülővel. Az írásbeli vizsga három részből állt, és egész délelőtt eltartott; az egyik részben a Gyökerek egy hosszú idézetét kellett kínaira fordítanunk. A vizsgaterem ablakain túl, az áprilisi városban fehér _ barkás füzek lejtették gyönyörű, rapszodikus táncukat. Délben a vizsgáztatók összegyűjtették a kész lapokat, lepecsételték őket, és a sanghaji vizsgalapokkal visszaküldték egyenesen Pekingbe, értékelésre. Délután túlestünk a szóbeli vizsgán.

Május végén nem hivatalosan megtudtam, hogy mindkét vizsgán kiemelkedő eredményt értem el. Anyám, mihelyt meghallotta a hírt, kampányt indított apám tisztázása érdekében. Bár apám már halott volt, a róla szóló dosszié még mindig meghatározta gyermekei jövőjét. A papírok között ott volt az az ítéletvázlat is, amely szerint apám „súlyos politikai hibákat” követett el. Anyám tudta, hogy hiába liberalizálódik Kína, ez a dosszié még mindig meghiúsíthatja a külföldi utamat.

Beszervezte apám hajdani kollégáit, akik most újra a tartományi kormányzatban dolgoztak, és ügyét megtámogatandó előszedte Csou En-laj írását, amely igazolta, hogy apámnak joga volt kérvényt intézni Maóhoz. Az iratot nagyanyám rejtegette nagy leleménnyel, egyik cipője vattabélésébe varrva. Most, tizenegy évvel Csouval való találkozása után, anyám úgy döntött, átadja az írást a tartományi kormányzatnak, amelyet Zhao Ziyang vezetett.

Kedvező időt választott-Mao átka kezdte elveszteni bénító erejét, részben Hu Jao-pangnak köszönhetően, aki a rehabilitációkat intézte. Június 12-én egy magas beosztású tisztségviselő jelent meg a Meteorit utcában, hozta a párt határozatát apámról. Egy leheletvékony papírt nyújtott át anyámnak, amelyen az állt, hogy apám „jó tisztségviselő és jó párttag volt”. Ez hivatalos rehabilitációját jelentette. Csak ezután kaptam meg a pekingi Művelődési Minisztérium támogatását az ösztöndíjamhoz.

A hírt, hogy Angliába mehetek, izgatott tanszéki barátaimtól tudtam meg, még mielőtt megérkezett volna a hivatalos értesítés. Olyanok is kedveskedni kezdtek, akiket alig ismertem, és rengeteg gratulálólevelet és táviratot kaptam. Barátaim partikat rendeztek, és mindenki örömkönyveket sírt. Hatalmas dolog volt, hogy Nyugatra mehetek. Kína évtizedek óta a külvilágtól elzártnak élt, és mindenkit fojtogatott már a bezártság. Én voltam az első az egyetemről és - tudomásom szerint - az első egész Szecsuanból (amely akkor körülbelül kilencvenmillió embert jelentett), aki 1949 óta Nyugatra mehetett tanulni. És ezt a sikert csak tudásommal értem el - még párttag sem voltam. Ez egyúttal az országon átsöprő drámai változásokat is jelezte. Az emberek reménykedtek, új perspektívák nyíltak előttük.

De nem volt felhőtlen az örömöm. Annyira vágyott és mások számára annyira elérhetetlen lehetőséget kaptam, hogy büntudatot éreztem a barátaimmal szemben. Diadalmámoromat kimutatni zavarónak, sőt kegyetlennek tűnt, de őszintén lett volna, ha palástolni próbálom az örömet. Így ösztönösen félrevonultam inkább. És szomorú voltam, ha meggondoltam, milyen szűk

és színtelen Kína - rengeteg embertől tagadták meg a kibontakozás lehetőségét, és tehetségük nem talált utat magának. Tudtam, milyen szerencsés vagyok, hogy kivételezett családból származom, a sok szenvedés ellenére is. Most, hogy egy nyitottabb és törvényesebb Kína született, türelmetlenül vártam a változásokat, amelyek majd az egész társadalmat átformálják, egyik napról a másikra.

Gondolatokba merülve csináltam végig az egész elkerülhetetlen procedúrát, amely nélkül akkor nem lehetett elhagyni Kínát. Először Pekingbe kellett mennem, egy külföldre készülőknek szervezett speciális kurzusra. Egy hónapig mosták az agyunkat, aztán egy hónapig utaztattak bennünket Kínában. Az volt a cél, hogy ha most elbűvöl bennünket hazánk szépsége, sosem gondolunk majd a disszidálásra. A külföldi úthoz minden elintézendőt megcsináltak helyettünk, még ruhapénzt is kaptunk. Csinosan kellett festenünk a külföldiek előtt.

A Selyem-folyó az egyetem mellett kanyargott, és gyakran sétálgattam a partján utolsó estéimen. A vízen csillogott a holdfény, felette a nyári este áttetsző párája lebegett. Átgondoltam huszonhat évemet. Volt részem kiváltságban és meghurcoltatásban, néha bátor voltam, néha félttem, láttam kedvességet és kitartást, de láttam feneketlen emberi gyűlöletet is. A sok szenvedés, pusztulás és halál között azonban legfőképpen a szeretetet ismertem meg, és az ember kiolthatatlan vágyát, hogy éljen és boldog legyen.

Sokféle érzélem között hányódtam, főleg ha apámra, nagyanyámra vagy Jun-ying nénémre gondoltam. Egészen mostanáig próbáltam minél kevesebbet gondolni rájuk, mert haláluk nagyon fájó sebeket hagyott bennem. Most elképzelttem, milyen boldogok és büszkéek lennének rám.

Pekingbe repültem, hogy nemsokára útra keljek még tizenhárom egyetemi tanárral - közöttük volt a politikai biztos is. A repülőnk 1978. szeptember 12-én, este nyolckor indult, és én majdnem lekéstem, mert néhány barátom kikísért a repülőtérré, és beszélgetés közben elfeledkeztem az időről. Mikor végre belesüppedtem a székbe, akkor jutott eszembe, hogy alig búcsúztam el anyámtól. Ő a chengdui repülőtérré kísért ki, minden ceremónia és könnyek nélkül, mintha távozásom a földgolyó másik felére csak eseményteljes életünk egy mindennapi epizódja volna.

Ahogy egyre távolabb hagytam magam mögött Kínát, kinéztem az ablakon, és a repülőgép szárnyain túl láttam a nagy világegyetemet. Még egyszer átgondoltam a múltamat, aztán a jövő felé fordultam. Alig vártam, hogy magamhoz öleljem a világot.

EPILÓGUS

Ma Londonban élek. Tíz évig igyekeztem nem gondolni arra a Kínára, amit magam mögött hagytam. Azután 1988-ban anyám eljött hozzám Angliába. Ekkor mesélte el, milyen élete volt neki és a nagyanyámnak. Miután visszatért Chengduba, életemben először hagytam, hogy megrohanjanak az emlékek, és feltörjenek belőlem a még el nem sírt könnyek. Elhatároztam, hogy megírom a *Vadhattyúk-at*. Nem volt már annyira fájdalmas a múlt visszaidézése, mert időközben szeretetet, beteljesedést és nyugalmat találtam.

Kína teljesen megváltozott, mióta eljöttem. 1978 végén a Kommunista Párt leállította Mao „osztályharcát”. Rehabilitálták a társadalom számkivetettjeit, közöttük azokat is, akik „osztályellenességként” szerepelnek a könyvben; például anyám mandzsúriai barátait, akiket 1955-ben „ellenforradalmárnak” bélyegeztek. Megszűnt az őket és a családjukat sújtó hivatalos megkülönböztetés. Abbahagyhatták a kemény fizikai munkát, és jó állásokat kaptak. Sokakat sorai közé hívott a Kommunista Párt, és tisztségviselők lettek belőlük. 1980-ban Yu-lin, nagyanyám testvére feleségével és gyerekeivel visszamehetett vidékről Jinzhouba. Ő egy gyógyszergyár főkönyvelője lett, a felesége pedig óvodavezető.

Az áldozatokat tisztázó határozatok bekerültek a személyi kartonokba, a régi, elítélő feljegyzéseket pedig kivették és elégették. Kína-szerte minden szervezet meggyújtotta saját máglyáját, hogy elhamvassza ezeket a hártavékony papírfecniket, amelyek oly sokak életét tették tönkre.

Anyám dossziéja duzzadt a gyanúsítgató feljegyzésektől tinédzserkori Kuomintang-kapcsolatait illetően. Most az összes kárhozatos szót elemésztették a lángok. Helyükbe egy kétoldalas határozat került 1978. december 20-i keltezéssel, amely világosan kimondta, hogy anyámat hamis

vádak érték. Kárpótlásképpen újraértékelték a származását: a kellemetlen „hadúr” helyett akkortól az ártalmatlan „orvos” megjelölés szerepel apja foglalkozásaként.

1982-ben igen merész elhatározás volt úgy döntenem, hogy Angliában maradok. Anyám arra számított, hogy gondjai lehetnek miatta a munkahelyén, ezért idő előtti nyugdíjazását kérte, és meg is kapta 1983-ban. Ám mégsem lett baj belőle, hogy Nyugaton él a lánya, pedig ez Mao alatt biztosan nagy üldöztetéssel járt volna.

Kína kapuja egyre tágabbra és tágabbra nyílik. Ma már mindhárom fiútestvérem Nyugaton él. Jin-ming, aki ma a szilárdtestfizika nemzetközileg elismert tudósa, Angliában, a Southampton Egyetemen végzi kutatásait. Xiao-hei, aki a légierőnél végzett szolgálat után újságíró lett, Londonban dolgozik. Megnősültek, mindkettőjüknek van egy gyereke. Xiao-fang a strasbourgi egyetemen, Franciaországban szerzett doktorátust nemzetközi kereskedelemről, és most egy francia cégnél dolgozik üzletkötőként.

Nővérem, Xiao-hong az egyetlen, aki ma is Kínában él. Adminisztrátor a Kínai Orvoslás Tudományának Főiskoláján Chengduban. Amikor a nyolcvanas években Kínában engedélyezték a magánvállalkozásokat, kétéves fizetés nélküli szabadságot vett ki, hogy egy induló ruhatervező cégnél dolgozhasson, amit mindig is szeretett volna. Amikor lejárt a két év, választania kellett a magánvállalkozás izgalma és kockázata és az állami hivatal rutinja és biztonsága között. Az utóbbi mellett döntött. Férje, Bagoly, egy helyi bank előadója.

Mára Kínában is beépült a mindennapokba a külvilág. Chengduból Londonba egy hét alatt eljut egy levél. Anyám telefaxot is tud küldeni a főpostáról. En gyakran felhívom otthon, csak tárcsáznom kell azt a néhány számot, bármerre is vagyok a világban. A televízióban is naponta adnak kissé szelektált külföldi híreket a hivatalos propaganda mellett. Mindenki értesül a világ főbb eseményeiről, így a kelet-európai és szovjetunióbeli forradalmakról és változásokról is.

1983 és 1989 között évente hazajártam meglátogatni anyámat, és mindannyiszor örömmel tapasztaltam, hogyan halványul a maói Kína életének legjellemzőbb jegye: a félelem.

1989 tavaszán körbeutaztam Kínát, hogy anyagot gyűjtssek a könyvemhez. Láttam a tüntetések kezdeteit mindenütt, Chengdutól a Tienanmen térig. Megdöbbenett, hogy az emberek már annyira elfelejtették a félelmet, hogy a tüntetők milliói közül alig néhányan érzékelték a veszélyt. Szinte mindenkit meglepetésként ért, amikor a hadsereg tüzet nyitott. Ekkor már Londonban voltam, és alig hittem a szememnek, amikor a tévé egyenes adásában láttam az öldöklést. Hogyan lehetséges, hogy ugyanaz az ember adott tűzparancsot, aki számomra és oly sokak számára egykor a szabadítót jelentette?

Újra kezdett visszatérni a félelem, de már nem azzal a mindent átható, gyilkos erővel, mint Mao idejében. A mai politikai gyűléseken az emberek nyíltan, név szerint kritizálják pártvezetőiket. A liberalizálódás megállíthatatlan. De Mao arca még mindig ott bámulja a Tienanmen teret.

A nyolcvanas évek gazdasági reformjai soha nem látott életszínvonalbeli javulást hoztak, részben a növekvő külkereskedelemnek és a külföldi befektetéseknek köszönhetően. Kína minden tisztségviselője és állampolgára óriási lelkesedéssel fogadja a külföldi üzletembereket. 1988-ban, jinzhoui útján anyám Yulin sötét, szűk, kényelmetlen lakásában szállt meg, egy szemétdomb tözsomszédságában. Az utca másik oldalán emelkedik Jinzhou legjobb szállodája, ahol pazar lakomákat adnak nap mint nap a tengerentúlról érkező esetleges befektetők tiszteletére. Egyik nap anyám ismerős arcot vett észre a vacsoráról kiáradó külföldiek között - az illető tajvani palotájáról és luxusautójáról mutogatott fényképeket az őt körülvevő, hízelgő tömegnek. Yao-han volt az, a Kuomintang politikai biztosa anyám iskolájában, aki miatt negyven évvel korábban anyámat letartóztatták.

1991. május

A SZERZŐRŐL

Jung Chang 1952-ben született Kínában, Yibin városában, Szecsuan tartományban. Tizennégy éves korában rövid ideig vörösgárdista volt, majd parasztként dolgozott, később „mezítlásos doktor”, öntőmunkás és villanszerelő lett, mielőtt bekerült a Szecsuan Egyetem angol tanszékére, ahol végzés után tanársegéddé nevezték ki. 1978-ban hagyta el Kínát, hogy Nagy-Britanniába

utazzon, ahol a Yorki Egyetem ösztöndíjasaként nyelvészetből írt kandidátusi disszertációt 1982-ben - ő volt az első a Kínai Népköztársaságból, aki brit egyetemen szerzett doktorátust.

Jung Chang jelenleg Londonban él, és a Londoni Egyetemhez tartozó Kelet-ázsiai és Afrikai Tudományok Intézetében tanít. Számos angol-kínai közös munkában vett részt, és gyakran szerepel a brit televízióban a kínai események kommentátoraként.

